İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

9

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

9. CİLT ISBN
978-605-5644-86-4
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

9.

CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
NUR	1 - 64
FURKAN	1 - 77
ŞUARA	1 - 227
NEML	1 - 93
KASAS	1 - 88
ANKEBUT	1- 69

24. SÛRE

NUR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
64	1316	5330

NUR SURESİ

Müfessirlerin ve diğer ilim adamlarının icma'ıyla, bu surenin Medine'de indiği kesinlik kazanmıştır.[1] Nitekim İbn Murdeveyh'in İbn Abbas (radıyallahu anh) ile İbn Zübeyir'den yaptığı rivayette, onlar şöyle demişlerdir: "Nur suresi Medine'de inmiştir."[2]

Ebu Ubeyde kendi te'lif ettiği Fezâil'de Harise b. Madar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer b. Hattab (radıyallahu anh) bize; Nisa, Ahzâb ve Nur surelerini öğretmemiz için bir emirname yazıp gönderdi."[3]

Sure, ismini, "Allah göklerin ve yerin nurudur" mealindeki 35. âyetten alır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Zina suçunun cezasından; iffetli evli kadınlara zina isnat etmekten dolayı gereken hadden söz edilir.

2- Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize atılan iftira açıklanır.

3- Namus ve iffetin korunması, gözün harama bakmaktan sakınması emredilir; kadınların zinet yerlerini açmamaları üzerinde durulur.

4- Nikâh konusuna yer verilir.

5- İnkarcıların dünyada yaptıkları iyi-yararlı amellerin kıyamet gününde bir fayda sağlamayacağı hatırlatılır.

6- Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sergilenir.

7- Münafıkların ve mü'minlerin birtakım vasıf ve özellikleri, karakter yapıları açıklanır.

8- Aile düzeni, aile fertlerinin davranışları konu edilir ve bazı kurallara yer verilir.

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/158 - Lübabu't-te'vil: 3/313 - İbn Kesir: 3/260

2 Tefsir-i Fethi'l-Kadir: 4/3

3 Tefsir-i Fethi'l-Kadir: 4/3

9- Özürlülerin savaşa katılmamaları hakkındaki hüküm bildirilir.

10- Hısımların birbirlerinin gıda maddelerinden izin almaksızın yemelerinin caiz olduğu belirtilir.

11- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yüce meclisinden izin istemeden ayrılanlar uyarılır ve bu hususta uygulanacak kural açıklanır.

٢٤ سُورَةُ النُّورِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

1- Bu bir suredir ki, onu indirdik ve (hükümlerini) farz kıldık. İçinde açık seçik âyetleri, düşünüp öğüt alasınız diye indirdik.

İLGİLİ RİVAYETLER

Hz. Ömer (radıyallahu anh), Kufe halkına, kadınlarına Nur suresini öğretmelerini tavsiye eder mahiyette bir genelge yazıp göndermiştir.

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz de, "Kadınlarınızı çardak ve teraslarda işsiz-güçsüz oturtmayın; onlara Nur suresini ve bir de iplik eğirmeyi öğretin" diye tavsiyede bulunmuştur.[1]

Yorumlar

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا

"Bu bir suredir ki; onu indirdik ve (hükümlerini) farz kıldık."

İlim adamları âyetin bu bölümünü şöyle yorumlamışlardır:

a) Surede gecen hükümleri farz ve onlarla amel etmenizi gerekli kıldık.

b) İçindeki şer'i cezaları takdir ettik.

c) İçindeki hükümleri ve cezâları size ve sizden sonrakilere -kıyamet kopuncaya kadar- farz kılıp kesinleştirdik.

Bu yorumlardan, surede yer alan hükümlerin vücub (farziyet) ifâde ettiği anlaşılıyor. Nitekim müctehid imamlar da ilgili hükümlerin farz olduğunu bilistidlâl açıklamışlardır. Rasulullah (aleyhisselam) ile dört halife devrindeki uygulama da bu doğrultuda cereyan etmiştir. Onun için ilim

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/158

adamları âyetteki "faraznaha"yı "kata'nâha" şeklinde tefsir etmişlerdir. Yani suredeki hükümleri kesinleştirdik demektir ki bu da her bakımdan farziyeti ifâde eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Nur suresinde yer alan hükümlerin kesinlik arz eder ölçüde olduğu belirtildi. Buradaki "vücub"dan maksat, yukarıda da açıkladığımız gibi "farziyet"tir.

Aşağıdaki âyetle, surede yer alan farz hükümlerden birinin de zina suçundan dolayı haddin gerekmesi ve uygulanması olduğu açıklanıyor.

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- Zina eden erkek ve zina eden kadından her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız Allah'ın dinin(in hükümlerini uygulamada) bunlardan yana bir şefkat ve acıma duygusu sizi tutmasın ve mü'minlerden bir topluluk da onlar hakkında uygulanan azap (cezây)a şahit olsunlar (hazır bulunsunlar).

İLGİLİ HADİSLER

"Bedevilerden iki adam, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e geldi. Onlardan birisi şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Oğlum bu adamın yanında ücretli işçi olarak çalışıyordu. Derken oğlum bunun karısıyla zina etmiş. Bu suça karşılık fidye olarak yüz koyun ve bir de câriye verdim. Sonra da durumu bazı ilim adamlarına sordum. Onlar bana: "Oğluna yüz değnek vurulması ve bir yıl sürgün edilmesi; kadının da recm edilmesi gerekir." dediler. Olay bu, siz ne buyurursunuz?"

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona şöyle buyurdu:

"Canımı kudret elinde bulunduran yüce zata andolsun ki, aranızda Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim: Ona fidye olarak verdiğin yüz koyun ve bir câriye sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek vurulup

bir yıl sürgün edilecek." Sonra da Eşlem kabilesinden Enis veya Üneys adında bir adama seslenerek şöyle buyurdu:

"Sabah olunca o kadına git. Suçunu itiraf ederse kendisini recmet!" Enis veya Üneys (radıyallahu anh) aldığı bu emir üzerine sabahlayın o kadına gitti. Kadın suçunu itiraf edince recmedildi."[1]

"Benden (gerçeği) alın, benden (doğru olan hükmü) alın: Allah kadınlar için bir yol koymuştur: Bekâr erkek bakire kızla zina ederse, (her birine) yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir. Evli erkek evli veya dul kadınla zina ederse, taraflara, hem yüz değnek, hem de recm gerekir."[2]

"Yeryüzünde yerine getirilen bir hadd (şer'i ceza), yeryüzü ehline kırk sabah yağmurundan daha hayırlıdır."[3]

Zina Nedir?

Arada nikâh akdi ve nikâh akdi şüphesi olmaksızın akli dengeleri yerinde ergen erkekle ergen kadının cinsel temasta bulunmasıdır.

Ancak zina konusunda evli ile bekâr hakkında uygulanan ceza değişik olduğundan zina eden erkekle kadını altı kısma ayırmışlardır:

1- İkisinin de evli, akli dengeleri yerinde ve ergen olması,

2- İkisinin de bekâr, akli dengesi yerinde ve ergen olması,

3- İkisinden birinin evli, birinin bekâr olması,

4- İkisinin de bekâr olup, henüz ergenlik çağına girmemiş olması,

5- İkisinden birinin ergen olması, diğerinin ergen olmaması,

6- İkisinin veya birinin akli dengesinin bozuk olması..

Birinci gruba girenler, suçları ya kendi itiraflarıyla ya da dört şahidin şehadetiyle sabit görüldüğü takdirde, recmedilirler.

İkinci gruba girenlere yüzer değnek vurulur.

---

1 Buhari/Ahkâm: 39, Sulh: 5, Şürut: 9, Eyman: 3, Hudud: 30, 34, 38, 46 - Müslim/Hudud: 25 - Ebu Dâvud/Hudud: 25 - Tirmizi/Hudud: 8 - Nesâi/Kuzat: 22 - İbn Mâce/Hudud: 7 - Dârimi/Hudud: 1 - Taberâni/Hudud: 6 - Ahmed: 3/113, 116

2 Müslim/Hudud: 12, 13 – Ebu Dâvud/Hudud: 23 - Tirmizi/Hudud: 8 - İbn Mâce/Hudud: 7

3 Nesâi/Sârık: 7 – İbn Mâce/Hudud: 3 – Ahmed: 2/362,402

Üçüncü gruba girenlerden evli olanı recmedilir; bekâr olanına yüz değnek vurulur

Dördüncü gruba girenler hakkında başka cezalar uygulanır.

Beşinci gruba girenlerden ergen olan bekâra yüz değnek vurulur; ergen olmayana başka ceza verilir.

Altıncı gruba girenlerden akli dengesi yerinde olana, hâkimin takdir edeceği bir ceza uygulanır; akli dengesi yerinde olmayana ceza verilmez.

Zina Suçu Ne ile Sübut Bulur?

Zina suçu şu üç şeyden biriyle sübut bulur:

1- Zina eden kimsenin bu fiili işlediğini kendisinin itiraf etmesi, (buna ikrar da denilir).

2- Kocasız olan kadının gebe kalması,

3- Zina fiilini dört kimsenin gözleriyle gördüklerine dair şahitlik etmesi.

Zorla, ölüm tehdidiyle tecavüze uğradığı sabit görülen kadına ceza gerekmez. Nitekim âyette "zâniye" sıfatı kullanılmıştır ki bu, kendi arzusuyla zina fiilini işleyen kadın hakkında sıfat olur. Zinaya zorlanan, tehdit edilerek ırzına geçilen kadın "zâniye" değil, "mezniyye"dir ve o takdirde sadece mef'ul olduğundan herhangi bir ceza gerekmez.

Dört Şahidin Şehadeti Gerekir

Nisa Suresi 15. âyette belirtildiği üzere,

"Aleyhlerine aranızdan dört şahit getirin" buyurulmaktadır. Bu anlatımda yer alan ikinci şahıs zamiri "minküm"dan şahitlerin erkek, aynı zamanda Müslüman olması gerekiyor. Ayrıca bu şahitlerin zina olayını tam fiil halinde görmelerinin şart olduğu hadis ile sabit olmuştur. İlim adamlarının bu hususta icma'ı vardır.

Nisa suresinde, zina suçu dört erkek şahitle sübut bulan kadına, evde tutuklanarak hapis cezasıyla cezalandırılması öngörülmüşse de, bu İslâm'ın ilk yıllarına mahsus bir hükümdür ki, Nur suresinin ikinci âyetiyle kaldırılmıştır. Nitekim recm âyeti inince, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"(Zina hakkındaki ilâhi hükmü) benden alın, benden alın." buyu-

rarak ilk inen hükmün neshedildiğine işarette bulunmuştur.[1]

İbn Zeyd, zina eden kadının evde hapsedilmesinin bir ceza anlamı taşıdığını ve bu durumda olan kadının evlenmesine müsaade edilmediğini belirtmiştir.[2]

Recm Hakkında Âyet Var Mıdır?

Recm cezası hakkında Kur'ân'da bir açıklama ve hüküm yoktur. Ancak lafzı neshedilen ve hükmü baki kalan, aynı zamanda tevatüren sabit olmayan, "Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettikleri zaman onları elbette, mutlaka recm ediniz" mealinde bir âyet söz konusudur.

O halde recm cezası sahih hadisle sübut bulmuş bir hükümdür ve ilim adamlarının bu hususta icma'ı vardır. Bunun gibi yüz değnek cezasından sonra bir yıl sürgün cezası da hadisle sübut bulmuştur.

Recm ile ilgili sahih hadis meâlen şöyledir:

"(Zina hakkındaki ilâhi hükmü) benden alın, benden alın: Allah gerçekten onlara bir yol (gösterip hüküm) koydu: Bekâr erkek, bekâr kadınla zina ederse her birine yüzer değnek vurulur ve birer yıl sürgün edilir. Evli erkek evli kadınla veya dul kadınla zina ederse, her birine yüzer değnek vurulur ve recm edilir."[3]

Recm cezasıyla birlikte suçluya yüz değnek vurulması; diğer yandan zina eden bekâra yüz değnek cezasıyla birlikte bir yıl sürgün cezasının uygulanması hakkında müctehid imamların ve bu sahada söz sahibi ilim adamlarının farklı istidlal ve içtihatları vardır.

Bu görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

a) İmam Şafii'ye göre, yüz değnek cezasıyla birlikte bir yıl sürgün de gerekir. Çünkü bu hususta sahih hadis mevcuttur.

b) İmam Ebu Hanife'ye göre, sürgün cezası hükümdarın re'yine ve iradesine bırakılır; dilerse uygular, dilerse uygulamaz.

---

1 Nisa suresi: 15. âyetin tefsirine

2 Tefsir-i Kurtubi: 15/85

3 Müslim/Hudud: 14 ,12 - Buhari/Tefsir: 4 - Ebu Dâvud/Hudud: 23 - Tirmizi/Hudud: 8 - İbn Mâce/Hudud: 19 - Ahmed: 476/3

c) İmam Mâlik'e göre, zina eden bekâr erkeğe hem yüz değnek vurulur, hem de bir yıl sürgün edilir. Zina eden bakire kıza ise, sadece yüz değnek cezası uygulanır, ama sürgün edilmez.[1]

Zina eden evli kişiye recm ile birlikte yüz değnek vurulmasına gelince:

Bu hususta da imamların farklı görüş ve içtihatları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

a) İmam Ahmed b. Hanbel'den farklı iki rivayet tesbit edilmiştir. İkinci rivayete göre, sadece recm cezasıyla yetinilir.[2]

b) Nahai, Zührî, Evzâi, Mâlik, Şafii ve rey taraftarı olan müçtehitlere göre, sadece recm cezasıyla yetinilir.[3]

Değnekte Uygulanacak Ölçü

Vurulacak yüz değneğin ölüme sebebiyet vermeyecek, vücutta yara açmayacak ve sağlığı tehlikeye düşürmeyecek şekilde kullanılması gerekir.

Konuyla ilgili hadislerin ve başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere dört halife devrindeki uygulamanın ışığı altında müctehid imamlar şöyle bir sıralamada bulunmuşlardır:

1- Değnek kalın olmayacak, ince bir çubukla da yetinilmeyecek, normal bir parmak kalınlığında olacak, üzerinde budak bulunmayacak,

2- Çıplak bedene vurulmayacak, aynı zamanda değneğin tesirini büsbütün kesecek kadar kalın bir elbise suçlunun üzerinde bulunurken uygulanmayacak,

3- Yüz, karın, böbrek, utanç yerleri gibi tehlike arz edecek, sağlığı bozacak yerlere vurulmayacak,

4- Değneği kullanacak olan kimsenin orta güçte olmasına ve elini kaldırırken omuz seviyesini aşmayacak ölçüde tutmasına dikkat edilecek,

5- Değnek vücudun kaba et kısımlarına tevzi edilecek şekilde yaygınlaştırılacak, sadece bir iki yere teksif edilmeyecek.

1 Lübabu't-te'vil: 313/3

2 el-Muğni/İbn Kudame: 8/157

3 el-Muğni/İbn Kudame: 8/160

Uygulanan zina cezasından ibret alınması için Müslümanlardan bir topluluğun hazır bulunması gerekir. Aynı zamanda hem cezayı uygulayanların, hem de ona hazır olanların duygusal davranmamaları, ilâhi emrin yerine getirilmesinde birçok fayda ve hikmetlerin söz konusu olduğunu düşünerek ne gerekiyorsa onu aynen tatbik etmeleri bir emri ilâhidir.

Zina Kesinlikle Haram Kılınıp Yasaklanmıştır

Zinanın haram kılınıp büyük günahlardan sayılması ve o bakımdan kesinlikle yasaklanması, kitap, sünnet ve icma' ile sübut bulmuştur. Ehl-i Sünnetten buna muhalefet eden olmamıştır.

Zina suçuyla ilgili maddi ve manevi müeyyidenin ağırlığının şüphesiz birtakım önemli sebepleri vardır. Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) Ümmet ve milletin temelini oluşturan aile yuvasını iffet ve namus düzeyinde koruyup devam ettirmek,

b) Nesebi gayr-i sahih soysuz bir neslin oluşmasını önlemek,

c) Bulaşıcı olup tehlike arz eden birtakım hastalıklardan yetişmekte olan nesli korumak,

d) Kadınların annelik vasfını, iffet ve namusunu her türlü tecavüzden uzak bulundurmak,

e) Gözü dönmüş şehvetperestlerin kötü emellerini frenlemek ve böylece onları meşru aile sınırlarında tutmak,

f) Kötü niyet taşıyan namus düşmanlarının önünde caydırıcı bir set oluşturmak,

g) Aile ve toplumu güven ve huzur havasında bulundurmak.

Konuyu Şöyle Özetleyebiliriz

Ahlâk ve fazileti, aile ve sağlığı tehdit eden zinayı semavi dinlerin hepsi haram kılıp yasaklamıştır. Aynı zamanda tarihin birçok dönemlerinde de beşeri kanunnamelerle idare edilen birçok ülkelerde zinayı yasaklar mahiyette hükümler konulduğunu biliyoruz.

Günümüzde doğu ve batı ülkelerinin çoğunda yetişmekte olan kuşakların kalp ve kafasına Allah ve ahiret kavramları ve inançları eğitim yoluyla işlenmediği, kutsal değerlerin çiğnenmesine göz yumulduğu ve aile

yuvasının kutsallığı göz ardı edildiği için fuhşun yaygınlaştığını, o yüzden aile yuvasının derin bir çıkmaza itildiğini, ahlâki değerlerle alay edildiğini; frengi ve AİDS gibi bulaşıcı ve öldürücü hastalıkların -Allah'ın bir cezası olarak- o toplum ve milletleri tehdit ettiğini görmekteyiz.

İslâmiyet bu konuda da Allah'a ve ahirete imanı ilim ve yüksek ahlâkla birleştirerek en güzel önlemi almış; dünyevi ve uhrevi anlamda ağır müeyyideler koymak suretiyle fuhşun gelişmesini en tesirli şekilde önlemiştir. Bugün İslâmi inançlara bağlı kalınan bölge ve ülkelerde sözü edilen tehlikeli hastalıklar en asgari düzeyde bulunuyor.

İslâm'ın ilk yıllarında zina eden kadının evde hapsedilmesinin emredilmesi, bir tedbir olarak fuhşun yayılmasını önlemiş ve ileride daha önleyici müeyyide konulacağına işaretle "Allah onlara bir yol açıncaya kadar" mealindeki Nisa suresinin 15. âyeti indirilmiş ve bir süre sonra Nur suresinin 2. âyetiyle bu yol açılarak çirkin ve tehlikeli fiilin önüne -kıyamete kadar baki kalacak- müeyyide konulmuştur.

Recm Cezası Sadece Müslümanlara mı Hastır?

Bu konuda müctehid imamların tesbit ve yorumu, istidlal ve içtihatları farklıdır:

a) İmam Ahmed, İmam Şafii ve İmam Nehâi'ye göre, gayr-i müslimler sözü edilen konuda İslâm kadısına başvururlarsa, kadı onları muhakeme etmek veya terkedip ilgilenmemek arasında serbesttir.

b) Ebu Hattab'ın yaptığı bir diğer rivayette ise, İmam Ahmed'e göre, onlar arasında hükmetmek vaciptir. Nitekim İmam Şafii'den yapılan ikinci bir rivayetten de onun bu anlamda içtihatta bulunduğu anlaşılıyor. Çünkü Cenâb-ı Hak:

"Ve artık aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzu ve heveslerine uyma" buyurmuştur.[1] Bu âyetin Medineli Yahudi'lerle ilgili olduğu ve o maksatla indirildiği kesinlik arz etmektedir.[2]

c) İmam Mâlik ve İmam Ebu Hanife'ye göre, recm cezası sadece Müslümanlara uygulanır. Gayr-i müslimler için söz konusu değildir.

---

1 Mâide Suresi: 48

2 el-Muğni/ibn Kudame: 8/214

d) Zina ve diğer bir konuda Müslümanla Gayr-i müslim muhakeme edilmek üzere kadıya başvururlarsa, bütün imamların ittifakıyla, kadının onlar arasında hükmetmesi vacip olur.[1]

Suçun Tekrarı Cezanın Tekrarını Gerektirir mi?

Birkaç defa zina ettikten sonra suçu sabit görülen kimseye sadece bir had (şer'i ceza) uygulanır. Ancak birinci defa zina suçundan dolayı cezaya çarptırılan kimse, aynı suçu tekrar işlerse, yeniden tecziye edilmesi gerekir. Bu hususta ilim adamlarının ittifakı vardır. Nitekim İslâm Hukuku'nda yetkili kabul edilen ilim otoritelerinden Atâ', Zühri, İmam Mâlik, İmam Ebu Hanife, İmam Ahmed b, Hanbel, İmam Şafii, İshak b. Rahaveyh, Ebu Sevr ve Ebu Yusuf'un içtihat ve görüşleri bu anlamdadır.

İbn Münzir'in tesbitine göre: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den, evlenmeden önce zina eden cariye hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

"Zina ederse, ceza olarak değnek vurun, sonra yine zina ederse, yine değnek vurun, sonra yine zina ederse, değnek vurun."[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, zina suçu sübut bulduğu takdirde ne gibi bir ceza verileceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, zina ettiği kesinlik kazanan bir kadınla, mü'min bir erkeğin; aynı zamanda zina ettiği kesinlik kazanan bir erkekle mü'mine bir kadının evlenmesinin caiz olmadığı belirtiliyor.

اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۗ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ
وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- Zina eden erkek, ancak zina eden bir kadınla veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadın da, ancak zina eden bir erkekle veya Allah'a ortak koşan bir erkekle evlenebilir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.

1 el-Muğni/İbn Kudame: 8/215

2 el-Muğni/İbn Kudame: 8/213

İNİŞ SEBEBİ

Bir rivayete göre, Medine'ye hicret eden çok fakir Müslüman erkekler, oradaki zengin fahişe kadınlarla evlenmek suretiyle geçimlerini sağlamayı düşünüyorlardı. O bakımdan durumu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e arz etme ihtiyacını duydular. Bunun üzerine yukarıdaki âyet inmiştir.[1]

Başka bir rivayete göre ise, Medine'ye hicret edenlerden Mersed b. Ebi Mersed bir ara Mekke'ye sefer yaptı. Cahiliye günlerinde ilişki kurduğu Ânâk adındaki kadınla karşılaştı. Kadın eskiden olduğu gibi onunla yaşamak istedi. Mersed ise İslâm'ın bunu haram kıldığını anlattı. Kadın "o halde meşru şekilde evlenelim" diye öneride bulundu. Mersed, "Böyle bir evlenmenin caiz olup olmadığını Hz. Peygamber (aleyhisselam)'dan sormam gerekir" diye cevap verdi ve ayrılıp Medine'ye dönünce durumu Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e arz etti. O sebeple yukarıdaki âyet indi.[2]

Âyette Geçen Nikâh Kavramı

İlim adamları ilgili âyette geçen "nikâh" kavramı üzerinde durmuş ve farklı birtakım yorumlarda bulunmuşlardır:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Tabiin'den Said b. Cübeyr ve Dahhak'a göre, cinsel temastır.[3]

b) Said b. Müseyyeb'e göre, bu âyetle, zaniye bir kadınla mü'min bir erkeğin veya zâni erkekle mü'mine bir kadının evlenmesi haram kılınmıştır. Sonra da Nur suresinin

"İçinizden bekâr kalanları evlendirin" mealindeki 32. âyetiyle hükmü kaldırılmıştır. Zira "bekâr" ile çevirisini yaptığımız "eyâma" tabirinden maksat, hem hiç evlenmemiş bekârlardır, hem de evlendikten sonra dul kalanlardır.

Böylece daha önce zina edip de tevbe edenlerle evlenmeye cevaz verilmiş oluyor.

c) İmam Ahmed b. Hanbel'e göre de, zina eden Müslüman, bu fiilin-

1 Lübabu't-te'vil: 314/3 - İbn Kesir: 263/3

2 Lübabu't-te'vil - Esbab-ı Nüzul: 80

3 Bakara suresi: 221. âyet tefsiri

den dolayı tevbe eder ve kendini düzeltirse, onunla evlenmekte bir sakınca yoktur. Aksi halde sakıncalı kabul edilir. Diğer müctehid imamların da içtihatları bu anlamda bir hüküm ifade etmektedir.

d) el-Hasan'a ve Zeccac'a göre, zina eden erkek ve kadından maksat, zina suçundan ceza görenlerdir ki bunlar ancak birbirleriyle evlenebilirler.[1] İbrahim en-Nehai de aynı görüştedir. Nitekim Ebu Davud'un Musannef'inde Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette: **"Zinadan dolayı had vurulmuş erkek ancak zinadan dolayı had vurulmuş kadınla evlenebilir"** mealinde bir hadis nakledilmiştir.

Böylece üçüncü âyetin hükmü iki cihetle kaldırılmıştır. Birincisi hadisle, ikincisi âyetle belirlenmiştir. Birinci şık, âyetin hadisle neshini caiz görenlerin kavlidir. Şöyle ki: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz: **"Haram, helâli haram kılmaz"** buyurmuştur.[2]

O halde zina eden Müslüman erkek veya kadın -şer'i cezaya çarptırıldıktan sonra- tevbe eder ve pişmanlık duyarlarsa, başka bir Müslümanla evlenmelerine cevaz verilir.

Bu konuda İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Evveli sifah (zina), sonu ise nikâhtır." Yani zina eden bekâr erkek ve bekâr kadın -şer'i cezayla tecziyeden sonra- pişmanlık duyup tevbe ederlerse, evlenmelerinde bir sakınca yoktur.

İbn Abbas (radıyallahu anh) buna şöyle bir misal vermiştir: "Adam bahçeye girip meyve çalar ve sonra o bahçe sahibine gidip bahçenin meyvesini satın alırsa, çaldığı haram, satın aldığı helâl olur."[3]

İkinci şık ise, âyetin âyetle neshedilme konusudur ki, ilim adamlarının hepsi bunun caiz olduğuna kaildirler. Tabiin'den Said b. Müseyyeb'in belirttiği gibi, âyet,

"Sizden evli olmayanları evlendirin" mealindeki Nur suresinin 32. âyetiyle neshedilmiştir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/168

2 İbn Mâce/Nikâh: 63 - Beyhaki: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan (İmam Suyuti hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir).

3 Tefsir-i Kurtubi: 12/170

Zina, Mevcut Nikâh Akdini Bozar mı?

Yukarıda belirttiğimiz her iki nesih cihetinden hangisi dikkate alınırsa alınsın, zina eden kadınla -tevbe edip pişmanlık duyduğu takdirde- evlenmenin sahih olduğu anlaşılıyor. O bakımdan adamın karısı zina ederse, aralarındaki nikâh akdini hükümsüz bırakmayacağı gibi, adamın zina etmesi de eşiyle olan nikâh akdini hükümsüz bırakmaz. Nitekim İmam Ebu Hanife ile İmam Şafii de aynı görüş ve içtihattadırlar. İmam Mâlik'e[1] göre ise, adam zina ettiği kadınla evlenirse, her ikisi de ebediyen zinâkâr sayılırlar. İmam bu görüş ve içtihadına dayanak olarak Ashab-i Kiram'dan İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın şu sözünü seçmiştir: "Adam, kadınla zina ettikten sonra nikahlarsa, ikisi de ebediyen zâni olurlar." Ancak İmam Mâlik bu tahrimin bazı şartlarla kalkacağını belirterek şöyle bir yorum ortaya koymuştur: "Kadını fasit sudan, yani zina ile rahmine akıttığı meniden istibra etmedikçe onunla evlenemez. Çünkü nikâh için hürmet söz konusudur; o da zina suyu üzerine nikâh suyunu akıtmaması ve o yüzden haramın helâla karışmamasıdır."[2] Buradaki "istibra"dan maksat, kadının zinadan hamile kalmadığı kesinlik arz edinceye kadar beklemek ve ondan sonra nikahlayıp cinsel temasta bulunmaktır.

Mütekaddimin âlimlerden bir kısmı bu konuda şu görüş ve yorumu ortaya koymuşlardır: "Âyet muhkemdir, mensuh değildir. O bakımdan zina eden kimsenin kendisiyle nikâhlı bulunan zevcesi arasındaki nikâh akdi hükümsüz olur. Bunun gibi, adamın zevcesi zina ederse, aralarındaki nikâh akdi keza hükümsüz kalır." Onlardan diğer bir kısmı ise, şöyle demişlerdir: "Zina sebebiyle nikâh hükümsüz olmaz. Ancak adamın karısı zina ederse, onu boşamakla emrolunur. Yanında tutarsa günahkâr olur."

Sonuç olarak, zâni ve zâniye işledikleri o çirkin günahtan dolayı pişmanlık duyup tevbe etmedikçe bir Müslüman'ın onlarla evlenmesi caiz değildir.[3]

Ancak İbn Ömer, Salim, Cabir b. Zeyd, Atâ', Tavus, İmam Mâlik, İmam Ebu Hanife ve arkadaşları böyle bir şart ileri sürmeden zina eden erkeğin zina ettiği kadınla evlenebileceği gibi, başka bir erkeğin de evlen-

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/170

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/168

3 Tefsir-i Kurtubi: 12/170, 171

mesi caizdir demişlerdir. Şüphesiz ki böyle bir cevaz pişmanlık ve tevbeyi de gözardı etmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, zina eden erkek veya kadınla evlenmenin caiz olup olmadığı konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, iffetli-namuslu kadınlara zina isnat etmek suretiyle iftirada bulunanlar hakkında uygulanacak ilâhi hüküm açıklanıyor. Sonra da adamın kendi eşine zina isnat etmesi halinde uygulanacak hükme yer verilerek mü'minler bu iki konuda aydınlatılıyor.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ
جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝٤ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا ۚ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٥ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ
وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ
لَمِنَ الصَّادِقِينَ ۝٦ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۝٧
وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ ۙ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۝٨
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝٩ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ۝١٠

4- İffetli hür kadınlara zina (suçunu yakıştırıp iftira) atan, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun ve onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin ve işte onlar günah işleyip ilâhi yoldan çıkmış kimselerdir.

5- Ancak bu iftira günahından sonra tevbe edip kendini düzelterek ilâhi yola dönenler müstesna. Çünkü gerçekten Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

6- Kendi eşlerine (zina suçu isnâd edip iftira) atanlar ve kendilerin-

den başka şahitleri bulunmayanlardan herbirinin şahitliği, doğrulardan olduğuna dair dört defa Allah ile (yemin edip) şehadette bulunmasıdır.

7- Beşinci defa, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını söylemesidir.

8- Kocasının elbette yalancılardan olduğuna dair dört defa Allah ile yemin edip şehadette bulunması,

9- Beşinci defa, eğer kocası doğrulardan ise Allah'ın gazabının kendisi üzerine (inmesini) dilemesi, kadından cezayı savar.

10- Eğer Allah'ın size olan fazl-ü rahmeti olmasaydı, (durumunuz ne olurdu?) ve şüphesiz ki Allah tevbeyi çokça kabul eden yegâne hikmet sahibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Sehl b. Sa'd es-Sâidi kendisinden yapılan rivayette, şöyle nakletmiştir:

- Uveymir el-Aclâni (radıyallahu anh), Âsim b. Adiy (radıyallahu anh)'a gelerek dedi ki: "Ne dersin, adam karısıyla birlikte bir adamı (zina halinde) görür de o yüzden öldürürse, kısas gerekir mi veya ne yapması gerekir? Bu hususu Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sorsan ya." Bunun üzerine Âsim (radıyallahu anh) konuyu Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den sordu. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz hem böyle bir soruyu hoş karşılamadı, hem de ayıpladı. O kadar ki Âsim (radıyallahu anh)'ın Rasulullah (aleyhisselam)'dan işittiği kendisine çok ağır geldi. Evine döndüğünde Uveymir ona geldi ve: "Ya Âsim! Rasulullah (aleyhisselam) sana ne söyledi?" diye sordu. Âsim (radıyallahu anh) ona: "Sen bana hayır ile gelmedin! Rasulullah (aleyhisselam) senin sorduğun meseleden hiç de hoşlanmadı" dedi. Bunun üzerine Uveymir: "Vazgeçecek değilim, gidip Peygamber (aleyhisselam)'dan soracağım" dedi ve gelip insanların arasında oturan Peygamber (aleyhisselam)'dan meseleyi sordu. Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle emretti:

"Allah gerçekten sen ve eşin hakkında Kur'ân (hükmü) indirdi. Git de eşini al ve birlikte buraya gelin." Sonra da bu karı-kocaya Allah'ın Kur'ân'da belirttiği şekilde mülââne etmelerini buyurdu. Önce erkek karısına karşı lanetle yemin etti. (Sonra da kadın kocasına karşı yemin etti.) Bunun üzerine Uveymir (radıyallahu anh) şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Bu kadını artık nikahımda tutarsam ona haksızlık etmiş olurum" dedi ve karısını

boşadı. Böylece ondan sonra lânetleşen çiftlerin -kocanın talâkıyla- ayrılmaları takriri mahiyette bir sünnet oldu.[1]

Diğer bir rivayetin özeti:

Hilâl b. Umeyye, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in huzurunda konuşarak, karısının Şerik b. Sahmâ ile zina ettiğini iddiayla suçlamada bulundu. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz dört şahit istedi, aksi halde sırtına seksen değnek vurulacağını hatırlattı. Hilâl hayret ederek şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Adam kendi eşinin üstünde birini görünce şahit aramaya mı çıkacak?" Cenâb-ı Peygamber (aleyhisselam) ilk sözünü tekrarlayarak ondan dört şahit istedi. Aksi halde bu suçlamasından dolayı seksen değnek ceza uygulanacağını bildirdi. Bunun üzerine Hilâl: "Ya Rasulallah! Allah bilir ki ben doğru söylüyorum ve herhalde Cenâb-ı Hak sırtımı, seksen değnek vurulmaktan kurtaracak bir âyet indirecektir" dedi. Çok geçmeden Cebrail (aleyhisselam) "Mülââne" âyetini indirdi. Böylece Hilâl ve suçladığı eşi Rasulullah (aleyhisselam)'ın huzurunda mülâânede bulundular."[2]

İLGİLİ HADIS

"Helak edici yedi şeyden kaçınıp uzak durun!"

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu : "Onlar nelerdir ya Rasulallah?" Şöyle buyurdu:

"Allah'a ortak koşmak, sihirbazlık yapmak, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı canı (kimseyi) öldürmek, riba (faiz) yemek, yetim malını yemek, savaş için düşmana karşı çıkıldığı gün arka çevirip kaçmak, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlara zina atmak (zina ile onları suçlamak)."[3]

FIKHI YÖNÜ

Namuslu, iffetli, suçtan habersiz hür kadına zina isnat eden kimse, bu suçlamasını dört şahitle isbatlamak zorundadır. Aksi halde kendisine bu suçlamasından dolayı ceza olarak seksen değnek vurulur.

---

1 Sahih-i Buhari: 11/1716 - Sahih-i Müslim

2 Sahih-i Buhari/Şahadat: 21, Tefsir: 24, Talâk: 28 - Müslim/Liân: 11 - Ebu Dâvud/Talâk: 27 - Tirmizi/Tefsir: 24 - Nesâi/Talâk: 37, 38 - İbn Mâce/Talâk: 27 - Ahmed: 1/273, 3/142

3 Müslim/İmân: 144 - Buhari/Vasaya: 23, Hudud: 44 - Ebu Dâvud/Vasaya: 10 - Nesâi/Vasaya: 12, Tahrim: 18 - Ahmed: 291/5-202/1

Konumuzu oluşturan âyette, suçtan habersiz, iffetli hür mü'mine kadına "muhsane" denilmektedir.

Hadislerin ve uygulamanın ışığı altında, atılan iftiradan dolayı şer'i ceza olarak seksen değnek vurulmasının gerekmesi için şu beş şartın gerçekleşmesi söz konusudur:

1- Suçlanan kadının Müslüman olması,

2- Akli dengesinin yerinde bulunması,

3- Ergenlik çağına girmiş olması,

4- Câriye olmayıp hür olması,

5- Daha önce zina suçu işlememiş bulunması.

O halde bu şartlardan biri mevcut olmazsa, zina suçlamasında bulunan kimseye seksen değnek değil de ta'zir gerekir. Zina ile suçlanan kadın câriye ise, suçlayana kırk değnek vurulması gerekir.

Suçlanan Kimse, Suçlayanın Evlâdı İse

Anne veya baba kendi evlâdını veya torununu zina ile suçlar da bunu isbat etmek için dört şahit getiremezse, "hadd-i kazf" yani seksen değnek ceza gerekir mi?

Müctehid imamların bu mesele hakkındaki içtihat ve istidlalleri az farklıdır:

a) el-Hasan, İmam Şafii, İshak b. Rahaveyh ve rey taraftarlarına göre, "hadd-i-kazf" gerekmez. İmam Ahmed b. Hanbel'in de ictihadı bu anlamdadır.

b) Ömer b. Abdülaziz, İmam Mâlik, Ebu Sevr ve İbn el-Münzir'e göre, "hadd-i-kazf" gerekir. Çünkü âyette umum ifade edilmekte, istisna yapılmamaktadır.[1]

Lutilikle Suçlamak

Lutilik, yani homoseksüellikle suçlamaktan dolayı -dört şahitle isbat edilmediği takdirde- "hadd-i kazf" gerekir mi?

1 el-Muğni/İbn Kudame: 8/219

Böyle bir isnatla suçlanan kimse ister fail, ister mef'ul olsun fark etmez mi ve her iki hususta da dört şahit istenilir mi?

Bu mesele hakkında da ilim adamlarının görüş ve içtihatları az farklıdır. Şöyle ki:

a) el-Hasan, İmam Şafii, Nehai, Zühri, İmam Mâlik b. Enes, İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed b. Hasan ve Ebu Sevr'e göre, hadd-i kazf gerekir.

b) Atâ', Katade, İmam Ebu Hanife ve diğer rey taraftarı olan bazı müçtehitlere göre, hadd-i kazf gerekmez, sadece tazir vacip olur.

Suçlamada Bulunanın Şahitliği

وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

"Ve onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin."

İlgili âyetin açık anlatımından: İffetli hür mü'mine kadına zina isnad etmek suretiyle suçlamada bulunan kimsenin, bu suçlamasını dört şahitle ispat edemediği takdirde, herhangi bir mesele hakkında şahitliğinin kabul edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Ancak böyle bir durumda kişi pişmanlık duyar da kendini düzeltirse, hüküm ne olabilir?

Yapılan araştırma ve tesbitlere göre, bu mesele hakkında da ilim adamlarının ve müctehid imamların içtihat, istidlal ve görüşleri az farklıdır:

a) Hz. Ömer (radıyallahu anh), İbn Abbas (radıyallahu anh), Said b. Cübeyr, Said b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, Şa'bi ve İkrime'ye göre: İster had uygulandıktan sonra, ister uygulanmadan önce tevbe edip kendini düzeltirse, hem fâsıklıktan kurtulur, hem de gerektiği zaman şahitliği kabul edilir.

İmam Mâlik ile İmam Şafii'nin içtihat ve görüşleri de bu anlamdadır.

b) Nehai, Şerik ve rey taraftarlarına göre: Böylesi tevbe de etse şahitliği bir daha kabul edilmez. Tevbe ve pişmanlık ancak onu fâsıklıktan kurtarır.

Zina Suçlamasında Bulunana Ceza Verilmeden Tevbe Ederse

Zina ile suçlamada bulunup dört şahit getiremeyen kimse, hakkında henüz, şer'i ceza uygulanmadan, yani seksen değnek vurulmadan önce

pişmanlık duyup tevbe ederse, verilecek ceza düşer mi? İmam Şafii'ye göre, düşer. Diğer müctehid imamlara göre, düşmez, Meğer ki iftiraya uğrayan mü'mine hür kadın onu affetmiş olsun.

Muhsanat Sıfatı

"İffetli, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlar" diye çevirisini yapabileceğimiz "muhsanat" sıfatı Kur'ân'da dört mana üzere kullanılmaktadır:

1- Evli olsun, bekâr olsun iffetli, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlar,

2- Evli kadınlar,

3- Hür kadınlar,

4- Masdar karşılığı olarak İslâmiyet.

Nitekim İbn Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kadının ihsanı, İslâmiyet'i demektir."

Ancak konumuzu oluşturan âyetteki "muhsanat" sıfatı ve "yermune" fiili, tağlib kaidesi uyarınca kadın, erkek her iki cinsi kapsamaktadır.[1]

Kur'ân-ı Kerim'de "muhsanat"ın dört değişik manada kulanıldığı âyetler:

1- Nur suresi: 4 ve 23. âyetler

2- Nisa suresi: 24. âyet

3- Nisa suresi: 25. âyet

4- Nisa suresi: 25. âyet

Karısını Zina ile Suçlayan Kimseyle İlgili Hüküm,

Karısına zina isnat eden kimse, olayı isbat etmek için dört şahit getirmek zorundadır. Aksi halde "mülââne" gerekir. Bu da, doğrulardan olduğuna dair dört defa Allah'ı şahit tutması, yani Allah ile yemin etmesi ve beşinci defada, "yalancılardan ise Allah'ın laneti üzerine olsun" demesiyle gerçekleşir. Aynı şekilde kadına da liânda bulunması teklif edilir. O da dört defa Allah'ı şahit tutup yemin eder ve beşinci defasında "Eğer kocası

1 el-Muğni/İbn Kudame: 8/216

doğrulardan ise, Allah'ın gazabı üzerime olsun" derse, mesele çözülmüş olur. Artık iki tarafa da had gerekmez ve birbirlerinden ayrılmaları gerekir. Kadın yemin etmemekte ısrar ederse, ya ikrar edinceye kadar hapsedilir ya da İmam Şafii'ye göre, şer'i ceza hemen uygulanır.

Mülââne'den sonra adam artık karısını boşar ve böylece birbirlerinden ayrılmış olurlar. Zira bu durumda artık eşlerin bir arada yaşaması bir bakıma zorlaşır ve huzurlu, güvenli bir aile ortamı sağlanamaz.

Karısını zina ile suçlayan adam hem dört şahit getiremez, hem de mülââneden kaçınırsa, o takdirde aleyhine "hadd-i kazf" yani seksen değnek vurulma cezası vacib olur.

Meselenin Fıkhı Tahlili

Karısını zina fiiliyle suçlayan adamdan da, -konu zina iddiası olduğu için- dört şahit ikame etmesi istenir. Getiremediği takdirde hüküm ne olabilir? İffetli bir kadını zina ile suçlayıp dört şahit getiremeyen kimse gibi, hakkında "hadd-i-kazf" uygulanır, yani seksen değnek vurulmak suretiyle tecziye edilir.

Ancak bu mesele, dördüncü âyetle belirtilen meseleden biraz farklıdır. Şöyle ki:

a) Karısını zina halinde yakalayan adam, onlara dokunmayıp şahit aramaya mı gitmeli?

b) Yoksa sineye çekip hareketsiz ve ilgisiz mi kalmalı?

c) Veya kocalık gayretinin tesiri ve onuruyla zani ve zaniyeyi oracıkta öldürmeli mi?

Birinci şıkkı uygulaması düşünülemez. Çünkü kendisi şahit aramaya giderken zani ile zaniye çoktan işlerini bitirip oradan uzaklaşmış olurlar.

İkinci şıkka katlanması hem çok zor, hem de aile yuvasının selâmeti bakımından endişe vericidir. Zira olayın bilinmesiyle aile yuvasındaki huzur ve güven de kalkmış oluyor, Daimi bir nefret, öfke ve tiksinme, endişe ve korku sürüp gider ve bu durumda aile yuvası özelliğini kaybeder.

Üçüncü şık büsbütün tehlikeye ve hattâ felâkete dönüşebilir. Katl olayı büyük bir cezalandırmaya yol açar ve o takdirde olumlu hiçbir sonuç da elde edilmiş olmaz. Aksine aile büsbütün yıkılıp mutlak bir felâketle noktalanır.

Nitekim İmam Ahmed'in yaptığı rivayete göre: Nur suresinin

"İffetli hür kadınlara zina (suçunu yakıştırıp iftira) atan, sonra bunu isbat için dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. mealindeki dördüncü âyeti inince, ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubâde (radıyallahu anh) kendini tutamayarak şöyle dedi ;

- Ya Rasulallah! Böyle mi indirildi? Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) :

- **Ey Ensar topluluğu! Reisinizin ne dediğini duyuyor musunuz?** buyurarak üzüntüsünü belirtti. Ensar ise şu karşılığı verdi:

- Ya Rasulallah! Onu pek kınama. Çünkü gerçekten yemin ederiz ki, o ne kadar bir kadınla evlendiyse mutlaka bakire olanını seçip evlendi ve ne kadar bir kadın boşadıysa bizden hiçbirimiz onun gayretinin şiddetinden boşadığı kadınla evlenmeye cesaret edemedik.

Sonra Sa'd b. Ubâde (radıyallahu anh) şöyle konuştu :

- Vallahi ya Rasulallah! Şüpheniz olmasın ki ben inen hükmün hak olduğunu ve aynı zamanda Allah'tan geldiğini biliyorum. Ama hayret ettiğim şu ki: "Ben, Leka'ın (evdeki eşimin) bacakları arasında bir adama rastlayacağım, onları dört şahit bulup getirinceye kadar kendi hallerine bırakıp dokunmayacağım, kıpırdatmayacağım! Vallahi onlar işlerini bitirinceye kadar ben gidip dört şahit getirmeyeceğim, (onların oracıkta işlerini bitirip meseleyi kısa yoldan çözeceğim).

Bunun üzerine çok geçmeden Hilâl b. Ümeyye (radıyallahu anh) geldi ve beşinci âyet indi.[1]

Sa'd b. Ubâde (radıyallahu anh) ile ilgili haber hakkında çok farklı rivayetler tesbit edilmiştir. Onlardan birini de İmam Kurtubi şu sözlerle nakletmiştir:

- Ya Rasulallah! Ben, eşimle zina eden bir adamı göreceğim de dört şahit bulup getirinceye kadar ona mühlet vereceğim! Olur şey değil. Vallahi vazgeçmeksizin onu kılıçla vurup öldürürüm.

1 Müsned-i Ahmed: 38/2

Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Sa'd'in gayretine mi şaşıyorsunuz? Allah'a andolsun ki ben Sa'd'-dan daha gayretliyim, Allah da benden daha gayretlidir."

Liân Kimler Arasında Yapılır?

Müctehid imamların bu mesele hakkındaki içtihat ve yorumları az farklıdır:

a) İmam Ebu Hanife'ye göre, liân ancak Müslüman hür karı-koca arasında meşrudur. Çünkü liân bir bakıma şahitlik demektir.

b) İmam Şafii ve İmam Mâlik'e göre: İster Müslüman, ister kâfir, isterse köle olsun mutlak anlamda her karı-koca arasında yapılması caiz ve meşru'dur. Çünkü liân bir bakıma yemindir ve yemini sahih olan herkesin kazfta bulunması ve liân hükmü kapsamına alınması sahihtir.

Ancak liân konusunda karı-kocanın teklif çağına girmiş olmaları şarttır. Aksi halde mükellef olmayanlar arasında mülââne yapılmaz. Bu hususta imamların görüş birliği vardır.[1]

Adam veya eşi liâna yanaşmaz, yani mülâânede bulunmak istemezlerse, ne lâzım gelir?

Müctehid imamların bu mesele hakkındaki içtihat ve yorumları az farklıdır. Şöyle ki:

a) İmam Ebu Hanife'ye göre: İkrar edinceye kadar hapsedilir.

b) İmam Şafii'ye göre, hapsedilmez, hakkında had uygulanır. İmam mâlik ve cumhur-i fukaha da aynı görüş ve ictihadı benimsemişlerdir.[2]

Adam-Karısıyla Kimin Zina Ettiğini İsmen Açıklarsa

Adam, karısını zina fiiliyle suçlarken kiminle zina ettiğini ismen açıklarsa, ne lâzım gelir? Zira bu durumda ikinci bir kimseyi zina ile suçlamış oluyor.

Bu mesele hakkında da müctehid imamların farklı içtihatları söz konusudur. Şöyle ki:

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/186

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/1191 - Bedayi'u's-Sanayi': 3/238

a) İmam Mâlik'e göre: Karısına zina isnadından dolayı liân, zina ile suçladığı adamdan dolayı hadd-i kazf gerekir.

b) İmam Ebu Hanife de aynı görüş ve ictihadı izhar etmiştir.

c) İmam Şafii'ye göre: Zina ile suçladığı adamdan dolayı hadd-i kazf gerekmez. Çünkü Cenâb-ı Hak, ilgili âyette, karısını zina ile suçlayıp dört şahit getiremeyen kimseye sadece had gerekeceğini beyân buyurmuştur. Nitekim Şerik ve Hilâl olayları ve onlarla ilgili uygulama belirtilen şekilde cereyan etmiştir.[1]

Eşini Suçlayan Adamın Şahitliği Muteber midir?

Eşini zina fiiliyle suçlayan adamın kendisinin şahitliğiyle beraber üç şahit getirmesi yeterli sayılabilir mi?

İmamların bu meselede de içtihat ve yorumları farklıdır. Şöyle ki:

a) İmam Ebu Hanife ve rey taraftarlarına göre, adamın daha önce hadd-i kazf ile tecziye edilme durumu yoksa, şahitliği kabul edileceğinden, üç şâhit ikame etmesi yeterlidir.

b) İmam Şafii'ye göre, kocanın bu meselede şahitliği kabul edilmez. O bakımdan üç şahit bulup getirmesi yeterli değildir. Zira koca bu durumda müttehim sayılır; müttehim olanın şahitliği ise, Rasulullah (aleyhisselam)'ın diliyle muteber değildir.[2]

Hakların Korunması

İslâm dini, insan haklarını, kişilerin namus, iffet, şeref ve itibarlarını korumayı ön plâna almış ve bunun için hem maddi, hem de manevi ağır müeyyideler koymuştur. Zina suçlamasında dört şahit istemesi, dört Müslüman'ın yalan şahitlik üzerinde anlaşıp birleşmesinin çok zor olduğuna yönelik bir tedbirdir. Böylece iffetli, namuslu hür kadınların namus ve şerefi, aynı zamanda aile itibarları iftiracıların dilinden korunmuş oluyor.

Kendi eşine aynı şekilde zina suçu isnat eden adamdan da dört şahit istemektedir. Getirmediği takdirde mülâânede bulunması gerekir. Eşlerin ikisi de tarif edildiği şekilde yemin ederlerse, ikisi de şer'i cezadan kurtu-

---

1 Tefsir-i Kurtubi :12/193

2 Bedayiu's-Sanayi'fi Tertibi'ş-Şerayi': 3/240

lur ve temize çıkmış olurlar. Ancak bu durumda ayrılmaları daha isabetli olacağından, adamın eşini boşaması uygun bir çare olarak düşünülmüştür.

Şüphesiz ki, mülââne usulü, kadınları kocalarının iftirasından korumaya yönelik bir çaredir. Aynı zamanda beraet-i zimmetin asıl olduğunu ortaya koymaya ve şahitlerle isbat edilmediği takdirde, kadının bu asla uygun zinadan beri olduğunu kanıtlamaya müteveccih bir şer'i tedbirdir. Şüphesiz ki bu da Allah'ın bizlerden yana bir fazl-ü rahmetidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle iffetli hür mü'min kadınları zina fiiliyle suçlayanlar ile kendi eşini aynı suç ile suçlayan kocalar hakkında uygulanacak hükümler konu edildi. Aşağıdaki âyetlerle, Beni Mustalik kabilesi üzerine tertiplenen sefer dönüşü esnasında Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemizin mazereti sebebiyle kafileden ayrı kalması ve ordunun arkasından gelen Hz. Safvan'ın ona rastlaması üzerine devesine bindirip kafileye gelip yetişmesi ve bu olaydan dolayı münafıkların iftiraya başvurması, dedikodunun yayılması konu ediliyor ve böyle nazik ve hassas durumlarda mü'minlerin nasıl düşünüp hareket etmelerinin gereğine parmak basılıyor. Sonra da aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ بَلْ هُوَ خَيْرٌ
لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ ۚ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَّوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ
خَيْرًا وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَّوْلَا جَاءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ۚ فَإِذْ لَمْ
يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِندَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ
وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا

يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَاۗ سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ
اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾
وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

11- Doğrusu, iftira ile gelenler sizden birkaç kişidir. Bunu kendiniz için şer sanmayın, bilâkis o sizin için hayırlıdır. O iftiracılardan her birine kazandığı günah vardır. Onlardan iftiranın büyüklüğüne sahip çıkıp yürütene ise büyük bir azap vardır.

12- Onu işittiğiniz zaman mü'min erkekler ve mü'min kadınlar kendi kendilerine iyi zan besleyip "bu açık bir iftiradır" deselerdi olmaz mıydı?

13- Onlar iftiraya karşı dört şahit getirmeli değiller miydi? Şahitleri getiremediklerine göre, onlar evet onlar Allah yanında yalancılardır.

14- Allah'ın size dünya ve ahirette fazl-ü keremi olmasaydı o iftiradan dolayı size büyük bir azap dokunurdu.

15- Bir vakit ki o iftirayı dilden dile aktarıyor, hakkında hiçbir (doğru) bilginiz olmadığı şeyi söyleyip duruyordunuz ve siz bunu kolay sanıyordunuz. Halbuki o Allah yanında oldukça büyük (bir bühtan ve iftira)dır.

16- Onu işittiğiniz vakit, (Peygamberin eşiyle ilgili) böyle bir şey konuşmamız bize uygun olmaz; Hakk'ı tenzih ederiz, bu en büyük bir iftiradır, deseydiniz ya.

17- Eğer mü'minler iseniz benzeri şeye bir daha dönmeyesiniz diye Allah size öğüt veriyor

18- Allah size âyetleri bir bir açıklıyor; Allah bilendir ve hikmet sahibidir.

19- İmân edenler arasında edep dışı, iffet lekeleyici sözlerin yayılmasını arzu edip duranlar için dünyada da, ahirette de elem verici bir azap

vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20- Eğer Allah'ın size fazl-ü keremi ve rahmeti olmasaydı, ve doğrusu Allah çok esirgeyen ve çok merhamet eden bulunmasaydı, (aranızda büyük fitneler çıkardı, bu yüzden cezanızı çarçabuk verirdi).

İNİŞ SEBEBİ

Siyercilerle hadiscilere göre, hicretin beşinci yılında Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz askeri anlamda bir kuvvet oluşturup Beni Mustalik kabilesi üzerine harekete geçmişti. Birçok seferlerinde olduğu gibi, bu seferinde de eşleri arasında kur'a çekmiş; kur'a Hz. Aişe'ye isabet ettiğinden onu beraberinde götürmüştü. Medine'ye dönerlerken mahfe içinde bulunan Hz. Aişe (radıyallahu anha) askerin karargâh kurduğu yerden, bazı tabii ihtiyacını gidermek üzere uzaklaşıyor. Derken mahfeye döndüğü zaman gerdanlığını düşürdüğünü farkederek geri dönüyor. Bulup dönünceye kadar askerin hareket ettiğini görüyor. O tarihlerde kadınların örtünmesiyle ilgili ilâhi emir indiğinden, görevliler, içinde Hz. Aişe (radıyallahu anha)'nın bulunduğunu sandıkları mahfeyi deveye yüklüyorlar ve mahfenin içinde bir kimsenin olup olmadığını tefrik edemiyorlar.

Hz. Aişe (radıyallahu anha) konuyu özetle şöyle anlatıyor:

- Farkına varılınca gelip beni rahatlıkla bulabilmelerini düşünerek bulunduğum yerde oturup beklemeyi uygun gördüm. Derken uyuya kalmışım. Ayak sesiyle uyandığımda, ordunun arkasından unutulan malzemeyi toplamakla görevli bulunan Safvan b. Muattal'ı gördüm. Beni tanıdı ve "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun" diyerek yüzünü başka tarafa çevirdi ve ben de hemen örtündüm. O arkasını dönerek devesini çökertti, ben bininceye kadar dönüp bakmadı. Sonra devenin yularından tutup yürüdü. Öğle vakti orduya yetiştik.

Bu olayı, başta münafıkların reisi Abdullah b. Ubey b. Selul olmak üzere bazı münafıklar fırsat sayıp kötüye yorumlamışlar ve haberim olmadan aleyhime bir dedikodu almış yürümüş. Neler olup bittiğini bilmiyordum. Fark ettiğim tek şey, daha önceleri gördüğüm yakın ve sıcak ilgiyi Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den göremediğimdi. Şüphesiz o günlerde bunun asıl sebebini de teşhis etmiş değildim. İşte o sıralarda hastalandım. Bir gün bir ihtiyaç için dışarı çıkmam gerekti.. Mistah'ın annesi bana refakat etti. Derken yün çarşafına bürünmüş olan kadıncağız sürçüp düştü

ve "Yok olası Mistah" diye mırıldandı. Ben de "Bedir Savaşı'na katılan bir sahabiye dil mi uzatıyorsun?" diyerek onu uyardım. Bunun üzerine bana: "Neler döndüğünden haberin yok mu?" dedi. Hayretle dönüp yüzüne baktığımda, münafıkların bana attıkları iftirayı anlattı. Bir anda sarsıldım ve hastalığım büsbütün arttı. Bu hal bir ay kadar devam etti. Rasulullah (aleyhisselam) bir ara olup bitenleri anlatıp benim cevap vermemi istedi. Ben de; "Ben bu gibi kötülüklerden beriyim, desem belki inanmayacaksınız. Kendimi suçlu göstersem, hemen tasdik edeceksiniz. O bakımdan durumun aydınlanmasını Cenâb-ı Hakk'a bırakıyorum. O elbette benim masum olduğumu haber verecektir" dedim. Çok geçmeden yukarıdaki âyetler indi ve beri bulunduğum; yani ak-pak olduğum kesinlik kazandı.

Münafıklara Dikkat

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنكُمْ

"Doğrusu iftira ile gelenler sizden birkaç kişidir."

Münafıklar bir bakıma sapık kâfirlerden daha tehlikelidirler. Çünkü küfrün ve kâfirin rengi bellidir, ama münafığın ve ortaya attığı nifağın rengi belli değildir. Ancak olaylar birbirini izleyip belli bir hedefe yönelince anlaşılabilir.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim, namuslu, iffetli kadınlara zina isnad eden kimseden, olayı gözleriyle görüp tesbit eden dört şahit istemekte; getiremediği takdirde hadd-i kazifle ilgili hükmün uygulanmasını emretmektedir. Zira dört münafığın veya iftiracının bir iftira hususunda görüş birliğine varıp bir araya gelmeleri çok zordur, aynı zamanda hayli uzak bir ihtimaldir.

İşte Hz. Aişe (radıyallahu anha) ile ilgili olayı nifak düzeyinde ilk değerlendiren, münafıkların elebaşısı Abdullah b. Übey'in yaydığı nifak ve iftira tohumunu, iman ve idrâki zayıf olup kendi nefis ve karakterini ölçü ve kıstas olarak dikkate alan bazı Müslümanlar da ne yazık ki iffeti şehvete kıyas etme gafletine düşmüşler ve Abdullah b. Übey'in nifak akıntısına kapılmışlardı,

Kur'ân'da bu olaya parmak basılıp iffetin lekesizliği belirtilirken mü'minlere dokuz maddelik bir öğüt ve uyarı paketi veriliyor:

1- Sözü edilen iftira dış görünüşüyle şer sanılsa bile, aslında mü'min-

lerin lehine hayırdır. Zira bu olay bir yandan da hem münafıkların iyi tanınmasını, hem de zayıf imanlıların ölçüsünün bilinmesini sağlamıştır.

2- Hemen isbat edilmeyen bu tür haberler açıklığa kavuşuncaya kadar, mü'minlerin hüsn-ü zanda bulunmaları ve "bu açık bir iftiradır" demeleri gerekir. Çünkü suç sabit oluncaya kadar suçlu zanlısı suçsuz kabul edilir. Nitekim hukukta "beraet-i zimmet asıldır" kuralı yer almıştır.

3- Gerek şahsi, gerekse amme haklarıyla ilgili olarak ortaya attığı iddia ve suçlamasını beyyine (belge ve şahit) ile isbat edemeyen kimse İslâm nazarında yalancı ve müfteri kabul edilir. O yüzden hakkında cezai müeyyide kusursuz şekilde uygulanır.

4- İslâm dini biri manevi, diğeri maddi olmak üzere iki ayrı caydırıcı, ıslâh edici müeyyide koymuştur. Manevi müeyyidenin uygulanması Cenâb-ı Hakk'a aittir. O, rahmeti ve sünneti gereği bunu daha çok ahirete bırakmıştır. Kişi iyice azıp sapıtmadıkça, ahlâksızlığı zulümle birleştirip Allah kullarını huzursuz ve tedirgin edecek bir çizgiye getirip dayamadıkça Cenâb-ı Hak onu dünyada hemen cezalandırmaz. Ancak indirdiği kitap ile insanlar arasında düzen ve huzuru, adalet ve hakkaniyeti sağlamayı, hakların korunmasını, mütecavizlerin durdurulmasını ve kitapta yer alan maddi müeyyidelerin kusursuz uygulanmasını emretmiştir.

5- İçyüzünü bilmediğimiz bir olayı dilimize dolamamız, gerçekmiş gibi bir görüntü verip yaymamız bizi çok yanlış ve tehlikeli bir noktaya götürür. Söylemek kolay, ama sonucuna katlanmak çok zor olur. Çünkü bir yalan ve iftiranın doğuracağı netice, masum kişileri lekeleyebilir. O bakımdan içyüzünü iyice araştırıp öğrenmeden ortaya atılan bir haberi gerçekmiş gibi kabul edip yargıda bulunmamız Allah katında çok büyük bir günah ve ağır bir vebaldir.

6- Bu gibi durumlarda konuşmamak, gerçek bilgiyi Allah'a irca' etmek ve isbat edilinceye kadar kendi kendimize fısıldayarak "Sus, bu büyük bir iftira olabilir; zan ve şüpheyle hükmedilmez" dememiz en uygun ve en selim yoldur. Çünkü beraet-i zimmet asıldır.

7- Belirtilen şekilde bir hata işlenmişse, bunun hakiki ve tahkiki imânla bağdaşamayacağını düşünerek bir benzerini işlememeye azmetmek, Allah tarafından affedilmemizin şartlarından biridir.

8- Olay ve iddiaları, suçlama ve tahminleri Kur'ân ve Hadis terazisine koyup tartmak ve öylece değerlendirmek vaciptir. Zira Cenâb-ı Hak, fert, aile ve toplumun düzen ve huzuru, haklarının korunması için gereken hükümleri apaçık ortaya koymuştur.

9- Mü'minler arasında hayâsızlık ve ahlâksızlığın yaygınlaşmasını her çağda arzu eden sapıklar, dinsizler ve şehvetperestler bulunabilir. Mü'minlere düşen görev, onlara karşı hoşgörülü davranmamak, ilâhi müeyyideleri uygulamaktır. Bin bir türlü kurnazlık ve hilelere başvurarak kendini kanunun pençesinden kurtaranları ise, belirlenmiş çizgiye geldiklerinde Cenâb-ı Hak hem dünyada, hem âhirette rezil ve rüsvay eder.

İfk'in Tarifi

Üzerinde bulunması lâyık olduğu ölçü ve düzenden alınıp ters çevrilen her şeyi kapsayan bir kavramdır. Bu manayla, haktan bâtıla, doğrudan eğriye, güzelden çirkine döndürülen şey hakkında da yaygındır. Ayrıca aslından çevrilen, temelinden uzaklaştırılan her şey de bu kelimenin kapsamına girer. İftira ve bühtan gibi gerçek dışı suçlamalar da bu cümledendir.

Özetleyecek olursak: Bu kavramın "ifk", "efek" ve "ufak" vezinlerinden geldiğini ve kök mâna olarak yalan söylemek, iftirada bulunmak, aslı olmayan günah ve kötü fiillerle suçlamak demek olduğunu söyleyebiliriz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize atılan iftira konu edildi. Münafıkların ellerine geçen her fırsatı nasıl değerlendirip mü'minler aleyhine kullandıklarına dikkatler çekildi ve dolayısıyla mü'minlere dokuz öğüt verilerek aslı olmayan, ispatlanmayan haberler hakkında çok temkinli olmaları tavsiye edidi.

Aşağıdaki âyetlerle, şeytanın insanları nasıl bir ahlâksızlık ve hayasızlığa sürüklemek istediği konu edilerek olayları, ortaya atılan haberleri gerçek yönüyle değerlendirmemiz isteniliyor. Arkasından yakınlarımızla olan iyi-yararlı ilgimizi sürdürmemiz emrediliyor. Sonra da bir önceki konuların manevi müeyyideleri açıklanarak münafıklar uyarılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ

الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ ۚ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ
أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ
الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾
يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾
يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

21- Ey imân edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, şüphesiz ki o, (şeytan), hayasızlığı, uygunsuzluğu; dinin, aklın ve sağlam örfün çirkin kabul ettiği şeyi emreder. Allah'ın sizin üzerinize bol rahmeti ve lütfü olmasaydı, sizden hiç biriniz ebediyen (günah ve fenalıktan) temize çıkamazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah (her şeyi gereği gibi) işitendir, bilendir.

22- Sizden fazilet ve varlık sahibi olanlar yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere (yardımda) bulunmamaya yemin etmesinler (veya vermekte kusur etmesinler); affetsinler, bağışlayıp aldırış etmesinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevip arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

23- Onlar ki, iffetli, (hayasızlıktan) habersiz mü'mine kadınlara zina iftirasında bulunurlar, şüphesiz ki dünyada da, ahirette de lanetlenmişlerdir; onlar için büyük bir azap vardır.

24- Öyle bir günde ki dilleri, elleri ve ayakları onların yaptıklarına, işlediklerine karşılık aleyhlerinde şahitlik ederler.

25- O gün Allah, onlara hakkettikleri hesap ve cezayı tastamam verecek ve onlar da Allah'ın apaçık hak olduğunu (her şeyi açıklayıp ortaya

koyduğunu) bilecekler.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Bekir Siddik (radıyallahu anh), çok fakir olan teyzesi oğlu Mistah'a daha önceleri sürekli yardımda bulunurdu. Hz. Aişe (radıyallahu anha) ile ilgili iftira fırtınası onda da bir zan ve şüphe doğurmuş ve şurada, burada Hz. Aişe (radıyallahu anha) aleyhine birtakım sözler sarfetmesine, daha doğrusu münafıkların yalan ve iftira bataklığına düşmesine sebep olmuştu. Bunun farkına varan Ebu Bekir Siddik (radıyallahu anh) çok üzülmüş ve bir daha ona yardımda bulunmayacağına yemin etmişti. Oysa Mistah'ın gerçekte kötü niyeti yoktu, olayın ters çevrilip yaygınlaştırılması ister istemez onda da birtakım şüpheler uyandırmıştı. Kendisi hem muhacirlerden, hem ete Bedir Savaşı'na katılan bahtiyarlardan biriydi.

O sebeple yukarıdaki 22. âyet indi ve Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın yine teyzesi oğluna yardıma devam etmesi istendi.[1]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemize zina isnadında bulunan Abdullah b. Ubey, bilindiği gibi münafıkların reisi idi. İslâmiyet'i içinden çökertip yıkmak için elinden gelen hiçbir kötülüğü geri bırakmamış, sonunda Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ailesine dil uzatacak kadar azıtmıştı. 23. âyet onun dünyada da, âhirette de lanetlendiğini bildirmek üzere inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Helak edici yedi şeyden kaçınıp uzak durun."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu: "Onlar nelerdir ya Rasulallah?" Şöyle buyurdu:

"Allah'a ortak koşmak, sihirbazlık yapmak, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı canı (kimseyi) öldürmek, ribâ (faiz) yemek, yetim malını yemek, savaş için düşmana karşı çıkıldığı gün arka çevirip kaçmak, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlara zina atmak (zina ile onları suçlamak).[3]

---

1 Lübabu't-te'vil: 320/3 - Esbab-ı Nüzuli'l-Kur'ân/Suyuti: 83

2 Buhari - Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Buhari/Vasaya: 23, Hudud: 44 - Müslim/İmân: 144 - Ebu Dâvud/Vasaya: 10 - Nesâi/Vasaya: 12,

"İffetli kadını zina ile suçlayıp iftirada bulunmak, yüz yıllık (iyi) ameli yıkar."[1]

"Kıyamet günü olunca, kâfir ameliyle tanınacak, ama o bunu inkâr edecek ve tartışmaya başlayacak. Kendisine: "İşte şunlar senin komşuların, senin aleyhinde şahitlik ediyorlar" denilecek. O yine: "Onlar yalan söylüyor" diyecek. Sonra ona: "Senin evlâd-u iyâlin ve hısımların şahitlik ediyorlar" denilecek. O yine, "Onlar da yalan söylüyorlar" diye itiraz edecek. Sonra da o inkarcı sapıklara: "Yemin ediniz" denilecek. Hepsi de yemin edecek. Bunun üzerine Allah o inkarcı sapıkların kulaklarını mühürleyecek de elleri ve dilleri onların aleyhlerine şahitlik edecek. Sonra Cenâb-ı Hak onları Cehenneme sokacak."[2]

Şeytan, Kötülüklerin Kaynağıdır

فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ

"Şüphesiz ki o (şeytan) hayasızlığı, uygunsuzluğu emreder."

İnsanın içinde hem iyiliklerin, hem de kötülüklerin mayası vardır. Esasen insan bu ölçü ve özellikte yaratılmıştır. Melek, peygamber ve kitap iyilik mayasını geliştirmekle; şeytan ve nefis de kötülük mayasını geliştirmekle ilgili olup plândaki yerlerini almışlardır. Ayrıca insana verilen akıl, zekâ, idrâk, hafıza, şuur gibi yetenekler bu iki zıt kutuplar arasında tercih yapacak kudret ve özelliktedir. Bunlar hangi tarafa meylederse, o taraf üstünlük sağlar.

Şeytan daha çok iki şeyi fısıldar:

1- Her türlü hayâsızlığı ve uygunsuzluğu,

2- Aklın, dinin ve sağlam örfün fena ve zararlı kabul ettiği şeyleri.

Kur'ân-ı Kerim bu konuda genel bir ölçü verip mü'minleri hem aydınlatıyor, hem de İblis'in aralıksız telbisine karşı uyarıyor. Sonra da akıl ve diğer yeteneklerin insana verilen büyük lütuf ve bol rahmet olduğunu haber veriyor. Şüphesiz ki bunlardan her birinin hem yararını, hem değerini bilmekte mutlak hayır vardır. Aynı zamanda bu yetenekler Kitap ve

---

Tahrim: 18 - Ahmed: 1/202-5/219

1 Taberânî: Huzeyfe (radıyallahu anh)'den

2 İbn Ebi Hatim: Ebu Said (radıyallahu anh)'den

Sünnet ile birleştikleri zaman mutlak saadete kapı açmış olurlar.

Duygu ve Düşüncelerin Eğilimini En İyi Bilen Allah'tır

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah işitendir, bilendir."

İslâm'da ameller, işler ve görüntüler niyetlere göre değer ölçüsünü bulur. Her ne kadar biz insanlar zahire göre hükmetmekle emrolunmuşsak da bu, niyetleri, duygu ve düşünceleri değiştirmeyeceği gibi, onların hem dünyada, hem de âhirette kıstas sayılmasını da hükümsüz bırakmaz.

Şüphesiz insan aklı ve diğer yetenekleri hakikati bilip anlamaya, ebedi mutluluk yolunu seçmeye ve bunun gereğini düşünüp lâyıkıyla yerine getirmeye tek başına yeterli değildir. O bakımdan aklın mutlaka peygamberin irşad ve tebliğine, ilâhi kitabın beyânına ihtiyacı vardır.

Gerçek bu olunca, peygamber ve kitap ışığından kendini uzak tutanlar bilmelidirler ki, kendilerini ilâhi lütuf ve bol rahmetten mahrum bırakmaktadırlar. O bakımdan sadece akıl ve bilgisine güvenip onları ilâhi kıstas dışında tutmak suretiyle kendini her türlü kötülükten temize çıkaranların Allah yanında kayda değer hiçbir değer ve meziyetleri yoktur. Ayrıca peygamber ve kitabullah ile kendilerini aydınlatanlar da böyle bir iddiayla ortaya çıkamazlar. Zira amel ile niyet arasındaki uyumluğu veya uyumsuzluğu en iyi bilip takdir eden ancak Cenâb-ı Hak'tır. Bunun içindir ki ilgili 21. âyetle:

"Allah'ın sizin üzerinizde bol rahmet ve lutfu olmasaydı, sizden hiçbiriniz ebediyen temize çıkamazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah işitendir, bilendir" buyurularak mü'minlere hatırlatmada bulunuluyor.[1]

Kendisine İyilik de Yapılsa, İnsan Yine de Nankör Olabilir

وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ

"Affetsinler, bağışlayıp aldırış etmesinler."

Kur'ân ilgili 22. âyetle iyilikte bulunma konusunda mü'minlere aydınlatıcı bilgi verirken dört önemli noktaya dikkatleri çekiyor:

1 Necm suresi: 32 - Nisâ suresi: 49

1- Mal ve serveti faziletle birleştirmek; öylece muhtaç durumda olan yakınlara ve hısımlara yardıma devam etmek,

2- Yakınların ve hısımların bütün iyiliklere rağmen nankörlük etmelerine kızıp onlardan yardımı kesmemek,

3- Bu konuda bağışlayıcı ve hoşgörülü olmak,

4- Sadece Cenâb-ı Hakk'ın bizi bağışlamasını arzu etmek.

Birinci nokta, insanın yalnız kendisi için değil, ailesi, hısımları ve çevresi için de çalışıp kazandığını öğretmekte ve böylece ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası yapmaktadır. Aynı zamanda ahlâk ve faziletten kopuk bir servette hayır ve rahmet havası bulunmadığına işaret etmektedir.

İkinci nokta, yaptığımız ve yapacağımız iyiliklerin karşılığını yalnız Allah'tan beklememizi ilham etmekte, insanlardan takdir ve teşekkür beklemeye gerek olmadığını hatırlatmaktadır.

Üçüncü nokta, bağışlayıcı ve hoşgörü sahibi olmanın mü'minlere yakışan güzel hasletlerden olduğunu belirtmektedir.

Dördüncü nokta, iyilikte bulunduğumuz, insanları affettiğimiz, hoşgörüyle davrandığımız nisbette Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve mağfiretine lâyık düzeye gelebileceğimizi öğretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şeytanın her türlü kötülüğün kaynağı olduğu haber verildi. Sonra da verilen bir haberin aslını öğrenmeden hemen yargıda bulunmanın çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı dolaylı şekilde hatırlatıldı. Arkasından hısımlarımıza yardımda bulunmamız istenilerek, bazı dünyevi nedenlerle yardımın kesilmemesi tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetle, yeni bir yuva kuracak mü'min erkek ve kadınların kendilerine eş olarak seçecekleri kişiye çok dikkat etmelerinin lüzumu üzerinde duruluyor ve hangi kadının hangi erkeğe, hangi erkeğin de hangi kadına yakıştığı açıklanarak Müslümanlar'a sağlam bir ölçü veriliyor.

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ

لِلطَّيِّبَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ۖ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

26- Kötü yaramaz kadınlar (veya sözler), kötü yaramaz erkeklere; kötü yaramaz erkekler, kötü yaramaz kadınlara (veya sözlere); iyi temiz kadınlar (veya sözler) iyi temiz erkeklere; iyi temiz erkekler de iyi temiz kadınlara (veya sözlere) yakışır. İşte bunlar, onların dediklerinden pâk ve uzaktırlar. Bunlar için bağışlanma ve çok şerefli rızık vardır.

İLGİLİ HADİSLER

"Dinini ve ahlâkını (yani dindarlığını ve huyunu) beğendiğiniz kimse size geldiğinde (kızınızı veya kız kardeşinizi) ona nikahlayınız."[1]

"İnsanlar madenler (gibidir). Dinde anlayışlı ve bilgili olduktan sonra cahiliye devrinde iyi ve seçkin olanlar, İslâm'a girdikten sonra da iyi ve seçkindirler."[2]

"Dünyanın hepsi yararlanılacak şeydir, ama onun en hayırlı yararlanılacak şeyi, sâliha kadındır."[3]

"Cenâb-ı Hak kime sâliha bir kadın nasip ederse, gerçekten dininin yarısını (koruması için) ona yardım etmiş olur. Artık geri kalan yarısı hakkında Allah'tan korksun."[4]

"Kadın (şu) özelliklerinin birinden dolayı nikahlanır: Güzelliği, malı, ahlâkı ve dini (dindarlığı). Sen dindar ve ahlâklı olanına gerekli ol ki sağ elin feyiz ve bereketle dolsun."[5]

"Kadın şu dört hasletinden dolayı nikahlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini (dindarlığı). Sen dindar olanına zafer bul ki ellerin feyiz ve bereketle dolsun."[6]

"İlim ve hikmete kulak verip sadece işittiği kötülüğü anlatan kim-

1 İbn Mâce/Nikâh: 46

2 Buhari/Enbiya: 8, 14, 19, Menakıb: 1, Tefsir: 12 - Müslim/Fezâil: 168 -

3 Müslim/Redâ': 59 - İbn Mâce/Nikâh: 5 - Ahmed: 166/2

4 Taberâni - el-Hâkim - Beyhaki: İsnad-ı sahih ile

5 Müsned-i Ahmed: 80/3

6 Buhari/Nikâh: 15 - Ebu Dâvud/Nikâh: 2 - Nesâi/Nikâh: 13 - İbn Mâce/Nikâh: 6 - Dârimi/Nikâh: 4 - Taberâni/Nikâh: 21

senin misali, koyun sahibine gelip "şu koyunlardan semiz olan birini bana ayır" diyen ve koyun sahibinin de ona: "Sen kendin git de arzu ettiğin koyunun kulağından tut" demesi üzerine gidip sürü köpeğinin kulağından tutan adamın misâline benzer."[1]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) **Validemiz**

Çirkin bir iftiraya uğrayan Hz. Âişe (radıyallahu anha), soyundaki asalet, iffetindeki beraet, evliliğindeki nezahetiyle övülüyor. Kötü, yaramaz sözlerin ona hiçbir suretle yakışmadığı, ancak iyi, temiz ve nezih sözlerin yakışabileceği ve onun her zaman güzel, temiz ve nezih sözlere ve sıfatlara lâyık olduğu belirtiliyor. Övgü olarak bu ilâhi beyan ona yeter. Onun da, Safvan'ın da o çirkin iftiradan beri oldukları açık ve net şekilde açıklanıyor.

Ayrıca mü'minlerin aile yuvası kurarken dikkat edecekleri çok önemli bir hususa parmak basılıyor. O da: İyi temiz erkeklerin iyi temiz kadınlarla, iyi temiz kadınların da iyi temiz erkeklerle evlenmesinin lüzumudur. Zira evlenen çiftlerin inanç, ahlâk, nezaket, kültür, edep ve terbiye hususlarında uyum sağlaması, kalıcı bir yuvanın kurulmasını, faziletli bir neslin yetişmesini sağlar.

Evlilikte Kefaet (Denklik)

Kur'ân-ı Kerim huzurlu, güvenli, aynı zamanda ahlâk ve fazilet ölçüleri düzeyinde aile yuvasının sağlıklı biçimde kurulmasının genel çerçevesini çiziyor. İslâm hukukçuları bu âyetin ve ilgili hadislerin ışığı altında evlenecek olan çiftlerden kefaet (denklik) prensibini koymuşlardır. Bu denkliğin daha çok erkek tarafında aranması ise, aile reisine vakar ve onur kazandırmak içindir.

Hanefi Mezhebi'ne göre: Kefaet şu altı şeyde aranır: Soy, İslâmiyet, sanat-kültür, hürriyet, dindarlık ve servet.

Şafii Mezhebi'ne göre: Kefaet şu dört şeyde aranır: Soy, din, hürriyet, sanat.

Böylece bu iki mezhebe göre "kefaet" nikâhın lüzumundan sayılsa bile şartından sayılmaz. Yani arada kefaet gözetilmeksizin yapılan nikâh akdi caizdir. Hanbeli Mezhebi'ne göre ise, İmam Ahmed b. Hanbel'den bu

1 İbn Mâce/zühd: 15 - Ahmed: 2/353, 405, 508

mesele hakkında iki farklı rivayet yapılmıştır. Biri kefaet'in nikâhın şartlarından olduğu, diğerinin olmadığı anlam ve hükmündedir. Birinci rivayeti Süfyan es-Sevri de benimsemiş, yani o da bu anlamda bir içtihatta bulunmuştur. İkinci rivayeti ise benimseyenler ekseriyettedir. Aynı zamanda Hz. Ömer (radıyallahu anh), İbn Mes'ud (radıyallahu anh), Ömer b. Abdülaziz, Ubeyd b. Umeyr, Hammad b. Ebi Süleyman, İbn Sirin, İbn Avn, İmam Mâlik ve rey tarafdarlarının da içtihatları bu anlamdadır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Evlenecek olan çiftler arasında kefaet (denklik) konusuna temas edildi ve kötü yaramaz kadınların ancak kötü yaramaz erkeklere ve böyle olan erkeklerin de ancak öyle olan kadınlara yakıştığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, başkalarına ait evlere izin almadan girmenin caiz olmadığı konu ediliyor ve böylece "adâb-ı muaşeret"le ilgili bir husus hakkında mü'minler aydınlatılıyor.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا۟ وَتُسَلِّمُوا۟
عَلَىٰٓ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا۟ فِيهَآ
أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ٱرْجِعُوا۟ فَٱرْجِعُوا۟ هُوَ
أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا۟
بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَٰعٌ لَّكُمْ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

27- Ey imân edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, sahipleriyle alışkanlık sağlayıp (onlardan) izin almadıkça ve onlara selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için hayırlıdır. Umulur ki iyice düşünürsünüz.

28- İçinde bir kimse bulamazsanız, size izin verilmedikçe yine de girmeyin. Size, "geri dönün" denilirse, geri dönün. Bu sizin için daha nezih ve daha uygundur. Allah yapageldiklerinizi bilir.

29- İçinde sizinle ilgili bir yarar bulunup oturulmayan evlere girme-

1 el-Muğni/İbn Kudame: 6/480

nizde bir günah ve vebal yoktur. Allah açıkladığınızı da, gizli tuttuklarınızı da bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Taberânî'nin Adiy b. Sâbit'ten yaptığı rivayete göre: Ensar'dan bir kadın, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: "Ya Rasulallah! Doğrusu ben kendi evimde öyle vaziyetlerde bulunuyorum ki başkasının beni o vaziyette görmesini arzu etmiyorum. Hattâ babam ve oğlumun bile görmesini istemiyorum. Ama (zaman zaman) babam gelip içeri girmekte, ailemizden biri gelip girmektedir. Bu durumda ne yapmalıyım?"

Bu sebeple ilgili âyetin indiği tesbit edilmiştir.

Diğer bir rivayet de şöyledir: Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) da, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e şöyle demiştir: "Ya Rasulallah! Şam yolu üzerinde birtakım haneler ve meskenler vardır ki içlerinde kimseler oturmamaktadır. Onlar hakkında ne buyurursunuz? Bu soru üzerine 29. âyet inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Kind b. Hanbel anlatıyor: "Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in (evinde bulunduğu bir sırada) izin almadan yanına girdim. Bunun üzerine bana şöyle buyurdu:

"Geri dön ve es-selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim? De de izin iste."[2]

Rebi'i b. Harraş (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Beni Âmir kabilesinden bir adam gelip, evinde oturmakta olan Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yanına girmek için izin isteyerek "İçeri girebilir miyim?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) kendisine hizmet eden adama şöyle emretti:

"Dışarı çık da o adama eve girme adabını öğret; ona: Es-selâmü aleyküm. İçeri girebilir miyim? şeklinde söylemesini bellet." Adam bu uyarıyı duydu ve "Es-selâmü aleyküm. Girebilir miyim?" diyerek izin iste-

1 Tefsir-i Kurtubi:12/213

2 Ebu Dâvud - Tirmizi

di. Peygamber (aleyhisselam) izin verdi.[1]

Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir toplantıda bulunuyordum. O sırada Ebu Musa (radıyallahu anh) üzgün bir halde geldi ve şöyle dedi: "Hz. Ömer'den içeri girmek için üç defa izin istedim, cevap alamadım. Geri döndüm. Sonra beni tekrar çağırttı ve şöyle dedi: "Seni daha önce çağırdığım halde neden gelmedin?" "Ben de: "Geldim, üç defa izin istedim, cevap alamadım ve geri döndüm. Nitekim Peygamber (aleyhisselam) da, **"Bir eve girmek istediğin zaman üç defa izin iste. Cevap verilmeyince geri dön"** buyurmuştu, diye ilâve ettim. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Vallahi bunu Peygamber (aleyhisselam)'ın dediğine dair şahit getirmelisin; aksi halde elimden kurtulamazsın!" dedi. Ebu Musa (radıyallahu anh) olayı anlattıktan sonra hazır olanlara: "Sizden bu hadisi duyan yok mudur?" diye sordu. Ubay b. Kâb (radıyallahu anh): "Ben duydum" dedi ve kalkıp Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a gittiler.[2]

Mesken Dokunulmazlığı

İslâm dini her vatandaşın canını, malını, namus ve şerefini korumuş ve bunlara tecavüzü kesinlikle yasaklayıp haram kılmıştır. O kadar ki izin istemeden, selâm vermeden başkasının evine girmeye cevaz vermemiş; başkasının kapı ve penceresinden içeri bakmayı büyük günahlardan saymıştır.

İslâm bütün bu yasakları, biri dünyevi, diğeri uhrevi olmak üzere iki ayrı cezai müeyyide koymakla asıl amacına ulaştırmayı planlamıştır. Dünyevi ceza için devletin ilgili kurumlarını yetkili kılmış ve böylece başkasının meskenine izinsiz girmeyi hukuki ve kazai açıdan yasaklamıştır.

Kitap ve sünnetten anlaşıldığı üzere, aynı evde oturan karı-koca dışındaki diğer yakınların da birbirlerinin, özellikle ana-babalarının odalarına izin isteyerek girmeleri tavsiye edilmiş; daha çok üç vakit üzerinde durularak gereken açıklama yapılmıştır.[3]

Böylece İslâm insanların birbirlerine karşı saygılı olmalarını ve bunu günlük hayatlarında sergilemelerini sağlamış; namus ve iffeti, şeref ve hay-

1 Ebu Dâvud/Edeb: 127 - Ahmed: 5/269

2 Buhari/İsti'zan: 13 - Müslim/Edeb: 32, 34, 36 - İbn Mâce/Edeb: 17

3 Nur suresi: 58.âyetin tefsiri

siyeti korumayı her zaman ön plânda tutmuştur.

Ziyaret veya herhangi bir iş için gidilen eve girmeye üç defa izin istenildiği halde izin verilmezse, üzülmeden, öfkelenmeden, kırılmadan dönmenin çok daha hayırlı olduğu belirtiliyor. Bununla ev sahibinin kendine göre mazereti, başkasının görmesi uygun olmayan bazı durumları bulunabileceğine işaret ediliyor.

İslâm'ın gerçek medeniyetin en sağlam esasını oluşturduğunu, beşeri münasebetlerin bu bölümünden de rahatlıkla anlamak mümkün.

Başkasının Evine Girmek İçin Prensip

Kur'ân-ı Kerim'de başkasının evine girmek istenildiğinde riâyet edilmesi gereken iki prensip konulmuştur:

1- İsti'nas

2- Teslim

İsti'nas: Hafif öksürmek, "Sübhanellah" veya "Allahu Ekber" ya da "Elhamdülillah" demek suretiyle dışarda beklemekte olduğunu ev halkına duyurmaktır. Böylece ziyaretçi daha güven verici bir hava oluşturur ve ev sahibinin toparlanmasını sağlar.

Aynı zamanda "isti'nas" izin isteme manasını içerir. Nitekim yedi kıraatten birinde "isti'nas" yerine "isti'zan" okunmuştur. Bir kısmı İbn Abbas'ın, bir kısmı ise Tabiin'den Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Teste'nisu hatadır ve kâtipten sadır olan bir vehimdir. Onun aslı teste'zinu'dur." Ancak yapılan ciddi araştırmalara göre bu rivayetin sahih olmadığı ve bütün İslâm mushaflarında "teste'nisu" olduğu anlaşılmış ve Hz. Osman (radıyallahu anh) döneminde de böyle yazıldığı görülmüştür.[1]

Nitekim İbn Mâce'nin Ebu Eyyub el-Ensari (radıyallahu anh) 'den yaptığı rivayete göre, adı geçen sahabi, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den soruyor: "Ya Rasulallah! Birinin evinin kapısına gelinince selâm vermeyi anlıyoruz, ama isti'nas nedir bilmiyoruz." Bunun üzerine Cenab-ı Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle cevap veriyor:

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/214

"Sübhanellah veya Allahu Ekber veya Elhamdülillah demek ya da hafif öksürmek ve ev halkından izin istemektir."

Cahiliye devrinin kötü âdetlerinin izlerini kendi üzerlerinde taşıyan bazı Araplar, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in odasının arka kısmına gelip görüşmek istediklerini yüksek sesle duyurmaya çalışırlardı. Cenâb-ı Hak onların bu davranışının ev sahibine hem saygısızlık olduğunu, hem de edep ve terbiye kuralları dışına taştığını Hucurat suresi dördüncü âyetle şöyle açıklayarak mü'minleri aydınlatmıştır:

"Şüphesiz onlar ki (sana ait) odaların arkasından sana seslenirler, çoğunun aklı ermez."

Teslime gelince: O, "es-Selâmu aleyküm" demektir. Bu, henüz içeri girmeden gelen ziyaretçinin Müslüman olduğunu hatırlatmak, aynı zamanda güven telkin etmek ve ev sahibine dünya ve âhiret selâmeti dilemek içindir.

İzin istemeyi gerekirse üç defa tekrarlamak sünnettir. Üçüncü defa da izin verilmezse veya cevapsız bırakılırsa, artık dördüncü defa izin istemeye gerek kalmayıp geri dönmek sünnettir.

İzin istemenin şekli şöyledir: "es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim?" Bu durumda izin verilirse girilir, "Kabul edemeyeceğiz" denilirse, geri dönülür. Cevap verilmezse, aynı söz iki defa daha söylenir. Ayrıca ziyaretçinin kendini tanıtması da sünnettir. Nitekim sahih rivayete göre: Cabir b. Abdullah, Peygamber (aleyhisselam)'ın kapışma gelip izin istedi. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz: **"Kim o?"** diye sorunca, Câbir (radıyallahu anh) "Benim" diye cevap verdi. Peygamber (aleyhisselam) bu cevabı beğenmeyip **"Ben, ben (ne demekmiş?)** buyurdu.[1]

Meskun Olmayan Evler

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ

"İçinde sizinle ilgili bir yarar bulunup oturulmayan evlere girmenizde bir günah ve vebal yoktur."

Meskun olmayan evler hangisidir? Bu konuda müfessirlerin az farklı yorumları olmuştur. Şöyle ki:

---

1 Buhari: 12/324

a) Yol üstündeki hanlar ve kervansaraylardır. Zira bunlar ya devlet ya da hayır sahipleri tarafından sırf yolcuların yararlanması için yapılmış tesislerdir.

b) Zamanında meskun olarak yapılmış, sonraları sahipleri bütünüyle terkedip başka yere göçmüş olan evlerdir. Ancak bunların kapılarına kilit vurulmuşsa, bu, başkalarının girmesine müsaade edilmediğine alâmet sayılır ve o takdirde sahiplerinden izin almak gerekir.

c) Medine yolu üzerinde yolcuların konaklaması için hazırlanıp içine öteberi yerleştirilen evlerdir.[1]

d) Muhammed b. Hanife, Katade ve Mücahid'e göre: Yolcuların gelip geçtiği yol üzerine yapılan han ve benzeri tesislerdir. Bunlar sırf yolcular yararlansın diye vakfedilmişlerdir. İçlerine, yolcuların istifade edebileceği bazı eşyalar da konulmuştur.

e) Yine Muhammed b. Hanife'ye göre: Mekke'deki mevcut evlerdir. Mekke silah zoruyla fethedildiği için oradaki evler bütün Müslümanlar'a aittir.[2]

f) Ata'a göre: Yol üzerlerindeki yıkık binalardır. Bunlarda küçük ve büyük abdest bozacak ve geceyi geçirecek yerler mevcuttur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başkalarına ait evlere izin istemeden ve selâm vermeden girmenin caiz olmadığı belirtildi. Ancak yol üzerlerinde yolcular yararlansın diye yapılan han ve benzeri tesislere izin istemeden girmekte bir sakınca olmadığına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, erkek ve kadınların kendilerine helâl olmayana bakmamaları emrediliyor ve her iki cinsin de namus ve iffetlerini korumalarının lüzumu üzerinde durularak mahalle ve sokaklarda nasıl davranılmasının gereğine işaret ediliyor. Sonra da kadınların zinet yerleri konu ediliyor. Başlarını da örtmelerinin gereğine değinilerek sağlam bir kıstas veriliyor. Zinetlerini ve zinet yerlerini kimler yanında açık bulundurabileceklerine atıf yapılarak sınırlı bir cevaza yol açılıyor.

---

1 Câmiu'l-beyân Tefsiri/İbn Cerir et-Taberi: 90 ,89/8

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/221

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ
اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ
وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ
بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ
اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِى اِخْوَانِهِنَّ
اَوْ بَنِى اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى
الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا
اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

30- (Ey Muhammed!) Mü'min erkeklere de ki: Gözlerini (kendilerine helâl olmayanlardan) sakınsınlar, utanç yerlerini (hem açmaktan, hem de zinadan) korusunlar. Bu onlar için daha nezih ve daha uygundur. Şüphesiz ki Allah onların işleyegeldiklerinden haberlidir.

31- Mü'mine kadınlara da de ki: (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar, süs yerlerini -görünen kısımlar dışında- açmasınlar; başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler; zinetlerini (ve zinet yerlerini) kocalarından veya babalarından veya kocalarının babalarından veya oğullarından veya kocalarının oğullarından veya kardeşlerinden veya kardeşlerinin oğullarından veya kız kardeşlerinin oğullarından veya kendi (din kardeşleri sayılan) kadınlardan veya ellerinin sahip olduğu cariyelerden veya erkeklikten kesilip (kadınlara) ihtiyaç duymayan hizmetçilerden veya kadınların utanç yerlerine ilgi duymayan çocuklardan başkasına açmasınlar. Süslerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar (ayak bileklerindeki halhali taşıdıklarını hissettirmesinler). Hepiniz birden Allah'a tevbe edin ey mü'minler! Ola ki korktuklarınızdan kurtulup umduklarınıza erişirsiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Mersed kızı Esma (radıyallahu anha), Beni Harise mahallesinde oturuyordu. Kendisi oldukça zeki ve sözü sohbeti dinlenen bir hanımdı. Müslüman hanımlar sık sık onu görmeye ve sohbetinden yararlanmaya gelirlerdi. Ancak ona gelen hanımların çoğu iyice örtünmezlerdi; ayak bileklerindeki halhal, göğüslerindeki gerdanlık, saç örgüleri açık bir vaziyette bulunuyordu. Hz. Esma (radıyallahu anh) onların bu halini hiç de hoş karşılamadı ve "Bunlar ne çirkin şeyler" diyerek üzüntüsünü belirtti. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Cerir (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den, farkına varmadan ansızın (karşılaşılan bir kadına) bakmaktan sordum. Buyurdu ki:

"Gözünü (ondan) derhal çevir."[2]

Bir adam annesinin odasına girmek için izin isteyip istemeyeceği hakkında sordu. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"İzin iste de öyle gir" buyurdu. Bunun üzerine adam tekrar sorma ihtiyacını duydu ve aralarında şu konuşma geçti:

- Ama ben evin içinde onunla beraber bulunuyorum?

- **İzin iste de öylece yanına gir.**

- Ben ona hizmet ediyorum, yine de izin istemem gerekir mi?

- **İzin al da öylece gir. Onu çıplak vaziyette görmek ister misin?**[3]

"Ademoğluna (kendi iradesi doğrultusunda) zinadan ulaşacak payı yazılmıştır; bundan kurtuluş yoktur. İki gözün zinası (harama) bakmaktır. Dilin zinası, (o gibi müstehcen şeyi) konuşmaktır. Kulağın zinası, (o gibi müstehcen şeyleri) dinlemektir. Ellerin zinası, (o gibi şeyleri) tutmaktır. Ayakların zinası, (o gibi şeylere doğru) adım atmak-

1 Esbab-ı Nüzuli'l-Kur'ân:84

2 Müslim/Edeb: 45 - Ebu Davud/Nikâh: 43 - Tirmizi/Edeb: 28 - Dârimi/İsti'zan: 15 - Ahmed: 261 ,258/4

3 Muvatta': Ata b. Yesar'dan

tır. Nefis ise, (o gibi şeyleri) temenni edip ilgi duyar; utanç yeri ise, ya onu doğrular ya da yalanlar."[1]

"Kıyamet günü bütün gözler ağlayacak; ancak Allah'ın haram kıldığı şeyden sakınan göz; Allah yolunda uyumayıp (nöbet bekleyen) göz ve Allah korkusundan sinek başı kadar olsun yaş akıtan göz müstesna."[2]

"Allah'a tevbe edin. Çünkü ben Yüce Rabbime bir günde yüz defa tevbe ediyorum."[3]

"Allah kulun tevbesinden dolayı, çölde kaybettiği devesini bulan kimseden daha çok sevinir."[4]

Erkeklerin Gözlerini Haramdan Sakınması

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ

"Mü'min erkeklere de ki: Gözlerini (kendilerine helâl olmayanlardan) sakınsınlar. Utanç yerlerini (hem açmaktan, hem de zinadan) korusunlar."

Kur'ân haramdan sakınma, namus ve iffeti koruma konusunda, kadınlardan önce erkeklere seslenmekte ve bu hususta onların daha eğitici, yönlendirici ve otokontrolü sağlayıcı rol oynayabileceklerine işaret etmektedir. Aynı zamanda kadınlardan ziyade erkekler cadde ve sokaklarda, çarşı ve pazarlarda bulunurlar. Onların rastladıkları her kadını din kardeşi bilip anne ve kız kardeşlerine gösterdikleri saygıyı onlara gösterdikleri; şehvet nazarıyla değil, iş icabı baktıkları takdirde, toplum yapısında güven, huzur, namus, edep ve terbiye duygu ve düşüncesi hâkim olur. Yetişmekte olan kuşaklara da toplum içinde nasıl davranılması gerektiği -en tesirli yanlarıyla- gösterilmiş olur.

Böylece kadınların da kocalarına karşı şüphe ve zan beslemelerine, güvensizlik duymalarına neden kalmaz ve aile yuvası daha huzurlu bir düzeye kavuşmuş olur.

---

1 Buhari/İsti'zan: 12, Kader: 9 - Müslim/Kader: 20 - Ebu Davud/Nikâh: 43 - Ahmed: 2/276, 344, 3/379, 431, 536

2 İbn Ebi Dünya: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Buhari/Daavat: 3 - Müslim/Zikir: 42 – Ebu Davud/Diyat: 3 – İbn Mâce/Edeb: 57 - Ahmed: 4/211, 260, 261, 410- 5/411

4 Müslim/Tevbe: 1-8 - Buhari/Daavat: 4 – İbn Mâce/Zühd: 7/30 Kıyâmet: 49, Daavat: 98 -Dârimi/Rikak: 19 -Ahmed: 1/383-2/316, 500, 524-3/83,213-4/273,275, 283

Kadınların Gözlerini Sakınması, İffetlerini Koruması

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

"Mü'min kadınlara da de ki: (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar."

Kadınların da erkeklere şehvetle bakması haramdır. Alım-satım, iş ve mahkeme gibi durumlarda -şehvetle olmamak kaydıyla- erkeğin kadına, kadının da erkeğe bakmasına cevaz verilmiştir. Bu cevazı veren ilim adamları ve müctehid imamlar şu olayı delil ve dayanak göstermektedirler: "Bayram günü Habeşli oyuncular Mescid-i Saadet'in yanında kılıç-kalkan oyunları oynarken Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onları seyrediyor, aynı zamanda teşvikte bulunuyordu. Derken gelip Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in arkasında yer alan Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz de -erkeklere görünmeyecek şekilde korunmak suretiyle- onları bıkıncaya kadar seyretti."

Bunun aksini iddia edenlerin delili ise, Tirmizi'nin rivayet ettiği İbn Ümmi Mektum (radıyallahu anh)'ın, Hz. Meymune (radıyallahu anha)'nın yanında Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anha) bulunduğu bir sırada içeri girmesi ve Peygamber (aleyhisselam)'ın, zevcelerine perde arkasına geçmelerini emretmesidir.

Ancak ilim adamları hicretin yedinci yılında meydana gelen Habeşli oyuncular olayıyla ilgili rivayeti delil edinme bakımından daha sıhhatli kabul etmişlerdir.

Şüphesiz ki, Müslüman kadınların gözlerini ve namuslarını haramdan sakınmalarının sayılmayacak kadar faydaları vardır.

Onları şöyle maddeleştirip özetleyebiliriz:

a) İffetsiz erkeklerin gizli arzularının ortaya çıkmasına engel olur.

b) Şehevi duygusunun tesiri altında kalanların bir ölçüsüzlükte bulunmalarına fırsat vermez.

c) Erkeklerin kadınlara, yani iffetli ve namuslu kadınlara daha çok saygı duymalarına ortam hazırlar.

d) Ahlâken düşük kadınların ister-istemez o iffet ve edep havasına

uymalarını sağlar.

e) Kız çocuklarının edep ve terbiye, namus ve iffet havası içinde yetişmelerini kolaylaştırır.

Kadınların Zineti ve Zinet Yerleri

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

"Süs yerlerini -görünen kısmın dışında- açmasınlar."

"Süs" ile çevirisini yaptığımız "zinet" kavramı üzerinde hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ortaya konulmuştur:

1- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Kadının yüzü, elleri ve yüzüğü gibi görünebilen kısımları dışındaki süs yerleridir. Nitekim İbn Ömer ve Tabi'in'den Said b. Cübeyr de aynı görüştedirler.

2- Ebu İshak ve Ebu Ahves'e göre: Küpe, halhal, gerdanlık gibi ancak kocasının görebileceği süsleri ve süs yerleridir.

3- İbn Mesud (radıyallahu anh)'a göre: Sokak kıyafeti (çarşaf, manto, pelerin) ve entari dışında kalan giysileridir.

Bunlardan İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın yorum ve tesbiti daha sıhhatli kabul edilmiş ve delil olarak Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın kızı Hz. Esma (radıyallahu anha) olayı gösterilmiştir. Şöyle ki: Hz. Esma (radıyallahu anha) üzerinde ince bir entari bulunduğu halde Hz. Aişe (radıyallahu anha)'nin odasına giriyor. O sırada Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de orada idi. Hz. Esmâ'yı o vaziyette görünce yüzünü başka tarafa çeviriyor ve şöyle uyarıda bulunuyor:

"Ya Esma! Kadın ergen olunca, artık onun şundan ve bundan başka yerlerinin görünmesi uygun olmaz" buyuruyor ve mübarek eliyle yüzünü ve iki elini gösteriyor.[1]

Zinet Kavramıyla İlgili Açıklama

Zinet, biri kapalı diğeri açık olmak üzere iki kısma ayrılır.

Kapalı olanı: Ayak bileğine takılan halhal, kollara takılan bilezikler,

---

1 **Bu hadis hakkında Ebu Dâvud ile Ebu Hatim er-Râzi şöyle demişlerdir: "Hadis mürseldir. Çünkü râvi Halid b. Derik bunu bizzat Hz. Aişe** (radıyallahu anha) **işitmemiştir.**

kulaklara takılan küpe ve boyuna takılan gerdanlıktır.

Açık olanı ise: Dış kıyafettir ve bedeni örten elbiselerdir. Nitekim A'raf suresi 31. âyette buna değinilerek şöyle buyurulmaktadır:

"Ey Ademoğulları! Her mescidde (namaz vakitlerinde orada bulunduğunuzda) zinetinizi (güzel ve temiz elbisenizi) giyinin." Böylece zinetin temiz olan sokak kıyafeti olduğu anlaşılıyor.[1]

Aynı zamanda bundan maksadın sürme, yüzük, bilezik, yüz ve eller olduğunu belirtenler de olmuştur.[2] Nitekim Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki: "Anabir kardeşim Abdullah'ın kızı Müzeyyene yanıma geldi. Az sonra Peygamber (aleyhisselam) da içeri girdi ve o kızı görünce yüzünü başka tarafa çevirdi. Bunun üzerine dedim ki: "Ya Rasulallah! O kardeşimin kızıdır." **Benim bu sözüme karşılık O şöyle buyurdu:**

"Ya Aişe! Kız ergen olunca, yüzünden ve (eliyle kendi bileğini tutup elini göstererek) bundan başka yerlerini açık bulundurması helâl olmaz."[3]

Konumuzla ilgili âyette "füruc" sözü geçmektedir. Bu "ferc"in çoğuludur. Nur Suresi 30 ve 31. âyetler dışında hep zina anlamında kullanılmıştır. Bu iki âyette ise, utanç yerleri kasdedilmiştir.[4]

Başörtüsünü Yaka Üzerine Gelecek Şekilde Örtünmek

وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ

"Başörtüsünü yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler; zinetlerini (ve zinet yerlerini) açmasınlar."

Cenâb-ı Hak, mü'min kadınları saygı duyulacak, iffet ve namus timsali olacak bir düzeyde bulundurmak için onlara hem başörtülerini nasıl örtünmelerini, hem de zinet yerlerini, avret mahallerini iyice örtecek dış kıyafetlerini nasıl kullanmalarını belirterek yol gösteriyor. Anlaşıldığı gibi, konuyu oluşturan bölümde biri emir, diğeri nehiy (yasak) olmak üzere iki ayrı hüküm yer almaktadır. Emir burada vücubu, yani farziyeti, nehiy ise

1 İbn Cerir et-Taberi

2 İbn Cerir et-Taberi: 18/93

3 İbn Cerir et-Taberi: 18/93

4 İbn Cerir et-Taberi: 18/92

tahrimi gerektirir. O halde Müslüman kadınların mahremleri olmayan erkeklere karşı başlarını, boyun, göğüs, kulak ve saçları kapsayacak şekilde örtünmeleri farzdır. Sokağa çıkarken de, bir rivayete göre, yüz ve elleri dışında kalan kısımlarını -tenin rengi görünmeyecek şekilde- örtmeleri de farzdır. Bunun aksine bir kıyafet yasaklanmıştır ki bu tahrimi gerektirir.

Müfessir Kurtubi'nin tesbitine göre: Bu iki âyet inmeden önce Müslüman kadınlar başörtülerini omuzları arasından salıverirlerdi. O yüzden boyunları, kulakları, saçlarının bir kısmı ve göğüslerinin boğazla birleşen kısmı açık, yani örtülmedik kalırdı. Cenâb-ı Hak bu şekil örtünmenin sakıncalı olduğunu beyanla Nur suresinin 30 ve 31. âyetlerini indirdi. Böylece hükmü kıyamete kadar baki kalacak bir örtünme şeklini emretti.[1]

Nitekim Hz. Aişe (radıyallahu anha)'nın kardeşi Abdurrahman'ın kızı Hafsa, Hz. Aişe'nin yanına geldiğinde, başında -boyun ve göğsün rengini belli edecek şekilde- ince bir baş örtüsü bulunuyordu. Hz. Aişe (radıyallahu anha) onun bu haline fazlasıyla üzüldü ve öfkelendi, o sebeple Hafsa'nın başındaki ince örtüyü çekip aldı ve yırttı. Sonra da şöyle buyurdu: "Kalınca bir örtü örtülür."[2]

Yine Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki:

"Bu âyetler indiğinde, Allah rahmet eylesin, ilk muhacirlerden olan kadınlar üstlerinde taşıdıkları entari, çarşaf ve benzeri elbiselerinden kesip başlarını (emredilen şekilde) örttüler."

Hz. Aişe (radıyallahu anha) devamla diyor ki:

"Vallahi Ensardan olan kadınları, Allah'ın kitabına uyup onu en çok doğrulayan kadınlar olarak gördüm. Nur suresinin bu âyetleri indiği zaman kocaları gidip onlara okuyunca hepsi de başörtülerini güzelce örtünüp Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in arkasında (namaza) durdular; sanki hepsinin başında birer (siyah) karga bulunuyordu."[3]

Anlaşıldığı gibi, başörtüsünün boynu, gerdanı, kulağı ve saçı örtecek şekilde örtülmesi emredilmekte ve böyle yapmanın farz olduğu belirtil-

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/230

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/230

3 Tefsir-i İbn Kesir: 3/284

mektedir.[1]

Ellere ve yüze gelince: Bunların açık tutulmasında zaruret söz konusudur. O bakımdan bir fitneye sebep teşkil etmediği sürece bu iki organı açık bulundurmakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bununla ilgili rivayetler kolaylık getirmektedir. Bir konu hakkında iki veya daha fazla sahih rivayet varsa ve biri diğerinin hükmünü kaldırmıyorsa, o takdirde hafif ve kolay olanını seçmekte yarar vardır. Kurtubi de ihtiyat cihetiyle bu delilin daha kuvvetli olduğunu belirtmiştir. (Tefsir-i Kurtubi: 12/229)

KONUNUN FIKHI YÖNÜ

Hanbeli Mezhebi'ne göre:

Namazda erkeğin avret yeri: Göbekle diz kapağı arasıdır. Göbek ile diz kapağı avret değildir.[2]

Avret yerini örtünmede vacip olan ölçü, tenin rengini örtüp beyazlık ve kırmızılığı görülmeyecek ve belli edilmeyecek kadar elbisenin kalın bulunmasıdır. Aksi halde tenin rengini belli edecek kadar ince bir elbiseyle namaz caiz olmaz.

Kadınlara gelince:

Onların namazda yüzlerinden ve ellerinin içinden başka yerlerini açık bulundurmaları caiz değildir. Cariyelerin ise başları açık bir vaziyette namaz kılmaları caizdir. Bu meseleye el-Hasan'dan başka muhalefet eden bir ilim adamı bilmiyoruz.[3]

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre: Cariyenin başı, dirseklere kadar kolları ve dizlere kadar bacakları dışında kalan kısmının tamamı avrettir.[4]

Hanefi Mezhebi'ne göre:

Namazda erkeğin avret yeri, göbekle diz kapağı arasıdır. Diz kapağı da avrettir. Hür kadının avret yeri ise, yüzü, ellerinin içi ve ayaklarının üstü dışında bedeninin tamamıdır. Cariyenin avret yeri, diz kapağıyla gö-

1 Ahzab suresi: 59. âyetin tefsiri

2 İbn Kudame/el-Muğni: 1/578, 579

3 İbn Kudame/el-Muğni: 1/601

4 İbn Kudame/el-Muğni: 1/604

bek arası, karın ve belinin tamamıdır.[1]

Şafii Mezhebi'ne göre:

Erkeğin ve cariyenin namazda avret yeri, göbekle diz kapağı arasıdır. Göbek ve diz kapağı avret değildir.

Hür kadının namazda avret yeri, yüzü ve elleri dışında bedeninin tamamıdır.[2]

Mâliki Mezhebi'ne göre:

Erkeğin ve kadının mugallaza ve muhaffafa, yani galiz ve hafif olmak üzere avret yerleri iki kısma ayrılır. Erkeğin galiz olan avret yeri, ön ve arka organlarıdır. Hafif olanı ise, göbekle diz arasıdır.

Hür kadının galiz avreti: Yüz, eller, ayaklar, göğüs ve göğüs hizasında olan kısımların dışında kalan bedeninin tamamıdır. Hafif olanı, göğüs ve göğüs hizasına gelen arka kısmı, kolları, boynu ve başıdır. Aynı zamanda dizden ayak ucuna kadar olan kısmı da hafif avret kapsamına girer. Yüz ve elleri avret değildir.[3]

Bu mezhebe göre, hafif sayılan avret yerlerini açık bulundurmak haramsa da namazı bozmaz.[4]

Aynı zamanda giyilen elbisenin, tenin rengini örtüp belli etmeyecek şekilde kalın olması şarttır.[5]

Namaz dışında avret yerleri:

Hanefi Mezhebi'ne göre: Hür kadının halvette avret yeri, dizle göbek arasıdır. Gerek mahreminin, gerekse Müslüman kadınların yanında belirtilen kısmın dışındaki yerlerini açık bulundurması haram değildir.[6]

Yabancı erkek veya gayr-i müslim kadınların yanında ise, yüzü ve iki elleri dışında kalan bedeninin tamamı avrettir. Bir fitne söz konusu

---

1 Kitabu'l-Fıkhi Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa:1/188

2 Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/189

3 Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/189

4 Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/189

5 Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/190

6 Abdurrahman el-Ceziri/el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/192

olmadığında, lüzum ettiği zaman kadının yüzüne ve eline bakmak haram değildir.[1]

Mâliki Mezhebi'ne göre: Hür kadının erkeklerden olan mahremlerine karşı ancak yüzünü, başını, boynunu, ellerini ve ayaklarını açık bulundurması helâldir.

Hanbeli Mezhebi'ne göre: Hür kadının erkeklerden olan mahremlerine karşı ancak yüzünü, boynunu, başını, ellerini ve dizden aşağı kısmını açık bulundurması caizdir.

Şafii Mezhebi'ne göre: Kadının yüzü de, elleri de yabancı erkeğe karşı avrettir. Gayr-i müslime kadınlara karşı avret değildir.

Mâliki ve Şafii imamlarına göre:

Kadının namaz dışında avreti, kendi mahremine nisbetle, göbek ile diz arasıdır. Yabancı erkeklere nisbetle, bedeninin tamamıdır. Ancak Mâliki imamlarından çoğuna göre, yüzü ve elleri başı ve ayakları istisna teşkil eder. Şehevi telezzüzden kendini emin hisseden yabancı erkeğin, kadının belirtilen yerlerine -lüzum ettiği takdirde- bakması haram değildir.[2]

Kadın sesi avret değildir. Nitekim Ashab-ı Kiram, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in zevcelerinden dini konuları sorup öğrenirlerdi.[3] Ancak erkeklere karşı şarkı, türkü söylemeleri bu genellemenin dışında kalıp haram kapsamına girer.

Kadınlar Zinet Yerlerini Kimlerin Yanında Açabilirler

إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ

"Zinetlerini (ve zinet yerlerini) kocalarından veya babalarından."

Kur'ân-ı Kerim yukarıdaki otuz birinci âyetle, kadınların -mezheplerce sınırı belirlenen- zinet yerlerini ancak şu on iki sınıf kimsenin yanında açabileceklerinin caiz olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki:

1- Babalar

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/229

2 Abdurrahman el-Ceziri/Kitabu'l-Fıkhi Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/192

3 Abdurrahman el-Ceziri/Kitabu'l-Fıkhi Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/193

Bu, baba ve dedeleri kapsamaktadır. Öyle ki, kadın zinet yerlerini nasıl babasının yanında açabilirse, öylece babasının babasının ve anasının babasının yanında da açabilir.

2- Kocalar

Kocadan maksat sahih nikâhla evlendiği erkektir. Ayrıca "ba'l" efendi hakkında da kullanılmıştır. Ona göre, (hizmetçi) kadın efendisinin yanında zinet yerlerini açabilir.[1]

3- Kocaların babaları

Bu, kadının kocasının babasını ve dedesini kapsamaktadır. Öyle ki, kadın kocasının babasının yanında zinet yerlerini açık bulundurabileceği gibi, onun babasının babası yanında da açık bulundurabilir.

4- Oğullar

Bu, kadın ve erkek tarafından olan hem oğulları, hem de torunları kapsamaktadır.

5- Kocaların oğulları

Dördüncü maddede bunu belirttik. Kadın evlendiği kocasının başka bir eşinden doğan oğlunun yanında zinet yerlerini açık bulundurabilir. Çünkü onunla evlenmesi müebbeden (ömür boyunca) haram kılınmıştır.

6- Erkek kardeşler

Bu, hem ana-baba bir, hem baba bir, hem de ana bir kardeşleri kapsamaktadır.

7- Erkek kardeşlerin oğulları

Bu, altıncı maddede açıklandığı üzere, öz ve üvey kardeşlerin oğullarını kapsamaktadır.

8- Kız kardeşin oğulları

Bu, ana-baba bir, baba bir ve ana bir kız kardeşlerin oğullarını ve torunlarını kapsamaktadır.

9- Müslüman kadınlar

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/231

Âyette "nisâi-hinne" ifadesi yer almaktadır. Üçüncü şahıs zamiri kadınlara hasolmakla beraber, hangi kadınlara raci' yani aittir? İbn Cüreyc ve İmam Kurtubi'ye göre, "Müslüman kadınlarsa râci'dir.[1] Bu takdirde Müslüman bir kadının avret yerlerini gayr-i müslim kadınların yanında açması caiz değildir. Nitekim ikinci halife Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın, Ebu Ubeyde b. Cerrah (radıyallahu anh)'a şöyle bir mektup yazdığı rivayet edilmiştir: "Bana gelen haberlere göre, gayr-i müslim vatandaş kadınlar, Müslüman kadınlarla beraber hamamlara giriyorlarmış. Bunu derhal yasakla. Zira zimmiye (gayr-i müslim vatandaş kadın)nın, Müslüman kadının çıplak tenini görmesi caiz değildir."[2]

Ancak müşrike, kâfire kadın, Müslüman kadının cariyesi ise, hanımefendisinin zinet yerlerine bakmasında bir sakınca yoktur.[3]

10- Ellerinin sahip olduğu cariyeler

"Ellerinizin sahip olduğu cariyeler" diye çevirisini yaptığımız "ev ma meleket eymanuküm" cümlesinin zahiri, Müslüman olsun, kitaplı olsun köle ve cariyelere şâmil gelmektedir. Nitekim Hz. Aişe ile Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anhuma) âyeti bu manada anlayıp yorumlamışlardır.[4] İbn Abbas (radıyallahu anh) da "Kölenin kendi hanımefendisinin saçlarına bakmasında bir sakınca yoktur" demiştir.[5]

İmam Mâlik'e:

- Bir hanımefendinin, iğdiş olan kölesinin yanında başörtüsüz oturması caiz midir? diye sorulduğunda, o şu cevabı vermiştir:

- Evet.

Tabiin'den Said b. Müseyeb'e göre, âyetteki "eyman"dan maksat, cariyelerdir.

Birincilerin delili şudur: Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz kızı Hz. Fatıma (radıyallahu anha)'ya bir köle hediye etti. Bu esnada Hz. Fatma'nın üze-

1 İbn Cerir et-Taberi/Câmiu'l-beyân: 18/95 - Tefsir-i Kurtubi: 12/233

2 İbn Cerir et-Taberi/Câmiu'l-beyân: 18/95 - Tefsir-i Kurtubi: 12/233

3 Tefsir-i Kurtubi: 12/233

4 Tefsir-i Kurtubi: 12/233

5 Tefsir-i Kurtubi: 12/233

rinde bir üstlük (veya entari) bulunuyordu. Öyle ki, başını onunla örtünce ayakları açık kalıyor, ayaklarını örtünce de başı açık kalıyordu. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz onun bu durumunu görünce şöyle buyurdu:

"Senin için bir sakınca yoktur. Çünkü burada senin baban ve bir de köle hizmetçin bulunuyor."[1]

11- Erkeklikten kesilip (kadınlara) ihtiyaç duymayanlar

Bu cümle üzerinde az farklı yorumlar yapılmıştır. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Gerizekâlı olup, kadınlara ilgi duymayan erkekler.

b) Bön, akılsız budala erkekler.

c) Şuna-buna hizmet etmek suretiyle geçinen ve kadınlara ihtiyaç duymayan zayıf ve güçsüz erkekler.

d) Tenasül aleti harekete geçmiyen erkekler.

e) İğdiş edilmiş erkekler.

f) Çok yaşlanıp cinsel iktidarı olmayan erkekler,

g) Kadınlara ilgi duymayan çocuklar.

Bunlardan daha çok (d) ve (f) maddelerinin âyetin umumi seyrine uygun geldiği görülmüştür. Bununla beraber yorumların hepsi de şer'i bakımdan uygun kabul edilebilir.[2]

12- Kadınların avret yerlerine ilgi duymayan çocuklar.

Böylece Cenâb-ı Hak Müslüman kadının zinet yerlerini kimlerin yanında açık tutabileceğini kesin çizgileriyle belirlemiş, onların dışında kalanlara gösterilmesini yasaklamıştır. Amaç, kadının iffet ve namusunu kem gözlerden, kötü niyetlilerden korumak; şehvetperestlerin nazarlarından uzak bulundurmaktır. Zira kadın hem ailenin, hem ülkenin huzur, güven ve terbiye kaynağı olduğu kadar; faziletli, ahlâklı ve dindar nesiller yetiştirmenin temeli, millet olarak yaşamanın en sağlam teminatıdır. Kadının ahlâkının yıkılması, iffetinin ayaklar altına düşmesi ve bir şehvet

1 Ebu Dâvud/Libas: 32 - Müsned-i Ahmed: 1/106

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/234

oyuncağı haline sokulması, sözünü ettiğimiz üç şeyin yıkılması demektir. Şüphesiz ki Cenâb-ı-Hak ancak hikmetle emreder ve hayat düzenimizi en faydalı ve kalıcı unsurlarla ayakta tutmamızı ister.

Zineti Teşhirden Sakınmak Vaciptir

وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ

"Süslerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar."

Âyette geçen "gizledikleri süsleri"nden maksat, ayak bileklerine taktıkları halhaldır. Yürürken ses çıkaracak şekilde imal edilmiş olanlarını alıp kullanmak mekruh olduğu gibi, takılar halhal ses çıkarsın diye yürürken ayakları yere vurmak da tahrimen mekruhtur.

Aynı zamanda kadın bu hareketiyle kibir ve gurur duyuyorsa, bu açıdan da ses çıkaracak bir süs eşyasını kullanması keza haramdır. Bunun gibi, kollara ve kulaklara, sokakta yürürken veya bazı hareketlerde bulunurken ses çıkaracak şekilde imal edilmiş bilezik ve küpeleri de takmak mekruhtur. Zira bu gibi süs eşyası, ses çıkartıp dikkatleri zinet yerlerine çekme hususunda "halhal"a kıyas edilmiştir.

Artık dinin yasakladığı bu gibi şeylerden sakınmak vaciptir. Nefsine uyup ilâhi emirlere riâyet etmeyenlerin, vakit kaybetmeden pişmanlık duyup Cenâb-ı Hakk'a yönelerek tevbe etmeleri, günahlarının bağışlanmasını dilemeleri gerekir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, erkek ve kadın mü'minlerin gözlerini bakılması haram kılınan şeyden sakınmaları emredildi. Ayrıca kadınların ev içi ve ev dışı kıyafetleri üzerinde duruldu. Zinet yerlerini mahremleri ve âyette belirtilen yakınları dışında kalan kimselerin yanında açmalarının haram kılındığı belirtildi. Sonra da boyunlarını, kulaklarını, saçlarının tamamını ve göğüslerini örtecek, tenin ve saçların rengini belli etmeyecek şekilde başörtülerini örtünmeleri emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, erkek ve kadınların iffetlerini daha iyi koruyabilmelerine işaretle, bekâr olanları evlendirmemiz emrediliyor. Böylece hem ailenin, hem de toplumun sorumlulukları bulunduğuna işaret ediliyor. Evlenmek için mali imkândan mahrum olanların, yani evlendikleri takdirde

aileyi geçindirme kudretinden yoksun bulunanların, Cenâb-ı Hak kendilerine imkân verinceye kadar sabretmeleri tavsiye ediliyor.

Arkasından köle ve cariyelerin haklarının korunması konu ediliyor ve onlarla ilgili hükümler açıklanıyor.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ
يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ
وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾

32- Sizden evli olmayanları; kölelerinizden ve cariyelerinizde, (yuva kurmaya, evlilik hukukuna saygılı olmaya) elverişli bulunanları evlendirin. Fakir iseler Allah onları fazl-ü kereminden zengin kılar. Allah'ın vergisi bol ve geniştir; Allah bilendir.

33- Evlenemeyenler (mali imkânı buna elvermiyenler) Allah kendilerini fazl-ü kereminden zengin kılıncaya kadar iffetli kalmaya çalışsınlar. Sahip olduğunuz köle ve cariyelerinizden belli bir para ödemek suretiyle azat edilmesi hakkında yazılı bir anlaşma yapmak isteyenlerle, -onlarda iyi bir durum biliyorsanız- yazılı anlaşma yapın. Allah'ın size verdiği maldan onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için cariyelerinizi -iffetli kalmayı arzu edip duruyorlarsa- fuhşa sakın zorlamayın. Kim onları (bu hususta) zorlarsa, elbette Allah onların zorlamasından sonra (o cariyeleri) çok bağışlayan ve (haklarında) çok merhamet edendir.

İLGİLİ HADİSLER

"Ey gençler topluluğu! Sizden kim evlenmeye gücü yeterse, evlensin. Çünkü evlilik gözü (haramdan daha) çok sakındırıcı, iffeti daha çok koruyucudur. Kimin de evlenmeye gücü yetmezse, oruç tutmaya

gerekli olsun. Çünkü oruç cinsel arzuyu kesicidir."[1]

"Doğurgan kadınla evlenin ki nesliniz devam etsin. Çünkü ben kıyamet gününde sizinle diğer ümmetlere karşı övünürüm."[2]

"Üç kimseye yardımda bulunmak Allah üzerine (Sünnetullah gereği) bir haktır:

a) İffetli kalmayı dileyerek evlenen,

b) Hürriyetine kavuşmak için bedel bulup vermek suretiyle kölelikten kurtulmak isteyen,

c) Allah yolunda savaşan."[3]

Bekârları Evlendirmek

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

"Sizden evli olmayanları; kölelerinizden ve cariyelerinizden (yuva kurmaya, evlilik hukukuna saygılı olmaya) elverişli bulunanları evlendirin."

Âyette "eyyama" kelimesi kullanılmıştır. Bu, "eyyim"in çoğuludur. Kocası olmayan kadını, eşi olmayan erkeği, evlenip de dul kalanları veya hiç evlenmeyen bekârları kapsayan bir kavramdır.

İslâm, toplum yapısında ahlâkı korumak, güveni sağlamak, aile yuvasını sağlam temellere oturtmak, faziletli nesiller yetişmesine ortam hazırlamak için meşru ölçüler içinde evlenmeyi hem emretmiş, hem de birtakım müeyyidelerle onu cazip hale getirmiştir.

O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı âyetteki "evlendirin" emrinin vücup manasına; bir kısmı ise, âyeti hadislerle ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile dört halife dönemindeki uygulamayla açıklayarak tavsiye mahiyetinde sünnet manasına geldiğini belirtmişlerdir.

Diğer yandan kitap ve sünnet toplumun yakından ilgilenmesi gereken köle ve cariyeleri evlendirme hususuna yer ayırmış, onları da toplum arasında insani açıdan değerlendirerek lâyık oldukları yere oturtmayı tav-

---

1 Buhari/Nikâh: 2 - Müslim/Nikâh: 1, 3 - Nesâi/Nikâh: 3, Siyam: 43 - İbn Mâce/Nikâh: 1 - Dârimi/Nikâh: 2

2 İbn Mâce/Nikâh: 8 - Ahmed: 2/172

3 Tirmizi/Fezâil-i cihad: 20 - Nesâi/Nikâh: 5, Cihad: 12

siye etmiştir. Öyle ki: Köle ve cariyelerde salih, yani iyi huylu, iffetli, evlilik hukukuna saygılı olanları kendi hallerine terketmenin doğru olmayacağına parmak basılmakta ve onları topluma kazandırma emredilmektedir. Gerçi bugün artık köle ve câriye diye bir konu yoktur. Ancak İslâm dininin açılan bu yarayı tedavi edip kapamak için meşru her türlü tedbiri aldığını yansıtma bakımından Kur'ân'ın onlarla ilgili hükümlerini açıklamakta büyük yarar söz konusudur. Aynı zamanda günümüzde hizmetçi, kapıcı ve benzeri kişilerle yakından ilgilenmemize işaretler vardır. Onlardan da bekâr olanları -şartlar müsait olduğu takdirde- evlendirmemiz sünnettir.

FIKHI YÖNÜ

İlgili âyette "evli olmayanları evlendirin" hitabı kimlere yöneliktir? Aileye mi, topluma mı, devlete mi, yoksa zenginlere mi râci'dir? Aynı zamanda âyetteki emir vücub için midir, yoksa tavsiye mi ifade etmektedir?

Önce şunu belirtelim ki, hitap topluma veya zenginlere ya da devlete yönelikse, mutlaka tavsiye anlamına gelmektedir. Aileye, yani ana-babaya ise, -ki bu ilim adamlarından çoğunun yorum ve görüşüdür- kimine göre vücuba, kimine göre tavsiyeye delâlet etmektedir.

Aileye yöneliktir diyenlerin delili, âyeti açıklayan şu hadislerdir:

"Nikâh ancak veli ile (sahih ve caiz) olur."[1]

"Kadın kadını evlendirmesin ve kadın kendini evlendirmesin (veya evlendiremez). Çünkü ancak zâniye olandır ki kendi kendini evlendirir."[2]

"Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikâhlanırsa, onun nikâhı hükümsüzdür, nikâhı hükümsüzdür, nikâhı hükümsüzdür."[3]

Birinci hadis ve taşıdığı hüküm Hz. Ömer, Ali b. Ebi Tâlib, İbn Mes'ud, İbn Abbas ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhum)'dan rivayet edilmiştir. Tabiin'den Said b. Müseyyeb, Hasan el-Basri, Ömer b. Abdülaziz de aynı içtihattadırlar. Süfyan es-Sevri, İmam Şafii, İmam Ahmed; İshak b. Rehaveyh ve Ebu Ubeyd'in de içtihat ve mezhepleri bu doğrultuda bir hüküm ortaya koymuştur.

---

1 Buhari/Nikâh: 36 – Ebu Dâvud/Nikâh: 15 - Dârimi/Nikâh: 11 - Ahmed: 1/250-4/394,413,418

2 Dârekutni: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Ebu Dâvud/Nikâh: 19 - Tirmizi/Nikâh: 14 - Dârimi/Nikâh: 11 - Ahmed: 6/166

Ancak sözü edilen hadisin mürsel, yani senedinden bir sahabinin düşmüş olduğu tesbit edilmiştir. O bakımdan mürsel hadisi senet kabul edenlere göre, "bekârları evlendirmek velilerine vaciptir ve velisiz nikâh caiz değildir" hükmü ortaya çıkmaktadır. İmam Ebu Hanife ve rey taraftarlarının çoğu mürsel hadisle istidlal ve ihticacı uygun görmemişlerdir. O bakımdan onlara göre, evlilik çağına girmiş kız kendi reyiyle evlenebilir, aynı zamanda başkasına vekâlet edip nikâh akdi yaptırabilir.

İmam Ebu Hanife ve onun ictihadını benimseyenlerin bu konudaki dayanak ve delilleri Bakara Suresi 232. âyette yer alan şu hükümdür: "Kadınları boşadığınızda şer'i bekleme süresi sona erince, aralarında örfe uygun iyilik ölçüleri içinde anlaştıkları takdirde kocalarıyla (koca seçmek istedikleri kimselerle) evlenmelerine engel olmayın."

Aynı zamanda İmam Ebu Hanife **"Nikâh ancak veli ile olur"** mealindeki hadisteki terkip vücup ve sıhhate değil, kemal derecesine işarettir, yani kâmil bir nikâh ancak veli ile olur şeklinde bir yorumda bulunmuştur.

İmam Mâlik'e göre: Velisinin izni olmaksızın üçüncü bir şahıs tarafından evlendirilen kadın, hür-şerefli ise, velisi isterse o nikâhı feshedebilir.[1]

İmam Şafii'nin mezhebine göre: Veli, iznini almadan bakireyi evlendirebilir. Ancak bu durumda da ondan izin istemesi müstehabdır. Dul kadını ise, ancak iznini almak suretiyle evlendirebilir.[2]

Evlenemeyen Bekârlar

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

"Evlenemeyenler (mali imkânları buna elvermeyenler) Allah kendilerini fazl-ü kereminden zengin kılıncaya kadar iffetli kalmaya çalışsınlar."

Her şeye rağmen mali imkânsızlıktan ve yakınlarının ilgisizliğinden evlenemeyenlere Cenâb-ı Hak imkân ortamını sağlayıncaya kadar iffetlerini koruyup sabretmeleri tavsiye ediliyor. Şüphesiz ki Kur'ân-ı Kerim bu tavsiyesini, önce imân ve İslâm temeline dayalı bir irfana sahip olan kişilere yapmaktadır. O bakımdan fertleri bu düzeye getirmek için ciddi bir eğitimin gerekli olduğu kendiliğinden ortaya çıkmakta ve böylece dini

1 Tefsir-i Kurtubi: 3/75

2 Ebu Zekeriya en-Nevevi/Minhacü't-tâlibin: 85

eğitimin vacib olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ancak bu konuda bir incelik söz konusudur. Şöyle ki: Her Müslümanın ilmihalini bilmesi ve kendi kültür seviyesine göre dinini öğrenmesi vaciptir. Dini ilimleri tahsil etmek ise, farz-ı kifayedir; yani Müslümanlardan bir kısmının tahsil yapmasıyla bu vecibe diğerlerinin üzerinden kalkmış olur.

Bunun için diyebiliriz ki; Kur'ân, dini duygu ve kültürleri gelişen gençlere ve bekârlara seslenmekte ve diğer taraftan da hısımlara ve zengin müslümanlara hitapta bulunup evlenemeyenleri zekât ve diğer yardımlarıyla desteklemelerini, onlara evlenme imkânları hazırlamalarını tavsiye etmektedir.

Böylece İslâm, ferdin desteklenip korunmasını topluma bir görev olarak yüklerken, ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası haline getirmeyi amaçlamaktadır.

İslâm'da Köleliğin Yeri ve Anlamı

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا

"Sahip olduğunuz köle ve cariyelerinizden belli bir para ödemek suretiyle azat edilmesi hakkında yazılı bir anlaşma yapmak isteyenlere -onlarda iyi bir durum biliyorsanız- yazılı anlaşma yapın.

İslâm, köleleri hürriyetlerine kavuşturma, onları toplumun faydalı, aynı zamanda bütünleyici bir parçası yapma ve bu açıdan hareketle köleliği kaldırma konusunda birtakım hukuki kurallar ve yönlendirici statüler koymuştur. Çeşitli keffaretleri köle azat etmeye bağlamış, bedel ödemek suretiyle yazılı bir anlaşma cihetine gidilmesini ve bu durumda olan kölelere mali yardımda bulunulmasını tavsiye mahiyetinde emretmiştir. Ayrıca köle ve cariyeleri gayr-i ahlâki yollara itmeyi yasaklamış ve bu hususta hem aile ve toplumu, hem de devletin yetkili organlarını görevlendirip sorumluluk yüklemiştir. Zira Kur'an-ı Kerim'de Peygamber (aleyhisselam)'a ve topluma yapılan hitaplar, daha çok devlete yöneliktir.

Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimiz zaman, İslâm'da köleliğin yerini ve anlamını şöyle açıklayabiliriz:

Kölelik yeni bir olay değildir. Tarihi çok gerilere uzanır. İlk Çağ'da köleliğin iktisadi düzenin kopmaz bir parçası olduğunu görüyoruz. Uygulamanın hemen birçok ülkelerde bu anlamda ortaya çıktığında şüphe yoktur. O çağda insan haklarıyla ilgili yasal hükümler yok gibiydi. O nedenle

bu işin ticaretiyle uğraşan birçok ülke devamlı hareket halinde olmuş, pazarlar kurmuş, pazarlara köle ve cariyeler sevketmiştir.

Önceleri savaş esirleri köle edinilirken, işin kazanç yönü ağırlık kazanınca yağmacılık yoluyla kaçırılan insanlar da kölelik kaydı altına sokulmuş ve bu çirkin olay toplumları, aileleri ve ülkeleri tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Böylece kölelik veraset kapsamına da sokularak köle olan ana-babaların çocukları da köle kabul edilerek kölelik insanlığın tam yüzkarası olarak yaşatılmıştır.

İslâm dini ortaya çıktığında kölelik tam anlamıyla geçim kaynağı olarak iyice yaygınlaşmış durumda idi. Yüz binlerce köle alınıp satılıyor ve ülkelerin esir pazarlarında çilelerini dolduruyorlardı. İslâmiyet bu kadar yaygınlaşıp gelişen ve ekonominin kopmaz bir unsuru haline getirilen köleliği tek yanlı olarak elbette bir çırpıda kaldırma şansına sahip bulunmuyordu. Zira İslâmiyet bütün ülkelere ve milletlere söz geçirecek bir kudrette değildi. Aynı zamanda aralıksız devam eden savaşlarda, sürüp gelen yağmacılıkta karşı taraf Müslümanlardan elde ettiği esirleri köle statüsüne sokuyordu. O nedenle Müslümanlar savaşlarda elde ettikleri esirleri köle saymamakla beraber sırf mübadeleyi sağlamak için o ismi kullanmak zorunda kalıyordu. Hem o dönemlerde de esirlerin durumunu ele alıp insan hakları açısından düzenleyen yasalar ve sağlam kurallar da mevcut değildi.

Bunun için İslâmiyet insanlık adına yüzkarası olan köleliği kaldırmak için, yukarıda da değindiğimiz gibi, birtakım yasal müeyyideler koydu, statüler hazırladı. İnsan haysiyet ve şerefini koruyucu kurallar düzenledi.

Onlardan bir kısmını şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

1- Köle ve cariyelerin fuhuş aracı olarak kullanılması haramdır. Hiç kimse onları buna zorlayamaz.[1]

2- Başkasına ait cariyeleri ancak efendilerinin izniyle nikahlamak caizdir.[2]

3- Cariyeyle evlenen kimse onun mehrini takdir edip vermekle yükümlüdür.[3]

---

1 Nur suresi: 33

2 Nisa suresi: 25

3 Nisa suresi: 25

4- Savaş dışı esir edinmek caiz değildir. Yağmacılık, adam kaçırmak ise bütünüyle haramdır ve yasaktır. Ancak savaşta zafer elde edildiğinde veya savaş sona erdiğinde elde edilen kişiler esir kabul edilebilir.[1]

5- Esirlere her bakımdan insanca muamelede bulunmak vaciptir. Onlardan kendi rızalarıyla İslâmiyet'i seçenler olursa, kendilerinden -başta hürriyetleri olmak üzere- alınan her şeyleri geri verilir ve fazla olarak da Müslümanların kardeşleri kabul edilirler.[2]

6- Esirleri hiçbir karşılık beklemeksizin yedirip içirmekte büyük sevap ve uhrevi mükâfat sözkonusudur.[3]

7- Savaş sonu elde edilen esirleri köle edinmeyip onları iyilikle salıvermek veya gerekirse fidye (kurtuluş akçesi) alıp öylece serbest bırakmak, İslâm'a yakışan ve ona has olan bir uygulamadır.[4]

8- Müslüman bir adamın, kendine eş seçmede, hür kadınla evlenme imkânı yoksa, imân eden bir cariyenin, Allah'a ortak koşan bir müşrikeden mutlaka hayırlı olduğunu bilmesi gerekir. O bakımdan hür kadınla evlenme imkânına sahip olmayan bekâr bir kimse ancak mü'mine bir cariyeyle evlenebilir. Allah'ı tanımayan, Allah'a ortak koşan bir kâfire ve müşrikeyle evlenmesi kesinlikle haram ve yasaktır.[5]

9- Hür kadınla evlenmek için mali imkâna sahip olmayan mü'min erkeklerin, ellerindeki cariyelerle evlenmeleri tavsiye edilmiştir. Bu da onların hürriyetlerine kavuşturulmasına yönelik bir tedbirdir.[6]

10- Köle ve cariyelerden -evlenmeye ve aile yuvası kurmaya- ehil olanları evlendirmek dinin tavsiye mahiyetindeki emirlerinden biridir.[7]

11- Ramazanda bilerek orucunu bozan kimseye, varsa bir köle azat etmesi vaciptir.[8]

---

1 Enfal suresi:67

2 Enfal suresi: 70

3 İnsan suresi: 8,9

4 Muhammed suresi: 4

5 Bakara suresi: 221

6 Bakara suresi: 25

7 Nur suresi: 32

8 Mecmeu'l-Enhur: 1/239 - Matbaa-i Osmaniye: 1327

12- Hatâ ile adam öldürenin, varsa bir mü'min köle azat etmesi gerekir.[1]

13- Yeminini bozan kimsenin, varsa bir köle azat etmesi vâciptir.[2]

14- Eşine ziharda bulunup sonra onunla birleşmek isteyen adamın, varsa bir köle azat etmesi gerekir.[3]

15- Müctehid imamların bir kısmına göre: Köle öldüren hür kimse hakkında kısas hükmü uygulanır.[4]

16- Allah rızası gözetilerek köle azat etmenin sevabının büyüklüğü ve uhrevi mükâfatının genişliği sünnet ile sabit olmuştur.

17- Ayrıca köle ve cariyelerin aileden birer fert gibi sayılması, ev halkının yediğinden onlara yedirilmesi, giydiklerinden onlara da giydirilmesi tavsiye edilerek sünnet kılınmıştır.[5] Onlara güçlerinin yetmeyeceği işleri yüklemenin vebal olacağı, o bakımdan takatlerini aşan işlere zorlanmamaları emredilmiştir

18- Savaşlarda müsle haram kılınmıştır. Yani elde edilen esirlerin organlarını kesmek mutlaka yasaklanmıştır.

19- Esir edilen ana ile çocuğunun arasını ayırmak yasaklanmıştır.

20- Kölelerin hürriyetlerine kavuşturulması için "mükâteb" ve "müdebber" statüsü düzenlenerek buna meşruluk kazandırılmıştır. Yani tamamladığı zaman azat edilmek üzere bedele bağlanan köle ve hürriyetine kavuşması efendisinin ölümüne bağlanan köle ve cariyelere böyle bir akitte bulunma imkânı tanınmıştır. O bakımdan "mükâteb" olan köleye zekât vermek, yardımda bulunmak teşvik edilmiştir.

Böylece İslâmiyet kölelik konusunu belli kural ve statülere bağlayıp onları hürriyetlerine kavuşturmanın bütün yollarını açık tutmuş; maddi ve mânevi müeyyide ve mükâfatlar belirleyerek insana insanca muamele edilmesini hem savunmuş, hem de uygulamıştır.

İşte bütün bu insancıl nedenlerle ve insan haklarına gösterilen çok

---

1 Nisa suresi: 92

2 Mâide suresi: 89

3 Mücadele suresi: 3,4

4 Bakara suresi: 128

5 Buhari/İmân: 22, İtk: 15 - Müslim/Eymân: 40

yakın ilgi ve saygı sebebiyle hareket eden Ashab-ı Kiram'ın ileri gelen varlıklı kişileri kendi imkânları nisbetinde köle satın alıp azat etme yarışına girişmişler ve bu sayede binlerce zavallı insan kölelikten kurtulma şansına erişebilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile ve toplumun selâmeti, ahlâksızlığın önlenmesi bakımından bekârları evlendirmemiz tavsiye edildi. Sonra da insanlığın yüz karası sayılan köle ve cariyelerin haklarının korunması üzerinde duruldu ve onları hürriyetlerine kavuşturmamız için yollar gösterildi.

Aşağıdaki âyetle, beşer aklına ışık tutan belgelere dikkatler çekiliyor. Arkasından tarihin tekerrür ettiğine değinilerek gelip gecen milletlerin hayatında meydana gelen önemli olaylardan öğüt ve ibret almamız isteniliyor.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

34- Andolsun ki size çok açık-seçik âyetler, sizden önce gelip geçenlerden birtakım misaller ve Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar, ilâhi sınırlara saygılı (ve bağlı) olanlar için öğüt(ler) indirdik.

Açık Seçik Âyetler

Kur'ân çok yönlü bir kitaptır. Muhatabı insan, hitap alanı insan hayatının her bölüm ve safhasıdır. O bakımdan insan haklarını koruyup teminat altına almak için başlı başına bir hukuki sistem getirmiştir. İnsanın ruh ve beden sağlığını koruyup onu hep afiyet düzeyinde tutmak için nelerin faydalı, nelerin de zararlı olduğunu belirtmekle, helâl ve haram sınırlarını göstermektedir. Aile ve toplum düzenini imân, ahlâk ve fazilet temeli üzerinde geliştirmenin bütün yol ve yöntemlerini ortaya koymakta ve bunların statülerini vermektedir. Gelip geçen milletlerden ilâhi nizama uymayıp Hakk'a başkaldıran ve ahlâksızlık ve zulmü inkârla birleştirip bütünleştirenlerin nasıl yıkılıp yok edildiklerine dikkatle bakmamızı emretmekte; tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunmaktadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerim mü'minlerin hayat alanında bütün insanlar

için uyulması gereken en güzel misal olmalarının tezgâhını hazırlayan, eğitimini veren Allah'ın son mesajıdır.

Nitekim ilgili âyetin açık anlatımında Kur'ân'ın bu özellikleri üç madde halinde özetlenmektedir:

a) Olayları, konuları ve meseleleri açıklayıp olumlu sonuca bağlayan açıklayıcı belgeler mecmuasıdır.

b) Gelip gecen milletlerin hayatlarından ibret ve öğüt alınacak safhaları en tesirli yanlarıyla anlatan bir uyarıcıdır.

c) Allah'tan korkup fenalıklardan sakınan mü'minler için öğüttür.

Bu üç özellikte izlenen metot şöyledir:

Emirlerin ve yasakların hedefine ulaşabilmesi için dünyevi ve uhrevi, yani maddi ve manevi azap ve sıkıntı; müeyyide ve tehdit sık sık hatırlatılır. Önemli ve ibretli olaylar az farkla tekrarlanarak idrâkler uyanık tutulmaya ve hafızalardaki iz derinleştirilmeye yönelinir. Gerçek imânın en tabii ürünleri olan ibâdet ve takvanın lüzumu üzerinde durulur ve kalplere neşter vururcasına insanın madde esaretinden, şöhret hastalığından kurtulmasına çalışılarak dengeli ve düzenli bir ömür sürmenin plân ve programı verilir.

Bu maksatla Nur suresinin buraya kadar olan kısmında fert ve ailenin namus, iffet, şeref ve vakarını korumak, sağlam karakterli nesiller yetiştirmek, toplumu en güzel, aynı zamanda yönlendirici hasletlerle birbirine bağlayıp kenetlemek için on iki kadar hükme ve bir o kadar ahlâki kurallara yer verildi. Otuz dördüncü âyetle de bunlara yönelmemiz ve bir daha hatırlamamız istenilerek özellikle bu sureyi günlük hayatımızda hep göz önünde bulundurmamızın çok yararlı sonuçlar doğuracağına atıf yapıldı.

O halde buraya kadar açıklanan hüküm ve kuralları özetleyip maddeleştirmemiz gerekmektedir:

1- Zina eden kadın ve erkeğin suçu sabit görüldüğünde, mutlaka belirlenen ceza uygulanır; bu bir emr-i ilâhidir ki farziyet ifade eder.

2- Allah'ın caydırıcı anlamda koyduğu hükümleri uygularken duygusal davranılmaz.

3- Uygulanacak zina cezasından ibret ve öğüt alsınlar diye Müslü-

manlardan bir grubun hazır bulunması sağlanır.

4- Zina edenlerle, dosdoğru tevbe etmedikleri ve kendilerini düzeltmedikleri sürece mü'minlerin evlenmesi doğru değildir. Zira zina ancak ahlâksızlara ve müşriklere yakışan bir sıfattır.

5- Namuslu, iffetli suçsuz kadına zina suçu isnat edenden, iddiasını isbat için mutlaka dört şahit istenir. Getiremediği takdirde, iftiradan dolayı kendisine ceza olarak seksen değnek vurulur. Islâh-ı nefs etmedikçe, dosdoğru tevbe edip dönüş yapmadıkça hiçbir konuda şahitliği kabul edilmez.

6- Kendi eşine zina suçu isnat eden adamdan da dört şahit getirmesi istenilir. Getiremediği takdirde haklarında liân hükmü uygulanır.

7- Zina ve benzeri haysiyet kırıcı suçlama ve iftiralara, olay delil ile sübut bulmadıkça inanmak ve etrafa yaymak hem yasaktır, hem de büyük günahtır.

8- Hısım ve yakınlardan, bazı hata ve günahlarından dolayı ilgi ve yardımı kesmek doğru değildir. Affetmek, müsamahalı davranmak mü'minin şiarıdır.

9- Evlilikte "kefaet" yani çiftler arasında bazı hususlarda denklik aramak sünnettir.

10- Başkasının evine izin istemeden, müsaade almadan ve selâm vermeden girilmez. İzin verilmediği takdirde ısrar edilmeyip geri dönülür.

11- Yolcular yararlansın diye güzergahlara yapılan konaklama yerlerine izinsiz girmekte bir sakınca yoktur.

12- Mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların bakılması haram olandan gözlerini sakınmaları, uyulması gereken ilâhi yasaklardan biridir.

13- Mü'min erkek ve kadınların iffet ve namuslarını korumaları, hayasızlıktan sakınmaları farzdır.

14- Mü'min kadınların sokakta ve yabancı erkekler yanında zinet yerlerini açık bulundurmaları kesinlikle haramdır, büyük günahtır.

15- Mü'min kadınların saçlarını, kulaklarını, boyunlarını ve göğüslerini kaplayacak şekilde başörtüsü örtünmeleri farzdır.

16- Mü'min kadınların zinet yerlerini (saç, kulak, boyun, kol ve diz-

den aşağı kısımlarını) mahremleri olan erkeklerin yanında açık bulundurmalarında bir sakınca yoktur.

17- İmkânlar elverdiği takdirde bekârları evlendirmek sünnettir. Bunun vacip olduğunu söyleyenler de olmuştur.

18- Evlenme imkânı bulamayan bekârların sabredip iffet ve namuslarını korumaları vaciptir.

19- Evliliğe ehil olup aile yuvası kurabilecek kadar aklı başında olan köle ve cariyeleri evlendirmek de sünnettir.

20- Köle ve cariyeleri her vesileyle hürriyetlerine kavuşturmak, ilâhi rızaya vesiledir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ilâhi hükümlere dikkatler çekildi. Gelip geçen milletlerin başına gelen önemli olaylardan ibret almamız istendi.

Aşağıdaki âyetle, ilâhi nurun kâinatı nasıl kapsayıp kuşattığı, nefis bir misal verilerek anlatılıyor. İlim ve kudretinin kâinatın her parçasında tezahür ettiği, her şeyin o kudretin damgasını taşıdığı hatırlatılarak, hayatımızı ona göre düzenlememiz isteniliyor.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِى
زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ
وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِى اللّٰهُ
لِنُورِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾

35- Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir. Kandil cam içindedir; cam pırıl pırıl ışık veren bir yıldıza benzer; ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübarek zeytin ağacından yakılır. O'nun yağı ateş dokunmasa bile neredeyse ışık verir; nur üstüne nurdur. Allah, (gerçeği arılayabilsinler diye) insanlara birtakım misâller verir. Allah her şeyi bilendir.

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz geçe (ibâdetine) kalktığı zaman şöyle duâ ederdi:

"Allahım, hamd sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin nurusun. Hamd sana mahsustur. Sen gökleri ve yeri ve bu ikisindeki her şeyi belli düzen ve dengede tutansın."[1]

Allah, Göklerin ve Yerin Nurudur

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

"Allah, göklerin ve yerin nurudur."

Kur'ân-ı Kerim'in yüzden fazla âyetinde "gökler ve yer" kelimelerinin anıldığını görüyoruz. Bu bütün kâinatı ifade eden bir tabirdir. "Zikri cüz, irâdeyi kül" kuralınca bir "mecaz-ı mürsel" söz konusudur.

Klâsik tefsirlerde bu âyete geniş yer verilmiş ve birtakım farklı yorumlarda bulunulmuştur.

Onlardan faydalı gördüklerimizi şöyle özetliyebiliriz:

a) Cenâb-ı Hak göklerdeki ve yeryüzündeki varlıkları; diğer bir anlatımla, ehil olanları kendi nuruyla doğru yola iletendir. O bakımdan doğru yola erişen herkes, O'nun hidâyet nuruyla desteklenmiştir.

b) Allah gökleri meleklerle, yeryüzünü peygamberlerle aydınlatmıştır.

c) Allah gökleri Güneş, Ay ve yıldızlarla, yeryüzünü de peygamberler ve sâlih kişilerle nurlandırmıştır.

d) Kandil yuvası, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın mübarek göğsüdür. İçindeki kandil nübüvvet ve risalettir. Mübarek ağaç ise, Kur'ân-ı Kerim'dir.

Kur'ân-ı Kerim'e Göre Nurun Delâlet Ettiği Manalar

1- İman ve irfan aydınlıktır; küfür ve cehalet karanlıktır.

Çünkü küfür hem kalbi ve ruhu karartır, hem de hayatın sonunu karanlığa boğar. İman ve irfan ise kalbi ve ruhu ilâhi feyiz ve hidâyetle nur-

1 Buhari/Teheccüd: 1, Daavat: 9, Tevhid: 8, 24, 35 - Müslim/Müsafirin 199 - Ebu Dâvud/Vitir: 25, Salât: 119 - Tirmizi/Daavat: 29 - Nesâi/Kıyamü'l-leyl: 9 - İbn Mâce/İkamet: 180 - Dârimi/Salât: 169 - Taberâni/Kur'ân: 24 - Ahmed 1/298, 308, 385- 4/369

landırır. Aynı zamanda ölümden sonra mü'minleri daha nurlu bir hayata kavuşturur.

Kur'ân-ı Kerim'de buna değinilerek şöyle buyurulmaktadır:

"Allah, imân edenlerin dost ve yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ve yardımcıları sapık azgınlardır, bâtılı temsil edenlerdir ki onları aydınlık (hak dinin nurun)dan karanlıklara çıkarırlar."[1]

"Elif - Lâm - Râ. Bu kitabı, Rabbının izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa (nur)a, O yegâne üstün ve övülmeye lâyık olanın yoluna çıkarmak için sana indirdik."[2]

"O Allah ki sizi karanlıklardan nur (aydınlık)a çıkarmak için, O da, melekleri de üzerinize rahmet ve gufran indirir. O, mü'minlere oldukça merhametlidir."[3]

"Ayrıca imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları karanlıklardan nur (aydınlığ)a çıkarmak için size Allah'ın açık-seçik ve açıklayıcı âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir."[4]

2- Vahiy ve Kur'ân.

Vahiy, ölmüş kalpleri, paslanmış ruhları temizleyip nurlandırır. Kur'ân, amel edildiği takdirde insanın hem dünya, hem de âhiret hayatını nura (aydınlığa) kavuşturur.

Kur'ân'da "nur"un bu manası dört ayrı yerde belirtilmektedir. Onlardan birinin mealini nakletmekle yetiniyoruz:

"Şüphesiz ki size Allah'tan bir nur ve çok açık bir kitap gelmiştir."[5]

3- İlâhi emirler, tavsiyeler ve öğütler.

Bunlar hem doğru yolu aydınlatıp gösterir, hem de milletlerin hayatını yönlendirerek nur (aydınlığ)a kavuşturur.

1 Bakara suresi:257

2 İbrâhim suresi: 1

3 Ahzab suresi: 43

4 Talâk suresi: 11

5 Mâide suresi: 15 (Ayrıca bak: Hadid: 9, Nisa: 52, A'raf: 157. âyetlerin tefsiri)

Kur'ân'da nurun bu manaya delâlet ettiği şu âyetle açıklanmaktadır:

"Ardından da peygamberlerin izleri üzerine Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik ve ona, içinde hidâyet (doğru yolu gösterici, kalp ve kafaları nurlandırıcı) belgeler bulunan, önündeki Tevrat'ı tasdik eden; sakınanlar için hidâyet ve öğüt olan İncil'i verdik."[1]

4- Kâinatı aydınlatan Güneş.

Her gezegen ve sistemin Güneş'ten (veya güneşlerden) ışık aldığı zamanlar nur ile, almadığı zamanlar zulümat ile tasvir edilmektedir. En'am suresinde bu husus şöyle belirtilmiştir:

"Hamd O Allah'a ki gökleri ve yeri yaratmış, zulümat ve nuru (karanlıkları ve aydınlığı) düzenleyip var kılmıştır."[2]

5- İslâmiyet.

İslâm dini bütünüyle ilâhidir ve her yönüyle kalp ve kafaları nurlandırıcıdır. Küfür ehli bu nuru söndürmeye çalışır ama Allah kendi nurunu hep tamamlar.

Tevbe suresinde nurun bu manaya delâlet ettiği şöyle ifade edilmektedir:

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar, kâfirler hoşlanmasalar bile Allah öyle istemiyor. O, mutlaka nurunu tamamlamayı diliyor."[3]

6- Allah'ın tecelli eden ilim ve kudreti.

Kâinat her parçasıyla O'nun ilim ve kudretinin ve her yönüyle O'nun düzenlemesinin eseridir. Aynı zamanda kâinatın her parçası O'nun ilim ve kudretinin damgasını taşımakta; her şey O'nun yüklediği programa göre görevini kusursuz sürdürmektedir ve bütün nurlar bu tecelliden yayılmaktadır. Nur suresinde bu husus şöyle belirtilmektedir:

"Allah göklerin ve yerin nurudur."[4]

---

1 Mâide suresi: 46 (Ayrıca bak: Mâide suresi:44. âyetin tefsiri)

2 En'am suresi: 1 (Ayrıca bak: Ra'd suresi: 16. âyetin tefsiri)

3 Tevbe suresi: 32 (Ayrıca bak: Zümer suresi: 22. âyetin tefsiri)

4 Nur suresi: 35

7- Zeytinyağı.

Kur'ân'da zeytin yağı da nur olarak tavsif edilmektedir. Zira bu yağ hem kandile konularak çevreyi aydınlatır, hem de gıda olarak insana enerji verir. Nur suresinde buna şöyle değinilmektedir:

"O'nun nurunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir. Kandil cam içindedir; cam pırıl pırıl ışık veren bir yıldıza benzer; ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübarek zeytin ağacından yakılır. Onun yağı ateş dokunmasa bile neredeyse ışık verir; nur üstüne nurdur."[1]

8- Âhirette tecelli edecek ilâhi kudret ve adalet.

Şüphesiz âhireti, mahşer alanını, hesabı ve bütün hakları aydınlatan Allah'tır. Haklıyı haksızdan, zâlimi mazlumdan da ayırt edecek O'dur. Zümer suresinde O'nun bu tecelli edecek nuruna değinilerek şöyle duyurulmaktadır:

"Yeryüzü Rabbının nuruyla parıldar, kitap konur, peygamberler ve şahitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar."[2]

9- Kalp ve vicdan diriliği.

Gerçekten inanmayan kalp ve vicdan hakka karşı ölüdür. Dosdoğru imân edenlerin kalpleri ise haktan yana diridir. En'am Suresinde bu incelik şöyle tasvir edilmektedir:

"Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp bir türlü çıkamayan kimse gibi midir?."[3]

10- Ay.

Ay, ışığını Güneş'ten alıp yansıttığı, kendisinde bizatihi ışık kaynağı mevcut olmadığı için "nur" diye anılmıştır. Bu, Kur'ân'ın iki ayrı yerinde şöyle açıklanmaktadır:

---

1 Nur suresi: 35

2 Zümer suresi: 69

3 En'âm suresi: 122

"Orada ayı bir nur, güneşi ise bir kandil yapmıştır."[1]

"Güneş'i ziya (ışık ve enerji), ayı nur (aydınlık) yapan ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konaklar takdir eden O'dur."[2]

11- Hidâyet ışığı.

Peygamberler ve mürşitlerin görevi, doğru yolu göstermek ve insanları bu yoldan alıkoymaya çalışan engelleri tanıtmak, tarif etmektir. Doğru yola iletmek ise Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Artık Allah (celle celaluhu) kimin kalbinde hidâyet nurunu, ışığını doğurursa, o doğru yolu bulmuş olur. Nur suresinde bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Allah kime nur vermemişse onun için nur yoktur."[3]

12- Âhiret'te mü'minlerin önlerini ve çevrelerini aydınlatan ilâhi rahmetten tecelli edecek ışık.

İmân ilâhi rahmete vesiledir. O bakımdan ilâhi rahmet ve inayete mazhar olan mü'min o rahmet ile içini aydınlatmış olur. Kıyamet gününde bu aydınlık bir nur özelliğinde tezahür ederek mü'minin önünü ve çevresini aydınlatır. Hadid ve Tahrim surelerinde Allah'ın tecelli edecek bu rahmeti şöyle bildirilmektedir:

"O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün."[4]

"O günde ki, Allah, Peygamberi ve O'nunla beraber bulunup imân edenleri rüsvay etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında yürür."[5]

Nefis Bir Benzetme

مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ

"O'nun nurunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir."

Burada Allah'ın "nur"u, içinde lamba bulunan bir iç pencereye ben-

1 Nuh suresi: 16

2 Yunus suresi: 5

3 Nur suresi: 40

4 Hadid suresi: 12

5 Tahrim suresi: 8

zetilmektedir. Öyle ki lamba cam içindedir. Cam ise pırıl pırıl ışık saçan parlak bir yıldız gibidir.

Biz mevcut teknik imkânlarla da olsa kâinatın sınırını tayin edemiyoruz. Ancak biliyoruz ki sonradan yaratılıp var kılınan her şey sınırlıdır. Bu kural parça hakkında geçerli olduğu gibi bütün hakkında da geçerlidir. Allah (celle celaluhu) ise zaman, mekân ve sınır kavram ve kapsamından pâk ve münezzehtir.

O halde kâinat O'nun tecelli eden rahmet ve kudretinin nuruna bir iç penceredir. Rahmet ve kudretinin tecellisi ise, kâinatı aydınlatan bir kandildir. Bu kandil ilâhi "Kelâm Sıfatı"ndan tecelli eden şeffaf cam misali olan Kur'ân içindedir. Böylece Kur'ân pırıl pırıl ışık verip dikkatleri kendi üzerinde toplayan çok parlak bir yıldız gibidir. İmân edenler de, etmeyenler de o çok parlak yıldıza bakmaktan kendilerini alamazlar. Ne var ki imân edenler onun ışığıyla kalp ve kafalarını aydınlatıp hayatlarını düzenlerler. İnkarcı maddeciler ise onu küfür işiyle karartmaya çalışırlar, diğer bir deyimle, kalpleriyle Kur'ân arasına küfrü engel bir set olarak korlar. O bakımdan Kur'ân nuru ne yalnız doğuya, ne de yalnız batıya aittir. O, aklını kullanıp kalp penceresini hakka açan her insanın ortak ışık kaynağıdır.

Cenâb-ı Hak bazı hakikatlerin anlaşılmasını ve anlaşıldıktan sonra hafızalardan silinmemesini kolaylaştırmak ve gerçekleştirmek için duyularımızla anlayabileceğimiz şekilde misaller vermekte ve birtakım benzetmelerde bulunmaktadır. Öyle ki, kalplerini ilâhi hidâyete açık tutanların idrâkini harekete geçirerek anlayış ve kavrayışlarına kolay gelecek beyanları kendi kitabında yer yer serpiştirerek inayette bulunmuştur.

O halde Kur'ân'da verilen misallerin ve benzetmelerin ne gibi hakikatleri yansıttığını araştırıp bulmamız gerekmektedir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın ilim, kudret ve rahmetiyle kâinatı aydınlattığı belirtilirken birtakım misaller verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, günlük ibâdetleriyle camileri şenlendiren ve oradaki ilâhi nurdan nasiplerini alan; sabah-akşam mabetlerde Hakk'ı tesbih

1 Zeytin ağacı hakkında bak: Nahl suresi: 11 , Tin suresi: 1, Abese suresi: 39. âyetlerin tefsiri

ve tenzih eden mü'minlerin bu güzel haline parmak basılıyor; Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi ticarete ve günlük kazanca tercih ettikleri övgüyle anlatılıyor. Buna karşılık onlara verilecek mükâfatın çok büyük olacağı müjdelenerek ibâdete sımsıkı sarılmayanlar dolaylı şekilde uyarılıyor.

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ
يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا
عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

36- Allah'ın, saygıyla yüksek tutulmasına ve içlerinde isminin anılmasına izin verdiği evlerde (cami ve mescidlerde) sabah-akşam O'na tesbih ederler.

37- Öyle adamlar ki, ne ticaret, ne alım-satım onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymaz. Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden korkarlar.

38- (Bu da) Allah'ın onları işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırması ve kendi bol nimetini, geniş rahmetini onlara fazlasiyle vermesi içindir. Allah dilediği kimseleri hesapsız rızıklandırır.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim Allah'ın hoşnutluğunu arzulayarak bir cami yaparsa, Allah o caminin bir benzerini onun için Cennette yapıp hazırlar."[1]

"Kim içinde Allah'ın anılacağı bir cami yaparsa, Cenâb-ı Hak onun için Cennet'te bir ev yapar."[2]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) diyor ki:

"Peygamber (aleyhisselam) bize, evler arasında mescitler yapmamızı ve onları temiz ve pak tutmamızı emretti."

---

1 Buhari/Salât: 65 - Müslim/Mesacid: 24

2 İbn Mâce/Mukaddeme: 20, Mesacid: 1

"Sizden biriniz camiye girdiği zaman şöyle desin: "Allahım, bana rahmet kapılarını aç." Camiden çıkarken de şöyle desin: "Allahım, şüphesiz ki senin fazl-ü keremini istiyorum."[1]

Hz. Fatıma (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz mescide girerken şöyle derdi: **"Bismillah. Salât Rasulullah'a olsun. Allahım! Günahlarımı bağışla ve bana rahmet ve faziletinin kapılarını aç."**[2]

"Kim temizlenmiş bir halde evinden çıkıp farz namazı kılmaya giderse, onun mükâfatı, ihrama giren hacının mükâfatı gibidir."[3]

Mescidlerin Yükseltilmesi

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ

"Allah'ın, saygıyla yüksek tutulmasına ve içlerinde isminin anılmasına izin verdiği evlerde...

Cami ve mescitlerin yüksek tutulması hem maddi, hem de manevi olarak yorumlanabilir. Camileri yükseltip onları göz ve gönül dolduracak ihtişamda yapmakta birçok faydalar söz konusudur.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) İbâdeti sık sık hatırlamaya vesile olur ve Allah'ı anmamızı ilham eder.

b) Cami kavramının kalp ve kafalarda iz bırakmasını sağlar.

c) Çevreye saygı telkin eder.

d) Şehre gelen yabancı misafirlerin dikkatini çeker; onlara güven ve huzur verir.

e) Aynı zamanda Müslümanların evlerinden ve iş yerlerinden fazla ibâdet yerlerine önem verdiğini gösterir.

Manevi yükseltme ise, camileri evlerimizden ve iş yerlerimizden çok daha fazla düzenli ve temiz tutmamız, ibâdet için gelenlere her bakımdan

---

1 Ahmed: 1/53, 61, 70, 241-2/221-3/490-4/386-6/461 - Tirmizi/Cumua: 64 - Ebu Dâvud/Salât: 13

2 İbn Mâce/Mesacid: 13 - Darimi/İsti'zan: 56 - Taberâni/Sefer: 58

3 Ebu Dâvud/Salât: 48 - Ahmed: 5/268

huzur ve ferahlık verecek şekilde düzenlememiz ve ibâdetimizle şenlendirmemiz ile yorumlanır.

O bakımdan ilim adamlarımız bu âyetin tefsirinde üç farklı yorum ortaya koymuşlardır:

1- Camilerin yüksekçe inşa edilmesi,

2- Camilere her zaman sevgi ve saygı gösterilmesi,

3- İbâdet yerlerinin her türlü pislik, süprüntü ve dağınıklıktan uzak tutulması tavsiye anlamında bir emr-i ilâhidir.

Allah'ın Nurunun Camilerde Yansıması

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

"(Cami ve mescidlerde) sabah-akşam O'na tesbih ederler."

Cenâb-ı Hakk'ın nuru bir yönüyle de camilerde tecelli eder. Mü'minin imân cevheri o nurdan ışık alıp çevresini aydınlatır. O bakımdan mü'min her zaman camiye ve ibâdete bağlıdır; sabah-akşam, yani günün beş vaktinde camide namaz kılıp Allah'ı tesbih etmek onun ruhunun değişmeyen gıdasıdır. İmân ile bu nur arasında zaman zaman yer alan nefis perdesi, ancak zevkine erişilen namaz ve zikir ile ortadan kalkar. Böylece nefis denilen behimi duygu, camiye devam edilmek suretiyle gücünü ve tesirinin çoğunu kaybeder.

İlgili âyetle, mü'minin bu müstesna durumuna işaret edilerek, ne ticaretin, ne alım-satımın, ne de başka dünyevi bir yararın onu namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyamayacağı hatırlatılıyor.

Neden sadece namaz ve zekât?

Zira beş vakit namaz, günlük hayatı bütünüyle disipline edip feyizli ve yararlı biçimde kanalize eder. İnsanla Allah arasındaki engelleri kaldırır ve düzenli, dengeli bir ömür sürme ortamını hem hazırlar, hem de gündemde tutar. Böylece nefsin tezahürü olan behimi sıfatlar eğitilir ve meşru sınırlar içine alınma imkânına eriştirilir. O bakımdan namazsız, niyazsız hak din olmamıştır; namaz kılmayan bir peygamber ortaya çıkmamıştır.

Zekât ise, bedeni ve kalbi ibâdeti mali ibâdetle birleştirip bütünleştirir. Ferdi topluma bağlayıp sosyal yapıdaki gedikleri kapatır. Böylece zekât

farizası, İslâm'ın sosyal adalete yönelik fiili esaslarından biridir. Her bakımdan imânın tabii ürünü kabul edilir.

Ticaretle İbâdet Arasında Tercih

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

"Öyle adamlar ki, ne ticaret, ne de alım-satım onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymaz."

Mü'min her gün imân ve irfanı nisbetinde madde ile ibâdet arasında büyük sınav vermektedir. Namaz vakti gelince ezan sesine mi, yoksa para şıkırtısına mı gönül kulağını açık tutar? Bunlardan hangisi onun gönlünde taht kurmuşsa, gönül kapısı ondan yana açık tutulur.

Böylece günde beş defa ve yılda farz zekât olarak bir defa mü'min parayla ibâdet arasında bir tercihte bulunmak zorundadır. Şüphesiz ki imânın bütün şartlarını Allah'a ve ahirete dosdoğru inanma teknesinde hamur edip şekillendirenler ibâdeti, dünyaya iyice gönül verenler ise parayı tercih ederler.

Hemen belirtelim ki, namaz vakti iş yerini, alım-satımı ve kulağa hoş gelen parayı bırakıp camiye gitmek nefse ağır gelir. Ama bu ağırlık ve külfetin önünde en güzel mükâfatlar mü'mini beklemektedir.

Kalplerin ve GözlerinDöneceği Gün

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

"Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden korkarlar."

İnsan hayatında hiçbir müeyyide, Allah'a imandan sonra "Âhiret inancı" kadar tesirli ye yönlendirici değildir. Cenâb-ı Hak ezeli plânı gereği insanoğlunu birtakım nefsani duygularla donatmış ve onun hayatına canlılık kazandırmak için dünyayı bu doğrultuda çok çekici kılmış; sonra da bu duygulan meşru sınırlar içinde tutmak için kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir. Aynı zamanda insanı her işlediğinden sorumlu tutmuş ve ahiret aleminde ona göre mükâfat ve mücazat hazırladığını bildirmiş ve ilgili âyette "Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden." söz ederek manevi müeyyidenin ne kadar ağır olduğuna dikkatleri çekmiştir.

Unutmamak gerekir ki, insanı en çok heyecanlandıran ve endişelen-

diren olaylardan biri de mahkemede yargılanmak ve hesap vermektir. Bir de mahkeme ve hesap sorma Cenâb-ı Hakk'ın adaleti huzurunda cereyan edeceğine bakılınca, korku ve heyecanın ne kadar yüksek derecede olacağını anlatmaya gerek kalmaz.

İşte hayatını bu inanç ve duygu düzeyinde tutup iş yeriyle cami, parayla ibâdet arasında köprü kurarak birini diğeriyle değerlendirmek suretiyle lâyık olduğu ölçü ve anlamda tutan mü'minlere işlediklerinin en güzeliyle karşılık verilmekle kalınmayacak; Cenâb-ı Hak bol nimetinden ve geniş rahmetinden onlara fazlasıyla ihsanda bulunacağını vadetmektedir.

Zira âdet-i ilâhiyeden biri de, dosdoğru amel edenlerin karşılığını noksansız vermektir. Fazladan ihsan ve in'âmda bulunmak ise, O'nun şanındandır. Kendini ilâhi lütuf ve ihsana lâyık olma düzeyine getirene O'nun geniş ihsanı dünyada da, âhirette de teveccüh eder. Ancak âhiretteki teveccühün ayrı bir hikmet ve anlamı söz konusudur.

Böylece âhirette her mü'min kendi imân, irfan ve ameline göre nasibini alır. Buna günlük hayatımızdan bir misal verecek olursak, güneş, yağmur ve toprağı hatırlatabiliriz; şöyle ki: Her toprak kendi özellik ve istidadına göre yağan yağmurdan ve ısıtıp aydınlatan güneşten yararlanabilir. Çorak olan toprağın ise, yararlanma isti'dadı dumura uğramıştır. O bakımdan kusur yağmur ve güneşte değil, toprağın kendisindedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin ibâdet ve camilerle olan yakın ilgisi konu edildi. İman ve ibâdet zevkini alanların, hiçbir zaman ticari meşguliyetten, alım-satımdan ve para kazanmaktan dolayı camileri, namaz ve zekâtı ihmal etmeyecekleri üzerinde durularak dengeli bir hayat yaşamamız tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfre sapıp hilkatin hikmetinden habersiz olanların amellerinin serap misali hayalden başka bir anlam taşımadığı konu ediliyor. Kâfirlerin hep manevi bir karanlık içinde ümitsiz oldukları hatırlatılarak gerçek anlamda manevi gıda almayanların sonu gelmeyen bir şaşkınlık içinde ömürlerini boşuna harcadıklarına işaret ediliyor.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ

إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ ۗ وَاللَّهُ سَرِيعُ
الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ
مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ
يَرَاهَا ۗ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

39- Küfre sapanların amelleri, alabildiğine düz bir çöldeki serap gibidir; susayan kimse onu su sanır, sonunda ona gelince bir şey bulamaz, orada Allah'ı (O'nun hükmünü, kader çizgisini) bulur; O da onun hesabını noksansız görür. Allah hesabı çarçabuk görendir.

40- Veya (küfre sapanların işleri) engin bir denizdeki karanlıklara benzer; üst üste dalgalar ve onun üstünde birbiri üstüne karanlık bulutlar çökmüş vaziyettedir; elini çıkardığında neredeyse onu bile göremez. Allah kime nur vermemişse, onun için nur yoktur.

İki Nefis Misal ile Düşündürücü İki Benzetme

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً

"Küfre sapanların amelleri, alabildiğine düz bir çöldeki serap gibidir."

İnkarcı şaşkınlar birtakım şüphe ve nazariyelere bağlanıp gerçeği bulduklarını sanırlar ve toplumu kendi bâtıl saplantılarına çağırırlar. Böylece gerçeği bulmakta başarılı olduklarının gururuyla kendi kendilerini aldatırlar. Bunların iş ve amelleri çölde güneş ışınları altında su görünümü veren seraba benzer. Öğle sıcağında beyinleri kaynarken serabın su görünümü ne kadar aldatıcı, oyalayıcı ve sonunda da ümitsizliğe düşürücü ise, küfrün ateşi de kalpleri yakıp bâtılı ferahlatıcı bir iksir görünümünde gözler önüne sererken inkarcıları boş bir ümit ve neticesiz bir hayal peşinde koşturur. Sonunda derin bir ümitsizliğe düşürür. İkinci hayata adım atarken, bütün bir ömür peşinde koştukları şeyin hayal olduğunu anlar ve karşılarında sadece Allah'ın kudret ve adaletini bulurlar.

İnkarcıların saplandıkları bâtıl ve yapageldikleri iş ve ameller, derin bir denizin dibindeki karanlıklara benzer ki, üstüste gelen dalgalar ve birbiri üstüne yığılan bulutlarla kaplanır da ışık adına bir şey görünmez olur.

İnkarcının iç âleminde katmerleşen cehalet ve küfür karanlığı onu öylesine kaplar ki, Hakk'ın ışığına en küçük bir menfez ve geçiş yolu kalmaz.

Denizlerde İç ve Dış Dalgalar

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ

"Veya (küfre sapanların işleri) engin bir denizdeki karanlıklara benzer; üstüste dalgalar ve onun üstünde birbiri üstüne karanlık bulutlar çökmüş vaziyettedir."

İlgili âyetle, denizin dibindeki ve yüzeyindeki dalgalara değinilmektedir. Denizlerde meydana gelen dalgaların en kalın ve en korkuncu, dipten gelen ve bir hat üzere seyredenidir. Kuzey Kutbu'na giden gemilerin "ölü deniz" diye adlandırılan ölü dalgalara tutularak bir hayli zorluklarla yol aldığı öteden beri bilinen bir gerçektir. Bugünkü araştırmalar sonucunda, ölü dalganın uzun olduğu ve dipten geldiği anlaşılmıştır. Bu dalga uzak bir fırtınayı haber verir. Bunun için denizciler "ölü deniz"in daha tehlikeli olduğunu söylerler. Nitekim 1900 yılları başında İskandinavya Yarımadası'na sefer yapan gemilerdeki mürettebatın tâ o günlerden denizin dibinden uzun ve korkunç dalgaların geldiğine şahit oldukları ve o sebeple birçok kimselerin bu olayın gerçek sebepleri üzerinde dikkatle durdukları söylenir. Bugün ise bu olayın esrarı artık çözülmüştür. Deniz dibindeki depremlerin ve bir yanardağın bu dalgalara neden olduğu bilinmektedir.[1]

Misallerden Alınacak Öğütler

Kur'ân, yukarıda açıklandığı üzere iki ayrı misal ile mü'minlere birtakım öğütler vermekte ve inkarcı sapıkları uyarmaktadır. Şöyle ki:

a) Küfür ve cehalet aldatıcı, oyalayıcı, hayal peşinde koşturucudur. Aziz ömrü amacından saptırır, bir hiç uğruna harcatarak sahibini iflas ettirir.

b) İnkâr ve azgınlık önce ümit verir, sonra da insanı ümitsizliğin eşiğine getirir.

c) İnkâr ve sapıklık insanı birtakım kuruntularla oyalar, gurura kaptırır ve sonra da ölüm anında ve berzah âleminde pişmanlığa, üzüntü ve sıkıntıya sebep olur. Allah (celle celaluhu) ise hesabı çarçabuk görendir. Kâfi-

1 Kur'ân Ve Modern Ilim/Celâl YILDIRIM tercümesi

rin ümitlerinin tükendiği çizgide Allah'ın takdir ve hükmü tezahür eder de kişinin niyet ve ameline göre, ikinci hayatını belirler.

d) Küfür ve cehalet içte kesif bir karanlık doğurur, şüphe dalgalarının üst üste gelmesini hızlandırır; inkâr ve inat bulutları kat kat onu çepeçevre kuşatıp örter. Bu durumda olan inkarcı imân ve irfan nuru diye bir ışık göremez olur. Ölümle birlikte ancak gerçeği görüp anlayabilir, ama neden sonra.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini hidâyet çizgisine getirmeyen inkarcı sapıkların hayalci oldukları, susuzluktan ölüm derecesine gelip çölde serabı su zannederek koşan zavallıya benzedikleri belirtildi. Sonra da Hakkı inkârın ve bâtılı savunmanın kalbi ve ruhu karanlığa boğan manevi bir fırtına olduğuna değinilerek denizlerde meydana gelen ve kat kat bulutlarla örtülen fırtınaya benzetilerek inkarcıların ciddi şekilde düşünüp gerçeği öğrenmelerine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta var olan her şeyin belirlenmiş bir amaca yönelik yaratıldığı ve her şeyin yüklendiği programı kusursuz yerine getirmek suretiyle Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiği konu ediliyor ve böylece eşyada Cenâb-ı Hakk'ın kudret damgasını inceleyip görmemiz isteniliyor.

Sonra da bulutların oluşması, yağmur yağması, rüzgarların bulutları sürükleyip götürmesi, şimşeğin oluşması, gece ile gündüzün birbirini düzenli izlemesi gibi fiziksel olaylara dikkatler çekilerek kâinat üzerinde mutlak bir düzenleyici ve programlayıcının mevcut olduğu haber veriliyor.

Arkasından Cenâb-ı Hakk'ın her canlıyı sudan yarattığı bildirilerek araştırıcılara temel bilgi veriliyor.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ
وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ
بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ

مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ ۖ
يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي
عَلَىٰ أَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا
آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ ۚ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

41- Görmedin mi ki, göktekilerle yerdekiler ve dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbih ederler. Her biri cidden duâ ve tesbihini bilmiştir. Allah onların yaptıklarını bilendir.

42- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; gidiş ancak Allah'adır.

43- Görmedin mi ki, Allah bulutları (dilediği ölçülere göre) bir tarafa sürer, sonra onları toplayıp birleştirir, sonra da üstüste yığar; yağmurun bunun arasından çıktığını görürsün. Gökten içinde dolu bulunan dağlar (gibi bulutlar) indirir de onu dilediğine dokundurur, dilediğinden de onu çevirip uzaklaştırır. Şimşeğin parıltısı neredeyse gözleri kamaştırıp alır.

44- Allah gece ile gündüzü (birbiri ardınca) devrettirir. Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır.

45- Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır; onlardan bir kısmı karnı üzerine yürür, bir kısmı iki ayak üzerine yürür, bir kısmı da dört ayak üzerine yürür. Allah dilediğini (dilediği biçimde, dilediği kadar ayak üzerinde) yaratır. Allah'ın her şeye kudreti yeter.

46- Andolsun ki, nice açıklayıcı âyetler indirdik. Allah dilediğini (sünneti uyarınca) doğru yola iletir.

Kudsi Hadis

Şanı Yüce Allah buyurdu: **"Ademoğlu bana eziyet ediyor, zamana sövüp dil uzatıyor. Zaman(ı yaratan) benim. Emir benim elimdedir.**

Gece ile gündüzü birbiri ardınca devrettiririm."[1]

Her Şey Yaratanı Tesbih Ediyor

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ

"Görmedin mi ki, göktekilerle yerdekiler ve dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbih ederler."

Cenâb-ı Hak, mü'minlerin kalbini nur ve hidâyetle donattığını belirttikten ve kâfirlerin kalplerinin karanlıklarla örtülüp manevi fırtınaya tutulmakla vasfettikten sonra varlığına ve kudretine delâlet eden açık belgeleri sıralamaktadır. Şöyle ki:

Tesbih: Çokluk ifade eden ve "sebh" kökünden türetilen bir masdardır. Kök mana olarak, suda, havada çok seri geçiş ve hareket demektir. Güneş, Ay ve yıldızların kendi yörüngelerindeki seri hareketlerine de "tesbih" denilerek asıl maksada parmak basılmıştır. Atın seri koşması da aynı tâbirle ifade edilir.

Terim olarak, Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan, arızi sıfatlardan tenzih edip varlığını, birliğini, benzersizliğini belirtmektir. Yine bu manayla ibâdette düzenli sürat göstermek de bu kökten türetilen fiille ifade edilmiştir.

Böylece terim olarak tesbih, varlık âleminin her parçasında: Kiminde ihtiyari, kiminde teshiri mânada câridir. Yani eşyadan bir kısmı kendi irâde ve ihtiyarıyla Hakk'ı tesbih ve tenzih etmek suretiyle ibâdet eder; bir kısmı ise, yaratıldığı amaca ister istemez bağlı kalıp yüklendiği programı kusursuz yerine getirmek suretiyle Hakk'ın varlığına ve birliğine delâlet edip O'nu her türlü noksanlıktan tenzih eder.

O halde hayvanlar, bitkiler ve diğer eşyanın tesbihi, yaratıldıkları amaca yönelik olup hilkat kanunlarına bağlı kalarak başeğmeleridir. Melekler sırf ibâdet etme özelliğinde yaratıldıkları ve kendilerinde nefis ve şehvet bulunmadığı için sadece emrolundukları hususları kusursuz yerine getirirler ve belirlenen ibâdetten biran olsun sapmazlar. İmân eden insan ve cinlerin ibâdet ve taâti ise, ihtiyari anlamdadır.

Böylece insan ve cinler dışında kalan diğer bütün canlılar yaratıldık-

---

1 Buhari/Tefsir: 1/45, Tevhid: 35 - Müslim/Elfaz: 2,3 - Ebu Dâvud/Edeb: 169 - Ahmed: 2/238, 282

ları kanuna bağlı kalıp duâ ve tesbihlerini hem bilmekte, hem de sürdürmektedirler.

Kuşların Tesbihi

وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

"Dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbih ederler. Her biri cidden duâ ve tesbihini bilmiştir. Allah onların yaptıklarını bilendir."

İlgili âyetle Cenâb-ı Hakk'ı tesbih eden varlıklar arasından kuşların seçilip anılması elbette ki çok anlamlıdır. Zira kuşların öyle özellikleri vardır ki, onları incelediğimiz zaman hem akıllara durgunluk verir, hem de Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin onlardan yana tecellisini yansıtır.

Bir kısmını şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

a) Uçan kuşların vücutlarının hemen her parçası ve bölümü uçuşa uygun ve yardımcı ölçüde yaratılmıştır. Şöyle ki: Vücut boşluklarında ve uzun kemiklerinde akciğerle bağlantılı hava torbacıkları vardır. Göğüs kasları geminin ön kısmını andırır şekildedir ve vücudun önemli kısmını meydana getirir. Kanat tüyleri, kanatlar kapandığı zaman havanın süzülebileceği delikler ve aralıklar bırakmayacak şekilde üstüste biner. Kanatlarını açıp çırptığı zaman hava tüylerin arasından kayar ve öne doğru süratlenmesini sağlar.

b) Yağışlı havada ıslanmamaları için vücutları çok ince yağ salgılar da o sayede tüyleri kaygan hale gelir.

c) Vücutlarındaki ve uzun kemiklerindeki hava torbacıkları sayesinde hem uçmaları sağlanır, hem de yeterli oksijen aldıkları için terlemezler. Böylece çok uzun yolculuklarında su içmeden yollarına devam edebilirler.

d) Gözleri çok keskindir. Yerdeki taneyi, havada uçuşan sineği uzaktan farkedebilirler.

e) Göç mevsiminde bir kısmı binlerce kilometre yol katederek, okyanusları aşarlar. Nereye göç etmeleri gerekiyorsa bir yanlışlığa meydan vermeden oraya doğru yol alırlar.

f) Nesillerini devam ettirmede büyük ustalık gösterirler. Yuva yapma ve yer seçmedeki maharetleri harikadır.

g) Her kuş kendi türüyle yaşar ve onlarla gruplar halinde hayatını sürdürür.

h) Her kuş yine kendi türünün özelliğine göre hareket sağlar, ses çıkarır ve bağlı bulunduğu grupla haberleşir.

Böylece kuşlar bütün bu özellikleriyle Yüce Kudret'in varlığının delili, O'nun sanatının eşsizliğinin belgesi, O'nun bir ve benzersizliğinin şahididir. Kuşların kâinat planındaki yerlerini almaları, yaratılış amaçlarına yönelip yaşamlarını sürdürmeleri, hilkat kanununa başeğmeleri bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzihi ispatlar.

"Her biri cidden duâ ve tesbihini bilmiştir" mealindeki ilâhi beyân, kuşların her bir türünün en ince ve son derece hassas hesaplara göre plânlanıp yaratıldığını özetlemekte ve bize onlar hakkında doğru bir sonuca varabilmemiz için ön fikir, temel bilgi vermektedir.

Şimdi bunca açık belgeler ve ince hesaplara rağmen kalkıp kuşlardaki bunca özellikleri tesadüflere bağlamanın makul ve mantıki bir yanı var mıdır?

Göklerin ve Yerin Mülkü Kime Aittir?

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; gidiş ancak Allah'adır."

Tesbih kavramı çerçevesinde de her varlığın kendisi Allah'ındır, her mülk O'na aittir. Öyle ki her şey kâinat düzenlemesinde lâyık olduğu yeri almış ve O Yüce Yaratan'a ister istemez başeğmiştir. Dönüş ve varış da ancak Allah (celle celaluhu)'yadır. Çünkü O'nun mülkünden başka bir mülk, O'nun kudretinin üstünde bir kudret söz konusu değildir. O halde inkarcı sapık ne kadar Hakk'ı red ve inkâr ederse etsin, ne kadar O'ndan kaçıp uzaklaşmak isterse istesin, sonunda O'nun koyduğu kanunlara boyun eğmek, ram olmak zorundadır ve dönüşü de ancak O'na olacaktır.

Bulutların Oluşması

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا

"Görmedin mi ki, Allah bulutları (dilediği ölçülere göre) bir tarafa sürer, sonra onları toplayıp birleştirir; sonra da üstüste yığar."

Bulutların oluşması, birbirine imtizacı, üst üste yığılıp yağmur yüklenmesi hep şaşmayan fiziksel kanunlarla meydana gelmektedir. Şüphesiz bulut ve yağmur olayı dünyamızda hayat dengesini sağlamakta ve bütünüyle insanın hizmetine yönelik bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, bulut ve yağmurun oluşması da belli bir plâna ve değişmeyen kanunlara bağlanmıştır. O halde ortada bir plân ve program, bir denge ve düzen varsa, mutlaka bir plânlayıcı, programlayıcı ve denge ile düzeni sağlayıcı vardır. Bunun aksini iddia etmek hiçbir zaman olumlu bir neticeye götürücü değildir.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim, bulut ve yağmur olayını da Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delil ve belge olarak göstermektedir.

Gece ile Gündüzün Birbirini İzlemesi Olayı

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِى الْاَبْصَارِ

"Allah gece ile gündüzü (birbiri ardınca) devrettirir. Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır."

Gece ile gündüzün birbirini izleyip bir devridaim halinde sürüp gitmesine dikkatler çekiliyor; sebebinin ve hikmetinin araştırılması ise insan aklına, düşüncesine ve ilmi tesbitlere bırakılıyor. Zira ortada çok düzenli, faydalı ve devamlı bir olay vardır. Her yönüyle ve yanıyla insan hayatına yöneliktir. O halde Cenâb-ı Hakk'ın insanı dünyaya getirmeden, bütün şart ve ortamları hazırladığı; hayatın belirlenen süre içinde devamını sağlama kanunlarını koyduğu kendiliğinden anlaşılıyor. Gece ile gündüzün birbirini izleyip devam etmesi sadece o şart ve ortamlardan biridir. Nitekim İsrâ suresinde bu konu biraz daha açıklanarak gece ile gündüzün nasıl düzenlendiği konu ediliyor ve Ay'ın Güneş'ten kopma bir ateş parçası olduğu, o yüzden önceleri gece ile gündüz diye bir düzenleme bulunmadığı, sonraları ayın sönüp bugünkü duruma getirilmesiyle gece ile gündüz düzenlemesi sağlandığı belirtiliyor. Şöyle ki:

"Gece ve gündüzü (varlığımıza, kudretimize) birer delil ve belge kıldık: Gece belgesini silip gündüz belgesini aydınlık yaptık."[1]

Böylece Kur'ân'da uygulanan ilâhi metottan biri de, Cenâb-ı Hakk'ın

1 İsrâ suresi: 12. âyetin tefsiri

kendi varlığına ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeleri ana tema olarak vermesidir. Gece ile gündüzün birbirini izlemesi hakkındaki temel bilgi de bu temalardan biridir. Nitekim ilgili âyette:

"Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır" buyurulması, bütünüyle akla, ilme ve sağduyuya yöneliktir. Âyette önce gecenin anılması, dünyanın kendi ekseni etrafında batıdan doğuya doğru döndüğüne işarettir. Nitekim Yasin suresi kırkıncı âyette:

"Ne de gece gündüzün önüne geçebilir" buyurularak, dünyanın ters dönüş yapması, yani doğudan batıya dönmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Her Canlı Sudan Yaratılmıştır

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ

"Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır."

Âyette "su" ile çevirisini yaptığımız "mâ" ismi nekre (belirsiz) zikredilmiştir. Bu durumda iki değişik yorum ve takdir söz konusu olabilir. Biri "bir çeşit su" şeklinde; diğeri, tenvinin "elif-lâm"a bedel takdirinde, bizim bildiğimiz iki molekül hidrojen ve bir molekül oksijenden oluşan belirli su şeklinde yorumlanır.

Birinci yoruma göre, "Her canlı bir çeşit sudan yaratılmıştır" neticesi ortaya çıkar. İkinci yoruma göre, "Her canlı bizim bildiğimiz sudan yaratılmıştır" şeklinde bir sonuç doğar. Şüphesiz her iki yorum da maksat ve amaca uygundur. Ancak biz ikinci yoruma göre bilimsel bir açıklamada bulunmayı daha faydalı görüyoruz. Şöyle ki:

Su hayatın kaynağıdır diyebiliriz. Bilindiği gibi bütün hayat, suda, maddelerin bir eriyiği olan Protoplazma'da oluşur. Bununla korunur ve sürekliliğini sağlar. Susuz hiçbir protoplazma mevcut olmayacağı gibi protoplazmasız da hayatın oluşmayacağı açıktır.

Şüphesiz sadece insan bünyesi değil, dünyamızda mevcut bitki, hayvan ve bakteri gibi bütün hayat şekillerinde de su mevcut olup susuz bunlar da var olamazlardı.

Su, hayatın sadece temeli değil, aynı zamanda yaşayan varlıkların büyük bir ekseriyetinin barınağı yani bir bakıma evidir. Çünkü bitki ve

hayvanların gerek sayısal, gerekse kütlesel olarak onda dokuzu suda yaşamaktadır.

Hayatın önce suda doğması nedeniyle su, genel anlamda "beşiğimiz" ve karalar üzerindeki varlıkların er-geç tekrar bu atalar evine dönmeleri nedeniyle de bir bakıma "mezarımız" sayılır. (Nitekim canlılar hayatiyetlerini kaybedince bünyelerindeki suyun tamamı toprağa karışmakta ve kısa bir süre sonra buharlaşıp bulutlara katılmakta ve bir süre sonra yağmur olup denizlere, ırmaklara yani asıl yurduna dönmektedir).

Yeryüzünde sihirli bir faaliyet olarak tanımlanan "hayat" için gerekli olan maddelerden biri de sudur. Dünyamızda su ve hayat birbirlerinden ayrılmayacak biçimde içice girmiş ve birbirine kenetlenmiştir. Hemen hepimizin bünyesinde %70-72 oranında su bulunmakta ve etrafımızı saran maddelerin pek çoğu suda yapılmış ürünlerden oluşmaktadır.[1]

Konunun önemine binaen Kur'ân'da bir yerde "diri olan her şey sudan meydana gelmiştir." buyurulurken, bir diğer yerde "her canlı sudan yaratılmıştır." denilmekte, bir üçüncü yerde ise beşerin sudan yaratıldığı açıklanmaktadır.[2]

Yürüyenler ve Sürünenler

فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِۦ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰٓ أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَآءُ

"Onlardan bir kısmı karnı üzerine yürür, bir kısmı iki ayak üzerine yürür, bir kısmı da dört ayak üzerine yürür. Allah dilediğini (dilediği biçimde, dilediği kadar ayak üzerinde) yaratır. Allah'ın her şeye kudreti yeter."

Cenâb-ı Hak her alanda olduğu gibi canlılar alanında da kudretini kemal derecede izhar etmiştir. Öyle ki: Canlılardan bir kısmını dört ve daha fazla ayak üzerinde, bir kısmını iki ayak üzerinde yürütürken, bir kısmını da ayaksız yaratıp sürünerek hareket sağlamalarına imkân vermiştir.

Böylece hilkat fırçasının kemal derecesinde işleyişini görmemiz is-

1 Bilim ve Teknik 165, Ağustos 1981

2 Enbiyâ suresi 30 ve Furkan suresi 54. âyetin tefsiri

teniliyor ve her canlının taşıdığı birtakım özelliklerinde Cenâb-ı Hakk'ın "Muhyi" sıfatının tecellisini araştırıp idrâk etmemiz için birtakım ipuçları veriliyor.

Açıklayıcı Ve Yönlendirici Âyetler

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ

"Andolsun ki nice açıklayıcı âyetler indirdik."

Kur'ân-ı Kerim insan aklına malzeme verip ışık tutmak, idrâkleri önemli konulara karşı uyanık bulundurmak için varlık âleminde Allah'ın mutlak ilim ve kudretine delâlet eden belgeleri, ana temaları sık sık açıklamakta; bazen özetini, bazen mayasını, bazen de özelliklerini vermektedir. Bu durumda aklını hakikati arayıp bulmak için kullananların doğru yolu bulma şansları artar, Cenâb-ı Hak onlardan yana dilediği takdirde hidâyet kapısını açar. Aklını belirtilen ölçüde kullanmayanların ise sapıklıkları içinde bocalayıp kalmaları amellerinin gereğidir ve tabii neticesidir. Zira Cenab-ı Hak kimseye haksızlık etmez, ama insanlar kendilerine haksızlık ederler. Kendini hidâyet çizgisine getirenleri doğru yola eriştirir. Getirmeyenleri ise kendi hallerine bırakır. Evet O, "dilediğini (sünneti uyarınca) doğru yola iletir" mealindeki cümle belirttiğimiz hikmeti yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine; ilminin ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuldu ve yanlış düşüncelerin düzeltilmesi istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikiyüzlü münafıkların karakteri üzerinde duruluyor. Kendilerini tevhid inancı çizgisine getirecek binlerce belgeye insaf gözüyle bakmadıklarına işaretle kalp gözlerinin kapanmış olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Allah ve Rasulünün vereceği hükme rıza gösterme konusunda mü'minlerle münafıklar arasındaki açık farka dikkatler çekiliyor. Sonra da Peygamber ve mürşitlere düşen görevin sınırı belirtilerek bilgi veriliyor.

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ
وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا

فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾
أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ
بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ
وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾
وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ
مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ
فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا
وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

47- (İkiyüzlü dönekler): "Biz Allah'a ve Peygamber'e imân edip buyruklarına başeğdik" derler. Sonra bunun ardından onlardan bir kısmı yüz çeviririler. İşte bunlar (gerçek) mü'minler değillerdir.

48- Aralarında hükmetmek için onlar Allah'a ve Peygamberine davet edildikleri zaman bir de bakarsın ki onlardan bir grup sırt çevirip (bu davete) aldırış etmezler.

49- Eğer hak kendilerinden yana ise, başeğerek koşa koşa gelirler.

50- (Sahi) bunların kalbinde hastalık mı var, yoksa şüphe mi ediyorlar ya da Allah ve Peygamberinin kendileri aleyhine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar?! Hayır, (ikiyüzlü dönekler olmaları onları bu duruma düşürmüştür.) İşte zâlimler bunlardır!

51- Aralarında hükmetmek üzere Allah ve Peygamber'ine çağırıldıkları zaman mü'minlerin sözü ancak şu olmuştur: "İşittik, itaat ettik". İşte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar bunlardır.

52- Ve kim Allah'a ve Peygamber'ine itaat eder de Allah'tan saygı ile

korkar ve (karşı gelmekten) sakınırsa, işte kurtuluşa erenler onlardır

53- Eğer kendilerine emredersen, mutlaka savaşa çıkacaklarına dair olanca yeminleriyle and içerler. De ki: And içmeyin, bu, bilinegelen (sahte) bir itaâtınızdır. Şüphesiz ki Allah, işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir.

54- De ki: Allah'a itaat ediniz, Peygamber'e itaat ediniz. Bununla beraber yüzçevirirseniz, Peygamber'e gereken, kendisine yükletilen (tebliğ ve irşâd)dır; size de kendinize yükletilen düşer(herkes kendine yükletilenden sorumludur). Eğer O'na itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e gereken sadece açık tebliğdir.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıklardan Bişir adında bir adamla bir Yahudi arasında dava konusu bir mesele zuhur etmişti. Yahudi davanın çözümü için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a başvurmayı; münafık ise Yahudiler'in ileri gelenlerinden Kâb b. Eşref'e gitmeyi öneriyordu. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Müfessir İbn Kesir'in tesbitine göre: Münafıklardan bir kısmı ihtilâf konusu olan bir meselenin çözümünde kendilerini haklı bildikleri takdirde Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a koşarak gelirler ve O'nun karar vermesini isterlerdi. Haksız olduklarını bildikleri bir konuda ise, başkasının hakemliğine başvurulmasını önerirlerdi. Bu sebeple yukarıdaki âyetler inmiştir.[2]

İLGİLİ RİVAYETLER

Ebu Derdâ (radıyallahu anh) diyor ki:

"İslâm ancak Allah'a itaatle (kalp ve kafalarda yer edip) gerçekleşir. Hayır ise ancak (Müslüman) cemaatiyle beraber bulunmaktadır."[3]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

"İslâm'ın kulpu La ilahe illallah şehadetidir. Aynı zamanda namazı vaktinde kılmak, zekâtı vermek ve Allah'ın Müslümanları idare etmekle görevlendirdiği kimseye itaat etmektir."[4]

---

1 Lübabu't-te'vil: 336/3

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/298

3 Tefsir-i İbn Kesir: 3/299

4 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 3/299

Mü'minle Münafık Arasında Bir Diğer Fark

Münafıklar Allah ve Peygamberinin hayat veren emirlerine çağrılınca kararsız bir duruma girerler. İkiyüzlülüğün açık örneğini ortaya koymakla -tabii bir tehlike söz konusu olmadığı zaman- yüz çevirmekten çekinmezler. Kendilerine bir zarar geleceğini sezdikleri zaman ise, itaatkâr görünmeye çalışırlar.

Münafıklar davalı veya davacı oldukları zaman, haklı bulunduklarını ispatlayacak delil ve belgeleri yeterli ise ihtilâfın Hz. Muhammed (aleyhisselam) tarafından çözülüp hükme bağlanmasını talep eder ve hiç tereddüt etmeden O'nun vereceği hükme razı olurlardı. Zira çok iyi biliyorlardı ki Hz. Muhammed (aleyhisselam) ancak haklı olanın lehine karar verir ve ancak hakkı söyler. Haksız olduklarını bildikleri bir ihtilâf ve dâvada ise başka kişilerin hakem tayin edilmesini ısrarla savunurlardı.

Mü'minlere gelince: Onlar Allah ve Peygamberinin emirlerine çağrıldıkları zaman hiç tereddüt etmeden şu cevabı verirlerdi: "İşittik ve itaat ettik." Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in vereceği hükme önceden razı olur, ister lehlerine, ister aleyhlerine tecelli etsin kalplerinde en küçük bir sıkıntı ve güvensizlik hissetmezlerdi.

Münafıklar, bir savaş durumu ortaya çıkıp Rasulullah (aleyhisselam)'ın daveti ilân edilince, mutlaka emre uyup savaşa çıkacaklarını olanca yeminleriyle söylerlerdi. Savaş emri verilince de bir sürü olmadık mazeretler göstererek kaçamak yollarını araştırırlardı.

Mü'minler ise, savaş emrini sabırsızlıkla bekler, emir verilince de canları dahil, her şeylerini Allah yoluna vermeye koşarlardı.

İşte tam anlamıyla imân edenlerle, şüphe ve tereddüt fırtınasına yakalanıp kararsız durumda olan ikiyüzlüler arasındaki açık farklardan bir kısmı bunlardır ve hemen her devirde bu farkları müşahede etmek mümkündür. Ancak çağın özelliklerine göre, bazan taktik değişikliği ve kılıf başkalığı olabilir. Ama ruhta, niyette bir değişiklik söz konusu değildir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ilâhi emirler düzeyinde münafıkların durumunu belirtirken onların üç huyuna parmak basmakta ve mü'minlere sağlam bir kıstas vermektedir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz onların bu üç kötü huyunu tasvir ederken şu üç alâmeti ortaya koymuştur:

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez, kendisine bir şey emanet edildiğinde ona hıyanet eder."[1]

Kurtuluşa Erenler

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ

"Ve kim Allah'a ve Peygamberine itaat eder de Allah'tan saygı ile korkar ve (karşı gelmekten) sakınırsa, işte kurtuluşa erenler onlardır."

Sözü edilen kurtuluş, biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki türlüdür. Dünyadaki kurtuluş, küfür, isyan ve nifaktan korunup imân selâmetine erişmek; nefis ve İblis'in dürtüşlerini tesirsiz hale getirip ilâhi düzene göre ömrü değerlendirmektir. Âhiretteki kurtuluş, kabirdeki soruya iki şehadet ile cevap vermek ve kıyamet gününde imân nuruyla aydınlanıp peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraber bulunmaktır.

İşte bu iki kurtuluşa ermemiz için ilgili âyette belirtilen üç esasa bağlı kalmamız öneriliyor:

1- Allah ve peygamberinin bütün emir ve yasaklarına uymak,

2- Allah'tan her zaman saygı ile korkmak, O'nun denetimi altında bulunduğumuzu unutmamak,

3- Allah'a karşı gelmekten sakınıp günah ve kötülüklerden kaçınmak.

Görev ve Sorumluluk

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ

"Bununla beraber yüzçevirirseniz, Peygamber'e gereken, kendisine yükletilen (tebliğ ve irşat)dir. Size de, kendinize yükletilen düşer. (Herkes kendine yükletilenden sorumludur)."

Peygamber (aleyhisselam)'ın ve O'nun izinde olan mürşitlerin görevi ve sorumluluğu, hakkı, doğruyu, güzeli ve faydalı olanı söylemek; tehlikeli yolu bildirmek ve gerektiğinde uyarmaktır. Diğer bir anlatımla: Hidâyet yolunu göstermek; sapıklık ve tuğyanın doğuracağı tehlikeden haber vermektir.

İrşat edilenlere, ilâhi buyruklara göre Peygamber veya mürşitler tara-

1 Buhari/Şehadat: 28 - Müslim/İmân: 107, 109 - Tirmizi/İmân: 14

fından tebliğ doğrultusunda eğitilmek istenenlere gereken mutlak itaattir. Zira Allah ve Peygamberi mutlaka iyiyi ve doğruyu emreder.

Böylece Kur'ân uyaranla uyarılana, irşat edenle, irşat edilene düşen görev ve sorumlulukların ölçü ve sınırını belirlemektedir. O halde ne Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz, ne de O'nun yolunda olan bir mürşit istediği kimseyi doğru yola eriştirme yetkisine sahiptir. Çünkü hidâyet, yani doğru yola eriştirmek ancak Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle münafıkların bazı vasıfları üzerinde duruldu ve onlarla gerçek mü'minler arasındaki alâmet-i farikalardan birine işaret edildi. Sonra da Peygamber (aleyhisselam) ile O'nun yolunda ve izinde yürüyen mürşitlerin görev sınırı belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'nin ve dolayısıyla Arap Yarımadası'nın yakında fethedileceğine işaret ediliyor. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın mü'minler hakkındaki vaadini yerine getirme günlerinin yaklaştığı haber veriliyor. Allah'ın mü'minlerden yana bunca geniş lütuf ve rahmetini hatırlatıp namaz, zekât ve bir de her hususta Peygambere itaatin gereğine dikkatler çekiliyor.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ
كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ
وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ۟ يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ۟ وَمَنْ
كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى
الْاَرْضِ ۚ وَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۟ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۚ ﴿٥٧﴾

55- Allah sizden imân edip iyi-yararlı işlerde bulunanları, onlardan öncekileri yeryüzünde (inkarcı sapıkların) yerine getirdiği gibi, onları da (putperest müşriklerin) yerine getireceğini, onlar için hoş görüp razı olduğu dini yine onlar için sağlam temellere oturtup yerleştireceğini ve

korkularının ardından güvene çevireceğini yeminle vadetmiştir: "Öyle ki bana ibâdet edecekler, hiçbir şeyi ortak koşmayacaklar. Bundan sonra kim küfrederse, işte onlar ilâhi sınırları aşanların kendileridir."

56- Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Peygamber'e itaat edin. Olaki rahmete lâyık görülürsünüz.

57- Küfre sapanların (bizi) yeryüzünde âciz bırakacaklarını sakın sanma; onların varacağı yer ateştir ve o ne kötü bir gidiştir!

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Adiy b. Hâtem (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir ara Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yanında bulunuyordum. İki adam huzura girdi. Biri fakirlikten söz edip dert yandı; diğeri yol kesicilikten şikâyet edip (yollarda güven bulunmadığını) anlattı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Yol kesicilik konusuna gelince: Senin üzerinden çok bir zaman geçmeden (durum düzelir. O kadar ki): Ticari kervan kimsenin koruyuculuğuna ihtiyaç duymaksızın çıkıp Mekke'ye kadar gelir. Fakirlik ve sıkıntıya gelince: Sizden biriniz sadakasını alıp kapı kapı dolaşarak onu kabul edecek bir kimse bulamadıkça kıyamet kopmaz.

Sonra da (Kıyamet gününde) sizden (her) biriniz Allah'ın huzurunda -onunla Allah arasında bir perde ve tercüman olmaksızın durur. Allah ona: "Sana mal vermedim mi?" diyerek mutlaka sorar. O da şüphesiz şu cevabı verir: "Evet, verdin." Sonra Cenâb-ı Hak ona: "Sana peygamber göndermedim mi?" diye sorar. O da: "Evet gönderdin" der ve sağına bakar Cehennem ateşinden başka bir şey görmez: soluna bakar yine Cehennem ateşinden başka bir şey görmez.

Artık sizden (her) biriniz yarım hurma ile olsun kendini ateşten korusun. Onu da bulamazsa güzel bir söz ile korumaya çalışsın."[1]

"Şüphesiz ki Allah yeryüzünü dürüp (bir tablo gibi) elime verdi; onun doğusunu ve batısını gördüm. Ümmetimin mülkü, dürülüp önüme konulan (tablodaki) yere kadar ulaşacaktır."[2]

1 Buhari/Menakıb: 25 (Hadis farklı lafızlarla birkaç tarikten rivayet edilmiştir.)

2 Müslim/Fiten: 19 - Ebü Dâvud/Fiten: 14 - İbn Mâce/Fiten: 9 - Ahmed: 123/4-284 ,278/3

Allah ve Peygamberi Adına Söz Söylemek ve Hükmetmek

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ

"Allah sizden imân edip iyi yararlı işlerde bulunanları, onlardan öncekileri yeryüzünde (inkarcı sapıkların) yerine getirdiği gibi bunları da (putperest müşriklerin) yerine getireceğini yeminle vadetmiştir."

Kur'ân, Allah'ı inkâr eden azgınların yerine, sâlih amellerde bulunan mü'minlerin yerleştirileceğini haber verirken önce Medine'deki sâlih mü'minlerin yakında Mekke'yi ve Arap Yarımadası'nı putperest müşriklerden temizleyeceklerini müjdeliyor.

Böylece kimlerin Peygamber (aleyhisselam)'a halife olabileceğinin kesin çizgilerini belirliyor ve bunu iki maddede özetliyor:

1- Kur'ân çerçevesinde dosdoğru imân edip,

2- İman temeli üzerinde sâlih amellerde bulunmak.

İman, dinde ana temel ve değişmeyen esastır. Şartları doğrultusunda Allah ve Rasulüne mutlak itaati gerektirir. Sâlih amel ise, hem böyle bir imânın tabii ürünü kabul edilen ibâdetlerin tamamıdır, hem de insanlıktan yana yine imân temeline dayalı yapılan her türlü iyilik ve yararlı hizmettir.

Böylece ismen Müslüman olup, gerçek imânın gereğini yerine getirmeyenlerin Peygamber adına konuşmaya ve hükmetmeye lâyık ve ehil olmadıkları sonucu ortaya çıkmış oluyor. Tarih boyunca İslâm âlemi belirtilen iki hususa ciddi şekilde bağlı kaldıkları dönemlerde hem güçlü devlet kurabilmişler, hem de faziletli hizmetlerde bulunmuşlardır. Sözü edilen iki hususdan uzak kaldıkları dönemlerde ise, başka milletlere yem olmaktan, en azından uydu durumuna düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ilgili hadisle verdiği müjdenin, hem dört halife döneminde, hem Emeviler'den Ömer b. Abdülaziz ve Endülüs'ü fetih dönemlerinde, hem Abbasiler'in bazı dönemlerinde, hem de Büyük Selçuklular ve Osmanlılar'ın yükselme dönemlerinde gerçekleştiğini görüyoruz.

Zira Allah'ın bu va'dinin ilk muhatabı Hz. Peygamber (aleyhisselam) ve arkadaşlarıdır. Onlardan sonraki muhatabı, kıyamete kadar birlik ve dirlik içinde imân ve sâlih ameli hayat düsturu seçen mü'minlerdir.

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın imân ve sâlih amele muvaffak kılıp yeryüzünde inkârci sapıkların, azgın müşriklerin yurduna yerleştirdiği mü'minlere diğer bir hususu hatırlatarak dikkatlerini çekiyor. O da şudur: Başarıya eriştikten sonra şımarmanın, ekonomik yönden de güçlendikten sonra lüks ve konfora yönelip Allah'ın ve Peygamberinin dinini unutmanın veya ihmal etmenin nankörlük olacağıdır. Nankörlüğün sonu ise hüsrandır. Kendilerini böylesine yanlış bir çizgiye getirenler hakkında Cenâb-ı Hak, "fâsikin" sıfatını kullanmaktadır. Bilindiği gibi, bu sıfatın "Allah'ın emirlerini terkedip O'na karşı gelen, azıtıp sapıtmak suretiyle ilâhi yoldan çıkan" günahkârlar hakkında kullanılması yaygındır.

Bu durumda artık o gibi Müslümanlar'ın Allah ve Peygamberi adına söz söylemeleri ve hükmetmeleri söz konusu olamaz. Zira onlar kendilerini o şerefli hizmetten azletmiş sayılırlar.

İmânla Küfür Mücadelesi

Kur'ân ilgili 55. âyetle bu mücadelenin ölçü ve şartlarını özetleyerek Allah'a dosdoğru inananların gözleri önüne seriyor. Şöyle ki: İman cephesi bütün imkânlarını dinin ayakta kalması ve insanlığa mutlak rahmet ve huzur kaynağı olması için harcar; karşısına çıkan üzücü olayları imân ve akl-ı selim ile değerlendirip hislerine mağlup olmaz ve sabrı elden bırakmazsa, başarıyı sağlamanın en uygun ortamını hazırlamış olur. Bundan sonra dünya hayatından maksat ve amacın Allah'ı bilip yalnız O'na kulluk etmek, lâyık görüp verdiği imân ve İslâm nimetinin kıymetini idrâkle, ömrün her safha ve dönemini Cenâb-ı Hakk'ın rızası doğrultusunda salih amellerle süslerse, küfür cephesinin bütün hile ve entrikaları boşa çıkar. Sonunda ilâhi sünnet gereği nankör sapıklar hezimete uğrar ve böylece imân cephesi onların yerlerini ve yurtlarını işgal eder.

İman cephesi bu mutlu sonuca erişince de Allah'a olan kulluk görevini unutmaz, ibâdete ve salih amele devam eder ve hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmazsa, o takdirde hem çok uzun ömürlü bir devlete sahip olurlar, hem de aralıksız ilâhi rahmete lâyık görülürler.

Nimete eriştikten sonraki dönemlerde inkâr ve ahlâksızlık, azgınlık ve zulüm yıkılıp yok olmanın en açık sinyalleridir.

Bunun için Kur'ân-ı Kerim, nimete erdikten sonra mü'minlerin daha çok şu üç hususu yerine getirmelerini emrediyor:

1- Namazı vaktinde kılmak,

2- Zekâtı gerektiği gibi vermek,

3- Peygambere itaat etmek.

Birinci emir, ferdin imân, ahlâk ve faziletini korur ve artırır. Aynı zamanda ona şahsiyet kazandırır. Günlük hayatını ilâhi denetim altında düzenlemesini ilham eder.

İkinci emir, ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası haline getirir. Bir insanın yalnız kendisi için yaşamadığını ve çalışmadığını öğretir. Sınıf mücadelesini önleyerek sosyal adaletin gerçekleşmesine ortam hazırlar. Din kardeşliğinin lüzumunu, yüksek ahlâkı, hayırhahlığı, insan haklarını korumayı telkin eder.

Üçüncü emir, insanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı örnek almayı ve O'nun gibi faziletli bir hayat yaşamayı, insan sevgisiyle dolup taşmayı, ancak bu sevgiyi Allah sevgisinden kaynaklanan bir düşünce atmosferinde tutmayı; küçüğün büyüğe, memurun âmire itaat edip bu itaati sevgi ve saygı havasında sürdürmeyi öğretir.

Sonra da namaz, merhamet ve şefkat duygusunu geliştirdiği, ferdi topluma yaklaştırıp ondan bir parça kıldığı için zekâttan önce anılmıştır. Öyle ki: Namaz mutlaka zekâta ortam hazırlar. Zekât zengin olmayı, alan el değil veren el durumuna gelmeyi ve başkaları için de çalışıp var olma şuurunu geliştirmeyi sağlar. Böylece din kardeşliğinin gerçek ölçüsünü kalp ve kafalara işler. O bakımdan Peygamber (aleyhisselam)'a mutlak itaatin başında imândan sonra namaz ve zekâtın gerekli olduğuna işaret edilmektedir.

Küfür, Hakkı Âciz Bırakamaz

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ

"Küfre sapanların (bizi) yeryüzünde âciz bırakacaklarını sakın sanma."

Allah'a dosdoğru inananlar kendilerini ilâhi yardım çizgisine getirdikleri takdirde; küfrün güçlü olması, dörtnala yol alması olumlu sonuç vermez ve zahiri saltanatı bir köpük gibi sönmeye mahkum olur. Hiçbir güç Allah'ı âciz bırakamaz. O'nun inkarcı azgınlara mühlet vermesi, ezelde koyduğu kanun ve hazırladığı plân gereğidir. Her şeyin belli bir vakti, belirlenmiş bir saati vardır. O noktaya gelindiğinde artık dönüşü mümkün

değildir. 57. âyetle bilhassa bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve endişe duymaya gerek olmadığına işarette bulunuluyor. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'le arkadaşlarının çeyrek asırdaki üstün başarıları bunun en güzel misallerinden biri değil midir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke ve Arap Yarımadası'nın pek yakında fethedileceği kapalı bir anlatımla müjdelendi. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam)'ın izinde yürüyen mü'minlerin de başarıya erişecekleri haber verilerek, bu konuda da sünnetullahı çok iyi bilmemiz istendi. Arkasından namaz ve zekât ibâdetlerinin ve Peygamber (aleyhisselam)'e itaatin lüzumu üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aile bünyesinde yer alan fertlerin nasıl davranmaları ve birbirlerine karşı nasıl saygılı olmaları gerektiği açıklanıyor. Böylece gerek aile çatısı altında, gerekse hısım ve yakınlar arasında uygulanması faydalı olan muaşeret adabından bir kısmı öğretilerek gerçek anlamda medenice yaşamanın ölçülerinden birine değinilip Müslümanlar aydınlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا
الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ
مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا
عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ
فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ
عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى

الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْ
بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ
اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ
بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ۭ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ
تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ۭ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ
عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝٦١

58- Ey imân edenler! Ellerinizin sahip bulunduğu köle, câriye ve hizmetçileriniz ve sizden henüz ergen olmayanlar, (odanıza girmek istediklerinde şu) üç vakit sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağından (bunalıp) elbisenizi çıkararak (bir tarafa) koyduğunuzda ve yatsı namazından sonra. Bu üç vakit utanç yerlerinizin açık olabileceği halvet zamanıdır. Bu vakitlerin dışında (yanınıza girmelerinde) birbirinize uğrayıp dolaşmanızda ne size, ne de onlara bir sakınca yoktur. İşte Allah böylece âyetlerini size açıklar. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

59- Sizden olan çocuklar, ergenlik çağına girince, onlardan önce (doğup ergen) olanların izin istediği gibi izin isteyerek (öylece yanınıza) girsinler. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

60- Evlenme ümidi kalmamış (ayhali ve lohusalıktan kesilip) oturan kadınların, süs yerlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir günah yoktur. Bununla beraber iffetli davranmaları, kendileri için hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.

61- (Kendilerine anahtar teslim edilen) â'maya (teslim edilen evdeki gıda maddesinden bir şeyler yemesinde) bir vebal yoktur. (Aynı şekilde) topala da bir vebal yoktur, hastaya da bir vebal yoktur. Size de kendi evlerinizde izinsiz yemek yemenizde veya babalarınızın evlerinde veya analarınızın evlerinde veya kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına

sahip (kâhyası) bulunduğunuz evlerde veya samimi dostunuzun evinde yemenizde bir sakınca yoktur. Gerek bir arada, gerekse dağınık ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman kendinize Allah'tan feyiz, bereket, iyilik, güzellik esenliği olmak üzere selâm verin. Allah böylece size âyetlerini açıklar. Ola ki aklınızı kullanırsınız.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ensardan Mud'ic b. Amr adında bir hizmetçiyi öğle sıcağının iyice arttığı bir sırada Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ı çağırması için gönderdi. O da Hz. Ömer'in başkalarının görmesinden hoşlanmadığı bir durumda bulunduğu bir sırada yanına girmiş oldu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Esma bint Mürsed (radıyallahu anha) odasında açık bir vaziyette dinlenirken ergen olan hizmetçi kölesi içeri girmiş bulundu. Kadıncağız buna çok üzüldü ve kalkıp Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek dedi ki:

- Ya Rasulallah! Doğrusu hoşlanmadığımız bazı vakitlerde hizmetçilerimiz ve kölelerimiz yanımıza giriyorlar. (Bunu önlemeye yönelik bir tavsiyeniz yok mudur?)

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indirilmiştir.[2]

"Ey imân edenler! Mallarınızı kendi aranızda bâtıl sebeplerle yemeyin" mealindeki Bakara Suresi 188. âyet inince, Müslümanlar, hasta, yaşlı, topal ve kör kimselerle aynı kapta yemek yemekten endişe duymaya başladılar. Çünkü sözü edilen arızalı kişiler henüz karınlarını iyice doyurma fırsatı, bulmadan arızasız olanlar karınlarını iyice doyurmuş bulunuyorlardı. O sebeple 61. âyet indi.[3]

Ayrıca sağlam, güçlü mü'minlerden bazısı savaşa giderken evlerinin anahtarlarını çok yaşlılara veya hastalara ya da topal ve gözleri görmeyen mü'minlere teslim ediyorlardı. Onlar da evdeki gıda maddelerinden -kendilerine izin verildiği halde- yemekten endişe duyuyor ve helâl olup

1 Lübabu't-te'vil: 339/3

2 Lübabu't-te'vil - Tefsir-i Kurtubi: 302/2

3 Lübabu't-te'vil: 341 ,340 - İbn Kesir: 304/3

olmadığında şüphe ediyorlardı. O sebeple 61. âyetin indiği rivayet edilir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Ya Enes! Abdestini tastamam yerine getir ki ömrün artsın. Ümmetimden rastladığın kimseye selâm ver ki iyiliklerin çoğalsın. Evine girdiğin zaman ev halkına selâm ver ki evin hayrı çoğalsın. Kuşluk namazını kıl; çünkü o senden önce Allah'a çokça yönelenlerin namazıdır.

Ya Enes! Küçüklere merhametli ol, büyüklere saygı göster ki kıyamet gününde yakın arkadaşlarımdan olabilesin."[2]

"Bir adam Peygamber (aleyhisselam)**'a şöyle dedi: "Doğrusu biz yemek yiyoruz ama doymuyoruz." Bunun üzerine Peygamber** (aleyhisselam) **ona şöyle tavsiyede bulundu: "Belki de ayrı ayrı (şekilde) yiyorsunuz! Yemeğinizin başında biraraya gelin, Allah'ın ismini anın ki o yemek size feyizli ve bereketli kılınsın."**[3]

"Hep bir arada yemek yiyin, dağılmayın. Çünkü bereket toplulukla beraberdir."[4]

"Adam evine girdiği zaman şöyle duâ etsin: Allahım, doğrusu ben senden hayırlı çıkış diliyorum, Allah'ın ismiyle girdik, Allah'ın ismiyle çıktık; Allah'a güvenip dayandık. Sonra da ev halkına selâm versin."[5]

İslâm'da Aile Düzeni

Cinsel konuya ilgi duymak insanın ruhuna ve mayasına enjekte edilmiştir. Onu tamamen söküp atmak mümkün değildir. Zira insan melek değildir. Hayvani sıfatları da kendinde taşıyan ayrı bir varlıktır. O bakımdan insanın şehvet duygusunu ve arzusunu meşru sınırlar içinde tutmak lâzımdır. Dinin ana kaidelerinden ve değişmeyen hedeflerinden biri de budur. Din bu amaca ulaşabilmek için güzel âdetlerden yararlanmayı ihmal etmez ve aynı zamanda akıldan yeterince yardım ister. 58. âyetle aile yapısında cinsel ilişkiyi ve ona yol açan davranışları meşru sınırlar içinde

1 Lübabu't-te'vil: 340

2 Hafız Bezzar: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

3 Ebu Dâvud/Et'ime: 14

4 İbn Mâce/Et'ime: 17

5 Ebu Dâvud/Edeb: 103

tutmanın ve bu düzeyde edep ve terbiye ölçüsünde yönlendirmede bulunmanın bir bölümünü konumuzu oluşturan âyetle açıklar. Daha çok ana-babanın bu hususta aile bünyesinde disiplinli, düzenli ve ölçülü şekilde bir aile hayat düzeni hazırlamalarını emreder.

Unutmamak gerekir ki, çocuklar ana-babalarını, evdeki büyüklerini taklit ederler ve birçok yönleriyle onların kopyası olurlar. Bunun için Kur'ân aileyi edep ve terbiyenin, ahlâk ve faziletin doruğuna yükseltmeyi plânlar ve bu konuda gereken eğitimin sağlanması için kendine has bir müfredat düzenler.

FIKHİ YÖNÜ

Nur suresinin 27. âyetinde başkalarına ait evlere girmek istediğimizde -belli bir vakit sözkonusu olmaksızın- izin istememiz emredilirken, burada aile çatısı altında bulunan köle ve cariyelerin ve bir de ev halkından ergen olan ve henüz ergenlik çağına girmeyen çocukların şu üç vakitte ana-babalarının ve evdeki evli çiftlerin odalarına izin isteyerek girmeleri emredilmektedir.

Bu vakitleri sıralayalım:

1- Sabah namazından önce,

2- Öğle sıcağından elbisemizi çıkarıp istirahata çekildiğimizde,

3- Yatsı namazından sonra.

Bu üç vakitte başkalarının görmesi asla hoş karşılanmayacak şekilde kadın ve erkek açık bir vaziyette bulunabilecekleri gibi, çiftler cinsel temas veya ona yol açan davranış durumunda da olabilirler.

Cenâb-ı Hak aile mahremiyetini edep, terbiye ve yüksek ahlâk düzeyinde tutmamızı istemekte ve bu konuda bir ölçü ve kural vermektedir.

Sağ ellerimizin sahip oldukları, hem köle, hem de cariyelerdir. Gerçi bu iki sınıf insan bugün artık dünyanın birçok bölgelerinde tarihe karışmış vaziyetteyse de evlerimizde bulundurduğumuz bahçıvan, hizmetçi kadın ve benzeri kişiler de bu tabirin kapsamına girer.

Ergenlik çağına henüz ayak basmayan kız ve erkek çocuklarına gelince: Bunlar daha çok iştiha çağına girip avret yerlerine ilgi duyan, bazı cinsel davranışları tefrik edebilen çocuklardır. İştiha çağına girmeyen 0-4

yaş arası çocukları ise bu kurala uydurmak elbette ki zordur. Ancak 3-4 yaşlarında olanları bu hususta da eğitip onlara güzel alışkanlıklar kazandırmak oldukça önemlidir. Nitekim Ebu İshak el-Fezâri diyor ki: "İmam Evzâi'ye sözü edilen üç vakitte izin almakla emrolunan çocuğun taban yaş haddi nedir? diye sorduğumda, dört yaştır diye cevap verdi."[1]

Ayrıca 59. âyette ergenlik cağına giren çocuklar hakkında ise bir yoruma göre, - 27. âyette, başkasına ait bir eve mutlaka sahibinden izin alarak içeri girmemiz emredildiği gibi - bütün vakitleri kapsar mahiyette bir emir söz konusudur. Öyle ki ergen olan çocukların günün hemen her saatinde ana-babalarından ve aile çatısı altında bulunan evli çiftlerden izin isteyerek odalarına girmeleri emredilmektedir.

Ancak bu emir vücuba mı, yoksa tavsiyeye mi delâlet etmektedir? İlim adamlarının üç farklı yorumu söz konusudur:

a) İbn Cüreyc'in Atâ'dan yaptığı rivayete göre, vücuba delâlet eder.

b) Tavsiye anlamına gelir. Zira uygulamasında meşakkat vardır. Meşakkat ise teysiri gerektirir.

c) Nedb ifade eder. Zira muhatap olan daha yeni ergen olanlardır. Günün her saatinde vücubu gerektiren bir emri yerine getirememeleri endişesi söz konusudur.

Ergen olmayan çocukların izin istemeleriyle ilgili emir ise altı şekilde yorumlanmıştır:

1- Tabiiinden İbn Müseyyeb ve İbn Cübeyr'e göre, bu âyet mensuhtur, yani hükmü kaldırılmıştır.

2- Ebu Kılâbe'ye göre, âyetteki emir nedb içindir, vücuba delâlet etmemektedir.

3- İbn Ömer (radıyallahu anh)'a göre, âyette sadece erkek çocuklar kasdedilmektedir. Bu durumda kız çocuklarının izin istemesine gerek yoktur.

4- Ebu Abdurrahman es-Sülemi'ye göre, kız çocukları kasdedilmiştir.

Bu son iki rivayet de zayıftır ve âyetin kapsadığı mana ve hükme uymamaktadır.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/308

5- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, kapısız ve kilitsiz odalar söz konusudur. Zira o dönemdeki odaların çoğunda kapı bulunmazdı da sadece basit bir perde asmakla yetinilirdi. Bu durumda çocukların sözlü izin istemeleri gerekiyordu. Kapı ve kilidi olan odalar ise, daha emin olduğundan çocuğun hemen içeri dalması mümkün değildir. İçeri girmek isteyen çocuklar ya sözlü olarak ya da kapıyı çalmak suretiyle bu kurala uyabilirler.

6- İlim ehlinin çoğuna göre, âyet erkek ve kız çocuklarının hepsini kapsamakta ve vücub ifade etmektedir. Oysa ergen olmayan çoouklar şer'i bir vücub ile mükellef sayılmazlar. Bu inceliği dikkate aldığımızda, sözü edilen vücub ana-babaların çocuklarını eğitmesiyle ilgili bir hüküm olabilir.

Terkedilen Üç Emir

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Müslümanlar Kur'ân'ın şu üç âyetiyle amel etmeyi terketmişlerdir:

Birincisi: Hücurat Suresi 13. âyet. Meâlen şöyledir:

"Şüphesiz ki Allah yanında en şerefli ve itibarlınız, (O'ndan) en çok saygı ile korkup (fenalıklardan) sakınanınızdır."

İkincisi: Nisa Suresi 8. âyet, Meâlen şöyledir:

"Miras taksiminde (mirasçı olmayan) hısımlar, öksüzler ve yoksullar hazır bulunursa, azık olacak ölçüde onlara da bir şey verin ve güzel söz söyleyin (kırıcı, incitici olmayın)."

Üçüncüsü: Konumuzu oluşturan Nur Suresi 58. âyet. Meâlen şöyledir:

"Ey imân edenler! Ellerinizin sahip bulunduğu köle, cariye ve hizmetçileriniz ve sizden henüz ergen olmayanlar, (odanıza girmek istediklerinde şu) üç vakit sizden izin istesinler."[1]

İnsanların yüzü mânadan ziyade maddeye, âhiretten çok dünyaya yönelince, ekserisi şeref ve itibarı, azizlik ve erdemliği takvada değil, mal ve makamda görmeye başladı. Böylece Allah'ın koymuş olduğu kıstas ile amel edilmez oldu.

Miras taksiminde birbirlerinin haklarına göz dikecek kadar açgözlü olan mirasçıların çoğu, diğer mirasçı olmayan hısımları, yetim ve yoksul-

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/303

ları göremez oldular ve o sebeple Allah'ın belirtilen tavsiyesi yer yer terkedilmeye başlandı.

Yabancı kültürün tesiri altında kalan bazı İslâm ülkeleri, aile bünyesinde edep ve terbiye kurallarıyla amel etmez oldular. Böylece Kur'ân'ın belirlediği aile yuvası ciddi biçimde zedelenmiş oldu.

Yapılan rivayete göre: Iraklılar'dan bir grup Nur suresi 58. âyetle amel etme hususunu İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan sorduklarında, adı geçen onlara şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Önceleri evlerin kapılarında örtü ve perde yoktu. Birçok defa evdeki hizmetçi, hadim, adamın yetimesi ve kendisi ehlinin odasına izinsiz girerlerdi. O yüzden Cenab-ı Hak belirtilen üç vakitte izin isteyerek ana-babalarının (ve evli olan çiftlerin) odasına girmelerini emretti. Sonraları Cenâb-ı Hak onlara örtü (kapı) ve hayırlı (tedbirler tavsiye edip) getirdi. Ne var ki artık bu hükümle amel eden bir kimse göremiyorum diyebilirim."[1]

Müslüman Kardeşliğinin Bir Diğer Ölçüsü

İslâm, din kardeşliğine, hısım ve akrabalığa, dost ve arkadaşlığa lâyık olduğu yeri ayırmış ve gereken ilgiyi göstermiştir. Aynı zamanda bu havayı ruhların derinliğine işlemek için birçok manevi müeyyideler koymuştur. Şöyle ki: Önce Allah'ın hoşnutluğuna erişmeyi amaç olarak belirlemiş, sonra da Müslüman topluluğun diğer kavim ve milletlere bu konuda da örnek olmalarını sağlamayı planlamıştır.

"Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin." mealindeki Bakara suresi 188. âyet inince -az yukarıda da belirttiğimiz gibi- Müslümanlar daha duyarlı ve titiz davranmaya başlamışlardı. O kadar ki, kardeş kardeşin kilerinden bir lokma ekmek ya da bir hurma almaktan çekinmeye başlamıştı. Allah bu kadar duyarlığın gereksiz olduğunu hatırlatarak âyette isimlen geçenlerin -aşırı gitmemek, israfa yol açmamak şartıyla- birbirlerinin yiyeceğinden izinsiz yiyebileceklerini, kardeşliğin, dostluğun ve hısımlığın bir tezahürü sayıldığını bildirerek buna ruhsat verdi.

Bununla beraber ilim adamları sözü edilen 61. âyeti farklı anlamda yorumlamışlardır. Şöyle ki:

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/303-304

1- "Sizin de kendi evlerinizde izinsiz yemek yemenizde..." cümlesinden sonraki hükümler kaldırılmıştır. Nitekim Abdurrahman İbn Zeyd diyor ki: Bu hüküm artık uygulanmaz olmuştur. İslâm'ın ilk yıllarında kapıların üstünde kilit yoktu, sadece birer basit perde asılı bulundurulurdu. Bazan (hısımlardan) biri acıkırdı da evde kimse bulunmadığı halde içeri girer ve karnını doyururdu. O sebeple Cenâb-ı Hak da buna cevaz vererek mü'minleri birtakım şüphe ve sıkıntıdan kurtardı. Sonraları evlere kapı ve kilit takılınca artık kimselere kapı ve kilidi izinsiz açmak, içeri girmek helâl sayılmadı ve ilk verilen cevaz böylece kalkmış oldu."

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Sizden hiç biriniz diğer bir kimsenin davarını izinsiz sağmasın" buyurmuştur.[1]

2- Ali b. Talha ve İbn Abbas (radıyallahu anhüma)'a göre, âyet bizatihi nâsihtir, yani diğer bir âyetin delâlet ettiği hükmü kaldırmıştır. Şöyle ki: "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin." mealindeki Bakara suresi 188. âyet inince, Müslümanlar "Allah bizi birbirimizin malını yemekten menediyor. Mallarımızın en üstünü ise yiyecek maddeleridir. Bu durumda artık hiçbirimize diğerinin malından (izinsiz yemesi) helâl olmaz" dediler. Bu sebeple Cenâb-ı Hak Nur Suresi 61. âyeti indirerek isimleri belirtilen hısım ve yakınların izinsiz olarak birbirlerinin yiyecek maddelerinden aşırı olmamak kaydıyla yemelerinde bir sakınca olmadığı açıklandı.

3- Said b. Müseyyeb, Abdullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud, Urve ve Hz. Aişe (radıyallahu anhüm)'a göre, âyet muhkemdir. Yani hükmü kaldırılmamıştır, kıyamete kadar devam edecektir. Şöyle ki: Müslümanlar Rasulullah (aleyhisselam) ile beraber bir sefere çıktıkları zaman evlerinin anahtarlarını güvendikleri mültezimlerine veya kefillerine verirler ve "İhtiyaç duyduğunuzda evdeki gıda maddelerinden yiyebilirsiniz" derlerdi. Onlar da "Bunlar bize kendi yiyeceklerini tam bir gönül hoşnutluğuyla helâl etmiyorlar" şeklinde düşünerek yemekten kaçmıyorlardı. O sebeple 61. âyet inerek bunda bir sakınca olmadığı açıklandı.

Toplu ve Dağınık Halde Yemek

1 İbn Mâce/Ticarat: 68 - Ebu Dâvud/Cihad: 85 - Tirmizi/Büyu': 59 - Taberâni/İsti'zan: 17 - Müsned-i Ahmed: 2/6, 57

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا

"Gerek bir arada, gerekse dağınık ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur."

Yapılan rivayete göre, Kinane Kabilesine mensup Leys b. Bekir oğullarında devam edegelen bir âdet vardı: Onlardan biri hazırlanan yemeği bir arkadaş veya misafir buluncaya kadar yalnız başına yemez; bazan günlerce aç kalırdı. Kur'ân-ı Kerim bu âdeti 61. âyetle kaldırmış oldu. Ayrı ayrı veya toplu halde aynı kaptan veya her kişinin kendine ait kaptan yemek yemesinde bir sakınca olmadığı belirtilerek rahatlatıcı bir hüküm getirildi.

Yolculuk halinde de yol arkadaşları isterlerse yiyeceklerini bir araya getirip toplu halde yiyebilecekleri gibi, herkesin kendine ait yiyeceğini ayrı ayrı olarak yiyebileceklerinde bir sakınca söz konusu değildir.

Düğün ve derneklerde ise önceleri genellikle davetliler toplu halde, yani gruplar halinde büyükçe bir kaba konulan yemekten yerlerdi. Günümüzde ise bu âdet yer yer kaldırılarak davetlilere ayrı ayrı kaplarda yemek ikram edilmektedir. Şüphesiz bunda da bir sakınca yoktur.

Evlere Girince Selâm Vermek

فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً

"Evlere girdiğiniz zaman kendinize Allah'tan feyiz, bereket, iyilik, güzellik esenliği olmak üzere selâm verin."

Âyette geçen "büyüt" "beyt"in çoğuludur, "evler" anlamına gelir.

İlim adamlarının bu isim üzerindeki yorumları az farklıdır. Şöyle ki:

a) İbrahim en-Nehai ve el-Hasan'a göre, camiler kasdedilmektedir. O bakımdan camilere girildiğinde içeride namaz kılmayıp oturanlar varsa, onlara selâm verilir; ibâdet eden varsa veya içeride kimse yoksa, giren kişi kendine selâm verir.

Kendine selâm vermenin şekli şöyledir: "es-Selâmu aleyna ve alâ ibâdillahi's-sâlihin", yani "Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun."

İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın da aynı görüşte olduğu rivayet edilir.

b) Cabir b. Abdullah'a ve Atâ b. Ebi Rebah (radıyallahu anhüma)'a göre,

konut olarak kullanılan evler kasdedilmektedir. İçinde aile halkı bulunuyorsa onlara selâm verilir, kimseler bulunmuyorsa, (a) maddesinde belirtildiği şekilde selâm verilir.[1]

Evlenme Ümidi Kalmamış Yaşlı Kadınlar

Altmışıncı âyette Cenâb-ı Hak evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınlarla ilgili bir kolaylık getirmektedir. Şöyle ki: Bu durumda olan kadınların sokağa çıkarken bir üstlük, manto, çarşaf ve benzeri bir kıyafet giyinmesi zorunlu değildir. Başları örtülü olduğu halde entariyle çıkmalarında bir sakınca yoktur.

İslâm dini her vesileyle kadını şehvetperestlerin kötü nazarından korumayı emreden son dindir. Bunun için de cinsel duyguyu zararsız bir düzeyde tutmak için ciddi bir eğitimle işe başlamakla birlikte, onu tahrik edici sebepleri en azına indirmeyi planlamıştır. O bakımdan önce kadınların belli bir ölçüde kendilerini korumaları şarttır. Kadın yaşlansa bile toplum içinde zinet yerlerini örtmekle emrolunmuştur. Ancak üzerindeki üstlük, çarşaf, manto ve benzeri sokak kıyafetini atıp baş örtüsü ve genişçe entarisiyle sokağa çıkmasında bir sakınca görülmemiştir. Çünkü kötü niyetlilerin şehvetini tahrik edecek veya bir fitneye sebebiyet verecek bir görüntü mevcut değildir. Bununla beraber yaşlı kadınların sokak kıyafetlerini giyinmek suretiyle dışarı çıkmaları her zaman tavsiye edilir. Zira böyle bir davranış onlara vakar ve saygınlık kazandırır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile bünyesinde yer alan fertlerin nasıl davranmaları ve birbirlerine karşı nasıl saygılı olmaları gerektiği üzerinde durulduu. Böylece aile çatısı altında muaşeret adabına dikkatler çekilerek birtakım emir ve tavsiyelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in meclisinde yer alan mü'minlerin nasıl davranmaları gerektiğine atıf yapılarak liderlerin bulunduğu toplantılarda uygulanacak kurallardan bir kısmına yer veriliyor. Aynı zamanda Peygamber (aleyhisselam)'a hitap etme adabı öğretiliyor. Sonra da dikkatler ölüm ötesi âleme çekilerek her söz ve davranışın ona göre ayarlanmasına işarette bulunuluyor.

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/318

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ
لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ
بَعْضِكُم بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ
يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ
لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ
فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

62- Mü'minler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Peygamber'ine imân etmişler ve Peygamberle beraber toplu bir iş üzerinde bulunup (görüştüklerinde) ondan izin istemedikçe (bir tarafa ayrılıp) gitmemişlerdir. Şüphesiz ki senden izin isteyenler var ya, işte onlar Allah'a ve Peygamber'ine (dosdoğru) inananlardır. Artık onlar bazı işleri için senden izin isterlerse, onlardan dilediğine izin ver. Onlar için Allah'tan bağışlanma isteğinde bulun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

63- Peygamber'e (kendisiyle konuşurken) seslenmenizi, kendi aranızda birbirinize seslendiğiniz gibi saymayın. İçinizden birbirini siper edinip sıvışarak gidenleri elbette Allah bilir. Artık Peygamberin emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin dokunmasından veya kendilerine elem verici bir azabın erişmesinden (korkup) çekinsinler.

64- Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Üzerinde bulunduğunuz durumu ve (insanların) kendisine döndürüleceği günü çok iyi bilir de onlara neler yaptıklarını bir bir açık-seçik haber verir. Allah her şeyi bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretin beşinci yılında Mekkeliler başlarında Ebu Süfyan; Gatafan-

lılar başlarında Uyeyne b. Hisn bulunduğu halde Medine üzerine geldiler. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Ashab-ı Kiram'ın ileri gelenleriyle yaptığı istişari toplantıdan sonra savunmaya geçmek üzere Medine'nin çevresinde hendek kazdırmaya karar verdi. Münafıklar birer bahane uydurup hem savunmadan, hem de hendek kazmaktan gizlice kaçıyor, yan yan sıvışıyorlardı. İlgili âyet hem onları kınamak, hem de olgun mü'minlerin ölçü ve bağlılığını ortaya koymak için indirildi.

İLGİLİ HADIS

"Sizden biriniz meclise (önemli bir konuyu görüşmek üzere toplantı halinde bulunanların yanına) girdiğinizde selâm versin. Meclisten kalkıp ayrılmak istediği zaman yine selâm versin. Çünkü önceki selâmı sonraki selâmdan daha uygun ve daha üstün değildir, (ikisi de sünnettir.)"[1]

Toplantı Adabı

وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰٓ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ

"Ve Peygamberle beraber toplu bir iş üzerinde bulunup (görüştüklerinde) ondan izin istemedikçe (bir tarafa ayrılıp) gitmemişlerdir."

İslâm dini günlük hayatımızın hemen her bölümüyle iç içedir. Söz ve davranışlarımızı yönlendirir, düşüncelerimizi berraklaştırır, gerçek anlamda medenice yaşamamızın ölçü ve kurallarını öğretir. Böylece İslâm düzenli, disiplinli, ahlâklı ve faziletli bir ömür sürmemizi emreder. Müslüman liderin başkanlığında yapılan toplantılara özel şekilde önem vermemizi vacip kılar. O gibi toplantılara bilerek ve nezaket kurallarına uyarak girmemiz veya katılmamız ne kadar Müslümanlığımıza yakışıyorsa, toplantıdan ayrılmak istediğimiz zaman liderden veya başkandan izin istememiz de o nisbette imânımızın ve irfanımızın gereğidir. Böylece hem toplantıyı idare eden lider veya başkana saygı göstermiş, hem de toplantıda yer alan kişilerin nefretini kazanmamış, aleyhimizde şüphelenmelerine imkân vermemiş oluruz.

"Toplu bir iş" diye yorumladığımız "emr-i câmi"den maksat nedir?

Bu konuda az farkla da olsa bazı yorumlarda bulunan ilim adam-

1 Tirmizi/İsti'zan: 13, 15

larımız olmuştur. Şöyle ki:

a) Müfessir İbn Kesir'e göre: Cuma ve bayram namazı, cemaatle kılınan namaz, önemli bir konunun müzakere edilmesine matuf yapılan toplantı ve benzeri toplantılardır.

b) Halktan yana maslahatı gerektiren bir konu üzerinde Müslümanların görüşünü almak üzere yapılan istişari mahiyetteki toplantıdır.

c) Dinde bir sünnetin yerine getirilmesini sağlamaya yönelik yapılan toplantıdır,

d) Savaşmaya niyetlenen düşmanı korkutmak ve o konuda önemli karar almak için yapılan toplantıdır.

e) Umumun yarar ve zararını gerektiren önemli konulan görüşüp sonuca bağlamak üzere yapılan toplantıdır.[1]

Bu yorumları biraraya getirip değerlendirdiğimizde, hepsinden şu ortak sonucu çıkarmamız mümkündür: Müslümanların din ve dünya işlerini düzene koymak, lüzumlu ve yararlı kararlar almak, güngörmüş, bilgili, tecrübeli kişilerin görüşlerine müracaat etmek üzere yapılan her toplantı "emr-i cami" sayılır.

Kur'ân ilgili âyette bu gibi toplantılara katılanların davranışları üzerinde durarak mü'minle münafığı ayırt etmek hususunda birtakım kıstaslar vermektedir.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

Münafığın davranışları:

a) Konuya pek ilgi duymaz,

b) Toplantının neticesini beklemeden sudanbir mazeret uydurarak kalkıp dışarı çıkar,

c) Yanındaki arkadaşlarıyla göz-kaş işaretlerinde bulunur,

d) Çoğu zaman Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den, O'ndan sonra İslâm lider veya başkanından izin istemeden ara yerden sıvışıp toplantıyı terkeder.

---

1 İbn Cerir Taberi/Câmiü'l-beyân fi Tefsiri'I-Kur'ân: 18/133,134 - Tefsir-i Kurtubi: 12/320

Mü'minin davranışları:

a) Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanırlar.

b) Peygamber (aleyhisselam)'ın meclisinde saygı ve edep kurallarına bağlı kalarak otururlar.

c) Önemli bir işleri çıktığı takdirde meclisten ayrılmak için Peygamber (aleyhisselam)'dan izin isterler.

d) Toplantıda ortaya atılan konuyu ve yapılan konuşmaları dikkatle takip ederler.

d) Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı üzecek her türlü söz ve davranıştan sakınırlar.

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e Hitap Etme Adabı

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا

"Peygamber'e (kendisiyle konuşurken) seslenmenizi, kendi aranızda birbirinize seslendiğiniz gibi saymayın."

Bu, hem Rasulullah (aleyhisselam)'a, hem de O'ndan sonra Müslümanların başına geçen İslâm liderlerine nasıl hitap etmemizi öğretmektedir. İslâmiyet'i din olarak seçip Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın meclisine ilk defa katılanlarla, içlerinde kin ve nifak tohumu bulunan münafıklardan çoğunun: "Ya Muhammed!", "Ya Ebâ'l-Kasım!" gibi isim veya künyesini anarak seslenmeleri, hem Rasulullah (aleyhisselam)'ı, hem de şuurlu mü'minleri üzmekteydi. Cenâb-ı Hak bunu bir saygısızlık ve nezaket dışı davranış olarak vasıflandırmakta ve Peygamber (aleyhisselam)'a, aynı zamanda İslâm büyüklerine saygı ifade eden sıfatlarla seslenilerek hitap edilmesini emretmektedir. O bakımdan ilâhi muradı idrâk eden mü'minler, daha çok "Ya Rasulallah!", "Ya Nebiyyellah!" gibi saygı ifade eden sözler kullanarak Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e seslenirlerdi.

O bakımdan İslâm liderlerine de günün adabına, saygı kurallarına göre hitap etmek gerekmektedir. Zira edep ve terbiye, nezaket ve saygı Müslüman'ın şiarıdır. Hattâ Tabiinden Said b. Cübeyr ve Mücahid'in bu konuda şöyle tefsirde bulundukları rivayet edilmiştir: "Ya Rasulallah! diye hitap ederken sesi rıfk ve lin ölçüsünde tutun." Bilindiği gibi bu iki kelime nezaket havası içinde yumuşaklık ifade eder.

Cenâb-ı Hak konunun önemini belirtmek için bir de Hucurat suresinde Peygamberin huzurunda konuşma adabını açıklayarak mü'minleri yeterince aydınlatmaktadır. Şöyle ki:

"Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah işitendir, bilendir. Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne (onu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi, O'na yüksek sesle hitap etmeyin. Sonra farkına varmayarak amelleriniz boşa gidebilir. Şüphesiz o kimseler ki Rasulullah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takva ile denediği kimselerdir. Onlar için bol bağışlanma ve büyük karşılık vardır."[1]

Peygamber (aleyhisselam) **Efendimiz'e Muhalefet Edenler**

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Artık Peygamber'in emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin dokunmasından veya kendilerine elem verici bir azabın erişmesinden (korkup) çekinsinler."

Şüphesiz Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Allah'tan aldığı vahyi aynen tebliğ ile görevlidir. İmân edenlerin O'na dosdoğru inanıp uyması farz, muhalefet etmeleri büyük günahtır. Muhalefette kasıt söz konusu olduğu zaman, kişiyi dinden çıkaran, yani küfrü gerektiren bir olaydır. Zira âyetteki emir -ilim adamlarının çoğuna göre- vücubu gerektirmektedir.

Ancak unutmamak gerekir ki, Rasulullah (aleyhisselam)'a uymak yalnız O'nu görüp meclisinde yer alan mü'minlere has olmayıp, Peygamber (aleyhisselam)'ın getirip tebliğ ettiği İslâmi esas ve hükümlerle yükümlü olan her mü'mine -kıyamete kadar- farzdır.

Peygamber (aleyhisselam)'a uymak, Allah'ın emirlerine uymak ve aynı zamanda Sünnetullaha uymak, ruhumuzun yüceliğine uygun bir yol seçmek demektir. O'na muhalefet ise, bu saydıklarımıza ters düşmek ve ruhumuzun manevi gıdasını kesmek demektir. Böyle bir tutum, insanı mutlaka mutlu etmez, onu huzursuz edecek olaylarla karşı karşıya getirir ve sonra da elim bir azaba sebep olur.

---

1 Hucurat suresi: 1-3. âyet

O bakımdan Cenâb-ı Hak, bütün mü'minlerin insanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a muhalefetten sakınmalarını emrediyor ve aksine bir yol tutanları uyarıyor. Çünkü dönüş ancak Allah'adır. O yaptıklarımızdan bir bir haber veren yegâne kudret sahibidir.

Allah (celle celaluhu)**, Her Şeyi Hakkıyla Bilir**

Mülk O'nundur, nimetler de O'nundur. Kâinat bütünüyle O'nun kudretinin eseridir. Mutlak tasarruf sahibi ancak O'dur. Yerde ve göklerde olup biten her şeyden O mutlaka haberdardır. İlmi ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.

İlgili 64. âyetle bu gerçeklere parmak basılmakta ve hayatta olan insanlar uyarılmaktadır. Böylece Kur'ân günlük hayatımızı yönlendirmek için bazı önemli âdap ve kuralları, farz ve vecibeleri açıkladıktan sonra duygu ve düşüncelerimize seslenmekte, Peygamber'e uyma hususunda düşünce ve davranışlarımızı, inanç ve sözlerimizi aynı noktada birleştirmemizi tenbih etmektedir. Çünkü eninde sonunda dönüşümüz Allah'a olacak ve dünyada işlediklerimizden bize bir bir haber verecektir. O mutlak anlamda her şeyi lâyıkıyla bilendir.

Nur suresi biterken:

Nur suresine, içinde yer alan hükümlerin farz olduğu ifade edilerek başlandı ve dünyada işlediklerimizi Cenâb-ı Hakk'ın âhirette bize bir bir haber vereceği belirtilip ilâhi hükümlere bağlı ve sadık kalmamız emredilerek atıf yapıldı ve Allah'ın her şeyi hakkıyla bildiği açıklanarak sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirini muvaffak eyleyen Allah'a hamd-u senalar olsun.

25. SÛRE

FURKAN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
77	892	3730

FURKAN SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Sure, ismini, birinci âyette Kur'ân-ı Kerim'in hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme özelliğini belirten "furkan" sıfatından alır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Allah'ın varlığını, birliğini isbat eden belgeler açıklanır.

2- Peygamberliğin bazı özellikleri üzerinde durulur.

3- Kıyâmetten ve birtakım önemli safhalarından söz edilir.

4- Daha önceki peygamberlerden bir kısmının kıssası misal olarak verilir ve bu arada bazı örnekler sergilenir.

5- Allah'ın kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına; her şeyin belli bir plâna göre yaratıldığına dikkatler çekilerek insan aklına ışık tutulur.

6- Yüksek ahlâk ve adabın bazı kuralları anlatılır. Bu doğrultuda Cenâb-ı Hakk'ın kâmil kullarının birtakım özellikleri üzerinde durulur.

٢٥ سُورَةُ الْفُرْقَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ الَّذِي
لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي
الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا
يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا
يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

1-2- Feyiz ve bereket, azamet ve kudret sahibi ne yücedir ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, helâli haramdan ayıran) Furkan'ı, milletleri (tuttukları yolun tehlikesine karşı) uyarıcı olsun diye kulu (Muhammed'e) indirmiştir. O yüce kudret ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, çocuk edinmemiştir; mülkünde hiçbir ortağı yoktur; her şeyi yaratıp düzene koymuş, belli ölçülere göre takdir etmiştir.

3- (Öyle iken inkarcı sapıklar) O'nu bırakıp başka ilahlar edindiler ki, bunlar bir şey yaratamazlar, kendileri yaratılmışlardır; kendi kendilerine ne bir zarar, ne de bir yarara sahiptirler; ne ölüme, ne dirime, ne de öldükten sonra yeniden dirilmeye güç getirebilirler.

İLGİLİ HADİSLER

"Ben kızılına, siyahına (peygamber olarak) gönderildim."[1]

"Bana beş şey verildi ki, onlar benden önce hiçbir peygambere verilmedi:... (Benden önceki her) peygamber sadece kendi kavmine gön-

1 Dârimi/Siyer: 28 - Müslim/Mesâcid: 3 - Ahmed: 1/250, 301-4/416- 5/145, 148

derilmiştir. Ben ise bütün insanlara gönderildim."[1]

"Az kelimeyle çok mâna ifade eden, (semavi kitapları kapsayan ve insan yararına olan ilimlerin ana temasını, temel bilgisini veren Kur'ân) ile gönderildim. (Düşmanların kalplerine) korku salmakla yardım gördüm. Bir ara uyurken bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları verildi, elime konuldu."[2]

"Her türlü sapıklık ve bâtıldan uzak, bütünüyle hakka yönelik koskolay bir din ile gönderildim."[3]

Allah, Kendini Bize Tanıtıyor

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ

"Feyiz ve bereket, azamet ve kudret sahibi ne yücedir ki, Furkanı kulu Muhammed'eindirmiştir."

Aile, toplum ve milletleri tuttukları yanlış yolun çok tehlikeli sonucuna karşı uyarmak için kulu Muhammed (aleyhisselam)'a Furkan'ı indiren Allah, feyiz, bereket, hayır ve ihsan kaynağıdır ve O çok mübarek ye çok yücedir.

"Tebareke" fiilinin delâlet ettiği bu manalar bize şu hususu ilham etmektedir: Ömründe, canında, malında, sofrasında, evlâdında, işinde, kesesinde, ruhunda ve kalbinde feyiz ve bereket, hayır ve rahmet isteyen kimse mutlaka bunların gerçek kaynağı olan Cenâb-ı Hakk'a yönelmelidir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ve Kur'ân'ın Birer Özelliği

Furkan: İki ayrı manaya delâlet eder:

a) Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, hayrı şerden, sevabı günahtan, helâli haramdan ayıran, her birinin sınırını belirleyen kitap.

b) Parça, parça, bölüm bölüm, olayları hedef alarak indirilen kitap. Bu iki mana da Kur'ân'ın en belirgin özelliklerinden biridir.

Nezir: Bu da uyarmak ve korkutmak gibi birbirine çok yakın iki

---

1 Buhari/Teyemmüm: 1, Salât: 56 - Nesâi/Gusül: 26 -Dârimi/Salât: 111

2 Buhari/Ta'bir: 22. İ'tlsam: 1, cihad: 122 - Nesâi/Cihad: 1

3 Müsned-i Ahmed: 5/266- 6/116, 233

mânaya delâlet eder. Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bütün insanlara ve cinlere "nezir" olarak gönderilmesi, sözünü ettiğimiz iki mâna düzeyinde gerçekleşir. Şöyle ki: Nefsine mağlup olup İblisin adımlarına uyan gafilleri ve özellikle de mü'minleri uyarmak; Allah'ı inkâr edip küfür ve tuğyan içinde aziz ömrünü heder edenleri, Cehennem azâbıyla ve aşırı gittikleri, yani küfürlerini zulümle birleştirip bütünleştirdikleri zaman dünyada inecek ilâhi hüküm ile korkutmak..

Surede daha çok inkarcı azgınların inat ve şaşkınlığından, ahlâksızlık ve hezeyanından söz edildiği için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın "nezir" sıfatı anılmış; ikinci açık özelliği olan "beşir" yani müjde verici, sevindirici, mutlu sonucu haber verici sıfatı burada anılmamıştır.

Allah, Çocuk Edinmekten Pak ve Yücedir

وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا

"O çocuk edinmemiştir." Kur'ân bu açıklama ile daha çok iki zümrenin Allah hakkındaki yanlış inançlarını reddediyor: Biri, "Hz. İsa Allah'ın biricik oğludur" diyen Hristiyanlar; diğeri, "melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen Mekkeli putperest müşriklerdir.

Allah'a çocuk isnat etmek, O'nun ilâhlık vasfını inkâr etmek olur. Zira her baba aynı zamanda oğuldur da. Böylece illet-mâlul zinciri bir durak tanımadan geriye doğru uzar da gider, fasit bir devridaim meydana gelir. O yüzden hem ilâhlık vasfı kalmaz, hem de tek ilâh inancı temelinden yıkılır.

Cenâb-ı Hak bu gibi beşeri sıfatlardan, noksanlıklardan pâk ve münezzeh olduğunu açıklarken

"O yüce kudret ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O çocuk edinmemiştir; mülkünde hiçbir ortağı yoktur." buyurarak her şeyden müstağni olduğunu, her şeyin, kendi yüce kudretinin tecellisiyle vücut bulduğunu haber veriyor ve bütün yanlış inançların ancak, yanlış yolda yürüyen insanların eseri olduğuna işarette bulunuyor.

Yarattığı Her Şeyi Takdir Etmiştir

وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا

"Her şeyi yaratıp düzene koymuş, belli ölçülere göre takdir etmiştir."

Takdir: Kader kökünden gelen "tef'if" ölçüsünde masdardır. Cenâb-ı Hakk'ın ezeli ilmiyle belirleyip yarattıkları hakkındaki plân ve programı, her şeyi belirlediği amaç ve hizmete şevki, her şey hakkında koyduğu hilkat kanunu ve ona bağlı kalınarak değer biçmesi gibi manalara delâlet eder. İlim adamlarından bir kısmına göre ise, takdir, yaratılan her varlığa belli ölçüde bir kudret vermek ve yine her şeye ayrı bir özellik tanıyıp belirlenmiş bir ölçü ve plânda tutmaktır.

Kur'ân ilgili âyetle Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi takdir ettiğini açıklarken daha çok akla ve ilme ışık tutuyor. Şöyle ki: Her şeyin belli ölçülere, belli yararlara ve belirlenmiş amaca göre yaratıldığını; her şeyin kendine has özellikler taşıdığını ve her varlığın kâinat plânında denge sağladığını, düzenden bir parça hüviyetinde olduğunu; hiçbir şeyin başıboş, amaçsız ve yararsız; denge ve düzen dışı yaratılmadığını hatırlatıyor ve bunu ilim adamlarına temel bilgi, hareket noktası olarak gösteriyor.

Gerçek bu olunca, insanlardan çoğunun asıl yaratanı bırakıp yaratılan bazı şeyleri ilâh edinmeleri ne kadar şaşılacak bir sapıklık ise, kâinatın tesadüfler neticesi bugünkü duruma gelip kendiliğinden düzenlendiğini iddia etmek de o nisbette şaşılacak bir sapıklık değil midir? Nitekim üçüncü âyetle inkarcıların bu tür şaşkınlık ve sapıklığı hayretle karşılanıyor; ortada sayısı belirsiz delil ve belgeyi göremeyecek kadar gözleri kör olan bu insanların neden hakikati arayıp bulmaya çalışmadıkları konu ediliyor.

Sonra da Allah'ı bırakıp canlı-cansız bazı eşyayı ilâh edinenlerin bu son derece yanlış inançlarını tashih etmek; aynı zamanda akıllarını harekete geçirip düşünce ufuklarını açmak için altı maddelik bilgi veriliyor:

1- İlâh edindikleri şeyler hiçbir şey yaratmaya muktedir değillerdir.

2- O putların kendileri yaratılmışlardır.

3- Kendi kendilerine bir zarar da veremezler.

4- Kendilerine bir yarar da sağlayamazlar, her bakımdan âciz ve kudretsizdirler.

5- Ne ölüme (onu takdir edip değişmez kanunlar koymaya) güçleri yeter.

6- Ne de yeniden diriltmeye güç getirebilirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) bütün kavim, kabile ve milletleri tuttukları yanlış yolun tehlikesine karşı uyaran ve o yüzden ilâhi azaba çarpılacaklarını haber verip onları korkutan son peygamber olduğu belirtildi. Sonra da Allah'ın her türiü beşeri ve mahluki sıfatlardan pak ve münezzeh olduğu konu edilerek kâinatta hiçbir şeyin tesadüflere bırakılmadığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın uydurduğu bir kitap olduğunu veya başkalarının O'na öğrettiği birtakım masallardan başka şey olmadığını iddia edenlerin bu gibi akıl, mantık ve ilim dışı sözleri reddediliyor. Kur'ân'ın bütünüyle Allah'ın eseri olduğu haber verilerek aklı erenlerin bu gerçeği araştırmaları isteniliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۚ فَقَدْ
جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ۚ ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

4- Küfre sapanlar, "Bu Kur'ân, Muhammed'in uydurduğu yalandan başkası değildir; bunu (düzmede) başka bir topluluk O'na yardım etmiştir" dediler. Onlar cidden haksızlık ve yalanla geldiler.

5- Yine onlar, "Bu O'nun başkasına yazdırıp da sabah-akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır" dediler.

6- De ki: "Onu göklerdeki ve yerdeki gizliliği bilen (Yüce Kudret) indirmiştir. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

İNİŞ SEBEBİ

Gerek Kureyş müşrikleri ve özellikle onlardan Nadr b. Hars, gerekse Yahudilerden bazı kötü niyetliler, "Bu Kur'ân Muhammed'in uydurduğu yalandan başkası değildir" diyerek çirkin benzetmelere başvurdular. Bu-

nun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Kureyş müşrikleri "Bu Kur'ân'ı Muhammed'e Yahudi bilginleri veya Habeşli kâhin Ubeyd b. Hadr ya da Kitap Ehli'nden Cebr, Yesar ve Adaş adındaki adamlar öğretiyor" diyerek İslâm'a girmek isteyenlere engel olmaya çalışıyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[2]

Kur'ân Eskilerin Masalları Değildir

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

"Yine onlar bu, onun başkasına yazdırıp da sabah-akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır" dediler."

Her sahifesinde sekiz-on kadar konuya yer verilen ve konular arasında kopmaz bağlar meydana getirilen; fizik ve fizikötesi âlemlerden akla ve ruha ışık tutan bilgilerle donatılan; insan hayatının her safha ve bölümüyle içice getirilip düzenli ve disiplinli bir hayatın plân ve programını veren; taşıdığı bilimsel ana fikirlerle, temel bilgilerle bugüne kadar gelişen ilmi buluşlara ve tesbitlere ters düşmeyen, bilâkis haklılığı iyice anlaşılan Kur'ân'ın insan eseri olduğunu düşünmek bile abes ve anlamsızdır. On beş asır geriye gidip kavim ve kabilelerin, ülke ve milletlerin kalp ve kafalarını örten cehalet perdesinin kesafetine bakınca, Kur'ân'ın her yönüyle ilâhi olduğu rahatlıkla anlaşılır.

Bunu belgeler mahiyette birkaç misal ile değerlendirelim:

1- Aile yuvasının meşru ölçüler ve kurallar çerçevesinde kurulması ve kadının şehvet metâi olmayıp her türlü kötü nazardan korunması için evlilik müessesesini belli şartlara ve hükümlere bağlaması; bu maksatla çok mükemmel bir "Aile Hukuku"nun ana çizgilerini belirlemesi,

2- İçki, uyuşturucu gibi sağlığı tehdit eden, ekonomik yapıyı olumsuz yönde etkileyen maddelerin zerresini bile yasaklaması; kumar ve benzeri talih oyunlarına cevaz vermemesi ve bunun için maddi müeyyidelerle birlikte ağır manevi müeyyideler koyması,

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/3

2 Lübabu't-te'vil: 3/343, 344

3- Akıtılmış kanı, ölmüş hayvan etini haram kılması; insanın beden ve ruh sağlığına olumsuz yönde tesir eden haşerenin ve yırtıcı hayvanların yenilmesini yasaklaması; dokuz kadar tehlikeli hastalığa sebep olan domuz etini murdar sayması.

4- Öğretmenle öğrenci, evlâtla ana-baba; aileyle hısımları, komşu ve yakınları arasında en olumlu ve ferahlatıcı havayı oluşturması,

5- Namaz ve benzeri ibâdetlerle beşer hayatını doğruluk, ahlâk, fazilet ve adalet düzeyine kavuşturması; ikinci hayat inancıyla insan ruhunda iç huzuru doğurması ve kişileri hakseverlik çizgisinde tutması,

6- Adaleti yansıtır ölçü ve anlamda miras hukukunu detaylı olarak belirlemesi,

7- İnsan kanına ve hayatına üstün değer verip savaşlarda bile adam öldürmeyi son çare olarak kabul etmesi,

8- Fethedilen ülkelere ahlâk, fazilet, namus, iffet, adalet ve hakkaniyet götürüp mabetleri yıkmayı, ibadethaneye çekilmiş din adamlarını öldürmeyi, ağaçları kesmeyi, kadın ve çocuklara dokunmayı, bayındır yerleri tahrip etmeyi yasaklaması, İslâm ve Kur'ân'ın on beş asır önce ortaya çıkıp bunca esasları beraberince taşıması ne ile yorumlanır? Okur-yazar bile olmayan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu ve benzeri esasları vaz'etmesi, kendi kafasından bunları bulup çıkarması mümkün müdür? Yirminci asrın son çeyreğinde bütün gayretlere ve araştırmalara, imkân ve malzemeye rağmen Kur'ân'ın getirdiği esasların ve kurduğu müesseselerin bir benzerine erişilebilinmiş midir?

Bir de bunlara bugün doğruluğu kesinkes kabul edilen ilmi temel bilgilere, anafikirlere geniş yer veren Kur'ân âyetlerini ilâve edecek olursak, bu ilâhi kitap hakkındaki her türlü şüphenin yersizliği gün ışığına çıkmış olur.

Mekkeli putperestler son dine karşı duydukları nefreti, hiçbir ölçü ve insaf tanımadan kelime kalıbına döküyorlar, bir sürü gerçek dışı iddialarda bulunuyorlardı. Çağımızda şartlanmış yarım aydınların da zaman zaman Kur'ân'a saldırmaları, yapılan telkinlerle ve uygulanan tek yanlı eğitimle içlerinde birikip katmerleşen kin ve nefretin tabii sonucudur. Aynı zamanda her türlü bilimsel ölçülerin dışında akıl ve mantığa ters birtakım iddialardan öteye geçmemektedir.

O bakımdan ilgili âyetle onların ve o gibilerin şaşkın hali, akıl ve gerçek dışı sataşmaları, bilimsel ölçülerden çok uzak rastgele iftirada bulunmaları konu edilerek düşünebilen insanlara hem bilgi veriliyor, hem ana fikir sunuluyor.

Göklerdeki Ve Yerdeki Gizliliği Bilen

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِی یَعْلَمُ السِّرَّ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

"De ki: Onu göklerdeki ve yerdeki gizliliği bilen (Yüce Kudret) indirmiştir. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Göklerin ve yerin sırrı: Deney ve gözlemimiz dışında kalan, düşünce ufkumuzu aşan, aklımızı zaman zaman âciz bırakan birtakım gizli programlar ve onların uygulanma keyfiyetidir. Zira kâinatta hiçbir şey ve olay tesadüfi değildir. Her şey önceden programlanıp belli sebeplere ve kanunlara bağlanmış ve uygulanması için de sayısı bizce bilinmeyen melekler görevlendirilmiştir. Batılıların "pozitif ilim" dedikleri bilgilerle bunların çoğunu tesbit etmemiz mümkün değildir.

Allah (celle celaluhu) ise sonsuz ilim ve kudret sahibi olarak gaybı ve sırrı en iyi bilendir. Gaybı da, hazırı da yaratan O'dur. Beşer aklı ve ilmi sınırlıdır. Kâinat ise bizim aklımızın alamayacağı kadar büyük ve geniştir. Ama Allah'ın ilmine ve kudretine nisbetle çok küçüktür. Cenâb-ı Hak kâinatı yaratırken belli bir plân ve program uygulamıştır. Her şeyin dizginini kudret elinde tutup plândaki yerini belirlemiş ve ölçülü, düzenli, aynı zamanda yararlı hizmete yöneltmiştir. O bakımdan da kurduğu bu düzeni en iyi bilen, en mahrem yanlarına vakıf olan ancak O'dur.

Bize gelince: Henüz kendi ruhumuzun mahiyetini, bedenimizdeki fonksiyonunun ölçü ve sınırını bilemiyoruz. Nerede kaldı kâinattaki gizli tarafları, onun işleyiş tarzını bilelim. Deney ve gözlemimiz dışında kalan birçok sistemleri ve özelliklerini, denge ve düzendeki tesirlerini de bilemiyoruz. Fizikötesine ise, hiçbir şekilde nüfuz edemiyor ve pozitif bilgilerle bir çözüm de getiremiyoruz. O bakımdan Allah (celle celaluhu) tarafından indirilen ve bu konularda aydınlatıcı bilgiler, temel ölçüler getiren Kur'ân'a şiddetle ihtiyaç duyuyoruz. Bu da Allah'ın biz insanlar hakkında Gafur ve Rahim olmasından yana bir lütuf ve tecellidir ki, her dem şükrünü yerine getirmemiz gerekmektedir.

Evet Cenâb-ı Hak, biz insanların günah ve isyanlarına bakmayıp aklımıza ışık tutacak, görüş ve düşünce ufkumuzu genişletecek, gayb âleminden bize haber verecek kitabı, gufran ve rahmetinin insanlardan yana tezahürü olarak indirmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın her yönüyle ilâhi olduğu konu edildi. Bunu daha iyi anlayabilmemiz için göklerle yerdeki gizlilikleri, deney ve gözlemimiz dışında kalan program ve işleyişini düşünmemiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamber hakkında sağlam bilgilere sahip olmayan, üstelik koyu bir cehalet ve inat akıntısına kapılıp kalpleri putperestlikle izole edilen müşriklerin ilâhi ölçü ve sünnete uymayan görüşleri üzerinde duruluyor. Kıyâmete inanmadıkları da konu edilerek inkarcı sapıkların kendilerine nasıl üzücü bir gelecek hazırladıklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'tan korkup kötülüklerden, ölçüsüzlük ve sapıklıktan sakınan mü'minlere göz ve gönül dolduran parlak bir gelecek hazırlandığı haber veriliyor.

وَقَالُوا مَا لِهٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا
لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ
جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ
لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا
﴿١١﴾ إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أُلْقُوا
مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا
وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ

الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ
كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

7- Hem dediler ki: "Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşı pazarlarda dolaşıyor? O'na bir melek indirilseydi de kendisiyle beraber uyarıcı olsaydı ya.

8- Veya O'na bir hazine sunulsa ya da kendisine ait bir Cennet olsa da ondan yese ya." Bu zâlimler, (Muhammed'e inananlara): "Siz olsa olsa, büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz!" dediler.

9- Bir bak, sana nasıl misâller getirdiler de bu yüzden sapıttılar; yol bulmaya da güçleri yetmez.

10- Feyiz, bereket ve rahmet kaynağı O Yüce Kudret, dilerse sana bundan daha iyi olan, altından ırmaklar akan Cennetleri verir ve sana köşkler meydana getirir.

11- Hayır, onlar kıyameti de yalan saydılar. Biz ise kıyameti yalanlayan kimseye çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

12- O ateş bunları uzak bir yerden görünce; onun, öfkesinden köpürüp korkunç uğultusunu duyarlar.

13- (Şeytanlarla birlikte) elleri boyunlarına bağlı bulunduğu halde ateşten daracık bir yere atıldıkları zaman orada yok olmayı dövünerek isterler.

14- Bugün bir tek defa dövünüp yok olmayı istemeyin, birçok defa dövünüp yok olmayı isteyin, (denilir).

15- De ki: "Bu mu hayırlıdır, yoksa muttakilere (Allah'tan korkup küfürden, azgınlıktan, haramdan sakınanlara) va'dedilen sonsuz Cennet mi daha hayırlıdır? Onlar için bir mükâfat, sonunda varacakları (mutlu) bir yer bulunuyor.

16- Devamlı kalıcı oldukları halde, orada kendileri için diledikleri şeyler vardır. Bu da Rabbin üzerine, istenilmeye lâyık, verilmiş bir sözdür."

Peygamber (aleyhisselam)'ın Bazı Özellikleri

وَقَالُوا مَا لِهَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ

"Hem dediler ki: Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşı pazarlarda dolaşıyor?"

Cenâb-ı Hak insanlara içlerinden birini seçip peygamber olarak gönderdiğini açıklarken hem müşriklerin yersiz ve anlamsız iddialarını reddediyor, hem de peygamberin ilâhlaştırılmaması üzerinde duruyor ve O'nu, yani peygamberi belirlediği çizgide göstererek bazı özelliklerine yer veriyor.

Şöyle ki:

1- Peygamber de bir insandır ve Allah'ın kuludur.

2- Peygambere vahiy iner, O da ona göre insanları müjdeler ve uyarır ve tebliğ görevini kusursuz yerine getirir. Allah bildirmedikçe peygamber gaybı, göklerdeki ve yerdeki sırrı bilmez. Kâinatın tasarrufu O'na verilmemiştir. Yegâne tasarruf sahibi ancak Allah'tır.

3- Peygamber yalan söylemez. Sözü de özü gibi doğrudur.

4- Peygamber üstün zekâya, seyyal bir akla, parlak düşünceye sahiptir.

5- Diğer insanlar gibi peygamber de acıktığı zaman yemek yer, su içer; uyur, çarşı pazara çıkar, alışveriş yapar.

6- Diğer insanlar gibi peygamber de evlenir, aile yuvası kurar ve evlât sahibi olur. Zira bu son iki maddede belirtilen hususlar, peygamberler hakkında caiz olan şeylerdir. Yukarıdaki dört maddedeki hususlar ise, peygamber hakkında vacip olan şeylerdir.

Bu vacip olan hususlara bir diğerini "ismet" olarak ilâve etmemiz gerekir ki bu, günahlardan korunmuşluğu ifade eder. Yani peygamberler günah işlemezler, Allah onları bu gibi manevi kirlerden de korumuştur.

Mekkeli putperest müşrikler, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı bu özellikleriyle ve vasıflarıyla bilmiyorlar veya O'nu bu ölçüde kabul etmek istemiyorlardı. Çünkü çoğu, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın doğru, iffetli ve güvenilir olduğunu çok iyi biliyor, fakat birtakım menfaatlerinin, en azından Mekke ve çevresindeki nüfuzlarının elden gideceğini hesaba katarak bildiklerinin hilâfına bir iddiayla ortaya çıkıyorlardı.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı hâşâ yalancı bir kimse olarak tanıtmak için peygamberde şu sıfatların veya özelliklerin bulunmasını öne sürüyorlardı:

a) Yanında uyarıcı ve yol gösterici olarak yardımcı bir meleğin bulunması,

b) Peygamberin insan üstü bir varlık olması,

c) En azından beraberinde cennet misali bir bahçenin bulunması ve o bahçenin her yerde O'nu takip etmesi, kendisiyle birlikte yürümesi.

d) O'na gökten bir hazinenin indirilmiş bulunması gerekir.

Oysa Adem Peygamber'den son peygambere kadar hiçbir peygamberde bu garip sıfatların bulunmadığı kesindi. Birçok peygamberlerin kıssasına yer verilen Tevrat'ta da bu iddiaların izlerine rastlamak mümkün değildir. Ne var ki putperestler Yahudiler'in kasıtlı uydurmalarına kulak verip inanmadıkları şeyleri inanır gibi göstererek bu ve benzeri ölçüsüzlüklerde bulunuyorlardı.

Müfessir Keşşaf'ın da dediği gibi: İnkarcı şaşkınlar, ortaya attıkları sloganları tesirli olmayınca, kademe kademe iniş yapma ihtiyacını duydular. Şöyle ki: Önce Peygamber (aleyhisselam)'ın herhalde melek olması gereğini iddia ettiler. Sonra en azından beraberinde uyarıcı bir meleğin bulunmasını savundular. Sonra da bundan vazgeçip Peygamber (aleyhisselam)'in beraberinde bir hazinenin bulunması lüzumunu belirttiler. Bu da sonuç vermeyince, bu defa şu garip iddiayı ortaya attılar: "Hiç değilse, cennet misali bir bahçenin hep O'nu takip etmesi gerekmez miydi?" dediler.

İşte akıl ve idrak dışı iddialar ve tarihi gerçeklere uymayan yakıştırmalar böyle tutarsız ve anlamsız olur.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Büyülenmiş Olduğu İddiası

وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

"Bu zâlimler (Hz. Muhammed'e inananlara) "Siz olsa olsa büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz!" dediler."

Haçlı ruhuyla tarihe eğilen, dini taassupla yargıda bulunan; ilmin ve aklın yoluyla değil, hissine mağlup olarak yazan Batılı Hristiyan tarihçlerden ve sözde ilim adamlarından bir kısmı Hz. Muhammed (aleyhisselam)'e "histerik" dedikleri gibi, Mekkeli putperest müşrikler de O'na "büyülenmiş, akli dengesi bozuk adam" diyorlardı.

Anlaşıldığı gibi, küfrün ve bâtılın her çağda gözü kör, kalbi ve vicdanı tıkalıdır. Duyu bozukluğu, ruh şaşkınlığı, akli dengesizlik içinde çırpınma ve kasılma ile kendini gösteren, sinir bunalımlarına yakalanan histerik veya büyülenip akli dengesi bozulan bir insan, kalkıp da on beş asır önce gerçek medeniyetin temelini atmış; cehaleti yenmiş, ilme ve ilim adamına takdir sunmuş, bilimsel anlamda temel bilgiler ve ana fikirler getirmiş, dünya tarihinde bir benzerine daha rastlanmayan mükemmel bir hukuk sistemi koymuş ve böylece beşer tarihinde en büyük, aynı zamanda kalıcı inkılabı yapmış; yaymaya çalıştığı din kardeşliğiyle, yüksek ahlâk ve faziletle, adalet ve hakkaniyetle kıtalar üzerine yayılma güç ve enerjisini, bilgi ve becerisini vermiş öyle mi? Bu saçma iddiaya dost ve düşman güler. Zira belirtilen hususları gerçek anlamda meydana getiren bir insan, hiç şüphe yok ki her yönüyle çok mükemmeldir, hattâ mükemmelin de ötesindedir.

Aslında Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a ve Kur'ân-ı Kerim'e dil uzatanlar âhirete, yani ikinci hayata inanmayanlardır. Zira o gibiler âhirete dosdoğru inanmış olsalardı, âhireti bütün safhalarıyla açıklayan ve o âlemden haber veren peygambere de inanırlardı. Aynı zamanda Allah tarafından gönderilen ve beşer kudretini her yönüyle aşan kitaba da insaf gözüyle bakıp tasdik ederlerdi. Nitekim ilgili âyette bilhassa bu inceliğe işaret edilmektedir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a Epileptik Diyen Şaşkınlar

Tefsirimizin bir diğer yerinde belirttiğimiz gibi, Ankara Tıp Fakültesi Adli Tıp Profesörü Behçet Kamay, Adli Tıp, Ankara: 1951.2/813'de saydığı büyük zatlar arasında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı da Epileptik (sar'alı) olarak göstermiştir. Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyetini, inen vahyin mahiyet ve anlamını, vahiy anında bedenin ruha dönüşmesini, yani dış alemle ilginin kesilmesinin hikmetini bilmeyen ve ciddi hiç bir araştırma ve inceleme zahmetine katlanmayan sözde ilim adamının bu iddiasına veya bu şahane(!) buluşuna ne demeli?

Son yıllarda İslâm alemiyle -menfaatleri doğrultusunda- yakın ilgi kurma ihtiyacını duyarak yola çıkan Fransız Tıp Akademisi, "Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şuuru tamdır" diye doğumunun 1400. yıldönümü münasebetiyle bir rapor hazırlamıştır. Akademi kurulu, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın - bizim ilim adamımızın (!) hilâfına - epileptik yani saralı; histerik yani duyu bozukluğu, türlü ruh şaşkınlığı, çırpınma ve kasılma

olayıyla kendini gösteren sinir bozukluğu mübtelâsı bir kişi olmadığını lütfen belirtmeye çalışmıştır.

Kanaatımca bu itiraf dışında sözü edilen raporun ilmi hiçbir kıymeti yoktur. Zira bir yandan bu gibi gerçeği yansıtırken, diğer yandan İslâmiyet ve Kur'ân hakkında gerçek dışı birtakım bilgilere de yer verdiklerini görüyoruz.[1]

Sahte İlâhlar Adına Hakkı Çiğnemek

İnsanların bazen garip halleri olur; bir hiç uğruna kan döker, bir aşk uğruna intihar eder; kendisi gibi bir faniye, sınır tanımadan yüceltip ilâh edinircesine tapar; taştan, ağaçtan, insan eliyle yontulup şekillendirilen putların önünde eğilir; o putlardan çok daha kıymetli olan davarları putlar adına kurban eder ve bazan bâtılı savunmada çok ileri gidip canını feda edecek çizgiye gelir.

Mekkeli putperestler işte böyle idi. Günümüzde dini afyon sayıp Allah'ı ve âhireti inkâr eden; her türlü kutsal değerlerin üzerine sünger çekip maddeyi esas kabul edenler de, bu saçma ve gerçek dışı doktrin adına nice canlara kıymakta, nice ocakları söndürmektedirler.

Netice bakımından bunlarla cahiliye devri putperestleri arasında pek fark yoktur. Zira her ikisi de bâtıl adına kan dökmede ve fitne çıkarmada aynı çizgide bulunuyor.

Cenâb-ı Hak bu ıslâhı zor olan azgınları Cehennem azabıyla tehdit ederken, aradıkları gerçek mutluluğun ölümlü dünyada değil, âhirette tecelli edeceğine atıfta bulunuyor ve böylece düşünüp de yola gelirler diye manevi müeyyideyi bütün ağırlığıyla gözlerinin önüne seriyor: "Hayır, onlar Kıyâmeti de yalan saydılar. Biz ise Kıyâmeti yalan sayan kimseye çılgın bir ateş hazırlamışadır. O ateş bunları uzak bir yerden görünce, onun, öfkesinden köpürüp korkunç uğultusunu duyarlar. (Şeytanlarla birlikte) elleri boyunlarına bağlı bulunduğu halde ateşten daracık bir yere atıldıkları zaman orada yok olmayı dövünerek isterler. Bugün bir tek defa dövünüp yok olmayı istemeyin, birçok defa dövünüp yok olmayı isteyin denilir."

Böylece dünyayı bâtıl uğruna cehenneme çevirenlere, amellerinin tü-

---

1 Fransız Tıp Akademisi'ne Göre Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Şuuru Tamdır/ Güven Matbaası - Ankara. Çeviren: Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk

rüne uygun bir ceza ve azap hazırlandığı haber veriliyor. Zira Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. O, dünyada inanmışlara kan kusturup cehennemi bir hayat yaşatanlara elbette âhirette kan kusturacak ve Cehennemi onlara tek yurt olarak verecektir.

Muttaki mü'minlere gelince: Onlar sağlam ve köklü imân cevheriyle sadece kalp ve ruhlarını aydınlatıp cennete çevirmekle kalmazlar, çevrelerine de bu ışığı tutup huzur, güven ve kardeşlik havası estirirler. Bulundukları her toplumun manevi direği olurlar, maddeyi yüksek amaca erişmek için araç olarak kullanıp Hakk'ın hoşnutluğunu ön plâna alırlar ve böylece Allah'ın kulları arasında mutluluk, güven ve huzur havası oluşturan bu bahtiyarlara da amellerinin türüne uygun ebedi mutluluk yurdu hazırlanmıştır. İlgili 15 ve 16. ayetlerde bu ilâhi mükâfat şöyle tasvir edilmektedir:

"De ki: Bu mu hayırlıdır, yoksa muttakilere (Allah'tan korkup küfürden, azgınlıktan, haramdan sakınanlara) va'dedilen sonsuz Cennet mi daha hayırlıdır? Onlar için bir mükâfat, sonunda varacakları (mutlu) bir yer bulunuyor. Devamlı kalıcı oldukları halde, orada kendileri için diledikleri şeyler vardır. Bu da Rabbin üzerine istenilmeye lâyık verilmiş bir sözdür."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcıların tutarsız, akıl ve idrak dışı iddiaları anlatıldı. İnsanlığı düştüğü cehalet, dinsizlik ve azgınlık bataklığından kurtaran bir Peygambere "büyülenmiş adam" diyecek kadar akıl ve iz'anlarını, insaf ve vicdanlarını kaybetmiş inkarcıların şaşkın halleri tasvir edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet gününde bu şaşkınların tapındıkları bâtıl ilâhlarla yüzleştirilecekleri hatırlatılıyor ve Peygamber hakkında çok yanlış görüşler ortaya atan müşriklere cevap veriliyor, aynı zamanda mü'minler bu konuda aydınlatılıyor.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى
هٰٓؤُلَآءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَآ اَنْ
نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ
وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا

وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَظْلِمْ مِنكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ
مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا
بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

17- Onları ve Allah'ı bırakıp taptıkları şeyleri kaldırıp (hesap alanına) toplayacağı gün (Allah) onlara: "Siz mi şu kullarımı saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?" der.

18- Onlar (tapılan şeyler), "Seni tenzih ederiz, bize senden başka dostlar ve sahip edinmeler yakışmaz; ne var ki, sen onları ve babalarını nimetlerle zevke daldırdın, o kadar ki seni anmayı unuttular ve yok olmaya uğratılan bir millet oldular" derler.

19- Gerçekten, taptıklarınız, söylediklerinize şeyler hakkında sizi yalanladılar. Artık bu durumda ne (azabı) savmaya, ne de bir yardım (görmeye) gücünüz yeter. Sizden kim haksızlık ederse, ona da büyük bir azap tattırırız.

20- Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz ki yemek yerler, çarşı-pazarlarda gezip dolaşırlardı. Bir kısmınızı bir kısmınıza deneme ve sınav vesilesi kıldık. Sabreder misiniz? Rabbin ise yeterince bilip görendir.

İLGİLİ HADİSLER

Yüce Allah buyuruyor: "Ey ademoğlu, şüphesiz ki seni (birçok olaylarla) denemekteyim ve seninle (diğer insanları da) denemekteyim."[1]

"Eğer ben isteseydim Cenâb-ı Hak benimle beraber altından ve gümüşten dağlar yürütürdü."[2]

"Peygamberimiz (aleyhisselam) Efendimiz hükümdar bir peygamber ile Rasul bir kul olma arasında (tercih yapmak için) serbest bırakılmış; o, rasul bir kul olmayı tercih etmiştir."[3]

---

1 Müslim/Iyaz b. Hammad'dan

2 Müsned-i Ahmed

3 İbn Kesir: 3/313- sahih rivayetle

Açıklama:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kavim ve milletlerin din ve dünya işlerini düzene sokan bir peygamberdir. Ancak hiçbir zaman hükümdarlığa heveslenmemiş, onlar gibi yaşamamıştır. Çünkü O, insanları kul ve köle gibi kullanan bir kral değil, fakiriyle zenginiyle, alimiyle cahiliyle oturup kalkan, onlara kardeşçe davranan ve her şeyini onların kurtuluşu ve mutluluğu uğruna harcayan müstesna bir önderdir. Dünya tarihinde O'nun bir eşine rastlamak elbette ki mümkün değildir.

"Sizden biriniz malca, fiziksel yapıca daha üstün kılınan birine bakmak istediği zaman, (ona değil, kendinden belirtilen hususta) aşağı olana baksın."[1]

İlâhlaştırılan İnsanlar

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ

"Onları ve Allah'ı bırakıp taptıkları şeyleri kaldırıp (hesap alanında) toplayacağı gün. "

Âyetin açık anlatımından, Allah'ı bırakıp da ilâhlaştırdıkları şeylerin putlar olabileceği gibi, bazı önemli kişiler de olabileceği anlaşılıyor. Şöyle ki: İlâhlaştırılan putlar hiçbir zaman insanları saptırmazlar, yani böyle bir irâde ve yetenekleri söz konusu değildir. O bakımdan âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın taştan, ağaçtan yontulmuş putlara; "Siz mi bu kullarımı saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?" diye sorunca, onlar şu cevabı verecekler: "Seni tenzih ederiz, bize senden başka dostlar ve sahip edinmeler yakışmaz."

Putların bu haklı cevabı şu inceliği yansıtmaktadır: Her şey hilkat kanununa ve yükletilen programa göre Hakk'ın emrine boyun eğmekte ve O'nu tesbih ve tenzih etmektedir. Cansız dediğimiz eşya kendi kendini hiçbir zaman ilâhlaştırma duygu ve düşüncesine sahip değildir. Onlar mutlak itaat üzere, yaratıldıkları amaca yönelik olarak hizmetlerini sürdürmekteler. Onları ilâhlaştıran kalbi kör, vicdanı silik, kulağı sağır olan kâfirlerdir.

İlâhlaştırılan kişilere gelince, bunları iki grupta toplamamız müm-

1 Sahih-i Buhari: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

kündür. Bir grup ilâhlaşmak sevdasında olmadığı, hattâ bundan nefret ettiği halde aşırı hayranları ve ölçüsüz dalkavukları onları ilâhlaştırırlar. Bu kötü sonuçtan haberleri olduğu halde engel olmaz da müfritleri kendi hallerine bırakılırsa, dolaylı şekilde ilâhlaştırılmayı kabul etmiş veya benimsemiş sayılırlar. O takdirde âhiret gününde ilâhi soruya karşı cansız putların verdiği tenzihi mahiyetteki cevabı veremezler.

İkinci grup hem ilâhlaştırmadan hoşlananlar, hem de o havaya giren maceracılardır. Tarihin birçok dönemlerinde bu tiplere rastlamak mümkün. Onlardan biri de Fir'avn'dır. Yakın tarihimizde ise, bunlardan sivrilip dikkatleri üzerlerine çekenler vardır.

O halde ilâhlaştırılan kişileri diğer bir yorumla şu üç kısımda toplamak mümkündür:

1- Kesinlikle istemedikleri ve bu tarz düşünenlerden haberleri olunca bütün güçleriyle engel olmaya çalıştıkları halde aşırı hayranlarının onları vefatlarından sonra ilâhlaştırdıklarını görüyoruz. Meselâ: Yahudilerden bir kısmının Üzeyir (aleyhisselam)'ı Allah'ın oğlu; Hristiyanların da İsa Peygamber'i Allah'ın biricik oğlu diye tanımaları ve tanıtmaya çalışmaları bu cümledendir.

2- Büyük kahramanları ilâhlaştıranlar. Kahramanların böyle bir iddia ve arzuları olmadığı halde aşırı hayranlarının onları insan üstü görmeleri ve tanıtmaları ve az yukarıda belirttiğimiz gibi, o kahramanların da bir süre sonra kendilerine verilen o manevi payeden hoşlanmaları bu cümledendir.

3- Önce mürşit olarak sahneye çıkıp hayranları artınca mehdiliğe heveslenen; daha da hayranları çoğalınca peygamberlik iddiasıyla ölçüsünü aşan ve sonra da bununla da yetinmeyip Allah'ın kendilerine hülul ettiğini söyleyerek kendilerini ilâhlaştıranlar bu cümledendir. Yakın tarihimizde İslâm âleminde ve birçok ülkelerde yankı uyandıran Ahmed Kadiyâni'yi ve Şirazlı Mirza Ali Muhammed'i gösterebiliriz.

Birinci maddede açıklananlar, âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın zikredilen sorusuna 18. âyette belirtilen sözle cevap vereceklerdir. İkinci ve üçüncü maddede açıklananlar ise, cevap veremiyecekler, hilâf-i hakikat bir söz söylemek isteseler bile kendilerine o imkân verilmeyecektir.

Refah Seviyesinin Yüksek Olmasının Tesirleri

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

"Onlar (tapılan şeyler), "seni tenzih ederiz, bize senden başka dostlar ve sahip edinmeler yakışmaz; ne var ki, sen onları ve babalarını nimetlerle zevke daldırdın, o kadar ki seni anmayı unuttular ve yok olmaya uğratılan bir millet oldular" derler.."

İsra suresi 16. âyetin tefsirinde açıklandığı gibi, kavim ve milletleri, aile ve toplumları din, ahlâk ve fazilet çizgisinden saptıran birçok sebepler vardır; ama ölçüsüz, külfetsiz, alın tersiz ve el emeksiz aşırı gelir ve onun tabii neticesi refah seviyesinin yükselmesi başta gelen sebeplerden biridir.

O bakımdan Kur'ân'ı Kerimde, servet sayılı zengin ellerde birikmesin, gelir dağılımında adaletsizlik meydana gelmesin diye vergi, zekât, kefaret, adak, faizsiz ödünç ve sadaka adı altında birtakım yükümlülükler getirilmiştir.

Elliye yakın yerde erkek ve kadınlara hitapla mevcut mallarından zekât vermeleri emredilmektedir. Aynı zamanda borçlu sıkıntıda olursa ona mühlet verilmesi birkaç yerde tavsiye edilmekte ve zekâtın kimlere verilebileceği açıklanmaktadır.

Bu, hem Müslümanlar'ın çalışıp zengin olmalarını, hem de kişinin yalnız kendisi için çalışmadığını ilham etmekte ve sosyal adaletin lüzumuna parmak basılmasını öğütlemektedir.

Nitekim Haşr suresi 7. âyetle Cenâb-ı Hak servetin sayılı ellerde birikmesinin doğru olmayacağını beyanla şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın o (fethedilen) kasabalar halkından peygamberine ayırdığı ganimet, Peygambere, O'nun (fakir) hısımlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlaradır. Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin."

Anlaşıldığı üzere İslâm gelir dağılımı konusunda kalıcı hükümler koymuş ve tezelden emek karşılığı olmaksızın servet biriktirmeyi takbih etmiştir. Şöyle ki:

1- Nimet külfetle orantılıdır. El emeği, alın teri esastır.

2- Fahiş fiatla mal satmak, müşteriyi aldatmak, faiz alıp vermek haramdır.

3- Zekât farzdır ve mutlaka muhtaçlara dağıtılması gereklidir.

4- Keffaret, adak, fitre, fidye, sadaka ve faizsiz ödünç toplumun sosyal adalet çatısının direğini oluşturur.

5- İsraf kesinlikle haramdır.

6- Müslüman cemaatten yana hizmette bulunmak, onlarla dayanışma ve yardımlaşma içinde bulunmak vaciptir.

İşte kalıcı, yönlendirici, adaleti sağlayıcı bu emir ve kurallardan habersiz bir millet veya kavim ya da toplum mal buldukça azıp sapıtır. Maddeyi tek amaç seçip önlerine koydukları için, ona ulaşmada her şeyi çiğnemeyi mübah sayarlar ve bunun neticesi olarak birbirini sömüren, birbirine acımayan, her kaptığını kâr bilen bir toplum veya millet meydana gelir. Nisa suresi 16. âyette ülkelerin yıkılıp yok olmasının başlıca sebeplerinden biri, bu düzensizlik ve adaletsizlik gösteriliyor.

Nisa suresi 5. âyette ise elde edilen serveti beyinsiz müsriflere teslim etmemiz yasaklanıyor ve Allah'ın bizlere verdiği nimeti O'nun plân ve programına göre değerlendirmemiz emrediliyor.

Birbirimize Sınav Vesilesiyiz

وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا

"Bir kısmınızı bir kısmınıza deneme ve sınav vesilesi kıldık. Sabreder misiniz?"

Yirminci âyetle tekrar peygamberlere caiz olan sıfatlara dönülüyor ve bu konuda idrakleri uyanık tutmak ve hafızadaki izi derinleştirmek için uslub-i ilâhi gereği yedinci âyette müşriklerin Peygamber (aleyhisselam) hakkında neler düşündükleri ve aleyhinde ne gibi ölçüsüzlüklerde bulundukları konu edilirken, burada onlara cevap veriliyor.

Arkasından insanların bir kısmının diğer bir kısmıyla devamlı sınavdan geçirildiği bildirilerek mü'minlerin küfrün ve lüksün şatafatı karşısında kendilerine hakim olmaları öğütleniyor. Şöyle ki:

Kur'ân-ı Kerim'den nasibini almayan bazı soylu ve makam sahibi kişiler, kendilerini çok yükseklerde görerek fakirleri ve zayıfları küçümser, onların bulunduğu meclise katılmayı gururlarına yediremezlerdi. Özellikle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Mekke ve Medine dönemlerinde bu gibi olaylarla karşılaştığı olurdu. İnsan unsuruna değer verip Allah yanında en şerefli ve itibarlının Allah'tan en çok korkup kötülüklerden sakınanlar olduğunu ilân eden İslâm dini, câhiliye devrine ait bu gibi kötü âdetleri, sahte gururları temelinden yıkıp attı. Müslümanları birbirlerine kardeş yapmak suretiyle sınıf farkını kaldırdı.

Asr-i Saadet'te Kureyş'in ileri gelenlerinden Âs b. Vâil, Ebu Cehl, Velid b. Akabe ve benzeri soylular; Ebu Zer, Bilâl, Süheyl ve benzeri fakir ve kölelerin İslâm'a girdiğine bakınca bu dini kabul edip onlarla birlikte aynı mecliste oturmayı bir türlü gururlarına yediremediler ve "Biz bu alçak rezillerle mi aynı mecliste oturacağız?" diyerek büsbütün küfürlerini artırdılar.

Sözü edilen kişiler, sayısız nimetler içinde günlerini gün ederken, karnını doyuracak ekmek dahi bulamayan mü'minler Allah ve Peygamberini her şeyden üstün tutup dişlerini sıktılar ve midelerinin üzerine taş bağladılar ve böylece onlar sınavı kazanırken müşrikler kaybettiler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp canlı-cansız şeyleri ilâhlaştıranların âhiret gününde taptıkları putlarla yüzleştirilecekleri haber verildi. Sonra da peygamberi insan üstü bir varlık şeklinde tahayyül eden müşriklere cevap verildi ve böylece peygamberin de bir insan olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirete inanmayan müşriklerin yersiz ve anlamsız birtakım isteklerde bulunmaları konu ediliyor. Dünyada değil, âhirette melekleri görebilecekleri belirtilerek kendilerine hiçbir ümit haberi verilmeyeceği hatırlatılıyor. İmansız bir amelin Allah katında hiçbir değeri ve mükâfatı olmadığına atıf yapılarak bu hususta sünnetullaha dikkatler çekiliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ
لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا

بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَآ إِلٰى مَا
عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ
مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

21- Bize kavuşacaklarını ümit etmeyenler. "Üzerimize melekler indirilseydi ya, ya da Rabbimizi görmeli değil miydik" derler. Andolsun ki onlar kendi kendilerine büyüklük tasladılar da azgınlık ve taşkınlıkta hayli ileri gittiler.

22- Melekleri görecekleri gün, evet o gün suçlu günahkârlara hiçbir müjde (haberi) yoktur. Melekler de "(Müjde haberi size) iyice yasak, yasak!" diyecekler.

23- Onların işlediği her ameli karşılayıp dağılmış toz haline getiririz.

24- O gün Cennetlik olanlar en hayırlı eyleşecek, en güzel dinlenecek yerdedirler.

Peygambere ve Âhirete İnanmayanlar

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ نَرٰى رَبَّنَا

"Bize kavuşacaklarını ümit etmiyenler: "Üzerimize melekler indirilseydi ya, ya da Rabbimizi görmeli değilmiydik" derler."

Akıl ve idrâkleriyle değil, hisleriyle değerlendirme yapan putperestler, Allah'ı kemal sıfatlarıyla bilmez, sadece büyük bir kudret olduğunu tahmin ederlerdi. O bakımdan gayba pek inanmazlar, âhiret diye ikinci bir hayatın başlayacağına asla ihtimal vermezlerdi. Yahudilerden Samiri'nin Allah'ı maddeleştirmeye özendiği gibi, müşrikler de birden fazla put yapıp tanrı inancını iyice basitleştirerek temelinden yıktılar. Kendileriyle en büyük ilâh arasında vasıta ve yaklaştırıcı olarak putları seçip bağlandılar. O bakımdan aralarından bir adamın peygamber seçilip görevlendirilmesine bir türlü akılları yatmadı ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı kabule yanaşmadılar. Uydurdukları yalan ve iftiralar sonuç vermeyince, O'nun peygamberliğini belgeliyecek iki ayrı istekte bulundular: Meleklerin kendilerine ayan-beyân indirilmesi veya Rablerini gözleriyle görmelerine imkân ve-

rilmesi.

Şüphesiz ki bu iki istek de hissin şekle ve maddeye bağlı kalışının ayrı bir misali ve açık bir tezahürüdür. Bununla beraber kendileri de bu iki hususun gerçekleşebileceğine inanmıyorlardı, ne var ki Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı aciz duruma getirmeyi ve O'na olan ilgi ve temayülleri zayıflatmayı plânlıyorlardı.

Yaratılan yaratanı, sınırlı ve fâni olan sınırsız ve baki olanı nasıl görebilir? Kur'ân'da belirtildiği gibi, gözler O'nu idrâk edemez.

Meleklere gelince: Onlar nurdan yaratılmışlardır. Baş gözüyle onları görmek mümkün değildir. Çünkü biz ancak boşlukta yer tutan varlıkları görebiliriz. Bunlar da katı, sıvı ve gaz halinde bulunurlar. Melek ve ruh ise bu üç varlığın dışında kalır. O bakımdan görmemiz mümkün olmaz.

İnkarcılar Melekleri Görünce

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا

"Melekleri görecekleri gün, evet o gün suçlu günahkârlara hiçbir müjde (haberi) yoktur."

İnkarcılar ancak ölüm anında veya kıyamet gününde melekleri görebilirler; ama neden sonra; sorumluluk, iş ve ibâdet dönemi sona ermiş, hesap ve karşılıkların verileceği güne adım atılmıştır. Melekler onlara, kötü amellerine, inkâr ve tuğyanlarına karşı ceza olacak bir haberle seslenirler: "(Müjde haberi size) iyice yasak, yasak" derler. Çünkü onlar, o zâlimler en güzel haberleri veren, en doyurucu müjdelerle seslenen Peygamber (aleyhisselam)'a inanmamışlar, üstelik O'na yalan ve iftira atmaktan da çekinmemişlerdi. Böylece ceza amelin cinsinden hazırlanıyor, yani kişinin kendi Cennet ve Cehennem'ini beraberinde getirdiği hikmeti ortaya çıkıyor.

İşler ve Ameller İman ve Niyete Göre Değerlendirilir

وَقَدِمْنَآ إِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَّنثُورًا

"Onların işlediği her ameli karşılayıp dağılmış toz haline getiririz."

Hukukta da böyledir: "Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir." Kur'ân'da ise bu genel kurala sık sık temas edilmektedir. Ancak bu tekrarlar yer aldığı konuya göre bize ışık tutmakta ve düşünce ufkumuzu biraz daha

genişletmektedir.

Bu kurala göre: Kişilerin işlediği bütün iş ve amellerin tek değer ölçüsü, imân ve niyettir. O halde amaç ve niyeti şan ve şöhret olan bir sanatçı, bir ilim adamı, bir âbid veya hayırsever kimsenin, yaptığı işe karşılık âhiret gününde bir mükâfat beklemeye elbetteki hakkı yoktur. Çünkü o, o işi yaparken ne âhireti, ne Allah'ın rızasını, ne de uhrevi mükâfatı düşünmüştü. Tek amacı, dünyada şöhrete erişmekti. O halde yaptığı iş ve hizmetinin karşılığını dünyada niyetine uygun almış bulunuyor. Bu bakımdan onun düşünmediği, inanmadığı ve üstelik istemediği bir âhiret mükâfatını bizim mutlaka ona lâyık görmemizin makul ve makbul bir yanı var mıdır? Bol keseden cömertlik edip din ve Allah adına elimizde hiçbir delil yokken hüküm vermemiz, hem dine ve Allah'a hakarettir, hem de o inanmayan kişi adına gereksiz bir gayretkeşliktir.

Sonuç olarak temelinde imân, mayasında Allah rızası bulunmayan hiçbir iş ve amel uhrevi mükâfata lâyık değildir. Çünkü öylesi mükâfatını dünyada almış bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların işlediği amellerin Allah yanında hiçbir değer taşımayacağı ve bütünüyle toz olup dağılacağı konu edildi. Her amelin iman ve niyete, amaç ve maksada göre karşılık göreceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet gününün kâfirler aleyhine pek sıkıntılı ve üzücü olacağı hatırlatılıyor. Bunun için dünyada sağlam imânın, ilâhi rızaya uygun niyetin, ahlâklı dindar iyi arkadaşın lüzum ve önemine dikkatler çekilerek kısa ömrümüzü nasıl değerlendirmemiz gerekiyorsa ona göre bir ölçü veriliyor.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَٰٓئِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ
الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ
الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا
وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ

جَآءَنِى وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

25- O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılıp dağılacak; melekler grup grup indirilecek.

26- O gün hak olan mülk (ve hükümranlık bütünüyle) Rahmânındır. O gün kâfirler için pek sıkıntılıdır.

27- O gün zâlim zorba, ellerini ısırıp "Keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım!" diyecek.

28- Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim.

29- Anolsun ki bana Kur'ân geldikten sonra o dost (dediğim kimse) beni saptırdı. Şeytan ise insanı aşağılık halde yapayalnız bırakandır.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenlerinden Akabe b. Ebi Muayt, çıkmış olduğu uzun seyahatinden dönünce Mekkeli dostları için mükellef bir sofra hazırlattı. Bu arada Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı da davet etmeyi ihmal etmedi. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Allah'ın varlığına, birliğine ve benim de hak peygamber olduğuma inanıp şehadette bulunursan ancak senin sofranda oturabilirim" dedi. Akabe, sırf sofrasının neşesi kaçmasın diye iki şehadet kelimesini getirmek suretiyle İslâm'a girdiğini açıkladı. Ama çok geçmeden Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in baş düşmanlarından Ubey b. Halef, Akabe'yi ağır bir dille kınayıp takbih etti ve sonunda onu baba ve dedelerinin dinine döndürmeyi başardı. O sebeple yukarıdaki 28 ve 29. âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

İbn Cerir'in İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre: Müşriklerden Ubey b. Halef ara sıra Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in meclisinde bulunurdu. Akabe b. Muayt onu bu meclise katılmaktan alıkoydu, daha doğrusu engel oldu. O sebeple 27. âyet indi.[2]

1 Lübabu't-te'vil: 3/348 - Esbabü'n-Nüzul/Nisaburi: 225, 226

2 Esbabu Nüzuli'l-Kur'ân/Suyuti: 86

İLGİLİ HADİSLER

"İyi ve kötü arkadaşın yanında oturmanın misali, beraberinde misk taşıyan ve bir de ocağın başında körük çeken kimseye benzer. Misk taşıyan ya sana biraz ayırıp verir ya da sen ondan biraz satın alırsın veya hiç değilse ondan güzel bir koku duyarsın. Körük çekenin yanında iken ise ya (bir kıvılcım sıçrar da) elbisesini yakar ya da ondan fena, tiksindirici bir koku duyarsın."[1]

"Kişi yakın dostunun dini üzeredir. Artık sizden her biriniz kiminle dostluk kuruyorsa ona dikkat etsin."[2]

"Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e soruldu :

- Miktarı elli bin yıl olan kıyamet günü ne uzun gündür? Peygamber (aleyhisselam) şu karşılığı verdi:

- Canımı kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, o gün mü'mine öyle hafifletilir ki, dünyada kaldığı bir vakit namazından daha hafif (ve kısa) olur."[3]

Göğün Yarılıp Beyaz Bulutlar Şeklinde Bir GörünümArzetmesi

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا

"O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılacak da melekler grup grup indirilecek.."

Kıyamet olayında göğün yarılıp beyaz bulut görünümünü arz etmesi, gökteki mevcut sistemlerin ve yıldızların yörüngelerinden çıkıp çarpışması ve o yüzden bazı cisimlerin toz haline gelmesi ile yorumlanabilir. Diğer bir ihtimal, bize en yakın olan güneş sisteminin de bozulup parçalanması sebebiyle böyle bir olayın vukuu hatıra gelebilir. Çünkü kıyamet demek, her şeyin alt-üst olması, mevcut düzenin bozulup yeni bir düzenin oluşması demektir.

Ancak kıyamet olayında güneşin de kararıp sarık misali durulduğunu dikkate alırsak göğün beyaz bulut şeklinde bir görünüm arzetmesi-

---

1 Buhari/Zebâyih: 31 - Müslim/Birr: 146 - Ebu Dâvud/Edeb: 16

2 Ahmed: 3/75

3 Tirmizi/Zühd: 45

nin nasıl farkedileceği sorusu ortaya çıkar. Zira güneş dürülüp kararacak veya parçalanıp dağılacak olsa, kâinat karanlıklar içinde kalır ve artık bu durumda âyetin delâlet ettiği manadan maksat ne olabilir? Denilebilir ki, kâinatta birçok güneşler vardır. Doğru ama dünyamızı ve çevremizi aydınlatan sadece bize yaklaşık 149 milyon kilometre uzaklıkta olan güneştir ve Kur'ân bilhassa o güneşten söz ediyor.

Kıyamet suresinde ise, o gün ayın tutulup kararacağı, güneşle ayın bir araya geleceği haber veriliyor. Bundan anlaşılıyor ki, güneşin dürülmesi, büsbütün kararması demek değildir, ayın bir süre kararıp tutulması ise, yörüngesinden çıkan güneşin diğer gezegenlerle bir araya gelmesi sebebiyle ayın ondan ışık alma imkânının ortadan kalkması demektir. Ay ile güneşin birleşmesi ise, kıyamet olayında dünyanın da kendi yörüngesinden çıkıp bozulan sistemler içinde kalacağından güneş ile birleşen ayın belirsiz hale gelmesini insanların farketmesinin mümkün olmayacağı; zira o durumda hiçbir insanın hayatta bulunmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tekvir suresinde ise yıldızların parçalanacağından söz edilirken, güneşin tekvire uğrayacağı, yani dürüleceği belirtilmektedir. Tekvir kelime olarak, Zamahşeri'nin de açıkladığı gibi iki manaya delâlet eder. Birincisi: Sarık misali dürülüp katlanması ve böylece ziyasının yayılmaması, inkıtaa uğramasıdır. İkincisi: Yörüngesinden çıkarılıp atılmasıdır.

Her iki yoruma göre de güneşin kıyamet olayı sebebiyle bulunacağı kesimde çevresini aydınlatacağı neticesi ortaya çıkıyor. Nitekim İnfitar suresi 1-3. âyetlerde göğün yarılacağı, yıldızların yerlerinden koparak parçalanıp dağılacağı, denizlerin kaynayıp birbirine karışacağı konu edilirken güneşten söz edilmemektedir. Burada ya güneş de bir yıldız sayılarak genel bir anlatıma tabi tutulmuştur ya da güneşin bir istisna teşkil edip parçalanmayacağına işaret edilmiştir. İkinci yorum daha uygundur. Zira güneş büsbütün kararacak veya parçalanıp dağılacak olsa, göklerin beyaz bulutlar gibi bir görüntü arz etmesini görmek ve anlamak mümkün değildir.

Diğer bir husus da şudur: Kıyametin ani kopması söz konusudur ki bu, sahih hadislerle açıklanmıştır. Öyle ki: Kişi lokmasını hazırlayıp ağzına götürmek üzere iken onu yemeye, davarından süt sağanın ondan içmeye, malını müşterisine tezgâh üzerine açıp arzeden satıcı onu dürüp kaldırmaya fırsat bulamayacaktır. Bu durumda insanlar hemen ölecekler

mi, yoksa o müthiş olayı görüp öylece ruhları alınacak mı? Kıyamet suresinin 8-10. âyetlerden insanın hemen ölmeyeceği ve müthiş bir şaşkınlığa uğrayıp "eyne'l-mefer" yani "kaçış nereye?" diyecekleri ifâde ediliyor ki bu, kıyâmet olayına kısa bir süre şahit olacaklarını göstermektedir.

Ayrıca kıyamet kopup yeni düzen kurulunca güneşin mahşer alanına yaklaştırılacağı da sahih hadislerle belirtilmiştir ki, bu da kıyamet olayıyla güneşin büsbütün yok edilmeyeceğinin bir başka delili sayılabilir.

Kıyamette Meleklerin İndirilmesi

وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا "Melekler grup grup indirilecek.."

Kıyamet olayıyla mevcut düzen bozulup yeni ve kalıcı bir düzen meydana gelirken meleklerin bölük, bölük indirileceği haber veriliyor. Bu hususu büyük sahabi İbn Abbas (radıyallahu anh) özetle şöyle anlatıyor: "Allah (celle celaluhu) kıyamet gününde insan, cin, hayvan ve diğer bütün canlıları bir yerde toplar. Bunun hemen arkasından birinci gök yarılıp ondaki melekler iner ki onlar yeryüzündeki insanlardan ve cinlerden çoktur. İnsan ve cinleri kuşatırlar. Sonra ikinci ve üçüncü, tâ yedinci göğe varıncaya kadar bütün gökler sırayla yarılıp ondaki melekler iner. Bir sonraki göğün melekleri bir öncekinden çok olduğundan sonrakiler öncekileri kuşatırlar. Sonra da Cenâb-ı Hak kudret ve azametiyle nurdan gölgelikler halinde Karrubiyyun veya Karubiyun (İlâhi tecellilere en yakın olan ileri gelen melekler)le beraber tecelli eder."[1]

Hak Olan Mülk

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ ۨالْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ

"O gün hak olan mülk (ve hükümranlık bütünüyle) Rahmân'ındır."

Cenâb-ı Hak bu âyetle bir gerçeğe daha değinerek aklı eren mü'minlere iyice düşünmeleri için temel bilgi vermektedir. Şöyle ki: Kıyamet olayından sonra kurulan yeni ve kalıcı düzene "hak olan mülk" denilmektedir. Bundan, yıkılıp dağıtılan eski düzenin yani içinde bulunduğumuz hayat ve nizamın hak olmadığı anlaşılıyorsa da gerçek öyle değildir. Mevcut hayat ve nizam da haktır; ancak yıkılıp yok edilme, elden çıkma açısından

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/316

hak değildir. Zira "hak" çok yönlü ve geniş manalar taşıyan bir kavramdır. Burada ise, eski kurulu düzenin plân ve programıyla ilgili olmayıp, onun günü ve saati gelince yıkılmaya mahkum olduğuyla ve ayrıca kişilerle, aile ve milletlerle ilgili eğreti mülkün gerçek sahiplerinin onlar olmadığıyla ilgili bir anlam taşımaktadır. Zira hakiki mülk elden gitmeyen, zeval bulmayan, sahibi de ölümsüz olan mülktür.

Böylece âhiret âleminde hak olan mülk bütünüyle yegâne hükümran olan Rahmân'ındır. Zira âhirette artık mal, mülk, altın, gümüş ve sair kıymetli eşya kavgası yoktur. Aynı zamanda bunları elde etmek için çalışmaya ve uğraşıp didinmeye de lüzum söz konusu değildir. Orada tapu ve tescil de yoktur. İnsanların anladığı manada sınır ve koruluk da mevcut değildir. Cenab-ı Hak cennetliklere istek ve arzularının çok üstünde kalıcı mülk ve nimetler verecektir.

Hayatta İnsanın Gerçek Arkadaş ve Dostu

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

"O gün zâlim zorba ellerini ısırıp "keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım" diyecek."

Peygambere ve getirdiği esas ve prensiplere uymamız, hilkatimizdeki amaca, kâinat planındaki belirlenen yerimize uygun bir yol tutmamız ve ona göre hayatımızı düzenleyip yaşamamız demektir. Zira bizi ilim ve kudretiyle yaratan Allah(celle celaluhu), en uygun biçimde yaşamamızı da plânlamış ve bunu bize Peygamber ve kitap vasıtasıyla bildirmiştir.

Buna pratikten bir misal verecek olursak, bir elektronik cihazı gösterebiliriz. Onu icad edip yapan ilim adamı, onun sağlıklı ve verimli çalışmasına yönelik bir şema ve tanıtma broşürü de hazırlar.

O halde her konuyu ehline bırakmamız ve her işi uzmanından sorup öğrenmemiz gerekmiyor mu? Hak din Allah'tan indirildiğine ve Peygamber vasıtasıyla tebliğ edildiğine göre onu en iyi şekilde ancak Peygamber'den, indirilen kitaptan ve Peygamber yolunda olan yetkili ilim adamlarından öğrenmemizden daha tabii ne olabilir? O bakımdan ölümlü bir hayatta aklını kullanabilen bir insan için gerçek dost ve arkadaş Allah ve Peygamberidir. Zira bizi en doğruya, gerçeğe, saadete ve en kalıcı hayata çağıran ancak onlardır. Madde ve menfaate dayalı arkadaşlık ve dostluk

maddenin ve menfaatin kesildiği yerde, hiç değilse ölümle biter. Allah için arkadaşlık ve dostluk ise ebediyen devam eder. Ne var ki bu hakikati bilenler pek azdır. İnsanların çoğu ancak öldükten sonra anlarlar ama neden sonra.. Cenab-ı Hak 28 ve 29. âyetlerle bu gerçeği şöyle tasvir etmektedir: "Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim. Andolsun ki bana Kur'ân geldikten sonra o dost (dediğim kimse) beni saptırdı. Şeytan ise insanı aşağılık halde yapayalnız bırakandır."

O İyi Arkadaş Edinmenin Yararları

يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

"Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşke falanı dost edinmeseydim."

"İyi arkadaş"ın tarifi, dinlere, inançlara, ideallere ve kültürlere göre değişir. O kadar ki, birinin iyi arkadaş diye tanımladığını, diğeri kötü arkadaş diye tanımlar.

Bizim "iyi arkadaş" ve "iyi dost"tan kasdımız, Kur'ân'a ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetine göre tarifi yapılan din kardeşlerimizdir.

Kur'ân neden iyi arkadaş, samimi dost üzerinde ısrarla durmaktadır? Çünkü her insan psikolojik olarak çevrenin ve yakın bildiği kişilerin az veya çok tesiri altındadır. İstese de, istemese de kendini bu tesir alanının dışına tamamen çıkaramaz; daha doğrusu böyle bir duyguyu bütünüyle içinden söküp atamaz. O halde insan iyi ya da kötü tesirler bırakan çevre ve yakınlarını çok iyi seçmesini bilmelidir. Zira dünya ve âhiret saadetinin bir ucu da buna dayanmakta ve kişi yakın dost ve arkadaşıyla tanınmakta ve bir bakıma değer ölçüsü almaktadır.

Unutmamak gerekir ki, iyi insan olmak zor, kötü insan olmak kolaydır. Nefis ve İblis ise insanı daima kolay olana iter ve onu çekici olarak takdim eder.

Kur'ân bu inceliklere parmak basıp, Allah'a imân edenleri uyarmaktadır. Dünyada bu ölçü ve prensibin dışına çıkıp kötü arkadaş edinenlerin nasıl bir pişmanlık duyacaklarını haber vermektedir.

Şüphesiz dünyada da, âhirette de, hayatın sıkıcı taraflarından biri de, imansızlıktan sonra arkadaşsız ve dostsuz yaşamaktır. Allah için dost edindiğimiz arkadaş bir bakıma sağlık gibidir; değeri ancak uzak olduktan

sonra anlaşılır. O bakımdan dünyada da, kabirde de ve âhiret gününde de Allah için sevdiğimiz ve güvendiğimiz arkadaşlara ihtiyacımız vardır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu gerçeği şöyle belirtmişlerdir: **"Ölülerinizi sâlih bir kavim (topluluk) arasına gömünüz."**[1]

Özetleyecek olursak, iyi arkadaşın kim olduğunu şöyle belirtebiliriz: "İlâhi rıza terazisinde değer bulup tartılan tek arkadaş, doğru yolu gösteren, yanlış yolda yürüdüğümüzü görünce bizi uyaran ve sıkıntılı günlerimizde bize destek olan kimsedir."

Ancak tek taraflı arkadaşlık ve dostluk pek sağlıklı olmaz. O bakımdan dost ve arkadaş olan iki kişi şunu hiçbir zaman hatırından çıkarmamalıdır: Dostluk itina isteyen bir gül fidanına benzer. İlâhi rıza ile gönül toprağına dikilmeli, kitap ve sünnet ile bakımı yapılmalıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle âhiret gününün kâfirler için çok sıkıcı olacağı konu edildi. Sonra da dünyada arkadaş edinirken nelere dikkat etmemiz gerektiği üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, çevrenin, adet ve geleneklerin tesiri altında kalıp Kur'ân'ı bir tarafa iterek hayat dizginini nefis ve şeytanın eline terkeden inkarcılar ve iki yüzlü dönekler üzerinde duruluyor. Sonra da hemen her peygamberin karşısına bu karakterde olan kimselerin çıktığı ve Hakk'a karşı bir bakıma savaş açtığı hatırlatılarak hem Hz. Muhammed (aleyhisselam), hem de çok sıkıntılı günler geçiren arkadaşları teselli ediliyor.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

30- Peygamber de dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz ki kavmim bu Kur'ân'ı (bir kenara itip) terkettiler."

31- İşte bunun gibi her peygamber için suçlu günahkârlardan bir düşman ortaya çıkardık. Doğru yolu gösterici ve yardım (elini) uzatıcı olarak Rabbin yeter.

---

1 Ebu Nuaym - İbn Asakir. (Süyuti bu hadisin zayıf olduğunu kaydetmiştir.)

Peygamber (aleyhisselam)**'ın Şikâyeti**

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

"Peygamber dedi ki: Ey Rabbim, şüphesiz ki kavmim bu Kur'ân'ı (bir kenara itip) terkettiler."

İnsan hayatını, ondaki ruhun yüceliğine eşdeğerde düzene sokan tek kitap, Kur'ân'dır. Ruh ilâhi kudretin bir nefha veya tezahürü olarak bir süre konaklamak üzere bedene yerleştirilir. Allah'tan geldiği gibi, bir süre sonra O'na dönmek zorundadır. Ondaki ilâhi letafet cilasını korumamız farzdır. Bu da ancak imân düzeyinde sâlih amellerle mümkündür. O halde insanla Allah arasındaki engelleri ancak ruhumuzun muhtaç bulunduğu ibâdet gıdasını vermekle kaldırmamız gerekmektedir. Bu gıdayı mutlak anlamda Kur'ân vermekte ve sünnet onun listesini hazırlamaktadır. Gerçek bu olunca, Kur'ân'ı bir tarafa itip bütün himmet ve gayreti mideye yöneltmek cehaletin en kötüsü, körlüğün en fenasıdır.

Unutmamak gerekir ki, insanın hayvani duygularını meşru sınırlar içine alıp ilâhi hoşnutluğa uygun şekilde kanalize eden tek rehber Kur'ân ve sünnettir. Bu iki kaynak hayvani sıfatlarımızı kontrol altına almakla kalmaz, insani düşüncelerimizi harekete geçirir ve böylece bize insan olmamızın anlam ve hikmetini öğretir.

Bunca yararları, feyizleri beraberinde taşıyan bu ilâhi kitaba uymamak, kalbi insanlıktan yana merhamet ve şefkatla dolup taşan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i üzmekte ve haklı şikâyetine sebep olmaktadır.

Şüphesiz kâinat Allah'ın kudret eliyle kurduğu mükemmel bir sistemdir ve bütünüyle insandan yana düzenlenip hizmete sevkedilmiştir. İnsan ise, kâinatta hâkim olan ilâhi plân ve programı anlamakla yükümlüdür. Aynı zamanda kâinat planındaki yerini bilmek ve niçin yaratıldığının hikmetini idrak etmek zorundadır. Ne var ki o bütün bu incelikleri tek başına tesbit edip kavrayamaz, mutlaka bir yol göstericiye ve eğiticiye muhtaçtır. İşte Kur'ân bu gerçekleri öğretmekte ve en doğru bilgiyi vermektedir. Hz. Muhammed (aleyhisselam) da bunun muallimliğini yapan Allah'ın son peygamberidir.

Nerede Hak Varsa, Karşısında Bâtıl da Vardır

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

"İşte bunun gibi her peygamber için suçlu günahkârlardan bir düşman ortaya çıkardık."

Kur'ân bu zıtların tartışma ve sürtüşmesinin, hayatın hareket kazanması, ilmi araştırmaların hızlanması için dünya hayatının ona göre planlandığına işaret etmektedir. Buna misal olarak da, gönderilen her peygamberin karşısına, hakkı reddeder şekilde birtakım düşmanların çıkarıldığı gösterilmektedir. Zira her şey zıddıyla daha iyi tanınabilir ve daha çok gelişme şansına sahip olabilir. Nitekim kâinat bütünüyle zıtların yarıştığı, boy ölçüştüğü bir alandır. Gece-gündüz, soğuk-sıcak, acı-tatlı, iyi-kötü, doğru-yanlış ve benzeri karşıtlar...

Peygamberin görevi, hakkı tanıtmak, bâtılı göstermek ve ilâhi buyrukları dosdoğru tebliğ edip tehlikeye karşı uyarmak ve Hakk'a gönül kapısını açık tutanları ebedi saadetlerle müjdelemektir. Doğru yola eriştirmek, kalplere imân cevherini yerleştirmek ise Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

Böylece Kur'ân, peygamberin ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlerin görev ve yetkilerinin sınırını belirtmekte ve Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında bir imkân ve irâde sınırının bulunduğuna işaret etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların Kur'ân'a karşı olumsuz yöndeki tutumlarına temas edilerek hakla bâtılın karşılaşmasının hayat plânında yer aldığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların basit mantık oyunlarına başvurdukları belirtiliyor ve gereken susturucu cevap verilerek hikmetine kapı açılıyor; daha iyi düşünmemiz ilham ediliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ
فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ
تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۙ أُولٰئِكَ شَرٌّ

مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

32- İnkâra saplanıp kalanlar dediler ki: "Kur'ân O'na (Muhammed'e) bir defada bütünüyle indirilseydi ya." Biz onunla senin kalbini iyice yatıştırıp pekiştirmek ve tane tane okuman için böylece (parça parça ve uzun sürede) indirdik.

33- Sana bir misâl getirmezler ki mutlaka biz (ona karşılık) hakkı yorum ve açıklama cihetiyle en güzelini getirmiş olmayalım.

34- Onlar ki toplanıp yüzükoyun Cehennem'e sevkedilirler, işte onlar yer cihetiyle daha şerli, yol cihetiyle daha sapıktırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudi din adamlarından bir kısmı, "Tevrat bir defada indirildiği gibi, Kur'ân da -eğer Allah tarafından gönderilen bir kitap ise- bir defada indirilmeli değil miydi?" diyerek birtakım şüphelere ortam hazırlamak istediler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

"Bir adam Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordu: "Ey Allah'ın Peygamberi! Kıyamet gününde kâfir nasıl yüzükoyun haşredilecek?" Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona şu cevabı verdi:

"Onu iki ayağı üzerine yürütmeye kudreti yeten Allah'ın kıyamet gününde yüzükoyun yürütmeye elbette ki kudreti yeter."[2]

Kur'ân'ın Parça Parça İnmesi

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً

"İnkâra saplanıp kalanlar dediler ki: "Kur'ân O'na (Muhammed'e) bir defada bütünüyle indirilseydi ya." Biz onunla senin kalbini iyice yatıştırıp pekiştirmek ve tane tane okuman için böylece (parça parça ve uzun sürede) indirdik."

Tevrat ile İncil'in parça parça değil de bir defada bütün halinde in-

1 Tefsir-i Merağı:19/12- Tefsir-i İbn Kesir:3/317

2 Buhari/tefsir:1/25-Müslim/münafıkun 54-Tirmizi/tefsir12/17-Ahmed:2/354, 363

dirildikleri söylenirse de bunu kesin isbat edecek delil ve belge mevcut ğildir. Zira günümüzde mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında buna delâlet eden açık bir belgeye rastlamak mümkün olmamakla beraber Kur'ân'da bu hususta bir açıklama yapılmamıştır.[1] Ancak bu tarz iddianın takım yorumlara dayandırıldığını biliyoruz.

Nitekim ilim adamlarımızın bir kısmı bu iki eski kitabın da Kur'ân gibi parça parça, bölüm bölüm indirildiğini söylerler. Yahudiler ise, Tevrat'ın bütün halinde bir defada indirildiğine inanırlar.

Müfessir Alâaddin Ali'ye göre: Tevrat ve İncil, okur-yazar olan peygamberlere indirildiği ve ayrıca onlarda nâsih ve mensuha yer verilmediği için birer bütün halinde bir defada indirilmişlerdir. Kur'ân ise okur-yazar olmayan bir peygambere indirilmiş ve aynı zamanda Kur'ân'da birtakım nasih ve mensuh hükümler de yer almıştır. O bakımdan da parça parça indirilmesine gerek görülmüştür.[2]

Şüphesiz ki bu, adı geçen müfessire has bir yorumdur. Delil ve dayanak olarak bir kaynak vermemiştir.

Kur'ân'ın ise, yapılan ciddi tespitlere göre, yirmi üç yıla yakın bir süre içinde olayları hedef alarak parça parça, bölüm bölüm indiği kesindir. Yukarıdaki âyetle de bu husus açıkça belirtilmekte ve İsrâ suresi 106. ayetle de bu hususa yer verilmektedir. Şöyle ki: "İnsanlara ağır ağır, aralı, nefes ala ala okuyasın diye Kur'ân'ı parça parça sunduk, gerektikçe ihtiyaca göre) indirdik."

Kur'ân'ın parça parça uzun bir sürede indirilmesinin, konumuzu oluşturan âyette sadece hikmetlerinden ikisi açıklanmaktadır. Ancak İsrâ suresinde ve ilgili hadislerde bundan başka birkaç sebep ve hikmetin de bulunduğunu anlıyoruz.

Onları şöyle özetleyerek sıralayabiliriz:

1- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in kalbinin iyice yatışması ve bir daha unutmamak üzere hafızasına iyice nakşedilip derin iz bırakması,

2- Tane tane, kelimelerin üstüne basa basa rahat okumasının sağlan-

1 İsrâ suresi: 106

2 Tefsir-i Hâzin: 3/349

ması,

3- Hangi âyetin hangi sebeple veya hangi olayı hedef alarak indiğinin bilinmesi,

4- Hangi hükmün hangi hâdiseden dolayı indirildiğinin tesbit edilmesi,

5- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in sık sık Melek Cebrail ile buluşması,

6- Ashab-ı Kiram tarafından rahatlıkla yazılıp ezberlenmesi bu cümledendir.

Kur'ân'ın Yüceliği

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا

"Sana bir misal getirmezler ki, mutlaka biz (ona karşılık) hakkı yorum ve açıklama cihetiyle en güzelini getirmiş olmayalım."

Kur'ân: Sözüyle, anlamıyla ilâhidir. İnsan sözünün çok üstünde, benzer kabul etmez bir kudrettedir. Koyduğu hükümler, taşıdığı ana fikirler, sergilediği hikmetler, açtığı ilmi kapılar her türlü takdir ve kıyasın üstündedir.

Bu bakımdan Kur'ân varlık âlemini aydınlatan bir güneştir. Beşer kafasından çıkan bütün buluşlar ve bilgiler bu güneş karşısında birer lamba gibidir.

İnkarcı edipler, şâirler, hatipler bu güneşi balçıkla sıvamak için çeşitli yollara başvurmuş, akla gelmedik yalan ve iftira atmışlardır; ama her defasında onun parlaklığı, erişilmez yüceliği karşısında silinip belirsiz hale gelmişlerdir. Getirdikleri her misal, Kur'ân'ın ilâhi beyanı karşısında sabun köpüğü gibi sönmeye mahkum oldu ve olmaya devam etmektedir. Her fikir, her sistem ve kural zamanla tazeliğini, geçerliliğini kaybetmekte, Kur'ân'ın getirdiği ilâhi sistem ve hükümler gün geçtikçe cilâlanmakta ve tazelenmektedir. Böylece Kur'ân kıyamet kopuncaya kadar hep ışık verecek, kararıp silinmeyecektir. İlgili âyetle Kur'ân'ın ilâhi özelliklerine parmak basılarak her yönüyle tetkike, araştırma ve incelemeye değer olduğuna işarette bulunuluyor. Sonra da bu hakikatler karşısında inkârlarında ısrar eden şaşkınların yer cihetiyle daha şerli, yol cihetiyle daha

sapık olduklarına dikkatler çekilerek, öylelerinin dünyada da, âhirette de Hakk'ın karşısında alaşağı olup küçülecekleri bildiriliyor.

Kur'ân'ın Tertil Üzere Okunması

Tertil: Tane tane, ağır ağır, harflerin mahreçlerine dikkat ede ede, kelimelerin telâffuz hakkını vere vere ahenkli okumak anlamına gelir: Nitekim ünlü lugatçi Şeyh Mecdüddin Firuzabâdi el-Kamus'da "tertil"i şöyle tarif etmiştir: "Sözü yerli yerinde güzel ve uygun bir düzen üzere te'lif ve tertip etmektir. Aynı zamanda Kur'ân'ı tane tane, aheste aheste okumaktır."

Kök masdarı "retel"dir ki bu, inci dizisi gibi latif bir vech, uslub-i mütenasip üzere muntazam ve mürettep olmak anlamınadır.

Rağıb, el-Müfredat'ında bunun ise şu kısa tanımlamasını yapmıştır. "**Tertil**: Sözü ağızdan kolaylıkla ve düzgün telâffuz edip çıkarmaktır."

Melek Cebrail Kur'ân'ı tertil üzere Rasulullah (aleyhisselam)'ın kalbine ilka eder; Peygamber (aleyhisselam) da aynı ahenge ve üsluba bağlı kalarak okur ve öylece okunmasını sağlardı. İşte ilgili 32. âyetin son cümlesiyle bu önemli husus hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı maddecilerin, putperest şaşkınların Kur'ân ve Peygambere karşı anlamsız düşmanlık beslemeleri konu edildi. Sonra da Hakk'ın üstünlüğüne atıflar yapılarak ilâhi sistem ve üsluba erişmenin mümkün olamayacağına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen kavim ve milletlerin hayatından buna benzer misaller verilmekte ve küfrün hemen her devirde azgınlık, saygısızlık, ölçüsüzlük ve şirretlik gösterdiği bildirilerek, buna karşı mü'minlerin dayanma güçlerini ortaya koymaları, yani sabırlı hareket etmeleri istenmektedir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًاۚ ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا
اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًاۗ ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا
كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا

اَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾
وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِىٓ
اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾
وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا ۟ اَهَٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾

35- Andolsun ki Musa'ya kitap verdik ve kardeşi Harun'u maiyetinde (bulunmak üzere) vezir yaptık.

36- Onlara, âyetlerimizi yalanlayan millete gidin, dedik. (O millet buna rağmen yalanlama ve inkârdan vazgeçmeyince) çok geçmeden onları fena halde yok ettik.

37- Nuh kavmine de (uyarıcı peygamber) gönderdik; peygamberleri yalanlayınca onları (suda) boğduk ve kendilerini (geride kalan) insanlara bir öğüt ve ibret kıldık. Zâlimlere de elem verici bir azap hazırladık.

38- Âd'ı da, Semud'u da, Ress (Yemame yöresindeki kasaba veya taşla örülmüş kuyu) halkını da ve bunlar arasında (gelip geçen) birçok nesilleri de (yine aynı sebeplerle) yok ettik.

39- Onların her birleri için (doğru yola dönerler diye) misâller verdik ve (sonunda) herbirini yıkıp belirsiz hale getirdik.

40- Andolsun ki onlar (inkarcı sapıklar) âfet yağmuruna tutulup (yok edilen) kasabaya varmışlardı, onu görmediler mi? Hayır, yeniden dirilip kalkmayı ummazlar.

41- Seni gördükleri zaman, "Allah'ın elçi olarak gönderdiği bu mudur?" diyerek (ciddi hiçbir tavır takınmazlar), sadece alaya alırlar.

Mü'minleri Müjdelemek, Kâfirleri Tehdit Edip Uyarmak

Mekke'de aralıksız haksız saldırılara uğrayan, her türlü mal ve can emniyetinden mahrum edilen; din ve vicdan hürriyetlerine zincir vurulan ilk cefakâr mü'minleri Cenâb-ı Hak önce teselli etmekte, sonra da yakın gelecekte küfrün başaşağı gelip silineceğine işaretle müjde vermektedir. Bununla, Nuh ve Musa (salât-ü selâm ikisine olsun) **kıssalarının birer özetini ve-**

rerek mü'minlerin biraz daha sabretmelerini tavsiye etmektedir.

Böylece gelip geçen kavim ve milletlerden, onlara gönderilen peygamberleri yalanlayanların bir bir yıkılıp yok edilmelerinden söz edilirken birer özet verilmesi elbette ki çok anlamlıdır. Şöyle ki: Önce Mekkeli putperestler, sonra da yaşamakta olan hak düşmanları uyarılmakta ve sıkıntıda olan mü'minlere Kur'ân'a bağlı kaldıkları takdirde kurtuluşa erişecekleri müjdelenmektedir. Zira Hakk'a karşı baş kaldırıp geçmiş milletlerdeki gibi aynı inkâr ve azgınlığı gösteren milletlere karşı ilâhi sünnetin hükmü aynen inecektir.

Araplarça çok iyi bilinen Nuh Tufan'ı bir defa daha gözler önüne seriliyor. Kur'ân bununla Mekkeli'lerin sonlarının yaklaşmakta olduğunu dolaylı şekilde haber veriyor. Musa Peygamber'le Fir'avn kıssası da aynı haberi kuvvetlendiriyor ve Mekkeli'lerin Fir'avn kadar kuvvetli olmadığına işaretle mü'minlerin önünde baş eğecekleri günlerin çok yakın olduğuna kapalı şekilde değiniliyor.

Böylece zâlim inkarcılara elem verici bir azabın hazırlandığı bir defa daha hatırlatılıyor. Küfür ve zulmü kendine sanat edinen hiçbir milletin ayakta duramayacağına dikkatler çekiliyor.

Tarihi az-çok bilinen ve yıkılan yurtlarında kalıntılarına rastlanan Âd ve Semud kavimlerinin acıklı sonuçları üzerinde daha iyi düşünmeleri için hem Mekkeli putperestlere, hem de yaşamakta olan inkarcı zâlim maddecilere birer fırsat veriliyor. Umman ile Dahraman arasındaki yıkıntılarının bakiyesini, Hicaz'a yakın Hicr bölgesindeki Semud kalıntılarını görmeyen Arap mı kalmıştı.

Ress: Bu isim hakkında farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır. Şöyle ki:

a) Büyükçe bir kuyu çevresinde yer alan bir kavimdir. Şuayb (aleyhisselam) onlara gönderilmişti. İnkâr ve azgınlıkta ısrar edince de kuyuları ile birlikte yerin dibine geçirilmişlerdi.

b) Yemame yöresinde bir kuyu ve bu kuyuya sahip olan bir kavimdir.

c) Tabiinden Said b. Cübeyr'e göre, Hanzele b. Safvan adında bir peygamberin gönderildiği bir kavimdir ki, inkâr ve zulümde çok ileri gittiklerinden dolayı yok edilmişlerdir.

d) Antakyalı'lardır ki Habib en-Neccar'ı öldürmüşlerdi.

e) Homoseksüel olan bir kavimdir. Zina ve livatada hiçbir sınır tanımadıklarından ve gönderilen peygambere işkence ettiklerinden dolayı yok edilmişlerdir.

Kötü bir afet yağmuruna tutulup yok edilen millet ise: Kuvvetli bir ihtimalle Şam yolu üzerinde yer alan Lut kavmidir. Püskürük lavların altında taş yağmuruna tutulup ahlâksızlıklarının cezasını en acı şekilde tatmışlardı. Mekke ve çevresinde yaşayanların önemli bir kısmı ticaretle meşgul olup Şam ve Yemen'e ticari kervanlar tertiplerlerdi. Böylece güzergâhta sözü edilen bazı kavimlerin kalıntılarını görme fırsatını bulurlardı. Ne var ki, kalıntıları sadece baş gözüyle görmenin onlar için pek ibretli bir yanı yoktu. Kalp ve akıl gözüyle inceleyip yıkılışlarının sebep ve hikmetlerini düşünmeleri gerekirdi. Ama onlarda ne böyle bir kalp, ne de akıl gözü vardı.

İlgili âyetle bu inceliğe işaret edilerek tarihi kalıntıları iyice incelememiz isteniliyor.

Kur'ân inkarcı sapıkların yıkılıp yok edilmelerinin birtakım sebepleri üzerinde dururken zulüm ve ahlâksızlıklarını ve bir de öldükten sonra diriltileceklerine inanmamalarını başta gösteriyor. Böylece Kur'ân Allah'ın varlığına ve birliğine imânı adalet ve ahlâkla ve âhirete dosdoğru inanları yalanlayınca onları (suda) boğduk ve kendilerini (geride kalan) insanlara bir öğüt ve ibret kıldık. Zâlimlere de elem verici bir azap hazırladık.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle inkarcı zâlimlere, gelip geçen milletlerin benzeri küfür ve inat sebebiyle yok edildikleri hatırlatıldıktan sonra Mekkeliler'in Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a karşı alaylı tavırları konu edildi. Körü körüne atalarının bâtıl inançlarına bağlı kalmada ısrarlı oldukları belirtilerek mü'minlerden yana zaferin yakın olduğu müjdesi kapalı bir anlatımla işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin bâtılı hak sanıp, putlara tapmanın doğruluğunu iddia ettiklerine yer veriliyor. Sonra da nefsani heveslerinin peşine takılıp şehevi arzularından başka bir himmetleri olmayan ve böylece Hak'tan uzaklaşan sapıklara dikkatler çekilerek aklını ve vicdanını doğruyu bulmada kullanmayan o kimselerin davarlardan daha şaşkın ol-

dukları hatırlatılıyor.

إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۭ وَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ حِيْنَ
يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٤٢﴾ اَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ ۭ اَفَاَنْتَ
تَكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًا ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُوْنَ اَوْ يَعْقِلُوْنَ ۭ اِنْ هُمْ
اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٤٤﴾

42- "Tanrı edindiğimiz (putlara tapmakta) sabretmemiş olsaydık, neredeyse bizi saptıracaktı!" derler. İleride bunlar azabı görünce kimin yol edinme bakımından daha sapık olduğunu bileceklerdir.

43- Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekil olacaksın?

44- Yoksa sen onların çoğunun işittiğini ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Onlar ancak davarlar gibidirler, hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Ebu Cehil, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i görünce. O'nun yüksek şahsiyeti, üstün vakar ve terbiyesi ve hakkı tavsiyedeki eşsiz kabiliyeti karşısında küçülür ve hasedinden ne yapacağını bilmez olur, sonra da "Allah'ın peygamber olarak seçip gönderdiği bu mudur?" diyerek, alaylı bir tavır takınır ve gülerdi. O sebeple yukarıdaki âyetler indirildi.[1]

Baş Olma Hastalığı ve Aşırı Kıskançlık

Mekkeli söz sahibi olanların çoğu Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yalancı bir kişi olmadığını çok iyi bildikleri halde, hem baş olma sevdası, hem de geçmişe körü körüne bağlılık tutkusu onları Hak'tan uzaklaştırmıştı. O yüzden akıllarıyla değil, hisleriyle hareket ediyor; vicdanlarının değil, azgın nefislerinin sesine kulak veriyorlardı.

Basiretsizliğin bu çizgisine gelip dayanan sapıkları doğru yola ilet-

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/35

mek elbette ki beşer gücünün çok üstündedir, yani hidâyet Allah'tandır. O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam) tebliğ ve irşat görevini sürdürürken zaman zaman üzülür, olumlu sonuç alamayınca da ister istemez göğsü daralırdı.. Cenâb-ı Hak, peygamberin yetki ve görevini hatırlatarak şu aydınlatıcı bilgiyi verdi:

"Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekil olacaksın?"

Evet, Peygamber (aleyhisselam) koruyucu bir vekil değil, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini kusursuz tebliğ edip irşat görevini yerine getiren bir elçidir. İnsanlar üzerinde vekil olarak Allah bulunuyor. O ehil olanlara hidâyet kapısını açar, olmayanları sapıklıkları içinde bocalar vaziyette bırakır.

Heveslerini Tanrı Edinenler

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰيهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا

"Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekil olacaksın?"

İnsan şu ölümlü hayata birtakım duygularla gözlerini açar. O kadar ki birtakım arzu ve heveslerine sınır koymayacak kadar ihtirasa bürünür. Şüphesiz onda doğuştan mevcut olan bu duygular dünya hayatına canlılık, hareket, renk ve mana kazandırır. Ancak kontrol dışı bırakılır da din, ahlâk ve ilimle yönlendirilmez, yani meşru bir sınırda tutulmazsa çok zararlı sonuçlar doğurur. En azından maddeyi hedef seçmesine, onu bir bakıma ilâhlaştırmasına sebep olabilir. Öylece kişinin bütün istek ve enerjisini, düşünce ve yeteneğini bu istikamete çevirip kanalize eder.

Akıl, din ile birleşip duygu ve düşüncelerimizi iyiye, doğruya, güzele, tek kelimeyle meşru çizgide tutmaya döndürür de yaratılanla yaratan arasında kulluk ve ilâhlık ilgi ve irtibatını sağlarsa, insan duygularının esiri veya uydusu olmaktan kurtulur. Böylece gerçek hayat için dünya nimetlerinin birer araç olduğunu; asıl amacın ilâhi rıza doğrultusunda bu araçları bilerek yerinde kullanmak suretiyle Allah'a tertemiz kavuşmak bulunduğunu anlar.

İlgili âyetle bu inceliğe dikkatler çekilirken Mekke'nin ileri gelen şımarıklarının kendi arzu ve heveslerini nasıl iiâhlaştırdıkları misal veriliyor. Çoğunun bu yüzden nefislerinin sınır tanımaz isteklerine mağlup

olarak Kur'ân'a ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a amansız birer düşman kesildiğine işaret yoluyla atıf yapılıyor.

Peygamber Vekil Değildir

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz insanlara doğru yolu gösteren, tehlikeli yolun uzandığı elim sonucu haber veren ve böylece Allah'tan indirilen emirleri kusursuz tebliğ eden bir uyarıcı ve müjdecidir. İnsanlar üzerine kanat gerip koruyan, gelecek azabı geri çevirip her tehlikeye karşı onları savunan ve mutlaka kurtarıcı olacağını iddia eden bir vekil değildir. Zira doğru yola kavuşturmak, azap etmek veya etmemek, affetmek veya etmemek Allah'a aittir.

Şüphesiz Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in, Mekke'de söz sahibi olan Ebu Cehil ve yandaşlarının küfür ve tuğyan içinde kalmalarına gönlü bir türlü razı değildi. Çünkü O ancak insanlara rahmet olarak gönderilmişti. Ama onları mutlaka küfürden kurtaracak, onlar aleyhine inecek azabı geri çevirecek ve her hâlükârda onları savunacak bir vekil sıfat ve yetkisiyle görevlendirilmemişti.

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle Peygamber (aleyhisselam)'ın görev ve yetkisinin sınırını çizmekte ve ileride O'nun bu sınır dışına çıkarılmamasını tenbih etmektedir. Böylece sevgi ve bağlılıkta ifrata varan ölçüsüzlüklerin İslâm'da yeri olmadığına işarette bulunulmakta ve hiçbir mürşidin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan daha yetkili olamayacağı hatırlatılmaktadır.

Hakka Gönül Kapısını Açmayan İnkarcılar Davarlara Benzetiliyor

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

"Yoksa sen onların çoğunun işittiğini ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Onlar ancak davarlar gibidirler, hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar."

Aklını, zekâsını, düşünce ve duygusunu hakikati arayıp bulmakta kullanmayan; Allah'ın verdiği bu çok değerli vasıtaları nefsinin emrine verip amacından saptıran kişiler, her şeyden önce kendilerini insanlık derecesinden aşağı düşürerek bir bakıma hayvanlaştırırlar. Hayat anlayışları mide ve şehvetle, para ve makamla sınırlıdır. Böylece yaratılışın gayesini, dünyaya

getirilişin hikmetini, ölümün sırrını, âhiretten maksadın ne olduğunu düşünmezler ve bilmezler. Nefislerine hoş gelen her şey onlar için iyidir, güzeldir ve mubahtır; hoş gelmeyen şeyler ise, kötüdür ve zararlıdır.

İşte kendilerini bu düzeyde tutan Mekkeli müşriklerin çoğu hakkında Kur'ân, sözünü ettiğimiz sebeplerle "Onlar ancak davarlar gibidirler; hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar" âyetiyle hakkı inkâr edenlere "davar" damgasını yakıştırmaktadır. Sonra da bazı yönleriyle davarlardan daha şaşkın olduklarını vurgulamakta ve bize bir mukayese imkânı vermektedir. Şöyle ki: Davarlar hem otlaklarını, hem yayılma saatlerini, hem ağıllarına dönmeyi bilirler, hem de faydalı ve zararlı otları ayırt edecek içgüdüye sahiptirler. İnkarcı sapıkların çoğu ise, neler zararlı, nelerin de yararlı olduğunu tefrik edememekte; ruhlarını ölgün hale getiren günahlardan kaçınmamakta, bedenlerini harap edecek zararlı maddeleri kullanmakta bir sakınca görmemektedirler. En azından davarlar kâinat planındaki yerlerini almasını, yaratıldıkları hizmete yönelmesini bilir ve böylece hilkat kanununa bağlı kalırlar da her halleriyle Hakk'ı tesbih ve tenzih ederler. İnkarcı şaşkınlar ise, onların aksine plândaki yerlerini alamamış, yaratıldıkları amaca yönelememişlerdir.

Unutmamak gerekir ki, kâinatta boş ve amaçsız yaratılan hiçbir şey yoktur; aynı zamanda bildiğimiz her şey insandan yana yaratılmış, insan da Yüce Yaratan'ını bilip O'na kullukta bulunmak için var kılınmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şaşkın putperestlerin Peygamber (aleyhisselam)'a karşı olumsuz tutumlarının akla ve gelişmiş vicdana uygun bir yanı ve yönü olmadığı açıklandıktan sonra çok düşündürücü bir benzetme yapılarak hayatın gayesini daha iyi incelememiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insan aklını ve vicdanını harekete geçirmek için Allah'ın varlığına ve birliğine; Kur'ân'ın ilâhi kelâm olduğuna delâlet eden akli belgeler, fiziksel olaylar sıralanıyor. Böylece inkarcıları nefsani duygularının tesirinden kurtarıp akıllarına ışık tutar anlamda bilgiler veriliyor.

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنٰهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَّسِيْرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِىْ

جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاساً وَالنَّوْمَ سُبَاتاً وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوراً ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي
اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُوراً
﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَيْتاً وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا اَنْعَاماً وَاَنَاسِيَّ كَثِيراً ﴿٤٩﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَاَبَى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوراً ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيراً ﴿٥١﴾

45- Rabbin (kurduğu düzen, koyduğu kanun uyarınca) gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu yerinde sakin bırakırdı. Sonra biz güneşi ona sebep ve delil yaptık.

46- Sonra da onu tutup kendimize doğru azar azar çekip (kısaltmaktayız).

47- O'dur ki size geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme (devresi), gündüzü yeni bir hayat (süresi) kıldı.

48-49- O'dur ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci gönderdi ve ölü bir ülkeyi diriltmemiz ve yarattığımız davarları ve birçok insanları sulamamız için gökten tertemiz su indirdik.

50- Andolsun ki, bu (tabiat olayını) öğüt alsınlar diye insanlar arasında çevirip dururuz. Bununla beraber insanların çoğu inat edip dayattılar da nankörlükten vazgeçmediler.

51- İsteseydik her kasabaya (ve köye) bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik. (Öyle yapmadık, yalnız seni seçip bütün insanlara göndermeyi uygun bulduk.)

İLGİLİ HADİS

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz geceleyin yağan yağmurun sabahleyin izleri kendini belli etmesi üzerine ashabına sordu:

"Rabbinizin (bununla) ne buyurduğunu bilir misiniz?" Onlar da: "Hayır... Allah ve Peygamberi daha iyi bilir" dediler. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

"Allah bununla şu hususu hatırlatıyor: "Kullarım bana iman eder ve beni inkâr eder halde sabahladılar. "Biz Allah'ın fazl-ü rahmetiyle yağmura eriştik" diyen kimse bana imân etmiş, yıldızın yağmur yağdırdığını inkâr etmiştir. "Akan yıldız ile yağmura eriştik" diyen kimse ise, beni inkâr etmiş, yıldıza inanmıştır."[1]

Gölgenin Uzayıp Kısalması

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ

"Rabbin (kurduğu düzen- koyduğu kanun uyarınca) gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu yerinde sakin bırakırdı."

Gölge, bilindiği gibi ışığın yolunu kesen bir cismin yerde meydana getirdiği karaltıdır. Bulunduğu ortamın ışık durumuna ve cismin kesafet ve letafetine göre gölge koyulaşır veya açılır.

Gölgenin uzayıp kısalması ya ona gelen ışık kaynağının hareket halinde olduğunu ya da gölge yapan cismin devamlı hareket ettiğini gösterir. Böylece Kur'ân-ı Kerim, insan aklını harekete geçirmek, düşünce ufkunu genişletip derinleştirmek için dünyanın ve güneşin hareket halinde olduklarına delâlet eden anafikir, diğer bir anlatımla temel bilgi veriyor.

İlmi araştırma ve tesbitler isbat etmiştir ki, gölgenin uzayıp kısalması, Dünya'nın hem kendi ekseni, hem de güneşin çevresinde bir elips çizerek dönmesinden kaynaklanmaktadır. Bu, kâinat plânında yer alan ve belli çekim kanununa bağlanan güneş ile dünyanın hiç sapmadan hareketlerini sürdürdüklerini kesin biçimde ortaya koymaktadır. Ne Güneş merkez olmaktan çıkmakta, ne de Dünya onunla kendi arasındaki mesafeyi aşmaktadır. Şüphesiz ki bu kadar hesaplı ve düzenli hareket kendiliğinden meydana gelmemiştir. Ortada ölçülü kanunlar ve matematiksel belirlemeler varsa, mutlaka o kanunları koyan, belli hesaplara göre düzenleyen bir kudret vardır.

Allah (celle celaluhu) dileseydi dünyaya başka bir hareket tarzı verip bir yüzü devamlı Güneş'e karşı olurdu da cisimlerin gölgelerini yerlerinde sabit kılabilirdi. Mevcut sistemi bugünkü haliyle düzenleyip devam ettiren O Yüce Kudret, daha değişik bir sistem meydana getirebilirdi. Ancak insan hayatının sağlıklı devamı için mevcut düzenin uygunluğu tartışılamaz bir

1 Buhari/Ezan: 156, İstiska: 28, Meğazi: 35 - Müslim/İman: 125 - Ebu Dâvud/Tıb: 22 - Taberâni/İstiska: 4 - Müsned-i Ahmed: 4/117

düzeyde bulunuyor.

Güneşin Gölgeye Delil Kılınması

ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا

"Sonra biz güneşi ona sebep ve delil yaptık."

Bu ifade, cismin Güneş ışığının yolunu kesmek suretiyle ancak yerde gölge meydana getirebildiğini gösterir. O halde Güneş ışığı olmayınca gölge de yoktur, neticesi ortaya çıkmakta ve böylece gölge ışığın varlığına delil olmaktadır.

Gecenin Bir Örtü, Uykunun Bir Dinlenme Kılınması

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا

"O'dur ki size geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme (devresi), gündüzü de yeni bir hayat (süresi) kıldı."

Bütün gün hayat ile mücadele edip yorulan vücudumuzun elbette ki dinlenmeye İhtiyacı vardır. Sabahtan akşama kadar çalışıp enerji sarfeden bir insan ne kadar yorgun olursa olsun, gece deliksiz bir uyku uyursa, ertesi gün bütün yorgunluklarından kurtulmuş olarak uyanır ve böylece dinlenmiş bir bedenle yeni bir hayata başlama imkânına erişmiş olur.

Rahat bir uyku için de az ışıklı, gürültüsüz bir yere ihtiyaç söz konusudur. Bunun için Kur'ân gecenin bir örtü, uykunun da bir dinlenme dönemi kılındığını belirtmektedir. Belli bir çalışma süresinden sonra dinlenme ihtiyacı duyan vücudumuz, rahat bir uyku ile bu ihtiyacını karşılamış olur.

Bütün bu sistemli, düzenli ve yararlı haller elbette kendiliğinden oluşmamıştır; çok yüksek bir ilmin, sınırsız bir kudretin belli kanunlara göre düzenlemesiyle vücut bulduğu kesindir. O halde her sistem ve düzen Cenâb-ı Hakk'ın varlığının şahidi ve kudretinin ayrı bir tezahürüdür. Kur'ân, gece, uyku, gündüz ve hayat nimetleriyle bize bu gerçeği öğretiyor; aynı zamanda meraklı ilim adamlarına da ana fikir veriyor.

Hayatı Düzenli Tutmamızı İlham Ediyor

Kur'ân, kırk yedinci âyetle hayatımızı düzenli ve programlı tutmamızı ilham etmektedir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu ve diğer konuyla ilgili âyetlerin ışığı altında günlük hayatını belli programa bağlayıp düzen-

li tutmuş ve bu konuda da en güzel, en verimli örnekleri vermiştir.

Bu örneklere bir göz atalım:

a) Yatsı namazını kıldıktan sonra -önemli bir konu yoksa- mutlaka yatak odasına çekilir ve artık dünya kelâmını bırakıp uyurdu.

b) Gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmek suretiyle hem ruhunu tazeler, hem de bedenine hareket ve sağlık kazandırırdı.

c) Sabahleyin fecir doğunca kalkar, namaz kıldıktan sonra Güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar zikir, fikir ve ilimle meşgul olurdu.

d) Kuşluk namazını kıldıktan sonra ev işleriyle meşgul olur ve hava iyice ısınınca gün ortasında, yani henüz öğle namazı kılınmadan önce bir süre uyurdu.

Gece uykudan kalkıp namaz kılmak, ibâdet etmek Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a vacipti. Ümmetinden iş durumu müsait olanlar için sünnettir. Zira Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in ne ticaretle, ne ziraatle, ne de sanatla uğraşacak kadar geniş zamanı yoktu. O'nun asıl görevi, inen vahyi ümmetine tebliğ etmek ve gerektiğinde onları eğitip yetiştirmekti. Ümmetine ise mutlaka herkesin bir işle meşgul olmasını emir ve tavsiye etmiş; gece yarılarına kadar oturmayı, gündüzü uykuyla geçirmeyi mekruh saymıştır.

Bunun için yatsı namazını kıldıktan sonra yatak odasına çekilmek, çevreyi rahatsız edecek gürültü ve patırtıdan kaçınmak, yâni erken uyuyup erken kalkıp iş başı etmek sünnettir. Diyebiliriz ki sabahın erken saatlerinde inen feyiz ve berekete başka saatlerde erişmek mümkün değildir.

Rüzgârın, Rahmetin Müjdecisi Kılınması

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

"O'dur ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci gönderdi."

Havanın içindeki nem oranı belli bir dereceye gelince yağmurlaşır ve yağmur olarak yağmaya başlar. Bu daha çok havanın, rüzgârların tesiriyle sıcak yerden soğuk yerlere sürüklenmesiyle oluşur. Kur'ân ilgili âyetle nemli havayı sürükleyen rüzgârın önceden yağmur yağacağını bize haber verdiğini öğretiyor. Bunun gibi inen ilâhi vahyin de yağmur misali hayat

verici, kalpleri diriltici, ruhları serinletici bir rahmet olduğunu hatırlatıyor.

Şüphesiz ki bütün bu tabiat olayları belli kanunlara göre düzenlenip insanlardan yana çevrilmiş ve bir devri daim halinde fayda sağlamasına imkân verilmiştir. Ne yazık ki insanların çoğu meydana gelen bu ve benzeri olayları sadece fiziksel, kimyasal vb. yollardan tesbite çalışırlarken, asıl sebep ve kanunları düzenleyen yüce kudreti unuturlar. O yüzden inkâr ve nankörlük bataklığına saplanıp tabiat olaylarının kendiliğinden bu düzeye geldiğini sanırlar.

Gökten Tertemiz Su İndirilmesi

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

"Ölü bir ülkeyi diriltmemiz ve yarattığımız davarları ve birçok insanları sulamamız için gökten tertemiz su indirdik."

Yeryüzünde denizler başta olmak üzere mevcut su kaynaklarının, ısının tesiriyle buharlaşması ve sonra da yağmura dönüşmesi, önemli olaylardan biridir. Her haliyle yüksek bir plân ve programın aralıksız işler durumda olduğunu yansıtır. Zira suyun buharlaşmasıyla zararlı ve murdar şeyler yerinde kalmakta, faydalı olan oksijenle hidrojen belli oranda temiz su haline dönüşmektedir.

Bu ameliye hemen her saat devam etmekte ve böylece kirli, tuzlu, acı ve zararlı bakteriler taşıyan sular ilâhi filitreden geçirilerek çok yararlı bir hüviyete bürünmektedir. Kırk sekizinci âyetin son cümlesiyle bu gerçek yansıtılmakta ve inkarcıların daha doğru düşünmeleri istenmektedir.

O bakımdan bütün müctehit imamlara göre, gökten inen su hem temiz, hem de temizleyicidir.

Gerçek bu olmakla beraber, Kur'ân'ın beyan buyurduğu gibi:

"Andolsun ki bu (tabiat olaylarını) öğüt alsınlar diye insanlar arasında çevirip dururuz. Ne var ki insanların çoğu inat edip dayatırlar da nankörlükten vazgeçmezler."

Her Kasabaya Bir Uyarıcı Göndermeye Gerek Kalmaması

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا

"İsteseydik her kasabaya (ve köye) bir uyarıcı (peygamber) gönderir-

dik. (Öyle yapmadık, yalnız seni seçip bütün insanlara göndermeyi uygun bulduk.)"

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan önce Cenâb-ı Hak her kasabaya bir peygamber göndermiştir. Çünkü şartlar öyle gerektiriyordu. Haberleşme, ulaşım imkânları yok denecek kadar azdı. O bakımdan gönderilecek bir tek peygamberin bütün dünyaya sesini duyurması mümkün değildi. Dünya coğrafyası az-çok keşfedilince, ticari kervanlar uzak ülkelere kadar uzanmaya başlayınca ve bu sebeple ulaşım ve haberleşme imkânları doğunca, artık her kasabaya ayrı bir peygamber gönderme dönemi kapandı ve kıyamete kadar bütün insanları Hakk'a davet edecek son peygamber dönemi başladı. İlgili 51. âyetle bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve kâfirler de uyarılarak konu üzerinde ciddi şekilde durmalarına imkân veriliyor.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratanın ilim ve kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına delâlet eden birkaç belge sergilendi. Böylece insan aklına ışık tutularak kâinatın çok mükemmel bir plâna göre, olayların çok kusursuz programlara göre hazırlandığı hatırlatıldı ve arkasından Kur'ân'ın bu gerçekleri yansıtan son kitap olduğuna, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da ilâhi kelâmı insanlara tebliğ eden son peygamber bulunduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinat plânında yer alan mükemmel düzenin bir bölümüne değinilerek her şeyde ilâhi sünnetin işler durumda olduğuna işarette bulunuluyor.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ
الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا
وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا
وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

1 Nahl suresi: 36, Fâtır suresi: 24. âyetlerin tefsiri

52- O halde kâfirlere baş eğip uyma; onlarla büyük bir cihâd (ruh ve heyecanı) ile savaş.

53- O ki, iki denizi salıverip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı; aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu.

54- O ki, sudan bir insan (türü) yarattı, onların arasında soy ve hısımlık meydana getirdi. Rabbin kudreti (her şeye) yeter.

Son Kitap ve Son Peygamber

Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, gerek Kur'ân'ın, gerekse Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ilmi araştırmalara başlanıldığı, dünya coğrafyasının önemli bir bölümünün keşfedildiği, haberleşme imkânlarının doğduğu bir çağda gönderilmesi bize ön fikir vermektedir. Şöyle ki: Başlanılan ilmi hareketlerin gün geçtikçe gelişip yaygınlaşacağını, haberleşmenin hız kazanacağını ilham etmekte ve o bakımdan artık her kavim ve kasabaya ayrı bir peygamber göndermeye gerek kalmadığını göstermektedir.

Nitekim Kur'ân bilimsel açıdan incelendiğinde, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın sünneti insaf gözüyle tarandığında İslâm'ın ilimle ikiz kardeş olduğu gerçeği görülür. Aynı zamanda insanları kardeşçe bir arada yaşatma, yardımlaşma ve dayanışmalarını sağlama, küfür ve azgınlığı, ahlâksızlık ve kötülükleri durdurma kudretini bütünüyle İslâm'ın kendinde taşıdığı, başka sistemlere muhtaç olmadığı anlaşılır. O halde bütün insanlara seslenen ve sadece onların huzur ve güveni için indirilen İslâmiyet'in temelini Hz. Muhammed (aleyhisselam) atarken onu geliştirip bütün insanlığın ortak rehberi haline getirmeyi basiretli ilim adamlarına, haktan yana olan mürşitlere ve samimi mü'minlere bırakmıştır.

İçli Bir Cihad Aşkıyla Dini Yaymak

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

"O halde kâfirlere baş eğip uyma; onlarla büyük bir cihad (ruh ve heyecanı) ile savaş."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz umuma gönderilen son peygamber olarak yalnız başına küfür ve azgınlıkla, zulüm ve ahlâksızlıkla savaşarak cihadın en iyisini ve en verimlisini sergilediği gibi, İslâm'da son

din olarak tek başına bütün bâtıl dinlerle kıyamete kadar cihad edecek ruh ve mayayı, kuvvet ve kudreti kendinde taşımaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki bu cihad son derece ilmi ve metotlu olmalıdır. Kaba kuvvetin fazla bir şey çözemeyeceği kesindir. O bakımdan insanlığın hayrına sunulmuş olan dini, edep, terbiye, müsamaha, nezaket, yüksek ahlâk ve bilimsel ölçüyle tebliğe çalışmak vaciptir. Mekke ve Medine dönemleri bu konuda mü'minlere en sağlam kıstası ve metodu vermektedir.

Kur'ân ise, ilgili âyetle cihadı emrederken mü'minlere şu gerçeği fısıldamaktadır:

"Küfrün karşısında baş eğmek yok, kâfirin peşine takılıp ona uydu olma ise hiç yoktur. Köklü bir imândan, sağlam ilimden, selim akıldan, parlak düşünceden yükselen aşk ve heyecanla -günün şartlarına ve metoduna göre- cihad vardır."

Bunun için İslâm ilim adamları şu hususta görüş birliği halindedirler: "Dini cahilin insiyatifine bırakmak, dine ihanettir. İslâm'dan yana ilim adamı yetiştirmemek dinin şekil ve muhteva değişikliğine uğramasına göz yummaktır. Din adına taviz vermek cinayettir. Dini kişilerin mantığına göre bir yoruma tabi tutup onun bütünlüğünü zedelemek günahların en büyüğüdür."

Acı ve Tatlı Su

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ

"O ki iki denizi verip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı..."

Kur'ân bu âyetle hem ilâhi kudreti yansıtan bir düzenlemeden söz ediyor, hem de Hak ile bâtılı, imân ile küfrü acı ve tatlı suya benzeterek bu iki kavram arasında iyi bir mukayese yapmamızı ilham ediyor. İki suyun birbirine karışmasını engelleyen bir berzahın bulunduğunu açıklarken imânla küfrün bir araya gelip bağdaşmasının mümkün olmadığına işaretle bulunuyor.

Ayrıca ilâhi kudrete ve ondaki yüceliğe delâlet eden bir belge gözler önüne seriliyor: Denizlerin ve bazı göllerin suyunun farklı nisbette acı tuzlu; nehirlerin, pınarların ve bazı göllerin suyunun tatlı yaratılmasındaki hikmeti anlamamız isteniliyor. Şüphesiz nehirler, akarlar, pınarlar ve kay-

naklar da denizler gibi acı tuzlu olsaydı, arazi çoraklaşır, bitkilerin çoğunun yaşama şansı kalmaz, dünya bugünkü güzelliğine erişemezdi.

Deniz suyunda erimiş halde bulunan tuz, magnezyum klorür, magnezyum sülfat, kalsiyum sülfat, potasyum klorür başlıca yararlı maddelerdir. Tuzluluk derecesinin farklı olması ise, denizler arasında akıntıyı sağlamaya yöneliktir. Kısaca, denizler hayat ve protein kaynağıdır. O bakımdan Kur'ân'da sık sık dikkatlerimiz denizlere çekilir, insanlardan yana birçok nimetlerin kaynağı ve barınağı olduğuna işaret edilir.

Denizle Arasında Birbirlerine Karışmalarını Engeller Anlamda Aşılması Zor Bir Sınır Vardır

وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا

"Aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu."

Birbiriyle irtibatlı bulunduğu kanalda iki denizin kendi özelliklerini koruyup birinin diğerine karışmaması Kur'ân'ın üç ayrı yerinde az farklı anlatımla açıklanmaktadır.[1] Son yıllarda ünlü Fransız ilim adamlarından Kaptan Cousteau'nun bu sebeple Kur'ân'a inanıp İslâm'a girdiği bilinmektedir.

Adı geçenin bu konuyla ilgili tesbit, buluş ve görüşü basına yansımış ve bazı haftalık ve aylık dergilere konu olmuştur. Yaptığımız tesbite göre Kaptan Cousteau şöyle demiştir: "Bazı araştırmacıların, farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğuna dair sürdürdükleri görüşleri inceliyorduk. Araştırmalar sonunda gördük ki: Akdeniz'in kendine has sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu var. Aynı zamanda kendine has canlıları barındırıyor. Sonra Atlas Okyanusu'ndaki su kütlesini inceledik ve Akdeniz'den tamamen farklı olduğunu gördük. Bu iki su kütlesi, Cebel-i Tarık Boğazı'nda birleşiyor ve bu birleşme binlerce yıldan beri sürüyordu. Buna göre iki denizin karışması ve sonuç olarak tuzlulukta, yoğunlukta, ihtiva ettiği madde oranında eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekiyordu. Oysa ki, böyle bir durumun mevcut olmadığını, yani su kütlelerinin birbirine karışmadığını ve her iki denizin yakın kısımlarında dahi ayrı bir yapıya sahip olduğunu hayretle müşahede ettik. Bunun üzerine

1 Furkan suresi: 53, Nemi suresi: 61, Rahman suresi: 20

yapmış olduğumuz araştırmalarda bizi şaşkına çeviren bir durumla karşılaştık. Çünkü bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli bulunuyordu. Aynı türdeki bir su engeli 1962 yılında Alman ilim adamları tarafından Aden Körfezi ile Kızıl Deniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda bulunmuştu. Sonraki araştırmalarımızda, farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı su engelinin bulunduğunu gördük."[1]

Acı ve tatlı iki suyun birbirine karışmamasına gelince: Bu iki ayrı şekilde yorumlanır. Birincisi: Tuzlu acı su taşıyan denizler buharlaşıp yüksek tabakalara çıkınca ilâhi filitreden geçip tatlılaşmakta ve ırmaklar, pınarlar ve akarlar halinde akıp denizlere dökülmektedirler. İkincisi: Bengaldeş'te Tşatgam'dan, Birmanya'daki Arakam'a doğru akan iki nehir, biri tatlı, öbürü tuzlu aynı yatakta karışmaksızın ve birbiri içinde erimeksizin akmaktadır. Yine Hindistan'da Ganj ve Camina nehirleri, Allahabad şehrinde kavuştuklarında biri diğerine karışmaksızın akmaya devam etmektedirler. Allah daha iyisini bilir.

İnsanın Sudan Yaratılması

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا

"O ki sudan bir insan (türü) yarattı."

Hayat önce suda başlamıştır; diğer bir ifadeyle hayatın doğum yeri ve beşiği sudur. İlk insan Adem Peygamber'in çamuru su ile yoğrulmuştur. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir hadislerinde buna değinerek şöyle açıklamada bulunmuştur:

"Adem henüz su ile çamur arasında bulunuyordu ki ben peygamber idim."[2] Ebu Nuaym ve Taberânî'nin yaptıkları bir başka rivayette ise şöyle buyurulduğu da tesbit edilmiştir:

"Âdem henüz ruh ile cesed arasında bulunuyordu ki ben peygamber idim."[3]

Biyoloji ise bize şu bilgiyi vermektedir: Hayat, suda maddelerin bir

1 Rahman suresi: 20. âyetin tefsiri

2 Buhari/Edeb: 119 - Müslim/Fezail: 28 - Ahmed: 4/406

3 Camiu's-sağir: 2/97

eriyiği olan protoplazmada meydana gelir. Canlıların her çeşidinde bol miktarda su vardır. Sudan yoksun bir canlı veya bitki düşünülemez. Bedenimizin %70'ine yakın kısmının su olduğunu söylersek suyun hayat ile iç içe olduğunu daha iyi anlamış oluruz. Kur'ân'da ilgili âyetle

"O, sudan bir insan (türü) yaratmıştır" buyurularak insan hayatının temelinin su olduğuna dair ana fikir verilmektedir. İnsanın başlangıç noktası sayılan spermanın su ile kenetlenmiş bir vaziyette olduğunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Secde suresi 8. âyetle bu inceliğe değinilerek şöyle buyuruluyor:

"Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen) inden meydana getirdi."

Böylece Enbiya ve Nur surelerinde de belirttiğimiz gibi, Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın üç ayrı yerinde canlı olan her şeyin sudan meydana geldiğini açıklamaktadır.[1]

Soy ve Hısımlık Bağları

فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا

"Onların arasında soy ve hısımlık meydana getirdi. Rabbin kudreti (her şeye) yeter."

İnsanın hem protoplazma, hem sperma yönünden menşeinin bir bakıma su olduğu gibi, vücudunun 70%'ine yakınının su olduğuna bakılınca onun su ile iç içe bulunduğu kendiliğinden anlaşılır. Cenâb-ı Hak bu temel bilgiyi verdikten sonra insanlar arasında soy ve hısımlık meydana getirdiğine dikkatleri çekiyor.

Bu, ana-babadan yavruya aktarılan üniteler, genler, diğer bir deyimle emir ve şifreler canlının geliştiği ortamda karakterlerin belirli şekilde görünmesini sağladığına işarettir. Bir bakıma soy ve hısımlık bağlarının oluşmasına yardımcı olan üniteler üzerinde düşünmemizi ilham etmekte ve genetik olaya bizi çevirmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim elli dördüncü âyetle hem bu şifrelere parmak basıyor, hem de soy ve hısımlığın önemini belirtiyor.

---

1 Enbiyâ suresi: 30, Nur suresi: 45. âyetlerin tefsiri.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle peygamberler zincirinin son halkasını oluşturan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bütün insanlara Rasul olarak gönderildiğine işaret edildi. Sonra da ilâhi plânda yer alan acı-tatlı sulara dikkatler çekildi. Özellikleri ayrı olan iki denizin birbirine salıverilmesine rağmen her birinin kendi özelliğini koruduğu ana fikir olarak verildi. Arkasından ilim adamlarına ışık tutularak suyun hayat kaynağı, diğer bir anlatımla hayatın temeli olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, bu kadar açık delil ve belgelere rağmen hâlâ bir yarar ve zarar vermeye kudreti olmayan putlara ilgi duyulduğu, tapıldığı belirtilerek insanın bu kadar küçülmesi hayretle karşılanıyor. İnkarcı sapıkların çoğu zaman Rablerine karşı tuğyan ve isyan halinde bulunduğuna; bu tutumlarıyla nefis ve şeytanı memnun ederek hayat dizginini bu iki düşmanın eline bıraktıklarına işaret ediliyor. Sonra Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in görevinin sınırı belirleniyor. Arkasından ilâhi kudretin yüceliğini yansıtan kâinat plân ve düzeninin bir bölümü üzerinde durularak insan aklına ışık tutuluyor.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ
ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَاۤءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى
لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ ۗ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا ۚ ﴿٥٨﴾ اَلَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۚ
اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا
الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۛ ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذِى جَعَلَ فِى
السَّمَاۤءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

55- Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar, ne de zarar veremiyen başka şeylere tapıyorlar. Zaten kâfir, Rabbine karşı (İblis'e ve nefse) arka çıkar.

56- Biz seni ancak (rahmet, gufran ve ebedi saadet) müjdecisi ve (eğri yolun felakete, bedbahtlığa gittiğini bildiren) uyarıcı olarak gönderdik.

57- De ki: Ben buna (hizmete) karşı sizden bir ücret istemiyorum; ancak Rabbime doğru bir yol tutmak isteyeni arzuluyorum.

58- O hep diri olup, hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan; O'na hamd ile tesbihte bulun. Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter.

59- O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir) de yaratmış; sonra da Arş üzerine saltanat ve kudretini kurmuştur. O Rahmân'dır. Artık sen O'nu (O'ndan) haberli olandan sor.

60- Onlara, haydi Rahmân'a secde edin, denilince, onlar, "Rahman da neymiş? bize emrettiğine secde mi ederiz?" derler. Ve bu onların nefretini artırır.

61- Ne yüce, ne mübarektir O Allah ki, gökte burçlar meydana getirmiş ve orada kandil (misâli bir Güneş) ve aydınlatıcı bir ay var kılmıştır.

62- O ki, düşünüp öğüt ve ibret almak isteyenler veya şükretmeyi arzu edenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirmiştir.

İnsan Ruhundaki Kemalât

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar, ne de zarar veremeyen başka şeylere tapıyorlar. Zaten kâfir, Rabbine karşı (İblis ve nefse) arka çıkar."

İnsan, ruhundaki kemalâtı, hilkatindeki hikmeti, kulluğundaki şerefi idrak ettiği nisbette insandır. Varlıkta görülebilen ve bilinebilen hemen her şey insan için yaratılmıştır. O kadar ki, insanoğlu yeryüzünde mevcut olduğu sürece kâinatın anlam ve hikmeti vardır. O yok olduğu gün kâinatın mevcudiyetinin anlam ve hikmeti de yok olur.

Bu kadar aziz kılınan insanın, kendisine hizmetten yana yaratılan eşyayı ilâhlaştırması cidden şaşılacak şeydir! Eğer eşyanın eşyaya ibadeti gerekseydi, herhalde yaratılan her şeyin insana ibâdet etmesi daha lâyık olurdu. Oysa her şey hilkat kanununa bağlı kalarak Cenâb-ı Hakk'ı tesbih

ve tenzih etmek suretiyle asıl tapılmaya lâyık olanın O Yüce Kudret bulunduğuna şehadet etmekte ve insanın da "Ahsen-i Takvim" düzeyinde sadece O Kudret'e kulluk ve ibâdet için yaratıldığını fısıldamaktadır.

İlgili âyetle, insanın bu çizgiden ayrılıp Rabbine isyan ve tuğyanda nefis ve İblis'e arka çıktığı açıklanarak inkarcılar uyarılmakta, mü'minlerin de "Tevhid inancı" hususunda çok duyarlı olmaları ilham edilmektedir.

Peygamber (aleyhisselam)**'ın İki Ana Görevi**

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Biz seni ancak (rahmet, gufran ve ebedi saadet) müjdecisi ve (eğri yolun felâkete, bedbahtlığa gittiğini bildiren) uyarıcı olarak gönderdik."

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yüklendiği görevin ağırlık merkezini şu iki husus oluşturuyor: Mü'minleri zaferle, sonsuz saadetle, Allah'a kalb-i selimle kavuşmakla müjdelemek; inkarcı maddecileri tuttukları eğri yolun felâketle neticeleneceğine karşı uyarmak...

İnen ilâhi buyrukların hemen hepsi bu iki ana göreve yönelik bulunmakta ve İslâmi ahkâm ve kuralların bunlarla iç içe olduğuna dikkatleri çekmektedir.

O halde Peygamber (aleyhisselam) mutlak hayrı, rahmeti ve güzelliği temsil eder. O'na karşı gelmek veya açtığı saadet caddesinden sapmak büyük bir haksızlık; O'nu red ve inkâr etmek ise, sonu gelmeyen pişmanlık; O'na uymamak çok kötü bir nankörlüktür.

Çünkü O, yüce ve kutsal amaçlar için en doğru yolu gösterip davet ederken kimselerden bir ücret istememiş, hizmetinin mükâfatını münhasıran Allah'tan beklemiştir. Şüphesiz hizmetin böylesinde feragat-ı nefs, asalet ve fazilet vardır.

Allah, Tek Güven Kaynağıdır

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا ۚ

"O hep diri olup, hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan; O'na hamd ile tesbihte bulun. Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter."

İnsanların kusurlarıyla uğraşmak, zaman kaybından, asıl hizmeti aksatmaktan ve önümüze konulan gerçek amaçtan uzaklaşmaktan başka bir şeye yaramaz. Üstelik toplumun bütünlüğünü zedeler ve karşılıklı güveni sarsar.

İnsanlara doğru yolu göstermek, mevcut günah ve isyanları giderme yol ve çarelerini aramak; inkarcı sapıkların, maddeci putperestlerin tuttukları yanlış yolun ancak bâtılı temsil ettiğine dikkatleri çekmek ve bu hususta gereken uyarıda bulunmak hizmetin temelini oluşturur. Ancak bu şerefli ve kutsal görevi yerine getirirken fanilere dayanıp güvenmek insanı yanıltır ve aldatır. Çünkü maksat insanlara güvenip dayanmak değil, onları tek güven kaynağı, kudret menbaı olan Allah'a güvendirip dayandırmaktır. Onun için Kur'ân-ı Kerim konuyu şu cümleyle noktalıyor: "Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter."

Göklerin ve Yerin Altı Dönemde Yaratılması

اَلَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ

"O Allah ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir)de yaratmış.."

Kur'ân-ı Kerim'in yedi ayrı yerinde göklerin ve yerin altı dönem veya altı devirde yaratıldığı "Fi-Sitteti eyyam" sözüyle açıklanmaktadır. Birçok meal ve bazı tefsirlerde, "yevm" kelimesi, bizim 24 saatlik sun'i zaman parçası olarak terceme edilmiştir. Oysa bu son derece hatalı bir çeviridir. Kur'ân âyetlerini ve âyetlerde yer alan kelime ve cümlelerin delâlet ettiği manayı anlayabilmek için, Kur'ân'ın indiği çağda hangi manalara delâlet ettiğini bilmemize mutlaka ihtiyaç vardır. Aksi halde ilâhi murat yanlış yorumlanmış olur.

"Eyyam", "yevm"in çoğuludur. Yevm bulunduğu ayet ve yer aldığı cümleye göre üç ayrı manaya delâlet eder:

a) Bizim anladığımız 24 saatlik sun'i zaman parçası,

b) Bir an,

c) Başlangıcı ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir dönem.

Özellikle göklerin ve yerin yaratılmasıyla ilgili âyetlerde kullanılan "eyyam" bu üçüncü manaya delâlet etmektedir. Nitekim yapılan bilimsel araştırmalarla da dünyanın beş-altı jeolojik devir geçirdiği tesbit edilmiştir

ki bunlar milyar yılları kapsamaktadır.[1]

Böylece Kur'ân'ı Kerim ilim adamlarına, araştırmacılara ipucu vererek göklerin ve yerin altı uzun dönemde yaratıldığını haber vermektedir.

O halde Kur'ân-ı Kerim'i çok iyi anlayabilmek için birçok bilgilerle beraber iki şeye büyük ihtiyaç söz konusudur. Birincisi, Kur'ân'ın iniş sebepleriyle birlikte indiği çağda kelime ve cümlelerin delâlet ettiği manalar; ikincisi, gerçeği bulup ortaya koyan ilimler.

Arş Üzerinde İstiva

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۚ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيرًا

"Sonra da Arş üzerine saltanat ve kudretini kurmuştur. O Rahmân'dır, Artık sen O'nu (O'ndan) haberli olandan sor."

Daha önce de açıkladığımız gibi, "istiva" bir yerde karar kılmak, üstünlük sağlamak, eşitlik kurmak, doğrulmak ve bir şeyi kasdetmek gibi manalara delâlet eder. Bütün bunlardan ortaya çıkan ve ilâhi kudrete yakışan bir mana şöyle olabilir: En büyük taht olan Arş üzerine tecelli edip hükümranlık ve kudretini kurmuş; böylece kâinatı bir bütün halinde Arş'ın çekim kuvvetine bağlamıştır.

Onun için Arş üzerindeki ilâhi hükümranlık ve kudretin keyfiyetini bilmiyoruz, ancak orayı kâinatın çekim merkezi yaptığını bir yorum olarak söyleyebiliyoruz. Zira sahih hadislerden de anlaşıldığı üzere, kâinatta en büyük sistem Arş'tır, ondan sonra Kürsi gelmektedir.[2] Konuya bu açıdan bakınca, Arş'ın çekim kuvvetinin, büyüklüğüne orantılı olduğunu söyleyebiliyoruz. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Allah'ın Zatı Bilinmez

Allah (celle celaluhu) mutlak varlıktır ve sınırsızdır, sonsuzdur. Vâcibü'l-vücut'tur, yani varlığı kendindendir. O'nu hiçbir zaman zatiyle bilemeyiz; ancak sıfatlarıyla ve o sıfatların tecelli ve tezahürleriyle bilebiliriz. Var kıldığı düzende kudretinin sınırsızlığını istidlal edebilir, eşyada O'nun yaratma damgasını görebiliriz.

---

1 A'raf suresi: 54, Yunus suresi: 3, Hud suresi: 7, Secde suresi: 4, Kaf suresi: 50. ve Hadid suresi: 4. âyetlerin tefsiri

2 Bakara Suresi: 255. âyetin tefsiri

Gözler O'nu idrâk edemez. Çünkü biz sonradan yaratılan "mümkini'l-vücut" uzdur; yani varlığımız kendimizden değil, vücudu vacip olanın mümkin kılmasıyladır. Aynı zamanda hem ölümlü, hem de sınırlıyız. O sonsuz ve yüce kudreti zatıyla, mahiyetiyle idrâk etmemiz mümkün değildir. Zira sonradan yaratılan ve sınırlı olanın, ezeli ve ebedi olup sınırsız olanı kavrayıp mahiyetiyle anlaması hiçbir zaman söz konusu olamaz.

Kâinat bütünüyle O'nun rahmetinin eseridir. Çünkü O Rahmân'dır. Artık O'nun sıfat ve tecellilerini bilenlerden sorup öğrenmemiz gerekmektedir. Şüphesiz bu inceliği en iyi bilen Peygamber'dir.

Gökte Meydana Getirilen Burçlar

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا

"Ne yüce, ne mübarektir O Allah ki, gökte burçlar meydana getirmiş."

Gökte burçların meydana getirildiği Kur'ân'ın üç ayrı yerinde açıklanmaktadır. Bu tekrardan maksat, ilâhi kudrete karşı idrakleri uyanık tutmak ve astronomi üzerinde çalışanlara temel bilgi vermektir.

Bilindiği gibi, gökteki takım yıldızlarından her biri bir burç sayılır. Bu anlatım bize göredir. Kur'ân da ilâhi düzenlemenin bir parçasını yansıtan takım yıldızlarını bizim anlayış ve tesbitimize göre isimlendirmektedir.

Gök küresi yüzeyinde yıllık hareketi dolayısıyla Güneş görünür de bir kuşak boyunca derece derece yer değiştirerek bir yıl sonra aynı noktaya varır. Bu kuşağa "Zodyak", Zodyağın ayrıldığı on iki bölgeden her birine de "Burç" denir.

Burçlar gök küresi üzerinde kendi hizalarına düşen on iki takımyıldıza karşılıktır.

Kur'ân kültüründen yeterince nasibini alamayan kimseler doğum günlerinin hangi burca rastladığına bakarak birtakım hükümler çıkarırlar ve "Yıldızım şöyle diyor." derler. Şüphesiz ki bu bütünüyle gerçek dışı efsaneden başka bir şey değildir. İslâm bu gibi bâtıl şeylerle amel etmeyi haram kılarak büyük günahlardan saymıştır. Zira yıldızlardan ahkâm çıkarmayı Hz. Peygamber (aleyhisselam) kesinlikle yasaklamış ve o gibi şeylere inanmanın küfür sayılacağını belirtmiştir.

O halde biz gökteki burçlara bakınca, onlarda ilâhi sanatın yüceliği-

ni, kudretin eşsizliğini görüp Cenâb-ı Hakk'ın önünde eğilmemiz, secdeye kapanarak O'nu tenzih etmemiz gerekmektedir.

Güneş'i Sirac, Ay'ı Nur Kılmıştır

وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

"Ve orada kandil (misali bir güneş) ve aydınlatıcı bir ay var kılmıştır."

Kur'ân'ın üç yerinde güneşin sirac, ayın nur kılındığı açıklanmaktadır.[1] Bu iki anlatım şekli bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Hemen belirtelim ki, Cenâb-ı Hak birçok ilmi konularda ipucu, ana fikir ve temel bilgi vermek suretiyle akla ışık tutar, araştırıp gerçeği o temel bilgiye göre ortaya çıkarmayı ilim adamlarına bırakır. Burada da Cenâb-ı Hak Güneş ve Ay hakkında hareket noktasını belirliyor, ana fikir vererek araştırmayı biz mü'minlere bırakıyor.

Sirac: Çıra, kandil, lamba gibi yakıtı kendinden olup etrafı aydınlatan alete denir. Cenâb-ı Hak bu kelimeyle güneşin enerjisinin kaynağının kendisinde mevcut olduğunu, başka bir kaynaktan alıp yansıtmadığını bildirmektedir.

Nur: Etrafa yayılıp eşyayı görmemize yardımcı olan ışık demektir. Kaynağı kendinden değil de başka bir cisimden alıp yansıttığı için aya "nur" denilmiştir. Güneş'e "sirac" denildiği gibi, "ziya" da denilmiştir. Kamus sahibinin de belirttiği gibi, "ziya" genellikle "nur"dan daha kuvvetlidir. Çünkü enerjisi kendisinde mevcuttur.

Böylece bu iki anlatım şekli, Güneş ve Ay hakkında kısa fakat temel bilgi mahiyetinde ön fikir vermektedir.

Gece ile Gündüzün Birbirini İzlemesi

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا

"O ki, düşünüp öğüt ve ibret almak isteyenler veya şükretmeyi arzu edenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirmiştir."

Bu düzenlemenin hem büyük bir nimet olduğu hatırlatılıyor, hem de yerkürenin batıdan doğuya doğru dönmekte bulunduğunu "gece" kavramını "gündüz" kavramından önce anarak haber veriyor.

---

1 Yunus suresi: 5, Nuh suresi: 16. âyetin tefsiri

Kur'ân'daki ilâhi üsluptan biri de, insan aklına geniş yer verip onu harekete geçirmek için yarı kapalı ifadelerle ana fikirler vermesidir. Gece ile gündüzün birbirini izlemesi, şüphesiz ki bir temel bilgidir.

Böylece Cenâb-ı Hak, dünyayı hem kendi ekseni etrafında, hem Güneş'in çevresinde belirlenmiş bir hızla hareket ettirdiğini büyük bir lütuf olarak hatırlatıyor. Zira insan hayatının verimli, düzenli ve sağlıklı sürmesi için mutlaka gece ile gündüze ihtiyaç söz konusudur. O halde dünyanın bu iki ayrı hareketini düşünerek Allah'ın koyduğu düzeni hatırlamamız ve O'na şükretmemiz gerekmektedir. Sonra da kâinatta hiçbir şeyin plân ve program dışı tutulmadığı ilham edilmekte ve kâinat kitabına bu açıdan bakmamız tavsiye edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların Allah'ı tanımamakta körü körüne ısrar ettikleri, O'na ibâdete yanaşmadıkları açıklandı. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in görev sınırı belirlenerek mü'minlere sağlam bir ölçü verildi. Arkasından Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden, aynı zamanda akla ışık tutan, ilim adamına hareket noktasını gösteren belgeler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle Allah'ı kemal sıfatlarıyla bilip Rahmân'a gerçek kul olan mü'minlerin ana vasıfları sıralanıyor ve böylece hakiki Müslüman'ın ölçüleri belirtilerek yüksek ahlâkın çerçevesi oluşturuluyor.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾
وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ
يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ وَلَا
يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ

اَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهٖ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ اِلَّا مَنْ
تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهٗ يَتُوبُ اِلَى
اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ۙ وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا
﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾
وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا
تَحِيَّةً وَسَلَامًا ۙ ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۭ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا
يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاۗؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

63- O Rahmân'ın kulları (o kimseler)dir ki, yeryüzünde alçak gönüllü yürürler; câhiller onlara söz attığı vakit, "selâmetle" derler.

64- Onlar ki Rablarına secde ederek, ayakta durarak (namaz ve niyazda bulunarak) gecelerler.

65- Onlar ki "Rabbimiz, bizden Cehennem azabını çevirip uzaklaştır. Şüphesiz ki onun azabı devamlı acı ve işkencedir" derler.

66- Şüphesiz ki orası kötü bir karargâh ve fena bir eyleşim yeridir.

67- Onlar ki (mallarını) harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik yaparlar, bu ikisi arasında dengeli ortalama bir yol tutarlar.

68- Onlar ki Allah'la beraber başka bir ilâha tapmazlar; haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmezler; zina etmezler. Kim bunları işlerse cezaya çarpılır.

69- Kıyamet günü azabı kat kat olur ve azap içinde aşağılanmış halde devamlı kalır.

70- Ancak tevbe edenler, dosdoğru imân edip iyi-yararlı amelde bulunanlar müstesna. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

71- (Evet) kim tevbe edip iyi-yararlı amelde bulunursa, şüphesiz ki o, Allah'a tevbesi kabul edilmiş ve sevabına erişmiş olarak döner.

72- Onlar ki yalan yere şahitlik etmezler, boş-anlamsız bir şeyle karşılaşınca sükunet ve vakarla geçerler.

73- Onlar ki Rablerinin âyetleri kendilerine hatırlatılınca üstüne sağırlar, körler gibi kapanıp kalmazlar.

74- Onlar ki, ey Rabbimiz! derler, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerin aydınlığı (ölçüsünde) bağışla ve bizi (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara önder ve lider eyle.

75- İşte bunlar sabrettiklerine karşılık Cennet'in gönül açıcı yüksek çardağıyla mükâfatlandırılmaya lâyık görülürler ve orada saygı ve selâm ile karşılanırlar.

76- Orada devamlı kalıcılardır. Orası ne güzel karargâh ve ne güzel kalınacak yerdir.

77- De ki: Eğer duanız (ve ibâdetiniz) olmasa, Rabbim size ne diye değer versin. Siz (ey inkarcı sapıklar!) cidden (Hakk'ı) yalanladınız. Bunun cezası lüzumlu olup (sizi bırakmayacaktır).

İLGİLİ HADİSLER

"Namaza (bile) gittiğinizde koşarak gitmeyin; vakar ve sükunetle yürüyerek gidin. Yetiştiğinizi (imamla) kılın; kaçırdığınızı (kalkıp) tamamlayın."[1]

"Bir adam diğer bir adama dil uzatıp sövdü. Sövülen adam karşılık vermedi, sadece "sana selâm olsun!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz onlara şöyle buyurdu:

"Aranızda bir melek bulunuyordu. Bu seni sövdükçe melek o sözü senden geri çeviriyor ve sövene, "sen bu söze daha lâyıksın" diyordu. Sen ise ona "sana selâmet olsun" dediğin zaman melek, "hayır selâmet

1 Buhari/Ezan: 20

sana olsun; sen buna ondan daha lâyıksın" diyordu."[1]

"Kişinin geçiminde iktisatlı davranması, dindeki bilgi ve anlayışındandır."[2]

"İktisada riâyet eden fakir düşmez."[3]

"İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den "Hangi günah daha büyüktür?" diye sorulduğunda O şu cevabı verdi:

"Seni yarattığı halde Allah'a ortak, denk ve benzer koşman." Soran tekrar sordu: "Ondan sonra hangi günah?" Peygamber (aleyhisselam) şu cevabı verdi:

"Seninle beraber yer korkusuyla çocuğunu öldürmen." Adam yine sordu. "Ondan sonra hangi günah?" Rasulullah (aleyhisselam) ona: **"Komşunun karısıyla zina etmen."** buyurdu."[4]

"Allah'a ortak koşmaktan sonra adamın kendisine helâl olmayan rahme nutfe koymasından (zina etmesinden) Allah yanında daha büyük bir günah yoktur."[5]

Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Size büyük günahların en büyüğünden haber vereyim mi? Allah'a ortak koşmak ve ana-babaya karşı gelmektir." Sonra oturduğu yerde doğrulup şöyle devam etti:

"Dikkat edin! Yalan sözden ve yalan yere şahitlikten sakının." ve bunu o kadar tekrarladı ki Ashab-ı Kiram: "Keşke sussa." diye fısıldaştılar.[6]

Rahmân'ın Gerçek Kullarının On İki Vasfı

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ

1 Ahmed: 5/445

2 Ahmed: 5/194

3 Ahmed: 1/447

4 Buhari/Tefsir: 3/2, 2/25, Edeb: 20, Diyat: 1, Hudud: 20, Tevhid: 40 - Müslim/İmân: 141, 142 -Ebu Dâvud/Talâk: 50 - Tirmizi/Tefsir: 25 - Nesâi/Tahrim: 4 - Ahmed: 1/380, 431, 434, 462-6/8

5 İbn Ebi Dünya – Câmiu's-sağir: 2/150

6 Buhari/İlim: 30 - Tirmizi/Büyu': 3 - Müsned-i Ahmed: 2/452,505-4/1233-5/291

"Rahman'ın kulları (o kimseler)dir ki, yeryüzünde alçakgönüllü yürürler; câhiller onlara söz attığı vakit "selâmetle" derler.."

Kur'ân-ı Kerim, ilâhi rahmet ve kudretin tecellisiyle kâinatın var kılındığına ve her varlığın mevcut plândaki yerini alıp Rahman olan Allah'ın irâdesine göre hizmetini sürdürdüğüne işarette bulunduktan sonra Rahmân'a kul olma şuuruna erişen mü'minlerin on iki seçkin vasfını sıralamakta ve bununla İslâm ahlâkının ana çizgisini, yüksek hikmetini, genel ölçüsünü vermektedir.

Bu on iki vasfı sıralayalım:

1- "O Rahmân'ın kulları (o kimseleridir ki, yeryüzünde alçak gönüllü yürürler."

Tevazu ve vakar imândandır. Kibir ve gurur ise, küfür ve cehalettendir. Allah'ın büyüklüğünü, yüceliğini, öncesiz ve sonrasız olduğunu bilip düşünen ve kendisinin nasıl, ne şeyden yaratıldığını idrâk eden kimse elbette ki büyüklük taslamaz.

Bu konuda insanı mahviyetkâr bir duygu ve düşünceye sevkeden en kuvvetli âmillerden biri de, her an Cenâb-ı Hak'a muhtaç bulunduğunu anlamasıdır. Zira mülkün tamamı ve nimetin her türü O'nundur. İnsanı yaratmadan önce yerküreyi onun yaşayışına elverişli duruma getirip lüzumlu bütün kaynakları hazırlayan biz değiliz, bizi yaratan Allah (celle celaluhu)'dur. O halde büyüklük ancak O Yüce Kudret'e yakışır ve O'na mahsustur.

2- "Câhiller onlara söz attığı vakit "selâmetle" derler.

Çünkü söz, konuşanın sıfatıdır. Herkes ancak kesesinde bulunanı harcar. Biz, şu an buna sataşmak, şunu bunu kırmak ve kınamak için değil, çok yüce amaçlar için dünyaya getirilmiş bulunuyoruz. Amaçtan sapmak, yaratılışımızdaki hikmete ters düşer ve bizi Allah'tan uzaklaştırmaktan başka bir sonuç doğurmaz.

O bakımdan dini eğitim şarttır. Kalpleri ve ruhları ilâhi sevgi ve korku ağıyla örmek en kuvvetli yönlendirici ve en uslandırıcı faktördür. Kişiden bu imân ve düşünceyi çekip aldığımızda geriye hayvani duygular hâkim olur.

3- "Onlar ki Rablarına secde ederek, ayakta durarak (namaz ve niyazda bulunarak) gecelerler."

Yatsı namazı bir bakıma günlük hayatı ibâdetle noktalamaya yönelik bir ibâdettir. O günkü işlediklerimizin, iyilik ve kötülüklerimizin bilançosunu çıkarmak; iyiliklerimiz ağır basıyorsa, Allah'a hamd etmek; kötülüklerimiz fazla geliyorsa, tevbe ve istiğfarda bulunmak suretiyle bir sonraki güne daha azimli ve iradeli olarak kalkmaya niyetlenmek ve böylece kusurlarımızı anlayarak Cenâb-ı Hakk'a sıdk-u selâmetle yönelmek kadar arındırıcı ve yönlendirici ne olabilir? Böyle bir imân ve düşünce atmosferi içinde yatağa uzanmak kadar asil ve faziletli bir davranış elbette ki düşünülemez.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim bu üçüncü vasfı "secde" ve "kıyam" gibi iki önemli safhayla açıklamaktadır. Zira secde kullukta tevazu'un, mahviyet ve teslimiyetin; kıyam ise ilâhi emirlere hazır ve saygılı olmanın ifadesidir. Ve unutmamak gerekir ki, kulun Allah'a en yakın olduğu anlar, secdede bulunduğu demlerdir.

4- "Onlar ki, Rabbimiz bizden Cehennem azabını çevirip uzaklaştır. Şüphesiz ki onun azabı devamlı acı ve işkencedir, derler."

Kulluğun en şerefli düzeyi ve en dengeli hali, korkuyla ümit arasında yaşamasını bilmek; yani Allah'ın rahmetinin genişliğine ümit bağladığımız kadar O'nun azabının şiddetinden korktuğumuzu için için duymamızdır. Bu konudaki incelik şudur: Yalnız Allah'ın rahmetine güvenip O'nun azabından, cezasından korkmamak insanı şımartıp birtakım ölçüsüzlüklere itebilir. Sadece O'nun azabından korkup rahmetine, affına ihtimal vermemek insanı derin bir ümitsizlik çukuruna düşürebilir.

5- "Onlar ki (mallarını) harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik yaparlar; bu ikisi arasında dengeli ortalama bir yol tutarlar."

Lüzumundan fazla harcamak israftır. İmkânlar el verdiği halde ihtiyaç nisbetinden kısıp harcamamak cimriliktir. Ashab-ı Kirâm'ın günlük hayatı bu ikisi arasında dengeli bir yol tutmanın örnekleriyle doludur. Rasulullah (aleyhisselam)'ın yüksek irfan meclisinden aldıkları dini bilgileri harfiyen uygularken özellikle şu noktaya çok dikkat ederlerdi: İnsan yemek için yaşamaz, ama yaşayabilmek için ihtiyaç nisbetinde bir şeyler yiyip içer. Aynı zamanda süslenmek, başkasına karşı üstünlük kurmak için

giyinmez; ama hem utanç yerlerini örtmek, hem mü'minin vakar ve terbiyesine korumak için giyinir.

Günümüzde harcamada bir sınır tanımayıp moda ile demoda arasında mekik dokuyarak lüksün de ötesinde israfa yol açanların yetişme tarzları incelendiğinde, çoğunun Kur'ân ve Sünnet kültüründen yoksun oldukları görülür. Dünyada her gün milyonlarca insan açlıktan can çekiştirirken sosyetenin ve müthiş bir israf içinde gününü gün edenlerin vurdum duymazlığı ne ile yorumlanabilir?.

6- "Onlar ki Allah'la beraber başka bir ilâha tapmazlar."

Kişiye Allah'ını unutturan, kalbini doldurup istilâ eden her şey, bir bakıma ilâhlaştırılmış demektir. İman nuruyla kalbini ve kafasını aydınlatan gerçek mü'minler ise, Allah'tan başka her şeyin, korunmak ve gerektiği şekilde kullanılmak üzere insana verilmiş birer emanet olduğunu kabul ederler. Zira eninde-sonunda terketmek zorunda olduğumuz eşya emanet değil de nedir? O bakımdan sözünü ettiğimiz mü'minler emanete değil, onu ihsan eden Cenâb-ı Hakk'a taparlar; kalplerini mal ve makam değil, ilâhi sevgi, korku ve O'nun rızasına erişme azmi doldurur.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu konuyu aynı surenin 43. âyetiyle şöyle açıklamaktadır:

"Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü?"

7- "Haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmezler."

İslâm Şeriatı'nın cevaz verdiği kısas ve benzeri bir ceza dışında bir insanı öldürmek kesinlikle haram kılınmış ve büyük günahlardan sayılmış; aynı zamanda ağır maddi müeyyideler de konmuştur. Allah'a kul olmanın idraki içinde Rahman sıfatından tecelli eden rahmetin anlam ve hikmetini bilen hiçbir mü'min haksız yere cana kıymaz. Zira insan haklarını en çok korumakla görevli kılınanlar şüphesiz ki mü'minlerdir. Hayat hakkı ise, hakların en üstünüdür. İnsan kanı muhteremdir. Öldürmek çare değildir, nihai çaredir. Savaşlarda bile bu prensibe riâyet edilmiştir.

Cenâb-ı Hak bir kişinin haksız yere öldürülmesinin ne kadar büyük bir cinayet olduğunu Mâide suresi 32. âyetle şöyle açıklamaktadır:

"Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesat (çıkarma

suçundan dolayı) olmaksızın öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur."

8- "Zina etmezler.."

Zina: Kadın ve erkeğin iffet ve namus perdesini yırtan, aileyi temelinden sarsan, toplumu dejenere eden, ahlâk ve fazileti yıkan, nesli soysuzlaştıran kötü bir fiildir. Oysa Allah'a ve ahiret gününe dosdoğru imân eden kimsenin şu dünyaya iffet perdesine leke dokundurmamak, aile yuvasını Allah'ın muradına uygun sapasağlam ayakta tutmak, ahlâk ve fazileti korumak, imanlı bir nesil yetiştirmek için gözlerini açtığını biliyoruz.

Ne var ki, insan melek ölçüsünde yaratılmamıştır. Onda hem hayvanı, hem de meleki sıfatlar vardır. Peygamber dışında hiç kimse günah ve kötülüklerden korunmamıştır. Önemli olan iyiliklerin ağır basması, kötülüklerin asgariye düşürülmesi ve kime karşı günah işlendiğinin bilincinde olunmasıdır. O halde kötü fiillerin tamamını veya bir kısmını bilerek veya bilmeyerek işledikten sonra ciddi şekilde pişmanlık duyup vazgeçenler hakkında ise, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Tevbelerinde sebat ettikleri takdirde Cenab-ı Hakk'ın onların kötülüklerini iyiliklere çevirmesi umulur. Zira tevbe kapısı can boğaza gelinceye kadar açıktır. Tabii küfür üzere olup tam ümitsizlik çizgisine geldiğinde artık maddi hiçbir şeyin fayda vermeyeceğini anladıktan sonra dönüş yapanlar için bu kapı açık değildir. Zira belirtilen kişilerin ümitsizlik halindeki tevbeleri makbul tutulmaz.[1]

9- "Onlar ki yalan yere şahitlik etmezler."

Yalan: Bile bile doğruyu gizlemek, Hakk'ı inkâr etmektir. Bu da ya insan haklarıyla ya da ilâhi haklarla ilgilidir. Her iki durumda da yalan, büyük günahı gerektiren çok kötü bir fiildir. Yalan bütün hak dinler tarafından yasaklanmış ve hattâ lanetlenmiştir. Çünkü insan haklarına dokunan, toplumda güveni sarsan her fiil haramdır ve yasaktır. O bakımdan yalancılığı takbih eden o kadar çok hadis vardır ki, onları bir araya getirecek olursak bir cilt haline gelebilir.

Hz. Ömer (radıyallahu anh) Kitap ve Sünnet'in ışığı altında şu tavsiyede

1 Nisa suresi: 17, 18. âyetlerinin tefsiri

bulunmuştur: "Doğru söz seni öldürtecek, yalan seni kurtaracak bile olsa birinciden ayrılma."

Abbasi Halifelerinden Harun Reşit, günün ünlü bilgin ve düşünürlerinden Mansur bin Ammar'a: "Bana öyle bir öğüt ver ki hem kısa, hem de yüklü olsun" der. Mansur, halifeye "Peki, yalnız daha önce bir iki soru sormama müsaade eder misin?" diyerek izin ister ve söze şöyle başlar: "Ey mü'minlerin emiri, şu dünyada kendi varlığınızdan daha çok sevdiğiniz (peygamber dışında) bir kimse var mıdır?" Halife: "Hayır, yoktur" diye cevap verir. Mansur devamla der ki: "Öyleyse, kendi varlığınıza kötülük etmeyiniz." Halife: "İyi ama bunun ilk şartı nedir?" diye sorunca da Mansur şu cevabı verir: "Yalan söylememektir."

İslâm kültüründen yoksun yetişen, hak dinlerden nasibini alamayan bazı Batılı fikir adamları yalanı mubah sayacak kadar ileri gitmişlerdir. Onlardan biri de ünlü İtalyan yazarı ve düşünürü Machiavelli'dir. "Gaye vasıtayı meşru kılar" gibi oldukça hatalı ve çarpık bir ilke koymuş bulunuyor. Böylece Machiavelli; iş, ahlâk, siyaset hayatında çoğu zaman yalan söylenmesi gerektiğini ileri sürmekten çekinmemiştir. Günümüzün bazı siyasileri Machiavelli'ye taş çıkartacak kadar ileri gitmektedirler.

Özellikle yalan yere şahitliğin insan haklarıyla yakından ilgili bulunduğunu unutmamak gerekir. Zira bütün günahlar tevbe ve istiğfarla affedilebilirler, ama insan haklarıyla ilgili olan günahların -hak sahibi memnun edilmedikçe, alınan hak sahibine iade edilmedikçe- affedilmesi söz konusu değildir. Ancak deniz savaşında Allah yolunda şehit düşenlerin durumu bir istisna teşkil eder.

10- "Boş-anlamsız bir şeyle karşılaşınca sükunet ve vakarla geçerler."

Dünya hayatı çok kısa, yapılacak işler de o nisbette çoktur. İnsan olarak ilâhi inayet ve rahmetin bizlerden yana tecelli ettiğini düşünmemiz ve ona lâyık olabilmemiz için gerekeni yapmamız kadar tabii ne olabilir? Önümüzde çözülmesi gereken birçok mesele ve problemler dururken çok kıymetli vakitlerimizi sununla, bununla sürtüşme ve tartışmaya ayırmamız, haddini bilmeyen insanlara muhatap olmamız bize bir şey kazandırmayacağı gibi, çok şeyler kaybettireceğinde şüphe yoktur. Biz her şeyden önce ebedi bir hayatın eşiğine getirildiğimizi ve şu anda ona hazırlık dönemi içinde bulunduğumuzu bilmek zorundayız. Bunun için de bize belli bir

süre takdir edilmiştir. Sürenin sonuna gelmeden, yani ecel çizgisine ayak basmadan kendimizi ilâhi beyân doğrultusunda donatmamız gerekmektedir. Allah'a dosdoğru imân eden kişiler olarak günlük hayatımızın hep doğruluk, fazilet, adalet, ciddiyet, sâlih amel ve hayırlı işlerle geçmesi bir emr-i ilâhidir. Ve mü'min olarak -Kur'ân'ın açıkladığı üzere- her şeyin en ciddisini, en iyisini ve en güzelini yapmakla yükümlü bulunuyoruz. Böyle bir yarışa katılmamız, dünya ile âhiret hayatımızı birbirine bağlar ve biri diğerini en mükemmel ölçüde tamamlar.

11- "Onlar ki Rablarının âyetleri kendilerine hatırlatılınca üstüne sağırlar ve körler gibi kapanıp kalmazlar."

Çünkü gerek kâinat plânında yer alan her belge, gerekse Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a indirilen her âyet, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudretinin yüceliğini, kurduğu düzenin amaç ve hikmetini, düzenlediği plânın kusursuzluğunu yansıtır. Gerçek mü'min ise, her şeyde ve olayda Allah'ın kudret damgasını gören, rahmetinin eserine şahit olan bir basirete sahip olmalıdır. O kadar ki, eşyaya imân ve irfan gözüyle bakıldığında her şeyin "Allah" dediği, her varlığın O'nun birliğine delâlet ettiği görülür.

İşte kâinatta hâkim olan düzen ve programı bize en iyi şekilde tarif edip tanıtan Kur'ân-ı Kerim'i okuyup da mana ve maksadını, hikmet ve esrarını anlamamak, anlamak için ciddi bir mesai sarfetmemek; Kur'ân'ın mutlak anlamda her iki hayatımızın tek rehberi bulunduğunu idrâk etmemek bir bakıma sağırlık ve körlüktür.

Cenâb-ı Hakk'ın bu beyânından anlıyoruz ki, Kur'ân-ı Kerim sırf okunup amel edilmek ve hükümleri uygulanmak, hikmetleri anlaşılmak üzere indirilmiştir. O ne yalnız ölülere okunmak, ne yalnız hatim yapmak, ne de duvarlara süs eşyası olarak asılmak için indirilmemiştir.

Günümüzde bazı Batılı ilim adamlarının ilim ve insaf gözüyle Kur'ân'a eğilip onu incelemeleri, kendilerine hidâyet kapılarının açılmasını sağlamış ve çoğu Kur'ân'ın beşer gücünün çok ötesinde bulunduğunu, her âyetiyle ilâhi olduğunu anlamakta gecikmemiş ve "Kur'ân çağların, medeniyetlerin önünde yürüyor" demekten kendilerini alamamışlardır. Böylece Kur'ân'a ilim gözüyle bakmak, onu kalp ve ruh kulağıyla dinlemek insanı çok olumlu sonuçlara götürmekte olduğunu anlatmaya gerek var mıdır?

Ortada birçok misaller dururken başka arayışlar içine girmek zaman kaybından başka bize ne kazandırır? Bunun için Hz, Peygamber (aleyhisselam) :

"İlim İslâm'ın hayatı, imanın direğidir. Kim ilim öğretirse, Allah onun mükâfatını tamamlar; kim de ilim öğrenip onunla amel ederse, Allah, bilmediği şeyleri ona öğretir." buyurmuştur.[1]

12- "Onlar ki ey Rabbimiz, derler, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerin aydınlığı (ölçüsünde) bağışla ve bizi (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara önder ve lider eyle."

İslâm; Kur'ân ve Hadis'in ışığında aileye lâyık olduğu değeri, önemi ve yeri vermiş, onu her türlü tecavüzden korumuştur. Çünkü vücut için omurga ne ise, toplum ve ülke için de aile odur. O bakımdan ilgili âyetle, evlenip yuva kuracak eşlerin dindarlık, ahlâk, fazilet ve soyluluk cihetiyle gözlerin aydınlığı olacak düzeyde bulunmalarına dikkat etmemiz duâ yoluyla tavsiye edilmektedir. Aynı zamanda çocuk eğitimine ciddiyetle eğilmemize işaret edilerek ihmalinin gözleri aydınlatmayacağı, huzur ve mutluluk getirmeyeceği hatırlatılmakta ve böylece Müslüman olarak aile ve çocuk konusuna ağırlık vermemiz istenmektedir.

Aileyi bu tarz yorumlamamızın sebebi çok açıktır: Kumarbaz, alkolik, namus düşkünü, uyuşturucu mübtelâsı, yalancı, dolandırıcı, hilebaz ve inkarcı bir kimse elbette ailenin gözlerinin aydınlığı sayılacak bir aile reisi olmaktan çok uzaktır. Annelik vakar ve iffetini ayaklar altına alan; gelirinin önemli bir kısmını makyajına sarfederek kendini bir süs biblosu durumuna getiren, aynı zamanda dinle, ibâdetle ilgisi bulunmayan bir kadının da ailesi ve çocukları için gözlerin aydınlığı olması düşünülemez.

O halde İslâm'a göre, seçilecek eşte birtakım özelliklerin, değer ifade eden vasıfların bulunması çok lüzumludur. Unutmayalım ki, dindar, kültürlü, faziletli, din kardeşlerine bağlı, insan sevgisiyle dolu bir nesli ancak belirtilen ölçü ve evsafta olan ana-babalar yetiştirebilir.

Müslümanlardan kendini ilim ve irfana, din ve dünya işlerine verip söz sahibi olanların her zaman sahnede nâzım rol almaları, toplumun ve ülkenin huzur ve güveni, refah ye selâmeti, aynı zamanda devamlılığı için

---

1 Ebu Şeyh: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan. (İmam Süyuti bunun zayıf olduğuna [kaydetmiştir.) Câmiu's-sağir'in şerhi Feyzülkadir/ilim maddesi.

gereklidir. Kur'ân ilgili âyetle, önderlik ve liderliği ancak bu gibi faziletli ve bilgili dindarlara lâyık görmekte ve onları bu konuya teşvik etmektedir.

Din ve dünya kültürü yerinde olan her mü'minin bulunduğu yerde yol gösterici, ülke yararına meseleleri çözücü olması, ilâhi tavsiyeler cümlesindendir.

Mü'minlerin Mükâfatlandırılması

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

"İşte bunlar sabrettiklerine karşılık Cennet'in gönül alıcı yüksek çardağıyla mükâfatlandırılmaya lâyık görülürler ve orada saygı ve selâm ile karşılanırlar"

Kur'ân-ı Kerim, insanı kemâl mertebesine yükselten on iki önemli vasfı açıkladıktan sonra, kendilerini bu düzeye getiren mü'minlerin kıyamet gününde en güzel ve en tatmin edici biçimde mükâfatlandıracaklarını haber veriyor. Zira nimet; külfet ve hizmet karşılığıdır. Âyetteki anlatıma dikkat ettiğimiz zaman şu cümlenin çok anlamlı olduğu rahatlıkla anlaşılır: "sabretmelerine karşılık." Hemen belirtelim ki, imân cevherine sahip olup onu gönül sedefinde korumak nasıl bir sabır ve azim işiyse, imânın ürünü olan sâlih ameller de bütünüyle sabrı gerektiren konulardır. Aynı zamanda dünya hayatında meşru sınırlar içinde başarılı olabilmenin sebeplerinden biri de sabırlı çalışmadır.

O kadar ki:

- Harama el sürmeden çalışmasını bilmek,

- Meşru sınırlar içinde hayatı kazanmak,

- Ahlâksızlığın kol gezdiği bir dünyada şehveti, gayri-meşrua karşı frenlemek,

- Hayat dizginini aklın ve imânın eline verip nefis ve İblis'in sultasından kurtulmak,

- Kötülüğe iyilikle karşılık verip intikam duygusunu yenmek,

- Dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurup hayatımızı ona göre düzenlemek,

- Namaz, oruç, zekât ve hac ibâdetini emredildiği şekilde yerine getirmek... hep sabırlı olmayı gerektiren şeylerdir. Kendine bu derece hâkim olup hayatını meşru çerçeve içinde tutan mü'minin elbette ki mükâfatı çok büyük olacaktır.

İnsanın Bir Diğer Ölçüsü

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۚ

"De ki: Eğer duanız (ve ibâdetiniz) olmasa, Rabbim size ne diye değer versin."

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle insanın Allah yanındaki değer ölçüsünü iki husus ile belirtmekte ve böylece yaratılışımızın hikmet ve amacına dikkatlerimizi çekmektedir. Aynı zamanda o iki hususu mü'minle kâfir arasında alâmet-i farika olarak göstermekte ve dolayısıyla bütün eşyanın ibâdet ettiğine işarette bulunmaktadır. Şüphesiz iman temeli üzerine kurulan duâ ve ibâdet; yaratılan ile Yaratan arasında ilgi sağlayan yolu işlek duruma getiren ve insanın kul, Yaratan'ın mâbud olduğunu ortaya koyan iki önemli sâlih amel kabul edilir. O bakımdan her gönderilen peygamber mutlaka ibâdet ve duâ ile işe başlamış ve Allah'ın kullarını doğru yola çağırırken bunları telkinde bulunmayı ihmal etmemiştir. Zira insanın yaratılmasından maksat budur. Nitekim Zâriyat suresi 56. âyetle konu şöyle açıklanmaktadır:

"Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım."

Hakkı Yalanlayanların Cezası

فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

"Siz (ey inkarcı sapıklar!) cidden (Hakk'ı) yalanladınız. Bunun cezası lüzumlu olup (sizi bırakmayacaktır)."

Hak birdir, birkaç değildir. Kâinat plânı hak üzere hazırlanmış; her varlık o plândaki yerini yine hak ölçülerine göre almıştır. Zira hak, sözlük olarak: Pencerenin kendi kasasına, kapağın kendi kutusuna tıpatıp uyması, ortada bir yanlışlığın, kusurun bulunmamasıdır. O halde her şeyin yaratıldığı kanuna ve amaca bağlı kalıp mevcut düzene uyum sağlaması haktır. Bunun aksine bir yol, bir tutum bâtıldır.

Allah (celle celaluhu)'nun doksan dokuz isminden biri de "Hak"tır. Zira

her şeyi belli bir kanuna göre amacına yönelik ve mevcut düzende dengeli ve uyumlu yaratılmıştır. Meselâ yerkürenin onda yedisinin denizlerle kaplı olması, Dünya'nın yirmi üç derece bir meyilde bulunup hem kendi ekseni etrafında, hem de bir elips çizerek Güneş'in çevresinde belirlenmiş bir hızla dönmesi, sabit dağların kurulması, yeraltı ve yerüstü kaynakların belli nisbette hazırlanması, Dünya ile Güneş arasında yaklaşık olarak 149 milyon kilometre mesafenin konulması hep bu denge ve düzenin birer belgesi ve Hak isminin birer tecellisidir.

O halde hakkı yalanlamak, kâinattaki bütün sistem ve düzenlemeleri yalanlamak demektir ki, bu selim akılla, sağ duyuyla, gelişmiş mantıkla bağdaşamaz. Aynı zamanda kişi bu durumda kendini de yalanlayıp inkâr etmiş sayılır.

Hakk'ın tecellilerini en mükemmel biçimde bize yansıtan Kur'ân ve onları bize en iyi şekilde öğreten peygamber de Hakk'ın insanlardan yana birer rahmetidir. Onları yalanlamak, kâinat düzenini inkâr etmek ve her varlığın hak ölçülerine dayalı hakkına tecavüz etmek sayılır. Bu bakımdan cezası da o nisbette ağır ve devamlı olur.

Furkan suresinin tefsirine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd; bu hususta da yegâne rehberimiz olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

26. SÛRE

ŞU'ARA SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
227	1279	5540

ŞU'ARA SURESİ

Son kısmındaki dört âyet dışında surenin tamamı Mekke'de inmiştir. 224. âyeti şâirlerden söz ettiği için "şâirler" manasına gelen "şu'arâ" sureye isim olmuştur.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İnkarcı sapıkların İslâm'a karşı olumsuz yöndeki faaliyetlerine dikkatler çekiliyor. Hak ile bâtıl mücadelesinin insanla birlikte başladığına işaretle Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve arkadaşları teselli ediliyor.

2- Çok çeşitli bitkileri yetiştiren Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delil getiriliyor. Böylece ilgililerin botanik üzerinde ciddi araştırma yapmaları isteniliyor.

3- Gelip geçen milletlerin ve kavimlerin kıssaları ve peygamberlerini yalanlamaları ve bunun neticesi olarak büyük felâketlerle onların yüz yüze gelmeleri ibretli yanlarıyla anlatılıyor.

4- Kur'ân'ın bütünüyle ilâhi vahyin ürünü olduğu açıklanıyor ve bu sebeple Kur'ân âyetleri üzerinde ilmi çalışmalar yapmamız ilham ediliyor.

5- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hâşâ kâhin veya şâir olduğunu iddia edenler reddedilip kınanıyor. O'na indirilen bilginin bu hususta yeterli delil ve belge olduğuna işaret ediliyor.

6- Putperest müşriklerin, sapık inkarcıların sonlarının çok elem verici azap olacağı hatırlatılıyor.

7- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın şâir olmadığı. O'na indirilen Kitab'ın şiir kalıplarına uymadığı konu ediliyor ve Kur'ân'ın bir bakıma Allahça olduğuna işaretle bu dil üzerinde araştırma yapılması öneriliyor.

8- Mekkeli putperestlerin yakında nasıl bir inkılâba uğrayacakları haber verilerek Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın İslâmiyet adına yeryüzünde en kalıcı inkılâbı yapacağına ve bunun çok yakın olduğuna değinilerek sure noktalanıyor.

٢٦ سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ
لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ
مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

1- Tâ-Sin-Mim.

2- Bu, açık-seçik (aynı zamanda açıklayıcı) Kitab'ın âyetleridir.

3- (Ey Peygamber!) Onlar dosdoğru imân etmeyecekler diye neredeyse kendine yazık edip kıyacaksın.

4- Biz isteseydik onlara gökten bir âyet (açık bir belge ya da mucize) indirirdik de onlar ona boyun büküp eğilirlerdi.

5- Onlara Rahmân'dan ne kadar yeni bir öğüt geldiyse mutlaka ondan yüzçevirdiler.

6- Cidden (onu) yalanladılar. Alaya aldıkları hususların haberi kendilerine gelecektir.

7- Yeryüzüne bakmadılar mı? Onda gönül çekici her (bitki)den nice çiftler yetiştirdik.

8- Şüphesiz ki bunda açık bir belge vardır, ama onların çoğu inanmazlar.

9- Rabbin gerçekten çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sahibidir.

Açık Seçik Kitap

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

"Bu, açık seçik (aynı zamanda açıklayıcı) Kitab'ın âyetleridir,"

Allah'ın insanlara rahmetinin son habercisi ve kıyamete kadar son mesajı olarak Kur'ân-ı Kerim, okunup anlaşılmak, anlaşılıp uygulanmak için indirilmiştir. Hükümleri açık seçiktir. Taşıdığı ana fikirler, koyduğu temel bilgiler ve temel kaideler tazeliğini hiçbir dönem ve devirde kaybetmeyecek kadar köklüdür, gerçektir ve müsbettir. Naklettiği kıssalar ibret ve öğüt alınacak ölçü ve muhtevadadır.

Ayrıca Kur'ân; akla ışık tutup onu harekete geçirmek ve böylece insana geniş düşünme ve araştırma imkânı vermek için bazı konuların sadece özetini verir, bazı konulara işaret yoluyla atıfta bulunur ve bazı ilmi konularda sadece ipucu vermekle yetinir.

İşte Kur'ân'ın açık seçik olması, ilâhi muradın anlaşılır ölçüde olmasını göstermekte ve açıklayıcı olması ise, insan aklına malzeme vermek suretiyle bazı konular üzerinde rahat yorum ve içtihatta bulunma imkânlarını yansıtmaktadır.

Peygamber (aleyhisselam) **Efendimiz'in Lüzumundan Fazla Üzülmesi**

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

"(Ey Peygamber!) Onlar dosdoğru imân etmiyecekler diye neredeyse kendine yazık edip kıyacaksın."

Şüphesiz âlemlere rahmet olarak gönderilen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kalbi insanlıktan yana rahmet ve şefkatla dolup taşıyordu. O bakımdan kimsenin küfür ve nifak üzerinde kalmasına gönlü razı olmuyordu. Mekkeli müşrikleri Hakk'ın yoluna davette çok ciddi gayretler ve ardı-arkası gelmeyen mesailer sarfetti; gece gündüz demeden gerçeği anlatmaya çalıştı; fakat olumlu sonuç alamadı. Bâtılı inatla, ısrarla savunanların çoğuna, özellikle elebaşılarına tesir edemedi. O yüzden fazlasıyla üzüldü ve göğsü daralır gibi oldu.

İlgili âyetle bu kadar üzülüp sıkılmaya gerek olmadığı hatırlatılarak Peygamber (aleyhisselam)'ın asıl görevine ve yetki sınırlarına dikkatler çekildi. Zira O'nun görevi, gereğinden fazla üzülmek değil, Allah'tan inen emirleri olduğu gibi Allah'ın kullarına tebliğ etmek ve mevcut ortama, şartlara göre irşat hizmetini sürdürmektir. Kalpleri hakka açan, kişileri doğru yola kavuşturan ise, Allah (celle celaluhu)'dur.

O halde Hz. Peygamber'in izinde olup insanları hakka davet ve irşat eden din mürşitlerinin, ilim adamlarının üzülmelerine, öfkelenmelerine, sıkılmalarına gerek yoktur. Zira ne şu insanları, yani doğru yolda yürümeyenleri yaratan, ne de diriltip hesaba çekecek olan onlardır. Kendilerini doğru yola eriştiren Allah'a hamdedip doğru yolda olmayanlara da hidâyet nasip etmesini dilemeleri ve hizmetlerini sükunetle, vakarla ve sabırla sürdürmeleri yeter bir görevdir.

Gökten Âyet ve Belge İndirilmemesi

إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ

"Biz isteseydik onlara gökten bir âyet (açık bir belge ya da mucize) indirirdik de onlar boyun büküp eğilirlerdi."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, bir diğer önemli hususu hem Peygamber (aleyhisselam)'e, hem de mü'minlere öğretiyor. Şöyle ki: Boyunları eğecek, inatları kıracak, taassubu yenecek, gururları kaldıracak büyük bir âyet, yani bir mucize indirebilirdi. Ama indirmedi. Çünkü o zaman serbest düşünmenin, aklı yeterince kullanmanın anlamı kalmaz; ihtiyari bir imâna değil, ıztırari bir imana kapı açılmış olurdu. Oysa Cenâb-ı Hak, kullarına verdiği akıl, idrâk ve benzeri yeteneklerle akıl ve düşünce yolundan hareketlerini sağlamayı dilemiştir. Bunun için de ihtiyari imânı kabule lâyık görmüştür. Öyle ki, sünnetullah bu yolda tecelli etmiştir ki, bazı istisnalarla sünnetullahın değişmesi söz konusu değildir.

Küfrün Baş Aşağı Geleceği Haberi

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

"Cidden (onu) yalanladılar. Alaya aldıkları hususların haberi kendilerine gelecektir."

Cenâb-ı Hak kudret ve üstünlüğünün damgasını yarattığı her şeye

vurmuştur. Eşya her yönüyle O'nun birliğine, kudretinin kemal mertebesinde bulunduğuna şehadet etmektedir.. Böylece her şey insan aklına ışık tutup yardımcı olmakta, her düzen mutlak bir düzenleyicinin mevcudiyetinden haber vermektedir.

Gerçek bu olunca, küfürde inat ve ısrar edenler kiminle yarışmakta veya ne ile boy ölçüşmektedir? Allah'ın sınırsız kudretiyle yarışmak veya O'na karşı gelmek mümkün müdür? İndirdiği kitap, gönderdiği peygamber rahmetinin birer tezahürü değil midir? Yoksa O'nun buna ihtiyacı mı vardır? İmân edenlerden bir menfaat mı beklemektedir? Hâşâ O ganiy-i mutlaktır. Mülk O'nun, her şey O'nundur. İndirdiği her emir insanlığın mutlaka hayrınadır. O halde bu hayırdan kaçmanın anlamı ne?

Mekkeli müşrikler küfür ve tuğyanda, saldırı ve işkencede çok ileri gittiler ve hem Kur'ân'ı, hem de Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı alay konusu edindiler. Yıllar çarçabuk birbirini kovaladı; derken ilâhi yardımın mü'minlerden yana tecelli zamanı yaklaştı. İşte o çok sıkıntılı ve ıstıraplı günlerde altıncı âyetle şu haber verildi: Yakında alaya aldıkları değerlerin nasıl bir kudrete mazhar bulunduklarının haberi kendilerine gelip ulaşacak ve artık alay konusu edindikleri o değerlerin karşısında baş eğip zelil ve hakir olacaklardır.

Nitekim çok geçmeden hicret emri indi. Arkasından Medine'de şehir devletinin temeli atıldı ve çok geçmeden tevhid burcuna zafer bayrağı dikildi; Mekke fethedilmekle kalmadı, müşriklerin Kabe'ye yaklaşmaları bile yasaklandı ve Arap Yarımadası bir baştan bir başa Allahu Ekber sesleriyle fethedildi.

Bitkilerde Zevciyet

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ

"Yeryüzüne bakmadılar mı? Onda gönül çekici her (bitki)den nice çiftler yetiştirdik."

Cenâb-ı Hakk'ın yeryüzünde kudretinin üstünlüğünü yansıtan bir diğer olay, bitki örtüşüdür. Toprakta bir çok elementleri oluşturan kudret, onu bir bakıma hayatın anası yapmış ve ona yerleştirdiği yararlı bakterilerle yeryüzünü renk renk bitkilerle süslemiştir.

Her türde zevciyet nüvesini oluşturmuş, aşılama ameliyesini böcek

ve rüzgârla sağlayıp geliştirmiştir.

Ancak âyette belirtilen "zevc" kavramından maksat, çiçeklerdeki erkek-dişi organlarının yer alması mıdır, yoksa eşeyli üreme, eşeysiz üreme midir? Bilindiği gibi eşeyli üreme; bitki hücrelerini çoğaltarak büyür. Ergen hale gelince tohum yoluyla kendine benzeyen yeni bir bitki meydana getirir. Eşeysiz üreme ise, bitki önce parçalara ayrılır sonra da her parça yeni bir bitki şeklini alır.

Diğer bir yorumla "zevciyet", çiçekli ve çiçeksiz bitkilerde olabilir. Çünkü çiçekli bitkilerde erkek ve dişi üreme hücreleri vardır. Bu bakımdan hem çiçekli ve çiçeksiz yönünden, hem de çiçekli olup erkek ve dişi üreme hücreleri yönünden bitkiler çift çift yaratılmış, denilebilir.

Çekirdekliler ise "spor" adı verilen üreme hücreleriyle çoğalırlar. Böylece bitkileri hangi yönüyle incelersek "zevciyet" faktörünün farklı şekilde mevcut olduğunu görebiliriz.

Bütün bu konudaki düzenlemeler ve türün kendi özelliğini korumak suretiyle devam edegelmesi, üstün bir kudretin hazırladığı kusursuz bir plân ve programı yansıtmaktadır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak bu konuyu az değişik anlatımla. Kur'ân'ın sekiz yerinde açıklayarak, özellikle yaklaşık olarak yeryüzünde 600.000 çeşit bitki üzerinde geniş araştırma yapmak isteyenlere anafikir vermekte ve botanik üzerinde çalışmanın insanı Allah'a daha çok yaklaştıracağını ilhâm etmektedir.[1]

Allah, Hem Aziz'dir, Hem Rahim'dir

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

"Rabbin gerçekten çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sahibidir."

Kâinat mucizelerle doludur. Gözlerimizin önüne serilen renk renk, biçim biçim bitkilerin her biri ayrı bir mucize değil de nedir? Hem de aklımıza seslenen, ona temel bilgi veren mucize.. İnkarcı nankörler ise bütün bu mükemmel düzenleme ve programlamayı tabiatın kendisine hamlet-

1 Kaf suresi: 7, Hac suresi: 5, Lokmân suresi: 10, Rahman suresi: 52, Ra'd suresi: 3, Zâriyat suresi: 49, Yâ-Sin suresi: 36 ve Tâ-Hâ suresi: 53. âyetlerin tefsiri

mekte ve bunların ötesinde başlarına inecek başka mucizeler istemektedirler. Oysa Cenâb-ı Hak, kurduğu düzeni, hazırladığı plân ve programı kişilerin arzu ve heveslerine göre değiştirmez ve herkesin isteğine göre bir mucize indirmez. Çünkü insana gerçeği arayıp bulabilecek, hakikati öğrenebilecek güçte ve yetenekte akıl, zekâ ve idrâk vermiştir. Böylece O Yüce Kudret insanı, aklını doğru yolda, hakikati arayıp bulmada kullanıp kullanmadığından dolayı sorumlu tutacağını açıklamış ve yol gösteren peygamberler göndermekle, kitap indirmekle beraber kişiyi cüz'i iradesiyle bulunduğu şart ve ortam içinde serbest bırakmıştır.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın Aziz sıfatı, O'nun çok üstün, çok kudretli olduğunu vurgularken, hazırladığı kâinat düzeninin her parçasına izzet ve rahmet damgasını vurduğunu ilham etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli putperestlerin İslâm'a karşı ilgisiz kalmakla yetinmeyip, onu doğduğu yerde yok etmek için çok hırçınca birtakım ölçüsüzlüklerde bulundukları konu edildi. Bu yüzden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın çok üzüldüğüne dikkat çekilerek buna gerek olmadığı belirtildi. Sonra O'nun görev ve yetki sınırları çizilerek hidâyete erdirmenin ancak Allah'a ait olduğuna işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın tarih boyunca mücadele halinde olduğu belirtilerek Hz. Peygamber (aleyhisselam) ve arkadaşları teselli ediliyor. Hemen arkasından Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssası, ibretli ve aydınlatıcı bir misal olarak hatırlatılıyor.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ
﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ
لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾
قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا
رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ

نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ
الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ
﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾
قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ
وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ
﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ
لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ
بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَى عَصَاهُ
فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

10-11- Hani bir zaman Rabbin Musa'ya: "Zulmü âdet edinen millete, Fir'avn'ın milletine git; artık (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan, haksızlık ve taşkınlıktan) sakınmıyacaklar mı?" diye seslenmişti.

12- Musa: "Rabbim! Doğrusu (beni) yalanlayacaklarından korkuyorum da,

13- Göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor. Onun için Harun'a da peygamberlik gönder.

14- Hem onların benim üzerimde bir (cinayet) günahı vardır; bu yüzden beni öldüreceklerinden endişeliyim" demişti.

15- (Allah ona): "Hayır, bırak bu endişeleri dedi; açık belge ve mu'cizelerimizle ikiniz (onlara) gidiniz. Şüpheniz olmasın ki biz sizinle beraberiz; (olup bitenleri) işitiriz.

16- İkiniz Fir'avn'a gidin de ona deyin ki: "Şüphesiz biz âlemlerin Rabbinm elçileri (peygamberleri)yiz;

17- İsrailoğulları'nı (salıver de) bizimle gönder."

18- (Fir'avn onlara:) "A, seni çocukken aramızda besleyip büyütmedik mi ve sen ömrünün birkaç yılını bizde (geçirip) kalmadın mı?!

19- Yapmak istediğini yaptın ve sen (cidden) nankörlerdensin," dedi.

20- Musa, "o işi ben henüz (peygamberlik) yolunda değil iken yapmıştım" dedi.

21- Sizden korktuğum zaman da aranızdan kaçtım, derken Rabbim bana hüküm ve hikmet verdi ve beni Peygamberlerden eyledi.

22- Sizde büyütülmem! Başıma kakılan bir nimet (görüyorsan bu), İsrailoğulları'nı kul-köle edinmendendir."

23- Fir'avn ona: "Âlemlerin Rabbi ne demektir?" diye sordu.

24- Musa, "Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidır. Kesin olarak bilip inanırsanız (bu böyledir)", dedi.

25- Fir'avn çevresindekilere, "İşitmiyor musunuz? (Ben ne sordum, o ne cevap verdi!)" dedi.

26- (Bunun üzerine Musa,) "O, sizin de Rabbinizdir ve daha önceki atalarınızın da Rabbidir" dedi.

27- Fir'avn, "Doğrusu size gönderilen elçinin herhalde akli dengesi bozuktur" dedi.

28- Musa, "Eğer aklınızı kullanabiliyorsanız, (bilin ki) O, doğunun da, batının da, ikisi arasındaki şeylerin de Rabbidir; bütün bunları yaratıp meydana getiren, terbiye edip kemâle erdirendir." dedi.

29- Fir'avn, "Eğer benden başka ilâh edinirsen, herhalde seni zindanlıklardan ederim" dedi.

30- Musa ona: "Sana açık-seçik bir belge (ve mucize) getirsem de mi?" dedi.

31- Fir'avn, "Eğer doğru kişilerden isen haydi o belgeyi getir!" dedi.

32- Bunun üzerine Musa, asasını yere bırakıverdi, derken o çok açık

ve belirgin ölçüde bir ejderha (oluverdi).

33- Ve elini çekip çıkardı derken o durup bakanlara (pırıl pırıl ışık veren) bembeyaz (bir görünüme büründü).

İnkarcı Zâlim Millete Uyarıcı

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۙ

"Hani bir zaman Rabbin, Musa'ya: Zulmü âdet edinen millete, Fir'avn'ın milletine git diye seslenmişti."

İlâhi rahmetin açık tecellilerinden biri de, inkâr doğrultusunda azıtıp sapıtan her millete ve kavma doğru yolu gösteren, tuttukları yanlış yolun sonunun felâket olacağını haber veren uyarıcı bir peygamber göndermesidir.

Haberleşme imkânları doğup dünya coğrafyasının önemli bir kısmı keşfedilince artık her millet veya kavma bir peygamber değil, bütün insanlara rahmet olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam) gönderilmiş ve böylece Kur'ân-ı Kerim de Allah'ın insanlara en son mesajı olarak indirilmiştir. Kur'ân'da bu husus yer yer belirtilirken bazı kıssalardan önemli safhalar nakledilerek birtakım misaller verilir. Nitekim konumuzu oluşturan Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssası bu misallerden biridir.

Demek oluyor ki, küfürde ısrar eden bir millet, zulüm ve ahlâksızlıkta ileri gitmeye başlayınca, zevalinin çok yakın olduğu kesinlik kazanır. O bakımdan Cenâb-ı Hak o milleti bir peygamber vasıtasıyla uyarmadan yok etmez. Bu O'nun sünnetinin bir gereği ve ilâhi hükmünün ayrı bir tezahürüdür. Fir'avn ve avanesi Mısır'da zulme sapıp insanlara işkence etmeye başlayınca, Musa Peygamber onlara uyarıcı olarak gönderilmiş ve tebliğ ve irşat sonuç vermeyince, Kızıldeniz azgın kâfirlere mezar olmuştur. Mekkeli putperest azgınlar da inkâr ve ahlâksızlıkta gemi azıya alınca, Cenâb-ı Hak son uyarılarını Hz. Muhammed (aleyhisselam) vasıtasıyla yaptı ve olumlu sonuç alınmayınca, mağrur başları eğecek ilâhi nusrat indi, derken hem Mekke, hem de Arap Yarımadası putlardan, zâlimlerden ve ahlâksızlardan temizlendi.

Musa (aleyhisselam)'ın Endişesi

قَالَ رَبِّ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۖ

"Musa: Rabbim, doğrusu (beni) yalanlayacaklarından korkuyorum

da demişti."

İyice azıtıp sapıtan ve Fir'avn'ı ilâhlaştıracak kadar ölçülerini kaybeden Mısır yerlilerine Hz. Musa (aleyhisselam) uyarıcı ve yol gösterici olarak gönderilince, daha önce Mısır'da doğup büyüdüğü, bazı olaylara karıştığı ve Fir'avn'ın niyet ve tutumunu çok iyi bildiği için endişelendi ve bunu istemeyerek dile getirdi. Kardeşi Harun'un da kendisine yardım eden bir peygamber kılınmasını diledi.[1]

Musa Peygamber'i asıl endişelendiren hususları; Kur'ân'ın kıssayla ilgili diğer bölümlerini de dikkate alarak şöyle özetleyebiliriz:

a) Fir'avn ve yandaşları hakkı kabul etmemekle yetinmeyip bir de ağır hakarette bulunabilirlerdi.

b) O yüzden yüklendiği ağır ve sorumluluk gerektiren görevi hakkıyla yerine getiremeyeceğini hesaba katarak ilâhi inayete sığınıyor, destek istiyordu.

c) Pürüzsüz bir konuşma ve düzgün bir telaffuz nimetine sahip olmadığından, ilâhi buyrukları yeterince ve tesirli biçimde anlatabilecek miydi?

d) Bir süre önce kazara Mısır yerlilerinden bir kıbti'yi öldürmüştü. O yüzden tecavüze uğrayabilirdi.

Tebliğ ve İrşatta Endişeye Yer Yoktur

قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ

"(Allah ona): Hayır, bırak bu endişeleri! Dedi. Açık belge ve mucizelerimizle ikiniz (onlara) gidiniz. Şüpheniz olmasın ki biz sizinle beraberiz; (olup bitenleri) işitiriz, buyurdu."

Peygamberler büyük dâvaların, yüce amaçların, kutsal gayelerin erleridir. Kalpleri davalarının büyüklüğüne orantılı azim ve cesaretle doludur. Endişeleri kendi canlarından ziyade yüklendikleri ulvi hizmetin aksaması ve davanın asıl amacına ulaşmamasıdır.

Musa (aleyhisselam)'ın da endişeleri daha çok bu noktada toplanıp düğümleniyordu. Kardeşi Harun (aleyhisselam)'ı yardımcı istemesinin asıl sebebi bu idi. Allah ona: "Hayır, bırak bu endişeleri" buyurarak her peygam-

1 Tâ-Hâ suresi: 9- 64. âyetlerin tefsiri

berin imkân ve kudreti nisbetinde tebliğ ve irşadı sürdürmekle yükümlü bulunduğunu hatırlattı. Ayrıca kutsal dâvada Cenâb-ı Hakk'ın kendisine güvenip dayananlarla beraber olacağını bildirerek daha çok manevi yardım ve desteğe dikkatlerini çekti.

Ne var ki, ilk adımda peygamberin peygamberliğini kanıtlayan mucizeyi ikinci bir destek olarak verdi. Böylece ilâhi inayete mazhar olan peygamberin bir maceracı olmadığına, dünyalıktan yana herhangi bir arzu ve ihtiras beslemediğine işarette bulundu.

Kıssanın bu önemli bölümünde, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bir yardımcı bile istemeksizin yalnız başına ortaya çıktığına, Fir'avn ve kavminden daha şirret ve azgın olan putperestlerle çetin bir mücadele verdiğine; her an ölüm tehlikesiyle burun buruna geldiği halde yılmadan hizmetini kusursuz sürdürdüğüne atıflar yapılıyor ve bu üstün azim ve irâdenin karşısında çok geçmeden azgın kâfirlerin diz çökeceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Böylece hem Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a, hem çok sıkıntılı günler geçirmekte olan arkadaşlarına zaferin çok yakın olduğu müjdesi veriliyordu.

Âlemlerin Rabbinin Elçileri

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"İkiniz Fir'avn'a gidin de ona deyin ki: Şüphesiz biz âlemlerin Rabbinin elçileri (peygamberleri)yiz."

Anlatım tarzında bir incelik söz konusudur. Şöyle ki: Fir'avn kendini putlaştırıp milli ölçüde ilâh ilân etmiş ve Kıpt'ları buna az-çok inandırmıştı. Musa Peygamber'in ise ona milli bir ilâhın hakikatte yeri olmadığını, kâinatın ancak bir tek ilâhı bulunduğunu, onun da âlemlerin Rabbi, yani yaratıp kemale erdiricisi, eşyayı terbiye edip düzen ve dengede tutucusu Allah olduğunu hatırlatmakla söze başlaması emredilmiştir.

Böylece her peygamberin ilk tebliğe "Tevhid inancı"nı anlatmak ve sahte ilâhların "Alemlerin Rabbi" olamayacaklarını hatırlatmakla başladığına işaret edilmektedir.

Bu uyarının bir ucu da Mekke ve Medine çevresinde yaşamakta olan Yahudilere yönelik bulunuyor. Zira onlardan birçoğu Allah'ı sırf İsrailoğulları'nın ilâhi sanıp ona milli bir hüviyet yakıştırmaktadırlar. Kur'ân'ı Ke-

rim, Musa (aleyhisselam)'ın ilk adımda milli bir ilâhın olamayacağını, ancak âlemlerin bir tek ilâhı bulunduğunu ilân ettiğine parmak basmak suretiyle Yahudilerin o gibi sakat ve son derece sakıncalı inançtan vazgeçmelerini hatırlatmaktadır.

Diğer bir husus da şudur: Cenâb-ı Hak, Fir'avn ve avanesinin hak dine girmeyeceklerine işarette bulunarak "tevhid inancını" hatırlattıktan sonra ona şöyle teklifte bulunmasını emretmiştir: "İsrailoğulları'nı salıver de bizimle gönder."

Âyetin bu bölümü Mekkeli putperestlerin nasıl bir yol izleyeceklerine atıfta bulunuyor ve çok geçmeden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da imân eden fakir ve kölelerle birlikte Mekke'yi terketmek isteyeceği, fakat fir'avn ruhlu müşriklerin buna engel olacakları imâ edilerek hatırlatılıyor. Nitekim sonuç öyle oldu.

Görüldüğü gibi, Kur'ân'da hiçbir âyet ve âyette yer alan cümle lüzumsuz, ibret ve öğütsüz, hikmet ve esrarsız değildir.

Musa (aleyhisselam)'ın Kınanması

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"(Fir'avn onlara): A, seni çocukken aramızda besleyip büyütmedik mi ve sen ömrünün birkaç yılını bizde (geçirip) kalmadın mı?! Yapmak istediğini yaptın ve sen (cidden) nankörlerdensin, dedi."

Fir'avn kendi kavmini keyfince yönetip kendini onların gözünde ilâhlaştırınca, elbette ülkesinde ikinci bir baş, ikinci bir yönetici kabul etmeyecekti. Aslında böyle bir durumu da hiç beklemiyordu. Derken karşısına Musa (aleyhisselam) dikiliverdi ve onu âlemlerin yegâne Rabbine imâna ve itaate çağırdı. Fir'avn önce bu çağrıya inanamadı, sonra Musa'nın ciddi olduğunu ve mucizelerle geldiğini görünce onu deli diye tanıtmaya çalıştı. Mucize karşısında ne yapacağını şaşırınca da Musa (aleyhisselam) için "Bilgili bir sihirbaz" damgasını vurmayı ihmal etmedi.

Mekke'nin ileri gelen ve kendilerini Kabe'nin rakipsiz sahipleri sanan şımarık müşrikleri de Haşimoğulları ile devamlı bir rekabet havası içinde bulunuyorlardı. Derken hiç beklemedikleri bir günde Hâşimoğulları'ndan

Hz. Muhammed (aleyhisselam) peygamber olarak gönderildiğini ilân ediverdi. Üstünlüğün Hâşimoğulları'na geçeceği, kutsal Kabe'ye onların sahip çıkacağı endişesine kapıldılar ve bir anda karşı gelip o büyük peygamberi büyücü, sihirbaz ve şâir gibi sıfatlarla tesirsiz hale getirmeye çalıştılar.

Fir'avn işin az-çok ciddiyetini anlamakta gecikmedi ve ülkesini bu rahmet havasından uzak tutmak için Musa (aleyhisselam)'ın kusurlarını hatırlatarak onu halkın yanında küçük düşürmeyi plânladı. Şöyle ki: Küçükken sarayda bir evlât gibi beslendiğini, büyüyünce de Kıbt'lardan birini öldürdüğünü alaylı bir tavırla söyleyerek onun azim ve gayretini kırmayı hesapladı. Musa Peygamber de birinci olayın irâdesi dışında cereyan ettiğini, aynı zamanda onun temelinde İsrailoğulları'nın kul köle edinilmesinin yani ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulmasının ve bir soy kırımının söz konusu olduğunu; ikinci olayın ise henüz peygamber değil iken kazara meydana geldiğini söyleyerek kendini savundu.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geçmişinde bu ve benzeri olaylar bulunmadığı halde Kureyş müşrikleri birçok yakıştırmalarda bulunmaktan çekinmediler. Anlaşılan o ki, inkarcı, maddi çıkarları ve dünyevi saltanatı elinden gitmesin diye en namuslu ve dürüst kişilere bile çamur atmaktan ve iftirada bulunmaktan çekinmez. Zira onlara göre, gaye vasıtayı meşru kılar.

Rabbülâlemin'in Mahiyeti

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Fir'avn ona: Âlemlerin Rabbi ne demektir? diye sordu."

Arapçada bir şeyin mahiyetinden sorulurken daha çok soru edatı olan (ma) ile sorulur. Şöyle ki: Bir şeyin mahiyeti; o şeyin içyüzü, neden ibaret olduğu, aslı ve mayası, zatı ve özü demektir. Fir'avn ilâhlığı maddeleştiren bir putperest idi. O bakımdan Âlemlerin Rabbi'nın mahiyetini sorma ihtiyacını duymuştu. Musa Peygamber "**Ulu'l-azm**" bir Rasul olarak ilim ve hikmetle donatılmıştı. Allah'ın mahiyetinin bilinemeyeceğini ve bu açıdan sorunun yersiz ve anlamsız olduğunu çok iyi biliyordu. O nedenle Cenâb-ı-Hakk'i eserleriyle, ilminin tezahürleriyle, kudretinin tecellileriyle tanıtmaya çalıştı. Fir'avn sorusuna istediği cevabı alamayınca, Musa (aleyhisselam)'ı küçük düşürmek için o fırsatı değerlendirmeyi ihmal etmedi: "İşitiyor musunuz? (Ben ne sordum, o ne cevap verdi)" diyerek hem Allah hakkında-

ki bilgisizliğini, hem de Hakk'a karşı isyanını ortaya koydu.

Musa (aleyhisselam) **âlemlerin Rabbi olan Allah'ın terbiye edip kemale erdirme kudretini, üç ayrı tecelli safhasını anarak dile getirdi:**

a) Âlemleri yaratıp yavaş yavaş belli bir plâna göre kemâle erdirendir.

b) Kâinat plânında yer alan her şeyin yaratanı, onların da, atalarının da Rabbidir.

c) Doğunun da, batının da ve ikisi arasındaki şeylerin de Rabbidir. Bütün bunları yaratıp meydana getiren, terbiye edip kemale erdiren, düzenleyip dengede tutan O'dur.

Birinci safha ile, ilâhi terbiyenin varlık âlemini bütünüyle kapsamakta olduğu belirtilmekte ve böylece Rab sıfatının tecelli ve tezahürü genel anlamda ifade edilmektedir. İkinci ve üçüncü safhalarla, genellemeden sonra özellendirmeye yer verilmekte, bir bakıma husus ile umum açıklanmaktadır. Şüphesiz böyle bir anlatım tarzı hem muhatabı daha iyi aydınlatmaya, hem de daha iyi düşünmeye yönelik bir metot ölçüsünü yansıtmaktadır. Cümlenin başındaki "Eğer aklınızı kullanabiliyorsanız" sözü ise hem bu hikmeti terennüm etmekte, hem de Allah'ı akıl yoluyla bilmenin mümkün olabileceğine işarette bulunmaktadır.

Tehdide Karşi Mu'cize

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ

"Fir'avn: Eğer benden başka ilâh edinirsen, elbette seni zindanlıklardan ederim, dedi."

Bâtılı temsil edenler hakkı temsil edenlerin karşısında acze düşünce tehdide başvururlar. Nitekim Musa (aleyhisselam) bir olan Allah'ın yüce kudretini, O'nun kemal sıfatlarıyla açıklayıp kâinatı denge ve düzeniyle asıl yaratıcısına nisbet edince, Fir'avn'ın ilâhlaştırılan kişiliği zedelendi ve o yüzden Musa Peygamber'i zindan ile tehdit etti. Musa Peygamber onun acze düşüp yanlış ve tehlikeli bir karar vereceğini anlayınca, Hakk'ın üstünlüğünü kelimenin dar kalıbından çıkartıp müşahhas duruma getirmeyi uygun gördü ve art arda iki mucize gösterdi: Elindeki asasını yılana, elini, koynuna sokup onu ışıl ışıl ışıldayan bir nura dönüştürdü.

Fir'avn bu olağanüstü iki olay karşısında Musa'daki kudreti az-çok

fark etmekle beraber mucizeyle sihri ayırt edemeyecek kadar bilgisiz ve ilgisiz idi. Ancak onu tesirsiz hale getirmenin gereğine inanıyor ve kafasından birçok şeyler geçiriyordu. Nitekim aşağıdaki âyetlerle onun düşünce ve tutumu ortaya konmakta ve olayın diğer safhaları ibretli yanlarıyla anlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de iman cephesine karşı müşriklerin ardı arkası gelmeyen saldırılarının yeni bir olay olmadığına dikkatler çekilerek Musa Peygamber ile Fir'avn arasında gecen olay misal verildi. Musa (aleyhisselam)'ın hakkı yansıtan sözlerine karşılık veremeyen Fir'avn'ın O'nu zindan ile tehdit ettiği ve o nedenle Musa Peygamber'in bu defa ilâhi kudreti müşahhas olarak yansıtan iki mucize gösterdiği, fakat Fir'avn'ın daha da endişelenerek başka tedbirler düşünmeye başladığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın Musa Peygamber'i tesirsiz hale getirip gözden düşürmek için ülkesinde yaşayan uzman sihirbazları toplayıp Musa (aleyhisselam)'a karşı çıkardığı konu ediliyor. Musa Peygamber'in sergilediği mucizenin sihir cinsinden olmadığını anlamakta gecikmeyen sihirbazların Allah'a imân ettikleri üzerinde durularak kıssanın diğer önemli safhaları anlatılıyor.

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ
أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى
ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ
لِمِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا
نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُوا۟
لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا
لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا۟
حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا۟ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ

مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

34- Fir'avn, çevresindeki ileri gelenlere, "şüphesiz ki bu, bilgin bir sihirbazdır,

35- Sizi kendi ülkenizden sihriyle çıkarmak istiyor; (ey ileri gelenler! Bu hususta) ne buyurursunuz?" dedi.

36- Onlar, "Bununla kardeşini gözaltında tut ve (sonra da) şehirlere toplayıcılar gönder de,

37- Bilgili olan her sihirbazı toplayıp sana getirsinler" dediler.

38- Böylece sihirbazlar bilinen bir günün belli vaktinde toplandılar.

39- Halka, "Siz de toplandınız mı" denildi.

40- Üstün gelirlerse, sihirbazlara uyacağımızı umarız dediler.

41- Sihirbazlar geldiğinde Fir'avn'a dediler ki, "Eğer üstün gelenler bizler olursak bizim için herhalde bir mükâfat vardır?"

42- Fir'avn, "Evet, o takdirde siz elbette (bana) yakınlardan olursunuz" dedi.

43- Musa, sihirbazlara: "Siz ne atacaksanız, ne ortaya koyacaksanız koyun!" dedi.

44- Onlar da urganlarını ve değneklerini yere attılar ve "Fir'avn'ın azizliği hakkı için elbette bizler üstünleriz" dediler.

45- Musa da asasını yere attı, derken ansızın onların uydurup (göz

boyayarak) ortaya koyduklarını yalayıp yuttu.

46- Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.

47-48- "Biz âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandık" dediler.

49- Fir'avn, "Ben size izin vermeden ona imân ettiniz (öyle mi?), herhalde o size sihir öğreten büyüğünüzdür. Yakında (neler yapacağımı) bileceksiniz. Yemin ederim ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve elbette hepinizi asacağım" dedi.

50- (Onlar) "Ne zararı var, çünkü biz mutlaka Rabbimize döneceğiz.

51- Biz (senin adamlarından) ilk imân edenler olduktan beri Rabbimizin hatâlarımızı bize bağışlayacağını ummaktayız" dediler.

Fir'avn'ın Tek Başına Karar Vermekten Çekinmesi

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ

"Fir'avn çevresindeki ileri gelenlere: Şüphesiz ki bu, bilgin bir sihirbazdır. Sizi kendi ülkenizden sihriyle çıkartmak istiyor. (Ey ileri gelenler! Bu hususta) ne buyurursunuz? dedi."

Musa (aleyhisselam)'ın gerek hikmetli sözleriyle, gerekse sergilediği mucizelerle Hakk'ı temsil etmesi ve doğruluğunu isbatlar mahiyette sihir türünden olmayan, aynı zamanda ilâhi kudretin tezahürü sayılan iki ayrı harikulade olayla Fir'avn'ı acze düşürüp tedirgin etmesi, Mısırlılar'ın geniş çapta dikkatlerini kendi üzerinde toplamış ve özellikle İsrailoğulları'nın kendisine olan sevgi ve bağlılığını kat kat artırmıştı.

İşte Fir'avn bu gelişmenin farkında idi. O bakımdan tek başına lehte veya aleyhte bir karar vermeyi uygun görmemişti. Zira lehte vereceği bir karar kendi otoritesini, aleyhte vereceği bir karar halkın belli bir kesiminin güvenini sarsabilirdi. Bu inceliği düşünerek meclisinde yer alan devlet adamlarının görüşlerine başvurmayı tercih etmişti.

Olayın, Mekke'deki durumla benzerlik arz etmesi:

Mekke'nin ileri gelenleri de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yüksek şahsiyeti ve getirip tebliğ ettiği ilâhi hakikatler karşısında acze düşünce, onun aleyhinde hemen bir karara varmak istiyorlardı, ama Hâşimoğul-

ları ile bir iç savaşa kapı açılır endişesiyle pek acele etmiyorlardı. Sonunda her kabileden bir genç seçip bir gece baskınında O'nun vücudunu ortadan kaldırmaya hep birlikte karar vermiş oldular.

Sihirbazların Gerçeği Anlaması

قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ

"Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar. Biz âlemlerin Rabbina, Musa ve Harun'un Rabbine inandık, dediler."

Musa Peygamber'in yaşadığı M.Ö. XIII. yüzyılda Mısır ve dolaylarında sihir ve büyücülüğün çok yaygın olduğu anlaşılıyor. Nitekim ünlü müfessir İbn Kesir de bu hususu çok açık biçimde belirtmiştir. O nedenle sözünü ettiğimiz çağda gönderilen peygamberin sihir ve büyüyü tesirsiz hale getirecek ve gerçekle ilgili bulunmadığını isbatlayacak ölçü ve nitelikte birtakım mucizelerle donatılması gerekiyordu. İşte Musa (aleyhisselam)'ın ortaya koyduğu mucizelerdeki hikmet ve amacı daha çok bu noktaya çevirmekte yarar vardır. Özellikle Musa (aleyhisselam)'ın elindeki değneğin çok kıvrak büyükçe bir yılana dönüşüp sihirbazların urgan ve değneklerini bir bir yalayıp yutması ve böylece yılan şeklinde gösterilen bu iki şeyin ortadan yok edilmesi, Asâ'da tezahür eden harikulade olayın sihir ve büyü cinsinden olmadığını, bütünüyle ilâhi kudreti yansıttığını ortaya koymuş oldu. Bu gerçeği anlamakta gecikmeyen sihirbazlar Musa Peygamber'e inandılar ve hep birlikte imân ederek Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin tecellisine baş eğip secdeye kapandılar.

Böylece Kur'ân-ı Kerim bu tarihi olayın ibretli safhalarını açıklarken hakkın; er-geç üstün geleceğini, bâtılın yıkılıp yok olacağını mü'minlere müjde mahiyetinde verirken, inkarcıları uyarır.

Mekkeli müşriklerin geleceğini belirleyen ve yaşamakta olan inkarcı maddecilere uyarıcı ölçü ve kıstas verecek olan bu olay yaklaşık Kur'ân'ın yirmi kadar yerinde az farklı bir anlatımla tekrarlanmıştır. Aslında onlar birer tekrar değil, değişik anlamda öğüt ve ibret alınacak farklı bilgiler getirmektedir. Aynı zamanda konunun önemine dikkatleri çekip idrâkleri uyanık tutmaya ve hafızalardaki izleri derinleştirmeye yönelik bulunmaktadır.[1]

---

1 A'raf suresi: 107-113, Tâ-Hâ suresi: 45-73, Yunus suresi: 81, Kasas suresi:- 36. âyetlerin tefsiri.

Fir'avn'ın Sarsılması

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِىْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ

"Fir'avn: Ben size izin vermeden ona iman ettiniz (öyle mi?), herhalde o size sihir öğreten büyüğünüzdür. Yakında (neler yapacağımı) bileceksiniz. Yemin ederim ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve elbette hepinizi asacağım, dedi."

Sihirbazlarla Musa (aleyhisselam)'ı alt edip O'nu gözden ve gönülden düşürmeyi plânlayan Fir'avn, beklediği sonucu alamayınca üzüldü ve arkasından sihirbazların bir olan Allah'a ve Musa Peygamber'e imân etmeleriyle de büsbütün sarsıldı, otoritesi zedelendi; tek kelimeyle kullandığı silah geri tepti ve kalbinden yaralandı.

Kaba kuvvete başvurmaktan başka çare düşünemeyen Fir'avn, imân eden sihirbazları ölümle tehdit etti. Ne var ki Allah'a ve Peygamberine imân; akıl, duygu ve düşünce üçlüsü doğrultusunda gerçekleşince artık hiçbir engel dinlemez; aynı zamanda ölümü Cenâb-ı Hakk'a gerçek vuslatın yolu olarak kabul eder. Nitekim sihirbazlar da Fir'avn'ın tehdidine böyle bir imân şuuru içinde cevap vermişlerdir:

"Ne zararı var, çünkü biz mutlaka Rabbimize döneceğiz."

Kur'ân-ı Kerim imân eden sihirbazların bu yüksek irfanlarından süzülüp gelen sözlerini, iman eden mü'minlere örnek olarak gösteriyor. Nitekim Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'in etrafında toplanan imân ve irfan ordusunun Hakk'a olan teslimiyetleri bunun çok üstünde bir anlam ve hikmet taşımaktaydı.

Böylece Cenâb-ı Hak, akıl, düşünce ve duygu yoluyla kalbin derinliğine yerleşen hakiki imânın zevki insanın bütün benliğini sarınca, ölüm tehdidinin onun karşısında çok önemsiz kalacağını hatırlatarak bu zevke erişmeyi telkin ve tavsiye etmektedir.

Sonra da Kıbt'lardan Musa (aleyhisselam)'a ilk imân etme bahtiyarlığına erişen sihirbazların bu anlamdaki açıklamalarının 51. âyetle bildirilme-

---

Ayrıca Bakara suresi: 102. âyetin tefsiri

si, Mekke'de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e ilk imân eden kişilerin ne kadar bahtiyar ve Allah katında aziz olduklarına işaret edilmektedir. Aynı zamanda küfrün boğucu havasından sıyrılıp imânın nurlu ve ferahlatıcı havasına giren kimselerin geçmiş günah ve kusurlarının bağışlanacağına atıf yapılmakta ve böylece Kureyş müşriklerinin dikkatleri bu önemli konuya çekilmek istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sihirbazların sihirle mucize arasındaki farkı anlamakta gecikmedikleri anlatıldı. O bakımdan hiçbir tesir altında kalmadan Musa (aleyhisselam)'ın Asâ'sında tecelli eden ilâhi kudret karşısında imân ettikleri açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kullandığı silahın geri tepmesi sebebiyle öfkelenen Fir'avn ve yandaşlarının İsrailoğulları hakkında soykırım politikası gütmeyi tasarladıklarına işaret ediliyor. İşin farkına varan Musa (aleyhisselam) Mısır'ı terketmekten başka çarenin kalmadığını düşünürken hicret emrinin indiği belirtiliyor ve böylece Musa Peygamber'in gecenin karanlığında İsrailoğulları'nı alıp Mısır'ı terkettiği konu edilerek olayların gelişme safhasına geçiliyor.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِىٓ اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ
فِى الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا
لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ
﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ ﴿٥٩﴾
فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَآءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا
لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا اِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى
اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾
وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهٗٓ اَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ

أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

52- Biz, Musa'ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü gerçekten siz takip edileceksiniz" diye vahyettik.

53-54- Fir'avn da şehir ve kasabalara (asker) toplayıcı yetkilileri gönderdi (ve dedi ki): "Şüpheniz olmasın ki bunlar sayıları pek az bir topluluktur.

55- Ve herhalde bunlar bize karşı iyice kızgın olup (diş bilemektedirler).

56- Doğrusu biz de uyanık tedbirli bir topluluğuzdur."

57-58- Bununla beraber biz Fir'avn ve askerlerini bahçelerinden, pınarlarından, hazine ve yüce-şerefli makamlardan çıkardık.

59- Böylece İsrailoğulları'nı (onların yerine) vâris kıldık.

60- Güneş doğup ortalığı aydınlatırken Fir'avn ve adamları onları takibe koyuldular.

61- İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın arkadaşları, "Eyvah! Gerçekten yetişilmekteyiz" dediler.

62- Musa (onlara): "Hayır, şüpheniz olmasın ki Rabbim bizimledir; (O, kurtuluş) yolu gösterecektir" dedi.

63- Bunun üzerine Musa'ya, "Asâ'nı denize vur!" diye vahyettik. Böylece deniz yarılıverdi de her parçası büyük bir dağ gibi (yükselip kaldı).

64- Ötekilerini de oraya yaklaştırdık.

65- Musa'yı ve beraberindekilerinin hepsini kurtardık.

66- Sonra da diğerlerini (denizde) boğduk.

67- Şüphesiz ki bu olayda öğüt ve ibret vardır; (ne var ki kalanların) çoğu imân etmiş değillerdir.

68- Rabbin, gerçekten O'dur yegâne üstün, yegâne güçlü, O'dur çok rahmet sahibi.

Mısır'dan Çıkış

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِىٓ اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ

"Biz Musa'ya: Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü gerçekten siz takip edileceksiniz, diye vahyettik."

Hakkı temsil eden Musa (aleyhisselam), davasının haklılığını delil ve belgeleriyle ortaya koyup bâtılı temsil eden Fir'avn ve yandaşlarını acze düşürdükten sonra, onlarda bir yumuşama, hakka meyletme duygusunu göreceği yerde, büsbütün küfür ve kinlerinin arttığını anladı. Böylece Fir'avn'ın kaba kuvvete başvurup bir imha hareketine girişeceğinin yakın olduğunu düşünerek Mısır'dan ayrılmanın isabetli olacağını düşünmeye başladı. Derken hicret emri geldi. Musa Peygamber ferahladı ve sadece küfürde inat ve ısrar etmekle kalmıyacağını, çok zalimce karar almaya başlayacağını bildiği Fir'avn'ın şerrinden İsrailoğulları'nı kurtarmak için ilgili ilâhi vahye uyarak gece yarısı Mısır'dan ayrıldı. Bu sırada Fir'avn'ın da tam bir imha hareketinde bulunmak için ülkesinin her yanından asker toplamaya başladığı gerçek bir vakıa idi.

Sabaha doğru Kızıldeniz'in kenarına gelen İsrailoğulları, Fir'avn'ın kuvvetli ve kalabalık bir orduyla kendilerini takip ettiklerini gördüler ve ister istemez korkup endişeye kapıldılar. Musa (aleyhisselam) onları teskine çalıştı. Allah'ın mutlaka kendilerine yardım edeceğini söyledi. Derken Melek Cebrail ne yapmaları gerektiğini açıklar mahiyette ilâhi vahyi getirdi:

"Asanı denize vur, diye vahyettik. Böylece deniz yarılıverdi de her parçası büyük bir dağ gibi (yükselip kaldı)."

Böylece Musa (aleyhisselam) kendi kavmiyle birlikte açılan yoldan geçip kurtuldular. Güneş doğarken arkalarından onları takibe gelen Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'e dayandılar. Takdir tedbiri bozar; kaza gelince gözler kör olur. Denizin açılıp kale misali suların iki yanda yükseldiğini görünce hem korktular, hem de İsrailoğulları'nın bir an önce işini bitirmek için açılan yola girdiler. İlâhi emri bekleyen dağ misali yükselen sular yıkılmaya başladı. Böylece Fir'avn ve askerleri küfür ve zulümlerinin bedelini canlarıyla ödemiş oldular. Tabii âhiretteki azap ise çok daha beter.

Kur'ân bu tarihi olayı ibretli bir misal olarak verirken peygamberler tarihinde hicretin yerine ve lüzumuna işarette bulunmakta; yakında Mek-

ke'de sıkışıp kalan mü'minlere bir hicret emrinin indirileceğini ve böylece hakkı temsil eden mü'minlerin, azgın müşriklerin şer ve fitnesinden kurtulacağını ve çok geçmeden bâtılın başaşağı geleceğini kapalı şekilde haber vermekte ve mü'minlerin biraz daha sabır göstermelerini istemektedir. Nitekim birkaç yıl sonra Medine'ye hicret gerçekleşti ve arkasından Bedir Savaşı onu izledi; derken çeyrek yüzyıl geçmeden Mekke başta olmak üzere Arap Yarımadası fethedilmiş oldu. Fir'avn ve askerleri Kızıl Deniz'de can verdikleri gibi, Mekkeli müşrikler de inat ve azgınlıklarının havasında boğulup düne kadar küçümsedikleri fakir ve kölelerden oluşan irfan ordusunun karşısında baş eğip verilecek karara rıza göstermekten başka çarelerinin kalmadığını fısıldadılar. Öyle ki, Mekkeli kâfirler kin ve inkârlarının, zulüm ve tuğyanlarının fırtınasında bir bakıma boğulup hakka teslim olmaya rıza gösterdiler.

Hakkı temsil edenler, bâtılı temsil edenlere nisbetle sayı bakımından az da olsalar, davalarına sadakatle bağlı kaldıkları ve her türlü sataşmaya göğüs gerip sabrettikleri takdirde -ilâhi takdir ve sünnet gereği- günü gelince üstünlük sağlarlar. Musa Peygamber ve kendisine inananların; Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve O'na gönülden bağlı olanların durumları bunun açık misallerinden sadece ikisidir. Kur'ân her iki olaya da özellikle bu açıdan da bakmamızı ilham etmektedir. Çünkü Allah (celle celaluhu) mutlaka çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sahibidir. Nitekim 67 ve 68. âyetlerle bu hakikate işarette bulunulmakta ve yaşamakta olan sadık mü'minlere istikbal vadedilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başta Mekkeli putperestler olmak üzere bütün inkarcı azgınların, şaşkın maddecilerin ibret ve öğüt alabilecekleri Musa ve Fir'avn kıssasının önemli safhaları anlatılarak ilâhi uyarı yapıldı. Küfrün sonunun mutlak hezimet olacağına işaretle yaşamakta olan kâfir toplulukların dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hem Yahudilerce, hem de Araplarca bilinen ve sevilen İbrahim (aleyhisselam)'ın yönlendirici, umut ve güven verici kıssasının ibretli safhalarından pasajlar veriliyor; hakkı red ve inkâr .edenlerin iyice düşünüp karar vermeleri dolaylı şekilde öneriliyor

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا

نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّٓى اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ اَلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِى اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِّى لِسَانَ صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِاَبِى اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّآلِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

69- Onlara İbrahim'le ilgili haberi de oku.

70- Hani İbrahim babasına ve kavmine dedi ki: "Neye tapıyorsunuz?"

71- "Putlara tapıyoruz ve hep onlar için toplanıp üzerlerine kapanırcasına tapmaya devam ediyoruz" dediler.

72-73- İbrahim onlara: "Duâ ettiğinizde sizi duyuyorlar mı veya size yarar ya da zarar verebiliyorlar mı?" dedi.

74- "Hayır, biz babalarımızı böyle yaparlarken bulduk" dediler.

75-76- İbrahim, "Sizin ve önceki atalarınızın nelere taptıklarını (üzerinde düşünüp onların neler olduklarını iyice) görüp anladınız mı?

77- Şüpheniz olmasın ki o taptıklarınız benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi müstesna, (O benim yegâne dostumdur).

78- O ki beni yaratmış ve beni doğru yola iletmiştir.

79- O ki beni yedirir ve içirir.

80- Hastalandığım zaman O bana şifâ verir.

81- O ki beni öldürür, sonra da diriltir.

82- O ki, hesap-cezâ günü günah ve kusurlarımı bağışlamasını O'ndan ummaktayım" dedi (ve ilâve etti):

83- "Rabbim! Bana hüküm-hikmet ver ve beni iyi-yararlı kişilere eriştir.

84- Sonra gelenler arasında doğru bir dil ile (anılmamı) bana sağla.

85- Beni Naim Cennet'inin vârislerinden eyle.

86- Babamı da bağışla; çünkü gerçekten o (doğru yoldan) sapmışlardandır.

87- Beni (canlıların) dirilip kaldırılacakları gün rezil ve rüsvay eyleme.

88- Öyle gün ki, mal ve oğullar (evlâd) fayda vermez.

89- Ancak Allah'a selim bir kalp ile gelenler müstesna. (onların elbette imânı ve iyi-yararlı ameli fayda verir.)"

İbrahim (aleyhisselam)'ın Uyguladığı Metot

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَ

"Onlara İbrahim'le ilgili haberi de oku."

İbrahim (aleyhisselam), neye niçin tapıldığını kendi kavmine bazı sorular yönelterek inkarcıların akıl ve düşüncelerini gerçeğe çekmeye çalışmıştır. Başta babası ve yakınları olmak üzere kendi kavmine putların bir hiç olduğunu anlatmak ve insan eliyle yontulup şekillendirilen bu cisimlerin hiçbir zaman ilâh olamayacaklarına kalplerini yatıştırmak için onlara tebliğe devam ediyordu.

Tebliğde şu üç soruyu tevcih etme ihtiyacını duymuştur:

1- Neye niçin tapıyorsunuz?

2- Dua ettiğinizde bu putlar sizi duyuyorlar mı?

3- Taptığınız zaman size yarar, tapmadığınız zaman zarar verebiliyorlar mı?

Putlarda en azından bu sıfat ve yeteneklerin bulunmadığı kendiliğinden ortaya çıkmış bulunuyordu. Nitekim putperestlerin bu sorulara verdikleri cevap "hayır" şeklinde olmuştur.

Böylece ilâh edinilen cisimlerin tapılmaya lâyık olmadıkları, üstelik onlardan çok üstün ve çok şerefli olan insanın o gibi şekiller karşısında eğilmesinin büyük, bir zillet ve aşağılık sayıldığı gerçeği ortaya çıkmış bulunuyordu.

İbrahim (aleyhisselam)'ın kavmi bu çok mantıki sorular ve doğurduğu neticeler karşısında fazla bir şey diyemediler, sadece kendilerini haklı göstermek için baba ve dedelerinin âdetlerine uyduklarını söyleyebildiler. İbrahim (aleyhisselam), körü körüne atalarının dinine uymanın, onların izinde yürümenin sakıncalarına dokunarak bunun yarar ve zararlarını tesbit etmenin gereğine işarette bulundu.

Uygulanan bu metot, şüphesiz ki o anda olumlu bir sonuç doğurmamışsa bile, en azından kafalarda bir şüphe kıvılcımının oluşmasını sağlamıştır.

İbrahim (aleyhisselam) bu ön girişten sonra asıl maksada yönelerek, gerçek anlamda tapılmaya, ibâdet edilmeye ancak bir olan, ortağı bulunmayan âlemlerin Rabbi Allah'ın lâyık olduğunu anlatmaya çalışmış ve putlardan nefret ettiğini, onları bir bakıma "Tevhid inancı"nı zedelediğinden düşman kabul ettiğini belirtmekten çekinmemiştir.

İbrahim (aleyhisselam)'ın bu son sözlerinde kullandığı ifade şeklinde bir incelik söz konusudur ki, o da hakiki ilâhın vasıflarından bir kısmına parmak basmasıdır; şöyle ki:

1- Varlık âlemini yaratıp her şeyi türünün özelliğine göre ve hilkatindeki gayesine göre terbiye edip kemale eriştiren ve bundan dolayı Rab sıfatıyla anılan mutlak kudret tek ilâh,

2- İnsanları birçok yeteneklerle yarattıktan sonra onları doğru yola ileten geniş rahmet sahibi benzersiz ilâh,

3- Varlık âleminde yer alan her şeyi insan için yaratan; Güneş'i, Ay'ı, bulutu, rüzgârı, deniz ve karayı onun hizmetine sevkedip baş eğdiren yüce kudret,

4- İnsana arız olan hastalıkları tedavi için lüzumlu bütün ilâç ve çareleri sergileyen ve bunları elde etmek için aklı kullanmayı, düşünceyi derinleştirmeyi emreden yegâne rahmet sahibi,

5- İnsanı, hayatın anlam ve hikmetini; asıl yaratanı kemal sıfatlarıyla bilip idrâk etmesi için yaratıp belli bir süre yaşattıktan sonra öldüren ve sonra da onu gerçek hayata yeniden diriltip kaldıran ilâh,

6- Hesap, ceza ve mükâfat gününde inanan mü'minlerin dünyada işledikleri günah ve kusurlarını bağışlayan sonsuz merhamet sahibi.

İşte bu kemal sıfatlardan hiçbirini putlarda görmek mümkün değildir. Bu sıfatlar insana asıl yaratanını tanıtmakta ve insan olmamızın mana ve hikmetini öğretmektedir.

Allah'tan Şu Dört Şeyi İstemek

اَلَّذِی خَلَقَنِی فَهُوَ یَهْدِینِ

"O ki beni yaratmış ve doğru yola iletmiştir."

İbrahim (aleyhisselam) ilâhi kudretin üstünlüğünü, insan aklının kabul edebileceği anlamda açıkladıktan; putların anlamsız boş cisimler olduğunu ortaya koyduktan sonra, insanların hemen her gün daha çok muhtaç bulunduğu şu dört şeyin kaynağının da ancak Cenab-ı Hak olduğunu belirtiyor.

Allah'ın kullarına olan aralıksız rahmet ve inayetine dikkatleri çekmiş ve şöylece sıralanmıştır:

1- اَلَّذِی خَلَقَنِی فَهُوَ یَهْدِینِ

"O ki beni yaratmış ve doğru yola iletmiştir."

Yoktan yaratıp var kılmak Allah'a mahsustur. Kur'ân'ın anlatımıyla insanlar ve sahte ilâhlar bir sivrisinek yaratmaya muktedir değildirler. Nitekim bugün ilmi araştırmalar bir hücrenin yapısını tesbit edip ortaya koymuştur, ama ondaki canlılık vasfının nasıl oluştuğunu keşfedememiştir; aynı zamanda ona bu vasfı da verememiştir.

"Doğru yola iletmek" diye çevirisini yaptığımız "hidâyet"e erdirmek ise ancak Allah'a mahsustur. Peygamberler, mürşitler ve din âlimlerinin görevi, insanları tehlikeli yola karşı uyarmak; doğru yolu gösterip onları sonsuz bir hayat ve nimetleriyle müjdelemektir. Dinde bu yüce hizmete

"inzar" ve "tebşir" denilir ki, İslâmi bütün esas ve prensipleri; emir ve nehiyleri, tavsiye ve öğütleri kapsamaktadır.

2- وَالَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ

"O ki beni yedirir ve içirir."

Cenâb-ı Hak, Âdem'i yaratmayı irâde buyurduğunda, önce Dünya'yı O'nun ve zürriyetinin rahat yaşayacağı şekilde yaratıp düzenledi. İnsanın önemli ihtiyaçlarından olan yiyecek ve içecek maddelerini belli bir plân ve programa bağlayıp ortamı ve şartları yeterli şekilde hazırladı: Toprak, bulut, rüzgâr, hava, Güneş ve sayısı belirsiz canlıları bunun için hizmete şevketti.

Görüldüğü gibi, insanları yedirip içiren hakikatte Cenab-ı Hak'tır. İbrahim Peygamber bu inceliğe parmak basarak her çeşit nimetin sonsuz kudret sahibi Allah'tan geldiğini belirterek bizi bu konuda da aydınlatmıştır.

Doğunun yetiştirdiği ünlü halk filozofu Şeyh Sadi bu gerçeği şu sözleriyle çok güzel tasvir etmiştir: "Bulut, rüzgâr, Ay, Güneş, gök ve zaman hepsi birden senin eline bir parça ekmek ulaşsın diye hizmet vermektedirler. O halde eline ulaşan bir parça ekmeği gafletle yemen insaf şartına ve ölçüsüne uygun düşmez."

3- وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

"Hastalandığım zaman O bana şifâ verir."

İnsana şifâ veren bütün bitkileri taşıdıkları özellikleriyle yaratan Cenab-ı Hak'tır. İlim adamları, kimyacılar, eczacılar ancak bu bitkilerin kimyevi tahlilini yapıp neyin ne için faydalı ya da zararlı olduğunu tesbit etmektedirler. Hiç kimse kâinat plânında yer almayan, aslı ve mayası bulunmayan bir ilâç icat etmemiştir. Zira bu mümkün değildir. O nedenle İslâm dini, bir hastalıktan dolayı ilâç alınırken şifayı o ilâçtan veya tavsiye edenden değil, onu yaratıp yararlanma düzeyine getiren Cenab-ı Hak'tan beklemeyi telkin ve tavsiye etmiştir. Bu inceliğe değinip bizi yeterince aydınlatan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Her hastalık ve illetin bir devası (ve şifâsı) vardır."[1]

---

1 Buhari/Tıb: 1 - Ebu Dâvud/Tıb: 11 - İbn Mâce/Tıb: 1 - Tirmizi/Tıb: 2 - Ahmed: 1/377, 413, 443, 446-3/335-4/278, 315-5/371

"Cenab-ı Hak ne zaman, nerede bir hastalık ve illet yaratmışsa, mutlaka (ona karşılık) deva (ve şifa) da yaratmıştır."[1]

"Allah hiçbir hastalık ve illet indirmemiştir ki, onun şifasını da indirmiş olmasın."[2]

Bu hadisi şöyle de tercüme edebiliriz: "Cenab-ı Hak ne kadar bir hastalık ve illet indirmişse, mutlaka onun şifasını da indirmiştir."

4- وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ

"O ki beni öldürür, sonra da diriltir."

Bedene yerleştirdiği ruhu hakiki mânada Cenab-ı Hak çekip alır. Ancak ne var ki, bunun için meydana gelecek birtakım sebepleri O daha önceden ezeli ve ebedi ilmiyle tesbit edip "ecel" denilen olayı ona göre takdir etmiştir.

Bu bakımdan insanı öldüren, yani vakti gelince ruhunu çekip alan Cenab-ı Hak'tır. Öldürülme veya bir kazaya uğrayıp hayatı kaybetme olayları birtakım zahiri sebeplerdir.

Öldükten sonra kudretini izhar edip ikinci hayata diriltip kaldırma da ancak Cenab-ı Hakk'a mahsustur. Bedenden ayrılıp berzah âleminde beklemekte olan insani ruhlar için yeniden beden denilen varlığı yaratma kudreti O'na aittir. Elementleri bir araya getirip hücreleri ve onları bir araya getirip bedeni oluşturmak beşer kudretinin çok üstünde ve ötesindedir. Nitekim yeşeren bitkilerin sararıp çer- çöp haline geldikten sonra ya tohumları, ya kökleri veya taşıdıkları "sporlar"ı belli bir plân ve programa göre düzenleyip harekete geçiren Cenab-ı Hak olmakla beraber; kökleri, tohumları ve sporları genetik bir düzenlemede tutan ve devam ettiren de Cenab-ı Haktır. O, bitkilerde bu özellik ve kudreti yaratmamış olsaydı, hangi ilim adamı bir tohum meydana getirebilirdi? İşte kıyamet gününde insanları diriltmesi böyle bir düzenleme ve kudretle gerçekleşecektir.

Şüphesiz ki insanın, sıraladığımız bu dört şeyden zaman zaman gaflet etmesi hatâ ve günahtır. O bakımdan İbrahim (aleyhisselam) buna işaretle içinden geçeni şöyle dile getirmiş ve gaflet etmememizi tavsiyede bulun-

---

1 Müsned-ı Ahmed: 1/156

2 İbn Mâce/Tıb: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den – Câmiu's-sağir: 2/143

muştur: "O ki, hesap-cezâ günü günah ve kusurlarımı bağışlamasını O'ndan ummaktayım."

İbrahim (aleyhisselam)'ın Altı Maddelik Dileği

İbrahim (aleyhisselam) dünya ve âhiretini ilâhi hoşnutluk düzeyinde tutup saadete çevirmek için Cenab-ı Hak'tan ayrıca altı maddelik bir dilekte bulunmuş ve böylece kendisinden sonraki mü'minlere de kalıcı bir ölçü ve öğüt bırakmıştır. Şöyle ki:

1- رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا

"Rabbim, bana hüküm-hikmet ver."

Hüküm: Çok geniş kapsamlı bir kelimedir. Bulunduğu âyete ve yer aldığı konu ve cümleye göre yorumlanır. Burada ise, Allah'ın koymuş olduğu helâl-haram sınırlarını ve onlarla ilgili hükümleri bilmek ve aynı zamanda din ve dünya işlerinde bilgili ve anlayışlı olmaktır. Daha çok faydalı olabilmek için İbrahim (aleyhisselam) böyle bir dilekte bulunmuştur.

Nitekim İbn Abbas ve Mukatil de hükmü buna yakın bir anlamda yorumlamışlardır.[1]

Şüphesiz ki kendini bu dilek doğrultusunda yetiştiren bir mü'min, her vesileyle bağlı bulunduğu aile ve toplum için huzur ve güven kaynağı olur. Özellikle din ve ahlâk bakımından ihmal edilen toplumların bu ölçüde yetişen mü'minlere günümüzde daha çok ihtiyacı vardır diyebiliriz.

2- وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

"Ve beni iyi- yararlı kişilere eriştir."

Hayatını imâna dayalı olan iyi yararlı amellerle donatan kişiler, gerçekten en bahtiyar ve mutlu kimselerdir. Onlar ülkenin manevi direkleri, toplumun güven kaynağı, peygamberlerin gerçek vârisleri, meleklerin yakın dostları, Allah'ın sevgili kullarıdır. Gönderilen her peygamber, indirilen her kitap mutlaka hakiki imânın en verimli ürünü olan sâlih amelleri telkin ve tavsiye etmekle kalmamış, bunun eğitim yoluyla gönüllere işlenmesini, öğretim yoluyla kafalara nakşedilmesini emretmişlerdir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/112

İbrahim (aleyhisselam) sâlih kulların önde gelenlerinden biri olmakla beraber, onlara hem dünyada, hem kabir âleminde, yani berzahta, hem de âhirette arkadaş olmanın büyük bir saadet olduğuna atıfta bulunmuş ve kendisinden sonrakilere toplum hayatını düzen ve dengede tutacak kişilerin ancak "sâlihler" olduğuna işarette bulunmuştur.

3- وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ

"Sonra gelenler arasında doğru bir dil ile (anılmamı) bana sağla."

Güzel bir anı, övgü değer anlamda unutulmaz bir isim bırakıp gitmek elbette ki hakiki mü'minin yolu ve meşrebidir. Bunun için de 60-70 yıllık kısa bir ömrü Allah'ın dilediği şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Zira iyi olgun bir insan olmak zor; kötü bir insan olmak kolaydır. Önemli olan, imân ve irâdeyi son sınırına kadar kullanıp zorluğu yenmek ve aradaki engelleri bir bir selâmetle aşmaktır.

İbrahim (aleyhisselam)'ın bu uğurda harcadığı mesâiyi, verdiği mücadeleyi dikkate aldığımızda, O'nun kendisinden sonrakilere örnek alınacak çok güzel şeyler bıraktığını anlamakta gecikmeyiz.

"Kim Allah içinse, Allah da onun içindir" hikmeti böylece tecelli etmiş ve İbrahim Peygamber doğru bir dil ile anılma bahtiyarlığına lâyık görülmüştür.

M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında yaşayan bu kadri yüce peygamber hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'ân-ı Kerimde anlatılmakta ve Kitap Ehli tarafından da sevilip sayılmaktadır. Şüphesiz bu öyle yönlendirici bir olaydır ki Cenab-ı Hak gözlerimizin önüne sermekte ve bu açıdan feyizli, bereketli bir hayat düzeni kurmamızı ilham etmektedir.

4- وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ

"Beni Naim Cenneti'nin vârislerinden eyle."

Böylece İbrahim (aleyhisselam) dünya ile âhiret arasında en sağlam köprü ve bozulmaz denge kurmanın yol ve yöntemini öğretmekte; bir fani için yaratıldığı hikmete yönelik bir hayat sürmek suretiyle âhirette gayeler gayesi olan ilâhi rızaya mazhar kılınıp nimetlerin köpürdüğü Cennete vâris olmaktan daha yararlı bir şeyin düşünülemeyeceğini hatırlatmaktadır.

5- وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ

"Babamı da bağışla; çünkü gerçekten o (doğru yoldan) sapmışlardandır."

Bilindiği gibi, her peygamber önce yakınlarını hakka davetle işe başlamıştır. İbrahim Peygamber de aynı metodu izleyen büyük bir peygamberdir. Ne var ki, bütün gayret ve arzusuna rağmen babasını putperestlikten geri döndürememiş ve zaman zaman Cenab-ı Hakk'ın onu doğru yola eriştirmesi, küfür kirinden temizleyip "Tevhid inancı"yla cilâlanmasını dilemişti. Ancak o, bu arzusunu belli bir sınıra kadar götürdükten sonra babasının cidden bir hak düşmanı olmakta ısrar edip kalacağını iyice anlayınca ve bu hususta kendisine vahiy veya ilham gelince, artık onun için istiğfarda bulunmamış, yani ilâhi mağfirete mazhar kılınmasıyla ilgili dilek ve temennisinden vazgeçmiştir. Nitekim Tevbe suresi 114. âyette bu konu şöyle açıklanmakta ve mü'minlere bir ölçü ve kıstas verilmektedir:

"İbrahim'in kendi babası için istiğfarına gelince, bu sırf ona verdiği bir sözden dolayı idi. Babasının bir Allah düşmanı olduğu ona belli olunca, İbrahim ondan ilgisini kesip uzaklaştı. Doğrusu İbrahim yufka yürekli ve çok yumuşak tabiatlı, güzel ahlâklı idi."

Müfessir Kurtubi bu konuda şöyle demiştir: "İbrahim Peygamber'in babası zevahiri dikkate alarak oğluna, sırası gelince imân edeceğini söz vermişti. O bakımdan İbrahim (aleyhisselam) onun için istiğfarda bulunmuştur. Ancak babasının verdiği sözü yerine getirmediğini görünce ondan ilgisini kesip uzaklaşmıştır."

Yukarıda konumuzu oluşturan âyette, İbrahim Peygamber'in babası için istiğfarda bulunduğu dönem, onun verdiği sözü yerine getirmesine ümit beslediği günlerdir. Tabii küfür üzerine ölen bir kimse için ne duâ, ne de istiğfar etmek caizdir. O bakımdan İbrahim (aleyhisselam)'ın yaptığı duâ ve istiğfar da, babası henüz ölmeden önceye aittir.

Sonuç olarak bu âyetin bize verdiği öğüt şudur: Salih bir mü'minin, hayatta olup imân etmesi umulan babası için duâ ve istiğfarda bulunması caizdir. Günahkâr olarak ölen ana-babası için de her zaman duâ ve istiğfarda bulunması sünnettir. Küfür üzere ölen ana-baba, yakınlar ve tanıdıklar için hiçbir zaman duâ ve istiğfar yapılmaz. Kur'ân ve Sünnet bunun

doğru olmadığında birleşmiştir.

6- وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ

"Beni (canlıların) dirilip kaldırılacakları gün rezil ve rüsvay eyleme."

Şüphesiz insan için en büyük rüsvaylık, âhirette bütün insanların, cinlerin ve meleklerin hazır ve şahit bulunduğu hesap alanında kötülük ve günahlarının ağır gelmesi; geriye kalan az bir iyilik ve sevabın da alınıp hak sahiplerine verilmesiyle neticelenen bir iflastır.

O halde âhiret gününde Cenab-ı Hakk'ın rüsvay etmeyeceği peygamberler, şehitler, sıddikler ve sâlihlerin yolunu seçip o kafileye katılmamız gerekmektedir. İbrahim (aleyhisselam)'ın bu hususta duası bize yol göstermekte ve ölmeden önce kendimizi insanlığımıza yakışan bir düzeye getirerek peygamber terbiyesiyle hayatımızı süslememizi telkin etmektedir.

O Gün Mal ve Evlât Fayda Vermez

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ

"Öyle gün ki, mal ve oğullar (evlât) fayda vermez."

Günahkâr ölen bir baba ve anneye, âhiret gününde herkes kendi ameliyle baş başa kaldığında evlâdı bile bir yarar veremeyeceği gibi, küfür üzere ölen babası Azer'i, büyük peygamberlerden olan İbrahim (aleyhisselam) kurtaramayacaktır. Zira soy sop bağı daha çok dünyaya yönelik bir duygudur ki nesli devam ettirme kanunuyla bağlantılıdır. Âhirette böyle bir kanun söz konusu olmayacağına göre, evlâtla ana-babası ve hısımları arasında ciddi bir bağ kalmayacaktır. Ancak Allah'ın şefaate izin verdiği kimselerin faydası umulur.

O halde şu ölümlü hayatta ve hazırlık döneminde mal ve evlâttan yana günah işlemenin, onlar sebebiyle Allah'a ibâdeti terketmenin makul hiçbir yanı ve mazur gösterilecek hiçbir ciheti yoktur.

Ancak Allah'a Selim Bir Kalp ile Gelenler Müstesna

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

"Ancak Allah'a selim bir kalp ile gelenler müstesna. (onların elbette

imânı ve iyi yararlı ameli fayda verir.)"

Selim kalp deyimi üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur. Onları şöyle özetleyip sıraya koyabiliriz:

a) Şüphe ve tereddütten arınmış bir kalp,

b) Küfür, nifak, kıskançlık, düşmanlık gibi manevi hastalık taşımayan kalp,

c) Bid'atlerden uzak, sünnet ile iç içe olan kalp,

d) Madde saltanatının esiri olmayan; imân nimetini bütün nimetlerin üstünde tutup bundan dolayı Allah'a hamd ve şükür eden kalp,

e) İbâdet ve taât ile gelişen; zikrullahtan derin zevk alan kalp,

f) Kur'ân ile aydınlanan ve bu aydınlığını bütün organlara yansıtan kalp.

İşte kıyamet gününde kişiye fayda verecek en kıymetli varlığı bu ölçülerde olan kalbidir. Görüldüğü gibi Cenab-ı Hak bu gerçeği kendi kitabında en duyarlı ve veciz bir anlatımla gönüllere neşter vururcasına açıklamaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İbrahim (aleyhisselam)'ın kendi kavmi ile seviyeli tartışmasına ve her mü'min için ölçü ve kıstas olacak şekilde O'nun dileklerine yer verildi. Böylece sıkıntılı günler geçirmekte olan Hz. Peygamber (aleyhisselam) ve arkadaşlarına zaferin yakın olduğu müjdesi kapalı bir anlatımla haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret gününde gerçek mü'minlerle azgın kâfirlere, sapık müşriklere verilecek karşılığın bazı önemli safhaları açıklanarak kâfirlerin ve suçlu günahkârların o gün ne kadar çok pişmanlık duyacakları ve dünyaya döndürülmeyi isteyecekleri konu ediliyor.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ
أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾
فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ

فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا
صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

90- (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara Cennet yaklaştırılır.

91- Cehennem de azgın sapıklar için ortaya çıkarılıp gösterilir.

92-93- Onlara, "Allah'tan başka taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları oluyor mu?" denilir.

94-95- Onlar da, azgın sapıklar da, İblis'in askerleri de hepsi birden yüzükoyun Cehennem'e itilirler.

96- Orada tartışıp çekişerek derler ki:

97- "Allah'a yemin ederiz ki, bizler gerçekten açık bir sapıklık içinde idik.

98- Çünkü sizi, âlemlerin Rabbı ile eşit seviyede tutuyorduk.

99- Ve bizi ancak suçlu günahkârlar saptırdı.

100-101- Artık (bugün için) ne şefaatçilerimiz vardır, ne de candan sıcak bir dostumuz.

102- Ah! Eğer bir defa daha (Dünya'ya) dönüşümüz olsaydı herhalde mü'minlerden olurduk."

103- Şüphesiz ki bu (anlatılanlar)da bir öğüt ve ibret vardır; (ne yazık ki) onların çoğu imân etmemiştir.

104- Ve elbette senin Rabbın yegâne üstündür, çok merhametlidir.

Nimetin Verdiği Sarhoşluk

Bol nimetin verdiği sarhoşluk ve beraberinde getirdiği gaflet havası içinde gününü gün edip Allah'ın varlığına ve kendi yaratılışındaki yüksek sanatın inceliğine delâlet eden binlerce belge ve delilleri görmeyenler her çağda çoğunlukta olmuştur. Bunun baş sebebi eğitimsizliktir. Aynı zaman-

da parayı amaç seçip ona ulaşmak için bütün vasıtaları mübah sayma zihniyetinin toplumda iyice yer etmesidir.

Şüphesiz ki insanı dünya hayatına bağlayan ve durmadan onun peşinde koşturan hırs, istek ve arzu doğuştan mevcuttur. Zira hayata anlam ve canlılık kazandıran da budur. Ancak ilâhi buyruklarla, yani dini esas ve prensiplerle kanalize edilmezse, insanı ölçüsüzlüğe iter ve aracı amaç yerine koyan kişinin kalp gözünü köreltebilir. Önüne geçilmeyip bir süre kendi haline bırakılırsa, ikinci hayata karşı insanı kör ve sağır yapar. Kendini bu çizgiye getiren nankör ancak öldükten ve gözlerini ikinci hayata açtıktan sonra uyanır.

İşte Kur'ân-ı Kerim böylesine sınır tanımayan ve ihtirasının esiri olan sapık gafilleri uyarmakta ve kıyamet gününde onların dramatik halini en ibretli yanlarıyla anlatarak, ölüm olayı meydana gelmeden önce onları ilâhi rahmet ve o rahmetin eseri olan peygamber davetinden nasip almaya çağırmaktadır.

Nitekim peygamberler tarihine ve onların küfür ve bâtılla olan mücadele safhalarına baktığımız zaman, onların inkarcı sapıklarla olan tartışma ve sürtüşmelerinin ağırlık noktasını belirttiğimiz hususlardaki uyarılarının oluşturduğunu görebiliriz. İbrahim Peygamber ile Musa Peygamber (aleyhisselam)'ın kıssaları bunun açık misallerinden sadece ikisidir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yirmi üç yıllık risâlet döneminin hemen her günü böyle bir hava içinde geçmiştir.

Cehennem'de Suçlamalar ve Tartışmalar

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ۙ

"Onlara, Allah'tan başka taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları oluyor mu? denilir."

İnsanların çoğunun dünyada güvenip bel bağladıkları, büyük ümit besledikleri her şeyin bir bakıma açık ya da gizli şekilde ilâhlaştırıldığında şüphe yoktur. Çünkü aynı kalpte hak ile bâtılın, yani hakiki ilâh ile bâtıl ilâhın bir arada bulunması söz konusu değildir. Aynı zamanda hak gelmeyince bâtıl yok olmaz. Doğru getirilmeyince ortadaki yanlışlığı gidermek mümkün değildir.

O bakımdan günümüzde de insanların bilerek veya bilmeyerek, gizli

ya da açık olarak ilâhlaştırdıkları şeyler sayılmayacak kadar çoktur.

Onların daha belirgin olanlarını şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Maddeyi esas kabul edip, kuvvet ve kudreti tabiata çevirmek,

b) Meşru hiçbir sınır tanımadan mal ve makamı tek amaç seçmek,

c) Ülkeler için tek kurtuluş çaresinin ekonomik güç olduğuna inanmak,

d) Dünya hayatını bütünüyle birtakım nefsani ve şehevi arzuları tatminden ibaret kabul edip bunun ötesinde ikinci bir hayata inanmamak,

e) Hayat dizginini bütünüyle nefis ve İblis'in eline teslim etmek suretiyle hayvani bir hayat düzenine sarılmak bu cümledendir.

İlkel toplumlarda dede babalarının yontup şekillendirdikleri taş ve ağaçları ilâh kabul edip onlarda tabiat üstü birtakım kuvvet ve kudretlerin bulunduğunu sananlar bazı ülkelerde hâlâ bulunmaktadır. Diyebiliriz ki, ilmin ve tekniğin geliştiği bir çağda artık şekillendirilmiş taşları ilâh edinenler, her türlü öğretim ve eğitimden mahrum kalanlardır. Modern çağda ise medeni geçinen ülkelerin çoğunda putun yerini "madde", "tabiat", "maddi refah ve ekonomik güç" gibi şeyler almıştır.

Kendileri İçin Şefaatçi Ve Sıcak Dostların Bulunmadığı Gün

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ

"Artık (bugün için) ne şefaatçilerimiz vardır, ne de candan sıcak bir dostumuz."

Fâniye dayanma, ölmeye; ağaca dayanma, kesilmeye; duvara dayanma, yıkılmaya; mal ve servete dayanma, elden gitmeye veya tükenmeye; putlara dayanma, silinmeye mahkumdur. Hiç ölmeyen, yıkılmayan, silinmeyen ve hep var olan ve var olacak olan o yegâne üstün kudret sahibi Allah'a dayan ki, O ezeli ve ebedidir; aynı zamanda bütün hayırların, iyiliklerin, faziletlerin, rahmet ve bağışlamaların tek kaynağıdır.

Tasavvuf erbabının, "Allah bes, baki heves." sözü bu gerçeği yansıtır. Selim akıl, gelişmiş vicdan, sağlam irfan, doğruyu yansıtan mantık da bunu böyle kabul eder. O halde Cenab-ı Hakk'ı bırakıp birtakım eşyaya tapanlar, her şeyden önce akıllarını, vicdanlarını ve irfanlarını ters yönde kullanmış sayılırlar. Sonra da insanlıklarını ve her organlarının üzerindeki

Allah damgasını red ve inkâr etmiş olurlar. Bunun cezası ise, sonsuz bir azap ve o azap yerinde, ilâhlaştırdıkları eşyayla yüzleştirilmeleri olacaktır. Artık o gün ne bir şefaatçileri, ne de bir gönül dostları bulunacak; kendi niyet, inanç ve amelleriyle başbaşa kalacaklardır. Zira beraberlerinde ancak bu üç şeyi taşıyıp götürmüşlerdir.

"Tarlada izi olmayanın harmanda gözü yoktur" sözü ister istemez insanın hatırına geliyor. Dünyada kulluk tarlasında izi olmayanın, âhiret harmanında gözü yoktur demektir. Nitekim ilgili âyetlerle, öylelerinin âhirete, oradaki hesap, mükâfat ve mücazat harmanına inanmadıkları, sadece dünya hayatıyla yetinip amaç seçtikleri eşyaya bağlı kaldıkları için ölümle hem amaçlarını, hem de güvendiklerini kaybetmiş olacakları haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmanın yararı belirtilmektedir.

Gerçek Dost

Gerçek dost, İmân doğrultusunda ilâhi rızaya yönelik bulunanıdır. Zira böyle bir dostlukta haktan yana sevgi ve kardeşlik söz konusudur. Kişisel çıkarların yeri ve düşüncesi böyle bir dostlukta mevcut değildir. Her yönüyle dünyevi menfaatten arınmışlık mayasıyla iç içedir.

Âhiret gününde hısımlık, yakınlık, dostluk ve aile bağları kopar; herkes kendi niyet ve ameliyle baş başa kalır. Ancak dünyada Allah için dost ve kardeş olanların dostluğu ve yakınlığı devam edecek; gerektiğinde Allah izin verdiği takdirde biri diğerine şefaat edecektir.

Böylece inkarcı sapıkların, suçlu günahkârların kıyamet gününde dostları ve şefaatçileri olamayacağı haber verilirken, gerçek mü'minlere aydınlatıcı bilgiler sunulmakta ve kişisel çıkarları için dostluk kuranlar uyarılmaktadır.

İkinci hayata diriltilip kaldırılan insanlar o gün kaçırdıkları fırsatları çok daha iyi anlayacaklar. Mü'minler daha çok ibâdet etmediklerine, daha çok hayırlarda bulunmadıklarına; inkarcı maddeciler, sapık günahkârlar, ikiyüzlü münafık dönekler Allah'a inanmadıklarına, Peygamber'in yolunda yürümediklerine hayıflanıp üzüleceklerdir.

Şüphesiz Allah Hem Aziz'dir, Hem Gafur'dur

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

"Ve elbette, senin Rabbin yegâne üstündür, çok merhametlidir"

Bizleri yokluk karanlığından varlık alanına çıkaran Allah, elbette ki bize karşı lütuf ve keremde bulunmuş ve rahmetini bizden yana çevirmiştir. İşte O'nun bize olan bu inayetinin dahi şükrünü ve hamdini yerine getirmekten aciziz. Sonra da doğru yolu göstermesi; hakkı bâtıldan ayırt edebilmemiz için kitap indirmesi ve peygamber göndermesi o rahmet ve lutfun uzantısı değil midir? Bu kadar merhametli ve kudretli olan Cenab-ı Hak, verdiği bunca nimetlerden elbette soracak ve bizi öldürdükten sonra asıl yaratıldığımızın hikmet ve amacı olan ikinci hayata kaldıracaktır. Çünkü o mutlak anlamda azizdir, yani çok üstün, çok kudretlidir.

104. âyetin bu anlatım tarzında bir incelik söz konusudur. Yoktan yaratıp var kılmaya ve var kıldıktan sonra öldürüp yeniden diriltmeye kudreti yeten Allah (celle celaluhu), elbette ki sınırsız bir kuvvet ve kudrete sahiptir. İşte "Aziz" sıfatı bunu yansıtmaktadır. Yarattıklarını severek yarattığı ve onlar için yaşanacak bir dünya hazırladığı, yaratılışlarının hikmet ve amacını anlayabilecek yeteneklerle onları donattığı ve bunun ötesinde yardımcı olarak kitap indirdiği, peygamber gönderdiği için de O çok merhametlidir. Canlılar o rahmetle üremekte ve anne o rahmetle kendini evlâdına feda etmektedir. Yine o rahmetin tecellisiyle ikinci hayata kaldırılmaktayız. O bakımdan elbette ki Cenab-ı Hakk'ın rahmeti ve izzeti gereği, kâinat planındaki yerini alıp yaratıldığı hikmete yönelik olarak bir hayat yaşayanlara geniş mükâfat; anlamayıp ters bir ömür sürenlere ise ceza verilecektir. Aksi halde Aziz ve Rahim olmasının bir bakıma anlam ve hikmeti kalkmış olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri putları; sevip ilâhlaştırdıkları nesneleri Allah'a ortak ve denk tutanların; nefsine esir olup İblis'in peşine takılanların kıyamet gününde derin bir pişmanlık ve perişanlık içinde günah ve kusurlarını dile getirecekleri, itiraf-ı zünupta bulunacakları hatırlatıldı. Böylece önce Mekkeli müşriklerin, sonra da inkarcı her sapığın dikkatleri ilâhi adaletin, Aziz ve Rahim sıfatlarının tecellisiyle birlikte işleyeceği güne çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihte hakla bâtılın mücadelesinde çok geniş ve uzun bir yeri ve zamanı olan Nuh (aleyhisselam) kıssası misal veriliyor ve

kâfirlerin, Allah'a ortak koşan sapıkların her devirde birbirine çok yakın taktiklerle, herzelerle ve şarlatanlıklarla sahneye çıktığına ve sonunda kötü ve elim bir yıkılışla yıkıldığına değiniliyor. Böylece Mekke'de çok üzücü olaylarla karşı karşıya bulunan mü'minlere kurtuluşun yakın olduğu işaret yoluyla haber veriliyor.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ
﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ
مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ
فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

105- Nuh'un kavmi de peygamberleri yalanladılar.

106- Hani kardeşleri Nuh onlara dedi ki: (Allah'tan) korkup (putlara tapmaktan, kötülüklerde bulunmaktan) sakınmaz mısınız?

107- Şüphe etmeyin ki ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

108- Artık Allah'tan korkup bana itaat edin.

109- Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum; benim hizmetimin karşılığı ancak âlemlerin Rabbine aittir.

110- O halde Allah'tan korkun ve bana uyun.

111- Onlar Nuh'a dediler ki: Sana en rezil aşağılık insanlar uymuşken biz sana inanır mıyız?

112- Nuh da dedi ki: "Onların yaptıklarıyla ilgili bilgim yoktur (onların içyüzünü bilmem).

113- Bir düşünseniz a, onların hesabını görmek ancak Rabbime aittir.

114- Ve ben mü'minleri kovacak da değilim.

115- Ben ancak açık- seçik (şekilde, gelecek olan tehlikeyi haber veren ve işlenilen kötülüklere karşı elim bir azabın hazırlandığını duyuran) bir uyarıcıyım."

116- Bunun üzerine onlar dediler ki: "Ey Nuh! Eğer (uyarıdan) vazgeçmezsen herhalde taşlanacak (bedbaht)lardan olursun."

117- Nuh, "Ey Rabbim! dedi, doğrusu milletim beni yalanladı.

118- Artık benimle onlar arasını (hükmederek) ayır ve benimle beraber olan mü'minleri kurtar."

119- Bunun üzerine biz de onu ve beraberindekileri, (binenlerle ve yüklenen şeylerle) dolan gemide kurtardık.

120- Sonra da geride kalanları (suda) boğduk.

121- Şüphesiz ki bunda öğüt ve ibret vardır. (Ne yazık ki) onların çoğu imân etmediler.

122- Senin Rabbin şüphesiz ki yegâne üstündür, çok merhametlidir.

İnkarcının Gururu

قَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلْأَرْذَلُونَ

"(Onlar Nuh'a dediler ki: Sana en rezil aşağılık insanlar uymuşken biz sana inanır mıyız?"

Nuh (aleyhisselam) **bilindiği gibi Rasul olarak kendi kavmine gönderilen büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân'ın açıklamasına göre, 950 yıl yaşamıştır. M.Ö. kaçıncı yüzyılda yaşadığı kesin bilinmemektedir. Bugün hâlâ Ağrı Dağı'nda gemisinin kalıntısı aranmakta ve birtakım ipuçları elde**

edildiğini sananlar bulunmaktadır.[1]

Nuh (aleyhisselam) kıssasına Tevrat'ın özellikle Tekvin kitabında geniş yer verildiği gibi, Matta ve Barnaba İncilleri'nde de yer yer Nuh Tufanı misal gösterilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise, Hz. Nuh'tan ve kıssasından tam 43 yerde bahsedilmekte ve uzun süren mücadelesinin önemli ve ibretli safhaları anlatılarak mü'minlere yönlendirici birçok mesajlar verilmektedir.

Böylece Nuh (aleyhisselam)'ın birkaç yüzyıl putperest azgınlarla, inkarcı sapıklarla mücadele ettiği kesindir. Sürenin uzunluğu, dâvanın büyüklüğü, tebliğ ve irşadın aralıksız sürdürülmesi dikkate alınınca, neticenin dış görünüşüyle pek parlak olmadığı intibaını verir. Ama iç yapısı ve hikmeti itibariyle kıyamete kadar gelecek olan kavim ve milletlere öğüt, ibret ve misal olmaya devam edecektir. Bu itibarla sonuç oldukça parlaktır.

Nuh (aleyhisselam)'ın davetinin ağırlık merkezini şu dört husus oluşturuyordu:

1- Allah'ın varlığını, birliğini tanıtıp O'na imân etmek; aynı zamanda O'ndan korkup fenalıklardan sakınmak,

2- Kendisinin güvenilir doğru bir elçi olarak gönderildiğini zaman zaman belirtmek,

3- Allah'a ve O'nun Peygamber'ine karşı gelmekten korkup sakınmak,

4- Hizmetinin bir ücret, makam ve mevki karşılığında olmadığını ortaya koyup peygamberliğin kutsal amaçlarına kişisel çıkarların karıştırılmadığını isbatlamak ve sık sık bu hizmetin hasbi olduğunu göstermek.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'in de davet ve tebliğinin ağırlık noktasını bu dört hususun teşkil ettiğini dikkate alırsak, gönderilen her peygamberin, özellikle "Ulu'l-azm" olan Rasullerin aynı çizgiden hareket ettikleri, aynı amaca yöneldikleri kendiliğinden anlaşılır. Nitekim Kur'ân'da ismi geçen peygamberlerin kıssalarında bu önemli noktaya hep işaret edilmekte ve birtakım bilgiler verilmektedir.

Buna karşı inkarcı maddecilerin, şaşkın müşriklerin ve nefsine esir olan gafillerin itiraz ve tepkisi daha çok şu iki hususta düğümlenmiştir:

1 Ankebut suresi: 14. âyetin tefsiri

1- Peygambere ilk imân eden fakirlerin, zayıf ve kimsesizlerin savundukları bir davayı benimsemeyi gururlarına yedirememek,

2- Peygamberi göz ve gönüllerden düşürmek ve âciz bırakıp yalnızlığa itmek için onu alaya almak, gerekirse işkenceye tabi tutmak ve sonra da yurdundan kovma tehdidinde bulunmak.

Mekkeli mağrur putperestlerin de Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı tutum, düşünce ve davranışları aynı doğrultuda cereyan etmiştir. Kur'ân kapalı bir benzetme ile tarihte geçen benzeri olayları hatırlatarak Hakk'a çağrının yolunda bu gibi dikenlerin bulunduğunu ve bulunabileceğini haber vermekte; mü'minlerin her zaman buna hazır olmalarının lüzumuna işaret etmektedir.

Peygamberler, İnsanları Sınıflara Ayırmazlar

وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ

"Ve ben mü'minleri de kovacak değilim. Ben ancak açık-seçik (şekilde gelecek olan tehlikeyi haber veren ve işlenilen kötülüklere karşı elim bir azabın hazırlandığını duyuran) bir uyarıcıyım."

Gerek Nuh (aleyhisselam), gerek ondan sonra gelen peygamberler, gerekse son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) devrinde ileri gelen söz sahibi inkarcılar kendilerini seçkin sınıf kabul edip fakirleri ve kimsesizleri hakir görmüşlerdir. Peygamberlerin davet ve tebliğine karşı çıkıp onu red ve inkâr ederken, bir de onlara ilk imân eden fakirleri, köleleri ve kimsesizleri toplumlarının en rezil ve aşağılık sınıfı saymışlar ve onlarla beraber aynı safta ve aynı mecliste bulunamayacaklarını söylemişlerdir.

Bu olay bize hak dinlerin ve özellikle İslâm dininin bu gibi bölücü, parçalayıcı, sınıf kavgasına sebep olan, din kardeşliğini yıkan, sınıf farkını doğuran her türlü görüş ve davranışı kesinlikle kaldırdığını, her insanın anasından hür doğduğunu, hukuk açısından eşit bulunduklarını; Allah'a dosdoğru imân edenlerin kardeşlik bağlarıyla birbirlerine bağlandığını net biçimde ortaya koymuştur.

Konumuzu oluşturan âyetlerle de bu hususlara işaret edilerek çok iyi düşünmemiz istenmektedir.

Nuh Kıssasından Mesajlar:

1- İlâhi buyruklar daha çok nefsin aşırılıklarını frenlemeye yönelik olduğundan ve maddeyi amaç seçip her türlü vasıtayı mübah sayanları meşru sınırlar içine almayı plânladığından, alabildiğine hürriyet isteyen inkarcı sapıklarca kabul edilmemiş ve bu esasları tebliğ eden peygamberleri yalanlamışlardır.

2- İnsan hayatının denge ve düzenini Allah korkusu ve O'nun yasakladığı kötülüklerden sakınmanın sağladığı, tartışma kabul etmeyecek kesinlik arz etmektedir.

3- Gönderilen her peygamber son derece güvenilir kimselerdir. Onların izinde yürüyen din âlimleri ve mürşitlerin de her bakımdan güvenilir kişiler olmaları gerekmektedir. Zira aklı başında olan halk tabakası her zaman önünde güvenebileceği liderleri görmek isterler.

4- Hiçbir peygamber yaptığı ilâhi hizmetten dolayı kimselerden karşılık ve ücret beklememiştir. O halde dini tebliğ eden din mürşitleri de imkânlar ve şartlar elverdiği nisbette ücret almaktan kaçınmalıdırlar. Zira böylesine hasbi hizmetin ruhlar ve vicdanlar üzerindeki olumlu tesiri çok daha büyük olur.

5- Allah'a ve imânın diğer şartlarına inanan her kişi hürmete lâyıktır ve dinde kardeşimizdir. Fakirlik, kölelik, kimsesizlik arızi şeylerdir ve hiçbir zaman insan için değer ölçüleri değildir.

6- Din sınıf farkını kaldırır, mutlak anlamda din kardeşliğini getirir. Ne Arabın arap olmayan üzerinde bir üstünlüğü; ne de arap olmayanın Arabın üzerinde bir üstünlüğü vardır. Üstünlük ve fazilet, takvadadır.

7- Peygamber ve din âlimlerinin görevi, hakkı tebliğ ve irşattır. Doğru yola iletmek ise Allah'a aittir.

8- Tebliğ, irşat ve uyarı fayda vermediği, insanların saplandıkları küfürde ısrar ettikleri ve inkârlarını zulüm ve ahlâksızlıkla iyice birleştirip gemi azıya aldıkları zaman, Cenab-ı Hakk'ın kahredici hükmü iner.

9- Mekke'de müşriklerin saldırısına uğrayan ve her türlü hürriyetleri ellerinden alınmaya çalışılan mü'minlere, Nuh kıssasıyla büyük bir umut kapısı açılmakta ve yakın günlerde Mekke dahil Arap Yarımadası'nda put-

perestliğin kökünün kesileceği müjdesi dolaylı şekilde verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nuh (aleyhisselam)'ın dâvetine, kavminin sırt çevirip ilgi göstermediklerine, tebliğ ve irşat devam edince de O'nu yalanlamaya başladıklarına ve birtakım tehditlerde bulunmaya kadar azıttıklarına dikkatler çekildi. Sonra da davet, uyarı, irşat netice vermeyince Nuh (aleyhisselam)'ın ümidinin kesilmesi ve artık aralarında ilâhi hükmün inmesini beklemesi konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i ve arkadaşlarını teselli etmek ve kurtuluşun yaklaştığını haber vermek için Hud ve Âd kavimlerinin tutum ve âkibetleri ibretli birer misal olarak veriliyor.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي
لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ
﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ
جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ
﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ
الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾
فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

123- Âd (kavmi) de gönderilen peygamberleri yalanladı.

124- Hani kardeşleri Hud onlara dedi ki: "(Allah'tan) korkup (putla-

ra tapmaktan, kötülük işlemekten) sakınmaz mısınız?

125- Şüpheniz olmasın ki ben, size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

126- Artık Allah'tan korkup bana uyunuz.

127- Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum; benim (hizmetimin) karşılığı ancak âlemlerin Rabbine aittir.

128- Siz her yüksekçe yere bir anıt yapıp (kendinizden dünyalıkça aşağı olanlarla mı) eğlenirsiniz?

129- Devamlı kalacağınızı umarak birtakım (su kanalları, sarnıçlar, kaleler gibi) sanat eserleri sayılacak yapıları mı (kendinize tek iş ve amaç) ediniyorsunuz?

130- Şiddetle (hınçla) atılıp yakaladığınızda zorbalar gibi mi yakalarsınız?

131- Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

132- Bildiğiniz nimetleri size (cömertçe) verenden (O'na karşı gelmekten) sakının.

133-134- Size nice nimetlerle, oğullarla, bahçelerle, pınarlarla yardımda bulunmuştur.

135- Ben, elbette size karşı o büyük günün azabından endişe ediyorum."

136- Onlar dediler ki: "Öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da bizim için fark etmez, birdir.

137- Bu tutumunuz, öncekilerin (sürüp gelen) âdetlerinden başkası değildir.

138- Ve biz azap edilecek de değiliz."

139- Böylece Hud Peygamber'i yalanladılar. Biz de onları yok ettik. Şüphesiz ki bunda öğüt ve ibret vardır; ne yazık ki onların çoğu imân etmedi.

140- Senin Rabbin elbette O'dur çok güçlü, çok üstün; O'dur çok merhametli.

Hud (aleyhisselam)'ın Tebliğ Metodu

Hud (aleyhisselam), Allah'ın birçok nimetlerine erişip refah içinde ölçüsüz ve dengesiz bir hayat süren, aynı zamanda küfür ve azgınlıkta çok ileri giden Âd kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. O da diğer peygamberler gibi insanları putlara tapınma aşağılığından kurtarmaya, ahlâklı, faziletli bir hayat düzeyine getirmeye çalışarak işe, Allah'ın varlığını, birliğini anlatmakla başladı. İnsan olmanın hikmetine, kulluğun mana ve ölçüsüne dikkatleri çekerek tebliğ ve irşat hizmetini sürdürdü.

Ancak bu kadri yüce peygamber tebliğ ve irşat hizmetini, kavminin birçok yönlerini düşünerek onu dört maddede topluyor ve buna göre bir metod kullanıyordu.

Kullandığı bu metodları şöyle sıralayabiliriz:

1- Allah'tan korkup insan eliyle şekillendirilen putlara tapmanın doğru olmadığını,

2- Kendinin her bakımdan güvenilir bir Allah elçisi bulunduğunu,

3- Allah'ın koymuş olduğu hayat kanununa ve düzenine uymazlıktan korkmanın ve bu konuyu en doğru şekilde anlatan Allah'ın Peygamber'ine inanarak, güvenerek uymalarının mutlak saadete yol açacağını,

4- Hakkı, doğruyu ve iyiliği tebliğ ederken kendilerinden hiçbir ücret beklemediğini; o bakımdan hiçbir makam ve mevkide gözünün olmadığını; sahneye çıkmasının tek sebebinin, ilâhi vahiy ile görevli bulunduğunu bildiriyordu.

Birinci madde, yüce yaratanın şekilden, maddeden, suretten veya eşyaya benzemekten pâk ve münezzeh olduğunu,

İkinci madde, sadece hakkı ve doğru yolu bildiren Allah elçisinin son derece güvenilir bir kimse olduğunu, peygamberliğinden önceki döneminde de kimseyi aldatmadığını, yalan söylemediğini,

Üçüncü madde, varlık âleminde bir plân ve program; düzen ve denge varsa - ki mutlaka vardır- onun elbette bir planlayıcısı, proğramlayıcısı ve düzenleyicisi de vardır şeklinde mantıki ve akli bir sonucu belgelediğini yansıtır.

O halde kâinatı yaratıp ayakta tutan o yüce kudrete karşı gelmekten

sakınmak gerekmez mi?

Dördüncü madde, ilâhi emirleri tebliğ eden Peygamber'in kişisel hiçbir çıkarının söz konusu olamayacağını yansıtır.

Böylece Hud (aleyhisselam) yönlendirici, düşündürücü, neticeleri araştırma duygusunu harekete geçirici bir metot uyguladığından, üç kademeli bir uyarı sistemi ortaya koymuştur. Onlardan birinci kademeyi dört madde halinde belirttik ki bu, Allah'ın varlığını ve birliğini; kulluğun da mana ve hikmetini öğretmeyi amaçlamaktadır İkinci kademe: Ölümlü bir dünyada yüksekçe anıtlar, kale gibi saraylar yapıp bunları hayatın asıl amacı ve hedefi seçmenin büyük bir gaflet olduğunu; yapılan her şeyi terketmek zorunda bulunduğumuzu hatırlatmakta ve gelip geçen milletlerin kalıntılarına bakmamızı önermektedir.

Âd Kavmi de bir zamanlar saray gibi evler, herkül misali putlarla haşır-neşir olurken mali ve fiziki güçlerini zulüm ve haksızlıkta; zayıfları, fakirleri küçük görüp onları horlamakta kullanıyorlardı. Oysa sınıf farkı meydana getirip şeref ve azizliği, büyüklük ve üstünlüğü bu iki kaba güçte aramak hiç bir millete şeref ve mutluluk, huzur ve güven sağlamamış, üstelik yıkılıp yok olmasını hızlandırmıştır.

O bakımdan azıp sapıtan, hak ve hukuk tanımaz olan bu kavme Hud Peygamber gönderilmiş, fakat sonuç dış görünüşüyle hiç de arzulanan çizgiye getirilememişti.

Üçüncü kademe: Allah'ın var kılıp insanlara ve özellikle Âd Kavmi'ne, yaşadıkları yöreye göre bolca, cömertçe verdiği nimetleri gözler önüne sermekte; kıymeti bilinmeyen ve kimden geldiğine bakılmayan, şükrü yerine getirilmeyen o nimetlerin elden gideceğini hatırlatmaktadır.

Böylece Hud (aleyhisselam) ilâhi emre uyarak önce insan aklına ve düşüncesine, sonra da onun duygu ve mantığına, sonra da vicdanına seslenmiştir.

A'raf suresinde Âd Kavmi'nin bedensel yapıları itibariyle boylu, güçlü ve kuvvetli oldukları; Nuh Kavmi'nin yok edilmesinden sonra yerlerine bunların getirildiği ve birçok ilâhi nimetlerin kapılarının kendilerine açıldığı belirtilirken, bu surede, yani konumuzu oluşturan Şuârâ suresinde ise, onlara verilen nimetlerin önemli bir kısmı açıklanmakta, kaba kuvvetlerini kötü yolda kullandıkları "batş" tabiriyle anlatılmakta; maddi ve

manevi güçlerinin tamamını sağlam saraylar, yüksekçe binalar ve benzeri konularda harcadıkları; dünya hayatından başka bir hayata, yani âhirete inanmadıkları açıklanır.

Böylece Kur'ân ayrı ayrı yerlerde Âd Kavmi'yle ilgili bilgileri ibretli noktalarıyla safha safha inkarcıların gözleri önüne sererken gereken uyarısını sürdürmekte ve konunun önemine binaen Cenab-ı Hak hayatta olanların geniş çapta ibret ve öğüt almalarını murat ederek bu kavimden ve başlarına gelen elim sonuçtan Kur'ân'da tam yirmi dört yerde bahsetmektedir. Bu bir bakıma tekrar gibi görünürse de, aslında bir tekrar olmaktan ziyade, değişik öğütleri, mesajları ve uyarıları yansıtır.

Âd Kavmi'nin tutumları ile Mekkeli müşriklerin tutumu arasında yakın benzerlik vardır; şu farkla ki, Âd Kavminin fiziksel yapıları itibariyle daha güçlü olduklarını, daha sanatkâr ve becerikli bir düşünce ve davranışa sahip bulunduklarını, o bakımdan muhteşem eserler vücuda getirdiklerini söyleyebiliriz. Bununla beraber inkâr ve azgınlıkta, ahlâksızlık ve zulümde aynı çizgide bulundukları kesindir.

O halde sadece ekonomik gücün, fiziksel kuvvetin, yüksek binaların, boy boy putların, köpüren nimetlerin yeterli olmadığını anlıyoruz. Âd Kavmi bunun açık misallerinden biridir. Maddi güçle manevi gücü paralel yürütmenin, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurmanın, ruhla beden arasında ilâhi düzene uygun bir denge sağlamanın lüzumu ortaya çıkmakta ve buna uymayan milletlerin er-geç yıkılmaya mahkum oldukları keza kesinlik kazanmaktadır.

Hud ve Âd Kıssasından Mesajlar

Bilindiği gibi, Cenab-ı Hak mutlak hikmet sahibidir; kendi kitabında boş, anlamsız ve faydasız hiçbir şey anlatmaz. O bakımdan Âd Kavmi'nden belli parçalar nakledilirken, yaşamakta olan mü'minlere birtakım mesajlar verilmekte ve inkarcı azgınlar uyarılmaktadır.

Âd Kavmi'yle ilgili bu bölümde ise, şu mesajlar verilmektedir:

1- Faziletin anahtarı, hikmetin başı Allah korkusudur. O yüce kudretten korkmayanlardan elbette ki korkulur; zira öylelerinden her türlü kötülük umulur.

2- İnsanları Allah yoluna çağıranların güvenilir doğru kişiler olması

gerekir.

3- Peygambere itaat, gerçekte Allah'a itaattir.

4- Dini tebliğ edip bu yolda irşatta bulunurken imkânlar el verdiği nisbette ücret istememek, karşılık almamak kadim bir sünnettir. Yani her Peygamber'in uyguladığı bir metottur.

5- Yüksekçe muhteşem binalar, anıtlar yapıp böbürlenmek, fakirleri küçük görüp onları alay konusu edinmek; böylece toplum bünyesinde sınıf farkı ortaya koymak ilâhi gazaba sebep olur.

6- Sadece şehirleri bayındır hale getirip kalpleri boş, ruhları cılız, vicdanları silik bırakmak, hiçbir zaman kalıcılık ve mutluluk vadetmez.

7- Zulüm ve zorbalık; şarlatanlığın ve hırçınlığın, cehalet ve inançsızlığın tabii ürünleridir.

8- Köpürüp taşan nimetlerin hangi kudret tarafından nasıl ve niçin hazırlandığına bakıp ilâhi düzen ve işareti görmek şarttır.

9- Kalpleri dünyalık ve şehvetle istilâya uğrayıp, maddeyi amaç edinen bir topluma vaaz ve öğüdün pek fazla tesiri olmaz. Başka yollar ve metotlar aramak gerekir.

10- Bütün uyarılara rağmen tuttukları yanlış yoldan dönmeyenlerin sonlarının hüsran olacağını unutmamak gerekir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı tuğyan edip inkâr ve zulümde ısrar eden milletlerden, bugün hâlâ kalıntıları bulunan Âd Kavmi'nin sonunun ne olduğu en ibretli safhalarıyla hatırlatıldı. Böylece mü'minleri devamlı huzursuz edip her türlü haksızlığı reva gören Mekkeliler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine hem Rasulullah (aleyhisselam)'ı, hem yaşamakta olup haksızlığa uğrayan mü'minleri teselli etmek; mü'minlere haksızlıkta bulunmayı sanat haline getiren zalimleri uyarmak için Semud Kavmi misal veriliyor. İlâhi sese kulak tıkayanların eninde-sonunda yıkılıp sileneceğine atıflarda bulunuluyor.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي

لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُونَ فِي مَا هٰهُنَا اٰمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي
جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا اَمْرَ الْمُسْرِفِينَ
﴿١٥١﴾ اَلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ
الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا
بِسُوٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا نَادِمِينَ
﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

141- Semud (kavmi) de peygamberleri yalanladılar.

142- Hani kardeşleri Salih onlara dedi ki: "Artık (putlara tapmaktan, Hakk'ı inkâr etmekten) sakınmaz mısınız?

143- Şüpheniz olmasın ki ben sizin için güvenilir bir peygamberim.

144- Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

145- Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum; benim (hizmetimin) mükâfatı ancak âlemlerin Rabbine aittir.

146-147-148- Şu bulunduğunuz yerde; bağlar ve bahçelerde; pınarlar başında, ekinler içinde, gönül çekici salkım hurmalıklarda güven içinde kendi halinize bırakılacak mısınız?

149- Dağlardan da ustaca sayılacak şekilde (fakat) şımarıkça evler yontuyorsunuz. (bunun böyle devam edeceğini mi sanıyorsunuz? Hayır aldanıyorsunuz.)

150- Artık Allah'tan korkun, bana itaat edin.

151-152- Yeryüzünde fesat çıkarıp orada dirlik-düzenlik getirmeyenlerin; inkâr ve azgınlıkta aşın gidenlerin emrine uymayın."

153- Dediler ki: "Herhalde sen büyülenenlerden birisin.

154- Sen de ancak bizim gibi bir insansın; eğer (iddianda) doğrulardan isen haydi bize bir açık belge, bir mucize getir."

155- Salih, "İşte (belge ve mucize olarak) bir dişi deve! Su içme sırası, (bir gün) onun, belirli bir gün de sizindir.

156- Sakın ona kötü (niyetle) dokunmayın; sonra büyük bir günün azabı sizi yakalar" dedi.

157- Buna rağmen onlar o deveyi (bacaklarına) vurup devirdiler, (inatla onu) kestiler. (Sonra da) pişmanlık duyarak sabahladılar.

158- O sebeple azap onları yakaladı. Şüphesiz ki (bu olayda) bir ibret ve öğüt vardır; ama onların çoğu imân edenler olmadı.

159- Ve senin Rabbin şüphesiz ki yegâne üstündür, çok güçlüdür; çok merhamet edendir.

Semud Kavmi ve Öğüt Alınacak Yanı

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ

"Semud (kavmi) de peygamberleri yalanladılar."

Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde Asur hâkimiyetinde yaşadığı söylenen Semud Kavmi de Âd Kavmi gibi putlara tapan; Allah'ı ve âhireti inkâr edip tanımayan bir millet idi. Her millet ve kavme uyarıcı olarak peygamberler gönderildiği gibi, onlara da kendi aralarından doğruluğu, güvenilirliği, iyilik ve cömertliği; insanlara karşı sevgi ve merhametiyle tanınan ve bilinen Salih Peygamber uyarıcı olarak gönderilmiştir. Diğer peygamberlerin uyguladığı ve izlediği tebliğ ve irşat; uyarı ve müjdeleme metodunu o da uygulamıştır. Buna rağmen pek az kimse ona inanmış; çoğu ise dokuz kadar ahlâksız bozguncunun peşine takılarak Salih (aleyhisselam)'ı yalanlamışlar ve küfürde ısrar edip zulüm ve tecavüzlerde bulunmayı sürdürmüşlerdi.

Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a "Büyülenmiş

adam" dedikleri gibi, onlar da Salih (aleyhisselam)'a aynı şeyi söylemişlerdir. Mekkeliler'in, sırf alay olsun ve Hz. Muhammed (aleyhisselam) âciz kalsın da inananların gözünden düşsün diye durmadan akla, hayale gelmedik mucizeler istedikleri gibi, onlar da Salih (aleyhisselam)'dan çok açık ve susturucu büyük bir mucize istemişlerdir.

Kur'ân, Semud Kavmi'nin indirilen mucizeyi de inkâr ve reddettiğini belirterek, bundan dolayı kötü bir azaba uğratıldıklarını kaydetmektedir. O bakımdan Mekkeliler bir defa daha uyarılıyor; kâinatın mucizelerle dolu olduğuna işaretle, aklını ve idrâkini kullanabilen kimselerin muhteşem ilâhi nizam karşısında başka bir mucizeye gerek duymayacaklarına kapalı bir anlatımla temas ediliyor. Zira istedikleri mucize indirildiği halde inanmazlarsa artık iş bitmiş, dönüşü mümkün olmayan çok sakıncalı bir yola girilmiş sayılır ve Semud Kavmi'nin o yüzden ilâhi azaba uğratıldıkları gibi Mekkeliler'in de uğratılacağı o zaman mukadder olur.

Semud Kavmi'nin iki ayrı özelliğine ayrıca dikkatler çekiliyor:

a) Ovada cennet misali verimli topraklar üzerinde sayısı belirsiz nimetlerden yararlandıkları; dağlık kesimde ise kayaları yontarak barınaklar, sığınaklar yaptıkları,

b) O nedenle adı geçen kavmin ziraat ve sanatta hayli ileri oldukları anlaşılıyor.

İstedikleri Mucizenin Gerçekleşmesi

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَّلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ

"Salih, işte (belge ve mucize olarak) bir dişi deve! Su içme sırası (bir gün) onun, belirli bir gün de sizindir. Sakın ona kötü (niyetle) dokunmayın; sonra büyük bir azap sizi yakalar, dedi."

Semud Kavmi, uyarıcı olarak ortaya çıkan Salih Peygamber'in iddiasını doğrulayacak şekilde istenilen mucizeyi getirdiği takdirde ona imân edeceklerine söz vermişlerdi. Bunun üzerine, - çeşitli rivayetlerden elde ettiğimiz bilgilere göre- içtiği sudan kat kat fazla süt veren olağanüstü bir deve ortaya çıkarıldı. Aynı zamanda halkın çok rağbet ettiği bir pınar suyundan bir gün o deve, bir gün de halk yararlanacaktı.

Böylece ortaya çıkarılan mucize deve birçok yönleriyle Allah'ın kud-

retini yansıtmakta, O'nun damgasını taşımaktaydı. Buna rağmen Semud Kavmi sözlerinde durmadılar; ısrarlı uyanlara rağmen vurup deveyi öldürdüler. Küfür, inat, azgınlık ve haksızlığın son kertesine gelinince de ilâhi hüküm indi ve Semud Kavmi bir varmış, bir yokmuş hikâyesine dönmüş oldu. Sadece ortada ibret ve öğüt alınacak kalıntıları gelip geçenlere "İşte Hakk'a karşı gelip inkâr ve zulümde bulunmanın hazin sonu!" diye fısıldamaktadır.

O halde tarihi eserleri, medeniyetleri inceleyenlere gereken en önemli bir konu da şudur: Hâlen kalıntılarına rastlanan o milletlerin yıkılıp yok olma sebeplerini bulup çıkarmak ve böylece tarihin tekerrür edeceğine inanmaktır.

Salih Peygamber ve Semud Kavmi kıssasından mesajlar:

Nuh ve Hud Peygamberlerin (aleyhisselam) kıssalarının baş kısmında geçen mesajlar burada tekrarlanır.

Farklı olarak da şu mesajlara yer verilir:

1- İçinde bulunduğumuz refah günlerine aldanıp Allah'ı ve ikinci hayatı unutmamız veya red ve inkâr etmemiz çok büyük bir haksızlık sayılır. Yani kişi böylece kendine yazık etmiş olur. Zira geçici olanı amaç kabul edip asıl kalıcı olanı unutmak veya inkâr etmek sonunda büyük bir pişmanlık getirir.

2- Dağlarda kayaları yontup evler, sığınaklar yapmak ve böylece güven içinde bulunduğunu sanmak hiçbir kavme ölümsüzlük kapısını açmamış; ilâhi takdirin kapsamından dışarı çıkartamamıştır.

3- Yeryüzünde fesat çıkartıp, dirlik ve düzeni bozanlara; inkâr ve haksızlığı sanat edinenlere uymak, aynı kötülükleri benimsemek ve aynı suçları işlemek demektir. Bir ülke halkı kendini bu tehlikeli çizgiye getirdiği takdirde, yıkılıp yok olması için yeterli sebepler oluşmuş demektir.

4- Peygamberleri sıradan bir insan sanmak veya öyle kabul etmek büyük bir hatadır. Zira her Peygamber'in tutumu, yaşayışı, söz ve davranışları; öğüt ve tavsiyeleri hep ölçülü, yararlı, yol gösterici, fazilet ve güven telkin edici, yönlendirici ve en güzel ahlâki kuralları işleyicidir. Bu vasıfları bir hükümdarda veya bir kahramanda görmek mümkün değildir. Aynı zamanda Peygamber'in tebliğ ve irşat çizgisinde kişisel hiçbir çıkarı, arzusu da söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok çetin mücadele verip zulüm ve işkenceye maruz kalan mü'minler ve yaşamalarında sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minler teselli edilerek Semud Kavmi'nin hazin durumu misal verildi. Böylece zafer meşalesini yakma günlerinin yaklaştığına işaretle sabırlı hareket etmeleri tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzünde benzerine ender rastlanan cinsel sapıklığın en çirkinini işleyen ve hariçten gelen tacir ve konuklara tecavüz edecek kadar gözleri dönen, Lut Peygamber'in gönderildiği millet konu ediliyor. Ahlâkını, faziletini, güvenilirliğini yitiren bir kavim ya da milletin yaşama şansının kalmadığına işaret ediliyor ve dolayısıyla Mekkeli ahlâksızlar uyarılarak baş aşağı gelme günlerinin yaklaştığına kapalı şekilde atıf yapılıyor.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ
﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾
قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ
مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ
أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾
وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

160- Lut kavmi de peygamberleri yalanladı.

161- Hani kardeşleri Lut onlara dedi ki: "Artık (putlara tapmaktan, Hakk'ı inkârdan, hayasızca davranmaktan) sakınmaz mısınız?

162- Şüpheniz olmasın ki ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

163- O halde Allah'tan artık korkun ve bana uyun.

164- Bu (hizmete) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim hizmetimin karşılığı ancak âlemlerin Rabbine aittir.

165-166- Rabbınızin sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da âlemler içinde (kala kala) erkeklere mi (şehvetle) gidiyorsunuz? Hayır, siz haddi aşan bir milletsiniz."

167- Onlar dediler ki: "Ey Lut! Eğer (bu tür uyarılardan) vazgeçmezsen herhalde (yurdundan) çıkarılanlardan olursun."

168- Lut, "Şüpheniz olmasın ki ben sizin yaptıklarınıza iyice içerlenenlerdenim" dedi.

169- "Rabbim! Beni ve ailemi bunların işleyegeldiği (iğrençliğin günah ve azâb)ından kurtar" (diyerek duâ etti).

170-171- Biz de geride kalanlar arasında yaşlı bir kadın (Lut'un eşi) dışında onu ve bütün ailesini kurtardık.

172- Sonra da diğerlerini yerle bir edip yok ettik.

173- Ve üzerlerine (taştan topraktan bir felâket) yağmuru yağdırdık. O uyarılanların yağmuru ne de kötü!

174-Şüphesiz ki bunda bir ibret ve öğüt vardır; ama onların çoğu imân edenler olmadı.

175- Ve elbette Rabbin yegâne üstündür, güçlüdür ve çok merhametlidir.

Lut Peygamber ve Sodomlular

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ

"Lut Kavmi de peygamberleri yalanladılar.."

Lut (aleyhisselam), diğer bölümlerde de açıkladığımız gibi, İbrahim Peygamber'in ya yeğeni ya da amcasının oğludur. Müfessirlerden çoğuna göre, Lut (aleyhisselam) Sodomlu değildir. Çünkü İbrahim Peygamber'in Sodom'la bir hısımlık bağlantısı söz konusu olamaz. Ancak Kur'ân-ı Kerim'in kullandığı "Kardeşleri Lut" sözü, bize bu konuda bir ipucu vermektedir.

Şöyle ki, Lut Peygamber önceleri gelip Sodom'a yerleşip oranın bir bakıma yerlisi olmuştur veya onlara komşu bir memlekettendir ki aralarında birtakım yakınlıklar söz konusudur.

Bilindiği gibi, Sodom, Kudüs'e yakın bir şehirdir. Tevrat'ta da Lut (aleyhisselam)'ın Sodomlular'a gönderildiği yazılıdır.

Lut Peygamber de diğer peygamberlerin izlediği tebliğ ve irşat yolunu seçip uygulamıştır. Ancak Sodomlular sadece putperest değil, aynı zamanda çok ahlâksız bir milletti. Seksüel sapıklıkların en çirkini olan homoseksüel idiler.

Bütün uyarılara rağmen Sodomlular doğru yola gelmediler. Kötü arzu ve davranışlarına engel olmak isteyen Lut (aleyhisselam)'ı ülkelerinden dışarı çıkarmayı plânladılar. Nitekim Lut Peygamber'e kendi yakınları dışında imân eden olmadı. Yaptığı her uyarı onların sadece küfür ve ahlâksızlığını artırdı, yani yapılan uyarılara büsbütün öfkelenen bu sapık kavim hem inkârlarını, hem de ahlâksızlıklarını artırdılar. Lut Peygamber'in yaşlı sayılan eşi de sapıklardan yana idi. Uyarı ve irşat yolları kapanıp aksi tesir uyandırınca, ülkenin altını üstüne getirmek üzere insan suretine girmiş iki melek gönderildi. Onlar Lut (aleyhisselam)'a konuk oldular. Sodomlular gelen bu iki yabancıya seksüel temasta bulunma çarelerini araştırdılar. Derken ilâhi hükmün inme zamanı geldi. Sebepler zincirinin son halkası da tamamlandı. Kur'ân'ın deyimiyle üzerlerine (taştan, topraktan bir) felâket yağmuru yağdırıldı. Tevrat'ın deyimiyle, üzerlerine kükürt ve ateş yağdırıldı. Böylece lâvların püskürükleri kısa zamanda şehri belirsiz hale getirdi. Geride yıkıntılar birer ibret levhaları olarak kaldı.

Mekkeliler de kendilerini hakka, doğruya, güzel ahlâka, fazilet ve adalete davet eden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı öz yurdundan sürüp çıkarmayı veya vücudunu ortadan kaldırmayı plânlıyorlardı. Kur'ân, belirtilen yok etme sebeplerinden birinin de peygamberi yurdundan çıkarmaya azmetmek olduğuna dikkatleri çekerek, Lut Kavmi'nin başına gelen felâketin bir benzerinin Mekkeliler'in de başına gelebileceğini işaret yoluyla hatırlatmakta; Hakk'a karşı gelmekten vazgeçmelerini dolaylı şekilde ihtar etmektedir.

Lut (aleyhisselam) kıssasıyla ilgili Tevrat'ta birçok asılsız ve ölçüsüz bilgilere yer verilmiş ve konu asıl mecrasından saptırılmıştır. Özellikle Lut Peygamber'le kızlarının aynı yatakta yattıkları belirtilir ki, bu sözlerin ilâhi ol-

madığı kesinlikle anlaşılır. O bakımdan da Kur'ân kıssanın gerçek yüzünü anlatarak hem doğru bilgi verir, hem de insan sözünün karıştırılmasıyla aslından uzaklaştırılan Tevrat'ın bu ve benzeri yerlerini tashih eder.[1]

Nitekim 1670'de filozof Baruch Spinoza -ki bu bir Yahudi idi- adını vermeden yayınladığı "Tractatus Theologico Politicus" adlı kitabında şöyle demiştir:

"Kutsal kitap (Tevrat ve İncil)in, olduğu gibi, bir insana gökten inen Tanrı mektubu olduğuna inanan kişi, hiç şüphesiz beni, Kutsal Ruha karşı günah işlemekle suçlandıracaktır; çünkü ben burada Tanrı kelâmının yanlışlarla dolu, birçok yerleri kesilmiş, değiştirilmiş ve birçok yerlerinde kendi kendisiyle çelişir hale gelmiş olduğunu ileri sürmekteyim. Ama eğer onlar da düşünecek olurlarsa hiç şüphesiz bağırmaktan vazgeçeceklerdir."[2]

Şüphesiz Allah'tan indirilen kitaplar da, gönderilen peygamberler de her türlü yanlış, ölçüsüz, tutarsız sözlerden pak ve temizdirler. Özellikle peygamberlerin "ismet" sıfatı söz konusudur ki, onlar bu sıfatla her türlü günahlardan korunmuşlardır.

İşte böylece hak ile bâtıl mücadelesi sürüp gitmekte; kendini imân ciddiyeti ve samimiyetiyle Hakk'a verenlerin galibiyetiyle noktalanmaktadır. Çünkü âlemlerin Rabbi olan Allah çok üstündür, çok kudretlidir ve çok merhametlidir. Her işi hikmetle, adaletledir. O, zulmü hem kendisine, hem de bizim aramızda haram kılmıştır. Asıl haksızlık yapan insanlardır.

OLAYIN TARİHİ YÖNÜ

Gerek İbrahim (aleyhisselam), gerekse Lut (aleyhisselam) hakkında tarihçiler farklı tesbitlerde bulunmuşlardır. Ama Lut Gölü'nün deniz seviyesinden 392 metre aşağıda olduğunu dikkate alan ilim adamlarının ciddi araştırmaları bazı ipuçlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Müfessir Merâğî'nin nakline göre, Ürdün Nehri'nin uzandığı vadide Sodom ve Amure'de yapılan kazılarda birtakım tarihi kalıntılara rastlanmıştır. İbrahim ve Lut Peygamberler'in M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında yaşadıkları da bu yörede elde edilen bazı belgelerden anlaşılmıştır. Böylece şehrin önemli bir kısmının çökmesi neticesinde Lut Gölü'nün oluştuğu sanılmaktadır. Allah (celle cela-

1 Tevrat - Tekvin: 19-135

2 Hayrullah Örs/Musa ve Yahudilik - Remzi Kitabevi: 4

luhu) daha iyisini bilir.

Kur'ân-ı Kerim'de Lut kıssasına da geniş yer verilmiş ve yaklaşık yirmi yedi yerde anılmıştır. Ancak her defasında ayrı bir öğüt, değişik bir safha ve ibretli bir bölümü nakledilmek suretiyle olaya karşı hem idrâkler uyanık tutulmuş, hem de hafızalarda yer eden izlerin derinleşmesi sağlanmıştır.[1]

Lut Kıssasından Mesajlar

Bu kıssa ile diğerlerinin baş kısmında verilen mesajların bir benzeri ve fazla olarak da mü'minlere şu mesajlar verilmektedir:

1- Kadınlarla meşru evlenmeyi ve teması bırakıp erkeğin erkeğe şehvetle meyletmesi; iyice insanlık, din, ahlâk, edep, terbiye, iffet ve namus sınırlarını aşmaktır.

2- Böylece meşru sınırları aşan sapıkları doğru yola irşat etmek, hakkın sesini onlara duyurmak çok zordur. Çünkü öylelerinin nefis ve şehveti akıl ve idrâklerinin önünde yürümektedir.

3- Allah'a dosdoğru imân eden mü'minin, ailesinden birinin inkarcı, sapık, ahlâksız ve iffetsiz çıkması, o mü'min hakkında bir değerlendirme ölçüsü sayılmaz. Şu şartla ki, mü'min Hakk'ın sesini onlara duyurmak için gereken dini öğretim ve eğitim imkânını kullanmışsa.

O bakımdan Âdem Peygamber, oğlu Kabil ile; Nuh Peygamber, inkâr üzere kalıp tufanda boğulan oğlu ile, İbrahim Peygamber, babası Azer ile; Lut Peygamber, ahlâksızlardan yana olan eşiyle kınanamaz.

4- İnkâr, azgınlık ve cinsel sapıklığın yaygınlaştığı her ülke, yıkılıp yok olmanın eşiğine gelmiş sayılır.

Günümüzde homoseksüellerin özellikle Batı ülkelerinde her geçen gün çoğalması ve cinsel sapıklığın iyice yayılması, o toplumu kemiren bir kanser halini almıştır. O kadar ki, başta İngiltere olmak üzere bazı ülkeler bu cinsel sapıklara yasal haklar tanımak suretiyle çirkin fiillerine meşruluk kazandırmışlardır.

Bu, medeni geçinen ve ekonomik kalkınmayı tek amaç seçip dünya ile âhiret arasında ciddi hiçbir irtibat ve köprü kurmayan, yani yetişmekte

1 A'raf suresi: 80, Hud suresi: 70-89, Hicr suresi: 59-61, Hac suresi: 43, Neml suresi: 56, Ankebut Suresi: 26, Enbiyâ suresi: 71-74. âyetlerin tefsiri

olan genç kuşaklara bu konuda ciddi bir eğitim vermeyen o milletlerin, eğer dönüş yapıp ciddi tedbir almazlarsa- yakın gelecekte baş aşağı geleceklerinin en açık belirtisi sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle cinsel sapıklığın en çirkinini kendi aralarında yaygınlaştıran ve peygamber öğüdüne kulak vermeyen Sodomlular'ın inkâr ve ahlâksızlığı konu edildi ve içine düştükleri ahlâksızlığın onları ilâhi gazaba çarptırarak yeryüzünden silip belirsiz hale getirdiği anlatıldı.

Böylece Mekke'de Allah'a inananlara her türlü zulüm ve sataşmayı mübah sayan müşriklerin de günlerinin sayılı olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ve arkadaşları teselli edilerek bir diğer tarihi olay konu ediliyor: Şuayb Peygamber'le Eykeli'ler, yani ormanlık bölgede yaşayan Medyen halkı arasında geçen mücadele misal veriliyor. Hem Allah'ı ve âhireti inkâr eden, hem de insan haklarına tecavüzü sanat haline getiren o milletin de, - Peygamber tebliğ ve irşadına kulak vermedikleri için-ilâhi hışma uğradıkları açıklanıyor. Aynı zamanda Mekkeli azgın müşrikler uyarılıyor.

كَذَّبَ اَصْحٰبُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّى اَعْلَمُ

بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٣٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤١﴾

176- Eykeliler (ormanda eyleşen Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavim) de peygamberleri yalanladılar.

177- Hani Şuayb onlara: "Artık (putlara tapmaktan, haksızlık etmekten, Hakk'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

178- Şüpheniz olmasın ki ben, size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

179- Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

180- Bu (hizmetime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim (hizmetimin) karşılığı ancak âlemlerin Rabbine aittir.

181- Ölçeği tam tutun; (hak yiyip hakları) eksiltenlerden olmayın.

182- Dosdoğru terazi ile tartın.

183- İnsanların (haklarından bir) şeyler eksiltmeyin ve bir de sakın yeryüzünde fesat çıkararak düzensizlik ve bozgunculuk yapmayın.

184- "Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan (O eşsiz kudret)ten korkun" dedi.

185- "Sen ancak büyülenmiş (akli dengesini kaybetmiş)lerden birisin.

186- Sen ancak bizim gibi bir insansın; biz seni herhalde yalancılardan sanıyoruz.

187- Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür" dediler.

188- Şuayb onlara : "Rabbım yapageldiğinizi çok iyi bilir" dedi.

189- Buna rağmen onu yalanladılar. O sebeple gölge (yapan bulutun ortaya çıktığı) günün azabı onları yakalayıverdi. Şüphesiz ki bu büyük bir günün azabı idi.

190- Bunda elbette bir öğüt ve ibret vardır. Zaten onların çoğu mü'min değildi.

191- Şüphesiz ki, Rabbin çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sahibidir.

Eykeliler ve Şuayb Peygamber

كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ۚ

"Eykeliler (ormanda eyleşen Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavim) de peygamberleri yalanladılar."

Eyke: Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bulunan Medyen şehrinin bir başka ismidir. Kelime olarak, sık ağaçlı yer demektir. Bundan, Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavmin ormanlık bir bölgede oturdukları ve o çağda Medyen şehrinin önemli bir kısmının ormanlık bir arazi üzerinde bulunduğu anlaşılıyor.

Şuayb (aleyhisselam)'ın Uyguladığı Metot

Şuayb (aleyhisselam) da diğer peygamberlerin tebliğ ve irşat konusunda uyguladıkları metodun bir benzerini uygulamıştır. Çünkü hepsi de aynı kaynaktan içmekte ve aynı kudretten beslenmekteydiler.

Eykeliler hem putperest idiler, hem de haklara tecavüzde çok ileri gitmişlerdi. Ölçü ve tartı, hak, hukuk gözetmezler, özellikle dıştan gelen tacirlerin mallarına dolaylı yoldan tecavüz ederlerdi. Şuayb Peygamber, azıp sapıtan, meşru hiçbir sınır tanımayan bu şehir halkına peygamber olarak gönderilirken mutlaka çok çetin mücadeleler onu bekliyordu. Nefislerinin isteklerini meşru sınırlar içine almak, hayatlarını fazilet düzeyine getirmek, insan haklarına saygılı olmayı öğretmek üzere işe başlayan Şuayb Peygamber, önce "Tevhid inancı"nı telkine çalıştı. Ne var ki bütün bu akla ve sağduyuya uygun telkin ve tavsiyeler onlara çok ağır geldiğinden Şuayb Peygamber'i önce büyülenmişlikle suçladılar; sonra da ölüm ve sürgünle tehdit ettiler. Bu da yetmiyormuş gibi, "Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür" diyerek O'nu alaya aldılar.

Eykeli'ler bu katı ve alaylı tutumlarını sürdürüp inkâr ve zulmün son kertesine gelince, sünnetullah gereği ilâhi hüküm iniverdi. Kur'ân'ın anlatımıyla;

"Gölge (yapan bulutun ortaya çıktığı) günün azabı onları yakalayıverdi. Şüphesiz ki bu büyük bir günün azabı idi."

Şuayb (aleyhisselam) Kavmini Beş Şey İle Uyardı

Şuayb (aleyhisselam) Allah'ın varlığını, birliğini, ibâdet edilmeye ancak O'nun lâyık bulunduğunu, Allah'ın korkulmaya daha yeğ olduğunu belirttikten ve gereken bilgileri veriyor.

Tebliğ ve irşad usulü şu beş madde üzerinde toplanıyordu:

1- Ölçü ve tartıyı tam tutmak, haklara saygılı olup tecavüzde bulunmamak,

2- Doğru bir tartı, sağlam bir ölçüyü her zaman ve herkese karşı kullanmak,

3- İnsan haklarına hiçbir suretle el uzatmamak, açık ve gizli yollardan şunun bunun hakkını yememek,

4- Yeryüzünde bozgunculuk ve düzensizlik çıkarmamak, çıkaranlara destek olmamak,

5- İşlenen her fiilden sonra sorumlu tutulacaklarını düşünerek O Yüce Yaratan Allah'tan korkmak.

Gerek "Tevhid inancı", gerekse onun tamamlayıcısı, diğer bir tabirle tabii ürünleri olan bu beş ilâhi buyruk her yönüyle insanların yararına yönelik bulunmakta; onların zararına hiçbir hüküm taşımamaktadır.

Buna rağmen akıllarını ve sağduyularını nefislerinin emrine veren inkarcı sapıklar, Şuayb (aleyhisselam)'a karşı gelip başkaldırdılar ve onun varlığına tahammül edemez oldular. O yüzden O'na şu iki kötü sıfatı yakıştırmaktan kaçınmadılar: "Büyülenmiş yalancı bir adam", "Dengesini kaybetmiş bir şaşkın."

İstenilen Azap

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

"Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür dediler."

Şuayb Peygamber'in kavmi inkâr, azgınlık ve sapıklıklarını artırıp

Allah'ın elçisini yalnızlığa itmek, yalancı durumuna sokmak için göğün bir parçası üzerlerine düşürmesini istemişlerdi.

Şüphesiz bu, inkâr ve tuğyanın son kertesine gelip dayandıklarının bir delili idi. O bakımdan sünnetullah hükmünü yürütmek üzere tecelli etti. Mevcut sebep ve kanunlar harekete geçirildi. "Gölge günü" diye adlandırılan azap iniverdi.

Bu tabir bize, meydana gelen olayın oluşumu hakkında ipucu vermektir. Söyle ki: Ya bir yanardağın harekete geçmesi sebebiyle lâvların püskürttüğü taş toprak büyük bir toz tabakası halinde yükselip bulutumsu bir gölge meydana getirmiştir; ya da müthiş bir depremden önce ortalığı kesif bir sis tabakasının kaplaması ve deprem ile birlikte büyük bir toz bulutunun oluşması şeklinde düşünülebilir. Ayrıca müthiş bir kasırganın kopması sebebiyle şehri alt-üst edip büyük bir toz tabakasının meydana gelmesiyle de yorumlanabilir.

Ancak A'raf suresi 91. âyetin açık anlatımı, bu yorumlardan ikincisinin daha isabetli olduğunu göstermektedir. Zira ilgili âyette şöyle denilmektedir:

"Bunun üzerine onları müthiş bir sarsıntı yakalayıverdi ve (böylece) kendi yurtlarında oldukları yerde dizüstü çöküp kaldılar."

Hud suresi 94. âyette ise, buna bir başka ip ucu daha eklenmekte ve daha sıhhatli yorum yapmamıza imkân vermektedir. Şöyle ki, sözü edilen âyette şöyle ifade ediliyor:

"Zalimleri ise korkunç bir ses ve uğultu yakalayıverdi; evlerinde dizüstü çöküp kaldılar."

Zira mucizeler dışında meydana gelen her olay; inen her azap ve felâket belli sebeplerin oluşup harekete geçmesiyle gerçekleşir. Bu da Allah'ın değişmeyen sünnetlerinden biridir. Kur'ân, kavim ve milletleri yok edip haritadan silen felâket ve azaplardan söz ederken bize sadece kısa bilgi ve hareket noktamızı belirleyecek ipucu verir. Aklımızı kullanmamızı, mevcut kalıntıları gezip görmemizi, yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin yıkılış sebeplerini araştırmamızı emreder. O sebeple Kur'ân olayları meydana getiren sebepleri tam açıklığıyla anlatmaz, buna lüzum da görmez. Araştırmayı insanların irade ve yeteneklerine bırakır.

O halde Nuh Tufanı'nın izlerini araştırmak ne kadar yararlıysa, neden böyle bir felâketi hakettikleri üzerinde durup düşünmemiz de bir o kadar, belki daha fazla yararlıdır. Âd ve Semud, Sodom ve Medyen bölgelerinde kalıntılar üzerinde ciddi araştırmalar yapmamız ve o milletlerin neden haritadan silindikleri üzerinde durmamız da son derece faydalı ve yönlendirici sonuçlara bizi götürür.

Küfür ve Sapıklık, Hayatı İlâhi Plana Göre Uygulamamaktır

Görüldüğü gibi küfür ve sapıklık, ister putları ilâhlaştırıp onlara tapmak suretiyle hakka ve fazilete saldırıda bulunsun, ister ilâhi emirleri çiğnemekten zevk alıp, her türlü ahlâki ve kutsal değerden uzaklaşsın, ister eziyet ve işkencede bulunsun ve ister cinsel sapıklığı âdet edinerek ilâhi uyarılarla alay etsin, isterse insan haklarına el uzatıp ölçü ve tartıyı tam kullanmasın her yönüyle ilâhi sünnete ters düşmekte, insan hayatını plânlayan ilâhi buyrukların dışına çıkmakta ve insanı yaratıldığı amaç ve düzenden uzaklaştırmaktadır.

Peygamberlerin hemen hepsi, insan hayatını en uygun biçimde düzene sokan ilâhi plân ve programı öğretmekle meşgul olmuşlardır.

Nitekim Kur'ân'da yer yer kıssaları parça parça anlatılan bütün kavim ve milletler bu plân ve sünnete uymaya davet edilmişlerdir. Semavi dinlerin hepsi bu plân ve sünnetin muhtevasını sosyal yapının şartlarına ve imkânlarına göre anlatmışlardır. Ne var ki, Tevrat ile İncil'e insan sözü karıştığı ve birçok ilâhi emirler, tavsiyeler unutulup silindiği için kısmen de olsa bu çizgiden uzaklaşmıştır.

Şuayb (aleyhisselam) Kıssasından Öğütler

Bu konuyla ilgili geniş bilgiler, yeterli mesajlar daha çok A'raf suresi ile Hud suresinde geçti. Burada az değişik bazı öğütlere yer verilerek konunun hafızalarda tazelenmesine imkân sağlandı.

Önce Mekke'de aralıksız saldırı ve işkenceye uğrayan cefakâr mü'minler teselli edilmekte, sonra da diğer kıssaların baş kısmında verilen mesajlar tekrarlanmakta ve ayrıca birkaç yeni mesaj verilmektedir. Şöyle ki:

1- Ölçü ve tartıyı tam tutmak farzdır. Buna ilgisizlik insan haklarında tecavüze yol açar ki bu, günahların - Allah'a ortak koşmaktan sonra- en

ağırı ve ödenmediği takdirde affedilmeyenidir.

2- Doğru, yani ayarı tam terazi ile tartmak bir emr-ı ilâhidir. Bunu hafife almak Allah'tan korkmamanın açık delillerinden biridir.

3- Haklara bilerek tecavüz, hakkı inkâr etmek anlamına gelir. Bu da yeryüzünde kargaşalık, bozgunculuk çıkarmaya neden olur. O bakımdan mütecaviz fesatçı, herkes elim bir azap ile tehdid edilmektedir.

4- İnsanı yaratıp neslini kuşak kuşak devam ettiren Cenab-ı Hak'tan her yerde ve her zaman korkmak insanlığımızın gereğidir. Bu korku insanı devamlı iyiye ve doğruya döndürür.

5- İnkarcı sapıklar nefislerinin aşırılığını meşru sınırlar içine alıp kanalize etmek isteyen peygamberlere ve onların izinde yürüyen mürşitlere, din âlimlerine hep karşıdırlar. Onları büyülenmişlikle, yalancılıkla suçlamak suretiyle tesirsiz hale getirmekten derin zevk duyarlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarih boyunca hak ile bâtılın nasıl bir mücadele halinde bulunduğuna işaretle Şuayb (aleyhisselam) kıssasından parçalar ve mesajlar verildi. Haktan yana olan mü'minlerin Allah'a güvenip dayandıkları ve küfrün karşısında imân desteğiyle sabrettikleri, seviyeli bir mücadele verdikleri takdirde, mutlaka başarılı olacaklarına dolaylı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın yeri ve hedefi belirtiliyor. Hz. Muhamed (aleyhisselam)'ın kutsal kitaplarda müjdelendiği, yani O'nun geleceğini haber veren belgelerin bulunduğu açıklanıyor. Sonra da Mekkeli müşriklerin bâtılı ayakta tutmak için inatla ve ısrarla Hakk'a karşı gelip azgınlık gösterdikleri anlatılıyor ve gelip geçen azgın inkarcı kavimlerin başına gelen felâketin bunlardan pek uzak olmadığı hatırlatılıyor.

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ
قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي
زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ
﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ

مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ
حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾
فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ إِن
مَّتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُم مَّا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُم
مَّا كَانُوا يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ
وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنبَغِي لَهُمْ وَمَا
يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

192- Gerçekten bu Kur'ân, âlemlerin Rabbinden indirilmedir.

193-194-195- Uyarıcılardan olasın diye Ruhu'l-emin (Melek Cebrail) onu senin kalbine açık-seçik Arap diliyle indirmiştir.

196- Hem o, öncekilere (indirilen semavi) kitaplarda da (bazı özellikleriyle) vardır.

197- Onu İsrailoğulları'ndan olan ilim adamlarının bilmesi onlar için (gerçeği yansıtan) bir belge ve kanıt değil midir?

198-199- Eğer Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik, o da onlara bunu okusaydı, yine de ona inanacak değillerdi.

200-201- İşte biz onu (inkâr ve sapıklığı) böylece suçlu günahkârların kalplerine aktarıp soktuk da elem verici azabı görmedikçe mümkün değil ona inanmazlar.

202- Bu azap, farkına varmadıkları bir halde ansızın kendilerine gelir de,

203- "Acaba bize mühlet verilmez mi?" derler.

204- Onlar azabımızı mı acele istiyorlar?

205-206- Söylesen ya, eğer biz onları yıllarca (bolluk ve refah içinde) yararlandırıp geçindirsek, sonra da va'dolunduklan (günün azabı) onlara geliverse,

207- O yararlandırılıp geçindirildikleri bolluk ve refahın kendilerine bir faydası olur mu?

208- Hiçbir kasaba (halkını), kendilerine uyarıcılar göndermedikçe yok etmiş değiliz.

209- Öğüt ve hatırlatmada bulunulmuştur! Ve biz onlara zulmediciler olmadık.

210- Kur'ân'ı (hiçbir zaman) şeytanlar indirmemiştir.

211- Hem bu, onlara göre uygun ve lâyık da değildir; hem güçleri de yetmez.

212- Onlar (inen vahyi) dinlemekten kesinlikle uzak tutulmuşlardır.

Kur'ân, Lafzıyla, Manasıyla İlâhidir

وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Gerçekten bu Kur'ân, âlemlerin Rabbinden indirilmedir."

Kur'ân indiği gibi ezberlenmiş ve yazılmıştır. Yazıldığı gibi korunmuştur. O bakımdan kesinlikle insan sözü ona karışmamıştır; insan düşüncesinin ürünü olan hükümler ve öğütler ona girmemiştir. Bunun içindir ki, Kur'ân'ın üzerinden on beş asra yakın bir zaman geçmesine rağmen o hep taze kalmış; her geçen gün cilâsı artmış eksilmemiştir. Gelişen ve gerçeği tesbit eden ilimle çelişkiye düşmemiş; ilim doğruyu bulup ortaya çıkarınca ancak Kur'ân'ı tasdik etmiştir.

Kur'ân'da yer alan çeşitli konulardaki temel bilgileri ve anafikirleri, zamanı gelince ilim adamları hayranlıkla doğrulamış ve inanan âlimler onları kendilerine hareket noktası seçmişlerdir. Çünkü Cenab-ı Hak ancak faydalı olanı, doğruyu söyler ve O, yarattığı eşyanın aslını, amacını, mahiyet ve yararını en iyi bilendir.

Kur'ân'a her bakımdan hayranlık duyan bazı Batılı ilim adamlarının son birkaç yıl içindeki itirafları bunun delillerinden sadece biridir. Nitekim Amerikalı Prof. Gressy Morrison diyor ki: "İlim ve fen çağının henüz başında bulunuyoruz. Her yeni gün, kudret ve ilim sahibi mutlak bir yaratan tarafından yapılan şeyleri biraz daha meydana çıkarma imkânını bulabiliyoruz. İlme has bir tevazu ve bilgiden gelen imânla Allah'ın varlı-

ğının daha çok farkına varmaktayız ve varacağız."

Kur'ân'da ilme temel bilgi ve maya olan, ilim adamına ışık tutup hareket noktasını gösteren belgelerden birkaçını misal vermemizde fayda vardır Şöyle ki:

Zümer suresi 6. âyette deniliyor ki:

"Sizi analarınızın karınlarında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır."

Bu âyetle Kur'ân'ın ilmi bir mucizesi daha ortaya çıkmış oluyor. Cenab-ı Hak, ceninin üç ayrı sargı, diğer bir tabirle üç ayrı tabaka ya da kılıf içinde bulunduğunu "fi-zülumatin selâs" sözüyle açıklamaktadır. Ana rahmi, yani dölyatağı ilk bakışta tek tabaka gibi görünürse de günümüzde yapılan anatomik tesbitlerle üç tabakadan oluştuğu ortaya çıkmıştır.

Neml suresi 88. âyette deniliyor ki:

"Dağları yerinde durur gibi görürsün. Oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir."

Bu âyetle dünyanın devamlı hareket halinde olduğu, dağların nirengi noktaları olarak buna delil gösterildiği açıklanıyor.

Yâsin suresi 40. âyette ise şöyle deniliyor:

"Ne güneşin aya yetişmesi uygun (bir kanun)dur, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Her biri ayrı bir yörüngede yüzerler (hareketlerini sürdürürler)."

Bu âyet ilmi olarak üç ana fikir ya da temel bilgi vermektedir. Birincisi: Güneş'le ayın hareket ederken aynı noktada kesişmesinin, birinin diğerinin sınırına geçmesinin söz konusu olamayacağıdır. İkincisi: Dünya ters dönüş yapmadıkça gece gündüzün önüne geçemez hususudur. Yani belli düzenlemede gecenin gündüzü izlemesi değişmeyen bir kanundur. Dünya batıdan doğuya doğru hareketini sürdürmekle bu düzenleme meydana gelmektedir. Düzenlemenin tersine vücut bulabilmesi için Dünya'nın doğudan batıya doğru dönmesi gerekmektedir. Üçüncüsü: Güneş ile ayın her birinin kendine has bir yörüngesi vardır ve her biri kendi yörüngesinde hareketini sürdürmektedir.

Kur'ân Açık Seçik Arapçadır

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ

"Uyarıcılardan olasın diye, Ruhu'l- Emin (Melek Cebrail) onu senin kalbine açık seçik Arap diliyle indirmiştir."

Arap Yarımadası'nın Asya, Afrika gibi iki büyük kıta arasında bulunması, ticari kervanların Hindistan ve Çin'e kadar uzanması, o günkü Arapların çok hırçın olması, baba ve dedelerinin din ve âdetlerine sıkı sıkıya bağlılıkları, putperestliğin aşırı derecede benimsenmesi ve korunması; edebiyatın doruğuna erişmesi gibi birtakım olayları ve özellikleri dikkate aldığımızda Allah'ın son kitabının Mekke ve Medine'de indirilmesinin, aynı zamanda en fasih bir Arapçayla düzenlenmesinin sebep ve hikmetini kısmen olsun anlayabiliriz.

Ayrıca bütün milletlere ve kabilelere ilâhi muradı zedelemeden yansıtacak en zengin ve gelişmiş dilin Arapça olduğu da kesindir. Bu da Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin sebeplerinden birini bize hatırlatmaktadır.

Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in bir-iki yaşında iken, Yarımada'da en fasih Arapça konuşup vahada yaşayanlar arasına gönderilerek hem Mekke'nin kavurucu sıcak havasından uzak tutulması, hemde Beni Sa'd kabilesinde fasih bir Arapça öğrenmesi, bu konuda zincirin birbirlerini tamamlayan halkalarından birini oluşturmuyor mu?

Melek Cebrail'e "Ruhu'l-emin" yani "Güvenilir ruh" denilmesi, O'nun çok büyük bir kudret, hayat ve enerji kaynağı olduğuna ve ilâhi vahyi münhasıran indirmekle görevli bulunduğuna işarettir. Nitekim bu büyük ruh, Hz. Meryem'e manevi bir nefhada bulununca onda, yani rahminde bir insan vücuda gelmiştir. Bu ruhun nefhasıyla vücut bulan İsa (aleyhisselam)'ın ruhi gücü çok belirgin bir düzeyde bulunuyordu. Öyle ki, ölüye dokunup "Allah'ın izniyle kalk" deyince ölü diriliveriyordu. İki gözünden arızalı olan amaya dokununca gözleri açılıp görebiliyordu. Hastaya dokununca şifâya kavuşuyordu.

Ancak şu hususu da ifade edelim ki, Melek Cebrail'in nasıl bir hayat kaynağı olduğunu bütün derinliği ve inceliğiyle bilmemiz veya anlamamız mümkün değildir. Bildiğimiz tek şey, Kur'ân'ın bu yüce ruh hakkında verdiği kısa bilgilerdir. Çünkü ruh hakkında bize çok az bir bilgi verilmiştir.

Melek Cebrail'in Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Kalbine İnmesi

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ عَلٰى قَلْبِكَ

"Ruhu'l-emin onu senin kalbine açık seçik Arap diliyle indirmiştir."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kalbi, ruhundaki yücelik ve kudretten aldığı güç ile son derece gelişmiş ve çok duyarlı bir düzeye gelmiş bulunuyordu. İlâhi rahmet ve inayetin ona yönelmesi ile de melekut, misal âlemleriyle ve Levh-i Mahfuz'la irtibat sağlama mazhariyetine erişmişti. O bakımdan hem büyük ruh Melek Cebrail'in inmesine, hem de indirdiği ilâhi vahyi alıp muhafazaya hazır durumda idi. İlgili âyetle bu inceliğe işaret edilmektedir.

Sıradan bir insanın ruhunun Melek Cebrail'in inip seslenmesine tahammül etmesi mümkün değildir. O bakımdan Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e ilk vahiy rüya ile başlamış ve bu bir ön hazırlık dönemi olarak altı ay devam etmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Tevrat ve İncil'de Anılması

وَاِنَّهٗ لَفِى زُبُرِ الْاَوَّلِينَ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهٗ عُلَمٰٓؤُا بَنِى اِسْرَٓاءِيلَ

"Hem o öncekilere (indirilen semavi) kitaplarda da (bazı özellikleriyle) vardır. Onu İsrailoğulları'ndan olan ilim adamlarının bilmesi onlar için (gerçeği yansıtan) bir belge ve kanıt değil midir?"

Son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in ve O'na indirilen Kur'ân'ın Tevrat ve İncil'de bazı özelliklerinin bulunduğu açıklanıyor. Gerçi hâlen mevcut Tevrat ve İncil nüshalarının Allah'tan indiği gibi korunmadığını, birçok değişikliklere uğratıldığını biliyoruz. Bununla beraber yine de Kur'ân'ın belirttiği gibi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğini haber veren belgeler eksik değildir. Özellikle havarilerden biri olan Bernaba'nın yazdığı İncil'de bu haber yirmiye yakın yerinde çok açık bir anlatımla belirtilmiştir.

Nitekim En'am suresi: 114, 115; A'raf suresi: 155-157. âyetlerin tefsirinde Barnaba İncili'nden birkaç âyet nakletmek suretiyle konuyu belgelemiş bulunuyoruz. Ancak hem okuyucularımıza, hem araştırıcılara kolaylık olsun diye Tevrat ve İncillerden birkaç belge nakletmekte yarar görüyoruz. Şöyle ki:

Tevrat:

"Allah'ın Rab senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak, onu dinleyeceksin."[1]

"Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek."[2]

"İşte kendisine destek olduğum kulum; canımın kendisinden razı olduğu seçme kulum. Ruhumu onun üzerine koydum; milletler için hakkı meydana çıkaracaktır. Bağırmayacaktır ve sesini yükseltmeyecek ve onu sokakta işittirmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek, hakkı hakikate erdirecek."[3]

İnciller:

"İsa diyor ki: Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de Rabbe yalvaracağım ve size başka bir tesellici, hakikat ruhunu verecektir."[4]

"Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum. Benim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü gitmezsem Tesellici size gelmez. Fakat gidersem onu size gönderirim ve o geldiği zaman günah için, salah için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir."[5]

"Size söyleyecek daha çok şeylerim var, fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemeyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeylerden size bildirecektir."[6]

İsa (aleyhisselam) diyor ki :

"Sizin sözünüz bana teselli vermez. Çünkü sizin nur beklediğiniz yerden karanlık gelecektir. Fakat gelecek olan peygamberle teselli buluyorum. O benim hakkımdaki yalancı görüşü ortaya çıkarıp açıklayacak;

---

1 Tevrat/Tesniye: 18/15

2 Tevrat/Tesniye: 18/18

3 Tevrat/İşaya: 42/1-4

4 Yuhanna: 14/15

5 Yuhanna: 16/7

6 Yuhanna: 6/12

dini âleme uzanıp yayılacak. Çünkü bu haberi Allah, babamız İbrahim'e böylece va'detmiştir."

Kâhin sordu :

- Ondan sonra başka peygamber gelecek mi?

Cevap verdi:

Ondan sonra Allah gönderilen peygamber olmayacaktır. Ancak birkaç tane yalancı peygamber ortaya çıkacaktır.

Kâhin devamla sordu:

- Gelecek olan Tesellici'nin adı nedir?

İsa (aleyhisselam) cevap verdi:

Tesellicinin ismi hayret uyandırıcıdır. Çünkü Allah O'nun ruhunu ve özünü yaratınca semavi behaya koydu ve ona: "Sabret ya Muhammed! Çünkü ben senin için Cenneti, âlemi ve mahlukatı yaratmak istiyorum." buyurdu.

İşte onun mübarek ismi Muhammed'dir.

Bu sırada orada hazır bulunan cemaat seslerini yükselterek dediler ki: "Ey Allahımız, o Rasulünü bize gönder. Sen de ya Muhammed! Âlemi kurtarmak için acele gel."[1]

Kur'ân Arap Olmayan Birine İndirilseydi

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ

"Eğer Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik, o da onlara bunu okusaydı, yine de ona inanacak değillerdi."

İnkâr önyargı haline gelince şartlanan sapık, bâtılı savunmasında ve Hakk'ı reddetmesinde hep itirazcı ve şüphecidir. Getirdiği deliller yersiz ve dayanaksızdır. O bakımdan çarçabuk çürütülebilir. Buna dayanamayınca da kaba kuvvete ve hezeyana başvurur.

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a değil de Arap olmayan bir yabancıya indirilseydi acaba ona inanılır mıydı? Mekkeli müşriklerden

1 Barnaba İncili: 162 - Mısır: 1393

bir kısmı bu akıl ve mantık dışı görüşü ileri sürüyorlar ve başka birine indirilseydi, herhalde ona uyacaklarını söylüyorlardı. Oysa onlar bu sözlerinde hiçbir zaman ciddi ve samimi değillerdi. Çünkü Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın doğruluğu, fazileti, ciddiyet ve vakarı; güvenilirliği, yüksek ahlâkı ve kişiliği Mekke ve çevresinde çok iyi biliniyordu. Hiç kimse bu hususlarda ona leke konduramazdı; meğerki kıskançlığı aklına üstün gelen, ihtirası ahlâk ve faziletin önünde yürüyen bir şarlatan olsun.

Nitekim Mekkeliler O'na "el-emin" diyerek, O'nun güvenilir ve doğru bir kimse olduğunu kabul etmişlerdi. Buna rağmen, üstünlük Hâşimoğulları'na geçer de kendilerinin söz sahibi olma durumları sona erer endişesiyle O'nun peygamberliğini kabul etmediler. Kendi kendilerini yalancı ve müfteri durumuna düşürecek kadar âdileştiler de o yüce peygambere "yalancı", "büyülenmiş", "şâir", "akli dengesi bozuk" dediler.

Gerçek bu olunca, kendilerinden olmayan, ahlâk ve kişiliği bilinmeyen bir yabancıya nasıl inanabilir ve onu peygamber olarak kabul edebilirlerdi.

Kur'ân-ı Kerim, Mekkeli müşriklerin ne kadar büyük bir çelişki içinde olduklarını, hislerinin hem akıllarının, hem insaf ve vicdanlarının önünde yürüdüğünü konu edinerek bu sapık zümre hakkında yeterli bilgi veriyor ve onları da insaf ile düşünmeye çağırıyor.

İnkârın Kalpte Yer Etmesi

كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

"İşte biz onu (inkar ve sapıklığı) böylece suçlu günahkârların kalplerine aktarıp soktuk da elem verici azabı görmedikçe mümkün değil ona inanmazlar."

Allah'ın ezelde hazırladığı plân ve program kusursuz şekilde hedefine doğru yol alır; o bakımdan şaşması, aksaması söz konusu değildir. İlâhi plâna uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

Cenab-ı Hak yine ezeli ilmiyle kimlerin plân ve programa uyarak Hakk'ı kabulleneceğini, kimlerin de uymayıp haktan yüz çevireceklerini tesbit etmiştir. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, tesbit ettikleri günü saati gelince aynen gerçekleşir. Bu düzenlemede zorlama, iradeyi, yani cüz'i iradeyi bağlama söz konusu değildir. İlâhi ilim bu konuda malumata tabi-

dir; yani Allah bilip yazdığı için kişi doğru yolu seçmiyor, yeteneklerini bu hususta kullanıp ilâhi hidâyete mazhar kılınacağı için bilinip yazılmıştır.

İsrailoğulları'nın İlim Adamları

Hz. Muhammed (aleyhisselam) peygamberlik göreviyle sahneye çıktığı yıllarda Yahudilerden birkaç tane ilim adamı, Tevrat'ta geleceği haber verilen son peygamber hakkındaki belgeleri araştırmışlar ve yeterli bilgi toplamışlardı. Başta Abdullah b. Selâm, İbn Yâmin, Sa'lebe, Esed ve Useyd olmak üzere din bilginleri topladıkları belgelerin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a tıpatıp uyduğunu görünce vakit kaybetmeden İslâmiyet'i kendilerine din olarak seçmişlerdi.

O bakımdan 197. âyette, son peygamber ve son kitap hakkında inkarcı ya da şüpheci olanlara, sözünü ettiğimiz din âlimlerinin olumlu tutum ve inançları delil olarak gösterilmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim hem ilim adamlarının kadrini yüceltiyor, hem ilmin yol gösterici olduğuna işarette bulunuyor; hem de ilim adamlarına uymanın lüzumu üzerinde duruyor. Şu şartla ki, ilim adamları gerçeği bulmuş olsunlar.

Uyarıcı Peygamber Gönderilmesi

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ

"Hiçbir (kasaba halkını), kendilerine uyarıcılar göndermedikçe yok etmiş değiliz."

İnsan aklı, dünyevi ilimlerle birleşse bile yalnız başına Allah'ı kemal sıfatlarıyla, âhireti ve o hayattaki safhaları hikmet ve esrarıyla anlayamaz. Çünkü aklın sınırı görülebilen madde âlemidir. Görebildiğiyle istidlal edebilir. İlim ise deney ve gözleme dayanır. Yani her ikisinin de sahası fizik âlemidir. Allah (celle celaluhu), ahiret ve bunlarla ilgili konular daha çok fizikötesiyle ilgilidir. Bu bakımdan insanlara Yüce Yaratan'ı, ölümü ve ölüm ötesini, ikinci hayatı ve safhalarını öğretecek yardımcı unsurlara ihtiyaç vardır. Akıl yalnız başına ciddi bir araştırmaya yönelirse, mevcut düzen ve dengeyi kurup ayakta tutan büyük bir kudretin mevcudiyetini anlayabilir ve anlaması da gereklidir. Ancak yeterli değildir. İşte tarih boyunca her kavim ve millete uyarıcı olarak peygamber gönderilmesinin sebebi budur. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın hazırladığı plân ve program gereği, peygamber gönderme-

dikçe azap etmemektir. Nitekim 209. âyette bu inceliğe değinilerek,

"Öğüt ve hatırlatmada bulunulmuştur ve biz onlara zulmediciler olmadık" buyrulmakta ve İsrâ suresi 15. âyetle, bu âyet şöyle açıklanmaktadır:

"Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz."

Çünkü Cenab-ı Hak mutlak anlamda âdildir ve O, zulmü kendisine de haram kılmıştır.

Kur'ân'ı Şeytanlar İndirmemiştir

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ

"Kur'ân'ı (hiçbir zaman) şeytanlar indirmemiştir. Hem bu, onlara göre uygun ve lâyık da değildir; hem de güçleri buna yetmez. Onlar (inen vahyi) dinlemek: ten kesinlikle uzak tutulmuşlardır."

Mekkeli müşrikler, inkarcı maddeciler, Kur'ân âyetlerinin yüksek ve parlak tesiri karşısında ne diyeceklerini şaşırdılar. Bazen Peygamber (aleyhisselam) için "sihirbaz", bazen "şâir", bazen "büyülenmiş", bazen de "Akli dengesi bozuk" diyorlardı. Bazen de iyice saçmalayarak, "Kur'ân'ı O'nun kalbine şeytanlar fısıldamaktadır" diyerek garip ve yakışıksız bir iddia ortaya atıyorlardı. İlgili âyetle bu iddia reddediliyor. İlim, hikmet, hukuk, düzen, ahlâk, fazilet gibi önemli konuları en mükemmel anlam ve muhtevada getirip yansıtan ve kesinlikle insan söz ve düşüncesinden -üslup, kudret, konu ve ifade bakımından- ayrılan Allah sözünün lanetlenmiş şeytanlar tarafından indirilmesi elbette ki mümkün değildir ve hiçbir zaman da düşünülemez. Böylesine saçma bir iddia, açık havada güneşin varlığını inkâr etmek kadar gülünçtür. Nitekim ünlü edip ve şâir Tufayl, Kur'ân âyetlerini dinleyince, kendinden geçmiş ve "Mümkün değil bu insan sözü olamaz" demekten kendini alamamıştı.

Günümüzde de haklı bir şöhrete sahip olan Fransa'nın tanınmış ilim adamlarından Prof. Dr. Maurice Bucaille de diyor ki : "Kur'ân her kelimesiyle ilâhidir. Kur'ân'ın modern dönemde ilmi bakımdan tenkid edilebilecek hiçbir taraf ihtiva etmediğini kesin olarak kabule mecbur kaldım."[1]

1 Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve bilim/1981

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamber göndermenin hikmetinden, Kur'ân'ın ilâhi özelliğinden ve yüceliğinden söz edildi. Sapık inkarcıların iddiaları reddedildikten sonra bir olan Allah'a ibâdet ve kulluğun lüzumuna geçildi.

Aşağıdaki âyetlerle bu lüzum üzerinde duruluyor. Sonra da O'nun emirlerini tebliğde yakın hısımlardan işe başlanması bildiriliyor. Arkasından şeytanların kimlere fısıldadıkları konu edilerek sapık şâirler kınanıyor.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ
الْاَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ
عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾
الَّذِي يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ
اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ
﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾
اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا
ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

213- Artık sen, Allah ile beraber başka bir tanrıya duâ edip kullukta bulunma, sonra azaba uğratılanlardan olursun.

214- En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar.

215- Mü"minlerden sana uyanlara (tevazu, müsamaha, rahmet ve şefkat) kanadını (yerlere kadar) indir.

216- Bununla beraber (hısımlarından) sana karşı gelip başkaldırırlarsa, de ki: "Şüphesiz ben sizin işleye geldiğiniz (inkâr, azgınlık ve sa-

pıklıktan beriyim."

217- O yegâne güçlü, çok üstün, çok merhametli olan (Allah)a güvenip dayan.

218-219- O Allah ki, seni ayakta durduğun halde de, secde edenler arasında dolaştığın durumda da görüyor.

220- Çünkü gerçekten Allah işitendir, bilendir.

221- Size şeytanların kimler üzerine inip durduğunu haber vereyim mi?

222- Her günahkâr iftiracı, yalancı, sahtekâr üzerine iner.

223- Bunlardır ki, (şeytanların iftira ve yalanına) kulak verirler. Çoğu ise yalancıdır.

224- (Sapık hayalci) şâirlere ise, ancak yozmuş azgınlar uyarlar.

225- Baksana, onlar her vadide avare-şaşkın dolaşırlar.

226- Ve yapmadıklarını, yapamayacaklarını söyleyip dururlar.

227- Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar, Allah'ı çokça ananlar ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunup (gerektiğinde) karşı koyanlar müstesna.. O zulmedenler, yakında nasıl bir inkılâba uğrayacaklarını, nerede dönüp kalacaklarını bileceklerdir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn İshak'ın Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yaptığı sahih rivayete göre: Kur'ân'da "Yakın hısımlarını uyar" emri inince, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz etli bir yemek sofrası hazırlayıp hısımlarını davet etti. Başta amcaları Ebu Tâlib, Hamza, Abbas ve Ebu Leheb olmak üzere kırka yakın kişi hazır bulundu. Yemek yenildikten sonra Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz tebliğ ve uyarıya başladı. Derken amcası Ebu Leheb O'nun sözünü kesti ve "Bu arkadaşımız neredeyse sizi büyüledi. Haydin dağılalım" dedi. Onun bu önerisi üzerine sofraya gelenler ayrılıp gittiler ve istenilen şekilde tam bir uyarı yapılamadı. Hz. Peygamber (aleyhisselam) fazlasıyla üzüldü.

İkinci bir defa yine sofra hazırlamamı emretti. Hısımları çağrıldı. Yemekten sonra Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle konuştu:

"Ey Abdülmuttalib oğulları! Şüpheniz olmasın ki ben size dünya ve âhiret iyiliğini, düzenini getirdim. Sizi, kendisine (varlığını, birliği-

ni kabule) davet etmem için Allah bana emretti. Bu durumda hanginiz bana yardımda bulunur da benim kardeşim, vasim ve halifem olur?"

Bunun üzerine hazır bulunanlar O'ndan yüzçevirdiler; sadece ben ayağa kalktım -ki yaşça hepsinin küçüğü idim- ve "Ey Allah'ın Peygamberi! Ben senin yardımcın olurum" dedim. Peygamber (aleyhisselam) da boynumu tutup şöyle buyurdu:

"İşte bu benim yardımcımdır, vezirimdir. Artık onu dinleyin ve kendisine itaat edin."

Hısımları O'nun bu sözünü ciddiye almadılar ve gülüp ayrıldılar ve Ebu Talib'e şöyle dediler: "Yeğenin sana, öz oğluna itaat etmeni emrediyor."

Buhari ve Müslim'in İbn Abbas (radıyallahu anh) ve Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivayete göre: "Yakın hısımlarım uyar" âyeti inince. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz Safa Tepesi'ne çıkıp hısımlarını çağırdı. Onlar da toplanıp gelince, Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu: **"Size şu tepenin arkasında üzerinize baskın yapmak üzere bir süvari bölüğünün bulunduğunu söylersem bana inanır mısınız?** Onlar da "Senin hiç yalan söylediğini görmedik" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhisselam) onlara:

"Şüpheniz olmasın ki önünüzde beklemekte olan şiddetli bir azaba karşı sizi uyaran bir peygamberim" deyince, amcası Ebu Leheb kızdı ve "Yazıklar olsun sana, bizi bunun için mi çağırdın?" diyerek O'nu kınadı. Bunun üzerine "Tebbet suresi" de indi.

İLGİLİ HADISLER

"Şiir var ki hikmettir."[1]

"Söz var ki (insanı) büyüler. Şiir de var ki hikmettir,"[2]

Amr b. Şerid'in (veya Şüreyd) babası anlatıyor:

"Bir gün yolculuk esnasında Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in arkasında bulunuyordum. Bana dedi ki:

---

1 Buhari/Edeb: 90 - Tirmizi/Edeb: 49 – İbn Mâce/Edeb: 41 - Dârimi/İstizan: 68 - Ahmed: 1/269, 273, 303, 309, 313, 327, 332-3/456-5/125

2 Ebu Dâvud/Edeb: 87 - Ahmed: 1/269, 273-3/456-5/125

Şâir Ümeyye b. Ebi Sait'in şiirlerinden bildiğin var mı? Ben de "evet" dedim. **"Oku"** diye emretti. Okudum ve arzusu üzerine onun şiirlerinden yüze yakın okudum."[1]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) diyor ki:

"Şiir de bir sözdür, iyisi olduğu gibi kötüsü de vardır. Sen iyi olanını al."

Nitekim Ebu Bekir, Ömer, Ali ve İbn Abbas (radıyallahu anhum)'un bazen şiir söyledikleri bilinmektedir.[2]

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki: Bu ümmetten Yahudi olsun, Hristiyan olsun kim benim peygamberliğimi duyar da bana imân etmezse, elbette Cehenneme girer."[3]

Yakınları Davet

وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

"En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar."

İslâm dini; mürşitlere, sorumluluk taşıyan mü'minlere, aile reislerine ve toplumu doğru yola yönlendirmeye çalışanlara, önce yakınlarından işe başlamalarını, yani ilk adımda kendi hısımlarını Allah yoluna davet etmelerini ve öylece yavaş yavaş daireyi büyüterek çevreye ışık tutmalarını emreder. Bunun sebebi açıktır: Kendi aile ve yakınlarını başıboş bırakıp başkalarını "Tevhid inancı" doğrultusunda Hakk'a çağırmak başarılı olmaz ve olumlu sonuç vermez. Çünkü çevre, halk psikolojisi gereği, önce mürşit ve yol gösterenin kendi ailesi ve yakınları üzerindeki tesirine bakarlar. Onların irşat edilmediklerini görünce, kendilerini irşat edenlere pek inanmazlar; inansalar bile itibar etmezler. Ama davetci veya mürşidin bütün gayret ve azmine rağmen kendi yakınlarını yola getiremediği ortaya çıkarsa, çevre böyle bir mürşidi hem kınamaz, hem de dinlemek ister. Nitekim İbrahim (aleyhisselam), Nuh (aleyhisselam), Lut (aleyhisselam) bunun açık misallerinden birkaçını teşkil eder.

İşte Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Mekke'de risalet görevini yürütmekle emrolunduğu zaman, tebliğ ve irşatta; uyarı ve yönlendirmede

1 Müslim/Şiir: 1 - İbn Mâce/Edeb: 41 - Ahmed: 4/388, 389, 390

2 Kurtubi: 13/147-149

3 Sahih-i Müslim

yakın hısımlarını uyarıp irşat etmesi hakkında inen âyetin indirilmesinin sebep ve hikmetlerinden biri budur.

Bu metot uygulanmış, hısımları O'nu dinlemeyip aleyhine dönünce, çevreyi uyarmak ve irşat etmek ortamı hazırlanmış ve böylece Rasulullah (aleyhisselam) hısımlarının tutumundan dolayı kınanmayacak bir çizgiye gelmiştir.

Bu metot her aile reisi, her ilim adamı ve toplumu yönlendirme mevkiinde olan herkes için geçerlidir ve lüzumludur.

İman Edip Hakka Uyanlara Tevazu Kanadını İndirmek

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Mü'minlerden sana uyanlara (tevazu, müsamaha, rahmet ve şefkat) kanadını (yerlere kadar) indir."

Mü'minler arasında sınıf farkı yoktur. Camideki safların düzenlenmesi; hac ibâdeti yerine getirilirken hepsinin beyaz ihrama bürünmesi bunun açık delillerinden biridir. Özellikle lider ve önder durumunda olan kişinin kendini mü'minlerden biri kabul edip onlarla kardeşçe kaynaşması bir emr-i ilâhidir. Bu emir önce Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a, sonra da irşat yolunda bulunan, lider ve önder durumunda olan her mü'minedir. Aksi halde İslâm'ın getirdiği kardeşlik kelimenin dar kalıbında kalır.

Onun içindir ki Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Suffa'da toplanan fakir, evsiz barksız, kimsesiz mü'minlerle tam bir kardeşlik havası içinde kaynaşmış, onlara her zaman yakın ve sıcak ilgi göstermeyi ihmal etmemiştir. Kureyş Kabilesinin ileri gelenleri O'na : "Çevrende kümelenen köle ve fakirleri uzaklaştır ki senin meclisine gelebilelim" dedikleri zaman, Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in rengi değişmiş ve böyle bir anlayış ve davranıştan Allah'a sığınarak onların teklifini reddetmiştir.

Çünkü Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz yüce davasını yürütürken, kendini halk tabakasının üstünde gören şımarık zenginlere, nüfuz sahibi mağrurlara değil, o yegâne güçlü ve en üstün olan sonsuz merhamet sahibi Allah'a güvenip dayanıyordu.

Bu sebepledir ki, Cenab-ı Hak O'na şöyle emir vermiştir:

"Bununla beraber sana karşı gelip başkaldırırlarsa, de ki: Şüphesiz

ben sizin işleyegeldiğiniz (inkâr, azgınlık ve sapıklık)tan beriyim. O yegâne güçlü, çok üstün, çok merhametli olan (Allah)a güvenip dayan. O Allah ki, seni ayakta durduğun halde de, secde edenler arasında dolaştığın durumda da görüyor. Çünkü gerçekten Allah işitendir, bilendir."

Cin ve Şeytanlar Kimlere Fısıldarlar?

هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ

"Size şeytanların kimler üzerine inip durduğunu haber vereyim mi? Her günahkâr iftiracı, yalancı sahtekâr üzerine inerler. Bunlar (şeytanların iftira ve yalanına) kulak verirler. Çoğu ise yalancıdır."

Cenab-ı Hak bu üç âyetle hem iftiracı sapık Mekkeli müşriklerin iddiasını reddediyor, hem de günümüzde tertiplenen seanslarda, sözde insanlarla ruhlar arasında aracılık yapan medyumları bize tanıtıyor. Şeytan ve cinlerin ancak büyücülere, kâhinlere (gaipten haber verenler) fısıldadıklarını bildiriyor.

Sevgili Peygamberimiz (aleyhisselam)'a sordular:

- Kâhinlere ne dersiniz? Cevap verdi:

-Şüpheniz olmasın ki onlar gerçek (anlamda) bir şey değildirler. Soranlar dediler ki:

Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar bir şeyler anlatıyorlar da bazen doğru çıkıyor.

Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissellam) şöyle buyurdu:

- **Evet o gibi sözleri haktandır; (öyle ki) cinni o sözü kapıp, tavuğun gıt gıt dediği gibi onu dostlarının kulağına fısıldar; ne var ki cinler de, kâhinler de o söze yüz yalandan fazla katarlar.**[1]

Diğer bir hadiste ise Rasulullah (aleyhisselam) şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu melekler yeryüzüne yakın kapalı bir havada bir iş, durum hakkında konuşurlar. Şeytanlar konuşulan sözleri işitirler de onu sırçalı bardaklar ses çıkardığı gibi bir ses çıkartıp kâhinlerin kulağına fısıldarlar. Onlar da o söze yüzden fazla yalan katarlar."[2]

1 Sahih-i Müslim/Selâm: 122

2 Sahih-i Buhari/Bed'-i halk: 11

Yalancı ve Hayalci Olan Şairler

وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ ۖ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ۙ

"(Sapık hayalci) şairlere ise, ancak yozmuş azgınlar uyarlar. Baksana, onlar her vadide avare-şaşkın dolaşırlar ve yapmadıklarını, yapamayacaklarını söyleyip dururlar."

İslâm dini faydalı ilimlere geniş yer ayırırken şiir ve edebiyatı, güzel ve yararlı söz söylemeyi de ihmal etmemiştir. Zaman zaman Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz:

"Ben sizin en fasihinizim."

"Ben sizin en katıksız arabınızım; ben Kureyş'tenim ve dilim, (badiyede yaşayan) Beni Sa'd bin Bekir dilidir."[1]

Yapılan ciddi tesbitlere göre, badiyede yaşayan bedevilerin çok pürüzsüz ve net bir Arapça konuştuğu, özellikle Beni Sa'd kabilesinin bu alanda haklı bir şöhrete sahip olduğu anlaşılmıştır.

Böylece Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz düzgün ve tesirli konuşmaya dikkatleri çekmiş bulunuyor.

Kur'ân-ı Kerim'in manasındaki fevkalâdelik kadar lafzı da edebi olarak erişilmez bir noktaya yükselmiştir. O bakımdan indiği çağın ve sonraki çağların en ünlü arap şâir ve edipleri Kur'ân'ın bedi' ve beyânı karşısında sönük kalıp baş eğmekten başka çare bulamamışlardır.

Böylece Kur'ân'ın da edebiyata, güzel ve tesirli konuşmaya yer verdiği kendiliğinden anlaşılmaktadır. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e şiirle saldıranlara karşı Ashab-ı Kirâm'dan bazı zatlar şiirle, hem İslâm'ı ve Peygamber'ini savunmuşlar, hem de sataşanları tesirsiz hale getirmişlerdir.

Önceleri azılı bir İslâm ve Peygamber düşmanı olup şiirleriyle Peygambere ve İslâm'a sataşan, hicivlerde bulunan Şâir Kâb b. Züheyr, İslâm'a girmek üzere Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in huzuruna alınınca "Banet Suâd" şiirinden Peygamberi (aleyhisselam) över anlamda birkaç mısra' okuyunca, Peygamberimiz (aleyhisselam) duygulanmış ve sırtındaki hırkayı çıkarıp onun sırtına geçirmiştir.

---

1 Taberâni – Câmiu's-sağir: 1/107 (Suyuti, bu hadisin zayıf olduğunu kaydetmiştir)

İlgili üç âyetle de inkarcı sapık şâirlerden Abdullah bin Ziba'ri, Müsafi' bin Abdimenaf ve Ümeyye bin Ebi Salt hakkında indiği ve böylece bunların ahlâksız sapık şairler konusunda birer ölçü ve misal teşkil edebileceği belirtilmiştir.

Ayrıca şiirleri davranış ve tutumuna uymayan ünlü Arap şâiri Ebi İzzet el-Cümehi hakkında indiği de söylenir. O bir şiirinde şöyle demiştir:

"Benden yana ulaştırın o Peygamber Muhammed'e:

Ki sen gerçekten haksın, Melik (Allah) da Hamid'dir.

Ama ben Bedri ve ehlini hatırlayınca,

Bütün kemiklerim derim ile birlikte inler durur."[1]

Surenin son 227. âyeti ile, övgüye değer görülen şâirlerin de bulunduğuna atıf yapılıyor ve onların şu üç özelliğine parmak basılarak mü'minlere sağlam bir kıstas veriliyor:

1- Dosdoğru imân edenler,

2- Salih (iyi yararlı) amellerde bulunanlar,

3- Allah'ı çokça ananlar.

Öyle ki: Kur'ân'ın övdüğü şâirler Allah'a dosdoğru inanırlar, O'nun emirlerine uyarlar. İyi yararlı iş ve amellerde bulunurlar, mısralarıyla da bunu sözlü olarak açıklarlar ve Allah'ı çokça anıp hayal peşinde koşmazlar. Şiirlerinin ilham kaynağı Allah, Peygamber ve İslâmdır.

Hasan bin Sabit, Abdullah bin Revaha, Kâb bin Mâlik ve Kâb bin Züheyr Kur'ân'ın övdüğü şâirlerdir. Nitekim şâirleri yerer mahiyette 224, 225. âyetler inince, adı geçen şairlerden üçü Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelip şöyle dediler:

- Ya Rasulallah! Cenab-ı Hak şairler aleyhine bu âyetleri indirmiş bulunuyor.

Peygamberimiz (aleyhisselam) onlara şöyle buyurdu :

- **"Onlardan sonraki âyeti okuyunuz. Şüphesiz ki sizler haksızlığa**

1 Şâir hem Peygamberi hak olarak kabul ediyor, hem de Bedir Savaşı'nda öldürülen müşriklerin ileri gelenlerine hayıflandığını ve o durumu hatırladıkça kemiklerinin inlediğini söylüyor.

uğradıktan sonra kendinizi (şiirle de) savunup korudunuz."[1]

Şüphesiz bu konuda birçok hadisler, rivayetler, belgeler ve deliller daha vardır. Hacmimiz müsait olmadığından buraya alamadık.

224 ve 225. âyetlerle yerilen şâirlere gelince: Cenab-ı Hak onların üç kötü sıfatından söz ederek faydalı şâirlerle zararlı şâirler arasında bir ayrım yapmamızı dilemiştir.

Zararlı şâirlerin üç kötü sıfatı :

1- Onlara, doğru yoldan sapmış azgın ahlâksızlar uyarlar.

Çünkü şiirleri ancak o gibilerin heveslerine uymakta, şehvetlerine seslenmektedir.

2- Her vadide avare ve şaşkın dolaşıp hayal peşinde koşarlar ve hayalcilere malzeme toplarlar.

3- Yapmadıkları, yapamayacakları şeyleri söylerler. Sözleri fiillerine, davranışları sözlerine uymaz.

Zâlimlerin Uğradığı, Uğrayacağı İnkılâb

وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ

"O zulmedenler yakında nasıl bir inkılâba uğrayacaklarını, nerede dönüp kalacaklarını bileceklerdir."

Cenab-ı Hak birçok günahların cezasını âhirete bırakır; ancak zulmün ve ana-babaya karşı gelmenin cezasını pek geciktirmez; dünyada da verir. Öyle ki, bu iki grubun cezasını dünyada imhal etse bile ihmal etmez. Çünkü haksızlığa uğrayanların bedduası ile Allah arasında engel hiçbir perde yoktur. Allah'ın "müntakim" sıfatı er-geç tecelli eder.

İlgili âyette ise, zâlimlerin uğrayacağı inkılâbın hem dünyada, hem de âhirette gerçekleşeceğine açık delâlet vardır.

Zulümden maksat nedir? Bunu Kur'ân'ın ve konunun ışığı altında şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Güçlü azgınların güçsüz fakirleri, kimsesizleri ezip haklarına, hürriyetlerine, namus ve iffetlerine tecavüz etmesi,

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/152, 153

b) Zorbaların dikta rejimini kurup halka köle muamelesi yapması,

c) İnkârcı zalimlerin din ve ibâdet hürriyetini kaldırıp insanları küfre zorlaması bu cümledendir.

İnkılaptan maksat nedir?

a) Zalimlerin kurduğu düzenin ters dönüp başaşağı gelmesi,

b) Zulme uğrayanların bir gün güçlenip kendi aralarında birlik kurmak suretiyle Allah'ın yardımına mazhar kılınmaları ve sonra da Cenab-ı Hakk'ın "kahhar" ve "müntakim" sıfatlarının tecelli etmesi,

c) Zalimlerin öldükleri zaman kendi kendilerini nasıl bir uçuruma yuvarladıklarını görmeleri ve görevli meleğin onlara dünyadaki haksızlığın mutlak hüsran olduğunu göstermesi,

d) Âhiret'te ise, ilâhi adalet karşısında zalim zorbaların daha elim bir inkılâba uğratılması ile yorumlanabilir.

Nuh Peygamber'e zulmeden inkarcı azgınların; İsrailoğulları'na ikinci sınıf vatandaş muamelesinde bulunan ve onlar hakkında soy kırım plânını uygulayan Fir'avn ve yandaşlarının; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve mü'minlere her türlü haksızlığı mubah sayan Kureyş'in zorba müşriklerinin dünyada iken inkılâba uğratılmalarını Kur'ân ibretli birer misal olarak vermekte ve âhiretteki inkılâbın çok daha ağır ve kalıcı olacağına işarette bulunmaktadır.

Şuârâ suresine, Kur'ân âyetlerinin son derece açık-seçik olduğuna ve o bakımdan akıllarını kullananlar için her âyetin yeterli delil bulunduğuna değinilerek başlanıldı. İnkarcı zorbaların imân etmemelerinden dolayı mü'minlerin fazla üzülmesine gerek olmadığı açıklanarak Peygamber (aleyhisselam) ve O'nun izinde yürüyen din mürşitlerinin kendilerine düşen tebliğ ve irşat hizmetini sürdürmeleri istendi.

Zalim zorbaların, saldırgan inkarcıların -dönüş yapmadıkları takdirde- er-geç inkılâba uğratılıp başaşağı edilecekleri haber verilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Cenab-ı Hakk'a sayısız hamd-ü senalar olsun. Bizim başarımız ancak Allah'ın yardımıyladır. Salât-ü selâm da Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve O'nun âl ve ashabına olsun.

27. SURE

NEML SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
93	1307	4799

NEML SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Karınca ve karınca vadisinden söz edildiği için sureye, karınca manasına gelen "Neml" ismi verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân-ı Kerim'in doğru yolu gösteren, aynı zamanda insanlara rahmet saçan bir kitap olduğu açıklanır.

2- Musa ve Süleyman (aleyhisselam)'ın kıssalarının değişik safhaları, ibretli yanları anlatılır.

3- Semud ve Lut kavimlerinin başlarına inen azabın öğüt ve ibret alınacak yönlerine ve yanlarına yer verilir.

4- Putperestlik bütünüyle kınanır ve insan haysiyetiyle bağdaşır yanı olmadığı belirtilir. Müşriklerin, inkarcı maddecilerin, ölümden sonra dirilmenin mümkün olmadığı iddiaları konu edilir ve bu hususta açıklayıcı bilgiler verilir.

5- İsrailoğulları'nın ayrılığa düştükleri hususlarda Kur'ân'ın hükmüne ve hakemliğine dikkatler çekilir.

6- İnkarcıların kör ve sağır oldukları nefis bir benzetme ile işlenir.

7- Kıyâmetin alâmetlerinden bir kısmı haber verilir.

8- Her iş ve amelin mutlaka karşılık göreceği belirtilerek gereken uyarı yapılır.

9- Allah'a hamd edip O'nu saygı ile yüceltmenin üzerinde durulur.

10- İnkarcıların pek yakın gelecekte ilâhi belgeleri, delilleri göreceklerine temas edilerek, o dönemlerde ömrün son noktasına gelineceği için inanmalarının onlara bir yarar sağlamayacağı hatırlatılır.

٢٧ سُورَةُ النَّمْلِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۙ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ۙ ﴿٢﴾
اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ۭ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَاِنَّكَ
لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

1- Ta-sin. Bu, Kur'ân'ın ve (Hakkı, doğruyu) açıklayan kitabın âyetleridir.

2- Mü'minler için doğru yol ve müjdedir.

3- O mü'minler ki, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete kesinlikle inanırlar.

4- Ahirete inanmayanlara ise, amellerini süsleyip çekici kıldık da o sebeple onlar (inkâr ve azgınlıkları içinde) bocalayıp dururlar.

5- İşte bunlar öyle kimselerdir ki, kendilerine azabın kötüsü vardır onlar ahirette de ziyana uğrayanların kendileridir.

6- Şüphesiz ki sen (Ey Muhammed!) Kur'an'ı O yegâne hikmet sâhibi (her şeyi) bilenden alıyorsun.

Tâ-Sin: Huruf-ı mukatta'adandır. Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir; aynı zamanda surenin hikmeti ve sırlarının anahtarı ve bir bakıma surenin özeti mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir.

Kitab-ı Mübin

تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ

"Bu, Kur'ân'ın ve (hakkı, doğruyu) açıklayan kitabın âyetleridir."

"Kitab-ı Mübin" terkibi Kur'ân hakkında kullanılmıştır. Hem açık seçik, hem de açıklayan, açıklığa kavuşturan anlamına gelir. O bakımdan sözünü ettiğimiz terkip Kur'ân'ın on iki yerinde geçmektedir. Ancak iki yerde "Kur'ân-ı Mübin" şeklinde ifade edilmiştir.

Zira Kur'ân bütünüyle insan hayatının her safhasına yönelir; diğer bir anlatımla Kur'ân insan hayatıyla içice bir özellik taşır. Taşıdığı hükümlerinin, belgelerinin, delillerinin, öğütlerinin ve kıssalarının tamamı insanlardan yana birçok faydalar yansıtır. Bunun için Kur'ân, inanan ve aklını iyice kullanan kişiler için hem doğru yolu gösteren, hem de sonsuz mutluluk vâdeden bir müjdedir.

O halde Kur'ân'ı hayatımızın değişmeyen rehberi olarak önümüze koyup günlük yaşayışımızı ona uydurduğumuz ölçüde, Kur'ân'ın açıklayıcı havasına girmiş oluruz. Her âyeti üzerinde ciddi şekilde durup ilâhi muradı anlamaya çalıştığımız nisbette hayatımızı aydınlatma ve yolumuzu açma imkânına erişiriz.

Bu inceliğe işaretle Cenab-ı Hak, Kur'ân hakkında iki sıfat kullanmıştır: "Hüdâ" ve "Büşrâ". Yani aklını kullanıp ilâhi çağrıya kulak verenlere doğru yolu gösterir. İnanıp doğru yolu seçenleri ebedi saadetle, rahmet ve gufranla müjdeler.

Mü'minlerin Üç Vasfı ve Özelliği

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"O mü'minler ki namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete kesinlikle inanırlar."

Cenab-ı Hak, hidâyet ve tebşire lâyık olan mü'minlerin üç önemli vasfına dikkatleri çekmektedir. Böylece imânla küfür, imânla nifak arasında ayırıcı farkları, diğer bir anlatımla alâmet-i farikayı vermekte; mü'minleri bir araya getirip cemaatleştiren üç manevi bağdan söz etmektedir: Namaz, zekât ve âhirete kesinlikle inanmak.

Namaz: Dinin direği, imânın en belirgin ürünü, mü'minin terazisidir. Allah (celle celaluhu) ile kulu arasında en yaklaştırıcı yoldur; insan hayatını ilâhi programa göre düzenleyen ölçü ve kıstastır. Ferdi ahlâkan yüksel-

tip topluma kazandırır. Kısacası, günlük hayatı düzen ve dengede tutan en kuvvetli amillerden biridir.

Zekât: İslâm'ın en sağlam köprüsü, imânın açık belirtilerinden birisidir. İnsanın yalnız kendisi için değil, bağlı bulunduğu toplum için de çalıştığının ve var olduğunun göstergesidir. Böylece birbirlerine güvenen, sevgi ve saygı besleyen bir toplumun meydana gelmesinde zekâtın yeri ve önemi çok büyüktür. Aynı zamanda sosyal adaletin mayasını oluşturur.

Âhiret'e imân: İmânın altı şartından biridir. Burada özellikle anılması çok anlamlıdır. Zira Allah'a ve ahirete dosdoğru inanan kişiler toplumun huzur ve güven dayanağı olurlar. Aynı zamanda böyle bir iman her zaman sorumluluk duygusunu kamçılar; insan haklarına saygılı olmayı öğretir. Hayatın her bölüm ve safhasının ilâhi murakaba altında olduğunu fısıldar.

İşte bu üç vasfı kendinde taşıyan mü'minler için Kur'ân hem doğru yoldur, hem doğru yolu gösterendir, hem de doğru yolda yürüyenleri ebedi saadetle müjdeleyen ilâhi müjdedir.

Bu hikmete mebnidir ki, Rasulullah (aleyhisselam)'ın birinci halifesi Hz. Ebu Bekir Sıddik, namaz kılmayanları tenkil[1] etti; zekât vermeyenlerin üzerine asker göndererek İslâm'ın köprüsünü yıkmak isteyenlere hak ettikleri cezayı vermekte bir an bile tereddüt göstermedi.

Âhiret'e İnanmayanların Amelleri Süslenip Çekici Hale Getirilmiştir

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ

"Ahirete inanmayanlara ise, amellerini süsleyip çekici kıldık da o sebeple onlar (inkâr ve azgınlıkları içinde) bocalayıp dururlar."

İnsan, Allah'a ve ahirete inanmayınca vicdanı körelir, kalbi katılaşır, ruhu sarsıntı geçirir ve sorumluluk duygusu kılıflanır. Mal ve makam onun tek istek ve arzusu haline gelir. Kişinin bu tutum ve bocalaması ölümle noktalanırsa, her şeyini kaybetmiş olur.

Böylesi, "insan dünyaya bir defa gelir" diyerek ikinci hayata inanmadığından nefsini tatmin için her şeyi mübah sayar. Oysa gerçek onun anladığı veya inandığı gibi değildir. Evet, insan bu dünyaya bir defa gelir; bu doğrudur. Ama bir defa geldiği için de hayatını inkâr fırtınasına

1 Uzaklaştırmak, sürmek.

sokmaması, onu günahlar, hatalar ve zaaflar içinde geçirmemesi gerekir. Varlığındaki mevcut değerleri daha çok geliştirmek, çevresine daha çok faydalı olup ışık tutmak ve doğru olanı seçmek zorundadır. Aksi halde dünyaya gelmesi amaçsız ve hikmetsiz kalır. Oysa kâinatta amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şey, hiçbir olay yoktur.

Konumuzu oluşturan âyetle Cenab-ı Hak özellikle bu hususlara dikkatleri çekiyor; hayatı basit bir yaşayış tarzında anlamanın çok hatalı olduğuna işarette bulunuyor.

Böylece dini öğretim ve eğitimin lüzumu ortaya çıkıyor. Zira dünya hayatından gerçek amaç ve hikmetin ne olduğunu ancak İslâmiyet haber vermektedir. Kur'ân bütünüyle insan hayatına yönelmiş bir muhteva ve özelliktedir. Onun açık seçik ve açıklayıcı, gerçeği ortaya koyucu karakteri ancak eğitim ve öğretim yoluyla öğrenilebilir. Bilhassa âhiret kavramını ancak Kur'ân yoluyla anlamak mümkündür.

Bir düşünürün dediği gibi: Aslanları, kaplanları ehlileştirmek, kolaydır ama benliğimizin yırtıcı taraflarına zincir vurmak zordur.

Şüphesiz biz insanlar akıl ve zekâmızla vahşi ve yırtıcı hayvanları ehlileştirebiliyoruz, ama çoğumuz azgın nefsinin sınırsız isteklerini meşru sınırlar içine almakta aklını ve zekâsını o derece kullanamamaktadır. Kur'ân'ın getirdiği açık seçik hakikatlerdir ki insan nefsini terbiye edip onu meşru sınırda tutar. Bu da kendiliğinden oluveren, yani mantar biter gibi kalp ve kafada biten bir nesne değildir. Mutlaka ciddi bir eğitime muhtaçtır.

Kur'ân O Yegâne Hikmet ve İlim Sahibi Allah'tan İndirilmiştir

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ

"Şüphesiz ki sen (Ey Muhammed!), Kur'ân'ı O yegâne hikmet sahibi, (her şeyi) bilenden alıyorsun."

Kur'an'ın çıkış kaynağı belirtilirken Allah'ın iki sıfatına yer veriliyor: Hakim ve Alim. Birincisi, yaptığı her şeyi belli bir amaç ve yarara göre düzenleyen, lüzumsuz ve gereksiz bir şey yaratmayan, buyruklarını, kanunlarını yerli yerince koyan; plân ve programını mutlak anlamda kusursuz yürüten demektir. İkincisi, her şeyi yeterince bilen ve her şeyi yüksek bilgisinin ölçüleri içinde var kılan ve yarattığı her varlığa, ilme ve akla ışık tutan esas temayı yerleştiren ve ilmiyle de kâinatın her zerresine nüfuz edip

onu bütünüyle kuşatan demektir.

O halde Kur'ân ilâhi kaynaktan süzülüp indirilirken daha çok bu iki sıfatın tecellisine mazhar kılınmıştır. Bu bakımdan Kur'ân'ın hem tamamı, hem de her âyeti ancak ilim ve hikmet yansıtır ve ancak ilimle anlaşılır, hikmetle uygulanır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Kur'ân'ı feyizli kalbine alırken Allah'ın bu iki sıfatına mazhar kılınarak onu telakki etmiş ve yine ilim ve hikmetle açıklayıp tebliğ etmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kur'ân'ın açık seçik bir kitap olduğu, doğru yolu gösterdiği, doğru yolda yürüyenleri sonsuz saadetlerle müjdelediği açıklandı. Aynı zamanda mü'minlerin üç ayrı vasfına değinilerek onlarla Kur'ân arasında ciddi bir köprü kurmanın yolu ve yöntemi belirtildi. Sonra da inanmayanların işlerinin süslenip çok çekici kılındığı konu edilerek inkârın insanı asıl amaçtan nasıl uzaklaştırdığına atıfta bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın amansız sürtüşme ve mücadelesine parmak basılarak Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının bazı ibretli safhaları misal veriliyor. Böylece Mekke'de müşriklerle çetin mücadele veren mü'minler teselli edilerek hakkın mutlaka üstün geleceğine işarette bulunuluyor.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ
بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي
النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا
وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَا مُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا
مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ
فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ

وَقَوْمِهٖٓ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا
هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ۭ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾

7- Hani bir vakit Musa kendi ailesine, "Doğrusu benim bir ateşe gözüm ilişti; size ondan ya bir haber getireceğim ya da ısınasınız diye bir kor getireceğim" demişti.

8- Ne vakit ki o ateşe vardı, kendisine (şöyle) seslenildi: "Ateşin önündeki kimse ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi Allah (her türlü noksanlıktan, şekil ve suretten) paktır, yücedir, münezzehtir.

9- "Ya Musa! Şüphen olmasın ki Ben, O çok üstün hikmet sahibi olan Allah'ım.

10- Asâ'nı yere atıver. Derken onu çok kıvrak bir yılan gibi hareket eder görünce dönüp kaçtı, arkasına bakmadı. "Ya Musa! Korkma; çünkü gerçekten benim yanımda peygamberler korkmazlar.

11- Ancak zulmeden müstesna. Sonra da kötülüğün ardından onu iyiliğe çevirirse, şüphe etmesin ki ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim.

12-(Ya Musa!) Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın; tâ ki Fir'avn'a ve milletine sunacağın dokuz mucize içinde yer alsın. Çünkü gerçekten onlar Hakk'ın yolundan çıkmış bir millettir."

13- Mucize ve belgelerimiz onların gözleri önüne açık biçimde sergilenerek gelince, "Bu açık bir sihirdir" dediler.

14- Mucizeleri, gönülleri kesinlikle kabul ettiği halde sırf haksızlık, azgınlık ve kendilerini yüksek görmek yüzünden onları inatla inkâr ettiler. Artık sen fesatçıların sonunun ne olduğuna bir bak!

İLGİLİ HADİS

"Şüphesiz ki Allah uyumaz ve uyumak O'na yaraşmaz. Adaleti gereği, (kimini) alçaltır, (kimini) yüceltir. Geceleyin (işlenen) amel gündüzleyin (işlenen) amelden önce; gündüzleyin (işlenen) amel de geceleyin (işlenen) amelden önce O'na yükselir.

O'nun hicabı (perde ve örtüsü) nurdur. Eğer onu açacak olsa, yüzünün (varlığının) nurunun azameti, yaratıklarından gözü ona ilişeni derhal yakar."[1]

Hz. Musa'ya Peygamberlik Verilmesi

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا...

"Ne vakit ki o ateşe vardı, kendisine (şöyle) seslenildi: "Ateşin önündeki kimse ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi Allah (her türlü noksanlıktan, eş ve ortaktan) paktır, yücedir, münezzehtir."

Hz. Musa (aleyhisselam) Medyen'deki hizmetini tamamlayınca vaki ilham üzerine ailesini alıp Mısır'a doğru yola çıktı. Tâ-hâ Suresi'nin baş kısmında açıklandığı gibi, soğuk bir havada geceleyin yoluna devam ederken hangi tarafa gitmekte olduğunda bir ara tereddüt etti; yolunu kaybetmiş gibiydi. Derken uzaktan gözüne bir ateş pırıltısı ilişti. Orada kimselerin bulunabileceğini düşünerek hem yolu sorabileceğini, hem ailesini ısıtmak için bir ateş parçası getirebileceğini umarak ateşe yaklaştı. Tam o sırada bir ses geldi: "Ateşin önündeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır."

İşte bu, ilâhi vahyin surette tecellisi idi. Çünkü Musa (aleyhisselam)'ın kalbi henüz doğrudan ya da Melek Cebrail vasıtasıyla vahyi telakkiye hazır değildi. Hem murad-ı ilâhi O'na kendi sözünü ayrı bir tecelliyle ulaştırmayı plânlamıştı. O bakımdan vahiy bir nur görünümünde, yani uzaktan ateş görünümünde yeşil bir ağaçta, yani surette tecelli ettikten sonra Musa (aleyhisselam)'a öylece seslenilmiş oldu. Böylece Musa (aleyhisselam) ilâhi hitaba mazhar kılınmak suretiyle peygamberlik makamına yükseltildi.

Aynı konuya Tâ-hâ suresinde daha geniş olarak yer verilmiştir. Burada ise bazı farklı safhalarına değinilmekte ve bir tekrardan ziyade kıssanın ana hatları tamamlanmaktadır. Böylece kıssanın yer aldığı iki suredeki bölümleri arasındaki farklı hüküm ve bilgileri şöyle özetleyebiliriz.

Tâ-Hâ Suresinde:

Musa (aleyhisselam), vadide tecelli eden ilâhi nuru ateş sanıp ona doğru giderken kendisine Rabbi tarafından seslenildiği açıklanır. Aynı zamanda Musa (aleyhisselam)'ın kutsal Tuvâ Vâdisi'nde bulunduğu hatırlatılarak o se-

1 Müslim/İmân: 293, 294 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Âhmed: 4/401, 405

beple ayakkabılarını çıkarması emredilir.

Neml Suresinde:

Bu kısım az farkla anlatılırken ne Tuvâ Vâdisi'nden, ne de ayakkabıların çıkarılma emrinden söz edilmez. Ancak Tâ-hâ suresindekinden fazla olarak o nurun önünde ve çevresinde bulunanların mübarek kılındığına yer verilir.

Tâ-Hâ Suresinde:

Musa (aleyhisselam)'ın peygamber olarak seçildiğine temas edilerek Allah'a ibâdet edip namaz kılması emredilir. Ayrıca Musa (aleyhisselam)'ın sağ elinde tuttuğu şeyin ne olduğunun sorulduğu ve O'nun verdiği cevap konu edilir.

Neml Suresinde:

Sadece Asâ'nın yere bırakılması emredilir ve yılana dönüşen Asâ'dan Musa (aleyhisselam)'ın korkup arkasını dönerek uzaklaşmak istediği belirtilir.

Tâ-Hâ Suresinde:

Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasına geniş yer verilirken Neml suresinde aynı konu az değişik anlatım ve hükümlerle özetlenir.

Böylece -az yukarıda da temas ettiğimiz gibi- tekrar gibi sanılan aynı kıssa iki ayrı surede değişik bilgiler, farklı öğütler ve teselliler sergileyerek konunun önemli ve ibretli safhaları tamamlanır.

Allah (celle celaluhu) Suretten Münezzehtir

وَسُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Âlemlerin Rabbi Allah (her türlü noksanlıktan, şekil ve suretten) paktır, yücedir, münezzehtir."

Kur'ân-ı Kerim bu ifadeyi bilhassa önemine binaen âyetin sonuna koymaktadır. Yani yeşil ağaçta surete inip tecelli eden Allah'ın zatı değildir. Çünkü O, suretten, şekilden, maddeden ve her türlü cismani kayıtlardan pâk ve yücedir. Ağaç denilen surette tecelli eden, vahyin nurudur ki bir ateş görünümünde tezahür etmiştir.

Vahyin Kalp Üzerindeki Tesiri

Bu konuda vahiy Kelâm sıfatının tecelli ve tezahürüdür. Manevi tesiri, kalbi yerinden oynatacak, ruhu sarsacak kudrettedir. Bunun için peygamberlerin ruhi yapısı diğer insanlarınkine nisbetle daha güçlü ve daha faal yaratılmıştır. Bununla beraber Peygamber'in kalbinin ona hazır duruma getirilmesi söz konusudur. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in başlangıçta ilâhi vahyi altı aylık bir dönem içinde uyku halinde rüya anlamında telakki etmesinin sebeplerinden biri budur. Buna rağmen Melek Cebrail, ilâhi vahiy ile inip Peygamber (aleyhisselam)'ın kalbine ilka ederken O'nun tavrında bir değişme olduğu görülürdü ki, bunu iki türlü yorumlamak mümkündür: Birincisi, belirttiğimiz gibi, vahyin kalp ve ruh üzerindeki tesiridir. İkincisi, bedenin bir bakıma o anlarda ruha dönüşmesidir.

Musa Peygamber'de ise, böylesine bir değişiklik meydana gelmediğinin sebebi, inen vahyin nur anlamında önce surette tecelli etmesi ve sonra da suretten surete geçiş sağlamasıdır.

Aziz ve Hakim Olan Allah

يَا مُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ

"Ya Musa! Şüphen olmasın ki ben, O çok üstün hikmet sahibi olan Allah'ım."

Surette tecelli eden ve nur veya nar görünümünde olan ilâhi hitap, bir anda Musa (aleyhisselam)'ın kalbini ve ruhunu her türlü şüphe ve vesveseden arındırmak için şöyle bilgi vermiştir:

"Şüphen olmasın ki ben, O çok üstün hikmet sahibi olan Allah'ım."

O Aziz'dir, her şeye gücü yeter ve yegâne üstün olan O'dur. Hakimdir, her şeyi ve her olayı hikmetle yönetir ve yürütür; her işi akla, ilme ve gerçeğe göre yerine getirir. Fiilinde hata, tecellilerinde sapma, hükmünde değişme, düzenlemesinde karışıklık, plânında yanlışlık, tasarrufunda adaletsizlik hiçbir zaman söz konusu değildir.

İlk Mucize ve Tesiri

وَأَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ

"Asâ'nı yere atıver. Derken onu çok kıvrak bir yılan gibi hareket eder

görünce dönüp kaçtı, arkasına bakmadı."

Bilindiği gibi, Peygamber'in peygamberliğini kanıtlayan açık belgelerden biri de mucizedir. Bu, hem o peygamberi gönül yatışkanlığına eriştirir, hem onun güç ve cesaretini artırır, hem inanmayan sapıkların kalp ve kafalarında birtakım soruların doğmasına yardımcı olur, hem de imân edenlerin imân ve irfanlarını artırır.

Mısır'a birtakım kuşku ve endişe duyarak dönen Musa Peygamber, elinde tecelli eden mucize sayesinde endişeyi atmış ve çok mukaddes bir görevle görevlendirildiğinin bilincinde olarak rahatlamış ve gönül huzuru içinde yolculuğunu sürdürerek Mısır'a gelmiştir.

Dikkat edilecek bir husus da şudur:

Mucize, Musa (aleyhisselam)'ın elinde ve asasında; İbrahim (aleyhisselam)'ın derisinde; İsa (aleyhisselam)'ın gözünde ve elinde, dilinde ve sözünde; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın dilinde, işaretinde, elinde, parmaklarında, gözünde ve nefesinde tecelli etmiştir.

Aradaki fark, her Peygamberin yaşadığı çağla, sosyal yapıyla ve günün şartlarıyla yakından ilgilidir.

Peygamberler Korkmazlar

يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُونَ

"Ya Musa! Korkma! Çünkü gerçekten benim yanımda peygamberler korkmazlar."

Peygamberlerin kalpleri ve ruhları Allah'ın Aziz sıfatının tecellisine geniş çapta mazhar kılındığından, başkaları korktuğu zaman onlar korkmazlar; başkaları olaylar karşısında sarsılıp üzüldüğü zaman onlar paniğe kapılmaz ve fazla üzülmezler. Fizikötesinden haber aldıkları, bazı müşahedelerde bulundukları için de ölümden korkmazlar. Tek endişe ve korkuları, aldıkları kutsal görevi lâyıkıyla yerine getirip getiremeyecekleri noktasında toplanır.

Asâ'nın kıvrak bir yılana dönüşmesi, ilk anda Musa (aleyhisselam)'ın ürkmesine ve korkmasına neden olmuşsa da bu, olağanüstü bir olaya karşı meydana gelen tabii bir refleks hali sayılabilir. Ama Cenab-ı Hak bunu bile peygambere çok görerek korkmaması gerektiğini bildirmiştir. Zira

Allah'ın "Aziz" sıfatının geniş ölçüde tecellisine mazhar olan bir insanın artık böyle olaylar karşısında korkmaması söz konusudur. Aynı zamanda yapılan hatırlatma Musa Peygamber'i biraz daha takviyeye yöneliktir.

Ayrıda bu âyeti şöyle yorumlayanlar da olmuştur: Peygamberlere ilâhi vahiy indiği veya ilâhi kelâm sıfatının nuru tecelli ettiği zaman kalp ve kafalarını, düşünce ve duygularını bütünüyle Cenab-ı Hakk'ın o tecellisine verip başka bir olayla meşgul olmazlar ve bu esnada bir şeyden korkmazlar. Bunun dışında onlar da birer insan oldukları için bazı tehlikeli olaylar karşısında korkabilir, endişe duyabilirler. Nitekim âyette konu işlenirken "ledeyye" tabiri kullanılmıştır ki, bu, Allah'ın kelâm sıfatının tecelli ettiği anları hatırlatmakta, böyle anlarda peygamberlerin Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bulunduklarına işaretle O'nun siyanetinde güvende oldukları bildirilmektedir.

Bence bu son yorum daha isabetlidir.

Ancak Haksızlıkta Bulunanlar Korkar

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ

"Ancak zulmeden müstesna. Sonra da kötülüğün ardından onu iyiliğe çevirirse, şüphe etmesin ki ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim."

Âyetin anlatım tarzında bir incelik vardır: Musa (aleyhisselam) henüz Medyen'e gitmeden Mısır'da iken, kıbtlardan birinin tecavüzüne uğrayan İsrailoğulları'ndan bir adamı koruyup kurtarmak için harekete geçerek attığı bir yumrukla kıbtinin ölümüne sebep olmuş ve bundan dolayı fazlasıyla üzülmüştü. Şüphesiz böyle bir davranışın ileride peygamber seçilecek bir şahsa yakışmadığı ve onun derece ve makamına göre haksızlık sayılacağı kesindir. Böylesine bir hata ve haksızlık yapan kimsenin elbette ki ilâhi kudret ve adaletin karşısında korkması ve sık sık endişe duyması normaldir. Cenab-ı Hak, onun bu haksızlığına işaretle, işin içinde kasıt bulunmadığını ve Musa'nın derin bir pişmanlık duyup o kötülüğü iyiliğe çevirdiğini hatırlatarak bağışlandığını, o bakımdan bundan böyle korkup endişelenmesine gerek olmadığını bildiriyor.

Bu âyetin mü'minlere verdiği mesaj ise şudur:

Haksızlıkta bulunup onu gidermeyen ve işlediği kötülüğü iyiliğe çevirmeyen kimsenin bağışlanması pek umulmaz. Bu durumda olan

mü'minlerin her zaman korku ve endişe duymaları gerekir. Çünkü bir kimsenin haksız ve günahkâr olarak ölmesi hiç de iyiye yorumlanmaz. Ölümün de ne zaman geleceği bilinmediğinden, zulmeden, haksızlıkta bulunan, günah işleyen bir mü'minin derhal pişmanlık duyup tevbe ve istiğfar etmesi ve o kötülüğü silecek şekilde bir iyilik işlemesi gerekir.

Haksızlık vicdan azabına yol açar ve az-çok sorumlu tutulma duygusunun harekete geçmesini sağlar. Tabii bu herkese has bir ölçü değildir. Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru imân edenlerle yakından ilgili bir haslettir. Böyle bir haslet korkmaya ve endişelenmeye sebep olur.

İnsanlardan her biri kendi imân ve irfanı, bilgi ve görgüsü, ahlâk ve fazileti nisbetinde haksızlık yapmaktan korunabilir; günah işlemekten kendini alıkoyabilir.

Kötülüğün ardından onu iyiliğe döndürenlere ise, rahmet ve mağfiret müjdesi vardır. İnsanın günahla sevap arasında bazan mekik dokurcasına gidip geldiğine işaretle tevbe kapısının her zaman açık tutulduğu kapalı şekilde hatırlatılıyor.

Musa Peygamber'e Verilen Dokuz Âyet

وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ فِى تِسْعِ اٰيَاتٍ...

"(Ya Musa!) Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın; tâki Fir'avn'a ve milletine sunacağın dokuz mucize içinde yer alsın. Çünkü gerçekten onlar Hakk'ın yolundan çıkmış bir millettir."

İlâhlık iddiasında bulunan şımarık bir kralı Hakk'a davet etmek için ona ilâhi kudreti gösterecek mu'cizelerle gitmek gerekiyordu. Başka türlü tebliğ ve irşada başlamak çok zor, hattâ bazı hallerde imkânsızdı. İşte Musa (aleyhisselam)'ın mucizelerle donatılıp gönderilmesinin hikmeti budur.

Musa (aleyhisselam)'a verilen dokuz mucizeden biri de, elini koynuna sokup çıkardığında nurani bir görünüm arzetmesiydi. Buna Kur'ân'ın deyimiyle "Yed-i beyza" denilir. Şüphesiz ki böyle bir mu'cize, Musa (aleyhisselam)'ın kalbine tecelli eden ilâhi kelâm sıfatının nurunun onun koynunda ve elinde yansımasıdır.

Âyetteki (fi) harfini zarf edatı anlamında kullananlara göre, Fir'avn'ı Hakk'a davet etmesi için Asâ ve Yed-i beyza'dan başka Musa'ya dokuz açık

belge daha verilmiştir. Onu (min) manasında yorumlayanlara göre, bu ikisinin de dahil olduğu dokuz âyet verilmiştir.

Böylece on bir âyet diyenler şöyle bir tesbit ve sıralamada bulunmuşlardır:

1- Asâ'nın yılana dönüşmesi,

2- Eline ilâhi nurun aksetmesi,

3- Kızıl Deniz'in ayrılıp yol vermesi,

4- Mevzi olarak tufan olayının meydana gelmesi,

5- Ekinleri çekirge sürüsünün imha etmesi,

6- Bit ve pirenin çoğalması,

7- Kurbağa yağması,

8- Kan yağması,

9- Uyuz hastalığının baş gösterip yaygınlaşması,

10- Göz hastalığının çok yaygınlaşması,

11- Ekinlerin az ürün vermesi.[1]

Bunların dışında Musa (aleyhisselam) İsrailoğulları'nı alıp Mısır'dan çıktıktan sonra birçok mucizeler göstermiştir.

Mucizeleri İnkâr

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ

"Mucize ve belgelerimiz onların gözleri önüne açık biçimde sergilenerek gelince, "Bu açık bir sihirdir" dediler."

Fir'avn ve meclisinde yer alan ülkenin ileri gelenleri, Musa (aleyhisselam)'ın gösterdiği açık mucizeleri ve âyetleri, gönülleri ister istemez kabullendiği halde, sırf haksızlıkta, azgınlıkta ısrar etmek ve kendilerini yüksek görmek, otoriteyi zaafa uğratmamak için inkâr ettiler.

Allah sözü, Allah düzeni, Peygamber ahlâk ve terbiyesi, ayrıca gösterilen mucizeler bir milleti doğru yola getiremezse, artık başka bir vasıtayı

1 İsrâ suresi: 101. âyetin tefsiri

aramaya gerek kalır mı? Bu noktaya gelen bir milletten yana yapılacak başka bir şey kalmamıştır ve o milletin sonu gelmiş demektir. Nitekim Fir'avn ve yandaşlarının sonları geldiğinden ilâhi emir yani hüküm inmiş ve hepsi de Kızıldeniz'in kahredici dalgaları arasında can vermişlerdir. Böylece yeryüzünde Allah'ın kullarını saptırıp doğru yola girmelerine engel olanların, bozgunculuk çıkartıp zulme sapanların kökü kazınmış oldu.

Şüphesiz kıssanın bu bölümü, inkâr ve tuğyan havasını oluşturup insanları din ve ahlâktan uzaklaştırıp ahlâksızlığa ve inkâra prim veren her kadro için ibretli ve uyarıcı bir misaldir.

Unutmamak gerekir ki, sünnetullah bağlı bulunduğu ilâhi nizam gereği şaşmadan hedefine ilerler. Ona uyanlar hem dünyada, hem âhirette mutlu ve başarılı olurlar; uymayanlar ise kendilerine yazık etmiş bulunurlar. Hiç kimse bu programı değiştiremez ve Cenab-ı Hakk'ı âciz bırakamaz.

Cenab-ı Hak on dördüncü âyetle, yeryüzünde bozgunculuk yaparak Allah'ın kullarını doğru yoldan alıkoyup saptıranların sonlarının ne olduğuna bakmamızı tavsiye etmekte; tarihi olayları çok iyi incelememizi ve yıkılıp yok olan milletlerin yıkılış sebepleri üzerinde ciddi biçimde durmamızı emretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkarcı sapıklara, şaşkın maddecilere, Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının önemli ve düşündürücü, aynı zamanda öğüt ve ibret alınacak yanı açıklandıktan sonra hem Mekke'de sıkıntılı günler geçiren mü'minler, hem de haksızlığa uğrayıp Allah'ın yardımını bekleyen mü'minler teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda İslâm'a karşı fitne ve fesat çıkaran, bu maksatla da Tevrat'ın bazı hükümlerini kendi çıkarlarına göre değiştiren Yahudiler konu ediliyor. Geçmişteki altın çağlarına değinilerek nereden nereye geldikleri hatırlatılıyor ve peygamberlere dosdoğru uydukları devirlerde hep yükseliş kaydettiklerine işaretle, son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a karşı gelmeleri, O'nu inkâr etmeleri kınanıyor; bu tutumlarının hiçbir zaman kendilerine mutluluk vadetmeyeceğini bilmeleri isteniliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ
عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ
الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۭ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ
جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ
النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ
وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ
اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ
وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾

15- Andolsun ki Davud'a ve Sülyeman'a ilim verdik. Onlar da "Bizi mü'min kullarından bir çoğuna üstün kılan o Allah'a hamd olsun" dediler.

16- Ve Süleyman (babası) Davud'a (hem peygamberlik, hem de hükümdarlıkta) vâris oldu da, "Ey insanlar! dedi, bize kuş dili öğretildi ve bize (insanları idare edip yönetme hususunda) her şey verildi. Şüphesiz ki bu apaçık ortada (gözle görülebilen) bir üstünlüktür."

17- Süleyman'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp bir araya getirildi ve bunlar (emredildiği cihete) gruplar halinde dağıtıldı.

18- Sonunda karıncaların (daha çok eyleştiği) vadiye geldiler. Dişi bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvanıza hemen girin ki Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi kırıp geçmesinler." dedi.

19- Bunun üzerine Süleyman, karıncanın o sözüne gülerek tebessüm etti ve "Ey Rabbim! dedi, bana, anama-babama verdiğin nimetlere karşı şükretmemi ve senin hoşnut olacağın iyi-yararlı işde bulunmamı ilham eyle ve beni kendi rahmetinle sâlih kulların arasına sok."

Davud ve Süleyman Peygamberler

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا ۚ

"Andolsun ki Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik."

İsrailoğulları'na altın çağı yaşatan Davud Peygamber'le oğlu Süleyman Peygamber (aleyhisselam) üç önemli vasıf verildiği hatırlatılmaktadır: Peygamberlik, hükümdarlık ve ilim... Gerçi peygamberlik denilince beraberinde ilim ve hikmeti de taşıdığı akla gelirse de, Kur'ân'ın bu iki peygambere verilen ilmin ayrı bir özellik taşıdığına işarette bulunduğu anlaşılıyor. O da insanları idare etme bilgisi; sanat ve teknik alanda yetişen uzmanları kullanma ve yeni elemanlar yetiştirme becerisidir. Nitekim Davud Peygamber'in disiplinli bir ordu kurduğunu, savaş aleti olarak zırh ve benzeri silahlar imal ettiğini; Süleyman Peygamber'in disiplinli ordusuyla birlikte günün mevcut tekniğinden yeteri kadar yararlandığını, güçlü bir deniz filosu meydana getirdiğini; heykeller, lengerler, büyük kazanlar imal ettirdiğini; denizaltı ürünlerinden yararlandığını; bunun için eğitilmiş dalgıçlar yetiştirdiğini yine Kur'ân'ın verdiği bilgilerden öğreniyoruz. Ayrıca haberleşmede bazı kuşlardan yararlandığı da kesindir.

İlgili âyette, sözü edilen iki peygambere verilen üç sıfattan bahsedilmesi, sadece bize tarihi bir bilgi vermek değil; peygamberlere verilen vasıfların tamamının Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a verildiğini ve İslâm'ın iki hayatı birden kucakladığını bildirmek; bunun devamını sağlamanın ilimle, sanatla, peygamberlik ahlakıyla, insanları idare etme becerisiyle, sanatı ve sanatkârı himaye edip yetiştirmekle mümkün olacağını öğretmeyi telkin ve tavsiyede bulunmak içindir. Misal olarak Davud ve Süleyman Peygamberler veriliyor ve son dinin her konuda olduğu gibi bu üç konuda da çok geniş bilgilerle indirildiğine işarette bulunuluyor.

Süleyman Peygamber'e Mantık-ı Tayr Öğretildiği

وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۖ

"Ve Süleyman (babası) Davud'a (hem peygamberlik, hem de hükümdarlıkta) vâris oldu da, "ey insanlar, dedi, bize kuş dili öğretildi ve bize (insanları idare edip yönetme hususunda) her şey verildi. Şüphesiz ki bu apaçık ortada (gözle görülebilen) bir üstünlüktür."

"Mantık-ı tayr" Arapça olup "nutk" kökünden bir masdardır. Düşünüleni belli sözlerle anlatmak anlamına gelir.

Terim olarak: Doğru düşünmenin kurallarını tesbit eden, düşüncenin düşünceyle doğru ve yanlış olduğunu yine kurallarla ortaya koyan ilim dalı demektir.

Âyette geçen "mantık"tan sözlük anlamı kasdedilmiştir. Belirtilen terkibi Türkçemize ancak "kuş dili" olarak çevirmemiz mümkündür ki bu tam bir karşılık değildir. Çünkü Kur'ân'a göre "mantık" düşünüleni sözle anlatmak olduğu gibi, içgüdüyü sesle anlatmak anlamına da gelmekte veya bu anlamda da kullanılmaktadır.

Süleyman Peygamber, kuşların içgüdülerine dayalı seslerinden neler anlatmak istediklerini nasıl anlayabiliyordu? Önce şunu belirtelim ki, peygamberlerin ruhi varlığı çok faal durumdadır. Her Peygamber'in özelliğine ve içinde bulunduğu sosyal şartlara göre ruhunun ayrı bir veya birkaç ibresi devamlı kendine has titreşim halinde olup belli bazı konularda duyularımızın ve aklımızın tesbit edemediğini onlar tesbit edebilmektedirler. Süleyman (aleyhisselam)'ın daha çok faal olan ruhunun birkaç ibresi devamlı tesbite yönelik bir titreşim içindeydi. Bir ibresi kuşların seslerinden ve ötmelerinden neler dediklerini anlama yeteneği taşırken, diğer bir ibresi cinlere tesir edip onları bazı işlerde kullanabiliyordu.

Aslında olağanüstü sayılan bütün bu olaylar, ruhun gücünü, kudretini, mana âlemine nüfuzunu, fizikötesi algılarını göstermektedir. Ne var ki, ruhların çoğunun bu gibi tesir sahası kapalıdır. Aşkla birleşen imân; imânla birleşen tezkiye-i nefs sayesinde ruhun kapalı duran bazı ibrelerinin düğmesi açılabilir. Nitekim büyük veli ve mürşitlerde bu husus az veya çok belirginleşir.

Ruhun bu özellikleri hakkında ilmi çalışmalar henüz tatmin edici bir tesbit yapamamıştır. Daha doğrusu insanoğlu kendindeki bu büyük hazine ve kudreti bilmemektedir. Cenab-ı Hak adı geçen peygambere verilen birtakım yetenekleri misal göstererek ruh üzerinde daha iyi çalışmamızı ve kuşlar hakkında bilmediğimiz çok şeylerin bulunduğunu ilham etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, Süleyman Peygamber'e verilen bu meziyetlerin apaçık bir üstünlük olduğunu, bunu da Cenab-ı Hakk'ın ona lütfettiğini belirterek, her şeyin dizgininin O'nun kudret elinde bulunduğuna işaret etmektedir.

Süleyman Peygamber'in Ordusu

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ

"Süleyman'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp bir araya getirildi ve bunlar (emredildiği cihete) gruplar halinde dağıtıldı."

Süleyman (aleyhisselam), Allah'ın kendisine verdiği kudret ve yeteneklerle üç ayrı cins canlıdan yeterince yararlanabiliyordu: İnsanlar, cinler ve kuşlar...

İnsanlardan yararlanmayı açıklamaya gerek görmüyoruz. Kuşlardan yararlanmasına gelince: Onları daha çok savaşlarda posta, haberleşme işlerinde kullandığı, bunun için de bazı kuşları eğittiği anlaşılıyor. Cinleri de meydana gelen bazı önemli olayları zamanında tesbit edip bilgi toplamakta görevlendirdiği; deniz aşırı ülkelerden bu sayede haber aldığı ayrı bir yorum olarak ortaya konmaktadır.

Bunun için Kur'ân ilgili âyetle Süleyman (aleyhisselam)'ın ordusunun üç ayrı cins canlıdan oluştuğunu haber vererek daha iyi düşünmemizi ilham etmektedir.

İslâm dininin bu hususta hükmüne gelince:

İslâm, her bakımdan aklı ve ilmi rehber seçip bu ikisini dinin esaslarıyla birleştirerek hayatımızın yolunu aydınlatmamızı emreden ve cinlerle temas kurmayı, gaipten haber veren kâhinlerden, büyücülerden ve cincilerden bir şey sormayı haram kılıp yasaklayan en mütekâmil dindir.

Cenab-ı Hak, Süleyman Peygamber'in belirtilen bazı özelliklerini bize nakletmekle, insan ruhunun yüceliğini, bilhassa peygamberlerin ruhlarındaki kudreti; kuşlar hakkında ciddi araştırma yapmamızı; cinler hakkında bilgi sahibi olmamızı tavsiye etmektedir.

Süleyman (aleyhisselam) ve Karınca Vadisi

حَتّٰىٓ إِذَآ أَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يٰٓأَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسٰكِنَكُمْ ۚ

"Sonunda karıncaların (daha çok eyleştiği) vadiye geldiler. Dişi bir karınca, "Ey karıncalar, yuvanıza hemen girin ki Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi kırıp geçmesinler" dedi."

Kur'ân bu garip olayı nakletmekle, karınca ve benzeri kollektif çalışan canlılar hakkında ciddi araştırma yapmak isteyen ilim adamlarına ipucu, diğer bir tabirle ana fikir vermekte ve karıncaların kendilerine göre bir zekâya sahip olduklarına, gelen tehlikeden kendilerini korumayı bildiklerine dikkatlerimizi çekmektedir.

Süleyman (aleyhisselam)'ın ruhunun hayvan sesiyle ilgili duyarlığına bir başka örnek veriliyor. Karıncaların tabiat olaylarını; diğer canlıların ve insanların neler yaptıklarını görebildikleri nisbette bilip anladıklarına, içgüdüleri ve sezileri sayesinde korunduklarına işaret ediliyor.

Kuvvet ve Kudreti Allah'a Çevirmek

İmandan kaynaklanıp gelen en güzel tevazu ve teslimiyet; kuvvet ve kudreti, başarı ve zaferi Allah'a çevirmektir. İnsanlar sadece birer vasıtadır. Onları gerçekte yükselten de, alçaltan da Cenab-ı Hak'tır. Hazırladığı hayat planı insan aklının kavrayabileceği, insan yeteneğinin uygulayabileceği ölçüdedir. Süleyman Peygamber bütün ihtişam ve kudretine rağmen bu gerçeği bir an olsun aklından çıkarmamış ve her nimete erişmede başarı sağlamada Allah'a yönelip teslimiyet göstermesini bilmiştir. Nitekim Karınca vadisinde bir dişi karıncanın fısıltısını anlayan bu peygamber hem Allah'ın bu lutfuna sevinip tebessümde bulunmuş, hem de kuvvet ve kudreti ona çevirerek şöyle demiştir:

"Ey Rabbim, bana, ana-babama verdiğin nimetlere karşı şükretmemi ve senin hoşnut olacağın iyi yararlı işlerde bulunmamı bana ilham eyle ve beni kendi rahmetinle sâlih kulların arasına sok."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudilere altın çağı yaşatan Davud Peygamber'den ve daha çok onun oğlu Süleyman Peygamber'den ve onlara verilen üç sıfattan söz edildi. Ayrıca Süleyman Peygamber'in faal olan ruhunun birkaç ibresinin çok duyarlı olduğu belirtilerek bir iki misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber'in Hüdhüd kuşunu haberleşmede kullandığı ve bu kuşun kendine göre zekâsı olduğu anlatılıyor. Sonra da adı geçen kuşun Sebe' ülkesine gittiği ve ülkeyi bir kraliçenin yönettiğini tesbit edip Süleyman Peygamber'e bilgi toplayıp getirdiği açıklanarak kuşlar üzerinde daha ciddi araştırma yapmamız için temel bilgiler veriliyor.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ ۖ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ ﴿٢٠﴾
لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ
غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٢٢﴾
اِنِّيْ وَجَدْتُّ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ
﴿٢٣﴾ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُوْنَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ۙ﴿٢٤﴾ اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ
يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ
﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ
كُنْتَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ
فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيْٓ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ
كَرِيْمٌ ﴿٢٩﴾ اِنَّهٗ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۙ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوْا
عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْٓ اَمْرِيْ ۚ مَا
كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿٣٢﴾ قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ
شَدِيْدٍ ۙ وَّالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿٣٣﴾

20- Bir de kuşları denetleyip araştırdı, derken, "Nerede, Hüdhüd'ü (çavuşkuşu) göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?

21- O, ya bana açık kesin bir kanıt getirmelidir, ya da ona çok şiddetli bir azap ile azap ederim veya onu keserim" dedi.

22- Derken çok beklemeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki: "Senin (hükümdarlığınla bilip) kapsayamadığın bir şeyi kapsayıp öğ-

rendim; sana Sebe' (ülkesin)den kesin bir haberle geldim.

23- Şüphen olmasın ki ben, ülkesi halkına hükmeden ve (bu hususta gereken ne ise) kendisine her şeyden (bir pay) verilen, aynı zamanda büyük bir tahtı bulunan bir kadına rastladım.

24- Onu ve milletini, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan onlara işlerini süslemiş de (onları doğru yoldan) alıkoymuştur; bu yüzden onlar da doğru yolu bulamıyorlar."

25- (Şeytanın bu süslemesi ve alıkoyması), göklerde ve yerde gizli (her şeyi) ortaya çıkaran ve sizin gizlediklerinizi de açıkladığınızı da bilen Allah'a secde etmemeleri (ni sağlaması) içindir.

26- Allah, Büyük Arş'ın Rabbidir; O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.

27- Süleyman ona dedi ki: "Bir bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun?"

28- "Şimdi bu mektubumu götür de onların yanına bıraktıktan sonra geri çekil, nasıl bir sonuca varacaklarına bir bak!"

320 **29-30-** (Hüdhüd verilen emri aynen yerine getirdi. Sebe' Melikesi): "Ey ileri gelenler! dedi, doğrusu bana çok önemli bir mektup bırakıldı; şüphesiz ki o, Süleyman'dandır; Rahman ve Rahim olan Allah adıyladır."

31- (Mektup şöyledir): "Bana karşı kendinizi yüksek görüp başkaldırmayın ve (Hakk'a, bir olan Allah'a) teslimiyet göstererek bana gelin!"

32- (Melike), "Ey ileri gelenler! Bu önemli işim hakkında görüşünüzü bildirin. Siz hazır olmadığınız takdirde bir işi kesin sonuca bağlayacak değilim" dedi.

33- Onlar dediler ki: "Biz kuvvet sahibiyiz ve oldukça şiddetli (savaşçı ve dayanıklı) kimseleriz. Ama emir size aittir; artık ne emredeceksen ona bak."

Haber Toplayıp Getiren Hüdhüd Bir Kuş Mudur?

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى الْهُدْهُدَ

"Bir de kuşları denetleyip araştırdı, derken, "nerede, Hüdhüd'ü (çavuşkuşu) göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?"

Süleyman (aleyhisselam)'a Sebe' ülkesinden haber getiren hüdhüd bir kuş mudur, yoksa ismi Hüdhüd olan ve kuş gibi sürat gösteren bir elçi midir? Şeyh Mecdüddin Firuzabadi'nin Kamus'ta belirttiği gibi, hüdhüd mutlak anlamda öten kuşa denir. Özel olarak da Çavuşkuşu'nun Arapça adıdır. Bu manayla çok öten güvercine de hüdhüd denilebilir.[1]

Âyeti bu iki tefsire göre yorumlamak mümkün: Ya çavuşkuşu Süleyman Peygamber'in ruhundan yükselen tesirle çevreyi tarayıp haber getiriyordu ya da posta ve haberleşme işlerinde kullanılan güvercin bu bilgileri toplayıp iletiyordu.

Ancak burada ilk hatıra gelen bir soru vardır o da şudur: Karıncanın ve hüdhüd'ün akıl ve idrak sahibi bir insan gibi anlayıp düşünerek, aynı zamanda bilerek hareket etmesi ve ona göre ses çıkartıp bilgi vermesidir. İlim bu konuda bize fazla bir bilgi verememiştir. Hayvanların içgüdüsüyle ilgili tesbit ve yorumlar ise yeterli sayılmaz. O halde Kur'ân'ın bu konudaki açıklamasını yorumlamak hayli zor ve ilk bakışta karmaşıktır. O halde az yukarıda peygamberlerin ruhlarının daha çok kudrete sahip bulunduğunu belirterek bazı bilgiler vermeye çalıştık ve hayvanlarla ilgili şaşırtıcı hususlar üzerinde ilim adamlarının sabırla durmasının gereğine değindik. Ancak konunun önemine binaen biraz daha bilgi toplamamız ve meraklılara malzeme vermemiz uygun olur.

Şah Veliyullah Dehlevi, Hüccetullah el-Baliğa adlı iki ciltlik eserinde, hayvanların bu tür hareket ve ses çıkarmalarını meleklerin ilhamına bağlamakta ve buna misal olarak şunu vermektedir: Balıkçı ağını denize atınca, ona yakın yerde bulunan balıkların bir kısmına görevli melekler ağa doğru gitmelerini, bir kısmına da oradan uzaklaşmalarını ilham ederler.

Bu yorumun ışığında karıncayla hüdhüdün bilerek, anlayarak haber vermelerini meleklerin ilhamına bağlayabilir miyiz? Bağladığımız takdirde, sözünü ettiğimiz hayvanların her zaman bu akıl ve idrâke sahip olmadıklarını; ancak melek ilham edince idrâk düzeyinde ses çıkarabileceklerini ve bilgi toplayıp getirebileceklerini söyleyebiliriz.

İkinci bir yorum:

Hayvanların çoğunda bizim henüz bilmediğimiz ve tesbit edemedi-

1 Kamus/H-D maddesi

ğimiz bir hafıza ve zekâ, aynı zamanda idrâk mevcuttur. Onlar bununla kendi aralarında kolaylıkla anlaşabilmekte ve gelen tehlikeyi sezebilmektedirler. İnsanlarla irtibat halinde olan güvercin, köpek, karınca, bal arısı ve diğer evcil hayvanlar mevcut yetenekleriyle görünürde insanların neler yaptıklarını veya yapacaklarını anlamakta ve ona göre kendilerini hazırlamaya, korunmaya çalışmaktadırlar.

Üçüncü bir yorum:

Çavuşkuşu ya da güvercini ulak olarak kullanmada görevli kişiler bulunuyordu. Kuşun boynuna takılan yazılı kâğıt bu görevliler tarafından açıp Süleyman Peygamber'e okunuyordu.

Bu mecazi anlamda bir yorum sayılır, o bakımdan ilim adamlarınca pek sıhhatli kabul edilmemiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir. Kur'ân Hüdhüd kuşundan söz ederken ondan önce "ve tefekkade't-tayr" cümlesine yer vermiştir ki bunun Türkçe karşılığı şöyledir: "Bir de kuşları denetleyip araştırdı." Böylece Hüdhüd'ün bir kuş olduğu kesinlik kazanıyor. Buna başka bir yorum bulup getirmek veya mecazi anlamda kullanmak bizi ilâhi murattan uzaklaştırabilir. O bakımdan konunun baş kısmında verdiğimiz bilgi ve yaptığımız yorum ve açıklama âyetin açık delâletine daha uygun gelmektedir diyebiliriz.

Sebe' Ülkesi

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ ...

"Derken çok geçmeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki: "Senin (hükümdarlığınla bilip) kapsayamadığın bir şeyi kapsayıp öğrendim: Sana Sebe' (ülkesin)den kesin bir haberle geldim."

Süleyman Peygamber'in Kudüs'te oturduğu, Mısır ve Suriye sınırlarına kadar hükmettiği bilinmektedir. Sebe' ise ya Yemen tarafında bir şehir devletidir ya da Ma'rib ülkesine verilen bir diğer isimdir.

Bu tesbite göre: Süleyman (aleyhisselam)'ın uzak ülkelere özel ulaklar gönderdiği anlaşılıyor. Sonra da Hüdhüd kuşunun kendi zekâsıyla bu ülkeyi keşfedip geniş bilgi getirmesi, Süleyman Peygamber'e has bir keramettir.

Hüdhüd'ün, adı geçen ülke hakkında üç ana bilgi getirdiği konu

edilirken, bir ülkeye gönderilen elçilerin daha çok nelere dikkat etmesi gerektiğine işaret vardır. Böylece Kur'ân o çağda Sebe' ülkesinde üç faktörün nazım rol oynadığını haber vermektedir.

Tarihçilere özet mahiyetinde hareket noktasını belirlemektedir. Şöyle ki:

1- Ülkeyi bir melike (kraliçe) yönetiyormuş,

2- Kraliçenin kendine has büyükçe bir tahtı varmış,

3- Ülke halkı Güneş'e tapıyormuş.

Hüdhüd'ün Verdiği Bilgiyle Yetinmemek

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

"Süleyman ona dedi ki: "Bir bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun?"

İster Süleyman Peygamber, Hüdhüd'ün -melek ilhâmıyla- içgüdüsünden gelen sesi anlamış olsun, isterse onu, haber götürüp getirmede bir casusun yönetiminde ulak olarak kullansın, her iki durumda da O'nun verilen haberle yetinmemesi ve sözü edilen Sebe' melikesine yazılı bir name göndermesi oldukça dikkat çekicidir. Devletin başında bulunan kişi ister kral, ister imparator, isterse diktatör olsun, iç ve dış politikada akl-ı selimle hareket etmesi, verilen her habere hemen inanmaması, meseleyi ciddiyetle araştırması son derece lüzumludur. Ayrıca devlet kademesinde önemli görevlerde bulunanları sık sık denetlemesi şarttır. Süleyman (aleyhisselam)'ın kıssası bize bu hususlarda bir misal teşkil etmektedir.

Güneşe Tapanlar

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ

"Onu ve milletini, Allah'ı bırakıp Güneş'e secde ettiklerini gördüm."

Kur'ân'ın bu açık beyânından anlaşılıyor ki, kavimler, kabileler ve milletler dinsiz yaşamamışlardır. Hakk'ın davetini duymayanlar bile kendi anlayış ve kültürlerine göre bazı şeyleri ilâh edinmek suretiyle manevi boşluklarını doldurmaya çalışmışlardır.

Yaklaşık milattan on asır önce Sebe'liler'in ve bölgedeki kabilelerin

güneşe taptıkları bunun örneklerinden biridir.

O bakımdan "Dinsiz fertlere rastlanmış, ama dinsiz kavim ve milletlere rastlanmamıştır" sözü bu gerçeği yansıtmakta ve dinler tarihinde, aynı zamanda psikoloji ve sosyolojide önemli bir yer işgal etmektedir.

Süleyman (aleyhisselam)'ın Melikeye Gönderdiği Mektup

اِذْهَبْ بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ

"Şimdi bu mektubumu götür de onların yanına bıraktıktan sonra geri çekil, nasıl bir sonuca varacaklarına bir bak!"

Peyaamber'in Sebe' melikesine yazdığı mektup çok kısa ve tamamı dört satırdan ibarettir:

1- Rahman ve Rahim olan Allah adıyla başlanılmış.

2- Süleyman'a karşı kendilerini yüksek görüp başkaldırmamaları hakkında uyarı yapılmış.

3- Hakk'a, bir olan Allah'a teslimiyet göstererek gelmeleri emredilmiştir.

4- Ya mektubun üst köşesine ya da son kısmına "Süleyman, tarafından olduğu" yani onun gönderdiği ifade edilmiştir.

Bu mektup bize şu hususları öğretmektedir:

a) Büyük ve güçlü devletlerin yazdıkları mektup ve mesajlar genellikle kısa olur.

b) Allah'a inanan devlet adamları, mektuplarına **Bismillahirrahmânirrahim** ile, yani Allah'ın adını yazarak başlarlar.

c) Dini esaslarla idare edilen devletin söz sahibi başkanı veya kadrosu, sapık inkarcılar üzerine ordu hazırlayıp sevketmeden önce onları Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya davet eder.

d) Ve aksine bir yol tutmamalarını ihtar eder.

Ayrıca milattan on asır önce gerek Yemen ve dolaylarında, gerekse Filistin ve dolaylarında; Mısır ve Suriye'de yazılı belgelere yer verildiği, okur-yazar olanların bulunduğu anlaşılıyor.

Süleyman Peygamber'in okur-yazar olduğu ise kesindir. Çünkü Tev-

rat ile amel edip ülkesini onun hükümleriyle yönettiğine göre, Tevrat'ı okuyup hükümler çıkarması çok tabiidir.

Böylece her peygamber gibi Süleyman Peygamber de savaşı ve kan dökülmesini son çare olarak düşünmüş ve bunun için birtakım ön tedbirler almıştır.

Melikenin Devlet Adamlarıyla İstişarede Bulunması

قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى

"(Melike): Ey ileri gelenler! Bu önemli işim hakkında görüşünüzü bildirin. Siz hazır olmadığınız takdirde bir işi kesin sonuca bağlayacak değilim, dedi."

Sebe' melikesinin idare şekli, meşrutiyete yakın bir sistemdir; tamamen monarşi değildir. Melikenin, devletin ileri gelenlerinin görüşünü almadan yalnız başına bir karar veremeyeceğini söylemesi, devamlı yanında bir istişari kurulun bulunduğunu göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrailoğulları'na altın devri yaşatan Süleyman Peygamber'in ordusundan, haberleşme sisteminden ve yazdığı mektuptan söz edildi. Böylece idari sistem üzerinde araştırma yapmak isteyenlere bu konuda ana fikirler verildi. Sonra da Sebe' melikesinin gelen mektup üzerinde durup istişari kurulun görüşünü almadan bir karar veremeyeceği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı konunun diğer önemli iki safhası anlatılıyor. Melikenin Süleyman Peygamber'i düşüncesinden vazgeçirmek için geniş çapta hediyeler gönderdiği üzerinde durularak açıklayıcı mahiyette bilgi veriliyor.

قَالَتْ إِنَّ ٱلْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا۟ قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا۟ أَعِزَّةَ أَهْلِهَآ أَذِلَّةً ۚ
وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّى مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ
ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمَٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ
خَيْرٌ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم ۚ بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ٱرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ

بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

34- (Melike) "Doğrusu hükümdarlar bir kasabaya (savaş niyetiyle) girecekleri zaman oranın düzenini bozarlar da aziz ve şerefli kişilerini aşağılık kılıp rezil ederler. İşte (bir ülkeye giren düşmanlar) böyle yaparlar.

35- Doğrusu ben onlara bir hediye göndereyim de elçilerin ne (haber) ile döneceğine bir bakayım" dedi.

36-(Melikenin gönderdiği elçi) Süleyman'a gelince, O, "Siz mal ile mi bana yardım ve destekte bulunmak istiyorsunuz? (Oysa) Allah'ın bana verdiği (nimetler) size verdiğinden daha hayırlıdır. Hayır, siz hediyenizle sevinip duruyorsunuz!

37- Sen artık (getirdiğin hediyenle) onlara dön. Yemin ederim ki, karşı koyamayacakları bir ordu ile kendilerine geleceğiz ve onları aşağılayıp rüsvay edilmiş bir halde zelil ve hakir olarak (yurtlarından) çıkaracağız", dedi.

Sebe' Melikesinin Akıllıca Kararı

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً

"Doğrusu hükümdarlar bir kasabaya (savaş niyetiyle) girecekleri zaman oranın düzenini bozarlar da aziz ve şerefli kişilerini aşağılık kılıp rezil ederler."

İstişari kurulun savaşacak kuvvete sahip olduklarını belirtmeleri üzerine, melike onların bu görüşünü hissi ve ölçüsüz buldu. Güçlü bir hükümdarın ordusuyla birlikte ülkelerinin üzerine gelmesinin mutlak surette kendilerinin aleyhine olacağını, onlarla savaşa girişmenin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını hesaba katarak kurulu uyardı. Aklın yolunu seçmenin isabetli olacağını düşünerek barış yollarını araştırmanın fayda sağlayacağına inandığından Süleyman Peygamber'e yakışacak hediyeler hazırlayıp göndermeyi kararlaştırdı. Zira savaşın hiçbir zaman rahmet getirmeyeceğini, o yüzden savaşmaya kararlı olan karşı tarafı oyalamanın ve yumuşatmanın olumlu sonuçlar doğuracağını umarak kararını net olarak açıkladı. Aynı zamanda onun başvurduğu bu yol biraz da zaman kazanmaya yönelik bir kurnazlık olarak yorumlanabilir. Bu da melikenin ileriyi

gören bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

Süleyman Peygamber'in Tepkisi

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ

"(Melikenin gönderdiği elçi) Süleyman'a gelince, O, "Siz mal ile mi bana yardım ve destekte bulunmak istiyorsunuz? (Oysa) Allah'ın bana verdiği (nimetler) size verdiğinden daha hayırlıdır." dedi."

Süleyman Peygamber hem askeri, hem ekonomik, hem de coğrafi bakımdan çok güçlü bir devletin başında bulunuyordu. Aynı zamanda ilâhi hükümlerle ülkeyi yönetip adalet, denge ve düzen sağlıyordu. Denilebilir ki, o çağın en güçlü devleti O'nun idaresinde idi ve komutası altında ezici bir güce sahip disiplinli bir ordusu vardı. O'nun amacı ülkeleri bu güçle istilâ etmek değil, Allah'ı bırakıp eşyaya ibâdet eden ve aynı zamanda ahlâksızlıkla zulmü birleştirip yeryüzünde fesat çıkaran milletleri te'dip etmek ve Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin her şeyin üstünde nafiz[1] bulunduğunu öğretmekti. O bakımdan Sebe' melikesinin gönderdiği hediyelere iltifat etmedi. Zira amacı mal ve servet edinmek değil, güneşe tapan bir milleti, güneşi de, kendilerini de yaratan Yüce Allah'a tapmaya davet etmek; hakkı ve insanca yaşamayı bütün sadelik ve tazeliğiyle kalp ve kafalara işlemekti.

Süleyman Peygamber hediyeleri geri çevirirken son kararını şöyle açıkladı:

"Yemin ederim ki, karşı koyamayacakları bir ordu ile kendilerine geleceğiz ve onları aşağılayıp rüsvay edilmiş bir halde zelil ve hakir olarak (yurtlarından) çıkaracağız."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber ile Sebe' melikesi arasında gidip gelen elçilerden söz edildi ve son olarak Süleyman Peygamber'in takdim edilen hediyeleri kabul etmeyip -Hakk'a baş eğip teslimiyet göstermedikleri takdirde- mutlak surette savaşmak üzere hareket edeceğini bildirmesi üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber'in cinler vasıtasıyla meli-

1 Etkili, sözü geçen

keyi tahtıyla birlikte kendi huzuruna getirttiği konu ediliyor. Allah'ın bu geniş lütuf ve inayetine karşı şükretmenin gereğini ifade eden Süleyman Peygamber'in her türlü nimet içinde Allah'ı unutmadığına dikkatler çekiliyor ve arkasından melike ile olan mülakatlarına yer veriliyor.

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾
قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ ۖ وَإِنِّي عَلَيْهِ
لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ
أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي
لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ۖ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ
رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ
الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۚ
وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ
دُونِ اللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

38- Süleyman, "Ey ileri gelenler! Bana teslimiyet gösterip gelmelerinden önce sizden hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?" dedi.

39- Cinlerden bir ifrit, "Sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana getiririm. Ben herhalde ona karşı hem güçlüyüm, hem de güvenilirimdir," dedi.

40- Yanında kitaptan (az-çok) bilgisi bulunan biri ise şöyle dedi: "Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm" derken, Süleyman onu (melikenin tahtını) yanında karar kılmış bir halde görünce dedi ki: "Bu, Rabbimin lutf-u kereminden (bana verilen bir nimet)dir ki şükür mü edeceğim, nankörlükte mi bulunacağım diye beni deniyor. Tabii kim şükrederse, o ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, elbette Rabbim gani (her şeyden müstağnidir, kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur; ama herkes O'na mutlaka muhtaç)dır. Kerim (iyilik ve ihsan sâhibi)dir."

41- Süleyman, "tahtını ona tanıyamayacağı hale sokun da bakalım onu tanıyabilecek mi, yoksa tanımayanlardan mı olacak?" dedi.

42- Melike gelince, "Tahtın böyle mi idi?" denildi. O da "Onun gibi bir şey! Bundan daha önce bize bilgi verilmişti; bizler de teslim olmuş idik," dedi.

43- Melike'yi (bu teslimiyetten) alıkoyan, Allah'tan başka taptığı şeydi; çünkü o inkarcı bir milletten idi.

44- Ona, "Köşke gir!" denildi. Melike köşkün (selâmlık kısmını) görünce onu derince büyük bir su (havuzu) sandı ve bacaklarını sıvadı. Süleyman: "O camdan kaplı bir salondur" dedi. Melike "Rabbim!" dedi, "Doğrusu ben kendime haksızlık ettim ve artık Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum."

Cinlerden Bir İfritin Hüneri

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

"Süleyman, "Ey ileri gelenler! Bana teslimiyet gösterip gelmelerinden önce sizden hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?" dedi."

Kur'ân-ı Kerim'in bu anlatımından, Süleyman Peygamber'in de çevresinde istişari bir kurulun yer aldığı anlaşılıyor. Hem din, hem devlet işlerini idare edip yürüten bir Peygamber'in veya onun izinde olan bir devlet adamının dünya işlerinde tek başına karar vermesi pek doğru olmaz. Nitekim her iki görevi bir arada yürüten Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e Cenab-ı Hak şöyle emir ve tavsiyede bulunmuştur:

"(Dünya) işiyle ilgili hususlarda onlara danış", yani istişarede bulunarak görüşlerini al.[1] Diğer bir âyette de,

"(Mü'minlerin) işleri kendi aralarında danışma iledir"[2] buyurularak Allah'a inanan her devlet adamının bir istişari kurula da ihtiyacı bulunduğuna işaret ediliyor.

Süleyman Peygamber geniş nüfuzunu, devletinin gücünü göstermek için çevresindeki istişari kuruldan birinin, melike henüz Hakk'a teslim

1 Âl-i İmrân suresi: 159

2 Şura suresi: 38

olup gelmeden onu tahtıyla birlikte huzuruna getirmesini irâde etti. Bunun üzerine cinlerden bir ifrit, verilen bu emri yerine getirebileceğini bildirerek şöyle dedi:

"Sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana getiririm. Ben herhalde ona karşı hem güçlüyüm, hem de güvenilirimdir"

"Cinlerden bir ifrit" sözünün yorumu ne olabilir?

Ünlü müfessir Kurtubi ve Fahreddin Râzi'nin tesbitlerine göre "ifrit" ismi şu manalarda kullanılır:

a) Azılı ve güçlü olan cin,

b) Habis ve aynı zamanda çetin ve şiddetli olan cin ve şeytan,

c) Yaratılışı itibariyle kuvvetli ve kudretli olan cin.

İbn Abdilber ve emsali ilim adamları ise, bu konuda şu bilgiyi vermişlerdir:

"Sadece cinden söz edildiğinde, ona "cinni" denir. İnsanlarla birlikte belli yerlerde eyleşenlere "ummar" denir. Çocuklara dokunup onlarla meşgul olanlarına "ervah" denir. İyice azgınlaşıp kötülükte bulunmayı sanat edinene "şeytan" denir. Daha da azılı ve çetin olup üstün güç ve kuvvette bulunanlara "afârit" denir ki bunun tekili "ifrit"tir."

Ayrıca bozguncu, vurup kırıcı, yıkıp dağıtıcı, merhametsiz azılı insana da mecaz yollu "ifrit" denildiği olmuştur. Nitekim İslâm tarihini yazan bazı vakanüvislerin Rumlarla yapılan savaşları tasvir ederken "Rum ifritlerinden bir ifrit" sözünü kullandıklarına rastlanmaktadır. Onlar bununla mecazi anlamda çok tahrip edici azılı kişileri kasdetmişlerdir.

Süleyman (aleyhisselam)'ın ruhundaki bir tezahürle cinlere de hükmettiği kesindir. Cinler ateşten, diğer bir ifadeyle ışınlardan yaratıldığından dolayı onlar için mesafe ve engel söz konusu değildir. Işığın saniyede 300.000 kilometre katettiğini biliyoruz. Cinlerin hilkatlerindeki özelliklerini dikkate alacak olursak, onlardan çok güçlü ve çetin olan birinin, Allah'ın Süleyman Peygamber'e verdiği keramet doğrultusunda Yemen tarafında Sebe' melikesinin tahtını zedelemeden ve hissettirmeden Kudüs veya Şam'a getirmesi gayr-ı mümkin sayılamaz.

O halde tarihi bir olayı sadece bizim bildiğimiz fiziksel kanunlarla

izah etmeye kalkışmamız bizi yanlış bir sonuca götürebilir. Çünkü müsbet ilmin bugün için cinler hakkında sağlıklı bir tesbit yapması pek söz konusu değildir. Zira cin konusu şimdilik müsbet ilmin sahası dışında bulunuyor. Olayı, Peygamber'in ruhi yeteneği ve kerameti ya da mucizesi açısından değerlendirmemiz daha doğrudur.

Yanında Kitaptan Bilgisi Bulunan Biri

قَالَ الَّذِى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ

"Yanında kitaptan (az- çok) bilgisi bulunan biri ise şöyle dedi: "Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm."

Sebe' melikesinin tahtını, Süleyman Peygamber (aleyhisselam) henüz gözünü açıp kapamadan getiren bilgili kimse kimdir? Âyette bir açıklama yoktur. Aynı zamanda bu hususta sahih bir hadis de mevcut değildir.

Müfessirlerle ilim adamları bu konuda üç yorum üzerinde durmuşladır:

1- Süleyman Peygamber'in teyzesinin oğlu Asaf bin Berhiya'dır. Bu zat bilgili, aynı zamanda "İsm-i A'zam"ı bilen bir kişiymiş.

2- Süleyman (aleyhisselam)'ın kendisi.

3- Hızır (aleyhisselam).

Bunlar birer yorumdur, isabetli veya isabetsiz olabilir. Ama biz olayı mu'cize çerçevesinde değerlendirdiğimizde müşkiller kendiliğinden çözülmüş olur. O halde diyebiliriz ki olay, Süleyman (aleyhisselam)'ın bir mucizesi ve bilgin kişinin de bir kerametidir. Şayet o kişiyi bir insan değil de bilgili bir cinni kabul edersek, ifritin yeteneği hakkında verdiğimiz bilgi bizi yine olay hakkında olumlu bir sonuca götürür.

Nimet Arttıkça, Şükrü Artırmak

فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ

"Derken Süleyman onu (melikenin tahtını) yanında karar kılmış bir halde görünce dedi ki: "Bu, Rabbimin lutf-u kereminden (bana verilen bir nimet)tir ki şükür mü edeceğim, nankörlükte mi bulunacağım diye beni deniyor. Tabii kim şükrederse, o ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, elbette Rabbim gani (her şeyden müstağnidir, kimsenin

şükrüne ihtiyacı yoktur; ama herkes O'na mutlaka muhtaç)dır. Kerim (iyilik ve ihsan sahibi)dir."

Kur'ân, Allah'ın birçok nimetlerine erişen Süleyman (aleyhisselam)'ın her geçen gün şükrünü, ibâdet ve kulluğunu artırdığına dikkatleri çekerek refah içinde olanlara güzel bir örnek veriyor. Ayrıca verilen her nimetin ve başa gelen her musibet ve felâketin birer imtihan olduğunu hatırlatarak böyle durumlarda nasıl davranılması gerekiyorsa onun bir ölçüsünü belirliyor.

Süleyman Peygamber'in Köşkü

Kur'ân bu arada Süleyman (aleyhisselam)'ın aynı zamanda çok kudretli bir hükümdar olduğuna işaretle onun köşkü hakkında ipucu vermekte; selâmlığının camdan döşenmiş bulunduğunu, bilmeyip de aniden görenlere içi su dolu büyük bir havuz intibaını verecek bir güzellikte olduğunu belirtmekte ve böylece o çağda cam madeninin geniş çapta işlendiğine, bu konuda bir sanat dalının meydana geldiğine işarette bulunmaktadır.

Melikenin İtirafı ve Basiretinin Açık Olması

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ

"Bundan daha önce bize bilgi verilmişti; bizler de teslim olmuş idik, dedi."

Süleyman Peygamber hakkında hayli bilgi toplayan melike, kendini O'nun huzurunda bulunca bunu pek yadırgamadı. Zira O'nda tecelli eden mucize ve kerameti, devletinin büyüklüğünü, ordusunun kudretini görünce hemen Cenab-ı Hakk'a yönelip imân etmiştir. Yani daha önce topladığı bilgilerin bile az olduğunu anlamakta gecikmemiş ve kalbinde doğan hidâyet ışığını onun huzurunda kalbinden diline getirmiş oldu.

Bu, melikenin gerçeği görmekte ve anlamakta ne kadar akıllı ve ileri görüşlü olduğunu gösteren bir başka belgedir.

Süleyman (aleyhisselam)'ın Kıssasından Mesajlar

Kur'ân-ı Kerim'de Süleyman (aleyhisselam) kıssasına geniş yer verilmesinin elbette ki birtakım faydaları söz konusudur. Allah'a dosdoğru imân eden mü'minlere birkaç mesaj verilirken, bu arada hem Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri uyarılmakta, hem de Yahudilerin nereden nereye

geldikleri tarihi bir tablo şeklinde gözler önüne konulmaktadır. Aynı zamanda birçok imkân ve nimetlere erişen bir kraliçenin hakikati görünce tereddüt etmeden nasıl baş eğdiği ve her şeyinden vazgeçerek Cenab-ı Hakk'a teslimiyet gösterdiği nefis bir misal olarak sergilenmektedir.

Mü'minlere verilen mesajlar:

1- Halkı, diğer bir tabirle kitleleri idare edenlerde şu iki özelliğin, yani meziyetin bulunması gerekir:

a) İmân.

b) İlim.

2- Cenab-ı Hakk'ın dünyamızı süslemek ve biz insanların yararlanmasını kolaylaştırmak için birtakım özelliklerle yarattığı canlıları çok iyi tanıyabilmemiz, her birinde O Yüce Yaratan'ın hilkat kanununun izlerini, Bedi' sıfatının damgasını görebilmemiz ve bunun için ilmi araştırma yapmamız istenmektedir.

3- İnsan ruhunun çok kudretli olduğu; onu, imanla, nefis terbiyesiyle geliştirdiğimiz veya önündeki engelleri kaldırdığımız takdirde fizik ötesiyle ilgili gerçeklen öğrenebileceğimize işarette bulunulmaktadır.

4- Böylece gelişen ruhi kuvvetle, -Allah dilerse- hayvanların içgüdüsünü, çıkardıkları seslerin anlamını anlamanın kolaylaşabileceği ilham edilmektedir. Nitekim kalp gözü açık büyük velilerin kısmen olsun bu mazhariyete erdikleri bilinmekte ve kerametin bir uçunun da bu kabil keşif ve müşahedeye dayandığı ağırlık kazanmaktadır.

Mevlânâ Celâleddin Rumi bununla ilgili bir keşfini dile getirirken onu kelime kalıbına şöyle dökmektedir:

"Kuşların şeyhi leyleğin (lak, lak) ettiğinde ne dediğini bilir misin? el-hamdu lek, ve'l-mülkü lek, ve'l-emrü lek ya müsteân demektedir."

5- Nimete eriştikçe daha iyi bir insan olmaya yönelmek, Allah'a daha çok şükretmek gerekir. Bu idrâk hem nimetin artıp devamına, hem de kişiyi daha çok Allah'a yaklaştırmaya vesile olur.

6- Verilen bir habere hemen inanmayıp onu araştırmak, imânın ve aklın yolu; tedbir ve tevekkülün ölçüsüdür.

7- Hak ortaya çıkınca teslim olmak; fitne ve fesadı, kan akıtmayı önleyen sıhhatli bir düşüncenin ve seyyal bir aklın ürünüdür. Olaylar karşısında duyguyla değil, akıl ve imânla hareket etmek veya tavır almak şarttır.

8- Yazılan namelere, emirnamelere, mektuplara Alllah'ın ismiyle başlamak, peygamberlerin devam edegelen sünnetlerinden biridir.

9- Elde edilen başarıyı, zafer ve üstünlüğü fanilerin şahsında görmeyip onları bütünüyle Cenab-ı Hakk'ın sınırsız kudretine ve tecelli eden inayetine çevirmek kadar mahviyetkâr bir tutum ve anlayış; zevkine erilmiş bir imân ve irfan olamaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Süleyman (aleyhisselam)'ın bilgili cinler vasıtasıyla birçok şeyler yaptığı konu edildi. Cenab-ı Hakk'ın kendisine verdiği bunca kuvvet ve kudret karşısında eğilip şükrettiği ve her olayla çetin bir sınavdan geçirildiğini idrâk ederek Hakk'a bütün mevcudiyetiyle teslimiyet gösterdiği açıklandı. Sonra da melike ile olan mülakatları anlatılarak birtakım mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin kafa ve kalplerini geçmiş olaylara çekip kendilerini, daldıkları gafletten uyandırmak için ilâhi hışma uğrayan Semud Kavmi'nin başından geçen olayın önemli safhalarından bir kısmı açıklanıyor ve böylece hem küfür ve tuğyan içinde bulunan Mekkeli putperestlere, hem de yaşamakta olan inkarcı maddecilere ihtar veriliyor.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۚ
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ
مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا
أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ
بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا
اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ ۖ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ
وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾
فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾
وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

45- Andolsun ki, Semud (kavmine) de Allah'a tapsınlar diye kardeşleri Salih'i (peygamber olarak) gönderdik. Fakat onlar, ansızın birbirleriyle sürtüşüp tartışan iki grup oluverdiler.

46- Salih, onlara: "Ey kavmim! dedi, neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz a; ola ki rahmete eriştirilirsiniz."

47- Kavmi ona: "Biz seninle ve beraberinde bulunanlar sebebiyle uğursuzluğa uğradık" dediler. O da, "Sizin uğursuzluğunuz Allah yanında (kötü amelinizden dolayı)dır. Hayır, siz ciddi bir imtihandan geçiriliyorsunuz!" dedi.

48- O şehirde dokuz kişilik bir (fesatçı) grubu bulunuyordu ki onlar yeryüzünde fesat çıkarıp barış ve düzenden yana olmuyorlardı.

49- O (fesatçılar) kendi aralarında yemin edip dediler ki: "Ona ve ailesine bir gece baskınında bulunalım, sonra da ona sahip çıkan yakınına, ailesinin yok edilmesine şahit olmadık ve herhalde bizler doğru kimseleriz, diyelim."

50- Onlar, bir hile ve düzen plânladılar, biz de onlar farkında değilken hilelerini başlarına geçirerek bir plân kurduk.

51- Onların hile ve düzeninin sonuna bir bak! Doğrusu onları ve kavimlerinin hepsini yok edip (ülkelerinin) altını üstüne getirdik.

52- İşte zulmettiklerine karşılık çatısı çökük evleri!. Şüphesiz ki bunda bilen bir millet için (ibret alınacak) belge ve öğüt vardır.

53- İmân edenleri kurtardık. Bunlar (Allah'tan) korkup (kötülüklerden) sakınanlar idi.

Semud Kavmi

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ

"Andolsun ki Semud (Kavmi'ne) de Allah'a tapsınlar diye kardeşleri Salih'i (peygamber olarak) gönderdik. Fakat onlar ansızın birbirleriyle sürtüşüp tartışan iki grup oluverdiler."

Kur'ân-ı Kerim bu kıssanın belirtilen safhasını anlatmakla Mekke'deki duruma dikkatleri çekiyor. Zira Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in sahneye çıkmasıyla birlikte Mekkeliler de iki gruba ayrılmış bulunuyorlardı: Son Peygamber'e inanıp Hakk'a gönülden teslim olanlar; Peygamber ve Kitabı reddedip küfrü ve bâtılı savunan sapık müşrikler. Semud Kavmi'nden Salih Peygamber'den yana olup Allah'a imân edenler nasıl kurtulduysa, Mekke'de Hz. Muhammed'e inanıp Allah'a imân edenlerin de yakın gelecekte kurtulacakları ve küfürde inat ve ısrar edenlerin başaşağı gelecekleri işaret yoluyla haber veriliyor ve böylece sıkıntıda olan mü'minlere ferahlatıcı bir hava estiriliyor.

Semud Kavmi'ne gelince: Öğüt ve ibret alınacak bir kıssa olduğundan, Kur'ân'ın yirmi üç yerinde anılmış ve her defasında başka mesajlar ve ibretli safhalar anlatılmıştır. Şuârâ suresinde belirttiğimiz gibi, yapılan araştırmalardan ve kazılardan elde edilen belgelerden, bu kavmin Asur hakimiyetinde yaşayan bir millet olduğu anlaşılmıştır. Öyle ki, Hicaz bölgesinde Hicr yöresinde otururlardı. Küfür, azgınlık ve zulümleri sebebiyle Allah kardeşleri Salih Peygamber'i onlara doğru yola irşat edip, tuttukları yolun mutlak tehlikeye uzandığını haber veren bir uyarıcı olarak gönderdi. Aklı eren bazı fakir kişiler Salih Peygamber'e inandıysa da memleketin refah içinde yüzen ileri gelenleri ona karşı geldiler. Özellikle ortalıkta fitne ve fesat çıkaran, halkı doğru yoldan alıkoyan dokuz kişinin ülkeyi ikiye bölmesi, bu karşı gelmeyi tehlikeli bir noktaya getirmiş bulunuyordu.

İnkarcı azgınlar çetin mücadelelerden sonra aleyhlerine vadedilen azabın hemen indirilmesini istediler. Çünkü böyle bir felâketin indirileceği-

ne inanmıyorlar ve dolayısıyla Salih Peygamber'i acze düşürmeyi, yalancı olduğunu göstermeyi plânlıyorlardı. O bakımdan her geçen gün inkâr ve tuğyanlarını artırdılar, kendilerini doğruya, iyiye ve güzele irşat edenlere baş düşman kesildiler.

Salih (aleyhisselam) onları son bir defa daha uyarmak ihtiyacını duydu ve "neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz ya. Ola ki rahmete eriştirilirsiniz" dedi, Bu uyarı o dokuz kişilik fesatçı çetesinin inkâr ve azgınlık bardağını taşıran son damla oldu. Hemen harekete geçtiler; Salih Peygamber'le O'na imân edenleri öldürmeyi plânladılar. Halkı durmadan tahrik edip ülkede tam bir zulüm ve vahşet ortamı oluşturdular. Onların bu düşünce ve davranışı da ilâhi hükmün, yani "Müntakim Sıfatı"ndan tecelli eden adalete dayalı azabın inmesine sebep teşkil eden son çizgi oldu. Sebepler harekete geçirildi. Derken ülkenin altı üstüne getirildi. Zâlim ve azgın bir millet inkâr ve taşkınlıklarıyla birlikte yok edildi; imân edenler ise kurtudu.

Oysa daha önce istedikleri mucize de tecelli etmiş, olağanüstü bir deve ortaya çıkıvermişti. Öyle ki, içtiği suyun birkaç misli süt vermeye başlamıştı. Ne var ki, kitle psikolojisi çok defa akim ve idrâkin yolunu değil, kabarmış hissin yolunu seçer de kendi felâketini hazırlar.

Kıssanın hem yirmi üç yerde farklı anlatım ve değişik yönleriyle anlatılması, hem de burada dört kadar ibretli safhasına yer verilmesi, bütünüyle Mekkeli gözü dönmüş putperestleri ve yaşamakta olan o karakterdeki inkârcılan uyarmaya yöneliktir. Nitekim ilgili âyetlerin indiği yıllarda Mekkeli azgın putperestler de zulüm ve azgınlıkta, ahlâksızlık ve şirretlikte gemi azıya almışlardı; öyle ki, Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'le O'na imân edenleri imhayı plânlıyorlardı. Allah (celle celaluhu) onlara, tarihte hakka karşı gelip bu gibi plânlar, hileler hazırlayanların başarıya erişemediklerini, sonlarının mutlak hüsran olduğunu hatırlatıyor ve rahmeti gereği bir defa daha onları uyarıyor.

Semud Kıssasından Mesajlar:

1- Hak ile bâtılın mücadelesi tarih boyunca sürüp gelmiştir ve kıyamete kadar da devam edecektir. Dünya hiçbir zaman ne iyilerden, ne de kötülerden boş kalmamıştır.

2- Her ülkede insanların doğru yolu seçmelerine engel olan bozgun-

cu bir grup vardır; bunlar çok da olabilir, az da olabilirler; ama tesirlerini unutmamak gerekir.

3- İnkârı bırakıp Hakk'a inanarak yönelmek, geçmiş bütün günahların bağışlanmasına kapı açar.

4- Fert, aile ve toplumda bir uğursuzluk varsa, onu başkalarında değil, kendi nefislerinde, yani kendi niyet ve amellerinde aramalıdırlar. Asıl uğursuzluğu doğuran insanın kendi kötü düşünce ve niyetidir.

5- İnkâr, azgınlık ve ahlâksızlık zulümle birleşip bütünleşince eceli yaklaşmış olur, öyle ki belli çizgiye gelince -Sünnetullah gereği- ilâhi azap iniverir. Tıpkı Semud Kavmi'nin gelip dayandığı çizgi gibi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr ve tuğyanlarını zulümle birleştirip gemi azıya alan; kendilerini bir olan Allah'a imâna davet eden peygamberi ve onun yolunda yürüyen mü'minleri yok etmeyi plânlayan Semud Kavmi'nin hazin akibetinin, hem Mekkeliler, hem de yaşamakta olan inkarcı zalimler için en ibretli misallerden biri olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cinsel sapıklıkta başka bir milletin açmadığı en çirkin yolu açıp hayasızlığın en şerlisini işleyen Lut Kavmi'nin akıbeti gözler önüne seriliyor.

Böylece, bir kadının birkaç erkekle birarada bulunmasını hoş gören, eşlerini bir süre birbirleriyle değiş-tokuş yapacak kadar ahlâksızlaşan ve böyle bir bataklık içinde bocalarken Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in uyarı ve irşatlarına, davet ve tebliğlerine kulak tıkayan ve sonra da O'nu Mekke'den çıkarmayı, değilse vücudunu ortadan kaldırmayı plânlayacak kadar da şuurlarını kaybeden Mekkeli putperestler ve o karakterdeki inkarcılar uyarılıyor. Allah'ı inkâr edip ruhu ve vicdanı boşlukta bırakmanın hiçbir kavim ve millete rahmet ve mutluluk vadetmediği dolaylı biçimde hatırlatılıyor.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ
ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ
قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

54- Lut'u da (kavmine Peygamber gönderdik). Hani o, kavmine, "Görüp bildiğiniz halde bu gibi hayasızlığı mı işleyeceksiniz, öyle mi?

55- Kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır siz (ne yaptığını) bilmeyen bir milletsiniz" dedi.

56- Bu uyarıya karşı milletinin cevabı sadece şu olmuştu: "Lut ailesini kasabanızdan çıkarın; çünkü onlar fazlaca temizlenip arınmaya özenen insanlardır."

57- Biz, Lut'u da, ailesini de kurtardık; ancak karısını değil, onu geride kalıp (yok edilecekler) arasında takdir ettik.

58- Ve üzerlerine bir yağmur yağdırdık. O uyarılanların yağmuru ne kötüdür!

Kadınları Bırakıp Şehvetle Erkeklere Yaklaşan Ahlâksız Bir Kavim 339

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ

"Lut'u da (kavmine peygamber gönderdik). Hani o, kavmine, "Görüp bildiğiniz halde bu gibi hayasızlığı mı işleyeceksiniz, öyle mi?" dedi."

Cinsel sapıklığı hayatlarının tek ölçüsü ve amacı haline getiren; nefislerinin gayr-ı meşru istekleri uğruna ahlâk, fazilet, namus, iffet ve her türlü edep ve terbiye sınırlarını aşmakta bir sakınca görmeyen azgın, inkarcı, sapık bir milletin sonunun nereye vardığı açıklanmaktadır.

Bu bakımdan nefse uymanın, seksin ve maddenin uydusu olmanın kolaylığı ile nefsi yenmenin, asıl amaca yönelmenin, hilkatin gayesi doğrultusunda bir ömür sürmenin zorluğu arasında her an çetin sınav veren insanoğlu, aklını, idrâkini hakikati arayıp bulmada kullanmadığı takdirde, nefsine mağlup olur, kutsal sayılan bütün değerleri kaybetme bedbahtlığına uğrar.

Lut (aleyhisselam)'ın Sodumlu'larla Gomorralı'lara[1] gönderilmesinin se-

1 Bu iki isim Tevrat'ta yazılıdır.

beplerinden biri de âyette açıklanan cinsel sapıklıktır. Ne var ki, o bölge halkına insanlıklarının mana ve hikmetini öğretmeye çalışan; Hakk'a kul olmaya onları davet eden Lut (aleyhisselam) kendi ülkesinden sürülmek istenmiştir. Gerekçe olarak da, Lut ailesinin fazlaca namus ve ahlâklarını korumaya özendikleri, temizlenip arınma hususunda çok titiz davrandıkları gösterilmiştir.

Zira ilâhi eğitimle ıslâh edilmeyen nefis çoğu zaman âsidir, azgındır ve saldırgandır. O nedenle arzularının ve eğilimlerinin önünde duran bütün engelleri aşmaktan çekinmez. Nefsi terbiye edip onu aklın ve imânın emrine vermek, ise daha çok 5-20 yaş arasındaki dönemde mümkündür ve tesirlidir. Ondan sonra din, ilim ve ahlâkın tesiri inkâr edilmese bile başarı grafiği pek düşük olur. Nitekim Lut Peygamber'in tebliğ ve irşadının pek az kişi üzerinde tesirli olduğu görülmüş ve kavminin çoğu ona karşı gelip her türlü hayasızlığı mübah görmekte ısrar etmişlerdir. Sonunda ilâhi hüküm inmiş ve Sodomlular'la Gomorralılar üzerine felâket yağmuru yağmış ve ilâhi sünnet onların kökünü kesip yerle bir etmiştir. Tevrat'ta ise bu felâket gökten yağan kükürt ve ateş şeklinde açıklanır. O bakımdan Lut Kavmi'nin büyük bir volkanın harekete geçmesiyle haritadan silindiği anlaşılıyor.

Kıssanın bu bölümüyle de Cenab-ı Hak Hz. Muhammed'i ve arkadaşlarını öz yurtlarından çıkartmak isteyen Mekkeli putperestleri bir defa daha uyarmakta ve yaşamakta olan ahlâksız kavim ve milletlerin dikkatini tarihi bir olaya çekerek ilâhi kıstasını bildirmekte; kurduğu hayat nizamına uymayıp inkâr ve ahlâksızlıkta ileri gitmenin hiçbir millete saadet havası estirmediğini ve estirmeyeceğini hatırlatmaktadır.

Lut Kıssasının Özetinden Mesajlar

Lut kıssası yaklaşık on beş yerde değişik veya az farklı anlatım ve mesajlarla geçmektedir. Kur'ân'da bu kıssaya ağırlık verilmesinin sebebi açıktır. Şöyle ki: Bir aile, toplum veya millet inanç ve ahlâkını kaybettiği gün, her şeyini kaybetmiş sayılır.

A'raf ve Hud surelerinde kıssaya geniş yer verildiği gibi, Şuârâ suresi 160-167. âyetlerin tefsirinde de az değişik öğütlerle kıssanın ibretli bir misal teşkil ettiği üzerinde durulmuştur. Burada ise, adı geçen surelerdeki anlatımın bir özeti verilmekte ve başta Mekkeli putperestler olmak üzere inanç ve ahlâkını kaybetmiş kavim ve milletler uyarılmaktadır.

Aynı zamanda mü'minlere de şu mesajlar verilmektedir:

1- Cinsel sapıklığın başlıca sebebi, Cenab-ı Hakk'ı bilmemek ve tanımamak; hak dinin esas ve prensiplerinden habersiz yetiştirilmektir.

2- Gerçek anlamda inanç ve ahlâkını yitirmiş bir kavim veya millet, kendilerini Hakk'a çağırıp doğru yolu gösteren mürşitlere çoğu zaman düşman olurlar.

3- Ruhunu ve kalbini arındırıp tertemiz bir ömür sürmek isteyen dindarlar, sözü edilen ahlâksız toplum ve millet arasında küçümsenip alaya alınırlar.

4- Hakk'ın buyruğuna kulak verip kendilerini çirkef bir yaşantıdan uzak tutmak suretiyle tebliğ ve irşat hizmetini sürdürenler eninde sonunda ilâhi yardıma mazhar kılınırlar. Onlara karşı olanlar ise hüsrana uğratılırlar.

5- Dindar, faziletli bir yol göstericinin, doğru yolu gösteren bir mürşidin eşi yanlış yolda olabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapık ve azgın milletlerin, bütün uyarılara rağmen doğru yolu seçmemelerinin acı sonuçları misallerle açıklandı. O misallerden birinin de Lut Kavmi'nin başına indirilen ilâhi azap olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanarak insan aklı harekete geçiriliyor.

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى آللّٰهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ

الْأَرْضِ ءَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ تَعَالَى اللَّهُ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ أَمَّن يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

59- De ki: Hamd Allah'a, selâm da Allah'ın seçip beğendiği kullarına olsun. Allah mı hayırlıdır, yoksa (sapıkların) ortak koştukları mı?

60- (Onlar mı) yoksa gökleri ve yeri yaratan ve size gökten su indiren mi (hayırlıdır)? Ki o su ile göz ve gönül açan güzel bahçeler yetiştirdik. Oysa siz onun bir ağacını bile bitirecek (güce sahip) değilsiniz. Allah ile beraber başka bir ilâh mı? Hayır, onlar doğru yoldan sapan bir millettir.

61- Yoksa yeri oturmaya uygun yaratan, aralarında ırmaklar meydana getiren; ona (denge sağlayıcı) dağlar sunan ve iki deniz arasına bir engel koyan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh mı? Hayır, onların çoğu (gerçeği) bilmezler.

62- Yoksa darda kalıp da duâ ettiğinde duasına olumlu cevap veren; üzüntü ve sıkıntıyı açıp gideren ve sizi yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip söz sahibi kılan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh mı? Ne de az düşünüyorsunuz!

63- Yoksa kara ve denizin karanlıkları içinde size yol gösteren ve rahmetinin hemen önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah ile beraber başka bir ilâh mı? Allah onların ortak koştuklarından çok yücedir.

64- Yoksa halkı yaratmaya başlayıp devam eden, sonra da onu (öldürdükten sonra) yeniden çevirip var kılan; gökten ve yerden size rızık veren mi? Allah ile beraber başka bir ilâh mı? De ki: Eğer doğrulardan iseniz haydi delil ve belgenizi getirin.

Hamd, Allah'a Olsun

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ

"De ki: Hamd Allah'a, selâm da Allah'ın seçip beğendiği kullarına olsun."

Hakk'ın hikmet ve yararını, bâtılın tehlike ve zararını açıklayıp aklını, idrâkini kullanan kullarını aydınlatan; imânın gerçek huzur ve mutluluk kaynağı, inkârın şaşkınlık ve azabın asıl sebebi bulunduğunu tarihi misallerle bir bir belirten Allah'a hamd olsun. O'nun rahmet ve sünneti gereği mü'minlerin imân ve irfanını artırdığı; inkarcılara iyice düşünmeyi ve akıllarını kullanmayı kolaylaştırdığı ve bunun için de on dört kadar delil sıralayıp rahmet ve kurtuluş yollarını bütünüyle açık tuttuğu için de O her zaman övülmeye ve ibâdet edilmeye lâyıktır.

Birer ana fikir ve temel bilgi mahiyetinde sıralanan on dört kadar belgeye gelince: Bunların astronomi, botanik, coğrafya, yerbilim, psikoloji ve biyoloji ile ilgili olması çok dikkat çekicidir.

Başımızı önce göğe ve ondaki kusursuz düzen ve dengeye; sunduğu nimete çevirdiğimiz; sonra bitkiler âlemine yöneldiğimiz; arkasından yeryüzündeki kaynaklara baktığımız; sonra da bunca nimet ve iltifatlara lâyık görülen insanoğlunun yaratılışındaki yüce hikmeti, ondaki harikulade sanatı ve hilkatindeki amacı düşündüğümüz zaman bizi Allah'a yaklaştıran bütün sebep ve vasıtaların hizmete sevkedildiğini; bizi O'ndan uzaklaştıran engellerin her zaman ortadan kaldırılmasının çok kolay olduğunu görür ve O yegâne kudret karşısında eğilir, O'nun her türlü güzel övgüye lâyık bulunduğunu anlarız.

O Halde Selâm Seçkin Kullara Olsun

Selâm: Selâmet ve güven telkin eden dirlik ve kardeşlik sembolüdür. Her türlü noksanlık, kusur, şaibe, son bulma, zevale yüztutma gibi arızalardan pâk ve münezzeh olduğu; imân eden kullarını selâmet yurduna lâyık gördüğü için Allah'a "Selâm" denilmiş yani bu O'nun doksan dokuz isminden biri sayılmıştır.

Mü'minlerin birbirlerine selâm vermesi, Allah'ın bu isminin tecellilerine mazhar olmalarını dilemelerine ve birbirleri için dünya ve âhiret selâmeti temenni etmelerine yönelik bir anlam taşımaktadır.

Bu manayla gerçek selâm ve selâmet ise Cennet'tedir. Çünkü orası sonsuzluk yurdudur; fakirlik ve sıkıntı orada yoktur. Alçalıp rezil olmak; itilip kakılıp hakarete uğramak orada söz konusu değildir. Kısacası, insan Cennet'e girince, insanlığının asıl manasını, değerini ve Allah yanındaki makam ve mertebesini daha iyi anlar. Öylece hakiki selâmetin ne olduğu-

nu gözleriyle görür.

Onun için Allah'a hamd edildikten sonra; selâm, O'nun seçip beğendiği iyi kullarına lâyık görülmüştür. Allah'ın seçtiği kullar ise, başta peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihler olmak üzere imân zevkiyle yaşayan bütün mü'minlerdir.

Gökleri ve Yeri Yaratan

آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah mı hayırlıdır, yoksa (sapıkların) ortak koştukları mı? (Onlar mı) yoksa gökleri ve yeri yaratan mı (hayırlıdır)?"

Göklerin ve ondaki sistemlerin belli bir plâna göre yaratılıp insanların hizmetine verilmesi, şüphesiz ki insanın Allah yanındaki değerini, her şeyin onun için yaratıldığının hikmetini ortaya koymaktadır. O bakımdan insan denilen varlık yoksa, göklerin ve yerin anlam ve hikmeti kalmaz ve boşuna yaratıldığını sonuçlandırır ki bu, bütünüyle hikmete ters düşer. Zira Cenab-ı Hak mutlak hikmet sahibidir, abes ile iştigal etmez; boş ve anlamsız bir kâinat yaratmaz.

Göklerin ve yerin yaratılış mutlak bir düzen ve denge arz ediyor, kusursuz bir plânın mevcudiyetine delil sayılıyorsa, o takdirde mutlaka onları denge ve düzene sokup kusursuz bir plâna göre yürüten üstün bir kudret vardır demektir. O bakımdan ilgili âyetle bu inceliği düşünmemiz ilham ediliyor.

Yeryüzünde ise belli oranda meydana getirilen denizler, göller ve ırmaklar su dengesini sağlamaktadır. Mevcut denizler yerkürenin onda yedi nisbetinden daha az veya çok olsaydı, dengesizlik meydana gelir ve bu kadar güzel bir dünya olmazdı.

Ayrıca tuzlu acı suyun buharlaşıp atmosfer tabakasında ilâhi filtreden geçirilip öylece yeryüzüne indirilmesi, tesadüflere kesinlikle yer vermemekte ve kusursuz bir programın uygulanmasını isbat etmektedir. O halde Allah ile beraber başka bir ilâh sözü olur mu? Bu mümkün müdür? Başka ilâhlar olsaydı bu kusursuz plân ve ona bağlı düzen ve denge vücut bulur muydu?

Allah'ın varlığını inkâr mı? Bu mümkün müdür? Allah yoksa, plân ve program olmazdı; düzen kurulmaz, hayat gerçekleşmezdi. Çünkü insan-

dan yana hazırlanıp hizmete sevkedilen şaşmayan mükemmel bir düzen vardır. O halde mutlaka bir düzenleyici de vardır.

Irmakların bütünüyle hayat taşıyıp getirdiğini, dağların, yerkürenin dengesini sağladığını kim inkâr edebilir? Dünyanın yirmi üç derece meyilli tutulması, dağların henüz tamamıyla tesbit edemediğimiz bir plâna göre yerleştirilmesi; ırmakların rastgele değil, ince bir hesaba göre var kılınıp yönlendirilmesi her yönüyle Allah'ın varlığına delâlet etmekte ve her hizmetiyle O'nun kudret kaleminin çizgilerini taşımaktadır.

İki Deniz Arasında Bir Engel

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

"Ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?"

Her biri kendi özelliğini korusun diye iki deniz arasına konulan engel nedir ve iki denizden maksat ne olabilir? Müfessirlerin bu konuda farklı yorumları olmuştur.

Onları kısaca şöyle belirtebiliriz:

a) Acı su ile tatlı su,

Nitekim Furkan suresi 53. âyette bu husus belirtilmektedir.

b) İki deniz arasında Arap Yarımadası,

c) Hint Okyanusu ile Akdeniz,

d) Atlas Okyanusu'ndaki meşhur sıcak deniz akıntısı (golfstrim),

Bilindiği gibi bu konu Kur'ân'ın üç ayrı yerinde az değişik anlatımla açıklanmıştır. Şöyle ki:

Furkân suresi 53. âyet:

"O iki denizi salıverip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı. Aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu."

Neml suresi 61. âyet:

"Ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?"

Rahman suresi 19, 20. âyetler:

"Birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi; aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçmez."

Son yıllarda ünlü Fransız ilim adamlarından Kaptan Cousteau'nun yaptığı bir araştırma ve verdiği birtakım bilgiler vardır. Her üç âyetin delâlet etti hükmü tasdik eder mahiyette ilmi açıdan bazı tesbitleri olmuştur ki onu Furkan suresi 53. âyetin tefsirinde nakletmiş bulunuyoruz.

Böylece belli boğazlarda birleşen iki denizden her birinin taşıdığı özelliklerini koruması; birinin diğerine bu yönden karışmaması, ilâhi kudretin benzersizliğini ortaya koymakta, varlığına ve birliğine delil sayılmaktadır.

Darda Kalanın Sıkıntısını Kaldıran Tek Umut Kapısı

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

"Yoksa darda kalıp da duâ ettiğinde duasına olumlu cevap veren; üzüntü ve sıkıntıyı açıp gideren mi?"

Darda kalanın sıkıntı ve üzüntüsünün kaldırılması iki ayrı yorum istemektedir: Birincisi, Allah adına yeryüzünde icrâ-ı faaliyette bulunan mü'minler, köklü, sağlam bir imânla Hakk'a yönelip sebeplere başvurur ve asıl şifa ve çareyi Allah'tan beklerlerse, başvurdukları sebepler son derece olumlu sonuç verir şeklindedir. İkincisi, sebep ve çarelerden olumlu sonuç alamayan mü'minlerin çaresizlik sınırında durup Cenab-ı Hakk'a el açarak ilahi yardımın tecelli etmesini istemeleri ve yardımın da arzulanan istikamette tecelli etmesi anlamındadır.

Sıkıntıya düşen ve çare bulamayan inkarcıya gelince, onda ne böylesine köklü bir ümit, ne de Allah'a güvenip dayanma inancı vardır. O bakımdan onu o durumda kahreden üç sebep söz konusudur: Çaresizlik, ümitsizlilk ve inançsızlık.

Böylece ilgili âyetle bir bakıma Tababet-i Ruhiye, yani Psikoterapi'ye dikkatler çekilmekte ve bunun tedavideki tesirine işaret edilmektedir.

Rahmetin Önünde Rüzgârın Müjdeci Gönderilmesi

وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

"Ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi?"

Havadaki nemin başlıca şu üç sebepten ötürü yağış haline dönüştüğü bilinmektedir:

1- Nemli havanın, karşısına çıkan yüksek dağlar boyunca yükselirken daha soğuk hava tabakasıyla karşılaşması,

2- Alçak basınç alanlarında yükselen havanın yükseldikçe soğuması,

3- Nemli havanın rüzgârın tesiriyle sıcak yerden soğuk yere sürüklenmesi.

Böylece Cenab-ı Hak ilgili âyetle yağışın oluşmasında rüzgârın rolünü belirtiyor ve bu konuda araştırıcılara anafikir veriyor. Yağmurdan hemen önce esen rüzgârın yağışın gelmekte olduğunu haber vermesi, Cenab-ı Hakk'ın atmosferde kurduğu düzen ve hazırladığı programı yansıtır. Öyle ki, bu düzenli, plânlı ve programlı olayı, hiç bir zaman tesadüflerin bir araya getirdiği söylenemez. Zira belli sebeplerin oluşması ve yağmurun meydana gelmesi, her gün değişik kanunlarla, başka başka programlarla değil, dünya yaratıldı yaratılalı sürüp gelmektedir. Olayın bu şaşmazlık içinde sürüp gelmesi her türlü tesadüfü reddetmekte, çok üstün bir kudretin mutlak, tasarrufunu simgelemektedir.

Yaratıp Öldüren, Sonra da Geri Çeviren Kimdir?

أَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

"Yoksa halkı yaratmaya başlayıp devam eden, sonra da (öldürdükten sonra) yeniden çevirip var kılan; gökten ve yerden size rızık veren mi?"

Bitkiler âleminde dirilip ölme bir devr-i daim halinde sürüp gitmektedir. Botanik alanda konulan hilkat kanunu hedefinden hiç sapmamakta ve bu hal aynı ölçülere göre devam etmektedir. Aynı şeyi insanlar ve hayvanlar hakkında, aynı zamanda kâinatın bütünü hakkında düşünebiliriz. Bitkileri öldürdükten sonra belli şartların oluşmasıyla tekrar hayata çeviren Cenab-ı Hak, insanları öldürdükten sonra yine koyduğu kanunlar gereği şartlar oluştuğu zaman diriltip kaldıracaktır. Kâinatı belli bir plâna göre yaratıp düzen ve dengede tuttuktan sonra bir gün o düzeni bozacak ve yeni bir düzen meydana getirecektir. Böylece hemen her şey için ikinci bir hayat, bir var kılınma söz konusudur.

Bitkilerle ilgili koyduğu hilkat kanunu nasıl hedefinden sapmadan

işler halde devam ediyorsa, insanlar hakkında koyduğu hilkat kanunu da hedef ve amacından sapmadan devam etmektedir.

Bütün bu ölçülü ve düzenli olaylar, Cenab-ı Hakk'ın koyduğu hilkat kanununun izlerini taşımakta ve olayları meydana getiren, her sebep O Yüksek Kudret'in damgasının rengini yansıtmaktadır. Artık Allah (celle celaluhu) ile beraber başka bir ilâh söz konusu olabilir mi?

O halde Cenab-ı Hakk'ı inkâr edenler, iddialarını isbat için delillerini bulup getirsinler! Getirebilirler mi? O bakımdan diyebiliriz ki, Allah'ın yokluğunu isbat mümkün değildir. Çünkü her olay ve her eşya mutlak surette O'nun varlığına delâlet etmekte, fakat var olmadığına hiçbir şey delâlet etmemektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, ortağı bulunmadığına delâlet eder on dört kadar delil sıralandı ve öylece insan aklına malzeme verilerek Allah hakkında daha etraflı ve derin düşünmesi istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, sınırlarını belirleyemeyeceğimiz kadar büyük olan bu kâinatta bilmediklerimiz, muhakkak ki bildiklerimizden çoktur. Zira bizim aklımız da, bilgimiz de, düşünce ufkumuz da hep sınırlıdır. Allah (celle celaluhu) ise sınırsızdır. Yarattığı kâinat da bize nisbetle sınırsız denilecek kadar geniştir şeklinde bir ön fikir verilmektedir.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ
يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ ۖ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا ۖ بَلْ هُمْ
مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

65-66- De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez ve onlar da ne zaman diriltilip kaldırılacaklarının bilincinde değillerdir. Hayır, onların ahiret hakkındaki bilgisi kıt ve yetersizdir. Hayır, ahiret hakkında (devamlı) şüphe içindedirler. Hayır, onlar ahiretten yana (o hususta) kördürler.

Kâinatın Büyüklüğü, Allah'ın İlminin Sınırsızlığı

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ

"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez."

İnsan ömrü sınırlı ve sayılı olduğu gibi, bilgisi de sınırlıdır. Kâinat ise rakamla belirlenemeyecek kadar büyüktür. Allah'ın ilmi ise sonsuz ve sınırsızdır; ezelle ebed arasını kapsayıp kuşatmıştır. Peygamber ve ilâhi kitaplar bizi fizik âleminin ötesine götürür, bilgimizi artırır, düşünce ufkumuzu genişletirler. 0 kadar ki, ilmi araştırmalarla elde edemeyeceğimiz bilgileri bize verirler. Maddeci sapıklar, inkarcı şaşkınlar ise, kendilerini bu bilgilerden, ilâhi irfandan yoksun bırakırlar.

O sebeple konumuzu oluşturan âyetlerle bunlar üç ayrı anlatımla kınanmakta, tek yanlı bir bilgi içinde dönüp dolaştıklarına işaret edilmektedir:

a) Ne zaman diriltilip kaldırılacaklarının bilincinde değildirler. Çünkü peygamber eğitim ve öğretiminin dışında kalmışlardır.

b) Âhiret Âlemi hakkındaki bilgileri ya hiç yoktur ya da son derece yetersizdir. Zira ilâhi kitaplara inanmazlar ve onlardaki bilgilere itibar etmezler.

c) İkinci hayat konusunda bütünüyle kör ve sağırdırlar. Çünkü kâinatın her parçasında kendini gösteren ilâhi damgayı görmezler; kâinatın mevcut düzeninin taşıdığı ilâhi sanatın kusursuzluğunu anlayamazlar. Aynı zamanda hayat kanunlarının hikmet ve amacını idrâkten çok uzaktırlar.

Böylece hakkı red ve inkâr eden maddecilerin üç ayrı vasfı üzerinde duruluyor ve onları daha iyi tanıyabilmemiz hususunda sağlam bir kıstas daha veriliyor: Hakikate karşı şuursuzdurlar; gerçeği anlayıp idrâk etmede yetersizdirler ve Hakk'ın eşyadaki izini görmekte kördürler.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatta bilmediğimiz çok şeyin bulunduğu konu edildi. Allah'ın sonsuz kudreti ve sanatı karşısında ne kadar küçük olduğumuza işaret edildi. Sonra da inkarcı maddecilerin üç vasfı üzerinde durularak onları teşhis konusunda bir kıstas verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin ikinci hayata inanmadıklarına değiniliyor. Sonra da kendilerinden önce gelip geçen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri, inceleyip araştırmaları; suçlu günahkâr kavim ve toplulukların sonlarının ne olduklarına bakmaları tavsiye ediliyor. Arkasından Peygamber (aleyhisselam)'a ve O'nun izinde yürüyen mü'minlere, inkarcıların katı tutumlarından, bilgisizce taassuplarından dolayı üzülmemeleri hatırlatılarak ilâhi hükmün inmesini, beklemeleri dolaylı şekilde emrediliyor. Allah'ın, inkâr ve günah içinde ömürlerini harcayanlara azap etmekte aceleci olmadığına da atıf yapılarak her şeyin belirlenmiş bir vakti, hazırlanmış bir süresi olduğuna işarette bulunuluyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
هَٰذَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا۟
فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَلَا تَكُن فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ
صَٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ ٱلَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ
﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

67- O küfredenler dediler ki: "Biz ve babalarımız toprak olduğumuz zaman mı, cidden bizler (kabirlerimizden diriltilip) çıkarılacak mıyız?

68- Andolsun ki, bu bize de ve daha önce babalarımıza da söylenegelen bir tehdittir; bu ancak eskilerin (uydurdukları) masallardır."

69- De ki: "Yeryüzünde bir gezin de o suçlu günahkârların sonunun ne olduğunu bir görün."

70- Ve artık (Ey Peygamber! Bu inkâr ve inatlarından dolayı) onlara karşı (onlardan yana) üzüntü çekme ve plânladıkları hile ve düzenden de sıkıntıya kapılma.

71- Derler ki: "Doğrulardan iseniz bu vaadiniz (tehdidiniz) ne zaman?"

72- De ki: "O acele istediğiniz şeyin (azabın) bir kısmı belki size yaklaşıp ensenize yapışmak üzeredir."

73- Ve şüphesiz ki Rabbin, insanlara karşı lütuf, iyilik ve ihsan sahibidir; ne var ki onların çoğu şükretmezler.

74- Hem gerçekten Rabbin, onların göğüslerinde neleri gizlediklerini ve neleri açığa vurduklarını elbette bilir.

İkinci Hayatı Masal Sayanlar

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ

"O küfredenler dediler ki: Biz ve babalarımız toprak olduğumuz vakit mi, cidden bizler (kabirlerimizden diriltilip) çıkarılacak mıyız? Andolsun ki, bu bize ve daha önce babalarımıza da söylenegelen bir tehdittir; bu ancak eskilerin (uydurdukları) masallardır."

Mekkeli putperestler her şeye, cehaletle birleşip bütünleşen madde gözüyle bakıyor; dünya hayatından başka bir hayatın söz konusu olamayacağı inancıyla hüküm veriyorlardı. Gerçi hiç kimse hayatın tadını aldıktan ve onun ne kadar tatlı olduğunu kavradıktan sonra bir daha yok olup büsbütün silinmek, unutulup belirsiz hale gelmek istemez. Ne var ki akıl, imân ve ilimle birleşip bir sehpa meydana getirmedikçe fizik ötesinden gönderilen haberlere pek itibar etmez; yalnız başına yola çıkınca da belli bir sınıra kadar varıp onun ötesine inanmak istemez.

Günümüzdeki materyalistlere gelince: Onların durumu câhiliye devri inkarcılarından farklıdır; o günkü putperestler küfrü cehaletle birleştirip tanrıyı maddeleştirmişler ve böylece katı bir şekilcilik düzeyinde ruhlarını dondurmuşlardı. Bugünkü maddeci kâfirler ise, gerçek imândan yoksun bir doğrultuda materyalizm felsefesiyle beyinlerini yıkayıp veya yıkatıp maddeyi tek esas olarak kabul etmişlerdir. Böylece o dönemle bu dönem kâfirleri amaç ve hedefte birleşmekteler. O da, Yüce Yaratanı ve âhireti inkar etmekten; insanları yiyip içen, evlenip üreyen ve sonunda ölüp toprağa karışan bir avuç parazite dönüşen gayesiz, amaçsız, hikmetsiz canlılar saymaktan ibarettir.

İddia ve inanç bu olunca, kutsal ve hürmete lâyık hiçbir şey kalmıyor; yüksek ahlâk, fazilet, fedakârlık, âlicenaplık, yardımseverlik, kardeşlik gibi

üstün değerler birer fantezi olmaktan öteye geçmiyor.

Hakkı İnkâr Edenlere Uyarı

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

"De ki: Yeryüzünde bir gezin de o suçlu günahkârların sonunun ne olduğunu bir görün."

Kıyameti ve ikinci hayata dirilip kalkmayı inkâr edenlere, akılları ve idrâkleri ölçüsünde bir uyarı belgesi gösteriliyor: Yıkılıp yok edilen inkarcı azgınlardan geriye kalan harabeler...

Neden gelip geçen milletlerin kalıntılarını görmeleri emrediliyor? Bunun âhireti ve ikinci hayata dönmeyi ispatlayan bir yanı var mıdır? İlk bakışta yok gibiyse de aslında böyle bir belge kalıntılarda yatmaktadır. Şöyle ki: İnkâr, azgınlık ve haksızlığı kendine huy ve sanat edinen bir kavim ya da milletin kendi kendini adım adım sünnetullahın sillesine hazırlamakta; ilâhi plân ve düzene ters düşmenin doğuracağı elim sonuca itmektedir. Eğer yeryüzünde, diğer bir anlatımla, varlık âleminde şaşmayan bir ilâhi plân ve program câri olmasaydı, her millet zulmüyle, tuğyanıyla, yaşama şansına sahip olsaydı, o takdirde yıkılıp yok edilerek yerin altına geçirilen birçok zâlim inkarcı millet ve kavimlerin haritadan silinme felâketine uğramaması gerekirdi. O halde servetleriyle, sanatlarıyla sahneden silinen milletlerin bu hazin akıbeti, insanı yaratan yüce kudretin, yarattığı hiçbir şeyi başıboş bırakmadığı, her şeyi ezelde hazırladığı plândaki yerine göre belli kanunlara bağlandığını göstermekte ve konuyu daha etraflı düşünmemizi ilham etmektedir. Böylece zıtlar âleminde yaşadığımız ortaya çıkmakta; hayatla ölüm, dünyayla âhiret, iyilikle kötülük, hakla bâtıl, doğru ile eğri birbirini kovalamakta; biri diğeriyle daha iyi bilinip tanınmaktadır.

Peygamber ve Mürşide Düşen, Fazla Üzülmek Değil, Yüklendiği Kutsal Görevi Yerine Getirmeye Çalışmaktır

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

" Ve artık (ey Peygamber, bu inkâr ve inatlarından dolayı) onlara karşı (onlardan yana) üzüntü çekme ve plânladıkları hile ve düzenden de sıkıntıya kapılma."

Peygamber (aleyhisselam)'a ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlere ve

ilim adamlarına düşen görev, doğru yolu bütün açıklığı ve yararlı neticeleriyle; eğri yolu bütün zorlukları ve acı sonuçlarıyla anlatmak; kâinatı şaşmayan kanunlarıyla düzenleyip belli bir amaç ve hedefe doğru götüren Yüce Yaradanı tanıtmak ve aradaki engelleri kaldırmaktır. Bu durumda irşada kulak vermedikleri, doğru yolu seçmedikleri için uyarılarılara karşı büzülmemek gerekir. Zira hiç kimse Allah kadar âdil ve merhametli değildir. Aynı zamanda inkarcı sapıkların Hakk'a karşı gelip uyarıcı aleyhine hile ve düzen kurmalarından dolayı sıkıntıya kapılmak da lüzumsuzdur. Zira unutmamak gerekir ki, ahlâksızlık ve azgınlıkla birleşen her inkâr ve sapıklığı pusuda bir felâket beklemektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, Mekke'de zâlim putperestlerin haksız saldırısına uğrayan mü'minlere zaferin yakın olduğuna, zâlim zorbaların baş aşağı gelmek üzere bulunduğuna işaret etmekte ve ilâhi hüküm ininceye kadar sabretmelerini, tebliğ ve irşat hizmetini sürdürmelerini kapalı şekilde istemektedir.

Nitekim öyle oldu. Çok geçmeden kâfirler zulüm ve tuğyanlarını artırdılar; o kadar ki, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın mübarek vücudunu ortadan kaldırmayı plânladılar. Derken Allah (celle celaluhu) sebepleri harekete geçirdi; önce hicret, arkasından Bedir Savaşı ve sonra da Mekke'nin ve Arap Yarımadası'nın fethi gerçekleşti.

Putperest sapıklar, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın ve Kur'ân'ın verdiği bu haberi ciddiye almadılar ve "Doğrulardan iseniz bu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecek?" diyerek bir bakıma hak ile alay ettiler. Kur'ân, onlara: "İstediğiniz tehdit azabının bir kısmı yaklaşıp ensenize yapışmak üzeredir" diyerek bâtılın pek yakında baş eğeceğini haber verdi. Ne yazık ki onlar bunu bir türlü anlayamadılar. Kendilerine bir süre mühlet verilmesi sırf ilâhi lütuf ve rahmetin bir gereğiydi; onu da bir türlü akledemediler de nankörlükte ısrar edip durdular. Allah'ın ilmi onların tuttukları yolda ısrar edeceklerini tesbit etmiş bulunuyordu. Ama yine de Peygamber (aleyhisselam)'a düşen, tebliğ ve irşadı devam ettirmektir. Zira kaderin bu görüntüsünde de Allah'ın ilmi zorlayıcı değildir. Sadece önceden bilip tesbit edicidir. Çünkü Cenab-ı Hak onların göğüslerinde neleri gizlediklerini ve neleri açığa vurduklarını elbette bilir. İlim malumata tabi olarak kader çizgisini çizer.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz teselli edildikten ve putperestliğin sonunun yaklaşmakta olduğuna işaret edildikten sonra Cenab-ı Hakk'ın her şeyi bildiğine dikkatler çekilerek ilmiyle, kudretiyle, tasarrufuyla her şeyi kuşattığı haber verildi.

Aşağıdaki âyetle de Allah'ın, olmuş ve olacak her şeyi bildiği gibi, her şeyi o açık ve açıklayıcı kitaba yazdığı belirtilerek günlük hayatımızın mutlak murakabe altında olduğuna işaret ediliyor.

وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

75- Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki o açık ve açıklayıcı kitapta (yazılı) olmasın.

Her Şey Açık Kitapta Yazılıdır

Kur'ân'ın dokuz yerinde "Kitab-ı Mübin" terkibi (tamlama) geçmektedir. Onlardan üçü ile Kur'ân, altısı ile Levh-i Mahfuz kasdedilmektedir. Ancak "Levh-i Mahfuz" ne demektir veya neyin ismidir? Kelime olarak "Korunmuş Levha" demektir. İsim olarak, ya varlık âleminde meydana gelecek her şeyin yazılı bulunduğu bir Levha'yı, veya "Ümmü'l- Kitap" denilen "Ana Kitab" ı ifade etmektedir. Şöyle ki: Cenab-ı Hakk'ın ilmi, kâinatta olmuş ve olacak her şeyi önceden tesbit edip "Ana Kitap" olan "Levh-i Mahfuz"a yazmıştır. Vakti saati gelince yazıldığı gibi meydana gelir. Çünkü ilâhi ilim tesbitinde yanılmaz. Ancak bu tesbitlerin insan hayatıyla ilgili hususlarda O'nun iradesinin dışında gerçekleştirildiği sanılmamalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Cenab-ı Hakk'ın ilmi malumata tabidir; yani bir iş ve olay insanın cüz'i iradesiyle meydana geleceği için tesbit edilip yazılmıştır; yazıldığı için o iş ve olay meydana gelmiyor, geleceği için yazılıyor. Nitekim Ehl-i Sünnet âlimlerinin de konuyla ilgili görüşleri bu doğrultudadır.

Hatırlanması gereken bir husus da şudur: "Levh-i Mahfuz" veya "Ümmü'l-kitap"ta yazılı olan şeyler genel olarak ikiye ayrılır. Birincisi, kâinat plân ve düzeniyle ilgili ana bilgilerdir ki, bu bütünüyle dünyanın ömrü, kâinatın denge ve düzeni, ruhlar ve melekler âlemi; kıyamet ve âhiretle ilgili hükümlerdir; insan irâdesinin bunda herhangi bir tesiri veya rolü söz

konusu değildir. İkincisi, insanların günlük hayatlarıyla ilgili hükümlerdir ki hemen her bölüm ve safhasında insan irâdesinin rolü ve tesiri vardır.

Ayrıca bu konuda büyük kalemin ve küçük kalemlerin yazdıkları üzerinde duranlar olmuştur. Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) Fütuhat-ı Mekkiye adlı eserinde buna geniş yer vermiş ve iki ayrı kalemin yazdıklarına dikkatleri çekerek, büyük kalemin yazdıklarının sabit ve silinmez olduğunu; küçük kalemlerin yazdıklarından ilâhi irâdeyle bir kısmının sabit bırakılacağını, bir kısmının da silinebileceğini belirtmiştir.[1]

Âyetin ikinci yorumu:

"Kitab-ı Mübin"den maksat, burada Kur'ân olabilir. O takdirde gökte ve yerde gizli (kapalı) olan şeylerden maksat, kâinat planıyla ilgili hususlardır ki onlardan her biri sünnetullah doğrultusunda Kur'ân'da temel bilgi özelliğinde yazılmıştır.

Birinci yorum daha isabetlidir. Nitekim ilim adamlarının çoğu o yorumu benimsemiştir.[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ilâhi ilmin her şeyi önceden kapsayıp kuşattığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kur'ân'ın sadece doğruyu gösteren bir kitap olduğu üzerinde duruluyor. Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirip dinde ihtilâf yaratan İsrailoğulları uyarılıyor. Sonra da kalbi ve kafası inkâr, inat ve taassupla kılıflanmış inkarcılara Hakk'ı duyurmanın çok zor olduğu konu ediliyor. Arkasından ilâhi davete kulak verenlerin tutumu misal verilerek şüpheciler uyarılıyor.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُ
لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ
﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا

1 Ra'd suresi 39. âyetin tefsiri

2 Tefsir-i Kurtubi: 13/231

تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۖ
إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

76- Şüpheniz olmasın ki, bu Kur'ân, İsrâiloğulları'na, hakkında ihtilâf ettikleri şeylerin pek çoğunu (yer yer, bölüm bölüm) anlatır.

77- Hem Kur'ân, şüphesiz ki imân edenlere doğru yolu gösterendir ve katıksız bir rahmettir.

78- Rabbin elbette onlar arasında kendi hükmünü verecektir ve O, çok üstündür, çok güçlüdür ve (her şeyi) bilendir.

79- Artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen mutlaka apaçık hak üzeresin.

80- Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönüp gidecekleri vakit sağırlara da (Hakk'ın davetini) duyuramazsın.

81- Ve sen körleri bulundukları sapıklıktan kurtarıp doğru yola erişti-

rici de değilsin. Sen ancak âyetlerimize inanan kimselere (Hakk'ın sesini) duyurabilirsin. İşte (Hakk'a) teslim olup esenliğe erişenler bunlardır.

Tevrat'taki Yanlışları Düzeltmek

إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Şüpheniz olmasın ki, bu Kur'ân, İsrailoğulları'na, hakkında ihtilâf ettikleri şeylerin pek çoğunu (yer yer, bölüm bölüm) anlatır."

Aslı yazılı bulunduğu Levhalarla birlikte kaybolan ve sonradan din adamlarının gayretiyle toplanıp yazılan Tevrat'a hayli hatalar girmiş ve ilâhi kelâmdan daha çok insan sözü karışmıştır. Nitekim bir Yahudi olduğu bilinen Filozof Baruch Spinoza, adını vermeden 1670'de yayınladığı "Tractatus theologico-politicus" adlı kitabında şöyle demiştir:

"Kutsal Kitabın, olduğu gibi, bir insana gökten inen Tanrı mektubu olduğuna inanan kişi, hiç şüphesiz beni Kutsal Ruha karşı günah işlemekle suçlandıracaktır. Çünkü ben burada Tanrı Kelâmı'nın yanlışlarla dolu, birçok yerleri kesilmiş, değiştirilmiş ve birçok yerlerinde kendi kendisiyle çelişir hale gelmiş olduğunu ileri sürmekteyim. Ama eğer onlar da düşüne-

cek olurlarsa hiç şüphesiz bağırmaktan vazgeçeceklerdir."[1]

Tevrat'ın birçok yerlerinin kesilmiş ve değiştirilmiş olduğuna birkaç misal vermemizde fayda düşünüyoruz. Şöyle ki:

a) Kıyâmet'le ilgili hükümlerin çoğu kesilip çıkarılmıştır. Bu konuya birkaç yerde işaret edilmişse de o da yanlış şekilde aksettirilmiştir. Örneğin, "And Cenneti, âhiretteki Cennet değil, Yemen'in güneyinde Aden'in kendisidir ve Adem Peygamber bu cennette memnu meyve ağacından yemiştir" diye yazılıdır.

Tevrat'taki bu fahiş hatanın ya mütercimler tarafından ya da onun aslını bilmeyen bilgisiz din adamları marifetiyle meydana geldiği söylenebilir. Kur'ân bu hatayı tashih etmektedir.

b) İsrailoğulları, İsa Peygamber'i peygamber olarak kabul etmezler. Tevrat'ta onunla ilgili haber ve işaretleri olduğu gibi ya değiştirmişler ya da yanlış yorumlamışlardır. Oysa Hz. İsa (aleyhisselam), İsrailoğulları'na gönderilen büyük peygamberlerden biridir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu kadri yüce peygambere lâyık olduğu yer ve değer verilerek hem Tevrat'taki işaretlerin doğru anlaşılmasına yardımcı olunmuş, hem de İsrailoğulları'nın bu hususta ki inançlarını düzeltmeleri tavsiye edilmiştir.

c) Gerek Davud, gerekse Lut Peygamber hakkında çok yanlış bilgiler verilerek, peygamberlik makamı zedelenmiştir. Kur'ân'da, Tevrat'taki bu hatalara da atıflar yapılarak gereken doğru bilgiler verilmiştir.

d) Devenin murdar olduğu yazılıdır. Oysa deve helâldir.

e) İnsan ölüsü, murdar hayvan leşine benzetilir. İnsan ölüsüne değen, yani dokunan her şey de murdar sayılır. Oysa insan ölüsü aslında murdar değildir. Ölüm olayından hemen sonra yıkanması ise, üzerindeki manevi murdarlığı kaldırır. Böylece ona dokunan hiçbir eşya murdar sayılmaz.

f) Kadın ayhali olunca yedi gün murdar olur; ona bu süre içinde dokunan da murdar olur diye yazılıdır. Oysa bu durumda olan kadınla sadece cinsel temas haramdır. Ne oturduğu yer, ne dokunduğu eşya murdar olur. Kur'ân ve Hadis bu konuda da Tevrat'taki vaki yanlışları tashih eder.

Böylece Kur'ân hem Tevrat'ta meydana gelen bu yanlışları düzeltir,

---

1 Musa ve Yahudilik/Hayrullah Örs - 1966 İstanbul: 4

hem de Yahudilerin dini konularda kişisel görüş ve yorumlarını ortaya koyarak ihtilâfa düştükleri meselelere dikkatleri çeker ve doğru olanını seçmeleri için gereken yol ve yöntemi açıklar. Zira Kur'ân'a insan sözü karıştırılmamış, içindeki ilâhi kelâm olduğu gibi korunmuştur. O bakımdan her yönüyle doğruluk rehberidir ve imân edenler için katıksız bir rahmettir.

Kur'ân'ın Tevrat'ı tashihine ve her konuda doğru yolu gösterdiğine inanmayıp muhalefet edenler arasında Cenab-ı Hak kıyamet gününde hükmedecek ve öylece hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt edecektir.

O halde Peygamber (aleyhisselam)'a ve O'nun izinde yürüyen mürşitlere düşen görev, hakkı tebliğ ettikten sonra her bakımdan Allah'a güvenip dayanmaktır.

Ölülere ve Sağırlara Hakk'ın Sesini Duyurmak Mümkün mü?

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

"Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönüp gidecekleri vakit sağırlara da (Hakk'ın davetini) duyuramazsın."

İnsan ruhunun gıdası, bedeninin afiyet kazanması, Allah'a dosdoğru imânla başlar; bu her iki varlık mevcut gıda ve afiyeti alarak yaratıldığı gayeye yönelme imkânını bulmuş olurlar. Önüne nefis, madde ve küfür üçlüsü konulan ruh ise, gerçek gıdasını ve hilkatine uygun bir hayatı kaybeder. Beden de afiyet havasından mahrum kalır ve böylece ruhla beden ârasında büyük bir uyumsuzluk ortaya çıkar. Aynı zamanda o gibi kişilerin dünyalarıyla âhiretleri arasındaki köprü kalkar. Derken onlar bakan körler, duyan sağırlar olurlar.

Mekkeli sapık inkarcıların çoğu bu körlüğe ve sağırlığa müptela bulundukları için Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşadını gerçek anlam ve hikmetiyle duyup anlayamadılar; Kur'ân'ın insan üstü kudretini idrâk edemediler. O sebeple de Cenab-ı Hak onları körler ve sağırlar olarak vasıflandırmakta ve yaşamakta olan inkarcıların akıllarını iyi kullanmalarını hatırlatmaktadır.

Müşriklerin belirtilen körlük ve sağırlıklarına üzülen Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e Cenab-ı Hak 80. âyetle tesellide bulunarak hayırlı sonucun haktan yana tecelli edeceğini haber vermektedir.

Körleri Doğru Yola Eriştirmek

İnkâr ve cehalet körlüğüne müptela olup doğru yolu bulmayan nankörleri doğru yola eriştirmek Allah'a aittir. Peygamber ve O'nun sünnet potasında şekillenen ilim adamlarının görevi ise doğru yolu göstermek, yanlış yolun tehlikesinden haber vermektir.

O halde toplum hakikati göremeyecek kadar körleşip, imân ve irfan ışığından mahrum kalınca, doğru yolu görmesi çok zor, hattâ bazan imkânsızdır. Bununla beraber insan ruhunu uyandırıp ona gıda veren ilâhi davetin sesini öylelerine işittirmeye çalışmak vaciptir. İşitmedikleri takdirde de üzülmeye gerek yoktur. Çünkü o durumda davetçi ve mürşit görevini yapmış sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın her yönüyle doğru yolu gösterdiği konu edildi. Tevrat'ta insan eliyle meydana gelen değişmeler, noksanlıklar ve fazlalıklar üzerinde durularak Kur'ân'ın ondaki vaki yanlışları düzelttiği hatırlatılarak Yahudilerin dini taassupla değil, akıl ve vicdanla konuya eğilmeleri istendi. Sonra da ilâhi davetin sesini işitmeyen sağırlara ve hakikati görmeyen körlere dikkatler çekilerek hidâyetin yâni doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'mini kâfirden ayırt edecek büyük bir liderin çıkacağı haber verilerek İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağına işaret ediliyor. Sonra da Allah'ın âyetlerini yalan sayanların âhiretteki durumları konu edilerek, yaşamakta olan inkarcılar uyarılıyor. Aynı zamanda dünyada da inkâr ve zulümlerinden dolayı alçaltıcı bir azapla karşılaşacaklarına atıfta bulunularak mü'minlere ümit, kâfirlere korku veriliyor.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ
النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا
مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُمْ
بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ

عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

82- Söylenen (tehdit edildikleri şey) başlarına gelince, onlara yerden bir Dâbbe çıkarırız da, o, insanların âyetlerimize kesin kesin inanmadıklarını kendilerine bildirir.

83- Ve o gün, her ümmetten, âyetlerimizi yalanlıyanları birer grup halinde toplayıp bir araya getireceğiz; onları bir arada tutup (sonra da Cehenneme) sevkedeceğiz.

84- Sonunda (Mahşer alanına) geldiklerinde, (Allah onlara) "Siz âyetlerimi anlayıp kavrayamazken onları yalan mı saydınız? Yoksa neler yapıyordunuz?" der.

85- İşledikleri zulümden dolayı söylenen söz (vadedilen azap) başlarına gelir de artık söz söyleyecek (güçleri) kalmaz.

İLGİLİ HADİSLER

"Şu on alâmet (belirti) görülmedikçe kıyamet kopmaz: Güneşin batıdan doğması, (ortalığı kaplayan) duman, Dâbbe, Ye'cüc- Me'cüc'ün çıkması Meryem oğlu İsa'nın zuhuru (gökten inmesi), Deccal'in çıkması, üç (bölgede) yerin batması: Biri batıda, biri doğuda, biri de Arap Yarımadası'nda; insanları toplayıp sevkedecek bir ateşin Aden çukurundan (veya derinliğinden) çıkıp insanlarla beraber gecelemesi ve onlarla beraber öğle sıcağında dinlenmesi."[1]

Açıklama:

Hadisteki alâmetlerin anlatımı tarih sırasına göre değildir. Zira (vav) harfiyle yapılan atıf daha çok anlatılan şeylerin bir arada belirtilmesi içindir. Nitekim Güneş'in batıdan doğması en son alâmet olduğu halde en başta anılması da bu yorumu doğrulamaktadır.

Bu olay, yani Güneş'in batıdan doğması, batıdan doğuya doğru dönmekte olan yerkürenin kıyamet olayıyla Güneş aile sisteminin bozulmasıyla ters dönüş yapacağı veya bozulan sistemin bu neticeyi doğuracağı ile yorumlanabilir. O bakımdan İslâm'ın son dönemde batıdan bir Güneş

1 Tirmizi/Fiten: 21 - Ahmed: 4/6 7 Ebu Dâvud/Melâhim: 12 - İbn Mace/Fiten: 28

misali doğacağı şeklindeki bir yoruma gerek yoktur.

Ortalığı bir duman (gaz)ın kaplamasına gelince: Bu, Güneş sisteminin bozulmasıyla yerkürenin bir yumurta gibi düz, pürüzsüz bir hal alması sonucu büyük bir toz tabakasının oluşup her tarafı kaplamasıyla yorumlanabileceği gibi, kıyamete çok yakın bir tarihte dünya çapında bir nükleer savaşın başlatılması neticesi ortalığı kesif bir dumanın ve öldürücü radyasyonların kaplamasıyla da yorumlanabilir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Dâbbe'nin çıkması, ayrı bir konu olduğundan onu aşağıda özel bir başlık altında açıklıyoruz.

Ye'cüc-Me'cüc'le ilgili bilgi ve yorumları Kehf suresi 94. âyetin tefsirinde açıklamış bulunuyoruz.

İsa (aleyhisselam)'ın zuhuru, yani gökten inmesi hakkında altmışa yakın hadis olsun rivayet edilmiştir; onlardan kırk tanesinin sahih olduğunu söyleyebiliriz. İnmeyeceğine dair tek bir hadis olsun rivayet edilmemiştir. Kırk hadisin bir araya gelmesi, rivayetin tevatür derecesinde kuvvet kazandığını gösterir.

Deccal da "Dâbbe" gibi sembolik bir anlatım yansıtmaktadır. Şöyle ki:

Hadislerde vasıfları ve özellikleri belirtilen bu yaratık, gerçekte bir şahıs değildir. Dünya ülkelerini tehdit edip büyük fitneler doğuracak menfi bir akımdır. Bugün için komünizmi buna misal gösterebiliriz; ama ileride daha tehlikeli ve kapsamlı menfi bir akımın gelişip ortalığı fitne ve fesada boğacağıyla da yorumlanabilir. Zira Deccal'in yüzünün renginin kızıl olması, kan dökücülüğüne; sağ gözünün kör olması, hakikati görmediğine; merkebinin kulaklarının uzun olup haber alması, o dönemde haberleşmenin dünya çapında gelişmiş olacağına; merkep ile dolaşması, akılla bağdaşmaya; fikir ve iddiaları beraberinde taşıdığına; merkebinin üstünde biri Cenneti, diğeri Cehennemi temsil eden iki köfenin bulunması, iddiasını, temsil ettiği batılı cennet göstereceğine, hak ve hakikati Cehennem olarak tanıtacağına delâlet eder.

İnsanları toplayıp sevkedecek ateşin mahiyetini bilmediğimiz için herhangi bir yorumda bulunmamız pek isabetli olmaz. Ancak ileride ortaya çıkacak çok önemli olaylar bu hususta birtakım ipuçları verebilir. O halde bu-

nun yorumunu bizden sonraki ilim adamlarına bırakmamız daha doğru olur.

İlgili hadislerin devamı:

"Dabbetü'l-Arz beraberinde Musa'nın Asa'sı, Süleyman'ın yüzüğü bulunduğu halde çıkar; kâfirin burnunu Asa ile damgalar. Yüzük ile de mü'minin yüzünü ışıldatır. O kadar ki, insanlar sofra üzerinde bir araya gelirler de mü'min (hemen) kâfirden ayırt edilip tanınır."[1]

Dabbetü'l- Arz

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ

"Söylenen (tehdit edildikleri) şey başlarına gelince, onlara yerden bir Dâbbe çıkarırız da, o, insanların âyetlerimize kesin kesin inanmadıklarınıkendilerine bildirir."

Kur'ân'da vadedilen azap kıyamete çok yakın bir zamanda kâfirlerin başına inince, mü'minle kâfiri birbirinden kesin çizgileriyle ayıran Dâbbetü'l-Arz çıkar.

Ancak Dâbbetü'l-Arz nedir?

Sözlük olarak incelediğimizde "yerden çıkan bir hayvan" mânası anlaşılır. Gerçi bu ismi açıklar mahiyette birçok rivayetler yapılmıştır. Ne var ki çoğu sahih değildir. Biz sadece sahih kabul edilenlerden ikisini naklet-miş olduk.

Terkibi ayırıp yalnız "dâbbe" kelimesini ele alınca, yerde yürüyen, hareket eden canlı bir varlık mânası ortaya çıkar. Kıyametin yakın alâmeti olarak bildirilen bu varlık, cidden bir hayvan mıdır, yoksa yeryüzünde düzenli hareketlerle geniş çapta ıslâhat yapıp mü'mini kâfirden ayıran büyük bir lider midir? İlgili âyetle sahih hadisleri bir araya getirdiğimizde, "Beraberinde Musa'nın Asa'sı, Süleyman'ın mührü olduğu halde insanlara konuşacak" cümlesinden onun çok büyük bir lider olduğu anlaşılıyor.

Bu yorumumuzun ışığında şu sonucu çıkarmamız mümkündür: Kıyamete yakın yeryüzünde insanlar iyice dünyalığa dalıp azgınlık gösterdikleri, maddeyi amaç seçtikleri, haklara tecavüzde bir sakınca görmedikleri zaman büyük bir ıslâhatçı mü'min lider çıkacak, Hakk'ı bâtıldan ayırıp

1 Ebu Dâvud/Melâhim: 11, 12 - Tirmizi/Tefsir: 6

mü'mini kâfirden ayıracaktır.

Ayrıca "Dâbbetü'l- Arz"ı İsa (aleyhisselam) ve Mehdi ile yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü bu ikisi de yeryüzünde büyük ıslâhatlar yapacak, insanları huzur ve güvene kavuşturacaklardır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Âyetleri Yalanlayanların Gruplar Halinde Bir araya Getirilmesi

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ

"Ve o gün her ümmetten âyetlerimizi yalanlayanları birer grup halinde toplayıp bir araya getireceğiz; onları bir arada tutup (sonra da Cehenneme) sevkedeceğiz."

Kur'ân-ı Kerim bu âyetle körü körüne inkâra sapıp hakkı inceleme, araştırma zahmetine katlanmadan reddeden nankörlerin kıyamet gününde iyice azarlanıp kınanacaklarını haber verirken, insanların dikkatini çok önemli bir noktaya çekiyor: Allah kelâmı olan Kur'ân'ı iyice araştırıp incelemek, hükümlerini, hikmetlerini anlamaya çalışmak ve ondan sonra karar vermek gerekir. O halde Kur'ân'ı hak kitap olarak kabul eden okumuş mü'minlerin herkesten fazla Kur'ân âyetlerini araştırmaları, Kur'ân ilimleri üzerinde mesai sarfetmeleri vaciptir. Çünkü Allah Kelâmı okunmak ve içindekiyle amel edilmek üzere indirilmiştir. O bakımdan mü'minlerin daha çok bu kitaba sahip çıkıp boşluğu dolduracak ilim adamları yetiştirmeleri bir farz-ı kifaye olarak karşımıza çıkıyor.

Kur'ân'ı yalanlamak hiçbir grubu kurtuluşa götürmez. Aynı zamanda hakikati araştırmadan karar vermek hiçbir toplum ve millete rahmet kapılarını açmamıştır ve açmaz da. Zira hak ve hakikat her yönüyle uyumdur, güvendir, dengedir ve düzendir. Bâtıl her yanı ve yönüyle uyumsuzluk, dengesizlik, güvensizlik ve düzensizliktir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerini; O'nun varlığına ve birliğine delâlet eden belge ve delilleri inkâr eden maddeci sapıkların dünyada dengesizik ve umutsuzluk içinde yaşayacakları; âhirette de rezil ve rüsvay edilecekleri haber verildi. Bu anlatım içinde "İstikbal İslâm'ındır" sinyali verilerek büyük bir liderin yeryüzünde adalet, doğruluk ve haktan yana geniş çapta hareket sağlayacağı ve bunun da kıyamete yakın bir zamanda olacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın hem varlığına, hem de kudretinin sınırsızlığına ve rahmetinin genişliğine delâlet eden gece-gündüz düzenlemesi konu ediliyor. Böylece inkarcı şaşkınların, şüpheci maddecilerin kâinattaki düzen üzerinde araştırma yapmaları ve öyle karar vermeleri isteniliyor.

Sonra da Allah'tan kaçıp uzaklaşmanın, O'nun mülkünün ve mutlak tasarrufunun dışına çıkmanın mümkün olmadığına işaretle, ikinci hayata Sur'un üflenmesiyle başlanacağı ve her şeyin ister istemez baş eğerek, boyun bükerek Cenab-ı Hakk'ın belirlediği alanda toplanacakları hatırlatılıyor.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ
فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاۤءَ اللّٰهُ ۚ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

86- Görmediler mi ki biz gerçekten dinlensinler diye geceyi oluşturduk, gündüzü de aydınlık kıldık. Şüphesiz ki bunda imân eden bir millet için deliller ve belgeler vardır.

87- Sur'a üfürüleceği gün, -Allah'ın dilediği kimseler dışında- göktekiler de, yerdekiler de dehşet ve korkuya kapılıp, boyunlarını bükerek aşağılanmış bir halde gelecekler.

İLGİLİ HADİS

"Sur'a üflenecek. O yüzden göklerde ve yerde olanlar müthiş korkuya kapılıp kendilerinden geçecekler. Ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesna. Sonra tekrar Sur'a üflenecek de başını topraktan ilk kaldıran ben olacağım. Derken Musa'nın, Arş'ın ayaklarından birini tutup durduğunu göreceğim. Artık bilemiyorum, o da Allah'ın istisna ettiği kimselerden midir, yoksa başını benden önce mi kaldırmıştır? Kim de "Ben Meta oğlu Yunus'tan hayırlıyım" derse, herhalde o yalan söylemiş olur."[1]

Gece ve Gündüzün Düzenlenmesi

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ

1 Buhari/Enbiyâ: 35 - Müslim/Fiten: 116, Fezâil:116- Ahmed: 2/166

"Görmediler mi ki, biz gerçekten dinlensinler diye geceyi oluşturduk, gündüzü de aydınlık kıldık.

Kur'ân, Allah'ın mutlak varlığını açıklarken gece ve gündüzün kâinat planındaki yerine ve önemine değinmektedir. Aynı zamanda plânda yer alan hiçbir şeyin hedef ve amacından sapmasının söz konusu olmadığına ve hiçbir şeyin gereksiz ve amaçsız yaratılmadığına işaret etmektedir.

Geçe ile gündüzün düzenlenmesi, insan hayatıyla iç içedir, birini diğerinden ayırmamız mümkün değildir. Öyle ki, gece olunca iş-gücü bırakıp istirahata çekilmemiz, yorulan vücudumuzun dinlenmesini ve deliksiz bir uykudan sonra ertesi gün bütün yorgunluklardan kurtulmuş olarak uyanmamızı, hayatımıza daha sağlıklı ve zinde dönmemizi sağlar.

Şunu da ilâve edelim ki, geceleyin yatağımıza çekilip uyumamızla, bütün organlarımız az veya çok uykuya katılır. Yalnız kas çalışmaları durmakla kalmaz, beyin çalışmalarının bir azalması, bir kısmının da durması sonucunda, solunum sistemimizde yavaşlama, tansiyonda düşme, vücut ısısında düşme olur. Böylece uyku aynı zamanda yorulmuş olan beyni de dinlendirir.

Gündüzün aydınlık kılınması ise, hayatımızı ve ihtiyaçlarımızı kazanma bakımından oldukça lüzumludur. Güneşin hayatımız üzerindeki olumlu tesirleri sayılmayacak kadar çoktur. O bakımdan insanı yaratan Cenab-ı Hak, onun çalışma ve dinlenme sürelerini şaşmayan kanunlarla düzenlemiş ve yarattığı birçok şeyi onun hizmetine sevketmiştir. Bütün bu düzenli, plânlı ve programlı olayları tesadüflere bağlamak mümkün müdür? Ortada hedefinden sapmadan bir denge ve düzen varsa, mutlaka bir dengeleyici ve düzenleyici de vardır.

İlâhi plânda yer alan "kıyametin kopma safhaları"ndan birine dikkatler çekilerek gece ile gündüz nasıl şaşmadan birbirini izlemekte ve bağlı bulundukları ilâhi kanuna baş eğmektelerse, öylece kıyametin kopması da bağlı bulunduğu kanun ve düzenlenme gereği meydana gelecek ve bozulan düzenden sonra yepyeni ve çok değişik bir düzen kurulacak; her şey bu yeni değişik düzene ister istemez baş eğip uyacaktır.

Görüldüğü gibi, kâinat bütünüyle, en büyük sistemdir ve bu büyük sistemde yer alan sayısız üniteleri birbirini tamamlamakta ve bütünün bir parcası olma düzeyinde yaratıldığı hizmeti yerine getirmektedir. En büyük sistemde yapılacak bir değişiklik bütün ünitelere sirayet edecek ve böyle-

ce kâinat bütünüyle bozulup ezelde hazırlanan ikinci plâna göre yeniden kurulacaktır.

Allah'ın Dilediği Kimseler

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ

"Sür'a üfürüleceği gün, - Allah'ın dilediği kimseler dışında-göktekiler ve yerdekiler de dehşet ve korkuya kapılıp boyunlarını bükerek aşağılanmış bir halde gelecekler."

Kıyamet olayının meydana gelmesiyle göklerde ve yerde bulunan bütün canlı varlıklar müthiş korkuya kapılacak, yürekler yerinden oynayacak, saçlar ağaracak, gebe kadınlar çocuklarını düşürecek; insanlar sarhoşlar gibi olacaklar. Ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesna. O halde bu müstesna tutulanlar kimler olacak? İlim adamlarının farklı tesbit ve yorumları olmuştur.

Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Ashab- ı Kirâm'dan Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'a göre: Arş'ın etrafında silahlarıyla, kanlarıyla duran şehitlerdir.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Allah yanında şerefli yerlerini alan şehitlerdir. Bu iki yorum birbirine çok yakın bir hüküm ifade etmektedir.

c) Diğer birçok ilim adamlarına göre: Dört büyük melek Cebrail, İsrafil, Mikâil ve Azrail'dir. Sur'a üflenince bu dört melekten başka her canlı ölür. Sonra bu dört melek de ilâhi takdirle ölür ve dirilirler.

d) Bazı ilim adamlarına göre ise: Cennet Rıdvân'ı, huriler, Mâlik ve zebanilerdir.

İlgili hadis bölümünde Musa (aleyhisselam)'ın bu müstesnalardan biri olup olmadığı üzerinde durulmuş ve Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in kesin bir açıklamada bulunmadığı görülmüştür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kurduğu kusursuz planına delâlet eden gece ile gündüzün düzenlenmesi konu edildi. Sonra kıyamet olayıyla mevcut sistemlerin alt-üst olacağı, canlı varlık adına bazı istisnalar dışında- hiçbir şey kalmayacağı haber verilerek inkarcılar

ve şüpheciler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın herkes hakkında mutlak anlamda âdil olduğu; o nedenle de her insanı, kendi hür iradesiyle işlediği kötü amellere, taşıdığı fena niyete göre cezalandıracağı ve iman temeli üzerinde yükselen sâlih amel sahiplerini fazlasıyla mükâfatlandıracağı belirtiliyor. Böylece ölmeden önce ilâhi hilkat kanununa uygun bir ömür sürmemizin lüzumuna işaret ediliyor.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي
أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ
مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ
فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ
هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
﴿٩١﴾ وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ
إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا
رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

88- (Ey Peygamber ve ey inananlar!) Dağları yerinde durur görürsün; oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir.

89- Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha hayırlısı var ve onlar, o günün müthiş korkusundan güven içindedirler.

90- Kim de kötülük getirirse, yüzükoyun ateşe atılırlar. Sizler yaptıklarınızdan başkasıyla mı cezalandırılacaksınız?

91-92- Ben ancak hürmete lâyık gördüğü bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine ibâdetle emrolundum. Her şey O'na aittir ve ben Müslümanlardan olmakla, Kur'ân okumakla da emrolundum. Artık kim doğru yolu bu-

lup seçerse, o ancak kendi lehine bulmuş olur; kimde sapıtırsa, de ki: "Ben ancak (kötü ve tehlikeli sonucu haber veren) uyarıcılardanım."

93- Ve de ki: "Hamd olsun O Allah'a ki size âyetlerini gösterecek de onları bilip anlayacaksınız. Rabbim yapageldiklerinizden habersiz değildir."

Dağların Hareket Halinde Olması

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ

"Dağları yerinde durur görürsün; oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir."

İlgili âyetle çok önemli bir husus. Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine ve mutlak düzenine delil gösteriliyor. Aynı zamanda astronomi ve fizikle uğraşan ilim adamlarına ana fikir veriliyor ve Kur'ân'ın insan kafasının ürünü olmadığına işarette bulunuluyor.

Böylece Kur'ân dünyanın kendi ekseni ve güneş etrafında iki ayrı hareket halinde bulunduğunu belirtirken dağları nirengi noktası olarak gösteriyor.

Anlaşıldığı gibi, Kur'ân, on dört asır önce hiç kimsenin yerkürenin hareketleri hakkında ciddi bir bilgisi ve keşfi yokken çok hikmetli ve düşündürücü bir anlatımla dünyanın hareket halinde bulunduğunu haber vermiş Kur'ân'dan ilham alan İmam Gazali, Muhyiddin Arabi ve benzeri İslâm âlimleri dokuz yüz ve yediyüz yıl önce dünyanın boşlukta döndüğünü net bir anlatımla haber vermişlerdir. Şeyh Muhyiddin Arabi, Füsusu'l-Hikem adlı eserinde İdris bahsinde ve Fütuhat-ı Mekkiyye adlı paha biçilmez kitabında Güneş'in merkez olduğunu açıklamıştır.

Ne var ki, İslâm âlemi kendi öz değerlerine, ilim adamlarına ve onların buluş ve isbâtlarına yönelecekleri yerde Batı hayranlığına kapılıp onaltıncı asrın ilk yarısında dünya ile diğer gezegenlerin merkezinin Güneş olduğunu isbat edenin Copernicus; dünyanın kendi ekseni ve bir de Güneş'in etrafında döndüğünü isbat edenin ise Galile olduğunu kabul etmişe benziyorlar.

Gazali'yi de, İbn Arabi'yi de bırakalım; Kur'ân birkaç yerde ve özellikle konumuzu oluşturan âyette on dört asır önce dünyanın boşlukta döndüğünü haber vermiştir. İslâm ülkelerinin çoğunda bu gerçek anlatılma-

dığı için körü körüne bir Batı hayranlığı kafa ve kalpleri doldurmuş ve Allah'ın insanlara en son mesajı olan Kur'ân'dan uzak nesillerin yetişmesine imkân verilmiştir.

Allah'ın Sapasağlam Sanatı

Kur'ân dünyanın hareket halinde bulunduğunu düşündürücü, aklı harekete geçirici bir anlatım şekliyle ortaya koyarken, bunu Allah'ın sapasağlam sanatı olarak vasıflandırıyor. Şöyle ki: Kâinat plânında yer alan her şeyin sağlam ölçülere, şaşmayan kanunlara bağlandığını; yanlış, sakat, arızalı, noksan ve yararsız gibi bir düzensizliğin bulunmadığını vurgulamaktadır.

Cenab-ı Hak, her şeyi sapasağlam yapıp yerine oturturken bunu bize "itkan" sözüyle anlatmaktadır. Bununla her sistemin temelinin sağlam, düzeninin kusursuz, dengesinin yerinde olduğu neticesi ortaya çıkıyor ve insan aklının ve düşüncesinin bu noktaya çevirilmesi ilham ediliyor. Nitekim Mülk suresinde bu konu daha da açıklanarak şu bilgi veriliyor: "O ki yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun bitkin halde alçalmış olarak sana döner."

İnsan Hem İyiliğe, Hem de Kötülüğe Yatkındır

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ

"Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha hayırlısı var."

Kendinde hem melek, hem de hayvanla ilgili iki sıfatı taşıyan, yani bu özellikte yaratılan insan, nefsiyle hayvana; ruhuyla, aklıyla meleğe yakındır. O bakımdan o hem iyiliğe, hem de kötülüğe yatkındır. Hak din, selim akıl, hakkı yansıtan ilim ve güzel ahlâk insanı ruhen yükseltmek, onunla Yüce Yaratan'ı arasındaki engelleri kaldırmak ve böylece insanın meleki özelliğine ağırlık kazandırmak içindir.

O nedenle her insanın hak dine, güzel ahlâka, selim akla ve hakikati arayan bilgiye büyük ihtiyacı söz konusudur. Bu da ancak ciddi ve seviyeli bir eğitim ve öğretimle gerçekleşebilir.

Konuyu bu iki zıt sıfat ya da duygu açısından incelediğimizde, görürüz ki, insan taşıdığı özellikleri gereği iyilik ve kötülük işlemekte ser-

best bırakılmış, yani bu hususta cüz'i iradesiyle baş başa bırakılmış; ancak yardımcı olarak kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir. Bu iki ilâhi rehber ona doğru ve eğri yollar hakkında; hak ve bâtıl sayılan şeylerle ilgili gereken bilgiyi vermekte ve doğru yola yönlendirici telkin ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Artık bu durumda kişinin işlediği iyiliğin mükâfatı, kötülüğün cezası tamamen kendisine racî'dir ve bu ölçü en âdil kıstasın tabii sonucudur. Çünkü Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda âdildir; O, haksızlığı hem kendine, hem de insanlara haram kılmıştır. 89 ve 90. âyetlerle bize bu gerçekler özet mahiyetinde öğretilmektedir.

Hak Din Bütünüyle İlâhidir

Allah öncesiz ve sonrasız olduğu için O'nun indirdiği son din ve o dinin taşıdığı hüküm ve hikmetler de öylece ebedidir, yani kıyamete kadar tazeliğini, özelliğini ve yüceliğini kaybetmeyecektir. Öyle ki, zaman aşımıyla aşınmaz, okumakla eskimez; sosyal yapıdaki değişmelerle değişmez. Çünkü insanın temelde ruhi ve bedeni ihtiyaçları sınırlıdır. Kur'ân bu ihtiyaçları en uygun şekilde karşılayıp insanı mutlu edecek bir kudret ve muhtevada indirilmiştir. Aynı zamanda Cenab-ı Hak yarattığı insanı ezelde hazırladığı plân ve program gereği nasıl yöneteceğini, ihtiyaçlarını nasıl ve ne yoldan karşılayacağını da planlamıştır. O bakımdan insanı en iyi bilen ve onun en ölçülü şekilde mutlu olmasına imkân hazırlayan ancak Cenab-ı Hak'tır. O halele insan her an ilâhi tebliğe muhtaçtır. O tebliği yansıtan hak din -Allah'ın son mesajı olarak- indirildiği gibi korunur; ona başka söz katmak veya hükümlerini değiştirmek; fazlalık ve noksanlık yapmak asla caiz değildir ve bu yetki hiç kimseye verilmemiştir.

Şunu da ilâve edelim ki, İslâm'ın getirdiği hüküm ve hikmetler cumhurun aklıyla, vicdanıyla ve bilgisiyle her zaman uyum sağlayacak özelliktedir. Tabii cumhurdan kasdımız, aynı çağda yetişen büyük din âlimlerinin bir araya gelip oluşturduğu ilim şurâsıdır.

Günün değişen şartlarını dikkate alarak dini esasları değiştirip onlara uydurmak, dini temelinden yıkıp yozlaştırmak olur ve sık sık meydana gelen bu değiştirmeler onu ilâhi ölçü ve sınırın dışına çıkarır. O bakımdan dinin kesinlik ifade eden hükümleri ve prensipleri yabancı bir sisteme uydurulamaz. Aksi halde her iki sistem de ağır yara almış olur.

Kulluğun Esası Nedir?

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

"Ben ancak hürmete lâyık gördüğü bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine ibâdetle emrolundum. Her şey O'na aittir ve ben Müslümanlardan olmakla, Kur'ân okumakla da emrolundum.."

Şüphesiz kulluğun esası ve amacı, insanın kendine has kulluk derecesini bilip Yüce Yaratanına ibâdet etmesidir. Zaten insan bu amaca yönelik olarak yaratılmıştır. O halde imân temeline dayalı olarak yapılan ibâdet, hilkatimizin gereğidir. Kulluk ölçü ve derecesini unutup kendimizi ibâdet çizgisinden uzak tutmamız ise, hilkat kanununa ve ondaki hikmete ters düşer. Dünya işleriyle haşır-neşir olmak, yeme, içme gibi nefsani ihtiyaçları karşılamak ve gidermek hayatın ve var olmamızın gayesi değil araç ve ihtiyaçlarıdır, yani hayatımızın bir süre devamını sağlayan ve ona canlılık kazandıran vasıtalardır.

Gerçek bu olunca, iyilik ve kötülük nisbi ve izafidir. O bakımdan bunların karşılığı olarak takdir edilecek ceza ve mükâfat da münhasıran o ameli işleyene aittir.

Kulluğun Temelini Oluşturan Üç Esas

İlgili 91 ve 92. âyetlerle Cenab-ı Hak, kulluğu ayakta tutacak ve ona sehpa teşkil edecek üç esastan söz etmektedir:

1- Allah'a imân doğrultusunda ibâdete devam edilmesi,

2- Bu ibâdetin İslâm'ın belirlediği anlam ve ölçüde yerine getirilmesi,

3- İnsan hayatını her yönüyle ele alıp düzene sokan, yönlendiren Kur'ân'ın bilinerek, anlaşılarak okunması.

Bilindiği gibi, ibâdet imândan kaynaklanan kulluk derecesinin anlam ve ölçüsünü belirler. İmansız ibâdetin bir anlam taşımayacağı gibi, ibâdetsiz imânın da ürünsüz tarla, meyvesiz ağaç gibi olduğu ortaya çıkar. O bakımdan ibâdetle emrolunan insanlar, bu emirle önce ibâdet edecekleri Allah'ı bilip imân etmekle yükümlü tutulmuşlardır. İbâdet de gelişigüzel olmaz ve insan aklına ve düşüncesine göre şekillendirilmez; o ancak Allah'ın insanlıktan yana geniş rahmetinin tezahürü olarak indirdiği İslâm dinine göre bilinip yerine getirildiği takdirde gerçek ölçüsünü bulur ve kabule şa-

yan görülür. İslâmiyet'i de anlayıp kavrayabilmek için mutlaka Kur'ân'ı ve ondaki bütün hükümleri, prensipleri, tavsiyeleri ve öğütleri bilmek şarttır.

İşte kulluk derecesinin esasını oluşturan bu üç maddenin art arda sıralanmasının hikmeti budur.

Mekke'nin Rabbi

91. âyette geçen bu tabir çok dikkat çekicidir. Aynı zamanda üzerinde durulmayı gerektiren birtakım hikmetleri yansıtmaktadır. Şöyle ki, erbab-ı tasavvufun "Kesretten vahdete" dedikleri "çokluktan birliğe" yönelmenin açık işareti söz konusudur. Çünkü Kabe birliğin sembolüdür. Allah'a kulluk ise, gerek halde, gerekse kaalde birliğe yönelmeyi gerektirir. Onun için kutsal Mekke'yi bu birliğin odağı kılmış; namaz ve hac ibadetiyle de birliğin gerçekleşmesini, kesretten vahdete yönelinmesini sağlamıştır. Zira Allah'ın mutlak anlamda birliği, yalnız kendisine ibâdeti emreder ve toplum hayatı da ancak O Bir'e ibâdet ve taâtle birlik ruhuna erişir, kardeşlik bağlarını kurup pekiştirebilir.

Böylece Cenab-ı Hak bize gerçeğin ışığını yansıtan âyetlerini bildirmekte, gerisini imân ve irfanımıza bırakmaktadır. Artık O, yapacağımız her şeyi, kafa ve kalbimizden geçen her düşünce ve niyeti hakkıyla bilir, görür ve tesbit eder de ona göre bize karşılık hazırlar.

Allah'ın Ayetleri

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَتَعْرِفُونَهَا

"Ve de ki: Hamd olsun O Allah'a ki size âyetlerini gösterecek de onları bilip anlayacaksınız. Hem Rabbim yapageldiklerinizden habersiz değildir."

Enfüste ve afakta (nefis ile dışı) Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeleri ve O'nun kudretiyle sanatının eşsizliğini gösteren âyetleri; aynı zamanda her şey üzerinde mutlak hükümranlığının izlerini görmek mümkündür. Yeter ki düşünen kafanın, akleden kalbin, bakan gözün ve işiten kulağın temelinde dosdoğru iman ve gelişmiş bir irfan bulunsun.

O bakımdan Cenab-ı Hak, Mekkeli putperestlere yakında bu âyetlerin kendilerine gösterileceğini bildirirken, yaşamakta olan inkarcı toplum ve milletlere de yakında O Yüce Kudreti'nin belgelerini ve eşyadaki damgasını göstereceğini hatırlatarak hiçbir çağda bu ölçünün dışına çıkmanın,

yani sözü edilen âyetleri tamamen belirsiz hale getirmenin mümkün olamayacağına işaret etmektedir.

Nitekim on dört asır önce Mekkeli müşriklerin işkence edip küçümsedikleri mü'minler, çeyrek asır geçmeden dünyanın en medeni milleti olarak sahneye çıkmış oldular. "Eskilerin masalları" diyerek hafife aldıkları Kur'ân-ı Kerim hâlâ çağların, milletlerin ve medeniyetlerin önünde rakipsiz yürümektedir. İlmi buluş ve tesbitler Kur'ân'daki temel bilgileri tasdik etmekte ve inkarcılar o yüzden şaşkına dönmektedirler.

Enfüsteki âyetler:

Tıp, anatomi, biyoloji ve fizyoloji üzerindeki ciddi çalışmalar ve tesbitler, insandaki her organın, hattâ her hücrenin üzerinde Cenab-ı Hakk'ın kudret damgasının bulunduğunu ispatlamakta ve daha mükemmelinin düşünülemiyeceğini ortaya koymaktadır.

Beyni oluşturan milyonlarca sinir hücresinin akıllara durgunluk veren işleyişi ve hafızada milyonlarca eşyanın şeklinin, renginin, sesinin ve özelliğinin arşivlenmesi, çok mükemmel bir proğramlayıcının varlığına, sistemi oluşturan üstün bir kudretin sanatına delâlet etmektedir.

Hücredeki canlılık vasfının ancak Allah'ın varlığıyla izahı ise, ayrı bir belge olarak inkarcı nankörü insaf ve iz'ana çağırmaktadır.

Afaktaki âyetler:

Bunlardan birkaç tanesini şöyle sıralayabiliriz: Dünyanın, yaratıldığı günden beri bağlı bulunduğu kanun ve sistemin gereği belli bir hızla ve belirlenmiş yöne doğru dönmesi; Güneş ile Dünya arasındaki mesafenin çok dengeli ve yararlı bir ölçüde ayarlanıp tutulması; atmosfer tabakasının yine ölçülü nisbetteki bir kalınlıkta ve yükseklikte muhafaza edilmesi; Dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması hep yüksek ve mükemmel bir kudretin düzenlemesine delâlet etmekte ve her türlü şüpheyi reddedecek kadar kesinlik arz etmektedir.

Fussilet suresi 53. âyette bu konu şu anlatımla biraz daha açıklanarak mü'minlere bilgi verilmekte, inkarcılar da daha iyi düşünmeye davet edilmektedir:

"İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi

nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki onun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?"

Neml suresine, açık ve açıklayıcı olan Kur'ân'ın insanlara doğru yol ve müjde olduğu belirtilerek başlandı. Yine Kur'ân'ın okunması emredildikten sonra insana enfüste ve afakta âyet ve belgelerini gösteren Allah'a hamd edilerek sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Cenab-ı Hakk'a hamd-u senâlar; bize manevi ışık tutan, ilham kaynağımız olan ve Allah'ın kitabını açıklamak suretiyle bize bol malzeme bırakan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

28. SÛRE

KASAS SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
88	441	5800

KASAS SURESİ

Bir veya dört âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Şöyle ki: İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ve Katade'ye göre: 85. âyeti Mekke ile Medine arasında; İbn Selâm'a göre Cuhfe'de hicret esnasında inmiştir. Mukatil'e göre: 52-55. âyetleri Medine'de inmiştir.[1]

Musa ve Fir'avn kıssasına geniş yer verildiğinden sureye "kıssalar" anlamına gelen Kasas adı verilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Fir'avn'ın kendini çok üstün ve yükseklerde görmesi, aynı zamanda yeryüzünde bozgunculuk yapması ibretli safhalarıyla anlatılır.

2- Alllah'ın İsrailoğulları'na yardım etmesine ve onları Fir'avn'ın belâsından kurtarıp korumasına yer verilir.

3- Hakkın üstün, bâtılın baş aşağı gelmesine dikkatler çekilir ve birtakım misaller verilir.

4- Musa (aleyhisselam)'ın gösterdiği mucizeler açıklanır ve onun risalet görevini yerine getirme bölümlerinden bir kısmına atıflarda bulunulur.

5- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın gelip geçen milletlerin kıssalarının en ibretli ve öğüt alınacak noktalarını haber vermesinin, O'nun peygamberliğini ispatlayan bir başka delil olduğu bildirilir.

6- Doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğu belirtilir.

7- Peygamber gönderilmedikçe bir millete veya kavim ve kabileye azap edilmeyeceği açıklanır.

8- İnsanlar arasından peygamber seçip göndermenin, yani görevlendirmenin Allah'a ait olduğu ifade edilir.

9- Allah'ın insanlara olan nimetlerinden birinin de gece ile gündüzün birbirini izlemesi olduğu hatırlatılır.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/247

10- Peygamberlerin kendi ümmetleri lehine veya aleyhine şahitlik edeceği bir uyarı anlamında yansıtılır.

11- İşlenen iyiliklerin kat kat karşılık göreceği müjdelenir.

12- Her şeyin yok olup yalnız Allah'ın baki kalacağı hususu işlenerek sure noktalanır.

٢٨ سُورَةُ الْقَصَصِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى
وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ وَجَعَلَ
اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ
اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى
الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ
وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

1- Tâ- Sin- Mim.

2- Bunlar o çok açık ve açıklayıcı Kitab'ın âyetleridir.

3- İmân eden bir millet için (onların yararına) Musa ve Fir'avn'la ilgili haberi sana gerçek ölçüde okuyup anlatacağız:

4- Şüphesiz ki Fir'avn yeryüzünde (Mısır ülkesinde) yükselip iyice azıttı ve ora halkını farklı zümrelere ayırdı; onlardan bir zümreyi güçsüz hale sokup erkek çocuklarını boğazlıyor, kız çocuklarını sağ bırakıyordu. Doğrusu o, fitne ve fesat çıkaranlardan idi.

5- Biz ise, o ülkede güçsüz hale düşürülenlere (lütuf ve rahmetimizle) yardımda bulunmayı, onları (örnek alınacak) liderler, önderler kılmayı, onları (o yerlere) vârisler yapmayı,

6- O yerlere yerleştirmeyi ve Fir'avn'a, Hâmân'a ve askerlerine onlardan (hep endişe duyup) kaçındıkları hususunu göstermeyi diledik.

Tâ- Sin- Mim

Bu harfler Allah ile Peygamberi arasında bir şifre mahiyetindedir. Ayrıca suredeki hikmetleri özetleyen ve konulara anahtar olan birtakım işaretlerdir. Hakiki manasını Allah (celle celaluhu) daha iyi bilir.

Kitab-ı Mübin

Bu terkip (tamlama) hakkında Neml suresinin baş kısmında gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. O bakımdan burada ikinci defa açıklama ve yoruma gerek görmüyoruz. Ancak Neml Suresi'nde "Kitab-ı Mübin"den maksadın "Kur'ân" olduğu net biçimde belirtilirken Kasas suresinde "Kur'ân" lafzı belirtilmeyerek sadece "Kitab-ı Mübin" terkibine yer verilmiştir.

Azıp Sapıtan Liderler ve Halkı Farklı Zümrelere Ayıranlar

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا

"Şüphesiz ki Fir'avn yeryüzünde (Mısır ülkesinde) yükselip iyice azıttı ve ora halkını farklı zümrelere ayırdı."

Bu âyetlerle aklını kullanan toplum ve milletlere iki önemli husus açıklanarak, Cenab-ı Hakk'ın milletler hakkında değişmeyen sünneti hatırlatılıyor:

1-İdare edenlerin şımarıp azgınlık ve bozgunculukta bulunarak yeryüzünde fitne ve fesat çıkartması,

2- İdare edilenlerin bölünüp parçalanması, zümrelere ayrılıp zâlim idarecilere yardımcı olma gayreti içinde birbirlerini güçsüz duruma getirmesi.

İşte bir milletin bünyesinde bu iki tehlikeli mikrop ortam bulduğu takdirde o milletin yıkılıp yok olması yakın sayılır. Dönüş yapılmazsa, sünnetullah hükmünü elbette yerine getirir.

Allah (celle celaluhu), yaşamakta olan milletleri bilhassa uyararak, Mekkeli Putperestlerin de zamanında uyarıldığını, çoğunun o uyanlara kulak vermemesi yüzünden birçok nimetleri elden kaçırdıklarını ve sonunda küçümseyip hakarette bulundukları mü'minlerin ilâhi inayete mazhar kılınarak Mekke'yi ve Arap Yarımadası'nı bir baştan bir başa fethettiklerini işaret yoluyla hatırlatıyor ve o gün için Mekkeli azgın inkarcılara Fir'avn'ın tutumunu misal verdiğini, fakat onların bu inceliği anlamadıklarını konu

ediniyor; bugün için de anlamayanların aynı veya benzeri akıbetlere uğratılacaklarına kapalı şekilde atıfta bulunuyor.

Yukarıdaki âyetle anlatılan çarpık ve azgın inkarcı bir idarenin sonunun ne olduğu gözler önüne serilirken, öyle bir idareye heveslenenlerin ömürlerinin kısa olacağı dolaylı şekilde kafa ve kalplere işleniyor.

Şüphesiz bu âyetler inerken Mekkeli putperestlerin önemli bir kısmı, başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere, "Allah'tan başka ilâh yoktur; Muhammed (aleyhisselam) Allah'ın kulu ve rasulüdür" diyen mü'minlere her türlü işkence ve saldırıda bulunuyor, onlara yaşama hakkı tanımıyorlardı. O kadar ki, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in aziz vücudunu bile ortadan kaldırmayı plânlıyor; O'na uyan cefakâr mü'minlere, kölelere reva gördükleri muameleden daha beterini uyguluyorlardı. Tıpkı Fir'avn'ın Mısır'da yaşayan İsrailoğulları'nı ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş yerine koyması ve sonra da Mısır yerlilerinin ezici çoğunluğunun üstünlüklerini kaybetmemeleri için de İsrailoğulları'nın nüfus artışını önlemeyi plânlaması; onlardan doğan kız çocuklarını diri bırakması, erkek çocukları öldürtmesi gibi çok zalimce bir fitne ve fesat atmosferi oluşturuyorlardı. Ne var ki, onların bilmediği ve hesaba katmadığı bir gerçek vardı? O da vakti saati gelince ilâhi sünnetin kahredici tokalıydı. O tokat Fir'avn ve yandaşlarını Kızıldeniz'de kahredip köklerini kestiği gibi, Mekkeli putperestlerin de yüzüne inmek üzere idi. Nitekim çok geçmeden hicret olayı, arkasından şehir devletinin kurulması ve Bedir Savaşı'nın patlak vermesi birbirini izledi. Allah'a karşı tuğyan eden başlar, savaş alanında kanlar içinde yuvarlanırken, gelecekte ortaya çıkacak inkarcı azgın zâlimlere Allah'ın kesin ihtarı yapılmış oluyordu. Cenab-ı Hak İsrailoğulları'nı Fir'avn'ın zulmünden kurtarıp hem vadedilen topraklara, hem de sonraları Mısır'a vâris kıldığı gibi, Mekke'den çıkarılan İslâm mücahitlerini de kısa bir süre sonra Mekke dahil, Arap Yarımadası'na vâris kıldı. Düşmanlarını da başlarını eğerek hakkın önünde küçülmüş güçsüzler durumuna getirdi. Böylece Cenab-ı Hakk'ın ezeli hükmü Sünnetullah doğrultusunda tecelli etti, vaadini yerine getirerek mü'minleri aziz ve muzaffer eyledi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve zalim zorbaların aralıksız saldırısına uğrayan mü'minleri hem teselli etmek,

hem de yaşamakta olan inkarcı zâlimleri uyarmak için Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının önemli iki safhası konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ileride İsrailoğulları'nı Fir'avn'ın zulmünden kurtaracak olan Musa Peygamber'in Mısır'da uygulanan soy kırımından nasıl kurtarıldığı anlatılıyor ve Hakk'ı sevip savunanlardan yana ilâhi inayetin aralıksız tecelli ettiğine ve edeceğine dikkatler çekiliyor.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِ ۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَلَا
تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِى ۚ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُٓ
اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا
خَاطِـِٔينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِى وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ ۖ عَسٰٓى
اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا ۖ
اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ
لِاُخْتِهِ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ
الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ
لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهِ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

7- Musa'nın anasına: "Çocuğunu emzir, O'na karşı (bir kötülük ve tecâvüzden) korktuğun zaman O'nu suya (Nil Irmağı'nın akıntısına) atıver; korkma ve üzülme. Şüphen olmasın ki O'nu mutlaka sana döndüreceğiz ve O'nu tebliğ görevini yüklenen peygamberlerden kılacağız" diye ilhamda bulunduk.

8- Fir'avn'ın ailesinden bir kısmı, kendilerine ileride düşman, üzülmelerine sebep olsun diye (bilmeden) O'nu, suya atılmış sahipsiz bir çocuk olarak kendi himayelerine aldılar. Doğrusu Fir'avn da, Hâmân da, as-

kerleri de hep suçlu günahkârlar idiler.

9- Fir'avn'ın eşi, "Bu bulunan çocuk benim için de, senin için de göz bebeği (veya gözümüzün aydınlığı)! Sakın onu öldürmeyin; umulur ki bize yararlı olur veya O'nu kendimize evlât ediniriz" dedi. Kendileri (bunun altındaki sır ve hikmetten) habersiz idiler.

10- Musa'nın anası ise, yüreği bomboş olarak sabahladı. (Hakk'ın verdiği sözün eninde sonunda gerçekleşeceğine) inananlardan olması için onun kalbini güçlendirip yatıştırmasaydık, neredeyse olup biteni açığa vuracaktı.

11- O, Musa'nın kız kardeşine, "kardeşini izle!" dedi. O da uzaktan onu gözetti. Onlar (Firavn ailesi) bunu farketmemişlerdi.

12- Daha önceden ona, süt analarının göğsünü emmeyi yasakladık. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi, (Fir'avn ailesine) "Sizin için bu çocuğu emzirip besleyecek, onu iyi eğitecek bir aile halkını size bulup göstereyim mi?" dedi.

13- Böylece onu, tekrar anasına döndürdük ki gözü aydınlık olsun, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin. Ne var ki onların çoğu bunu (bu gerçeği ve taşıdığı hikmeti) bilmezler.

Soy Kırımı

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيْهِ ۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيْهِ فِى الْيَمِّ

"Musa'nın anasına: Çocuğunu emzir, O'na karşı (bir kötülük ve tecavüzden) korktuğun zaman O'nu suya (Nil Irmağı'nın akıntısına) atıver; korkma ve üzülme.."

Mısır'da ikinci, hatta üçüncü sınıf vatandaş muamelesi gören ve her geçen gün zulme uğrayan İsrailoğulları'nın nüfusunun her yıl biraz daha arttığını gören ye bunu endişeyle karşılayan Fir'avn, başka çare kalmayınca onlar hakkında soykırımı uygulama plânı hazırladı. Öyle ki: İsrailoğulları'ndan doğan her erkek çocuğun mutlaka öldürülmesini, kız çocuklarının ise diri bırakılmasını kararlaştırdı. Annelerin feryad-u figanı Arş'a yükselirken, babaların yüreklerinin burkulduğu bu vahşet döneminde Musa (aleyhisselam) doğdu.

Yukarıdaki âyetlerle bu son derece elim ve elim olduğu kadar gaddar-

ca olayın ibretli safhaları nakledilmekte ve böylece başta Mekkeliler olmak üzere, mü'minlere karşı zulüm ve tecavüzü sanat haline getirenler uyarılmaktadır.

Peygamberlik, Tahsille Elde Edilen Bir Meslek Değildir

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيْهِ

"Musa'nın" anasına: Çocuğunu emzir, ona karşı (bir kötülük ve tecavüzden) korktuğun zaman onu suya (Nil Irmağı'nın akıntısına) atıver diye ilhamda bulunduk."

Musa (aleyhisselam) kıssasının bu bölümü de bize peygamberliğin eğitim ve öğretimle elde edilen bir meslek olmadığını göstermektedir. Cenab-ı Hak ezeli ve ebedi ilmiyle hazırladığı kâinat plânında kimleri peygamberlik göreviyle şereflendireceğini dilemişse ancak onlar peygamber olabilir. Nitekim Musa (aleyhisselam)'ın annesine yapılan ilham, Musa (aleyhisselam)'ın Nil Irmağı'na atılması, onun kurtarılması, Fir'avn ailesinin O'na sıcak ilgi duyup, beslenmesi için kendi yanlarında alıkoyması; hiçbir süt anasının göğsünü emmemesi, o yüzden anasının dadılığa tutulması hep O'nun hakkındaki plân ve programın gereğidir. Onun için Cenab-ı Hak Sünnetullahı doğrultusunda önce sebepleri oluşturur, sonra irâdesini gerçekleştirir.

Sonuç olarak konuyu şöyle özetleyebiliriz: Peygamberlik göreviyle şereflendirilecek kimseler analarından buna namzet olarak doğarlar. İlâhi siyanet altında eğitilerek her türlü günah ve kötülükten uzak tutulurlar. Vakti gelince de ilâhi vahye mazhar olurlar.

Vahiy ve İlham

Yedinci âyette Musa (aleyhisselam)'ın anasına vahyedildiği bildirilmektedir. Oysa vahiy ancak peygamberlere iner. Cumhura göre, kadından peygamber gönderilmemiştir. O halde âyette ifâde edilen "vahiy" kelimesi, konulduğu manada değil, ona yakın bir mânada kullanıldığı ortaya çıkıyor. Zira sözü edilen kelime Kur'ân'ın birçok yerinde asıl konulduğu hakiki mânasında kullanıldığı gibi, ondan başka iki ayrı mânada da kullanıldığını görüyoruz. Birincisi, insanların kalbine doğan önsezi; ikincisi, hayvanların içgüdüsünü yönlendiren ilâhi sünnet. Nitekim Nahl suresinde bal arısına yapılan vahiy bu anlamdadır. Konumuzu oluşturan âyette Musa Peygamber'in anasına yapılan vahiy, önseziye delâlet eden ilham manasınadır.

Allah, Verdiği Sözden Dönmez

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِيۖ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

"Korkma- üzülme Şüphen olmasın ki onu mutlaka sana döndüreceğiz ve onu tebliğ görevini yüklenen peygamberlerden kılacağız."

Allah "Hakim"dir, yani her işi mutlak hikmet ölçüleri içinde cereyan eder. Bizim gibi ne hissi davranır, ne de anında karar değiştirip sözünden döner. O'nun bütün emir ve irâdesi şaşmayan, değişmeyen bir plân ve program çerçevesinde cereyan eder. İlmiyle yaptığı tesbitlerde yanılmaz, kudretini ortaya koymakta adalet sınırlarını aşmaz. O bakımdan Kur'ân'ın iki yerinde, sözü edilen hususu daha iyi kavrayabilmemiz için şöyle bilgi verilmektedir:

"Ve sen Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet sen Allah'ın sünnetinde bir tahvil ve başkalaşma bulamazsm."[1]

"Bu, Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen elbette Allah'ın sünnetinde bir değişiklik bulamazsın."[2]

Allah'ın süregelen sünnetlerinden biri de, yeryüzünde bozgunculuk yapıp insanlara zulüm eden; din ve vicdan hürriyeti tanımayan zâlim zorbaları vakti saati gelince yok etmektir. İsrailoğulları'nı köle gibi çalıştıran ve onların erkek çocuklarını öldürmek suretiyle acımasızca soy kırım politikası uygulayan ve Allah'ı inkâr edip kendini ilâhlaştıracak kadar ölçüyü kaçıran Fir'avn'ın Kızıldeniz'de ordusuyla birlikte boğulmaları da sözünü ettiğimiz ilâhi sünnetin tezahürlerinden biridir. Zira zalimin yaktığı zulüm ateşi eninde-sonunda kendisini yakar.

Cenab-ı Hak, koyduğu sünnet gereği, Fir'avn'ın helakini hazırlamak için Musa Peygamber'i ona besletip büyüttü. Böylece plânının şaşmadığını, sünnetinin hedefinden sapmadığını ortaya koyarak her konuda mutlak hikmet sahibi olduğunu inananlara da, inanmayanlara da gösterdi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın helakine sebep olan olayları, zincirin halkaları gibi bir bir meydana getiren Cenab-ı Hakk'ın, Musa Peygamber'i

1 Fâtır suresi: 43

2 Ahzab suresi: 62

Mısır'da uygulanan soy kırımından nasıl kurtardığı konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, olgunluk çağına girince Musa (aleyhisselam)'a ilim ve hikmet verildiği, insanlar arasında hükmetme basiretine eriştirildiği belirtiliyor ve Mısır'da cereyan eden bazı nahoş olaylar üzerinde durularak birtakım aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Sonra da Musa Peygamber'in Mısır'ı terketmek zorunda kaldığı açıklanarak Mekke'de çok üzücü olayların peşkeşe cereyan etmesi sebebiyle yakında Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da Mekke'yi terkedip başka bir yere hicret edeceğine işarette bulunuluyor.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ
﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ
يَقْتَتِلٰنِ ۗ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِىْ مِنْ شِيْعَتِهٖ
عَلَى الَّذِىْ مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۫ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ
الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ فَاغْفِرْ
لِىْ فَغَفَرَ لَهٗ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ
اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِى الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا
الَّذِى اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ؕ قَالَ لَهٗ مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِيْنٌ
﴿١٨﴾ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِىْ هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ
اَنْ تَقْتُلَنِىْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ ۚ اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِى
الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْمُصْلِحِيْنَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا
الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰى ۖ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ
اِنِّىْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ۗ قَالَ رَبِّ نَجِّنِىْ

مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

14- Musa olgunluk çağına erişip ölçü ve itidalini bulunca, ona hüküm, hikmet ve ilim verdik. Biz, iyi-güzel işlerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız.

15- Musa, halkının haberi olmadığı bir sırada şehre girdi; iki adamı kavga eder buldu. Biri kendi taraftarlarından, diğeri de düşmanı tarafından idi. Kendi taraftarlarından olan adam, düşmana karşı Musa'dan yardım diledi. Musa da ona bir yumruk vurdu, derken adam öldü. Musa, "Bu (olsa olsa) şeytanın işindendir. Şüphesiz ki o apaçık saptırıcı bir düşmandır" dedi.

16- Musa, "Ey Rabbim, dedi, doğrusu ben kendime haksızlık ettim; artık beni bağışla." Bunun üzerine Rabbi O'nu bağışladı. Çünkü O, gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

17- Musa, "Ey Rabbim! Bana olan nimetin hakkı için suçlu günahkârlara hiçbir zaman arka olmayacağım" dedi.

18- Bu sebeple Musa, şehirde korkarak etrafı gözetip sabahladı, derken bir de ne görsün, daha dün kendisinden yardım isteyen adam yine feryat edip yardım isteğinde bulunuyor! Musa ona: "Sen cidden açıkça ortada (dönüp dolaşan) bir azgınsın!" dedi.

19- Ve hem kendinin, hem de yardım isteyenin düşmanı olan o adamı atılıp yakalamayı arzu ederken, o, "Ey Musa! dedi, dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmayı arzuluyorsun, ıslâh edenlerden olmak istemiyorsun."

20- Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve "Ey Musa! dedi, şüphen olmasın ki ileri gelenler seni öldürmek için (kendi aralarında) görüşüyorlar. Vakit kaybetmeden (şehirden) hemen çık. Çünkü ben muhakkak öğüt verip iyi düşünenlerdenim."

21- Bu haber üzerine Musa, korku içinde etrafı gözeterek çıktı (da şehirden uzaklaştı), "Ey Rabbim! Beni şu zâlim milletten kurtar" dedi.

Musa Peygamber'in Olgunluk Çağı

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

"Musa olgunluk çağına erişip ölçü ve itidalini bulunca, ona hüküm, hikmet ve ilim verdik."

Peygamberliğe aday olarak doğan Musa (aleyhisselam), bu büyük ve o nisbette ağır sorumluluk gerektiren görevin ya da emânetin verilmesi için O'nun buna hazır duruma gelmesi söz konusuydu.

On dördüncü âyetle bu hususa değinilerek olgunluk çağının dört önemli özelliği üzerinde duruluyor ve mü'minlere bu konuda lüzumlu bilgi ve kıstas veriliyor. Şöyle ki:

1- Ruhi ve bedeni yapıların güç ve kudret bulması ve böylece gençliğin verdiği birtakım ölçüsüzlüklerden kurtulup enerjiyi itidal dahilinde kullanması,

2- Akıl, zekâ ve idrâk gibi yeteneklerin gelişmesi; geçmiş olaylardan ibret ve öğüt alıp geleceğe ona göre hazırlanma duygu ve düşüncesinin üstünlük sağlaması,

3- Hükümleri hikmetleriyle birleştirip ortaya koyma yetenek ve basiretinin belirginleşmesi,

4- Günün önemli olaylarını tahlil gücüne sahip olması; kendini topluma kabul ettirebilecek bilgi ve kültürle belli bir seviyeye gelmesi.

Bu dört özellik peygamberlik için ilk temel şartlardır. Bunların dışında da her Peygamberin birtakım özellikleri daha vardır. İlâhi inayet ve desteğe mazhar kılınmaları ise, ayrı bir hususiyet arz eder.

Ayrıca iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı kendine sanat edinen şuurlu mü'minlere de, irşat hizmetini sağlıklı biçimde yürütebilmeleri için bu dört temel özellik gereklidir. Nitekim on dördüncü âyetin son kısmında "Biz, iyi-güzel işlerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız" mealindeki cümle bu konuya dikkatlerimizi çekmekte ve halkı doğruya irşat için boş ve bilgisiz olarak yola çıkılmayacağı hatırlatılmaktadır.

Musa (aleyhisselam)'ın Mısır'ı terkedip Medyen'e gidince, orada sekiz veya on yıl Şuayb Peygamber'in rahle-i tedrisinde bir bakıma öğretim ve eğitim görmesi bunun güzel misallerinden biridir. Ancak unutmamak gerekir ki, peygamberlik tahsil ile elde edilebilen bir meslek değildir. Cenab-ı Hak, kimde üstün yetenekler ve belirtilen dört temel şartı taşıma özelliği

varsa onun için sebepleri harekete geçirip olgunlaşmasını sağlar ve öylece peygamberlik görevini tevdi eder. Peygamberler dışında insanları Hakk'a davet eden mürşitlerin ise, belirtilen hususları öğretim ve eğitimle elde etmeleri gerekir.

O halde din mürşitleri hiçbir zaman Kur'ân'ın belirttiği şu dört özelliği göz ardı etmemeli ve irşada başlamadan önce kendilerini onlarla donatmalıdırlar: Olgunluk, itidal, hikmetle hükmetmek ve bilgili olmak.

Suçlu Günahkârlara Arka Olmamak

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ

"Musa, ey Rabbim! Bana olan nimetin hakkı için suçlu günahkârlara hiçbir zaman arka olmayacağım, dedi."

Mısır'da Musa Peygamber'den hasmına karşı yardım isteğinde bulunan Kıbti, aslında sapık azgının biri idi. Ancak onun feryadı, henüz peygamberlik göreviyle taltif edilmemiş olan Musa (aleyhisselam)'ın milli duygusunu kamçılamıştı. Derken öldürme kasdı olmaksızın attığı bir yumrukla Kıbtinin ölümüne sebep olmuştu. Hatasını derhal anladı; ama olan olmuş, iş işten geçmişti. Pişmanlık içinde Allah'a yalvarıp tevbe etti ve bir daha suçlu günahkâr sapıklara arka çıkmayacağına söz verdi.

Cenab-ı Hak kendi kelâmında bize bu olayı naklederken sağlam bir ölçü vermekte, ırkçılık taassubu gütmememizi, sadece mazlumdan, yani haksızlığa uğrayandan yana olmamızı tenbih buyurmaktadır. Ayrıca bu olayla Mekkeli mü'minlere, henüz İslâm'a girmeyen yakın hısımlarına arka çıkmamaları hususunda işarette bulunmakta; hısım olmasa bile, haklı davalarında din kardeşlerini desteklemelerini ilham etmektedir.

Nitekim Musa (aleyhisselam) işlediği bu suçunun ezikliği altında Mısır'da kimselere görünmeden dolaşırken yine o Sıbti'nin feryat edip yardım istediğini duydu ve ona: "Sen cidden açıkça ortada (dönüp dolaşan) bir azgınsın" diyerek hem yardımda bulunmak istemedi, hem de uyarıda bulundu.

İsrailoğulları'na Bir Lider Gerekliydi

Fir'avn ve ileri gelen devlet adamları, esir gibi kullandıkları İsrailoğulları'nı bir araya getirip düştükleri esaret kaydından kurtaracak bir lide-

rin ortaya çıkmasını düşünmek bile istemiyorlardı. O bakımdan zaman zaman İsrailoğulları'nı savunan Musa Peygamber'e pek iyi nazarla bakmıyorlar ve bir bakıma diş biliyorlardı. Derken kendi kavimlerinden bir adamın ölümüne sebep olması, onlara fırsat kapısını açtığından, Musa (aleyhisselam)'ı öldürmeye karar verdiler. Ne var ki Musa Peygamber'i seven bir adamın alınan bu gizli karardan haberdar olup durumu zamanında Musa Peygamber'e bildirmesi, Fir'avn'ın plânını alt-üst etmiş ve Musa (aleyhisselam) vakit kaybetmeden Mısır'ı terkedip başka bir ülkeye hicret etmişti.

Olayın dış görünümü bu. Altında ise büyük hikmetler yatmaktaydı. Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, Musa Peygamber'in bu azgın ve ilâhlık iddiasında bulunan sapık inkarcılarla ciddi ve seviyeli bir mücadelede bulunabilmesi için olgunlaşması ve manevi bir potada şekillenmesi gerekiyordu. Sebepleri bu doğrultuda oluşturan Yüce Kudret, O'nun yüzünü Medyen'e, Şuayb Peygamber'e çevirmiş oldu.[1]

Olayın bu bölümünün Mekke'de indirilmesine gelince: Öteden beri Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e diş bileyen Kureyş'in ileri gelen müşrikleri, O'nu kim vurduya getirip imha etmeyi tasarlıyorlardı. Mü'minlerin durumu ise, Mısır'da işkence gören İsrailoğulları'nın durumundan çok daha acıklıydı. Böylece Cenab-ı Hak, Musa Peygamber kıssasının bu safhasını anlatmakla şu haberi veriyordu: Yakında Mekke'yi terkedip size itibar edilecek bir yere hicret edeceksiniz ve böylece zalim zorba bir kavimden kurtulup selâmete ereceksiniz.

Hemen ilâve edelim ki, söz konusu safha, her çağda yaşayan mü'minlere birtakım mesajlar vermekte ve ilâhi sünnetin şaşmayacağını hatırlatmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa (aleyhisselam)'ın kâfirleri Hakk'a davet için olgunluk çağına girmesinin; ilim ve hikmetle donatılmasının lüzumu üzerinde duruldu. Sonra da cereyan eden olaylar sebebiyle Mısır'ı terketmesi konu edilerek aydınlatıcı bilgiler verildi.

---

1 Kur'ân'da Musa (aleyhisselam)'ın Medyen'e hicret ettiği açıklanmaktaysa da, orada görüşüp kızlarından biriyle evlendiği zatın sadece yaşlı bir baba olduğu belirtilmektedir. Ancak Şuayb (aleyhisselam)'ın Medyenliler'e uyarıcı bir peygamber olarak gönderildiğine bakılırsa, o yaşlı zatın Şuayb (aleyhisselam) olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in Medyen'e gitmesi ve orada Şuayb Peygamber'le görüşmesi anlatılıyor. Musa Peygamber'in o döneminde geçen ibretli safhalardan birkaçı nakledilerek ilâhi sünnetin hiçbir zaman şaşmadığını ve şaşmayacağını ilham ediyor.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيٓ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿٢٢﴾
وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُوْنَ ۖ وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ
امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِيْ حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ
وَاَبُوْنَا شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّيْ لِمَآ
اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيْرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِيْ عَلَى اسْتِحْيَآءٍ ۖ
قَالَتْ اِنَّ اَبِيْ يَدْعُوْكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيْهِ
الْقَصَصَ ۙ قَالَ لَا تَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا
يٰٓاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۖ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنِّيْٓ
اُرِيْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هٰتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَاْجُرَنِيْ ثَمٰنِيَ حِجَجٍ ۚ فَاِنْ
اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ۚ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ
اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ۖ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا
عُدْوَانَ عَلَيَّ ۖ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ وَكِيْلٌ ﴿٢٨﴾

22- Ve Medyen tarafına yöneldiğinde şöyle dedi, "Rabbimin beni doğru yola eriştireceğini umarım."

23- Medyen suyuna varınca üzerinde toplanıp (davarlarını) sulayan bir grup insan buldu ve onların gerisinde (koyunlarına sahip çıkıp) sakınarak (sıra) bekleyen iki kadın gördü. Onlara: "Ne bu hâliniz?" diye sordu. Onlar: "Çobanlar davarlarını sulayıp ayrılmadıkça biz davarlarımızı sula-

yamayız. Babamız ise iyice yaşlanmış bir ihtiyardır" diyerek cevap verdiler.

24- Bunun üzerine (Musa gayrete gelip) onların davarlarını suladı; sonra da gölgeye çekilip şöyle dedi: "Rabbim! Doğrusu bana indirdiğin nimete (her zaman) muhtacım."

25- Az sonra o iki kızdan biri utanarak Musa'ya doğru yürüyüp geldi ve "bizden yana davarları sulamanıza karşı bir ücret vermek için babam seni çağırıyor" dedi. Musa, onun babasına gelip (başından geçen) olayı anlatınca, o, "korkma, (halkı) zâlimler olan bir milletten kurtuldun" dedi.

26- O iki kızdan biri, "Babacığım! Onu ücretle tut; şüphesiz ki ücretle tuttuğun kimselerin en hayırlısı bu güçlü ve güvenilir olan (adam)dır" dedi.

27-(Kızların babası, Musa'ya): "Sekiz yıl (ücretle çalışan bir işçi gibi) bana çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum; ama bunu on yıl olarak tamamlarsan o da senden (bir lütuf)... Ben (on yıl hususunda bir şart koşup) sana zorluk çıkarmak istemem. İnşaallah beni iyi-yararlı kimselerden bulacaksın" dedi.

28- Musa (ona): "Bu husus benimle senin arandadır. Bu iki süreden hangisini (tamamlayıp sözümü) yerine getirsem, artık bana karşı bir haksızlık söz konusu değildir. Allah bu dediklerimize vekildir" dedi.

Musa Peygamber'in Duası

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Ve Medyen tarafına yöneldiğinde şöyle dedi: Rabbimin beni doğru yola eriştireceğini umarım."

Mısır'ı terkedip Medyen'e yönelen Musa (aleyhisselam)'ın ayette ifadesini bulan duası, O'nun Allah'ın yardımının tecelli edeceğine inanmasının ve bu inanç düzeyinde derin bir ümit bağlamasının açık delilidir. Böylece Musa Peygamber, ileride başarılı olmanın yolunu seçmiş bulunuyordu Zira insan doğruyu, doğru yolu bulmakta aklını ve zekâsını ne kadar kullansa bile mutlaka Allah'ın yardımına ve O'nun hidâyet bahşetmesine muhtaçtır. O halde biz, Cenab-ı Hakk'ın dinine hizmet etmeye yönelirken her an O'nun inayetinin tecellisine muhtaç bulunduğumuzu idrâk ettiğimiz ölçüde başarılı olabiliriz. İşte yalnız başına içinde yaşadığı ülkeyi ve çevresini bırakıp yola çıkan Musa Peygamber'in izhar ettiği arzu ve sergilediği duâ

ve yalvarışı iyi niyetin, güzel düşüncenin, her şeyden önce sağlam imânın ürünü kabul edilir ve yaşamakta olan azimli mü'minlere misal teşkil eder.

Nitekim bu âyetlerin indiği dönemde Mekke'de yaşayan mü'minler büyük bir ümitle Cenab-ı Hakk'ın yardımda bulunacağını, kendilerini o zalim kavimden kurtaracağını ve dinini mutlaka aziz kılacağını bekliyorlardı. Musa kıssasının belirtilen bölümü onlar için teselli sinyali veriyor ve kurtuluşun yakın olduğunu bir bakıma müjdeliyordu.

Medyen ve Halkının Geçim Yolu

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ

"Medyen suyuna varınca, üzerinde toplanıp (davarlarını) sulayan bir grup insan buldu."

Medyen, tarihçilerle coğrafyacıların verdikleri bilgiye göre, Filistin ile Hicaz arasında Kızıl Deniz sahilinde bir yerdir. Tarihi milattan önce iki bin yıllarına kadar uzanmaktadır. Şuayb ve Musa Peygamberler'in yaşadıkları çağda Medyenliler'in daha çok hayvancılık ve ticaretle geçimlerini sağladıkları, ve Mısır fir'avn'larının hâkimiyeti altında olmadıkları - Kur'ân-ı Kerim'in verdiği kısa bilgilerden- anlaşılmaktadır.

Savunmasız İki Kıza Yardım

وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ

"Ve onların gerisinde (koyunlarına sahip çıkıp) sakınarak (sıra) bekleyen iki kadın gördü. Onlara: "Ne bu haliniz?" diye sordu. Onlar da: "Çobanlar davarlarını sulayıp ayrılmadıkça biz davarlarımızı sulayamayız. Babamız ise iyice yaşlanmış bir ihtiyardır" diyerek cevap verdiler."

Medyen topraklarına ayak basan Musa (aleyhisselam), davarlarını sulamaya getiren ora halkından zorbaların, zayıfların hakkına tecavüz ettiklerini gördü ve çok üzüldü. Özellikle iki kadının en gerilerde mahcup bir tavır içinde koyunlarını sulamak için beklediklerine, fakat her gelen çobanın kendi davarını öne geçirip suladığına ve o kadınlara bir türlü fırsat ve imkân vermediklerine şahit olunca canı sıkıldı; zayıflardan yana olma gayreti harekete geçti ve o sebeple bir de durumu o kadınlardan sorup öğrenmeyi uygun buldu. Haksızlığa uğradıklarını anlayınca, onlara yardımcı oldu.

Kur'ân'da olayın bu safhasından bilhassa söz edilmesi, hem Musa

(aleyhisselam)'ın gayretini bildirmek, hem de desteksiz ve güçsüz olanlara yardım edip haklarını savunmanın Allah yanında büyük bir sevap olduğunu öğretmek içindir.

Her An Allah'a Muhtaç Durumda Olduğumuzu Anlamamız Ne Güzel Şükürdür!

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّى لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ

"Bunun üzerine (Musa gayrete gelip) onların davarlarını suladı; sonra da gölgeye çekilip şöyle dedi: "Rabbim, doğrusu bana indirdiğin nimete (her zaman) muhtacım."

Yurdundan ve ailesinden uzak, Allah'tan başka dayanağı bulunmayan Musa Peygamber, Cenab-ı Hakk'ın kendisine lütfettiği nimete her zaman muhtaç olduğunu dile getirerek kendi aczini, Allah'ın sonsuz kudretini belirtti. Zahiri sebeplerin koptuğu bir ortamda Allah'a daha çok güvenip dayanmanın; tek hacet kapısının O'nun rahmet kapısı bulunduğunu idrak etmenin, peygamberliğe namzet bir kişiye ne kadar yakıştığını anlatmaya gerek var mıdır? Şüphesiz böyle anlarda ilâhi lütuf ve inayet tecelli eder de umulmadık sebepler birbirini izler. Nitekim Musa Peygamber'in o iki kıza yardım etmesi, Şuayb Peygamber'le buluşmasına vesile teşkil etmiş ve sonra da onun kızıyla evlenmesini ve bir peygamber evinde yıllarca kalıp daha iyi eğitilmesini sağlamıştır.

Ancak sözü edilen iki kızın, Şuayb Peygamber'in kızları olduğu hakkında birtakım şüpheler izhar edenler olmuştur. Zira Kur'ân-ı Kerim olayı naklederken sadece yaşlı bir babadan söz etmekte, Şuayb Peygamber'in ismini anmamaktadır.

Müfessirlerin çoğu ise, A'raf suresi 85, Hud suresi, 84 ve Ankebut suresi 36. âyetlere dayanarak o yaşlı babanın Şuayb Peygamber olduğunu söylemişlerdir. Zira sözü edilen üç âyette

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik" denilmektedir.

Tevrat'ta Musa Peygamber'in bu yolculuğuna geniş yer verilmekte, Musa'nın gittiği yerin Medyen olduğu belirtilerek biraz değişik bilgiler nakledilmektedir. Öyle ki, o yaşlı zatın adının Yetron olduğu, kâhin olarak tanındığı ve yedi kadar kızının bulunduğu o bilgilerden bir kısmını teşkil

eder.[1]

Tabiatıyla Tevrat'a insan sözü karıştığı ve aslının hayli değişikliğe uğradığı dikkate alınınca, bu olayın da tahrifata uğraması mümkündür.

Doğruluğuna ve Dindarlığına Güvenilen Kimseyi Evlendirmek

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ

"(Kızların babası, Musa'ya:) Sekiz yıl (ücretle çalışan bir işçi gibi) bana çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum dedi."

Şuayb (aleyhisselam), Medyenlilerle uzun yıllar mücadele etmiş; insanların ruhi yapılan hakkında geniş bilgi edinmiş; aynı zamanda göz dolduracak bilgi ve kültüre sahip bir peygamberdi. Musa Peygamber hakkında kızlarının övgü dolu sözleri de onun düşüncelerini kuvvetlendirmiş ve bir anda kaynaşmalarını sağlamıştır. Çünkü ikisinin de inancı, yolu ve davası aynıydı; öyle ki, Musa (aleyhisselam) da büyük bir peygamber olmaya namzet olarak dünyaya gelmiş bulunuyordu. Şuayb Peygamber onda henüz gizli duran bu mazhariyetin ışığını görebiliyor; onun her sözünde ve davranışında bunun izlerini farkedebiliyordu. O bakımdan sekiz yıllık bir çalışma karşılığı olarak iki kızından birini O'na nikâhlamayı tasarladığını çekinmeden açıklayabiliyordu.

Böylece Allah'ın Musa (aleyhisselam)'a indirdiği nimet halkalarına bir diğeri eklenmiş oldu. Zira Musa (aleyhisselam) da yabancı bir ülkede başını sokacak bir eve, sıcak bir çorba hazırlayacak bir hanıma muhtaç durumda idi.

OLAYIN FIKHI YÖNÜ

Meselenin bir de fıkhı yönü söz konusudur. Şöyle ki: Şuayb (aleyhisselam)'ın şeriatında bir babanın öz kızını ahlâk ve dindarlığına güvendiği bir gence eş olarak verme teklifi sünnettir. Ayrıca mehir olarak da işçiliğin caiz olduğu ortaya çıkıyor. Aynı zamanda aralarındaki bu sözleşmeye başkası şahit gösterilmiyor, sadece Allah vekil olarak ifade edilmekle yetiniliyor.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, Şuayb Peygamber'in şeriatında yer alan iki önemli konu hakkında kısa bilgi vererek hukukçuları aydınlatıyor.

Nitekim Şuayb Peygamber'in kızını eş olarak Musa'ya arz etmesi, İs-

1 Tevrat/Çıkış: 2/16-3/1-2

lâm'da da bir sünnet olarak kalmış ve olumlu sonuçlar doğurmuştur. Siyercilerin tesbitine göre, Hz. Ömer (radıyallahu anh) kızı Hafsa'yı Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile Osman (radıyallahu anh) hazretlerine arz etmiş; Mevhube adındaki bir hanım da kendini Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e eş olmak üzere arz etmiştir.[1]

Ayrıca bu âyette, nikâh akdinin veliye ait olduğu, kadının bu hususta yetkisi bulunmadığı da istidlal edilmiştir. İmam Ebu Hanife ise, buna muhalefet etmiş ve ergen olan her kadının kendini nikâh ettirmekte söz sahibi olduğunu belirtmiştir. Onun bu mesele hakkındaki içtihadı şöyledir: "Kız ergen olunca rızası alınmaksızın hiç kimse onu evlendiremez. Çünkü kendisi teklif çağına girmiş bulunuyor. Ergenlik çağına girmeyen kızı ise, velisi iznini almadan evlendirebilir.."

İmam Şafii bu âyetle şu hükmü istidlal etmiştir: "Nikâh akdi, Tezvic ve İnkâh lâfızlarına mevkuftur, yani nikâh akdinde bu iki lâfızdan birini kullanmak suretiyle akit yapılabilir." Rebi'a, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd, Davud ez-Zahiri ve İmam Mâlik de aynı görüştedirler. Ne var ki Maliki Mezhebi'nde söz sahibi olan ilim adamları her lâfızla nikâh akdi caiz olur diyerek kolaylık getirmişlerdir. İmam Ebu Hanife ise, "temlik ve te'bid ifade eden her lâfızla nikâh akdi geçerli olur" demiştir.[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in Medyen'e yaptığı hicret ve orada Şuayb Peygamber'le buluşması konu edildi. Bu arada fıkhı birkaç meseleye yer verilerek hukukçuları aydınlatıcı mahiyette bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa (aleyhisselam)'ın Medyen'den çıkışı ve yolda, surette tecelli eden ilâhi hitaba mazhariyeti anlatılıyor. Sonra da Fir'avn ve kavmini Allah'ın varlığına, birliğine inanmaya davet etmek üzere görevlendirildiği konu edilerek birtakım mucizelerle desteklendiği haber veriliyor.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/271

2 Kitabü'l-Fıkhı Ale'l Mezahibi'l-Erbaa/Akdi nikâh babı ve Tefsir-i Kurtubi: 13/272, 273

لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ
عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ
وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ
مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ
رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّي قَتَلْتُ
مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَاَخِي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا
فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِيٓ اِنِّي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَآ اَنْتُمَا
وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

29- Musa (hizmeti) yerine getirip belirlenen süreyi tamamlayınca ailesiyle birlikte yola çıktı ve Tur tarafında gözü bir ateşe ilişti. Ailesine dedi ki: "Siz burada bekleyin, çünkü benim gözüm bir ateşe ilişti; umarım ki ondan size ya bir haber ya da bir kor parçası getiririm de ısınma imkânı bulursunuz."

30- Ateşe doğru gelince, mübarek bölgedeki vadinin sağ tarafında yer alan ağaçtan, "Ya Musa! Şüphen olmasın ki ben âlemlerin Rabbi Allah'ım" diye seslenildi.

31- "Asâ'nı yere atıver" denildi. Musa, asanın kıvrak bir yılan gibi hareket ettiğini görünce arkasını dönüp uzaklaştı, geriye dönüp bakmadı. "Ya Musa! Yüzünü çevirip gel, hiç korkma; çünkü gerçekten sen güven içinde olanlardansın.

32- Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın. Korku uyandıran durumdan dolayı kollarını kendine çekip toparlan. İşte bu ikisi,

Fir'avn ile ileri gelen yoldaşlarına Rabbinden iki açık ve kesin belgedir. Çünkü onlar gerçekten (ilâhi) sınırı aşmış suçlulardır" denildi.

33- Musa, "Ey Rabbim! dedi, doğrusu ben onlardan birini öldürdüm; bu yüzden beni öldüreceklerinden korkuyorum.

34- Kardeşim Hârun var ya, o benden daha güzel ve pürüzsüz konuşur; onu benimle yardımcı olarak gönder de beni tasdik etsin; çünkü (Firavn ve yandaşlarının) beni yalanlamalarından endişe ediyorum" dedi.

35-(Allah O'na): "Pazını kardeşinle takviye edip güçlendireceğiz; ikinize öyle bir üstünlük vereceğiz ki bu belgelerimiz karşısında size el uzatamayacaklar. İkiniz de, ikinize uyanlar da üstünlersiniz" dedi.

Sekiz veya On Yıllık Hizmet ve Olgunlaşma

Musa (aleyhisselam), Şuayb (aleyhisselam)'ın kızıyla evlendi ve sözleşme gereği sekiz veya on yıl o aileye hizmet etti. Bu süre içinde Musa (aleyhisselam) çobanlık yapıp ruhunu cilaladı ve kendini ilâhi kudret ve sanatın enginliğine bırakıp durmadan arınmaya, düşünce ufkunu genişletmeye çalıştı. Şuayb (aleyhisselam)'ın ailesi arasına girmekle de bilgi, görgü ve kültürünü geliştirip genişletti. İnkarcı bir toplulukla uğraşmanın zorluklarını, sıkıntılarını yakından gördü. Böylece belli bir düzeye gelince de surette tecelli edecek ilâhi vahye muhatap olma derecesine erişmiş bulunuyordu. Kendisine vaki olan ilham üzerine soğuk bir mevsimde eşini ve nevalesini alarak yola çıktı. Tuvâ Vâdisi'ne gelince gözü ateşimsi bir ışığa ilişti. Eşini yolun kenarına bırakıp o ateşe doğru yürüdü; hem buna büyük ihtiyacı da vardı. Derken ağaçta tecelli eden ilâhi kelâm bir nur görünümünde Musa'ya seslendi: "Ya Musa! Şüphen olmasın ki ben âlemlerin Rabbi Allah'ım."

İşte bu, ledünden tecelli eden ilâhi vahyin ilk seslenişi idi ki peygamberlik görevi O'na tevdi ediliyordu.

Burada hatıra birçok sorular gelebilir: Neden ağaçta ateş görünümünde tecelli etti? Neden vahiy indirmekle görevli olan melek Cebrail inip O'na seslenmedi? Neden böyle yolculuk halinde tenha bir yerde olay meydana geldi?

Önce şunu belirtelim ki: Musa (aleyhisselam) henüz melek Cebrail'in inmesine, onun getireceği vahyin ilkasına tam hazır değildi. Çünkü o düzeye gelebilmek için çok ciddi kalbi eğitimi gerekliydi; o da uzun bir süre

kendini yalnız Allah'a verip masivadan çekilmekle ve bir süre tecelli edecek salih rüyalarla ve aralıksız ilhamlarla mümkündü. Oysa Musa (aleyhisselam) bütün bu hususları kusursuz yerine getirecek kadar vakit bulamamıştı. Şuayb (aleyhisselam) ile sekiz veya on yıllık buluşma ve görüşmesi onu ancak surette tecelli edecek vahye hazırlayabilmişti.

Denilebilir ki: "Ama neden melek Cebrail'in kalbe ilka edeceği vahyi telakkiye güç getiremezdi? Oysa buna namzet bulunuyordu." Bilindiği gibi vahiy Allah kelâmıdır; ses ve harf kayıtlarından uzaktır. O, keyfiyeti bilinmeyen kutsi bir mana ve haldir ki melek vasıtasıyla kalbe atılır. Ayrıca Melek Cebrail büyük bir ruhtur. Beşer ruhu onunla mülakata hemen güç getiremez; meğerki ilâhi desteğe mazhar kılınmış olsun; aynı zamanda peygamberlik doğrultusunda ona önceden hazırlanmış bulunsun. İşte bu sebeple vahiy önce ağaçta, yani surette tecelli edip inmiş, ateş görünümünde suretten surete intikal etmiştir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) ise, önceden buna hazırlandığı için melek Cebrail'in inmesi mümkün olmuş ve gelişen ruhu onunla mülakata güç getirebilmiştir. Böylece hem Cebrail'in, hem de vahyin kutsi ağırlığı peygamberi kendinden bütünüyle geçirecek kadar sarsmıyordu. Sadece Rasulullah'ın vahiy esnasında bedeni bir bakıma ruhlaşıyor, duyu organlarının dış âlemle ilgisi kesiliyor ve öylece inen vahyi telakki kolaylaşıyordu.

Aslında böylesine kutsal bir durumu kelimeyle tasvir etmek mümkün değildir. Bizim yazdıklarımız sadece o halin dış görüntüsüyle ilgilidir. Nitekim Tâ-Hâ suresi 10-12. âyetlerin tefsirinde bu konuya geniş yer vermiş ve Şeyh Muhyiddin Arabi'nin keşif ve müşahedelerinden bir kısmını nakletmiş bulunuyoruz. Meraklıların o kısma bakmaları tavsiye olunur.

Musa Peygamber'e İki Mu'cize Birden Verildi

"Asayı yere atıver. Elini koynuna sok."

Mukaddes Tuvâ Vâdisi'nde Musa (aleyhisselam)'a ilk vahiy inip peygamberlik görevi verilince, ağır ve o nisbette meşakkatli bir yükün altına sokulmuş oldu. İsrailoğulları'nın soyunu kıran, onları köle gibi ezip çalıştıran ve üstelik ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn'ı ve kavmini imâna davete gidebilmesi ve azıtıp sapıtan bir ülkeyi irşat edebilmesi için Musa (aleyhisselam)'ın şüphe yok ki hem manevi desteğe, hem arkadaşa, hem de birtakım imkânlara ihtiyacı vardı. Bunun için önce Allah onun kalbini yatıştırıp ce-

saret ve güvenini artırmak üzere iki mucize verdi: Elindeki değneğin kıvrak bir yılana dönüşmesi ve koynuna sokup çıkarınca sağ elinin bembeyaz ışıl ışıl nurani bir görünüm arz etmesi.

Musa (aleyhisselam)'ın kalbi bunlarla ne kadar yatıştıysa da daha önce kazara Mısır yerlilerinden birini öldürmesi, O'nu suçlu duruma düşürüyor ve yakalandığı takdirde ağır bir ceza yiyeceği endişesi az da olsa cesaretini kırıyordu. O sebeple Mısırlılar'a, özellikle Fir'avn ve meclisinde yer alan devlet adamlarına karşı rahat konuşabilecek kardeşi Harun'un kendisine yardımcı verilmesini istiyordu. Cenab-ı Hak O'nun bu dileğini de kabul buyurdu. Böylece göstereceği mu'cizeler karşısında Fir'avn'ın onlara kötü niyetle el uzatamayacağı müjdelendi. Aynı zamanda er-geç Hak'kın üstün geleceği de bildirilerek aradaki birtakım engel ve pürüzler kaldırıldı.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz de Mekkeliler'e birtakım mucizeler göstermiş ve aralarında çetin bir sürtüşme ve tartışma başlamıştı. Musa (aleyhisselam)'ın Fir'avn'a üstün gelmesi, nasıl ilâhi inayetin mü'minlerden yana bir tecellisi ise, Müslümanların da mutlaka üstün geleceklerinin ve bâtılı temsil eden putperestlerin hezimete uğrayacağının öylece ilahi tecelli ve mazhariyet olacağı kapalı bir anlatımla bildirilmekte ve çok sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli edilmektedir. Nitekim Allah'ın bu vaadi de yerine geldi, kutsal Kabe ve kutsal şehir Mekke putlardan, putperestlerden temizlendi.

Tebliğ ve İrşatta Düzgün Konuşmanın Tesiri

Güzel ve tesirli söz söylemek, geniş bilgi ve kültüre bağlı olduğu kadar ağız yapısına, ses tonuna ve rahat bir telâffuza da geniş çapta ihtiyaç vardır. O bakımdan Musa Peygamber, Tâ-Hâ suresinde belirtildiği üzere şöyle dilekte bulunmuştu:

"Ey Rabbim! Göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır, dilimin düğümünü çöz ki sözümü anlayabilsinler."[1] Konumuzu oluşturan âyette ise, bu dileğinin asıl sebebi üzerinde duruluyor ve kardeşi Harun'un daha güzel ve pürüzsüz konuştuğu açıklanıyor.

Böylece kıssanın bu bölümüne iki ayrı yerde değinilmesi, söz söylemenin ne kadar önemli olduğunu belirtmek içindir. Halka hitap edecek,

1 Tâ-Hâ suresi 25, 26, 27 ve 28. ayetlerin tefsiri

kitleleri sürükleyecek, Hakkı anlatacak, bâtılın mutlak anlamda zararlı olduğuna inandıracak hatiplerin güçlü hitabete sahip olmaları, yani güzel ve tesirli söz söyleme yeteneklerinin bulunması şarttır.

Musa (aleyhisselam)'ın dilinde rekaket veya pelteklik olduğu söylenirse de, bunu tevsik etmek, yani belgeye dayalı olarak ortaya koymak mümkün değildir. Klasik tefsirlerde ağzına koyduğu bir kor parçası neticesi dilinde bir rekaket başladığı yazılıysa da hiçbiri buna sıhhatli bir kaynak ve dayanak gösterememiştir. Ancak Musa (aleyhisselam)'ın tam pürüzsüz konuşmadığı âyetlerin delâletinden anlaşılmakta ve bu hususta Harun Peygamber'in daha net ve pürüzsüz konuştuğu ifade edilmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Tevrat'ta bu olaya geniş yer verilmişse de kıssaya insan sözü karıştığı için önemli bir bölümü ilâhi ölçüsünü ve vasfını kaybetmiştir.

Musa (aleyhisselam)'ın dilindeki rekaket veya peltekliğe gelince: Tevrat'ta şöyle bir anlatımın yer aldığını görüyoruz: "Musa, Rabbe dedi: Aman, ya Rab, ben ne dün, ne evvelki gün, ne de kuluna söylediğin vakitten beri söz adamı değilim; çünkü ben ağzı ağır ve dili ağır adamım."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa (aleyhisselam)'ın Medyen'den çıkışı ve yolda kendisine tecelli eden ilâhi vahiy konu edildi. Sonra da Fir'avn ve kavmini Hakk'a davet ile emrolunduğu, bunun için hem kendisine iki mucize verildiği, hem de yardımcı olarak Harun Peygamber'in görevlendirildiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamberle Fir'avn arasında geçen konuşmalar ve tartışmalar üzerinde duruluyor. Hakk'ı kabule asla yanaşmayan Fir'avn ve meclisinde yer alanların her geçen gün küfür ve azgınlıklarının arttığına değinilerek sonlarının çok elim olduğu bildiriliyor. Böylece Mekkeli azgın putperestlerle, yaşamakta olan mağrur inkarcılar uyarılıyor.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا
سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ

1 Tevrat/Çıkış: 4/1-11

بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ
عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ
مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْٓا
اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَىِٕمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ
مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ
الْاُوْلٰى بَصَاۗىِٕرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٣﴾

36- Musa, açık-seçik belge ve mucizelerle onlara gelince, "Bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik" dediler.

37- Musa dedi ki: "Rabbim kendi katından kimin doğru yol üzere geldiğini ve (Dünya ile Âhiret) yurdunun neticesi kimin olacağını daha iyi bilir. Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa eremezler."

38- Fir'avn dedi ki: "Ey ileri gelenler! Ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiyorum. Ey Hâman! Balçık(tan hazırlanan tuğlalar) üzerinde ateş yak da benim için bir kule yap; belki Musa'nın tanrısına doğru yükselip onun hakkında bir şeyler öğrenirim. Doğrusu ben, Musa'yı yalancılardan sanıyorum."

39- O ve askerleri yeryüzünde haksız olarak gurura kapılıp büyüklük tasladılar ve zannettiler ki bize hiç döndürülmeyecekler.

40- Biz onu da, askerlerini de yakalayıp (Kızıl Deniz'in) sularına fırlatıverdik. Bir bak, o zâlimlerin sonu ne oldu.

41- Biz, onları (tuttukları yol gereği) Cehennem ateşine davet eden liderler kıldık ve kıyamet gününde ise yardım göremeyecekler.

42- Bu Dünya'da peşlerinden lanet gönderdik; kıyamet gününde ise çok çirkin suratlılardan olacaklardır.

43- Ve andolsun ki biz, önceki kuşakları yok ettikten sonra Musa'ya insanların kalp ve vicdanlarını açıp aydınlatacak, doğru yol (rehberi) ve rahmet olacak Kitab'ı verdik; ola ki düşünüp öğüt alırlar.

Musa (aleyhisselam) **ile Fir'avn Yüz Yüze**

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ

"Musa, açık seçik belge ve mucizelerle onlara gelince, "Bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik" dediler."

Musa (aleyhisselam) aldığı emir üzerine, beraberinde kardeşi Harun (aleyhisselam) bulunduğu halde Fir'avn'ı Hakk'a inanmaya davete geldiler ve böylece onunla kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tanıyıp kabul etmeye çağırdılar. Allah'ın elçileri bulunduklarını kanıtlamak için de iki önemli mucize gösterdiler: Asâ'nın yılana dönüşmesi ve koynuna sokup çıkardığı sağ elinin bembeyaz ışıl ışıl nurani bir görünüm arz etmesi.

Fir'avn, menşei ilâhi olan sözler ve mu'cizeler karşısında sarsıldı, endişelendi ve o yüzden ani bir karar vermekten kaçındı. Sonra da Mısır yerlilerinin ona inanmaması için de "Bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik" diyerek onları yalancılıkla suçladı. Musa Peygamber, kimin doğru yol üzere geldiğinin ve dünya ile âhiret yurdunun neticesinin kime olacağının bilgisini Allah'a bırakıp, Fir'avn'ın zâlim olduğunu ima ederek: "Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa ermezler" dedi. Böylece kendisinin haksız bir davayı savunmadığını, hakkı yansıtmaya çalıştığını belirterek, haksızlıkta bulunanların kurtuluşa eremeyeceklerine dikkat çekti.

Bu güzel, dokunaklı ve aynı zamanda düşündürücü bir uyarıydı. O güne kadar Fir'avn'a karşı bu sözleri söyleyecek bir kahraman ortaya çıkmamıştı. Bu sebeple Fir'avn'ın prestiji kısmen olsun sarsılmış ve onu

eski ölçüsüne çevirip koruyabilmek için de veziri Haman'a "Balçık(tan hazırlanan tuğlalar) üzerinde ateş yak da benim için bir kule yap; belki Musa'nın tanrısına doğru yükselip onun hakkında bir şeyler öğrenirim. Doğrusu ben, Musa'yı yalancılardan sanıyorum" diyerek gayr-ı ciddi bir emir vermişti. Onun amacı, Musa'nın yalancı bir maceracı olduğunu ortaya koymak, gökte tanrı diye bir varlığın bulunmadığına halkını inandırmaktı.

Ama bâtıl ne yana dönerse dönsün asla kurtuluş bulamaz. Fir'avn'ın başvurduğu plânlar, hileler boşa gitti. İşlediği zulüm ve sergilediği tuğyan onu da, çevresini de alıp götürdü.

Allah'ın insanlara son mesajı olan Kur'ân'ı ve âlemlere rahmet olarak gönderdiği son peygamberi yalancılıkla suçlayan Mekkeli müşriklerin de sonu ya silinip yok olmak ya da sevmedikleri fakir ve kölelerden oluşan İslâm mücahitleri karşısında baş eğip her türlü cahiliyet gurur ve üstünlüklerini kaybetmekti. Cenab-ı Hak onlardan bir kısmını Bedir ve diğer savaşlarda yok edip Cehenneme sevketti. Bir kısmına hidâyeti nasip edip cahiliyet kirlerinden temizleyerek, düne kadar tiksinip uzak durdukları mü'minlerle onları kardeş yaptı.

Yaşayan inkarcı zâlimlere de ihtar edilmekte, Hakk'a karşı çıkmanın sonunun mutlaka hüsran olacağı hatırlatılmaktadır.

Cehenneme Çağıran Liderler

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ

"Biz onları (tuttukları yol gereği) Cehennem ateşine davet eden liderler kıldık ve kıyamet gününde ise yardım göremiyecekler."

Kalbi Allah'a imânla dolmayan, ruhu Allah sevgisiyle gelişmeyen, düşünceleri hak ile berraklaşmayan, vicdanları doğrulukla yatışmayan; inkâr ve azgınlığı, Hakka karşı gelmeyi kendi kişisel çıkarları uğruna sanat edinen liderler ve ileri gelenlerdir ki, milletlerinin mânevi yapısını, kutsal değerlerini tahrip ederler ve o yüzden sadece mide ve şehveti cazip kılıp halkı bu iki şeyi elde etme konusunda yönlendirmeye çalışırlar ve çok sürmez onları birer robot haline sokup kendi peşlerinden Cehenneme çekip götürürler. Sonunda ne ülke, ne millet, ne de devlet kalır; hepsi birer masal olur.

Böyle durumlarda gerçekçi ilim adamları, peygamber vârisleri olan din mürşitleri ve aklı eren mü'minler koordine bir çalışmayla dinin, ilmin

ve güzel ahlâkın ışığında, yetişmekte olan kuşakları eğitip fazilet düzeyine getirmezlerse, ülkenin sonu hüsranla noktalanır. Fir'avn ve ona taparcasına kulluk edenler bunun ibretli misali olarak gösterilmiyor mu?

Kur'ân bu tarihi olayı en dikkat çekici noktalarıyla naklederken önce indiği dönemde Hakk'a karşı gelip tuğyan eden Mekkeli müşriklerin daha çok ileri gelenlerini, sonra da her çağda yaşayan inkarcıları uyarmaktadır. Zira aynı veya benzeri olayların tekrar etmesi sebebiyle Sünnetullah da tekrar eder, yani hükmünü yürütür. Unutmamak gerekir ki, hakkı inkâr, haksizlik ve ahlâksızlık hiçbir millete şeref ve itibar kazandırmamış ve hiç bir toplumu payidar yapmamıştır. Cenab-ı Hak bu gerçeği şu sözlerle aklını kullanan milletlere hatırlatmaktadır:

"Bu dünyada peşlerinden lanet gönderdik; kıyamet gününde ise çok çirkin suratlılardan olacaklardır."

Tevrat'ın Övülmesi

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Ve andolsun ki biz, önceki kuşakları yok ettikten sonra Musa'ya, insanların kalp ve vicdanlarını açıp aydınlatacak, doğru yol (rehberi) ve rahmet olacak kitabı verdik; ola ki düşünüp öğüt alırlar."

Kur'ân-ı Kerim'de sık sık Tevrat'tan söz edilmektedir. Zira bu kitap birçok ilâhi hükümleri kendinde taşımaktadır. İndiği çağdan son Peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamber olarak ortaya çıkmasına kadar geçen asırlar içinde inananların kalp ve kafalarını ilâhi feyiz ve rahmetle aydınlatmıştır. Kısacası yeryüzünde düzenli, ahlâklı ve faziletli bir hayat sürmenin yol ve yöntemlerini göstermiştir. Aynı zamanda yeryüzüne indirilen dört büyük kitaptan biridir.

Konumuzu oluşturan âyette ise, Tevrat'ın üç ana vasfı, diğer bir anlatımla özelliği üzerinde durulmakta ve böylece Kur'ân'ı red ve inkâr eden Yahudiler insafa davet edilmektedirler. Şöyle ki:

1- Basair,

2- Hüdâ,

3- Rahmet.

Birinci vasıf, "basire" ve "basare" nin çoğuludur. Baş veya kalp gözüyle görmek, idrak etmek anlamına gelir. Burada ise, Tevrat'ın getirdiği ilâhi bilgi ve belgelerle insanların kalp ve kafalarını hakikate açıp aydınlattığı ifade edilmektedir.

İkinci vasıf, doğru yolu göstermek, faydalı olana yönlendirmek; sapıklıktan kurtarıp Hakk'a döndürmeyi telkin etmek gibi manalara delâlet etmektedir.

Üçüncü vasıf, imân edenleri ilâhi rahmetle müjdelemek ve rahmet havası içinde yaşama yollarını göstermek gibi manalara gelmektedir.

Böylece hiç değişikliğe uğramayan Kur'ân'ın Tevrat'a lâyık olduğu ye--ri verdiğini ve onun aslının ilâhi olduğunu görmekte ve anlamaktayız. Yahudilere gelince: Onlar milli bir din ve milli bir ilâh iddiasını ortaya atıp hem Tevrat'ın aslıyla amel etmediler, hem de Kur'ân ile İncil'i reddederek küfre girdiler. Eğer Tevrat'a insan eli dokunmasaydı ve düşman istilalarında orijinali kaybolmasaydı ve belirtilen üç ana vasfı zedelenmeseydi yani indiği gibi korunabilseydi, belki de Yahudiler red ve inkârlarında bu kadar ileri gidemeyeceklerdi.

Bununla beraber Tevrat'ta hâlâ birtakım ilâhi hükümler bulunmakta ve aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır. Kapalı bir anlatımla da olsa, son peygamberden bahsedilmekte ve geleceği haber verilmektedir. O bakımdan Yahudilerin hem Kur'ân'ın ilâhi beyanı, hem de Tevrat'ın verdiği haber karşısında düşünüp öğüt almaları gerekmektedir. Nitekim 43. âyetin son kısmında bu husus belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'le Fir'avn arasında geçen tartışmanın ibretli safhaları anlatıldı. Böylece Mekkeli müşrikler uyarılarak tarihin tekerrür edeceğine işarette bulunuldu. Sonra da Tevrat'ın üç vasfı üzerinde durularak Yahudilerin iyice düşünüp insafa gelmeleri istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa (aleyhisselam) kıssasıyla ilgili bilgilerin bütünüyle ilâhi olduğu konu ediliyor ve böylece Kur'ân'ın her âyet ve kelimesiyle Allah sözü bulunduğuna değiniliyor. Sonra da peygamber gönderilmesinin sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ
مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَمَا
كُنْتَ ثَاوِيًا فِٓى اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾
وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَّآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ
مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ
اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا
لَوْلَآ اُوتِىَ مِثْلَ مَآ اُوتِىَ مُوسٰى ۜ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِىَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ
قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ۖ وَقَالُوٓا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى
مِنَ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

44-(Ey Muhammed!) Biz, Musa'ya emri vahyedip yerine getirdiğimizde sen Tur'un batı yanında değildin ve sen (o olaya) şahitlerden de değildin.

45- Fakat biz, birçok kuşaklar meydana getirdik de ömürleri uzayıp gitti. Ve sen onlara (Mekkeliler'e) âyetlerimizi okurken Medyen halkı arasında da ikamet eder değildin; ama (bu kıssaları anlatman için sana bilgileri) gönderenler elbette ki biziz.

46- Ve biz (Musa'ya) seslendiğimiz vakit sen Tur'un yanında da bulunmuyordun. Senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti

uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Ola ki düşünüp öğüt alırlar.

47- Kendi ellerinin (kazanıp da) öne sürdüğünden dolayı başlarına bir musibet geldiği zaman, "Ey Rabbimiz! Bize bir (uyarıcı) peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık ve (öylece) mü'minlerden olsaydık" dememeleri için (bunu böyle yaptık).

48- Ne vakit ki onlara katımızdan Hak geldi, dediler ki: "Musa'ya verilenin bir benzeri (mucize) buna da verilmeli değil miydi?" (Oysa) daha önce (bu nankörler) Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirlerine arka ve destek olan iki sihirbaz," demişlerdi ve "Biz herhalde hepsini inkâr edenleriz" diye eklemişlerdi.

49- De ki: "Eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyayım!"

50- Eğer senin davetini kabul etmezlerse, bilmiş ol ki, onlar sadece heveslerine uyarlar. Allah'tan doğruyu gösterir belge olmaksızın sadece kendi hevesine uyan kimseden daha sapık ve şaşkın kim vardır? Şüphesiz ki Allah zâlim kavmi (milleti) doğru yola iletmez.

51- Biz, düşünürler de öğüt alırlar diye, sözü birbiri ardınca getirdik.

Tarihi Olaylardan Önemli Safhalar

İnkarcı sapık milletlerin yıkılıp yok edilme safhalarından ibret alınacak misaller verilirken, onların sebep ve hikmetleri üzerinde de durulmakta ve böylece yaşamakta olan toplum ve milletlerin dikkatleri bu önemli konuya çekilmektedir. Şüphesiz tarihi olayları gerçek yanlarıyla, ibretli safhalarıyla, öğüt alınacak yanlarıyla bilmekte sayılmayacak kadar faydalar vardır. Kur'ân bunların birer özetini vermek suretiyle araştırıcılara hareket noktası belirlemektedir.

Kur'ân'da özet mahiyetinde verilen bilgileri daha çok altı maddede toplamak mümkündür. Şöyle ki:

1- Tarihe ışık tutmak, geçen olayların ibret ve öğüt alınacak safhaları üzerindeki esrar perdesini kaldırmak,

2- Yıkılıp yok olan milletlerin yıkılış sebeplerine parmak basıp geçmişle gelecek arasında köprü oluşturmak,

3- İnkâr, zulüm ve azgınlığın birçok milletlerin haritadan silinmesine sebep olduğunu göstermek,

4- Yıkılıp yok olan kavim ve milletlerin kalıntıları üzerinde araştırma ve inceleme yaparken çanak ve çömlekle meşgul olmaktan ziyade, onların neden yıkılıp silindiklerinin sebeplerini tesbite çalışmak,

5- Her türlü uydurma veya abartılmış ya da tahrif edilmiş rivayetleri reddedip tarih felsefesi perspektifiyle olayların iç yüzünü, önemli bölümlerini, can alıcı noktalarını tesbit edip ortaya koymak,

6- Bir tarihçi ve araştırıcı olmayan, fakat Allah'tan alıp öylece konuşan ve haber veren Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın bu en doğru tarihi bilgileri kendi kafasından veya bir tarihçiden, bir vakanüvisten değil, âlemlerin Rabbinden öylece alıp açıkladığını kanıtlamak.

Nitekim Tevrat'ta nakledilen birtakım kıssalara insan eli dokunduğu ve indiği gibi korunmadığı için hayli yanlış bilgiler karışmış ve yer yer dinin temel kaideleri bile bozulmuştur. Kur'ân-ı Kerim taşıdığı ilâhi bilgilerle onları tashih etmekte ve zedelenen dini esasların doğru şeklini bildirmektedir.

Araplara Daha Önce Uyarıcı Gönderilmemesi

وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا اَتٰىهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Ola ki düşünüp öğüt alırlar."

Sadece Mekke ve çevresine değil, Arap Yarımadası'na peygamber gönderilmediği anlaşılıyor. Burada konu edindiğimiz Arap Yarımadası'ndan daha çok, Kızıldeniz, Aden Körfezi ve İran (Basra) Körfezi arasında kalan kesimi kasdediyoruz. Bu kesim, bugünkü Suudi Arabistan ve Yemen'i kapsamaktadır. Musa (aleyhisselam)'dan bu yana belirtilen kesime Arapları uyaran bir peygamber gönderilmemiştir. İsmail Peygamber'e gelince, O, Musa Peygamber'den çok önce yaşamış ve Araplara peygamber olarak gönderilmiştir. Musa Peygamber'den sonra gönderilen bütün peygamberlerin sözünü ettiğimiz kesimin kuzey ve kuzey batısında yer alan kavimlere, daha çok İsrailoğulları'na gönderildiği söylenebilir. İsa (aleyhisse-

lam)'dan sonra ise, hem belirtilen kesime; hem de bu kesimin kuzeyinde ve kuzey batısında kalan kavim ve milletlere uyarıcı hiçbir peygamber gönderilmediğini ise, sahih kaynaklar bildirmektedir. Nitekim İmam Buhari, "Menakıb-ı Ensar Babı"nda bu konuya değinerek şöyle demiştir: "İsa ile Muhammed (aleyhimüsselam) arasındaki fetret altı yüz yıldır."[1] Ayrıca Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in:

"Benimle İsa arasında hiçbir peygamber yoktur" buyurduğu sahih hadisler arasında yer almıştır.[2]

Dünyanın diğer ülkelerine gelince: Musa Peygamber'den önce de, sonra da onlara uyarıcı peygamberler gönderildiğini Kur'ân haber vermektedir. Şöyle ki:

"Andolsun ki, her ümmete, "Allah'a kulluk edip tapın; azdırıp saptırıcılardan kaçının" diyerek (uyarıda bulunan) bir peygamber göndermişizdir."[3]

"Hiçbir millet yoktur ki içlerinden (gelecek felâkete ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın."[4]

İsa (aleyhisselam)'dan sonra ise, hadisin zahirine bakılınca, dünya üzerinde altı asırlık dönem içinde yaşayan hiçbir millete peygamber gönderilmediği anlaşılıyorsa da, ilim adamlarından bir kısmı, fetret döneminin sadece Arap Yarımadası'na ve kuzey ile kuzey batı kesimlerine has olduğunu bir yorum olarak ortaya koymuşlardır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Böylece özellikle altı asırlık bir dönem içinde ilâhi olan dinlerin getirip tebliğ ettiği esaslar unutularak yerini bir sürü bâtıl inançlar almış, yaktıkları ilâhi ışık sönmeye yüz tutmuştu. Allah'ı hâşâ maddeleştirme veya şekillendirme arzulan iyice kabarmış ve sahayı boş bulunca da putperestlik doğmuştu.

İlâhi dinlerin getirdiği Cenab-ı Hakk'a ibâdet ve taât bütün ölçü ve hikmetini kaybetmiş; hak, adalet, kardeşlik, güzel ahlâk, fazilet, namus ve iffet gibi toplumu ayakta tutan kutsal değerler; esas ve prensipler kalplerden ve kafalardan silinmiş ve yerini tam bir vahşet, cehalet ve zulme bı-

1 Buhari/Menakıb-ı Ensar: 53

2 Buhari/Enbiya: 48 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13, Melâhim: 14 - Ahmed: 2/319, 437, 463, 464, 541

3 Nahl suresi: 36

4 Fâtır suresi: 24

rakmıştı.

İşte umutların tam söndüğü veya sönmek üzere bulunduğu bir sırada Cenab-ı Hak hem Arap Yarımadası'na, hem de yerküre üstünde yaşayan bütün insanlara rahmet olmak üzere son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı gönderdi. Şüphesiz ki bu büyük olay, önce Araplar için büyük bir rahmet ve kurtuluş ışığı idi. Ama ne yazık ki o dönemde Arapların çoğu O'nu anlayamadılar, düşünüp de akledemediler.

Peygamber Gönderilmesinin Hikmetlerinden Biri

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ

"Kendi elleriyle (kazanıp da) öne sürdüğünden dolayı başlarına bir musibet geldiği zaman, "Ey Rabbımiz! Bize bir (uyarıcı) peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık ve (öylece) mü'minlerden olsaydık" dememeleri için (bunu böyle yaptık)."

Peygamber gönderilmesinin sebeplerinden biri olan bu ilâhi hikmet Kur'ân'ın birkaç yerinde açıklanmaktadır. Zira insan yalnız aklıyla yüce yaratanı lâyıkıyla bilemeyeceği gibi, âhiret denilen ikinci hayatı da bilemez. O bakımdan aklın mutlaka bu konularda semavi kitaba ve peygamber desteğine ihtiyacı vardır. O bakımdan Cenab-ı Hak tarih boyunca her kavim ve millete mutlaka uyarıcı olarak peygamber göndermiştir. Bu durumda artık kıyamet gününde "bize neden uyarıcı peygamber göndermedin?" şeklinde bir soru ve itiraz söz konusu olamaz. İlgili âyetle bilhassa buna değinilmektedir.

Fetret devrinden sonra Hz. Muhammed'in Mekke'de peygamberlik göreviyle görevlendirilip bütün insanlara rahmet olarak gönderilmesi ve O'nun önce Arap Yarımadası'nda sesini duyurması, sonra da bu merkezden çevreye yansıması da sözü edilen hikmete dayanır.

Yahudilerin İtirazı

Yahudi din âlimleri daha önce, Tevrat'ın geleceğini haber verdiği son peygamberi sabırsızlıkla beklerlerken, Hz. Muhammed (aleyhisselam) bu ilâhi hizmete lâyık görülerek gönderilince, onlar kendi milletlerinden ve Harun Peygamber soyundan olmayan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı kıskandılar ve hem dini, hem de milli taassup, onları hakikati kabulden alıkoydu. Onun kadr-u kıymetini düşürmek için çeşitli taktiklere başvurdu-

lar, birçok entrikalar çevirdiler ve bu arada "Musa'ya verilenin bir benzeri (mucize) buna verilmeli değil miydi?" şeklinde kasıtlı birtakım itirazlar ortaya koydular ve "Hz. Muhammed (aleyhisselam) hak peygamber olsaydı, herhalde Musa (aleyhisselam)'ın gösterdiği Asâ ve Yed-i beyza mucizelerini o da gösterir ve öylece peygamberliğini isbat ederdi." diyerek O'na inanmak istemediler; bununla da kalmayıp O'na inanmak isteyenlere engel olmaya çalıştılar.

Cenab-ı Hak bu nankör millete dede ve babalarının yanlış tutum ve bozuk inancını hatırlatarak, aynı hatayı bir daha işlememelerini şöyle tenbih buyuruyor:

"Oysa daha önce (bu nankörler) Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirlerine arka ve destek olan iki sihirbaz," demişlerdi ve "biz elbette hepsini inkâr edenleriz" diye eklemişlerdi."

Böylece Yahudilerin önemli bir kısmı Musa Peygamber'e inanmak istememiş ve O'nu sihirbazlıkla suçlamışlardı. Aynı zamanda Musa (aleyhisselam) zamanında yaşayan putperestler de O'na karşı çıkmış ve gösterdiği mucizeleri sihir diye küçümsemişlerdi. Şimdi de onların torunları aynı sözleri Hz. Muhammed (aleyhisselam) hakkında kullanmakta ve önlerinde en büyük mucize olan Kur'ân'ı görmezlikten gelip başka başka mucizeler istemektedirler.

Olayların tekerrürüyle tarihin tekerrür ettiğine ve edeceğine işaret eden Kur'ân, daha çok Yahudilerin karakterinde pek önemli bir değişiklik meydana gelmediğine dikkatleri çekmekte ve onlara karşı mü'minlerin her zaman uyanık bulunmalarını ilham etmektedir.

İki Kitaba Benzer Bir Kitap Getirmek

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللهِ هُوَ اَهْدٰى مِنهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"De ki: Eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyalım."

Tevrat da, Kur'ân da aynı kaynaktan indirilmedir. Sosyal şartların değişmesi, yeni yeni meselelerin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve o bakımdan yeni kitapların indirilmesi, yeni peygamberlerin gönderilmesi lüzumu doğmuştur. Onun için semavi kitaplardan, sonra indirileni, önce indirileni ya kısmen değiştirmiş, ya tamamen yürürlükten kaldırmıştır. Nitekim İn-

cil'deki bazı hükümlerle Tevrat'ın bazı hükümleri kaldırılmış ve kısas hükmü tadil edilmiştir. Kur'ân'ın indirilmesiyle ondan önceki kitapların hepsi yürürlükten kaldırılmış ve böylece kıyamete kadar kalıcı hükümler, esaslar ve temel bilgiler indirilerek insanların yolu aydınlatılmıştır.

Kur'ân gibi, Tevrat'ın aslı da birçok ilâhi hükümleri kapsamaktadır. Ayrıca insan hayatını en iyi şekilde düzenleyen temel kurallar da bu iki kitapta mevcuttur. Ancak şu farkla ki, Tevrat'taki hükümler ve temel kurallar, İsrailoğulları'nın sosyal, ahlâki, ekonomik ve kültürel yapılarına göre bir özellik taşımakta; Kur'ân-ı Kerim'dekiler ise, kıyamete kadar bütün milletlerin yapıları dikkate alınarak birçok değişik özellikler arz etmektedir.

İşte bu iki kutsal kitap ciddi şekilde incelendiğinde, insan zekâsının ürünleri olmadıkları rahatlıkla anlaşılır. Tabii bu iki kitap derken, Tevrat'ın orijinalini kasdediyoruz. O da bugün mevcut değildir. Konuya bu açıdan baktığımız zaman rahatlıkla diyebiliriz ki: Tarihin hiçbir dönem ve devrinde semavi kitapların bir benzeri yazılmamış, insan zekâsı bu yücelikte bir eser vücuda getirememiştir ve getiremeyecektir de.

İşte kırk dokuzuncu âyetle bu gerçeğe değiniliyor ve Hz. Musa (aleyhisselam)'ı, O'na indirilen kitabı; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı ve O'na indirilen son kitabı beğenmeyenlere sesleniliyor:

"Eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyalım."

Cenab-ı Hak bu açıklamasıyla iki önemli konuya değinerek mü'minleri aydınlatıyor:

1- Kâinatta hiçbir kimse Allah'tan kitap getirme yetkisine sahip değildir. Böylesine çok önemli bir konu insanların arzu ve iradesine bağlı kılınmamıştır.

2- Kur'ân'dan sonra artık kitap indirilmeyecektir ve hiçbir ilim adamı Allah kelâmına benzer bir kitap meydana getirememiştir ve getiremeyecektir.

O halde inkarcı maddecilerin de, inatçı nankör Yahudilerin de Kur'ân ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı red ve inkâr etmelerinin gerçeğe dayalı hiçbir yanı ve dayanağı yoktur. Onların aşırı taassupları ve şaşkın fikirlerinin, nefsani arzularının akıllarının ve idrâklerinin önünde yürüdüğü kesindir.

Hakkı Red ve İnkâr Zulümdür

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

"Şüphesiz ki Allah, zâlim kavmi (milleti) doğru yola iletmez."

Zira zulüm, bir bakıma eşyayı lâyık olduğu yere koymamak; hayatın denge ve düzenini bozmak veya değiştirmek suretiyle sünnetullaha ters düşmektir. Aynı zamanda Hakk'ı göz göre göre red ve inkâr etmektir. Bu mana ve yorumla, ilgili âyetle her iki grubun da zâlim oldukları açıklanıyor ve Allah'ın zâlimleri doğru yola iletmiyeceği haber veriliyor.

Peygamberliği Hz. Muhammed (aleyhisselam)'e lâyık görmeyenler cidden büyük bir haksızlık ve zulüm işlemişlerdir. Çünkü O büyük insanın hayatının her dakika ve safhası, bu kutsal hizmete lâyık olduğunu ispatlamış, her türlü şüphe ve tereddütleri kaldırmaya yetmiştir. Aynı zamanda Kur'ân'ın ilâhi ve semavi olmadığını iddia edenler de büyük bir haksızlıkta bulunmuşlardır. Zira bu kitabın her âyeti ve suresi -ilmi açıdan da- Allah Kelâmı olduğunu isbatlamış ve devamlı surette ilmin, medeniyetin ve çağın önünde yürüdüğünü yine bilimsel açıdan da ortaya koymuştur. Kur'ân'ı red ve inkâr eden sapık maddeciler, putperest müşrikler onun bir benzerini getiremedikleri için de kendilerini hem yalancı ve müfteri durumuna düşürmüş, hem de hilkatlerindeki yüksek hikmete ters düşmek suretiyle ruhlarına zulüm etmişlerdir.

Sözün Birbiri Ardınca Getirilmesi

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Biz, düşünürler de öğüt alırlar diye, sözü birbiri ardınca getirdik."

Kur'ân'da izlenen metot, insan gücünü aşmaktadır. İlk bakışta surelerin, âyetlerin, konuların ve kıssaların birbirinden kopuk, insicamsız olduğu sanılır. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Bunlar arasında sağlam bir zincirin halkalarının birbirine bağlılığı anlamında kopmaz irtibatlar, tamamlayıcı anlamlar vardır.

Buna, tefsirini yaptığımız 44-51, âyetlerin kapsadığı konular arasındaki tamamlayıcı bağ ve bağlantıyı misal verebiliriz. Şöyle ki:

44 ve 45. âyetlerle kıssalarından bazı ibretli safhalar bildirilen Musa Peygamber'e, art arda yönelen ilâhi tecelli ve hikmetin Hz. Muhammed

(aleyhisselam)'a ancak vahiy yoluyla bildirildiği konu edilir ve arkasından uzun süre uyarılmayan bir kavmi O'nun uyarması için hem indirilen Kur'ân'ın, hem de içinde yer alan bu gibi kıssaların Rabbinden bir rahmet olduğu açıklanır.

Zira hak ile bâtıl mücadelesinin çok gerilere uzandığını, hattâ ilk insan ile sahneye geldiğini bilmekte ve ona göre tebliğ ve irşat metodunu düzenlemekte büyük yararlar ye teselliler söz konusudur.

46. âyet ise, 44 ve 45. âyetleri tamamlamakta; 47. âyetle Cenab-ı Hakk'ı ve âhireti gerçek yönleriyle, önemli yanlarıyla yalnız akıl aracılığıyla bilmenin yeterli, hatta bazen mümkün olmadığına işaret edilir ve böylece uyarıcı peygamber göndermenin lüzumuna ve hikmetine değinilir. O nedenle de peygamberlerin niçin gönderildiği hakkında aydınlatıcı bilgi verilir.

48 ve 49. âyetlerle, peygamberler zincirinin devam edip Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile son halkasına ulaştığına, ne var ki aşırı taassupları ve kıskançlıkları yüzünden O'nu kabul etmeyen Yahudilerin ve putperestlerin olumsuz tutumları üzerinde durularak, atalarının da Musa (aleyhisselam)'a karşı böylesine yanlış bir tutum içinde bulunduklarına dikkat çekilir ve Tevrat ile Kur'ân'dan daha güzel doğru yolu gösteren bir semavi kitap getirmeleri önerilir. Böylece Kur'ân ile Tevrat'ı iyi incelemeleri ve her ikisinin de aynı kaynaktan indirildiği hatırlatılarak akıllarına ışık tutulup malzeme verilir.

50. âyetle de onların böyle bir kitap getirmelerinin mümkün olmadığına ve olamayacağına göre, delilsiz, dayanaksız ortaya çıkmanın hiçbir kavim ve milleti başarıya eriştirmeyeceği, onlara rahmet getirmeyeceği hatırlatılır ve dolayısıyla Hakk'a karşı çıkmalarından dolayı büyük bir haksızlıkta bulundukları belirtilir.

Görüldüğü gibi, âyetler ve konular birbirini tamamlamakta ve kopmaz bağlar oluşturmaktadırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa kıssasıyla ilgili doğru bilgilerin bütünüyle Allah (celle celaluhu) tarafından bildirildiği konu edildi ve böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kendiliğinden bu sağlıklı bilgileri uydurmadığı, Kur'ân'ın da bütünüyle Allah kelâmı olduğu belirtildi. Sonra da uyarıcı peygamberler gönderilmesinin sebeplerinden biri üzerinde durularak ay-

dınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı kabul eden ilim adamlarının ve gerçeğe kalbini açık tutan akıl sahiplerinin inen âyetlere tam yatışkanlık içinde inandıkları konu ediliyor ve onlara iki mükâfat verileceği müjdelenerek, yaşamakta olan ilim adamlarının dikkati Kur'ân'a çekiliyor. Sonra da onların iki özelliği üzerinde durularak yönlendirici misaller veriliyor.

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ
قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿٥٣﴾ اُولٰٓئِكَ
يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا وَيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا
رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوْا عَنْهُ وَقَالُوْا لَنَآ اَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجٰهِلِيْنَ ﴿٥٥﴾

52- Kur'ân'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz (onlardan ilim sahibi bulunan gerçekçiler) buna da inanırlar.

53- (Kur'ân âyetleri) onlara karşı okununca, derler ki: "Biz buna inandık; şüphesiz ki bu Rabbimizden gelen hak (bir kitap)tır. Biz bundan önce de Hakk'a teslim olanlar idik."

54- İşte onlara (imânlarında ve Hakk'a teslimiyetlerinde gösterdikleri) sabırlarına karşılık mükâfatları iki defa verilir. Hem onlar, kötülüğü, iyilikle karşı gelip savarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için) harcarlar.

55- Boş ve anlamsız bir söz işittiklerinde (vakar ile) ondan yüzçevirirler ve "bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz size aittir; selâm size olsun; biz kendini bilmezleri (o gibilerin dostluk ve arkadaşlığını) arzu etmeyiz!" derler.

İLGİLİ HADİSLER

"Üç kimse var ki onların mükâfatı iki defa verilecektir: Kitap Ehli'nden kendi Peygamber'ine imân ettikten sonra bana iman eden kim-

se ile, hem Allah'ın hakkını, hem de efendisinin hakkını ödeyen köle ve kendisine ait olan cariyeyi güzel terbiye ettikten sonra azat edip onunla evlenen kimse."[1]

"Kitap Ehli'nden İslâm'a giren kimseye iki defa mükâfat vardır. Bizim lehimize olan şey onların da lehinedir; bizim aleyhimize olan şey onların da aleyhinedir."[2]

Önceki Kitaplara İnananlar

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ

"Kur'ân'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz (onlardan ilim sahibi bulunan gerçekçiler) buna da inanırlar."

Kur'ân'dan önce indirilen Tevrat ve İncil'e inanan din âlimlerinden gerçekçi olanları, Kur'ân indirilince, Allah sözüne olan aşinalıkları sebebiyle ona hemen inanırlar. Nitekim Yahudi din âlimlerinden Abdullah b. Selâm, Hristiyanlık hakkında geniş bilgisi olan Selmân el-Fârisi Kur'ân'a imân edenlerden ikisidir.

Ayrıca, Muhammed b. İshak'ın kendi siyerinde, İbn Kesir'in kendi tefsirinde, Alâaddin Ali'nin Lübabu't-te'vil'inde ve Kurtubi'nin kendi tefsirinde belirttiklerine göre: İncil'e daha önce inanıp bağlanan Habeşliler'den kırk veya yirmi kadar mü'min Mekke'ye, Cafer b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh) ile birlikte gelmişler ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a iman ettikten sonra Müslümanların içinde bulunduğu sıkıntıya fazlasıyla üzülmüşler ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a başvurup, çok muhtaç durumda olan mü'minlere Habeşistan'dan bir miktar gıda maddesi getirmelerine izin vermesini istemişlerdi. Kendilerine izin verilmiş ve onlar da gereken yardımı yapmışlardı.

İlgili âyetle bu bahtiyar mü'minler övülmekte ve hem kendi Peygamberine, hem de son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a imân ettikleri için kendilerine iki kat ecir verileceği müjdelenmekte ve böylece yaşamakta olan Kitap Ehli'nin dikkati bu önemli olaya çekilmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de ayrıca bu şuurlu mü'minlerin dört güzel huyundan, diğer bir anlatımla özelliğinden söz ediliyor.

---

1 Darimi/Nikâh: 46

2 Müsned-i Ahmed: 5/259

Yaşamakta olan Kitap Ehli'ne örnek gösteriliyorlar. Şöyle ki:

1- Olaylar karşısında dayanma gücü taşırlar; imânları uğruna sabretmesini bilirler.

2- Aldıkları dini terbiye gereği, kötülüğe iyilikle karşılık vermek suretiyle fitneyi savarlar.

3- Allah'ın verdiği nimetleri, O'nun hoşnutluğuna erişmek için hayırlı yollarda harcarlar.

4- Boş, anlamsız, kırıcı, üzücü, ürkütücü söze muhatap olunca, karşılık vermeyip yüzlerini edep ve vakarla çeviririler ve "selâmet size olsun, bilgisizlerden olmayı arzu etmiyoruz" şeklinde fısıldayıp ayrılırlar.

Birinci özellik, Allah'ın dinini yaymanın, tebliğ ve irşat hizmetini sürdürmenin temel taşlarından birini oluşturur. İkinci özellik, toplum yapısında iyi insan olmanın ölçülerini yansıtır. Üçüncü özellik, bedeni ibâdetle birlikte mali ibâdeti de yerine getirmeyi öğütler. Dördüncü özellik, insanlarla anlaşma, kaynaşma ve beşeri münasebetleri sağlama sanatını telkin eder.

Eğer Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hristiyan din âlimleri, kendilerinden önce gerçeği görüp inanan ve bu dört özellikleriyle Allah'ın rızasını kazanan şuurlu mü'minlerin yolunu seçselerdi, ne kan dökülür, ne bölünüp parçalanmalar meydana gelir, ne Haçlı Seferleri düzenlenir, ne de Nazilerin yaptığı katliâma imkân kalırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kitap Ehli'nden ilim adamlarının son dine ve son peygambere imân etmelerinden övgüyle söz edildi. Onlara iki kat mükâfat verileceği müjdelendi ve ayrıca onların misal teşkil eden dört özelliği konu edildi.

Aşağıdaki âyetle, Peygamber'in yetkisi ve hizmet sınırı belirleniyor; hidâyetin yani doğru yola eriştirmenin ancak Allah'a ait olduğu belirtilerek, peygamber ve mürşitlere düşen görevin hakkı ve doğruyu tebliğ olduğuna dikkatler çekiliyor.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- Ey Peygamber! Doğrusu sen, sevdiğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin; ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir ve O, doğru yola erişecekleri daha iyi bilir.

İNİŞ SEBEBİ VE İLGİLİ HADİSLER

Bazı siyercilerin ve klasik tefsirlerin rivayetlerinden bu âyetin Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın amcası Ebu Tâlib hakkında indiği anlaşılıyor. Nitekim Buhari ve Müslim'de sözü edilen âyetin Ebu Tâlib ile ilgili bulunduğu belirtilmiştir.

Ebu Tâlib ölmek üzere idi. O sırada Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz onu sormaya geldi. İçeride Hişam oğlu Ebu Cehil'in ve Umeyye oğlu Abdullah'ın oturduğunu gördü. Bunun üzerine Peygamberimiz (aleyhisselam) amcasına yaklaştı ve şöyle telkinde bulundu:

"Amcacığım, Lâ ilahe illallah, söyle ki ben bu kelimeyle senin lehine Allah yanında şehadette bulunup delil getirebileyim." Peygamber (aleyhisselam)'ın sözü henüz bitmişti ki Abdullah b. Ebi Umeyye ile Ebu Cehl söze karıştılar ve Ebu Tâlib'e şöyle telkinde bulundular: "Sen Abdülmuttalib'in dininden yüz çevirir misin?"

Peygamberimiz (aleyhisselam) Efendimiz durmadan kelime-i tevhidi ona arz etti ve tekrar, tekrar ziyaret edip gerekeni söyledi. Ne çare ki Ebu Tâlib'in son sözü şu oldu : "Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim."

Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz çok üzüldü ve şöyle buyurdu:

"Allah'a andolsun ki, menedilmediğim sürece senin için istiğfarda bulunacağım."

O sebeple şu âyet indi: "Müşriklerin cehennemlik oldukları besbelli anlaşıldıktan sonra, hısım da olsalar, Peygamber'in ve imân edenlerin onlar için istiğfar etmeleri uygun olmaz."[1] Yine Ebu Tâlib'in durumuyla ilgili olarak yukarıda konumuzu oluşturan âyetin indiğini Buhari, Müslim ve Tirmizi tesbit etmişlerdir.

---

1 Tevbe suresi: 113

Sünnetullah ve Peygamber'in Asıl Görevi

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ

"Ey Peygamber! Doğrusu sen, sevdiğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin; ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir."

Âyet-i Kerime bize iki önemli hususu öğretiyor: İnsanların doğru yolu bulabilmeleriyle ilgili sünnetullahın tecellisinin anlam ve hikmetini ve bir de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görevinin doğru yolu göstermek; tebliğ ve irşatta bulunmak olduğunu..

Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan sonra O'nun ümmetinden biri kalkar da "ben sizi doğru yola eriştiririm" veya "bana uyun ki son nefesinizde size yetişirim de şeytanın telkin ve fısıltısından kurtarırım" derse, ölçü ve yetkisini aşmış; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a verilmeyen yetkinin kendisine verildiğini iddia etmiş olur. Bu da çok tehlikeli ve kişiyi İslâmiyet'in dışına çıkaracak kadar muhataralıdır.

O bakımdan Kur'ân'ın yaklaşık yüz yerinde bu inceliğe dikkatler çekilmekte ve peygamber ile din mürşitlerinin yetki sınırları belirlenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ile din mürşitlerinin yetki sınırı belirlendi ve Ebu Tâlib'in, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'i üzen durumuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inanmak istedikleri halde yurtlarından çıkartılırlar endişesiyle imân etmeyenlerin durumu konu ediliyor. Refah içinde yüzen nice inkarcı azgınların yok edildiği hatırlatılarak imân nimetinden daha üstün bir nimetin söz konusu olamayacağına işarette bulunuluyor ve ana yerleşim merkezi olan kasabalara peygamber gönderilmedikçe Cenab-ı Hakk'ın o kasabaları küfür ve tuğyanları sebebiyle yok etmediğine dikkatler çekiliyor.

وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا ۚ أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ
حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ
لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا
مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

57- Onlar (henüz imân etmeyenler) dediler ki: "Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yurdumuzdan atılırız." Oysa biz onları güvenli, katımızdan rızık olarak her türlü ürünün taşınıp toplandığı Hareme yerleştirmedik mi? Ama çoğu (bu kutsal nimeti) bilmezler.

58- Biz, geçimleri konusunda refah içinde şımaran nice kasaba halkını yok ettik. İşte onların kalıntıları; kendilerinden sonra pek az kimseler o yerlerde oturabilmiştir. (Onlara) biz, evet biz vârisler olduk.

59- Rabbin, kasabaların ana yerleşim yerlerine, kendilerine âyetlerimizi okuyan peygamber göndermedikçe o kasabaları yok edici değildir. Ve biz, halkı zâlimler olan kasabalardan başkasını da yok ediciler değiliz.

Allah'a İman Uğruna Yurtlarını Terkedenler

وَقَالُوٓا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا ۚ

"Onlar (henüz imân etmeyenler) dediler ki: Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yurdumuzdan atılırız."

İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de çok ağır şartlar içinde Allah'a ve Peygamber'ine dosdoğru imân eden bahtiyarlar, eriştikleri bu en yüksek nimet ve paha biçilmez devlet uğruna, canları ve yurtları dahil, her şeylerini feda etmekten kaçınmadılar ve böylece sadakat, ahde vefa ve fedakârlık grafiğinin en üst çizgisine ulaştılar. Medine'ye hicret etmek suretiyle de dinlerinden ve imanlarından daha aziz bir şey tanımadıklarını ispatladılar.

O bahtiyarlardan sonra Mekkeliler'den bir kısmı da son dine girmeye hevesleniyor, ama o takdirde zorba kâfirler tarafından öz yurtlarından çıkarılacaklarını hesaba katarak bu heveslerini gerçekleştiremiyorlardı. Oysa er-geç Mekke Müslümanların olacaktı. Ama onlar ilerisini göremiyorlardı.

Bunun sebebine gelince: Hemen belirtelim ki, imân aşk derecesinde kalbin derinliğine inmedikçe, hücrelere sızmadıkça arzulanan anlamda gerçekleşmez ve istenilen ölçüde meyve vermez. O takdirde basit anlamda dünyevi ihtiyaçlar, her zaman öylesine köksüz bir imâna üstün gelir.

Oysa Cenab-ı Hak daha çok İbrahim (aleyhisselam)'dan bu yana Mekke'yi kutsal şehir kılmış, kendisine ibâdet için de ilk ibâdet evini bu beldeye lâyık görmüş ve sonra da burayı her türlü şer ve kötülüğün işlenmesinin haram olduğu kutsal bir toprak kılarak oraya girenin her türlü tecavüzden korunup güven içinde kalmasını emretmiştir.

Ne yazık ki, putperest müşriklerin kabile ve aşiret hayatı, onları bu kutsal değerleri çiğnemeye kadar itmiş ve kendi bâtıl inançları dışında kimselere din, vicdan ve hayat hakkı ve hürriyeti tanımayacak kadar hırçınlaşmışlardı. İlgili âyetle Allah'ın bu kutsal toprakları, özellikle de Kabe'yi putperest azgınlardan, müşrik zorbalardan eninde sonunda temizleyeceğine işaret ediliyor. Sonra da gerçek saadetin ve faziletin anahtarı olan, Allah'a dosdoğru imânı birkaç günlük huzur ve refah uğruna terketmenin bir yararı olmayacağı, fakat çok zarar doğuracağı hatırlatılıyor ve arkasından refah içinde yüzen inkarcı zâlimlerin yok edildiğine, sadece kalıntılarının birer tarihi şahit ve belge olarak kaldığına dikkatler çekiliyor. Bunun da sünnetullahın gereği olduğu, kıyamete kadar devam edeceği dolaylı şekilde kalp ve kafalara işleniyor.

İnkâr, zulüm, azgınlık ve şımarıklıkla birleşen refahın milletler ve kavimler için mutlak felâket olduğuna parmak basılarak inananlar da, inanmayanlar da uyarılıyor.

Peygamber Gönderilmedikçe Zâlim İnkarcılar Yok Edilmemişlerdir

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِىٓ اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۚ

"Rabbin, kasabaların ana yerleşim yerlerine, kendilerine ayetlerimizi okuyan Peygamber göndermedikçe o kasabaları yok etmiş değildir."

Allah'ın değişmeyen kanunlarından ve ezelde hazırladığı plândaki ana çizgilerinden biri de; zalim, zorba, şımarık ve inkarcı bir kavme veya millete uyarıcı, hakkı tebliğ edici peygamber göndermedikçe onları azaba uğratmamaktır. Zira insan aklı yalnız başına dini gerçekleri bütün esas ve ana temalarıyla, incelik ve hikmetleriyle; Allah'ın yüce varlığını ve birliği-

ni kemal sıfatlarıyla; âhireti yönlendirici safhalarıyla bilip anlamaya, idrâk edip açıklamaya yeterli değildir. O sadece şu kâinatı düzen ve dengede tutan bir üstün kudretin varlığına yol bulabilir ve Allah hakkındaki tek sorumluluğu da budur. Onun için insan aklı ve idrâki hem peygambere, hem de semavi kitaba muhtaçtır. Kendisine ışık tutan, önünü aydınlatan peygamber gönderildikten sonra hâlâ inkâr ve azgınlıkta ısrar ederse, o takdirde dünya ve âhiret azabını birden hak etmiş olur.

Nitekim İsrâ suresi 15. âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır:

"Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inanmak istedikleri halde yurtlarından çıkarılacaklarını hesaba katan Mekkeliler'in durumu konu edildi. Oysa eninde sonunda güven şehri olan Mekke'ye dönüleceğinin mukadder bulunduğunu imâ ile endişelerinin yersiz ve anlamsız olduğuna işaret edildi. Refah içinden yüzen inkârcı zorbaların yok edildikleri hatırlatılarak, imândan daha üstün ve güven verici bir nimetin söz konusu olamayacağı dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah katında mü'minler için hazırlanan sonsuz nimetlerin kalıcı olduğuna dikkatler çekiliyor. Sonra da âhiret gününde meydana gelecek o çok üzücü safhalardan birkaçına parmak basılarak müstesna bir tablo oluşturuluyor.

وَمَآ اُوْتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ
وَاَبْقٰى ۗ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ۚ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ
مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِينَ
حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا ۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۚ تَبَرَّاْنَآ
اِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ

يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ مَاذَا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ
لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۗ
سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ
وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَلَهُ
الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

60- Size verilen herhangi bir şey dünya hayatının yararlanılacak geçimi ve süsüdür. Allah katındaki ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

61- Kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve bu sebeple vadedilene (lâyık olup) kavuşan kimse; (sadece) dünya geçimiyle geçindirdiğimiz sonra da kıyamet günü (hesap ve azap için) hazırlananlardan olan kimse gibi midir?

62- O gün (Allah) onlara seslenir de, "İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?" der.

63- Aleyhlerine söz (ilâhi hüküm) sabit olanlar derler ki: "Ey Rabbimiz! İşte bunlar bizim azdırıp saptırdığımız kimselerdir; biz nasıl azdıysak onları da öylece azdırıp saptırdık. Onlarla ilgimizi kesip sana yöneldik. Aslında onlar bize tapıyor değillerdi."

64- Onlara, "ortak koşup durduğunuz şeyleri (o sahte tanrıları) çağırın!" denilir. Çağırırlar ama onlara cevap vermezler, derken azabı görürler; keşke doğru yolu bulmuş olsalardı!

65- O gün(Allah) onlara seslenecek: "Peygamberlerin davet ve tebliğine ne cevap verdiniz?" diyecek.

66- O gün haberler, onlara (cevabı verilmez) bir düğüm olacak, artık

bu durumda birbirlerinden de soramayacaklar.

67- Ama tevbe edip dosdoğru inanan, iyi-yararlı amelde bulunan kimselerin korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşanlardan olması umulur.

68- Rabbin dilediğini yaratır ve dilediğini seçip beğenir. Onların ise seçmek ve seçilmek yetkileri yoktur. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

69- Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

70- O (öyle) Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Dünya'da da, Âhiret'te de hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. Hüküm O'na aittir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

İnsan, Her İki Hayat İçin Yaratılmıştır

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ

"Size verilen herhangi bir şey dünya hayatının yararlanılacak geçimi ve süsüdür."

İnsan, biri hazırlık dönemi sayılan kısa, diğeri, de kalıcı olup mutlak saadet vadeden sonsuz iki hayatı yaşamak üzere yaratılmıştır. O bakımdan iki hayat arasında denge kurması emredilmiştir. Bunun için de önce kendi iç yapısında nefisle ruh, akılla imân, meleki sıfatla hayvani sıfat arasında sağlam ölçülere dayalı ilgi kurması; birinin diğerini tamamlayıp asıl amaca yönelttiğini bilmesi gereklidir. Geçici hayatın çekiciliğine kapılıp ikinci hayatı ihmal etmek ciddi dengesizlikler doğurur ve böylece dünya hayatı gayesizliğe itilir; araç iken amaç edinilmiş olur. Oysa dünya ile âhiret birbirini hem tamamlayan, hem de her birinden amacın ne olduğunu ortaya koyan pozitif ile negatif gibi unsurlardır.

İşte konumuzu oluşturan 60. âyetle bu incelik özetlenerek aklımıza malzeme veriliyor ve çok etraflı düşünmemiz isteniliyor.

İki Hayatı Birden Kucaklamak

أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ

هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ

"Kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve bu sebeple vadedilene (lâyık olup) kavuşan kimse; (sadece) dünya geçimiyle geçindirdiğimiz sonra da kıyamet günü (hesap ve azap için) hazırlananlardan olan kimse gibi midir?"

İki hayatı belirttiğimiz ölçü ve anlamda kucaklayıp imân ve aklın ışığında denge kuran kimseye sonu gelmeyecek olan daha feyizli ve daha güzel bir hayat vad'edilmektedir. Yalnız dünya hayatına aldanıp sarılan, gaye ve amaçtan uzak kalarak âhiret hayatına inanmayan veya inanıp da onu bütünüyle ihmâl edenler ise, kıyamet gününde, dünyada iken ilâhlaştırdıkları şeylerle baş başa bırakılıp mutluluğa erişememenin hasret ve nedametiyle yanıp tutuşurlar. Dünyada denge kurma fırsatını kaçırmanın doğurduğu elim neticeyi hak ettiklerini anlarlar, ama neden sonra.

Tapınılanlarla Tapanlar

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"O gün (Allah) onlara seslenir de, "İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?" der."

Dünya hayatının sona ermeyeceğini sanıp nefsani arzularının doğrultusunda bir ömür tüketmek suretiyle gerçek hedef ve gayeden uzaklaşan ve bununla da yetinmeyip başkalarını da saptırmaya çalışan ve insanları kul ve köle edinenlerle, onlara tapanların bir araya getirileceği günden bir iki safha sergilenmektedir. İşte o gün hatâ ve günahını anlayarak yüreğinin derinliğine inen pişmanlık içinde her biri hem sapıttığını ve saptırdığını kabul etmek zorunda kalacak, hem de suçu ve günahı diğerinin üzerine atma gayreti içinde çırpınıp duracaktır. Fakat nafile; herkesin ameli eksiksiz tesbit edilmiş, niyet ve gayesiyle birleştirilmiş; böylece itiraz hakkının olmadığı kesinlik arz etmiş olacaktır. Artık ne başkasını suçlamanın, ne de pişmanlık duymanın yararı vardır. Tapılanlarla tapanlar, idare edilenlerle, idare edilenler birbirlerine düşman kesilecek, biri diğerinden uzaklaşarak hak ettiği cezayı görecektir.

Hele bir de taştan, ağaçtan şekillendirilmiş eşyayı ilâh edinip tapanlar ise, büsbütün hüsrana uğrayacaklar, dünyada ilâh diye tapındıkları putlara

seslenecekler; ama cevap bile alamayacaklar. Cenab-ı Hak bu hususu şöyle tasvir ederek yaşamakta olan putperestleri uyarıyor: "Onlara: Ortak koşup durduğunuz şeyleri (o sahte ilâhları) çağırın, denilir. Çağırırlar ama onlara cevap vermezler, derken azabı görürler; keşke doğru yolu bulmuş olsalardı."

Peygamberlerin Çağrısı

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ

"O gün (Allah) onlara seslenecek: Peygamberlerin davet ve tebliğine ne cevap verdiniz? diyecek."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) en son peygamberdir ve O, bu vasfı ve özelliğiyle kıyamete kadar gelecek olan bütün milletlere, kavim ve kabilelere gönderilmiştir.

Şüphesiz ki Hz. Muhammed (aleyhisselam) asırlarca önce Allah'ın son mesajını tebliğ ile sahneye çıkınca, bütün insanları muhatab edinerek hepsine birden seslenmiş; akıl, idrak, vicdan ve sağduyu ölçüleri içinde onları Cenab-ı Hakk'ın varlığına, birliğine ve emirlerine itaate davet etmiş ve son sözünü söyleme bahtiyarlığına erişerek görevini tamamlayıp öylece aramızdan ayrılmıştır. Geriye ise, davetini her an hatırlatacak, onu bütün tazeliğiyle gözlerimizin önüne serecek ve gerçek amacın ne olduğunu bize öğretecek iki şey bırakmıştır: Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerim'i ve kendi Sünnetini.

O bakımdan Cenab-ı Hak, kıyamet günü daha önce gelip geçen kavim ve milletlere soracağı gibi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın tebliğ alanına giren bütün kavim ve milletlere de soracak: "Peygamberlerin davet ve tebliğine ne cevap verdiniz?" İşte bu sorunun cevabı, insanların çoğuna çözümü zor bir düğüm olup, boğazlarında kilitlenip kalacaktır.

Zira unutmamak gerekir ki, varlık âleminde yegâne hükümrân ve tek tasarruf sahibi bir Allah vardır. Kâinat bütünüyle O'nun halk-u icadı ve mülkündür. O takdirde O'nun mülkünde, O'nun nimetleriyle yaşama yol ve yöntemi, plân ve programı da mutlaka vardır. Plân ve programı olduğuna göre, ondan haber veren, onları öğreten ve insanları O Yüce Yaratana döndüren elçileri ve kitapları da elbette ki gereklidir. İnsan başıboş, sorumsuz, plân ve program dışı bırakılmış değildir.

Seçme ve Seçilme Yetkisi

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ

"Rabbin dilediğini yaratır ve dilediğini seçip beğenir. Onların ise seçmek ve seçilmek yetkileri yoktur."

İnsan doğarken nasıl kız veya erkek olma yetkisine sahip değilse, herhangi bir kimsenin de peygamber seçme ve seçilme hak ve yetkisi yoktur. Bütün bunlar ilâhi takdirin çizdiği plâna göre gerçekleşen hususlardır. Çünkü yoktan var kılan, var kıldığı esrar ve hikmeti icad edip belirgin hale getiren ve kâinatı sevk ve idare eden ancak O'dur. Beğendiğini seçip peygamberlik göreviyle taltif etme hak ve yetkisi de bütünüyle O'na aittir.

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz'e peygamberliği yakıştırmayan veya çok gören sapık putperestler, şüphesiz ki derin bir bilgisizlik içinde şöyle fısıldaşıyorlardı: "Ülkemizde Velid b. Muğire, Urve b. Mes'ud gibi kadri yüce zengin zatlar, nüfuz sahibi şahsiyetler varken, peygamberlik Kureyş Kabilesi'nden yetim olarak büyümüş Muhammed'e mi verilir? Eğer cidden iddia edildiği gibi Allah peygamberlik gibi şerefli bir hizmeti birine vermeyi dileseydi, onu elbette bizim iki büyüğümüzden birine lâyık görürdü."

İlgili âyetle, bir bakıma koyu cehaletten kaynaklanan bu iddia cevaplandırılıyor. Böylece peygamberi seçme ve beğenme hakkının yalnız Allah'a ait olduğu haber verilliyor.

Hamd O'na Aittir, Hüküm de O'na Mahsustur

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"O (öyle) Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Dünyada da, âhirette de hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. Hüküm O'na aittir ve ancak O'na döndürüleceksiniz."

Kâinat her parçasıyla ve bütün sistemleriyle ilâhi kudretin eseridir. O'nun dışında başka bir varlık ve kudret söz konusu değildir ve olamaz da. Her şey bir amaç ve hikmete yönelik olarak yaratılmış ve plândaki yerine oturtulmuştur. Yine her şey yüklendiği programı kusursuz yerine getirmekte ve ilâhi irâdeye baş eğerek hizmetini sürdürmektedir. O halde gerçek anlamda övülmeye lâyık olan eşya değil, onu yaratan yüce kudrettir.

Ancak eşyayı övmek gerçekte onun yaratanını; düzeni övmek, hakikatte düzenleyicisini övmek demektir.

Onun için ilgili âyetle, dünyada da, âhirette de hamd'in (her türlü güzel övgünün), hükmün (kâinatı belli kanunlarla yönetmenin, her şeyi ilâhi irâdeye bağlamanın) Allah'a ait olduğu belirtilmekte ve bu konuda düşünce ufkumuzu genişletmemiz istenmektedir.

Dönüşümüz Ancak O'na Olacaktır

Her gelişin bir gidiş ve dönüşü söz konusudur. Varlıkta her şey enin-de-sonunda aslına rücu' eder, yani döner. Bedenimiz topraktan alınan gıdalarla gelişip ölçüsünü bulduğu için sonunda toprağa, ruhumuz ilâhi kudretin bir tezahürü olarak ruhlar âleminden geldiği için sonunda oraya döner ve sonra da bizi var kılıp varlık alanına getiren Allah'a dönmek suretiyle bu yolculuk biter. O halde insanoğlu ne kadar Allah'ı inkâr ederse etsin, O'ndan ne kadar kaçarsa kaçsın, sonunda O'na dönmek zorunda olduğunu bilmeli ve ona göre hayatını tanzim etmelidir.

Irmak, göl ve denizden buharlaşıp kalkan su zerrecikleri de öyle değil midir? Bazı safhalardan ve ilâhi filitreden geçip bulut ve nihayet yağmur hafine gelir ve tekrar aslına dönerek yolculuğu tamamlanır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde sâlih amellerle hayatını donatan gerçek mü'minler için kalıcı anlamda hazırlanan sonsuz nimetlerden söz edildi. Arkasından gaflet içinde ömür sermayesini tüketmeye yönelen inkarcı sapıkları, maddeci şaşkınları uyarmak için âhirette meydana gelecek korkunç ve üzücü safhalara dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insan düşünce ve aklına ışık tutularak gece ve gündüzün birbirini izlemesi konu ediliyor ve bu düzenlemenin mutlak ve sonsuz kudrete delâlet ettiği açıklanıyor. Sonra da âhiret gününde, putperestlerin dünyada iken Allah'ı bırakıp bazı eşyayı ilâh edinmeleri üzerinde durularak kendilerinden açık belge istenileceği haber veriliyor.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ
اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاۤءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ

النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ
فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا
فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ
شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

71- De ki: Ne dersiniz? Eğer Allah geceyi size kıyâmete kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Artık (gerçeği anlayıp Hakk'ın sesini) duymaz mısınız?

72- De ki: Ne dersiniz? Eğer Allah gündüzü size kıyâmete kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size içinde dinlenip rahat edeceğiniz geceyi getirebilir? Hâlâ görmüyor musunuz?!

73- Rahmetinin tecellisi olarak dinlenmenizi O'nun bol bol verdiği nimetlerinden geçiminizi arayıp elde etmeniz için geceyi ve gündüzü düzenleyip var kılmıştır. Ola ki şükredersiniz.

74- O gün (Allah) onlara (putperest müşriklere) seslenip şöyle der: "İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?"

75-(Kıyamet günü) her bir ümmetten (kendilerine uyarıcı olarak gönderilen peygamberlerini) şahit olarak çekip çıkarırız, "haydi açık-seçik kesin delillerinizi getirin!" deriz. Onlar, artık Hakk'ın (tamamıyla) Allah'a ait olduğunu bilip anlarlar ve uydurdukları (bâtıl tanrılar) da kendilerinden uzaklaşıp kaybolurlar.

Gece ile Gündüzün Belli Kanunlara Göre Düzenlenmesi

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ
اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ

"De ki: Ne dersiniz? Eğer Allah geceyi size kıyamete kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Artık

(gerçeği anlayıp Hakk'ın sesini) duymaz mısınız?"

Dünyanın 24 saatte kendi ekseni etrafındaki dönüşünü, 365 günde de Güneş'in çevresindeki dönüşünü tamamlamasıyla gece ve gündüz meydana gelmekte ve mevsimler oluşmaktadır. Eğer Dünya sadece Güneş'in etrafında döner, fakat kendi ekseni etrafında dönmeseydi gece ile gündüz oluşmaz; Güneş'e doğru olan yüzü hep aydınlık, diğer yüzü ise hep karanlık kalır ve bugünkü düzenli, faydalı hayat olmazdı. Ayrıca dünyanın 23 derece eğik olması ve Güneş'in etrafında elips çizerek bir yörünge izlemesiyle hem mevsimler meydana gelmekte, hem de gece ile gündüzlerin uzayıp kısalmasını sağlamaktadır.

Bütün bunlar insan oğluna hayat, huzur ve bol nimet vermeye yönelik bir anlam taşımakta ve her yönüyle o yüksek kudretin varlığını ve birliğini ispat etmektedir.

Konumuzu oluşturan âyetle dikkatler bu hakikate çekilmekte; cansız, şuursuz taştan ve ağaçtan şekillendirilen putların ve ilâhlaştırılan fânilerin eseri olmadığı ve olamayacağı hatırlatılmaktadır.

Ortaklarım Nerede?

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ

"O gün (Allah) onlara (putperest müşriklere) seslenip şöyle der: "İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?"

Cenab-ı Hak, kurduğu mutlak düzende yer alan her sistemi ve ilimle hikmete dayalı her olayı varlığına ve birliğine, kudretinin eşsizliğine delil gösterdikten ve insan aklını harekete geçirmek için gereken temel bilgi ve anafikri verdikten sonra, hâlâ inkârda ısrar edenlere şu gerçeği hatırlatıyor: Kıyamet gününde size şöyle sesleneceğim: "İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?" İşte o gün böyle bir soru karşısında kalıp kahrolmaktansa, ölmeden ve o gün gelmeden önce insan olmanın ne kadar büyük bir lütuf olduğunu düşünün de Allah'ın kudret damgasını kendi bünyenizin her parçasında görün ve akıl yoluyla gerçek imâna kavuşmaya çalışın.

İş bununla da bitmeyecek, Cenab-ı Hak o gün peygamberleri şahit olarak dinleyecek: Gönderildikleri kavim veya milletlere hakkı tebliğ edip etmediklerini; tebliğe karşı ne cevap verildiğini soracak. Böylece inkarcı sapıklar her şeyin yok olduğunu, yolun sonuna gelindiğini anlayacaklar.

O nedenle Cenab-ı Hak, inkarcı nankörleri uyarmak için bilimsel araştırmaya esas teşkil edecek; aklı, hakikati bulmaya çevirecek iki delil vermekte ve duygu ile düşünceyi doğruya yönlendirmek için de âhirette meydana gelecek iki safhadan söz etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklına ve düşüncesine ışık tutan iki delile yer verildi ve ayrıca âhirette meydana gelecek iki önemli safhaya dikkatler çekilerek doğruyu aramanın, hakkı bulmanın mutluluk vadettiğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, servet ve bol nimeti kötüye kullanıp onları âdeta ilâhlaştıran Karun olayı üzerinde duruluyor ve imândan, Allah'tan ve ahlâktan kopuk bir makam ve servetin hiçbir zaman kurtarıcı olmadığı anlatılarak Karun'un âkıbeti misal veriliyor.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ
الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ
أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ
وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۖ قَالَ
الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ ۙ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ
عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا ۚ وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

76- Şüphesiz ki, Karun, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık ve taşkınlıkta bulundu. Biz ona öyle hazineler verdik ki, anahtarlarını taşımak, güçlü bir gruba bile ağır geliyordu. Hani kavmi ona dedi ki: "Şımarıp böbürlenme; Allah elbette ki şımarıp böbürlenenleri sevmez.

77- Allah'ın sana verdiği bunca hazinelerle ahiret yurdunu arayıp elde etmeye çalış. Dünyadaki nasibini de unutma; Allah sana iyilikte bulunduğu gibi sen de iyilikte bulun; bir de sakın yeryüzünde fesat çıkarmaya özenme; çünkü gerçekten Allah fesat çıkaranları hiç sevmez."

78- Karun, "Bu hazineler bendeki bir bilgi (ve beceri) sayesinde bana verilmiştir" dedi. Bilmez mi ki Allah ondan önceki nesillerden, kendisinden daha güçlü ve daha çok servet toplayan nicelerini yok etmiştir. Artık suçlu günahkârların suç ve günahı kendilerinden sorulmaz.

79- Derken Karun (bir gün) şatafat içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını (gönülden) arzu edenler, "Keşke Karun'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o büyük bir pay sahibidir" diye temennide bulundular.

80- Kendilerine ilim verilenler ise, "Yazıklar olsun size! Allah'ın sevabı, dosdoğru imân edip iyi-yararlı amelde bulunan için daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşabilir" dediler.

81- Biz Karun'u da, evini de yere geçirdik. Allah'a karşı ona yardımda bulunacak çevresi de olmadı. O da (bu durumda) kendine yardım edip savunabilenlerden değildi.

Serveti Amaç ve İlâh Edinenler

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ

"Şüphesiz ki Karun, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık ve taşkınlıkta bulundu. Biz ona öyle hazineler verdik ki, anahtarlarını taşımak güçlü bir gruba bile ağır geliyordu."

Kur'ân'da sapık putperestlerden, nankör inkarcılardan ve onların ilâh edindikleri putlardan söz edilirken, birden Karun olayına geçildiğini görüyoruz. İlk bakışta ayrı bir konuya başlık atıldığı intibaını veriyorsa da gerçekte öyle değildir.

Allah'a ve âhirete inanmayan nankörlerin kendilerine göre edin-

dikleri ilâhlar genellikle üç grupta toplanır:

1- Cansız cisimler,

2- Canlı varlıklar,

3- Altın ve para..

İşte Musa (aleyhisselam)'ı kavminden olduğu, büyük bir peygambere ve ahkâm yansıtan büyük bir kitaba eriştiği halde, altın ve servetten başka değer ölçüsü tanımayan, dini ve dindarlığı fantezi olarak gören Karun, üçüncü grubu temsil edenlerin başında geldiğinden, Cenab-ı Hak, kalbini ve kafasını altın ve paraya takıp başka bir değer tanımayan şaşkınları bu misal ile uyarıyor.

O bakımdan ilim adamlarımız çok geniş bir servete sahip olup Allah'ı ve âhireti unutan Karun'dan söz edilmesinin birtakım sebep ve hikmetleri üzerinde durmuş ve geniş açıklamalar getirmişlerdir.

Onları birkaç madde halinde şöyle özeteyebiliriz:

a) Böylesine muhteris bir zenginin Yahudilerden olması,

b) Altından buzağı yapıp Allah'ı maddeleştirmek isteyen o kavmin altın ve servete tutkularının sınır tanımaması,

c) Altın ve parayı büyük bir Peygamber'in meclisinde bulunmaktan, ondan feyiz ve rahmet almaktan daha kıymetli görüp servetin imâna tercih edilmesi,

d) Mal ve geniş servetle başkasına karşı üstünlük taslamanın o kavimde çok yaygın olması,

e) Mekke'nin ileri gelen söz sahibi zenginlerin, insanlara rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı küçümseyip kendi servet ve nüfuzlarıyla böbürlenmelerine karşılık, şımarık bir zenginin uyarıcı anlamda misal verilmesi bu cümledendir.

Şüphesiz ki Kur'ân'da, geniş servetiyle ün yapan Karun misal verilirken, hem Mekkeli zengin putperestler, hem de yaşamakta olan şımarık ve azgın zenginler uyarılmakta ve mü'minlerin servet edinirken onu sadece bir araç görmeleri telkin edilmektedir. Aynı zamanda hakiki mutluluğun, gerçek anlamda insan olmanın ölçü ve kıstasının mal ve geniş servet olma-

dığına işaretle; insanı insan yapan şeyin, kalbinde kök salan sağlam iman ve irfanı, doğruyu bulan selim aklı ve haktan yana gelişen vicdanı olduğu hatırlatılıyor. Zira mal ve makam, şöhret ve servet arızi şeylerdir ve amaca yönelik araçlardır. İyi ve yararlı yolda kullanılırsa sahibini her iki âlemde mutlu ve bahtiyar eder; kötü ve zararlı yolda kullanılırsa, sahibini felâkete sürükler. Nitekim geniş servet ve nimeti amaç edinen ve onu şımarma ve böbürlenme, inkâr ve tuğyan vasıta ve vesilesi yapan Karun'un nasıl bir sonuçla baş aşağı geldiği en duyarlı şekilde anlatılmakta ve ondan ibret almamız tavsiye edilmektedir.

Hazinelerinin Anahtarları

Karun'un hazinelerinin anahtarlarının güçlü, kuvvetli bir grup insana ağır geldiğinden söz edilmektedir. İlk anda bu anlatım şekli bazı kimselere tuhaf gelebilir; "bu kadar hazine ve anahtar olabilir mi?" sorusunu doğurabilir. Ancak meseleyi bugünkü ölçülere ve imkânlara göre düşünüp değerlendirecek olursak, cidden garip sayılabilir. Ama yaklaşık dört bin yıl öncesine götürürsek, o zaman rahat bir yorum yapabilir ve meseleyi sağlıklı çözüme kavuşturabiliriz. Şöyle ki: O devirden kalma tarihi yıkıntıları ve kalıntıları dikkatle incelediğimizde, demirciler tarafından yapılan kapıların kalınlığı, kullanılan çivilerin büyüklüğü ve ona oranla takılan kilitlerin azameti kendiliğinden anlaşılır ve bizi olumlu neticeye götürür. Hazinelerin kapılarının sağlamlığı, onlara takılan kilitlerin büyüklüğü ve kilitlere oranla anahtarların büyüklüğü dikkate alınınca, anahtarlardan birkaç tanesinin bir grup insan tarafından taşındığı çok normal kabul edilir.

Nimeti İki Hayatın Mutluluğuna Çevirmek Elimizdedir

إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

"Hani kavmi ona dedi ki: "Şımarıp böbürlenme; Allah elbette ki şımarıp böbürlenenleri sevmez. Allah'ın sana verdiği bunca hazinelerle âhiret yurdunu arayıp elde etmeye çalış. Dünyadaki nasibini de unutma; Allah sana iyilikte bulunduğu gibi sen de iyilikte bulun."

Allah'ın insanlara cömertçe verdiği sayısız nimetlerden her kişi kendi kabiliyeti, zekâsı, çalışması ve başarısı nisbetinde faydalanabilir. Ancak unutmamak gerekir ki, nimetler hayatın gayesi değildir; hayatın devamını sağlamaya ve onu hareketli kılmaya yönelik vasıtalardır. Kullanılma alanı

meşru ve gayr-i meşru olmak üzere ikiye ayrılır. Meşru olanı elinin çizdiği ölçüler dahilinde elde edilip dünyadan nasibini almaya ve öylece âhiret yurdunu hazırlamaya yöneliktir. Nitekim Kur'ân bu şeklin ilâhi murada uygun olduğunu bildiriyor. Gayr-ı meşru olanı ise, dini ölçüler dışında elde edilip nefsin ardı-arkası kesilmeyen arzularını gerçekleştirmeye ve dünya hayatından başka ikinci bir hayat kabul etmemeye yöneliktir. Karun'un anlayış ve tutumu bu ikinci şıkka misaldir.

Nimeti, Fitne ve Fesat Aracı Haline Getirmemek

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Bir de sakın yeryüzünde fesat çıkarmaya özenme; çünkü gerçekten Allah fesat çıkaranları sevmez."

Allah'a, O'nun rahmet ve kudretinin, nimet dolu hazinelerinin sınırsızlığına inanan mü'minlerin, o dönemde servetiyle böbürlenip hakkı unutan Karun'a son tavsiyeleri şu olmuştu:

"Sakın yeryüzünde fesat çıkarmaya özenme."

Cenab-ı Hakk'ın böyle bir olayı ibretli yanlarıyla nakletmesi, şüphesiz ki birtakım hikmetleri beraberinde taşımakta ve yönlendirici mesajlar vermektedir. Şöyle ki:

a) Daha çok sevilmeye, kalpte taşınmaya lâyık olan Allah'tır. Zira O'ndan başka her şey fanidir; O ise hep bakidir.

b) Kalbi ve kafayı mal ve makama olan arzu ve ihtirasla meşgul edip her türlü kutsal değeri unutmak ve böylece malı şerre âlet edinmek bedbahtlığın en açık belirtisidir.

c) Allah'ın insanlardan yana hazırlayıp verdiği nimeti, O'nun mülkünde, O'nun huzurunda O'nun rızası dışında kullanmak küstahlığın kendisidir.

d) Nimeti, fitne ve fesat ateşini yakıp çevreyi tedirgin edecek biçimde kullanmak nankörlüğün en kötüsüdür.

e) Kötü yolda kullanılan hiçbir mal ve makam kişiye rahmet getirmemiştir. Karun bunun misallerinden sadece biridir.

Başarıyı Kendi Bilgi ve Becerisine İzafe Etmek

قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىٓ

"Karun, "Bu hazineler bendeki bir bilgi (ve beceri) sayesinde bana verilmiştir" dedi."

Kendisine Allah'ın yüce kudreti, geniş rahmeti hatırlatıldıkça konuyu değiştiren; "dünya ile ahiret arasında denge ve köprü kurmak ve olgun bir insan olmak için yalnız aklın ve zekânın gelişmesi, servetin çoğalması yeterli değildir; buna paralel olarak imânın ve vicdanın da gelişmesi şarttır" denildikçe, kuvvet ve kudreti kendi bilgi ve becerisine bağlayıp ilâhi sünneti ve O'nun ezeli plânını hesaba katmayan Karun böbürlendikçe böbürlenmişti. Oysa ilâhi sünnete uymayan, vicdanını bu doğrultuda geliştirmeyen daha güçlü ve daha zengin olan sapık azgınların baş aşağı getirilip yok edilecekleri bir gerçektir. Ancak bu bazen hem dünyada, hem de âhirette, bazan da sadece âhirette gerçekleşir.

Kur'ân böylece hayat dengesini bozan ve aracı amaç edinen kişileri uyarmakta ve kendini bu düzeye getiren Karun'un akıbetinin ne olduğunu gözlerinin önüne sermektedir.

Karun'un Yaşayışına İmrenenler

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِى زِينَتِهٖ ...

"Derken Karun (bir gün) şatafat içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını (gönülden) arzu edenler, "Keşke Karun'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o büyük bir pay sahibidir" diye temennide bulundular."

Servetini üstünlük sebebi sayma, dünyalıkça kendisinden aşağıda olanları küçük görme hastalığına yakalanan zenginleri tedavi etmek çok zordur. Bu incelikleri düşünmeden Karun'un şatafatlı yaşayışına, köpürüp duran mal ve servetine, imanı zayıf kişilerin özenmesi ise buna yakın bir hastalıktır ki erken teşhis edilip tedavi edilmezse, neticesi çok üzücü olabilir.

Şüphesiz hayata nefis ve şehvet gözlüğüyle bakanların bu tarz özentileri ömürleri süresince kalp ve kafalarını meşgul etmekten ve ruhi sıkıntı doğurmaktan başka bir şeye yaramaz.

Aklını ve idrâkini Allah'a ve âhirete çevirip onu imân ile birleştiren

sağduyu sahipleri ise, asıl imrenilecek hayatın imân, irfan ve faydalı amellerle değerlendirileni olduğunu bilirler ve dünyanın şatafatlı nesnelerine, çekici metaına kapılanları uyarırlar. Zira kendini bu düzeye getiren o bahtiyarlar dünya ile âhiretin birbirini tamamlayan iki ayrı hayat olduğunu çok iyi bilirler. En üstün şeref ve azizliği Allah'a karşı kulluk görevlerini dosdoğru yerine getirmekte ararlar.

Böylece ilgili âyetlerle, Karun'un ölçüsüz davranışı uyarıcı bir misal verilirken, dosdoğru imân eden mü'minlerin tavsiyeleri anlatılarak yaşamakta olan mü'minlerin hayatına ışık tutuluyor, karanlık içinde yürüyen nankörler ise uyarılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, serveti böbürlenme aracı sayıp başkalarını küçük gören ve bu hava içinde Hakk'ı unutan Karun'dan söz edildi. Gerçek imândan, ahlâk ve faziletten kopuk bir makam ve servetin sadece vebal ve azap olduğuna işaretle yönlendirici mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, servetiyle birlikte yerin dibine batırılan Karun'un

âkıbetini görenlerin uyanması konu ediliyor. Arkasından âhiret yurdunun kimlere rahmet ve huzur kaynağı olacağı üzerinde durularak üç ayrı özelliğe parmak basılıyor ve iyiliğin karşılığının daha fazla iyilik olacağı, kötülüğün de denk ceza göreceği hatırlatılıyor.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُ لَا
يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ۚ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ
خَيْرٌ مِنْهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

82- Daha dün onun yerinde olmayı temenni edenler sabahlayınca, "Vay! dediler, demek Allah, rızkı kullarından dilediği kimselere genişleti-

yor, dilediğine daraltıyor. Eğer Allah bize lütfetmeseydi, herhalde bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki inkâra saplananlar (küfrü seçip azgınlık göstererek böbürlenenler) umduklarına kavuşamazlar."

83- İşte ahiret yurdu! Onu yeryüzünde ne böbürlenip başkasına tepeden bakmak, ne de fesat çıkarmak arzu ve isteğinde olmayanlara veririz. İyi sonuç (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlaradır.

84- Kim iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, kötülük işleyenler ancak işlediklerine denk ceza görürler.

Servet ile Böbürlenmenin Sonu

Serveti tek amaç olarak seçen Karunun sonunun nereye vardığını. dünyalığı ilâhlaştıranların nasıl bir yıkılışla yıkılıp gittiklerini gözleriyle gören zayıf iradeli, zayıf imanlı kişiler uyandılar. Daha önce ilim adamlarının "Yazıklar olsun size! Allah'ın sevabı, dostluğu imân edip iyi yararlı amelde bulunan için daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşabilir" diye uyarıda bulunmalarının hikmetini ve rızkın Allah'a ait olduğunu daha iyi anladılar; dünya malının sadece bir geçim vasıtası bulunduğunu idrâk ettiler; gerçek başarı ve kurtuluşa ermenin servet ve makamla değil; imân, irfan, ahlâk, fazilet ve her hülükârda Allah'a güvenip dayanmakla olduğuna akıl erdirdiler.

Cenab-ı Hak Karun olayının bu bölümünü belirtirken, gaflete dalıp kendini dünyalığa kaptıran zayıf iradeli mü'minleri uyarmakta ve insanları iyiye, doğruya, Hakk'a ve fazilete irşat eden ilim adamlarının öğüt ve tavsiyelerine kulak vermelerini emretmektedir. Aksi halde ölüm olayıyla bütün fırsatlar kaçırılmış ve dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye varılmış olur.

Âhiret Yurdu Kimler İçindir?

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا

"İşte âhiret yurdu! Onu yeryüzünde ne böbürlenip başkasına tepeden bakmak, ne de fesat çıkarmak arzu ve isteğinde olmayanlara veririz. İyi sonuç (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlaradır."

Dünya, âhiret yurdunun yolu üzerinde bir uğrak, orası için hazırlanma yeri, ebedi hayatı anlamanın ölçü ve kıstasıdır. Dünya hayatını bu ölçü, bu anlamın dışında düşünüp onu tek amaç haline getirmek, küçücük

bir göleti görüp denizi unutmaya benzer. Kur'ân-ı Kerim bu ölçüsüz bağlanmanın iki önemli sebebini açıklamaktadır: Zevkine erişilmemiş, amaç ve hikmeti anlaşılmamış bir inanç; Allah'ı ve âhireti unutup mal ve makamla böbürlenip yetinmek; sonra da başkalarına tepeden bakmak, nimeti kötüye kullanıp yeryüzünde fitne ve fesat çıkarmak.

Hayatın hikmet ve amacını belirleyip ona göre bir yol tutmak ve mutlu bir gelecek hazırlamak ise, şu iki hususla mümkündür:

a) Hakiki imân nimetine eriştikten sonra her hâlükârda Allah'tan korkmak,

b) İnsan ruhunu kirleten, vicdanını karartan, yaratılışındaki azizliğe ters düşen her türlü kötülükten sakınmak.

Kur'ân "iyi sonuç"u bu iki hususu paralel yürütmeye bağlamakta ve böylece mü'minlere imânın gereğini belirlemektedir.

İşlerin Karşılığı

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا

"Kim iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, kötülük işleyenler ancak işlediklerine denk ceza görürler."

Allah'ın rahmeti her zaman gazabının önündedir. Çünkü varlıkta her şey O'nun rahmetinin eseridir ve her şey mutlaka mevcut düzende yerine oturtularak belli bir hizmete ve amaca yöneltilmiştir. O bakımdan rahatlıkla diyebiliriz ki, kâinatta hâkim olan plân, şaşmayan denge ve düzende en âdil ölçülere bağlı bulunuyor. İlâhi rahmet ve kudretten, adalet ve hikmetten nasibini almayan hiçbir şey mevcut değildir.

İnsana gelince: O aklıyla, zekâsıyla, hilkatindeki azizliğiyle diğer eşyadan ve mahlukattan çok farklı bir çizgide yer almıştır. Bazı yönleriyle kâinattaki denge ve düzene ister istemez bağlı kılınmışsa da, diğer bazı yönleriyle serbest bırakılmış ve kendisine cüz'i irâde verilerek birtakım yardımcı unsurlarla desteklenmiştir ki, bu unsurların başında semavi kitap ve sonra da peygamber gelmektedir. Böylece insanoğlu hayatını bütünüyle mevcut denge ve düzen ölçüleri içinde sürdürmek İçin hazırlanan ortamda kendisine doğru ve eğri yollar gösterildikten sonra hür iradesiyle başbaşa bırakılmıştır.

Bütün bu mazhariyetler ilâhi rahmet ve adaletin gereği ve hazırladığı plân ve programın tabii sonucudur. O bakımdan insanoğlunun işleyeceği her iyilik ve kötülük, imân ve niyeti kıstas alınarak mutlaka karşılık görür; ancak önde giden ilâhi rahmet gereği, işlediği iyiliğe kat kat ecir verilirken, işlediği kötülüğe karşılık denk bir ceza verilir.

Cenab-ı Hak dünya üzerinde kötülükleri azaltmak, iyilikleri çoğaltmak, diğer bir anlatımla ahlâklı, faziletli mü'minlerin sayısını artırmak; ahlâksız zorbaların, inkarcı sapıkların sayısını azaltmak için, iyiliğe geniş çapta ecir vermekte ve iyiler için sonsuz mükâfatlar hazırladığını bildirmektedir.

O halde plân arızasız, düzen mükemmel, program yeterli, adalet kusursuzdur. Uyarı rahmet, emir ve tavsiye inayet, mükâfat rahmet, ceza adalettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, serveti tek amaç seçip onunla böbürlenen Karun'un ibretli akıbeti konu edildi. Hayatın hikmet ve amacını bilen mü'minler için mutluluk vadeden âhiret yurdunun hazırlandığına dikkatler çekildi. İyiliğe kat kat karşılık verileceği; kötülüğe ise misliyle ceza takdir edileceği bildirilerek iyilerin çoğalmasında her bakımdan büyük faydaların söz konusu olduğuna atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'tan yana olanlara parlak ve zafer dolu bir gelecek vadediliyor. Bu çerçeve içinde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yakın gelecekte Mekke'ye döneceği kapalı bir anlatımla müjdeleniyor. Sonra da uygulayacağı metot ve izleyeceği yol açıklanıyor.

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَنْ
جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنتَ تَرْجُو أَن يُلْقَىٰ
إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا
يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۘ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَيْءٍ

هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

85- Şüphesiz ki sana Kur'ân'ı (ondaki hükümlerle amel etmeyi) farz kılan (Allah) seni döneceğin yere döndürecektir. De ki: "Rabbim doğru yol üzere geleni de, açık bir sapıklık içinde bulunanı da daha iyi bilendir."

86- Sen, sana bu Kitab'ın vahyolunacağını ummuyordun. Şüphen olmasın ki, bu ancak Rabbinden bir rahmet (olarak sana verilmiş)tir. O halde sakın sakın kâfirlere arka olma!

87- Sana indirildikten sonra sakın onlar seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar. Rabbine (insanları) davete devam et; sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!

88- Allah ile beraber sakın başka bir ilâh (edinip) tapma. O'ndan başka tanrı yoktur. Allah'ın vechinden (zatından veya O'nun rızasına uygun olanından) başka her şey yok olucudur. Hüküm O'nundur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Buhari'nin İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre, âyette geçen "meâd"dan maksat "Mekke"dir. Şöyle ki: Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz Medine'ye hicret etmek üzere saklandığı mağaradan çıkıp Mekke ile Medine arasında Cuhfe mevkine gelince, Mekke'ye uzanan yola dönüp baktı ve çok sevdiği öz yurdundan ayrılmanın üzüntüsünü için için duydu, derken Melek Cebrail indi ve yukarıdaki âyetleri getirdi.[1]

İLGİLİ HADİS

"Şair Lebid'in dediği en doğru söz, onun şu mısra'ıdır: "Haberiniz olsun ki, Allah'tan başka her şey boş ve anlamsızdır."[2]

Vatan Sevgisi

İnsan doğup büyüdüğü yerin hatıralarını ömrü boyunca beraberinde taşır. Hele bu yer kişinin öz yurdu olursa, ona karşı duyduğu sevgi ve ilgiyi

---

1 Lübabu't- Te'vil: 3/415 - Tefsir-ı Kurtubi: 13/322

2 Buhari/Menakıb-ı Ensar: 26, Edeb: 90 - Müslim/Şiir: 3/6, 40 - İbn Mâce/Edeb: 41 - Ahmed: 2/248, 393, 458, 470

hiçbir zaman içinden söküp atamaz. Şüphesiz ki bu duygu, ırkçılığın değil, milliyetçiliğin insan ruhunda yer eden tabii tezahürüdür. Ancak Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in Mekke'ye olan ilgi ve sevgisi bu duygunun da ötesinde kutsal Kabe'ye karşı duyduğu saygı ve beslediği iştiyaktır. O, putlardan arınmış, tevhid inancıyla asıl hüviyetine ve amacına kavuşturulmuş bir mabedi görebilmenin hasretini taşıyor ve henüz ona erişememenin üzüntüsünü yaşıyordu.

Bu bakımdan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Mekke'ye uzanan yola iki değişik duyguyla bakmış ve gözleri nemlenerek ona bir gün döneceğini ümit etmişti. Bunun için Cenab-ı Hak hicretin bir yenilgi ve tamamıyla Mekke'den kopma ve dönüşü olmayan bir uzaklaşma olmadığını, bilakis zaferin kararlı adımları, başarının sırrı olduğunu yukarıdaki âyetlerle O'na haber verdi. Böylece bu anlatımın feyizli çerçevesinde hem Mekke'nin fethi, hem İslâm'ın üstün geleceği haberi yer alıyor; aynı zamanda kalplere büyük bir teselli iksirini enjekte ediyordu.

Kimin Doğru Yol Üzere Bulunduğunu Allah Daha İyi Bilir

قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

"De ki: Rabbim doğru yol üzere geleni de, açık bir sapıklık içinde bulunanı da daha iyi bilendir."

Bilindiği gibi, her grup ve ekol, her kişi ve mezhep kendi görüş ve inancını savunur ve haklı olduğunu söyler. Oysa "hak" denilen şey birdir, birkaç tane değildir. Haklı olduğunu savunanlardan biri haklıysa, haktan yana ise, diğerleri mutlaka bâtıldır. Özellikle bu, inançların sürtüşüp çarpıştığı bir ortamda çok geçerli bir hükümdür. Ama ne var ki gruplardan çoğu bu gerçeği düşünüp ortaya çıkarmaktan ziyade kendi taassuplarının esiridirler.

O halde kimlerin doğru yol üzerinde bulunduğunu, kimlerin de haktan uzaklaşıp sapıttığını Allah daha iyi bilir, şeklinde düşünerek gerçek hükmü O'nun takdirine bırakmak daha uygun ve isabetli olur. Âhiret gününde mutlak âdil olarak o hakikati ortaya çıkartır. Bunun için karşıt gruplarla inanç ve mezhep kavgasını başlatmak, lüzumsuz sürtüşüp tartışmak fayda yerine zarar getirir. Hakk'tan yana olan mü'minler her zaman akıllarını iman ve irfanlarıyla birleştirip ilmin rehberliğinde gerçeği an-

latmayı prensip edinmelidirler. Artık onların görüşünü kabul eden eder; etmeyen de kendi haline terkedilir. Zira seksen beşinci âyetin son kısmı bunu ilham etmektedir.

Allah'a İmân Ettikten Sonra Kâfire Arka Çıkmak, Küfrü Benimsemek Sayılır

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ

"Sen, sana bu kitabın vahyolunacağını ummuyordun. Şüphen olmasın ki bu ancak Rabbinden bir rahmet (olarak sana verilmiş)tir. O halde sakın kâfirlere arka olma."

Âyetin anlatımında hitap has, emir ise genellik ifade etmektedir; yani kelime ve cümle konumu olarak sadece Hz. Peygamber (aleyhisselam)'a hitap edilmekteyse de taşıdığı hüküm ümmetin hepsine yöneliktir.

O halde doğru yolu bulup seçtikten ve imân nimetine eriştikten sonra inkarcı sapıklara arka çıkmak, onlardan yana bir tavır ortaya koymak hakiki imâna ters düşer de İslâmiyet'i zedeler. Zira gerçek imân, Cenab-ı Hakk'ı bilmek, O'nun bütün emirlerine mutlak surette uymak ve bundan dolayı bir sıkıntı ve eziklik duymamaktadır. Küfür ise, hakkı red ve inkâr etmek, bâtılı seçip savunmaktır. O bakımdan imân, kul ile Allah arasında kavuşturucu tek yoldur. Küfür, nefsin hevesleri doğrultusunda İblis ile dostluk kurmak suretiyle hakka sırt çevirmektir. Bu sebeple bu iki karşıtın uyum sağlaması, bağdaşıp anlaşması mümkün değildir. Biri diğerine uymadıkça sözü edilen zıtlık sürüp gider.

Küfür, Nefse ve Duyguya Hitap Eder

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ

"Sana indirildikten sonra sakın onlar seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar."

İnsan, hayatını en uygun ve en yararlı şekilde tanzim ettikten ve onu ebedi hayata hazırlayan âyetleri okuyup anlama bahtiyarlığına eriştirildikten sonra, onu o yoldan alıkoymak için inkarcı sapıklar çok sistemli faaliyete geçerler. Duygu ve düşünceleri alt-üst etmeye çalışıp dünyanın çeki-

ci nimetlerini araç olarak kullanırlar. Böyle durumlarda mü'min çetin bir sınav geçirdiğini bilmeli ve ona göre hazırlık içinde olmalıdır. Aksi halde kâfirlerin ağına düşmekten kendini kurtarma şansı azalır. Nitekim günümüzde Yahudi tuzağı olan masonların sadece madalyonun bir yüzünü göstermek suretiyle insanlığa hizmet amacı güttüklerini anlatarak, makam ve servete karşı zaafı olanları kendi teşkilatlarına almaları misâl gösterilebilir.

Oysa imân ve İslâm'dan maksat, Yüce Yaratan'ı kemal sıfatlarıyla bilip O'na ibâdet etmek ve her vesileyle O'na yakınlık sağlayıp, teslimiyet içinde hoşnutluğunu kazanmaktır. Başlanılan her işte O'nun rızasını ön plâna almak, yapılan her işte O'nun sevgi ve korkusunu için için hissetmek ise, imân ve İslâm'ın gereğidir. Hakk'ı inkâr etmek, azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunmak ise, bunun tam aksine bir yol tutmaktır; yani nefis ve şeytanı rehber edinip dünyalığı amaç seçmek ve bu uğurda her şeyi mübah saymaktır. Bu bakımdan inkarcı sapık, amacına ulaşabilmek için önünde engel istemez, varsa bir engel onu kaldırmadan rahat edemez. Aynı zamanda herkesin kendisi gibi olması için durmadan çalışıp çareler düşünme ihtiyacını duyar. Tabii gerçek mü'minler de herkesin kendileri gibi, doğru yol üzerinde olmasını, herkesin doğru ve âdil davranmasını arzu ederler ve bu uğurda tebliğ ve irşat hizmetlerini -imkânlar el verdiği nisbette- sürdürmeye çalışırlar. Böylece hak ile bâtıl mücadelesi devam eder.

Kur'ân-ı Kerim ilgili seksen yedinci âyetle bu gerçeğe dikkat çekmekte, mü'minlerin kendilerine indirilen ilâhi âyetlerle yollarını aydınlatmalarını, kalplerini irfan ile süslemelerini ve imânlarını devamlı takviye etmelerini ilham etmektedir.

Yalnız Allah'a İbâdet

وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۚ

"Rabbine (insanları) davete devam et; sakın Allah'a ortak koşanlardan olma."

İnsanları Cenab-ı Hakk'ın varlığını, birliğini tanımaya, O'nun emirleriyle amel etmeye çağırabilmek için önce imânın lezzetini bütün zerafetiyle duymak ve ilâhi emirlerle yaşamak gerekir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yirmi üç yıllık daveti bu düzey ve ölçüde cereyan etmiş; O'na ashab olma şerefine erişen bahtiyarlar da aynı metodu uygulamışlardır.

Çünkü ibâdet kulluğun belirtisi ve değişmeyen yoludur. O bakımdan ibâdet Yaratan ile yaratılanlar arasında en işlek yoldur ve tek kelimeyle imânın en tabii ürünüdür. Hakk'a davet edenlere en çok şeref ve azizlik kazandıran şey, şüphesiz ki, ibâdettir. Ancak ibâdet çok kapsamlı bir kavramdır; insanın günlük hayatının her bölümüyle iç içedir. Düşüncemizden, tezgâhımızdan, masamızdan, kalemimizden ibâdet ruhunu çekip aldığımız gün, maddeyi, diğer bir anlatımla dünyalığı amaç ve hedef seçmiş oluruz. O takdirde başkalarını Allah'ın dinine ve emirlerini uygulamaya davet etmemizin anlamı kalmaz ve kendimizi yalancı durumuna düşürmüş oluruz. O bakımdan 85 ve 86. âyetleri bir arada incelediğimiz zaman, davetin hangi ölçüler içinde ve nasıl bir imân ve irfanla yerine getirilmesinin emredildiği kendiliğinden anlaşılır. Sonra da 88. âyetin baş kısmında

"Allah ile beraber sakın başka bir ilâh (edinip) tapma. Ondan başka ilâh yoktur" buyurularak, ibâdetin, sevginin, gayenin ve maksadın sadece Allah'a yönelik bulunması hatırlatılıyor.

Allah'tan Başka Her Şey Yok Olmaya Mahkumdur

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Allah'ın vechinden (zatından veya O'nun rızasına uygun olanından) başka her şey yok olucudur. Hüküm O'nundur ve ancak O'na döndürüleceksiniz."

Eşyanın yok olması, içinde bulunduğu düzenin bozulması ve bağlı bulunduğu plânın alt-üst olup yeni bir plâna göre yeni kurulan düzende yer almasıdır. İnsanın yok olması, eskiyen beden elbisesinden sıyrılması, yeni bir hayata gözlerini açmak için ölüm şerbetini içmesidir. Allah'ın zâtı ve kemal sıfatları ne ise öyle kalacak, bir değişikliğe uğramayacaktır. Zira mülk bütünüyle O'nundur ve yegâne tasarruf sahibi olarak da O bulunuyor. Kendisi yaratılmamıştır; başkasının mülkü olmadığı gibi, hiçbir şeye de muhtaç değildir. Varlığı kendisindendir, yani O'nun varlığı, vâcibü'l-vücud olmasına dayanmaktadır. O bakımdan yok olması, değişikliğe uğraması düşünülemez; her türlü noksanlıktan pak ve münezzehtir.

Ama neden bu yokluk ve değişiklik? Âhiret yurdundaki hayat şartları dünyadakine benzemez ve uymaz; öyle ki dünyadaki mevcut hayat şartlarına göre yaratılan insan bedeninin bir değişikliğe ve yeniliğe uğratılma-

dan âhiretteki hayat şartlarına uyması mümkün değildir. Çünkü bu iki ortam ve mevcut şartlar arasında kıyas yapılamayacak kadar büyük fark söz konusudur. Mevcut plân ve düzen ise, dünyadaki hayat şartlarına göre kurulmuştur. O halde bu düzen ve bağlı bulunduğu plânın bozulup âhiretteki hayat şartlarına göre yeni bir düzene dönüşmesi zaruridir. İşte ölümün ve kıyametin sebep ve hikmetlerinden biri budur.

O bakımdan hüküm bütünüyle Allah'a aittir. Çünkü her şey O'nun kudretinin eseridir. Her şey O'na döndürülecektir. Çünkü her şey O'nun halk-u icadıdır ve O'nun tasarrufu altında bulunuyor.

Kasas suresine, Kur'ân'ın açık ve açıklayıcı bir kitap olduğu belirtilerek başlanmakta ve Allah'tan başka her şeyin yok olmaya mahkum bulunduğuna değinilmekte ve hükmün ancak O'na ait bulunduğuna ve sonunda hepimizin O'na döndürüleceğine atıf yapılarak sure noktalanmaktadır.

Bu surenin de tefsirine bizi muvaffak kılan Rabbimize hamd-ü senalar olsun. Vekil olarak O bize yeter. Ne güzel Mevlâdır O ve ne güzel vekildir.

29. SÛRE

ANKEBUT SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
69	980	4169

ANKEBUT SURESİ

Örümcek ağının dayanıksızlığı benzetme yoluyla misal verildiğinden, sureye "örümcek" anlamına gelen "Ankebut" adı verilmiştir.

Surenin Mekki ve Medeni olduğunda farklı tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır. Şöyle ki: el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan iki rivayetten birine göre, tamamı Medine'de inmiştir. Katade de aynı görüştedir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan ikinci rivayette ise, surenin baş kısmındaki on âyet dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre, sure Mekke ile Medine arasında inmiştir.[1]

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Mü'minlerin imanlarında sadık olup olmadıklarının ortaya çıkarılması için devamlı sınavdan geçirildikleri belirtiliyor.

2- Allah yolunda cihadın önem ve yararı üzerinde duruluyor.

3- İyiliklerin kötülükleri temizleyeceğine dikkat çekiliyor.

4- Ana- Babaya iyilik etmemiz emrediliyor.

5- Münafıklarla kâfirlerin tutumları konu ediliyor ve mü'minlere olan ilgilerinin ölçü ve anlamına yer veriliyor.

6- Altı Peygamberin kıssalarından önemli safhalar, ibretli parçalar anlatılıyor.

7- Mü'minlerle kâfirlerin karşılıklı delil getirmeleri ve o yüzden mü'minlerin o gibi inatlaşa tartışmalardan menedildikleri bildiriliyor.

8- Mu'cizenin doğruluğu ve onunla peygamberliğin isbatı hakkında bilgi veriliyor.

9- İnkarcı sapıkların tehdit edildikleri azabı istemede acele etmelerine atıf yapılarak bunun nedeni açıklanıyor.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/323

10- İçinde fitne ve fesadın çıkıp yaygınlaşmaya yüz tuttuğu bir ülkeden, şartlar elverdiği takdirde hicret edilmesinin gereği üzerinde duruluyor.

11- En güzel ve mutlu sonucun mutlaka mü'minler için hazırlandığı müjdeleniyor.

12- Gerçek ve hakiki hayatın, âhiret hayatı olduğu işlenerek mü'minler bu konuda aydınlatılıyor.

13- Kureyş Kabilesi'nin nankörlüğü konu ediliyor.

٢٩ سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوٓا أَنْ يَقُولُوٓا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ
فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ
﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ
﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾
وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ الْعَٰلَمِينَ ﴿٦﴾ وَالَّذِينَ
ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ
الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

1- Elif - Lâm - Mim.

2- İnsanlar, "inandık" demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerini, çetin sınavlardan geçirilmeyeceklerini mi sanırlar?

3- Andolsun ki onlardan öncekilerini de çetin sınavlardan geçirmişizdir. Allah, elbette doğru olanları da bilir, yalancıları da bilir.

4- Yoksa o çeşitli kötülükleri işleyenler bizi (âciz bırakıp) geçeceklerini mi sanırlar? Hükmettikleri şey ne kötü!

5- Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, elbette Allah'ın belirlediği ecel (ölüp O'na kavuşma saati) gelecektir. Allah işiten ve bilendir.

6- Kim (Allah yolunda, Allah sözü daha yüce olsun diye) cihâd ederse, o gerçekten kendi lehine cihâd etmiş olur. Çünkü Allah elbette âlemlerden müstağnidir (hiç kimsenin cihâd etmesine ihtiyacı yoktur).

7- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanların şüphesiz ki kötülüklerini (tevbeleri sebebiyle affedip) örter ve temizleriz ve yaptıklarını en güzeliyle mükâfatlandırırız.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretten sonra Mekke'de yaşayanlardan bazı kimselerin Allah kalplerini yumuşattı da İslâm'a ısındılar ve arkasından Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in getirdiği esaslara inandılar. Onların bu olumlu kararlarını duyan Medine'deki mü'minler onlara: "Medine'ye hicret etmediğiniz takdirde ne ikrarınız, ne de İslâmiyet'i din olarak seçmeniz makbul tutulur" diye haber gönderdiler. Bunun üzerine onlar hicret etmek üzere yola çıkınca azgın müşrikler yollarını kesip yalnız engel olmakla kalmayıp bir de işkencede bulundular. O yüzden yeni Müslümanlar hicret edemediler. Yukarıdaki âyetler onların bu halini tasvir eder anlamda inince durum kendilerine bildirildi. Bunun üzerine tekrar hicrete karar verdiler ve engel olanlarla gerekirse vuruşacaklarını söylediler. Sonunda o yüzden onlarla kendilerine engel olanlar arasında vuruşma meydana geldi; kimi şehit, kimi de gazi oldu. 0 sebeple de Nahl suresinin 110. âyeti şu mealde indi:

"Sonra çeşitli işkence ve eziyete uğratılan, ardından hicret eden; sonra da Allah yolunda savaşan ve sabreden kimseler için şüphesiz ki Rabbin çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Bu âyetler, müşriklerden eza ve cefa gören Seleme b. Hişam, İlyas b. Ebi Rebi'a, Velid b. Velid, Ammar b. Yâsir ve benzeri mü'minler hakkında inmiştir.[2] Onları teselli etmekte ve müjdelemekte olan bu âyetler, yakın gelecekte mü'minlerin başarıya erişeceğine işarette bulunmaktadır.

İLGİLİ HADİSLER

İlk Müslümanlardan Habbab b. Eret (radıyallahu anh) anlatıyor: "Müşriklerin bize yaptığı eza ve cefadan çok tedirgindik. Kabe'nin gölgesinde üstlüğünü yastık yapıp ona dayanarak gölgelenmekte olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e gittik ve "Bize yardımcı olamaz mısın, bizim için duâ etmez misin?" diyerek dert yandık. O bize şöyle buyurdu: **"Sizden önceki**

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-te'vil: 3/416 - Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'ân: 19/83

2 Lübabu't-Te'vil: 3/416

mü'min kişi yakalanır, kazılmış çukura atılır, sonra da testere getirilip başının üstüne konularak ikiye bölünür ve demir tarak getirilip etine ve kemiğine geçirilirdi, buna rağmen dininden dönmezdi, yani bu elim azap onu dininden döndüremezdi. Allah'a andolsun ki, bu dâvamız tamamlanıp başarıya erişecektir. O kadar ki, süvari bir kişi San'a'dan kalkıp Hadramevt'e gidecek ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacaktır ve koyunları hakkında da kurttan (canavardan) endişe duymayacaktır. Ama ne var ki, siz pek acele ediyorsunuz."[1]

Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in yanına girdiğimde O'nu (sıtma) ateşi içinde gördüm. Elimi kendisine dokundurduğumda ateşini yorgan üzerinde hissettim. Bunun üzerine dedim ki:

- Ateşin ne de şiddetlidir! Buyurdu ki:

- Biz peygamberler böyleyizdir; hem başımıza gelen belâ şiddetli olur, hem de mükâfatımız (o nisbette büyük olur).

Tekrar sordum, dedim ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! İnsanlardan en şiddetli belâya uğratılanlar kimlerdir?

- **Peygamberlerdir,** buyurdu.

- Onlardan sonra kimlerdir? diye sordum.

- Salih kişilerdir. Onlardan biri fakirliğe uğrar ve ancak ortası kopuk yırtık bir üstlük bulabilir. Hem onlardan biri sizin genişlik ve refah ile sevindiğiniz gibi, belâ ile sevinir, diye cevap verdi.[2]

- Bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e şöyle sordum: Ey Allah'ın Peygamberi! İnsanlardan en çok ve en çetin belâya uğrayanlar kimlerdir?

- Peygamberlerdir, sonra da derece derece birbirini izler; adam dinine bağlılığı nisbetinde belâ ve imtihanla karşılaşır. Dindarlığında sağlamlığı ve sebatı oranında belâsı şiddetlenir. Dindarlığında gevşek-

1 Müsned-i Ahmed: 5/111- 6/395

2 Buhari/Maraz: 2,3,13,14, 16-Müslim/Birr: 45-İbn Mâce/Fiten: 23-Dârimi/Rikak: 57-Ahmed: 1/381, 441, 455

liği varsa ona göre belâ ile karşılaşır. Mü'min kul yeryüzünde, üzerinde hatâ ve günah olmaksızın gezip dolaşıncaya kadar belâ ondan ayrılmaz, diye cevap verdi.[1]

Elif - Lam - Mim

Diğer surelerde olduğu gibi, bunlar mukatta'a harflerdendir. Allah ile peygamberi arasında bir şifre ve aynı zamanda surenin özeti ve anahtarı mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir.

İmanın Ölçüsü

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوٓا اَنْ يَقُولُوٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

"İnsanlar, 'inandık' demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerini, çetin sınavlardan geçirilmeyeceklerini mi sanırlar?"

Bilindiği gibi, imân kalbe dayanır, yani onun yeri ve yurdu kalptir. O bakımdan imânın sağlamlığını, çürüklüğünü; kuvvetliliğini ve zayıflığını ibâdetlerle de kesin olarak ortaya koyamayız. Ancak ibâdet, duâ, zikir, iyilik, hakseverlik, erdemlik imanın meyveleri ve içten dışa vuran belirtileridir; fakat kesin kıstası değildir.

İlgili ikinci âyetle, ibâdetle birlikte kişinin imânından ve dindarlığından dolayı uğrayacağı belâ ve mihnetlere göğüs germesi, dayanma gücünü ortaya koyup Allah'a daha çok bağlanması, şüphesiz ki onun imânındaki sadakatini ortaya koyacağına delil gösterilmektedir.

O bakımdan mü'minler, ölünceye kadar devamlı sınavdan geçirilmekte; belâ ve mihnetlerle mücadele etmektedirler.

Bundan amaç nedir, yani bu mihnetli yolda yürümenin ne gibi faydaları söz konusudur? Kişi hem Allah'a imân etsin, hem de o yüzden çetin sınavlar versin, ezâ ve cefayla karşılaşsın! İmânın mükâfatı bu mudur?

Her ne kadar çoğumuzun hatırına gelen, bu gibi sorularsa da, asıl hikmet bu değildir. Zira nimet külfetle orantılıdır; külfetsiz nimetin gerçek değeri bilinmez. Allah'a dosdoğru imân, ebedi saadetin değişmeyen, eskimeyen ve kıymetini kaybetmeyen anahtarıdır. Aynı zamanda insan olmanın, amaca yönelmenin tek yoludur. O halde imân, gerçek anlamıyla

1 Tirmizi/Zühd: 57 - İbn Mâce/Fiten: 23 - Dârimi/Rikak: 67 – Ahmed: 1/173, , 180, 185

pahası biçilmez bir değerdir ve insana verilen en üstün nimet ve devlettir. O bakımdan külfeti de o nisbette büyük ve ağırdır.

İlgili âyetle bu husus işleniyor ve mü'minlere bilgi verilerek kendilerini bu vadide iyi eğitmeleri isteniliyor.

Böylece imanla ilgili sınavlarda azim ve irâdesini, Allah'a güven ve bağlılığını kaybedenlerin yalancı veya şüpheci; kaybetmeyenlerin ise sadık olduğu ortaya çıkar da gerçek mü'min münafıktan seçilip ayırt edilir.

Allah'ı Âciz Bırakmak Mümkün Değildir

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Yoksa o çeşitli kötülükleri işleyenler bizi (âciz bırakıp) geçeceklerini mi sanırlar? Hükmettikleri şey ne kötü!"

Cenab-ı Hak sonsuz kudret sahibidir; tükenmez rahmet kaynağı ve mutlak ganidir. Kâinat her parçasıyla O'nun kudretinin ve rahmetinin eseridir ve her şey aralıksız O'na muhtaçtır; O'nun ise hiçbir şeye ihtiyacı söz konusu değildir. Kitap indirmesi, peygamber göndermesi, kullarına olan geniş rahmetinin tezahürlerinden biridir. İyi ve kötü iş ve amellerin karşılığı sadece sahibine aittir. O halde hayatı boyunca iyi ve yararlı amellerde bulunanlar Allah'ın mülkünde bir şey artıramazlar; O'nu daha zengin kılmış olmazlar. Durmadan kötülük işleyenler de O'nu fakir ve âciz bırakamazlar. O ne ise odur ve öyle kalacaktır. O bakımdan belirttiğimiz hükmün aksine bir düşünce ve görüş yakışıksız, yersiz ve anlamsızdır; sahibini inkâr bataklığına düşürmekten başka bir şeye yaramaz.

O halde Cenab-ı Hak ile yarışa heveslenenler veya O'nu âciz bırakıp geçeceklerini sananlar hep aldanmışlardır. İnsanoğlu henüz bütünüyle kendine kumanda edememekte, iç organları onun irâde ve isteği dışında faaliyetlerini sürdürmektedir. Kendi bünyesiyle bir çok yönlerden irtibatsız kalan ve öylece kendi iç organları hakkında acz içinde bulunan insan, Allah (celle celaluhu) ile yarışabilir mi veya O'nu herhangi bir konuda âciz bırakabilir mi?

Allah'a Kavuşmayı Gönülden Arzulamak

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, elbette Allah'ın belirlediği ecel (ölüp O'na kavuşma saati) gelecektir. Allah işiten ve bilendir."

İmân temeli üzerinde filizlenip gelişen Allah sevgisi insanın kalbini ve ruhunu doldurup her zerresine sızınca, sevgi aşk derecesine yükselir. Öylece âşık her söz ve fiilini o doğrultuya çevirir ve her amelini ona göre yerine getirir. Artık dünya hayatı onun için basit bir araç, önemsiz bir dönemdir. O bakımdan onu âhirete hazırlanma dönemi ve Allah'a kavuşma aracı olarak kullanır.

Ne var ki âşık ne kadar erken Rabbine kavuşmayı arzu etse de takdir edilen ecelin gelmesini beklemek zorundadır. Nitekim Mevlânâ Celâleddin Rumi, ölüm gecesini "şeb-i arus" yani düğün gecesi olarak vasıflandırmış ve Allahına kavuşmanın mutlu anlarını ancak bu tabirle ifadeye çalışmıştır.

İnsan ömrü kısa olmakla beraber, çok arzu edilen günlerin gelmesini beklemek ona uzun gelir. Hele bir de o beklenilen dem, Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve gufran havasına girmek mutluluğu olursa.

İlgili beşinci âyetle bu inceliğe işaret edilmektedir ki, bu bir bakıma Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in irfan mektebinde eğitilen bahtiyar mü'minlerin ruhi heyecanını yansıtmakta, kalplerinin derinliğine kök salan imânlarının aşk derecesine yükseldiğini ifade etmektedir.

Cihâdın Hedefi

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ

"Kim (Allah yolunda, Allah sözü daha yüce olsun diye) cihâd ederse, o gerçekten kendi lehine cihâd etmiş olur. Çünkü Allah elbette âlemlerden müstağnidir (hiç kimsenin cihâd etmesine muhtaç değildir)."

Hadis-i Rasulullah'ta ifadesini bulduğu gibi, kim Allah sözü daha yüce olsun diye cihâd ederse, onun bu hizmeti Allah'ın büyüklüğünü artırmaz; cihâdı bırakıp kendi çıkarıyla, yani nefis ve dünyasıyla haşır-neşir olan kimseler de Allah'ın büyüklüğünden bir şey eksiltemezler.

Ancak "cihad" sözü ne gibi manalara delâlet etmekte ve ne gibi hükümler taşımaktadır?

Gerek el-Müfredat müellifi, gerekse Kamus müellifi bu kelimenin şu manalara, -yer aldığı cümle itibariyle- delâlet ettiğini belirtmişlerdir:

a) Güç ve takat

b) Amaç ve sonuç

c) Çalışıp çabalamak

d) Meşakkat ve sıkıntı

e) İmtihan ve deneme

f) Hastalığın tesiriyle sıskalaşıp halsiz kalmak

g) Yemeğe karşı iştiha duymak..

Düşman ile Allah (celle celaluhu), din, vatan, namus uğruna savaşmak anlamına gelen "cihad" bütün bu manaları içermektedir. Zira savaş bir amaç ve elde edilmek istenen bir sonuç için yapılır. Savaşta güç ve kudreti bütünüyle ortaya koymak ve o yüzden meşakkat ve sıkıntıya katlanmak, aynı zamanda çetin bir sınavdan geçmek söz konusudur. Sonra da ebedi saadet yurduna ve orada cemalullaha erişme arzusu vardır.

Üç şey ile cihad edilir:

1- Bilinen ve gözle görülen düşmanla,

2- İnsanın kıyamete kadar düşmanı olarak faaliyet halinde bulunan şeytanla,

3- Nefisle.

Birinci düşman dünyamızı yıkar ve bizi esaret altına sokarak hürriyetimizi yok eder. İkinci ve üçüncü düşman, hem dünyamızı, hem âhiretimizi berbat eder, bizi yüce amaçlardan, kutsal değerlerden uzaklaştırıp hayvani duygularımızı kamçılayarak plândaki yerimizden ve hilkatimizin gerektirdiği gayeden uzaklaştırır.

Görüldüğü gibi, bu her üç düşmanla savaşmak bütünüyle kendi lehimize, savaşı terketmemiz aleyhimize birtakım sonuçlar doğurur. Buna paralel olarak cihâd edenler, ilâhi emre uydukları için O'nun rızasına ermiş olurlar; terkedenler ise, O'nun gazabını kendi üzerlerine çekme basiretsizliğini ortaya koymuş bulunurlar.

İşlenilen İyiliklerin En Güzeliyle Mükâfatlandırma

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ

"İman edip iyi yararlı amellerde bulunanların şüphesiz ki kötülüklerini (tevbeleri sebebiyle affedip) örter ve temizleriz ve yaptıklarını en güzeliyle mükâfatlandırırız."

İman ve amel-i sâlih birbirini tamamlayan iki kavramdır. Gerçi Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, amel-i sâlih imândan bir cüz değildir. O bakımdan "birbirini tamamlayan iki kavram"dan kasdımız şudur: İmân olmayınca amel-i sâlih değersiz kalmakta; amel-i sâlih olmayınca, imân meyvesiz bir ağaç anlamını hatırlatmaktadır. Ve esasen imânın hedefi, ilâhi rıza doğrultusunda amel-i sâlihtir. O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'in bazı istisnalarla bu iki kavramı bir arada anması, bizi daha etraflı düşünmeye ve kendi lehimize birtakım olumlu sonuçlar çıkartmaya şevketmek içindir.

Ancak insan tamamen kötülüklerden, günahtan sıyrılıp hayatını bütünüyle sâlih amellerle dolduramaz; zira bu çok zor bir iştir. Böyle mazhariyet peygamberlere has bir lutuftur. Çünkü onların "ismet" sıfatı vardır. O bakımdan bilerek, bilmeyerek işlenilen kötülüğün arkasından pişmanlık duyup tevbe etmek ve sâlih amellere yönelmek, o kötülüklerin affedilip temizlenmesine vesile olur ve sonra da bu güzel niyetle yapılan iyi yararlı ameller daha güzeliyle karşılık görür.

İşte hayatımızın her gününde iyiliklerle kötülükler arasında dönüp dolaşırken, kötülükleri azaltıp iyilikleri çoğaltmaya çalışmak da cihâdın bir başka yanıdır ki bu; takat, gayret, meşakkat, ilgi ve iştiha ister.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, "imân ettim" denildikten sonra işin bitmediği, kulun sadakatini belgeleyecek birtakım sınavların başlayacağı üzerinde duruldu. Arkasından doğruları yalancılardan ayırt etmek; iyileri mükâfatlandırmak, kötüleri de cezalandırmak konusu işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle ana-babaya iyilikte bulunmamız tavsiye edilirken, onların bizi Rabbimize karşı günaha sevkedecek emir ve tavsiyelerine itaat etmememiz bildiriliyor. Sonra da iman edip sâlih amellerde bulunan

kişilerin "salihler" zümresine katılacağı, yani onlar arasında yer almalarının sağlanacağı müjdeleniyor.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

8- İnsana, ana-babasına iyi davranmasını, güzellikle muamele etmesini tavsiye ettik, (Bununla beraber) onlar, hakkında bilgin olmadığı bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşıp ağırlıklarını koymaya çalışırlarsa, o zaman onlara itaat etme; dönüşünüz ancak banadır; yapageldiklerinizi size bir bir haber veririm.

9- Dosdoğru imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları elbette iyi-yararlı kişilerin arasına yerleştiririz.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh) diyor ki:

- Anama hep iyilik eder, hatırını hoş tutardım. İslâm'a girdiğimi öğrenince bana kızdı ve "Vallahi ya bu yeni dinden dönersin ya da ölünceye kadar bir şey yiyip içmeyeceğim" diyerek yemin etti. Bir-iki gün bir şey yemedi ve içmedi; derken inkarcı sapıklar benim için "ana katili" diyerek yaygara yapmaya başladılar. Bunun üzerine kalkıp anneme gittim ve dedim ki: "Senin yüz tane canın olsa, her canın bir bir çıksa, yine de dinimi bırakacak değilim. İstersen bir şey ye, istersen yeme." Annem benim kesin kararımı anlayınca, başka çare bulamadı ve yiyip içmeye başladı. O sebeple de yukarıdaki âyetler indi.[1]

İbn İshak'a göre: Âyet, Sa'd b. Mâlik ez-Zühri hakkında inmiştir. İbn Mesir'e göre: Mus'ab b. Sa'd hakkında inmiştir.[2]

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/328

2 Lübabu't- Te'vil: 3/417

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez."[1]

"Allah'a karşı isyanı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmez. İtaat ancak ma'rufta (dinen, örfen ve aklen uygun olan hususlarda)dır."[2]

"Yaratan'a isyanı gerektiren şeyle de hiçbir mahluka itaat edilmez."[3]

Ana-Babaya İyilik

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا

"İnsana ana-babasına iyi davranmasını, güzellikle muamele etmesini tavsiye ettik. (Bununla beraber) onlar, hakkında bilgin olmadığı bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşıp ağırlıklarını koymaya çalışırlarsa, o zaman onlara itaat etme."

Aile bağlarının gevşememesi, küçüklerle büyükler arasında sevgi ve saygının ölçülü biçimde devam etmesi; yaşlanan büyüklerin toplumdan itilip kendi kaderlerine terkedilmemesi için Kur'ân'da yedi ayrı yerde ana-babaya karşı iyi davranmamız, onlarla saygının gerektirdiği en güzel anlamda ilgi kurmamız emredilmekte ve böylece Cenab-ı Hakk'a itaatten sonra ana-babamıza itaat etmemizin farz olduğu belirtilmektedir.

Sözü edilen yedi emir ve tavsiye çerçevesinde iki yerde ana-babamıza şükran borcu taşıdığımız hatırlatılmakta; iki yerde onlar için Allah'tan af ve mağfiret dilememiz tavsiye edilmektedir.

Bilindiği gibi, sevgi daha çok yukarıdan aşağıya doğru iner. O bakımdan evlenip eş ve çocuk sahibi olan evlâdın, ana-babasına olan sevgisi kısmen de olsa azalabilir. Her ne kadar neslin devamından yana böyle bir duygu doğuştan insanda mevcutsa da, din ve sağlam örf o duyguyu yönlendirir de ana-babayı sevip saymayı gerekli kılarak onu bir bakıma ibâdetle eşdeğerde tutar.

---

1 İbn Mâce/Cihad: 40 - Ahmed: 1/400, 409-5/325, 429

2 Buhari/Ahkâm: 4 Ahad: 1, Meğazi: 59 - Müslim/İmaret: 30, 40 - Ebu Dâvud/Cihad: 87 - Nesâi/Bey'at: 34 - Ahmed: 1/82, 94, 124

3 Müslim/İmaret: 39 - Ebu Dâvud/Cihad: 87 - Nesâi/Bey'at: 34 - İbn Mâce/Cihad: 40 - Ahmed: 1/129, 131- 4/426, 427, 436-5/67

Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde ana-baba hakkına ağırlık verilmesinin bir diğer önemli sebebi de şudur: Doğan çocuklarını büyütüp topluma kazandırmak ve onları iyi, yararlı düzeye getirmek için her şeylerini kullanıp uzun yıllar omuzlarında ağır bir yük taşımaları söz konusudur. O bakımdan ana-babamızın hakları ödenmeyecek kadar çoktur.

Allah'a Karşı Günahı Gerektiren Hususlarda Kimseye İtaat Edilmez

Âyet ve ilgili hadislerin açık delâletinden şunu anlıyoruz: Allah'a isyanı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmez. Ancak bu, istisnası olmayan genel bir hüküm müdür, yoksa bazı hallerde zevahiri kurtarmak için isyana cevaz verilebilir mi?

Hemen söyleyelim ki, bu hükmün de birtakım istisnai durumları söz konusudur. Şöyle ki: Mal ve can tehlikeye düştüğü anlarda, kalben günah ve isyandan tiksinilip nefret duyulduğu; gönül imân ve Allah'a bağlılıkla yatışkanlık sağladığı halde, sadece dil ile günah ve isyanı gerektiren bir itaat ve itirafa ruhsat verilmiştir.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan iki kişiyi yakalatıp huzuruna alan yalancı peygamber Müseyleme, onlardan birine soruyor: "Muhammed hakkında ne dersin?" O da: "O, Allah'ın peygamberidir" diyor. Müseyleme bu defa ona: "Ya benim peygamberliğim hakkında ne dersin?" diye soruyor. O da: "Olabilirsin." diye cevap veriyor. Bunun üzerine Müseyleme onu serbest bırakıyor ve diğerine soruyor: "Muhammed hakkında ne dersin?" O da şu cevabı veriyor: "O Allah'ın kulu ve rasulüdür." Müseyleme ona: "Ya benim peygamberliğim hakkında ne dersin?" diye sorunca, o şu cevabı veriyor: "Benim bu hususta dilim lâl-ü ebkemdir, konuşamam." Bunun üzerine Müseyleme onu öldürtüyor.

Hayatını kurtaran sahabi çok üzülüyor ve arkadaşının Hakk'ı söylediğinden ötürü şehit edildiğini, kendisinin ise, birkaç gün daha yaşamak için hakkı gizlediğini düşünerek fazlasıyla müteessir oluyor ve "Yazıklar olsun bana!" diyerek kendi kendini kınıyor. O böylesine bir duygu ve perişanlık içinde Medine'ye gelip Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıyor ve olup bitenleri O'na arz ediyor. Cenab-ı Peygamber (aleyhisselam) ona soruyor:

- **Sen ona öyle cevap verirken kalbin imân ile mutmain (yatışmış) değil miydi?**

- **Kalbim mutmain idi**, diye cevap veriyor. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ona:

- **Arkadaşın doğru olanı söylediği için şehit edilmiştir. Sen canını kurtarmak için doğru olanı gizlemiş bulunuyorsun; o bakımdan günahkâr sayılmazsın.**

O halde mal ve can tehlikeye girdiği hallerde, Allah'a isyanı gerektiren hususlarda başkasına itaat sırf dil ile olur da kalp, imân ve Allah'a bağlılıkla yatışmış ise, kişi hem dinden çıkmaz, hem de günahkâr sayılmaz. Zira hayat hakkı muhteremdir ve korunması vaciptir.

Salih Ameller (İyi Yararlı İşler)

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى الصَّالِحِينَ

"Dosdoğru imân edip iyi yararlı amellerde bulunanları elbette sâlih kişilerin arasına yerleştiririz."

İslâm dini sâlih amelleri, yani iyi yararlı işleri tanımlamış ve sinirini belirlemiştir. O bakımdan diyebiliriz ki, dinimiz bu önemli konuyu kişilerin anlayış ve mantığına bırakmamıştır. Zira birine göre, iyi ve yararlı sayılan iş ve amel, diğerine göre zararlı kabul edilebilir. Fertlerin anlayış, kavrayış, görüş ve mantıkları farklı olabilir.

O halde Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ifadesini bulan "sâlih ameller", Allah'ın emirleri doğrultusunda, O'nun rızasına uygun ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın tavsiyeleri ve uygulamaları ölçüsünde yapılan iyi yararlı işler, "sâlih ameller" olarak kabul edilir. Aynı zamanda bunlar sırf âhiretle ilgili işlerle kayıtlı değildir, dünya ve âhireti huzur ve güvene, mutluluk ve esenliğe kavuşturan her iş ve ameli kapsamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhisselam) hem Allah'ın son Rasulüdür, hem de din ve dünya işlerini düzene sokup sistemleştiren ve bunun için statüler meydana getiren en büyük devlet adamıdır. Kur'ân-ı Kerim'de de bu devletin anayasası yer almakta ve gereken bütün bilgilerin teması verilmektedir.

O bakımdan imân temeli üzerinde kurulan sâlih amellerin övgüye lâyık olduğu, büyük ecirlerle mükâfatlandırılacağı bildirilirken, salih amellerde bulunan kişilerin, peygamberler, sıddikler, şehitler ve veliler kafilesine katılacağı müjdelenmektedir. Şüphesiz bu kafileye katılış iki yerde

gerçekleşir: Biri kabir âlemi denilen Berzah'ta, diğeri ikinci hayata gözlerimizi açtığımızda.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ana-babaya iyilikte bulunup saygı göstermemiz tavsiye edildi. Ancak bizi Allah'a karşı günahkâr kılacak hususlarda onlara da itaat edilmeyeceğine dikkatlerimiz çekildi. Sonra da sâlih ameller üzerinde durularak, sâlihler kafilesine katılma konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imân nimetine erişenlerin Allah yolunda yürürlerken birtakım eza ve cefaya uğramalarının her zaman mümkün olduğu üzerinde duruluyor ve böyle anlarda Allah'a olan güven ve bağlılığın sarsılmaması telkin edilerek mü'minlere bilgi veriliyor. Sonra da Allah'a ve âhirete dosdoğru veya hiç inanmayan bazı sapıkların, mü'minleri Allah yolundan uzaklaştırmak için birtakım telkinlerde bulunabilecekleri konu edilerek bu hususta aydınlatıcı hükümler konuluyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِى اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ
اللّٰهِ ۭ وَلَئِنْ جَاۗءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۭ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا
فِىْ صُدُوْرِ الْعٰلَمِيْنَ ۝ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ
۝ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوْا سَبِيْلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ وَمَا
هُمْ بِحٰمِلِيْنَ مِنْ خَطٰيٰهُمْ مِّنْ شَيْءٍ ۭ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ
وَاَثْقَالًا مَّعَ اَثْقَالِهِمْ ۡ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ۝

10- İnsanlardan öyleleri de var ki, "Allah'a imân ettik" derler. (Ama) Allah yolunda bir eziyete uğrarlarsa, insanların ezâ ve cefâsını Allah'ın azabı gibi sayarlar ve eğer Rabbinden bir yardım gelirse, "Biz elbette sizinle beraberdik" derler. Allah, âlemlerin (bütün insanların) göğüslerinde olanı (doğruluğu, yalan ve ikiyüzlülüğü, inkâr ve sapıklığı) en iyi bilen değil midir?

11- Ve andolsun ki, Allah, imân edenleri de bilir, ikiyüzlü dönekleri de bilir.

12- İnkâr edenler, imân edenlere derler ki: "Siz bizim yolumuza uyun, kusur ve günahlarınızı yüklenelim." Halbuki onların kusur ve günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar şüphen olmasın ki yalancılardır.

13- Andolsun ki onlar kendi (günah) ağırlıklarını ve kendi ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar yüklenecekler ve uydurup ortaya attıkları iftiradan kıyamet gününde mutlaka sorulacaklardır.

İNİŞ SEBEBİ

Tabiin'den Mücahid'e göre: Bu âyetler, dilleriyle inanıp kalplerinde şüphe ve kararsızlık bulunanların, Allah yolunda başlarına bir musibet ve belâ gelince fitneye düşüp döneklik yapması ve ikiyüzlü davranması üzerine indirilmiştir.[1]

Dahhak'a göre: Mekke'de görünürde imân eden, fakat müşriklerin saldırısına uğrayınca putperestliğe dönen münafıklar hakkında inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim İslâm'da güzel bir yol, iyi bir çığır açarsa, onunla amel edildiği sürece sevabı, hayatında da, öldükten sonra da onadır. Kim de kötü bir çığır açarsa, onunla amel terkedilinceye kadar (doğacak) günah kendisinedir."[3]

"Kim İslâm'da güzel bir yol, iyi bir çığır açarsa, onun sevabı ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin sevabı -sevaplarından bir şey eksilmeksizin- kendisinedir. Kim de kötü bir çığır açarsa, onun günahı ve onunla amel edenlerin günahı -günahlarından bir şey eksilmeksizin- onadır."[4]

"Herhangi bir çağrıcı, (halkı) sapıklığa çağırır da kendisine uyulursa, uyanların günahları, - Günahlarından bir şey eksilmeksizin- ona yükletilir. Hangi çağrıcı da doğru yola çağırır da kendisine uyulursa, uyanların sevaplarının bir misli - sevaplarından bir şey eksilmeksizin-

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/330

2 Tefsir-i Kurtubi: 13/330

3 Müslim/İlim:15, Zekât: 69 - Nesâi/Zekât: 64 - Ahmed: 4/357, 359, 361

4 Müslim/İlim:15, Zekât: 69 - Nesâi/Zekât: 64 - Ahmed: 4/357, 359, 361

ona verilir."[1]

Kalpte Kök Salmayan İman

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ

"İnsanlardan öyleleri de var ki, "Allah'a imân ettik" derler. (Ama) Allah yolunda bir eziyete uğrarlarsa, insanların eza ve cefasını Allah'ın azabı gibi sayarlar."

İmanın yeri kalptir. Zevkine erişilen ve kalpte kök salan bir imân elbette ki şüphe çemberini aşmış ve sağlam bir zemine oturmuştur. Zevahiri yani görünürü kurtarmak için zorlayıcı ortam ve şartlar karşısında dil ile inanmamış gibi görünmek, münafıklık alâmeti sayılmaz. Ama kişisel çıkarını düşünerek kalben inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve bir musibetle karşılaşınca da ölçü ve dengesini kaybeden kimsenin bu durumu, nifak belirtisini yansıtır. Kur'ân öylesine "münafık" yani ikiyüzlü dönek sıfatını verir. Hemen her devir ve çağda Müslüman cemaati arasında bu gibiler bulunabilir.

Münafıklar dışında bir de taklit yoluyla inananlar vardır ki, onlardan bilgi, kültür ve irfanını geliştirmeyip cehalet düzeyinde bir ömür tüketenleri, İslâm'ın ve Müslümanların refah, mutluluk ve barış günlerinde mü'min; sıkıntılı, meşakkatli ve musibetli günlerde kâfirdirler veya küfre çok daha yakındırlar. O bakımdan her aklı eren ve Allah'ı bilen kimsenin imanını tahkike erdirmesi gerekmektedir. Zira ilgili âyetle her ne kadar münafıkların dönekliği yeriliyorsa da, aynı âyet bu gibilerini, yani imanını taklitten kurtarmayıp onu bir bakıma sallantıda bırakanları da kapsamaktadır.

İman cephesi kuvvetlendikçe, İslâm cemaati sahnede ağırlığını hissettirdikçe, münafıklar da o nisbette çoğalır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, şehir devletinin temelini atıp hatırı sayılır bir kuvvet oluşturunca, Medine'de hayli münafık türemiş ve bunlar yıllarca mü'minleri rahatsız etmişlerdi. İmanla küfür arasında mekik dokumaları hem müşrikleri, hem de mü'minleri aldatma rolünde sürüp giderken Tebük Se-

1 Müslim/İlim: 16 - Buhari/İ'tisam: 15 - Tirmizi/İlim: 15 - İbn Mâce/Mukaddeme: 14 - Taberâni/Kur'ân: 41

feri'yle bu gibilerin maskesi iyice düşmüş ve İslâm toplumundan çıkartılıp bir bakıma tecrit edilmişlerdir.

Ağır Vebal Yüklenenler

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ

"İnkâr edenler imân edenlere derler ki: "Siz bizim yolumuza uyun, kusur ve günahlarınızı yüklenelim." Halbuki onların kusur ve günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar şüphen olmasın ki yalancılardır."

Beyni yıkanan ve puta tapınmayı önyargı haline getiren kişiler, bulundukları toplum içinde yalnızlıktan, hiç değilse azınlıktan kurtulmak ve mü'minlere karşı duydukları kin ve öfkelerini tatmin etmek için durmadan yoldaş edinmeye çalışırlar. Zayıf imanlı ve cılız iradeli şahsiyetsiz kişileri çarçabuk aldatmayı becerirler ve öylelerini tam ikna etmek için de, "Canım sen bize uy, bundan dolayı bir günah ve vebal varsa, bize olsun" derler. Alkolik kimse alkolikleri, kumarbazlar kendileri gibilerini çoğaltmak gayretinde oldukları gibi, küfür ve ahlâksızlıkla şartlanmış olanlar da, inkarcı azgınların çoğalmasını kendilerine iş ve ideal edinirler.

İlgili âyetle bu gibi tehlikeli inkarcı sapıklara dikkat çekilmekte ve kıyamet gününde bunların nasıl ağır bir vebal altında bulundukları halde sorguya çekilecekleri haber verilmektedir. Sapıtan ve sapıttıranlar, hem kendi günahlarını, hem de sapıttırdığı insanların günahlarını -o günahlardan hiçbir şey eksilmeksizin- yüklenirler.

Kim gerçeği ne kadar gizlerse gizlesin, Müslüman cemaati arasında ne kadar münafıklık yaparsa yapsın ve imân edenleri Allah yolundan ne kadar alıkoymaya çalışırsa çalışsın, bunun bütün günah ve vebali kendisine aittir. Allah (celle celaluhu) kalplerde dönüp dolaşanı bilir; kişinin amelini niyetine göre ölçer ve değerlendirir. Zira eninde-sonunda dönüş O'na olacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân nimetine erişen mü'minin, Allah yolunda şerefli hizmetlerde bulunurken, birtakım eza ve cefalara uğramasının mukadder olduğu konu edildi. Kalpte kök salan bir imânın bu gibi sıkıntı veren olaylar karşısında sarsılmayacağına işaretle yaşamakta olan mü'minlere bu konuda ölçü verildi. Arkasından inkarcı sapıkların zayıf imanlı ki-

şileri Allah yolundan alıkoyma gayretlerine dikkat çekilerek aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfür ve nifakla uzun yıllar mücadele eden Nuh (aleyhisselam) konu edilerek mü'minler teselli ediliyor ve yakın gelecekte küfrün baş aşağı geleceği, imânları uğruna birçok işkence ve hakarete maruz kalanların başarıya erişip kurtulacakları dolaylı şekilde haber veriliyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

14- Andolsun ki, Nuh'u kendi milletine (uyarıcı peygamber olarak) gönderdik. Aralarında -Elli yılı müstesna- bin yıl durdu. (Sonuç alamayınca) onlar zâlimler iken tufan kendilerini yakalayıverdi.

15- Biz onu da gemide bulunanları da kurtardık ve bu olayı bütün milletlere ibret ve öğüt kıldık.

Hakk'ı Kabul Ettirmenin Zorluğu

Nuh (aleyhisselam) uzun yıllar tebliğ ve irşat görevini sürdürürken, kâfirlerin çeşitli sataşmalarına ve saldırılarına maruz kalmıştır. Hele bir de uyarı ve tebliğ birkaç asır sürmüşse, görevli Peygamber'in neler çektiğini anlatmaya gerek yoktur.

İşte bu olaylar insanoğluna, Yüce Yaratan'ını tanıtmanın, hakkı kabul ettirmenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bir de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i düşünelim, O yalnız bir kavim ve millete değil, bütün kavim ve milletlere gönderilmiş ve tek başına tebliğ sahnesine çıkarak bütün dünyayı karşısına almıştır. Davasının büyüklüğünü ve azametini, elindeki vasıtaların küçüklüğünü dikkate alırsak, Nuh Peygamber'den daha çok sıkıntı çektiğini anlamakta gecikmeyiz.

Bunun sebebi açıktır: İnsandaki nefis denilen ve bir bakıma şuur altında üstlenen itici kuvvet devamlı kötülüğe eğilimlidir; hayvani yönü ağır basar. Hak, güzel ahlâk ve sağlam örf ve âdet, bu doğrultudaki ciddi eğitim, nefsin aşırılıklarını asgariye düşürmeye ve ruhtaki meleki sıfata

ağırlık kazandırmaya, hiç değilse ikisi arasında denge kurmaya yöneliktir.

Nuh (aleyhisselam)'ın dokuz asırdan fazla küfür ve azgınlıkla mücadele etmesi, işin azametini, hizmetin ağırlığını; Hakk'ın, -anlama yeteneği dumura uğramışlara- ne kadar acı geldiğini bize öğretmekte ve bir bakıma kısa sayılacak bir süre içinde mücadele vermekte olan Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile arkadaşları teselli edilmekte ve harcanacak ömrün, ortaya konulacak azim ve gayretin, sergilenen himmet ve dayanma gücünün, dâvanın büyüklüğü, hakkın azizliği ve sağlayacağı mutluluğun sonsuzluğu ile eşdeğerde olması hatırlatılmaktadır.

Nuh (aleyhisselam)'ın Çok Yaşaması

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

"Andolsun ki Nuh'u kendi milletine (uyarıcı peygamber olarak) gönderdik. Aralarında -Elli yıl müstesna- bin yıl durdu."

Nuh (aleyhisselam)'ın çok yaşadığı kutsal kitaplarda açıklanmıştır. Tevrat'ta "Nuh'un bütün günleri dokuz yüz elli yıldı ve öldü"[1] denilirken Kur'ân-ı Kerim, Tevrat'ın bu bölümünü hem tasdik, hem tashih ederek Nuh (aleyhisselam)'ın kendi kavmi arasında 950 yıl eyleştiğini belirtir de kaç yıl ömür sürdüğünü açıklamaz. Böylece Kur'ân'daki anlatımdan iki yorum ortaya çıkıyor: Biri, Nuh Peygamber'in çok yaşadığı, sadece kendi kavmi arasında 950 yıl eyleştiği, onun dışında elli yaşına gelinceye kadar kavmi arasında pek bulunmadığı şeklindedir. Ancak bu yorum pek itibar görmemiştir. Diğeri ise, Nuh Peygamber'in 950 yıl yaşadığı ve bu uzun ömrünü bütünüyle kendi kavmi arasında geçirdiği şeklindedir. Bu yorum ağırlık kazanmıştır.

Kur'ân'ın ilk müfessirlerinden İbn Abbas (radıyallahu anh) bu âyetin tefsirinde diyor ki: "Nuh (aleyhisselam) kırk yaşına girince kendisine peygamberlik verilmiş ve kendi kavminin arasında 950 yıl yaşayarak 1050 yaşında, vefat etmiştir."[2]

Katade'ye göre: Nuh (aleyhisselam) 950 yıl yaşamıştır. 300 yaşına girdikten sonra kendisine peygamberlik verilmiş ve böylece 300 yıl kendi kav-

1 Tevrat/Tekvin: 9/29

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/407-Tefsir-i Kurtubi: 13/333

mini Allah'ın varlığına, birliğine inanmaya çağırmış ve tufandan sonra 350 yıl daha yaşamıştır.

Katade'nin bu açıklaması, Tevrat'tan alınmışa benziyor. Çünkü Tekvin Kitabı'nda Nuh (aleyhisselam)'ın tufandan sonra 350 yıl yaşadığı yazılıdır.[1]

Nuh (aleyhisselam)'ın yaşı hakkında çok farklı rivayetler yapılmıştır.

Onlardan bir kısmını aşağıya nakletmek suretiyle konuya ağırlık kazandırmak istiyoruz. Şöyle ki.

a) 250 yaşına girince kendisine peygamberlik verilmiş ve kavmi arasında 950 yıl bulunmuştur. Tufandan sonra 200 yıl yaşamıştır.

b) Vehb b. Münebbih'e göre: 1400 yıl yaşamıştır.

c) Kâb el-Ahbar'a göre: Kavmi arasında 950 yıl bulunmuş ve tufandan sonra 70 yıl yaşamıştır. Böylece ömrünün tamamı 1020 yıl olmuştur.

d) Avn b. Şeddad'a göre: 350 yaşına girince peygamberlik kendisine verilmiş, kavmi arasında 950 yıl bulunmuş ve tufandan sonra 350 yıl daha yaşamıştır. Böylece ömrünün tamamı 1650 yıl olmuştur. el-Hasan'dan da bu anlam ve ölçüde bir rivayet yapılmıştır.

e) Hz. Enes (radıyallahu anh) hadisinden yapılan rivayette ise, Rasulullah (aleyhisselam)'ın şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Cenab-ı Hak, Nuh (aleyhisselam)'ı peygamberlik göreviyle gönderdiği zaman 250 yaşında bulunuyordu. Kendi kavmi arasında 950 yıl bulunmuştur ve tufandan sonra 250 yıl daha yaşamıştır. Ölüm meleği kendisine gelince sormuş: "Ey peygamberlerin en büyüğü, ey ömrü uzun olan, ey duası makbul tutulan peygamber! Dünyayı nasıl gördün? Bunun üzerine Nuh (aleyhisselam) ona şu cevabı vermiştir: Dünya iki kapılı bir eve benzer; bir kapısından girilir, diğerinden çıkılır."[2]

Yapılan bu rivayetlerin ciddi dayanakları yoktur. O bakımdan ilim adamları tarafından sıhhatli kabul edilmemiştir. Enes hadisine gelince: İmam Kurtubi onu el-Cami'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân adlı tefsirinde senetsiz ve kaynaksız olarak nakletmiştir.

---

1 Tevrat/Tekvin: 9/28

2 Tefsir-i Kurtubi: 13/332, 333, 334

Yaş Ortalaması

Dünyada bölgelere, iklimlere ve hayat şartlarına göre ortalama yaş sınırı farklıdır. Ancak günümüze kadar insan yaşı üzerinde yapılan araştırmalarla nadiren bir kişinin 140-150 yaş yaşadığı görülebilmiştir. Fiziksel ve zihinsel değişiklikler; atar damarların büklüm büklüm olması, organizmanın kendine benzer bir canlıyı meydana getirme vasfını kaybetmesi yaşlılığın başlıca belirtileridir ve bu kaçınılmaz bir değişmedir.

Ancak yaşlılığı doğuran tesirler, yaşlanan kişinin eğitimine, tedavisine, inancına ve bakımına bağlı olarak da çok farklıdır. O bakımdan kimi çabuk yaşlanıp çökmekte, kimi geç yaşlanıp uzun yıllar gücünü koruyabilmektedir. Ama çok uzun ömürlü dediğimiz kimseler bazı istisnalarla ancak 90-100 yıl yaşayabilmektedir ki bunlar binde bir oranında tezahür etmektedir.

O halde Nuh (aleyhisselam)'ın çok yaşamasının sırrı ne olabilir? Bu soruyu birkaç madde halinde cevaplamamız uygun olur:

a) Nuh (aleyhisselam) son derece sabırlı ve rahat bir kişiliğe sahipti. Asırların mücadelesi bu büyük Peygamber'in sabrını pek taşıramamıştır.

b) Ulu'l-Azm sayılan beş peygamberden biri olmak hasebiyle Allah'a sonsuz güveni vardı ve Allah'ın hükmünün değişmeyeceğini, plân ve programının şaşmayacağını çok iyi biliyor ve karşısına çıkan üzücü olayları tabii karşılayıp hizmetini aksatmıyordu.

c) O çağda yeryüzünde insan pek az bulunuyordu. Üstelik aşırı bir sapıklık ve azgınlık hüküm sürüyordu. Nüfusun artması için çok yaşamaya gerek vardı. Nitekim tufan belli bölgedeki insanları boğup küfrün ve tuğyanın cezası gerçekleşince, diğer bölge ve kıtalarda pek az insan yaşıyordu. Dünya nüfusunun önemli bir kısmı Mezopotamya ve o kesime yakın yerde yaşıyordu. Gemiye alınanlar ise, boğulup yok edilenlere nisbetle yüzde bir oranında bile değildi. Bu nedenle hayatta kalanları eğitip yetiştirmek, üremelerini sağlamak için çok tecrübeli bir lidere ihtiyaç vardı; o da ancak Nuh (aleyhisselam) olabilirdi.

d) Bir diğer husus da şudur: Bizim bilmediğimiz ve henüz sırrını çözemediğimiz bir tecelli söz konusudur. Her şeyin üstünde hükümran olan Cenab-ı Hak, Nuh Peygamber'i dokuz asırdan fazla yaşatmayı murad

edince, maddi ve manevi sebepleri harekete geçirmiş ve böylece maddi ve manevi gıdaların ilâhi program gereği düzenli şekilde Nuh (aleyhisselam)'a yönelmesi, onun yıpranıp yaşlanmasını, çöküp takatten kesilmesini önlemiştir.

Bütün bunlar bizim yorumlarımızdır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini ve daha doğrusunu bilir.

e) Bu arada, büyük bir hayat ve enerji kaynağı olan Melek Cebrail'in aralıksız Nuh (aleyhisselam)'a hayat iksirini sunmasını da düşünmek yerinde olur.

f) Her görüş, yorum ve düşüncenin üstünde ilâhi irâdenin bu yolda sebepleri kolaylaştırıp kudretini izhar etmesiyle Nuh (aleyhisselam)'ın çok yaşadığını söylemek ise, en kestirme ve en doğru olanıdır.

İnkarcı, Zalim Bir Kavmin Sonu

Uzun yıllar Allah'ın varlığını, birliğini kabule çağrılan, yalnız O'na ibâdete davet edilen bir milletin Hakk'a karşı kulaklarını tıkayıp kalplerine kılıf geçirmesi elbette ki onlara rahmet kapılarını açmaz. Saplanıp kaldıkları küfür ve tuğyan bataklığı, sonunda hepsini yutar. Nuh (aleyhisselam)'ın kavmi de öyle oldu. Uzun yıllar ilâhi çağrıya sırt çevirip peygamberi alaya almaları; nankörlük edip küfür ve azgınlıklarını artırmaları, onların saplandığı bataklıkta kaybolmalarının en açık delili olarak bulunuyordu. Nitekim inkâr ve tuğyanları son kertesine gelince, ilâhi sünnet gereği yok edici azap iniverdi. Tevrat'ta da belirtildiği gibi, kırk gün kırk gece bardaktan boşanırcasına yağan yağmur büyük bir tufana sebep oldu. Öylece zalim bir milletin kökü kesilerek yeryüzünün önemli bir bölgesi küfür ve ahlâksızlığı şiar edinenlerden temizlendi. Sonra da bu, tarihte bir benzeri daha olmayan büyük olay, yaşayan milletlere öğüt ve ibret dolu belgeler bıraktı. Nitekim Nuh Peygamber, kendi kavminin artık inkâr ve azgınlığın son sınırına gelip dayandığını görünce Allah'tan şu dilekte bulunmuştu:

"Rabbım! yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhi sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler."[1]

1 Nuh suresi: 26, 27

Şüphesiz ki, Nuh Peygamber bununla, kendi kavmine inecek azaptan hiçbirinin kurtulmasını arzu etmediğini dile getirmiş oluyordu. Çünkü o azgın sapıkların, hangi ülkeye gitseler orayı da azdırıp saptıracaklarında şüphe yoktu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı, arkadaşlarını ve yaşamakta olup sıkıntı içinde bulunan mü'min kulları teselli etmek için Nuh (aleyhisselam) kıssasının bir özeti verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim (aleyhisselam)'ın kendi kavmini uyarması konu edilerek, tarih boyunca Hakk'la bâtılın mücadele halinde olduğuna dikkatler çekiliyor ve her gönderilen Peygamberin kâfir sapıklar tarafından yalanlandığına işaretle Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a aydınlatıcı bilgi veriliyor. Sonra da Peygamber'in hizmet sınırı belirlenerek hidâyetin Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu kapalı şekilde hatırlatılıyor.

وَإِبْرٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ
وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ
قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

16- İbrahim'i de (uyarıcı olarak gönderdik). Hani bir vakit O, milletine demişti ki: "Allah'a ibâdet edin ve O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilirseniz bu sizin için hayırlıdır.

17- Sizler Allah'ı bırakıp da birtakım putlara tapıyorsunuz ve durmadan yalan uydurup söylüyorsunuz. Şüphesiz ki Allah'tan başka taptığınız şeylerin size rızık vermeye güçleri yetmez. O halde rızkı Allah yanında arayın. O'na ibâdet edin, O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz."

18- Eğer siz (Peygamberi) yalanlarsanız, gerçekten sizden önceki birçok ümmetler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı.

Peygamber'e gereken, ancak açık tebliğdir.

Koyu Cehalet ve Putperestlik

Kur'ân-ı Kerim'in birkaç yerinde İbrahim (aleyhisselam)'ın putperestlerle mücadelesinin değişik safhalarına değinilmesi, hem mü'minleri teselli etmekte, hem de milattan yaklaşık iki bin yıl önceleri de koyu bir putperestliğin hüküm sürdüğünü göstermektedir.

Böylece hemen her çağda peygamberler vasıtasıyla Allah'a inananlar bulunduğu gibi, bâtılı savunup peygamberlerin karşısına çıkan inkarcı sapıklar da eksik olmamış, hattâ çoğunluğu onlar teşkil etmişlerdir.

İbrahim (aleyhisselam)'ın Nemrutlar devrinde yaşadığı bilinmektedir. Mısır krallarına "Fir'avn" denildiği gibi, Babil hükümdarlarına "Nemrut" denildiğini tarihçiler kaydetmektedirler. Ancak İbrahim (aleyhisselam)'i ateşe attıran hükümdarın kaçıncı Nemrut olduğu tartışma konusudur.

Fırat kıyılarında verimli topraklar üzerinde kurulan cennet misali asma bahçeleriyle, kule ve kaleleriyle meşhur olan Babil ülkesi, İbrahim (aleyhisselam)'ın da yurdu sayılır. Refah içinde yüzen Babilliler, inkarcı mağrur hükümdarlarını ilâhlaştıracak kadar koyu cehalet içinde şahsiyetlerini ve benliklerini kaybetmişlerdi. O çağda putperestlik çok ileri gitmiş bulunuyordu. İbrahim Peygamber'in babası Âzer de onlardan biri idi. Bundan da anlaşılıyor ki, insanları Hakk'a davette İbrahim (aleyhisselam) tek başına sahneye çıkmıştır. Ancak amcasının oğlu tahmin edilen Lut O'na inanmış ve destek olmuştur. Sonra da Allah (celle celaluhu) Lut'a da peygamberlik vererek tebliğ, uyarı ve irşatta bulunmakla görevlendirmiştir.

İbrahim (aleyhisselam)'ın uyarı ve tebliğlerinin ana çizgilerini şu maddeler oluşturuyordu:

1- Allah vardır ve birdir. O bakımdan O'na ibâdet edin. Zira insan ancak her şeyi yaratıp tasarrufu altında tutan o yüce kudrete kul olabilir.

2- Ancak Allah'tan korkun. Çünkü O, ilmiyle, kudretiyle, hükümranlığıyla varlık âlemini kapsayıp kuşatmıştır. Korkulmaya, sevilip sayılmaya asıl lâyık olan O'dur ve bu sizin için son derece hayırlıdır.

3- Siz, Allah'ı bırakıp baba ve dedelerinizin yontup şekillendirdiği cisimlere tapıyorsunuz ve durmadan yalan uydurup insani vasıflardan uzak-

laşıyorsunuz.

4- Siz ancak her şeyi belli amaçlara yönelik yaratıp, insanların hizmetine veren Allah'tan rızık isteyin; taştan, ağaçtan bir şeyler beklemeyin ve ummayın.

5- Evet, Allah'a kul olun, ancak O'na şükredin. Çünkü her şey O'nundur.

6- Unutmayın ki, eninde sonunda dönüşünüz Allah'a olacak ve O'na hesap vereceksiniz.

İşte ana maddelerini sıraladığımız bu öğüt ve tavsiyeler hem Mekkeli putperestler, hem de her çağda ve dönemde türeyen inkarcı maddeciler için de geçerlidir.

Peygambere Düşen Görev, Açık Tebliğdir

وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"Peygamber'e gereken ancak açık tebliğdir."

Nuh (aleyhisselam) ve İbrahim (aleyhisselam)'ın cahil putperestlerle çetin mücadelelerde bulundukları ve neticenin Hakk'tan yana tecelli ettiği tarihi birer misâl olarak hatırlatıldı ve İbrahim (aleyhisselam)'ın tebliğ ve irşat metodunun ana noktaları üzerinde durularak mü'minleri aydınlatır mahiyette bilgiler verildi. Arkasından, Mekke'de müşriklerin amansız saldırılarına mâruz kalan Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz ile arkadaşları teselli edilmekte ve görevlerinin sınırı belirlenmektedir. Şöyle ki: Peygamber (aleyhisselam) Allah'tan aldığı emirleri ve tavsiyeleri noksansız tebliğ edip insanları Cenab-ı Hakk'ın varlığını, birliğini kabule davet edecek. İrşatta bulunacak ve kalpleri Hakk'a ve hakikate çevirmek için aralıksız mesai sarfedecektir. Doğru yola eriştirmek ise, Allah(celle celaluhu)'ya aittir. O halde putperest müşriklerin Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı yalanlaması, hizmeti aksatmayacaktır. Çünkü O'ndan önce gelip geçen her peygamber cahil putperestlerin bu tür suçlama ve sataşmalarına mâruz kalmışlardır. Ama mutlu sonuç, mutlaka Hakk'tan yana olanlaradır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in kendi kavmini Hakk'a daveti konu edilerek mü'minler teselli edildi. Küfrün hemen her devirde

Hakk'ın karşısına çıktığına ve hayasızca davrandığına işaretle, mü'minlerin sabretmesi istenildi. Sonra da Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın görev ve yetki sınırı belirlenerek, insanları doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden ve insan aklına, idrâkine ve vicdanına ışık tutup malzeme veren belgeler sıralanıyor.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ
سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ ۚ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَإِلَيْهِ
تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ
يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

19- Görmediler mi ki, Allah, yaratmaya nasıl başlıyor, sonra onu (öldürüp) tekrar geri çeviriyor; elbette ki bu Allah'a göre pek kolaydır.

20- (Ey Peygamber!) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, (Allah'ın) yaratmaya nasıl başladığına dikkatle bakın. Sonra da ahirette (tekrar) yaratmayı (öylece) başlatıp meydana getirecektir. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

21- Dilediğine azap eder, dilediğine merhamette bulunur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

22- Ve siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir yakın dost, ne de bir yardımcı vardır.

23- Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya, işte onlar rahmetimden ümit kesmişlerdir ve onlar için elem verici bir azap vardır.

Yaratma ve Geri Çevirme

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

"Görmediler mi ki, Allah, yaratmaya nasıl başlıyor, sonra onu (öldürüp) tekrar geri çeviriyor."

Gece ile gündüzün aralıksız birbirini izlemesi, nasıl dünyanın belli ölçü ve hesaplarla; değişmeyen ve şaşmayan bir plânla iki ayrı hareketinin sağladığı bir sonuçsa, bitkiler ve hareket halinde olan diğer canlılarda da aynı tekrar söz konusudur: Biri belli botanik ve biyolojik kanunlarla türlerinin özelliğine bağlı kalınarak üreyip kendi benzerlerini meydana getirmektedirler. Diğeri ise, canlıların en mükemmeli olan insanın biyolojik olarak hayatı son bulduktan sonra, vakti saati gelince, önceden hazırlanan bir plân ve program gereği Cenab-ı Hak onu yeniden oluşturup hayata döndürecektir.

Böylece Cenab-ı Hak, kıyamet olayından sonra insanları ikinci hayata çevireceğini açıklarken, bitkilerin ölüp yeniden benzerlerini meydana getirmelerini misal veriyor ve bu konu üzerinde iyice düşünüp ilâhi kudretin eşsizliğini ve sınırsızlığını görmemizi istiyor. Nitekim konumuzu oluşturan ayet, Allah'ın mutlak plânını hatırlatmakta ve hiçbir şeyin gelişi güzel var kılınmadığı ve tesadüflerle oluşmadığı hakkında bizi aydınlatarak ana fikir vermektedir.

Hayatın Nasıl Başladığını Araştırmamız Emrediliyor

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, (Allah'ın) yaratmaya nasıl başladığına dikkatle bakın. Sonra da âhirette (tekrar) yaratmayı (öylece) başlatıp meydana getirecektir. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter."

Hayatın nasıl başladığı çeşitli bilimlere konu teşkil edecek derecede önemli bir olaydır. Binlerce yıldan beri insanları düşündüren hayat ve onun nasıl başladığı bugün hâlâ insanların çoğuna göre bir sır olarak kalmaktadır. Bilimsel araştırmalar sürüp giderken, Kur'ân-ı Kerim'de hareket noktasını belirler mahiyette birtakım ana fikirler ve temel bilgiler verilmekte ve insan aklına yardımcı malzeme sunulmaktadır.

Cenab-ı Hak bu konudaki temel bilgiyi yedi yerde "kün", yani "ol" emriyle açıklayarak sonsuz kudretinin tezahürü olarak hayatı mükemmel bir plân ve programa göre düzenli şekilde başlattığını bildiriyor. Şöyle ki: "Kün" emri illiyet kanunu ve ona bağlı sebepleri harekete geçirerek yaratılmak istenilen şeyin özünü ve mayasını oluşturur, sonra da belli bir tekâmül yoluyla gelişmesini sağlar. O şey canlı türünden ise, aynı emrin tecellisiyle ona canlılık vasfını enjekte eder.

O halde kâinatta canlı-cansız ne varsa, onlardan her biri, yine ezelde hazırlanan plân ve program çerçevesinde "ol" emriyle vücut bulur ve türünün özelliği doğrultusunda düzenli bir tekâmül devresi geçirerek asıl hüviyetine kavuşur.

Buna birkaç misal vermemizde yarar görüyoruz:

a) İlk insan Âdem'in şekli, kara yapışkan, kokuşmuş balçıktan meydana getirilip düzenlendikten sonra, hakkında ikinci defa "kün" emri tecelli etmiş ve ona canlılık vasfını bahsetmiştir. Kur'ân'da bu olay şöyle tasvir edilmekte ve bize ipucu verilmektedir:

"Âdem'i topraktan yarattı, sonra ona "ol!" dedi, o da oluverdi."[1]

b) Âdem'in soyundan gelen insanların ise, yine "kün" emriyle tekâmüle bağlanarak biyolojik kanunlarla vücut bulması sağlanmış ve ezeldeki plân uyarınca gelişip hüviyetine kavuşması şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Şöyle ki: Yeni bir hayat insanlarda olsun, bitki ve hayvanlarda olsun, erkek dişi hücrelerin birleşmesiyle başlar. İnsanda, döl yatağına düşen aşılı yumurta bölünerek çoğalır. Bu bölünme 2, 4, 8, 16, 32, 64... şeklinde gittikçe çoğalıp hızlanarak devam eder. Yeni canlının hücre çoğalması başlayınca meydana gelen ilk 32 hücre, toparlak bir hal alır. Bu toparlağın içi sıvı ile doludur. İster insan, isterse hayvan olsun, meydana gelecek yaratığın başlangıcı bu 32 hücredir. Bir bebeğin doğum zamanı gelinceye kadar bu hücreler 45 defa bölünürler. Bu bölünmenin sonunda hücrelerin sayısı 26 trilyonu bulur. Bu rakam yeni doğan bir bebekteki canlı hücrelerin sayısıdır. Ve bundan sonra da bölünme devam eder de vücudun kas, kemik ve diğer kısımları meydana gelir ve gelişir.

---

1 Âl-i İmrân suresi: 59

Bu konuda asıl önemli olan ve Allah'ın yüce kudretini yansıtan olay şudur: Kas, sinir, kemik hücreleri arasında büyük farklar belirmeye başlar. Kemik hücreleri kendi kendilerine, diğer bir anlatımla yüklendikleri program gereği vücudumuzdaki kemikleri ne bir eksik, ne de bir fazla meydana getirirler. Deri hücreleri insanın aklının alamayacağı bir doğrulukla vücudun nerelerini kaplayacağını bilir, ona göre çalışır. Sıcak ve ıslak bir ortamda geçen bu inanılmaz hayat faaliyetinde her hücre tam bulunması gereken yeri alır.

Kur'ân-ı Kerim'de canlıların oluşma, tekâmül edip gelişme olayı 'Kün' emrinin tecellisine bağlanmakta ve bu emrin asla şaşmayacağı belirtilerek hazırlanan plânın kusursuz olduğuna ve devamlılık arz ettiğine işaret edilmektedir. Şöyle ki:

"O bir şeyi (yaratmayı) hükmedip yerine getirmek istedi mi, ona sadece "Ol!" der, o da oluverir."[1]

Kur'ân'da bu temel bilgi beş ayrı surede az değişik anlatımla açıklanmakta ve idrâkleri uyanık tutma, hayatın nasıl başladığı hakkında hareket noktasını belirleme hususu ilham edilmektedir.[2]

Böylece Kur'ân, konumuzu oluşturan âyetle, hakkı inkâr edip maddeyi temel kabul edenlere, yeryüzünde gezip hayatın nasıl başladığını araştırmalarını; araştırıcı ilim adamlarıyla temas sağlamalarını emretmekte, bilimsel araştırmanın gereği üzerinde durmakta ve bu gibi önemli konuların ancak ilmi araştırmalarla anlaşılabileceğine işarette bulunmaktadır.

Dilediğine Azap Eder

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ

"Dilediğine azap eder, dilediğine merhamette bulunur ve ancak O'na döndürüleceksiniz."

Cenab-ı Hak, amelleri niyetlere göre değerlendirip karşılık verir. O bakımdan hayatın amacını, hilkatin nasıl başladığını, yaratan yüce kudretin varlığını ve birliğini idrâk edenlerin günah ve kusurlarını dilerse bağışlar da

1 Bakara suresi: 117

2 Ğâfir suresi: 68, Âl-i İmrân suresi: 47, Nahl suresi: 40, Meryem suresi: 39, Yâsin suresi: 82. âyetlerin tefsiri

onları geniş rahmetine lâyık görür; dilerse, niyetlerindeki şüpheden dolayı onlara azap eder. Ne var ki, O'nun rahmeti gazabının önüne geçmektedir.

İnkarcı maddecilere gelince: Sünnetullah gereği, dönüş yapmadan, pişmanlık duyup Hakk'a yönelmeden ölenlerine azap gerekir. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın, şükreden kullarının şükrünü hiçbir zaman mükâfatsız bırakmayacağı gibi, inkâr doğrultusunda nankörlük edenleri de cezasız bırakmayacağı adaletinin gereğidir. Böylece O'nun bağışlaması, merhamette bulunması ve mağfiretine lâyık görmesi, yüksek kereminin, mutlak adaletinin ve geniş rahmetinin eseridir; cezalandırması ise, adaletinin ve "Muntakim" sıfatının gereğidir. Mülk O'nundur ve her şey O'nun eseridir. Dilediği gibi tasarruf hakkı yalnız O'na mahsustur. Koyduğu kanunlar, hazırladığı plân ve programlar şaşmadan aynen uygulanır ve hedefine doğru aksamadan ilerler. Mülkünde ortağı, tasarrufunda eşi ve benzeri, rahmetinde dengi, cezalandırmasında duygusallığın yeri söz konusu değildir.

Varlık alemindeki mükemmel düzen, yüksek kudretinin tezahürüdür. Bu düzende yer alan her şeyin eninde-sonunda dönüşü Allah'adır. Çünkü başka gidilecek bir yol, dayanılacak bir kudret, sığınacak bir melce' yoktur.

Hiçbir güç, Allah'ı âciz bırakamaz. Zira acizlik, yaratılanlara mahsustur. Allah'ın varlığı ise kendindendir. O "vâcibü'l-vücud"dur. Allah (celle celaluhu)'ya karşı gelenler, O'nu tanımayanlar ve O'nun emirlerine baş eğmeyenler, şüphesiz O kudretin karşısında bir hiçtirler. Onların her çeşit inkâr, red, hırçınlık, azgınlık ve ahlâksızlıkları sadece şaşkınlıklarının eseridir ve cehaletlerinden kaynaklanmaktadır.

İşte konumuzu oluşturan âyette bu inceliklere temas edilerek inkarcı maddeciler, günahkâr şaşkınlar şöyle uyarılmaktadır:

"Ve siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir yakın dost, ne de bir yardımcı vardır."

Bütün bu gerçekler karşısında Hakk'ı idrâk edip âlemlerin Rabbi olan Allah'ın manevi huzurunda secde etmek ne büyük irfan ve mutluluktur!

O'na karşı başkaldırıp inkâr ve azgınlıkta bulunmak ise, ne büyük gaflet, ne çirkin cehalet ve ne uzak dalâlettir.

Rahmetten Umut Kesenler

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي

وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya, işte onlar rahmetimden ümit kesmişlerdir ve onlar için elem verici bir azap vardır."

Allah'ın sonsuz rahmetinin her varlıkta, o varlığın istidadı nisbetinde tecelli ettiğini görüyoruz. Kişide istidat yoksa, ilâhi rahmetin ne kusuru olabilir. Bahar mevsiminde hayat veren yağmurdan mahrum bırakılan toprakta bir hareket meydana gelmiyor ve kendine düşeni yerine getiremiyorsa, kusur yağmurda değil, toprağı o yağmurdan mahrum bırakandadır. İşte böylece Cenab-ı Hakk'ın rahmeti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Aslanın kendi yavrusunu o parçalayıcı dişleriyle tutup ısırmadan, incitmeden bir yerden bir yere taşıması, hırçın bir atın yavrusunun süt emmesine imkân vermesi hep ilâhi rahmetin birer tezahürü değil midir? Bu gerçekleri göremeyen, görüp de idrâk edemeyen sapıklardır ki, umutsuzluk içinde bir ömür tüketirler; ne Allah'ın damgasını taşıyan eşyaya dikkatle ve ibretle bakarlar, ne de Allah'a kavuşacaklarına inanırlar. Şüphesiz öyleleri için iki ayrı azap söz konusudur: Birincisi dünyada onların yakasını bırakmaz; öyle ki her an ölüp yokluğa karışma endişesini taşırlar ve umutsuzluk içinde günlerini gün etmeye çalışırlar. Diyebiliriz ki, hayatta bir fani için en kötü azap, âhirete ve hesaba inanmamaktan kaynaklanan ümitsizliktir. İkinci azap ise âhirette ebediyen peşlerini takip eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden ve insan aklına ışık tutup malzeme ve ön fikir veren belgeler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri biraz daha ümitlendirmek ve teselli etmek için tekrar İbrahim (aleyhisselam) kıssasının bazı önemli safhalarına geçiliyor; O'nun kendi kavmiyle olan mücadelesine dikkatler çekilerek olaylar arasındaki benzerlik üzerinde durulması ilham ediliyor. Sonra da Hakk'ın mutlaka üstün geleceği haber verilerek tatmin edici misaller sergileniyor.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللهُ مِنَ النَّارِ ۚ إِنَّ

فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا
مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ
وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۖ وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ
لَهُ لُوطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّى مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّى ۖ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِى
الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

24- (İbrahim Peygamber'in putları kırıp kavmini Hakk'a çağrısına) onların cevabı sadece şöyle demeleri oldu: "İbrahim'i ya öldürün ya da ateşte yakın." Ama Allah O'nu ateşten (salimen) kurtardı. Bunda elbette dosdoğru inanan bir millet için öğütler, ibretler ve belgeler vardır.

25- İbrahim ise (onlara) şöyle dedi: "Siz şüphesiz Allah'ı bırakıp dünya hayatında aranızda bir sevgi bağı olsun diye putları (tanrılar) edindiniz. Ama bunun sonrası (ne olacak bilir misiniz?) kıyamet günü bir kısmınız bir kısmınızı inkâr eder ve birbirinizi lanetlersiniz. Varıp eyleşeceğiniz yer ise Cehennem'dir ve sizin için (orada) yardımcılardan bir kimse de bulunmayacaktır."

26- Bu açıklama ve uyarı üzerine Lut O'na imân etti (inandığını tekrarladı) ve İbrahim de, "Ben Rabbime (O'nun emri uyarınca) hicret ediyorum. Şüphesiz ki Rabbim çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibidir" dedi.

27- O'na İshâk ve Yâkub'u (bir teselli ve takviye olarak) ihsan ettik; O'nun soyundan (lâyık gördüklerimize) peygamberlik ve kitap verdik; hem O'nun ecrini dünyada kendisine lütfettik, şüphesiz ki O, ahirette de iyi-yararlı kişilerdendir.

Hakk'a Davete Karşi İnkarcı Azgınların Tepkisi

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ

"(İbrahim Peygamber'in putları kırıp kavmini Hakk'a çağrısına) onların cevabı sadece şöyle demeleri oldu: "İbrahim'i ya öldürün ya da ateşte yakın."

İbrahim (aleyhisselam)'ın putları yermesine, sonra da kırıp parçalamasına ve insanları bir olan Allah'a ibâdete çağırmasına karşı Babilliler'in tepkisi pek sert oldu. Kral Nemrud'un başkanlığında toplanan kurul, İbrahim Peygamber'in ya silahla ya da ateşe atılmak suretiyle öldürülmesine karar verdi. Rivayete göre, İbrahim Peygamber bir süre de zindana atılmıştır.

Maddi, yani zahiri sebeplerin ve çarelerin yok olduğu bir yerde ve zamanda Cenab-ı Hak zulme uğrayan Peygamber'ini kurtardı, O'na inayette bulundu. Öyle ki, İbrahim Peygamber yakılan büyük ateşe atılınca, Allah'ın "Ey ateş, serin ve selâmet ol İbrahim'e" emri tecelli etti. Büyük bir mucize meydana geldi; İbrahim (aleyhisselam) kurtuldu.

Kur'ân'ın beyânına göre, bu tehlikeli mücadele döneminde İbrahim (aleyhisselam)'a yalnız Lut (aleyhisselam) imân etti. Böylece bu iki peygamber Babil ülkesinden hicret etmek zorunda kaldı. Akıllara durgunluk veren mucize, Nemrut'un ve yandaşlarının kalbini yumuşatmaya, gerçeği görüp anlamalarına yetmedi, üstelik bu olaydan sonra küfür ve tuğyanları arttı.

Ancak Hz. İbrahim (aleyhisselam) tebliğ ile görevli bir peygamber olduğundan o ülkeyi terketmeden son bir defa daha uyanda bulunmayı, inkarcı şaşkınları Hakk'a davet etmeyi ihmal etmedi. Zira ortada kalpleri yumuşatacak, vicdanları harekete geçirecek bir mucize bulunuyordu.

Kıssanın bu ve diğer surelerdeki anlatımından o uyarının beş maddeden oluştuğunu anlıyoruz:

1- Allah'ı bırakıp, sırf dünya hayatına yönelik olarak aranızda bir sevgi ve ilgi bağı oluşsun diye putlara tapıyorsunuz.

2- Oysa bâtıla dayalı bir sevgi ve ilgi kıyamet gününde daha çok düşmanlığa dönüşür; bunu hiç düşünmüyor musunuz?

3- Kıyamet günü hesap alanında birbirinizi lânetleyecek ve birbirinizden nefret edip uzaklaşacaksınız.

4- Oradaki yeriniz ve yurdunuz sadece ateş olacaktır.

5- Ve orada sizin için hiçbir dost ve yardımcı da bulunmayacaktır.[1]

İbrahim (aleyhisselam)'ın Hicret Etmesi

فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ اِنِّی مُهَاجِرٌ اِلٰی رَبِّیْ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ

"Bu açıklama ve uyarı üzerine Lut O'na imân etti (inandığını tekrarladı) ve İbrahim de, "Ben Rabbime (O'nun emri uyarınca) hicret ediyorum. Şüphesiz ki Rabbim çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibidir." dedi."

İbrahim (aleyhisselam) tebliğ ve irşat görevini bir süre sürdürüp olumlu sonuç alamamıştı. Her defasında hem babasının, hem de diğer putperestlerin tepkisiyle karşılaşmış ve ilâhi emirleri her hatırlattıkça inkarcı azgınların kalplerini yumuşatmak şöyle dursun, büsbütün inkâr ve tuğyanlarını kabartmıştı. Zulmü, ahlâksızlığı ve haklara tecavüzü sanat edinen inkarcı sapıklar, küfür ve ahlâksızlığın son kertesine gelip dayanmışlardı. Bu durumda son bir uyarıda bulunmaktan başka yapılacak bir şey kalmamıştı. O bakımdan İbrahim Peygamber onlara son sözünü söyledikten sonra Hicaz tarafına hicret etti. Bu, hem Babilliler'i, başlarına gelecek olan ilâhi azapla baş başa bırakmak, hem de tevhid inancının ana merkezini oluşturacak ve kıyamete kadar merkez olmaya devam edecek kutsal Kabe'yi inşa etmek için lüzumlu bir ayrılıştı. Nitekim öyle oldu. Hicret, İbrahim Peygamber'e rahmet ve huzur, güven ve itmi'nan; kâfirlere ise, azap ve murdarlık getirdi.

İbrahim kıssasının bu safhasının çok duyarlı bir anlatımla nakledilmesi şu iki hususu hatırlatmaktadır:

1- Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve her gün müşriklerin saldırısına uğrayan Hz. Muhammed (aleyhisselam) da yakın gelecekte Mekke'den başka bir yere hicret etmek zorunda kalacaktır.

2- Mü'minler din ve ibâdet hürriyeti olan bir ülkeye göçecek ve Mekkeli müşriklerin azgınlık ve şirretlikleri son bulacak; Allah'a ibâdet için ilk yapılan kutsal Kabe tevhid inancına merkez olma hüviyetine yeniden kavuşacaktır.

Ancak bir kimsenin istemiyerek kendi öz yurdundan hicret etmesi pek kolay bir iş değildir. Birçok yakınlarını ve aşina olduğu simaları terketmekle beraber, doğup büyüdüğü çevreden kopmak demektir. Bunun

1 Enbiyâ suresi: 50-73. âyetlerin tefsiri

için Cenâb-ı Hak, İbrahim Peygamber'in zahiri yalnızlığını gidermek ve üzüntüsünü hafifletmek, kalbini takviye edip hizmetini dünyada da mükâfatlandırmak için O'na İshak'i ve fazla olarak da Yakub'u verdi. Ayrıca O'nun soyundan lâyık ve ehil gördüğü kimseleri peygamberlik payesiyle taltif buyurdu; bir kısmına kitap indirdi. Böylece tek başına Babil hükümdarıyla mücadele veren bu büyük Peygamber'in kadrini daha yükselterek O'nu hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'ân'da anıp övdü.

Şüphesiz İbrahim (aleyhisselam) olayı bir misaldir. Hayatını Allah yolunda harcayıp Allah kullarını irşada çalışan mürşitleri, inkarcı sapıklar küçümsese bile, Allah onların kadr-ü kıymetini artırır ve tanınmalarını sağlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de aralıksız zulme uğrayan mü'minleri teselli etmek ve hicretin yakın olduğuna imada bulunmak için İbrahim Peygamber kıssasına dönüldü ve ibretli safhalarından bir kısmı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Lut (aleyhisselam) kıssasından öğüt ve ibret alınacak safhalar anlatılıyor. Hakk'a karşı tuğyan eden inkârcı bir kavmin felah bulmayacağına işaretle, Mekkeli azgın müşrikler uyarılıyor. Sonra da azap haline getirilen tabii olayların altında yatan sır ve hikmet üzerinde duruluyor.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ۖ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ
مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُوْنَ السَّبِيْلَ ۙ وَتَاْتُوْنَ فِىْ
نَادِيْكُمُ الْمُنْكَرَ ۗ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ
كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٣٠﴾
وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ
اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۚ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ۗ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ
فِيْهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ
رُسُلُنَا لُوْطًا سِىْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوْا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ اِنَّا

مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا
مِنْهَا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

28- Lut'u da (uyarıcı peygamber olarak kendi kavmine gönderdik). Hani bir vakit o, kavmine dedi ki: "Şüphesiz ki milletlerden hiçbirinin sizden önce işlemediği çok çirkin bir hayâsızlığa doğru (durmadan) gidiyorsunuz.

29- Sizler gerçekten erkeklere (cinsel sapıklar olarak) gidiyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda çirkin şeyler yapıyorsunuz öyle mi?" Bunun üzerine kavminin cevabı ancak şöyle demeleri oldu: "Eğer doğrulardan isen bize (o tehdit edip durduğun) Allah'ın azabını getir."

30- Lut da, "Ey Rabbim! dedi, ortalığı fesada veren bu kavme karşı bana yardımda bulun."

31- Ne vakit ki elçilerimiz İbrahim'e müjde ile geldiler, "Doğrusu biz şu kasaba halkını yok edeceğiz! Çünkü halkı zulüm (ve azgınlığı) sanat edinmişlerdir" dediler.

32-(Bunun üzerine) İbrahim, "O kasabada Lut bulunuyor" dedi. Elçiler, "Biz kasabada olanları çok iyi biliyoruz; karısı dışında Lut'u da aile efradını da mutlaka kurtaracağız. Karısına gelince, o, geride kalan (sapık) lardan biridir diye cevap verdiler.

33- Elçilerimiz Lut'a gelince, onların geliş sebebinden üzülüp fenalaştı; eli kolu bağlanıp (göğsü) daraldı. Elçiler, "Korkma ve üzülme; biz mutlaka seni de, aile efradını da kurtaracağız, ancak eşini değil, o geride kalan (sapık ahlâksız)lardandır!" dediler (de ona güven verdiler).

34- "Şüphen olmasın ki, biz bu kasaba halkı üzerine, yaptıkları çok çirkin ahlâksızlıktan dolayı gökten azap indireceğiz."

35- Andolsun ki biz, aklını kullanan bir millet için bu kasabada açık belge(ler) geriye bıraktık.

İLGİLİ HADİSLER

Ümmu Hani' (radıyallahu anh)'dan yapılan sahih rivayete göre, adı geçen

şöyle demiştir: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e, "Ve te'tune fi nâdikümu'l-münkera" âyetinin yorumunu sordum. Buyurdu ki:

"Lut Kavmi topladıkları küçük taşları yoldan gelip geçenlere atıp, onlarla eğlenirlerdi. İşte böylece onlar toplantılarında çirkin şeyler yapıyorlardı."[1]

"Doğrusu Lut Kavmi toplantı yerlerinde bir araya gelir, her birinin yanında içi küçük taş dolu bir tabak bulunurdu. Önlerinden bir kimse geçince ona o taşları atarlardı da kim isabet ettirirse, taşının dokunduğu kimse ona daha lâyık görülürdü. (Yani onunla cinsel sapıklıkta bulunma hakkı kendisine verilirdi)."[2]

Lut Kavminin Çirkin Huyu

Lut kıssası, tarihte meydana gelen ender olaylardan biridir. İlâhi dinlerden uzak kalıp kutsal değerlerden mahrum yetişen insanların yapamayacağı kötülük ve hayasızlık yoktur. O bakımdan bu çirkin olay, ibret ve öğüt alınsın diye Kur'ân'in sekiz yerinde geniş çapta, dört-beş yerinde de özet mahiyetinde anlatılır.[3]

Lut (aleyhisselam), Arabistan yolu üzerinde ölü deniz kesimindeki Sodom ile Gomorra kasabalarına uyarıcı peygamber olarak gönderilmiştir. Bu komşu iki kasaba halkı Allah'a ve âhirete inanmadıkları gibi, Peygamber'in tebliğ ve uyarısından hiç hoşlanmıyorlardı. Çünkü putperestlik, cinsel sapıklık ve her türlü ahlâksızlık onların ruhuna işlemiş, hücrelerine sızmıştı. Özellikle kadınları bırakıp erkeklerle cinsel sapıklıkta bulunmak o iki kasabada iyice yaygınlaşmış ve tabii olaylar arasına girmişti. Kasabalarına uğrayan yabancılara saldıracak kadar gözleri dönmüş, misafir edindikleri erkekleri zorla, ölüm tehdidiyle pis arzularına boyun eğdirecek kadar bu işi ileri götürmüşlerdi.

İşte Lut Peygamber böylesine sapık ve dengesiz bir topluluğu irşadla görevlendirilmiş ve İbrahim Peygamber'e indirilen sahifelerde yer alan bazı hükümleri onlara tebliğe çalışmıştı. A'raf, Hud, Hicr, Şuârâ ve Neml su-

1 Tirmizi/Tefsir: 2/29 - Müsned-i Ahmed: 4/24

2 Sa'lebi: Muaviye'den - Tefsir-ı Kurtubi: 13/342

3 Hud suresi: 70-89, Hicr suresi: 59-61, Hac suresi: 43, Şuârâ suresi: 160-167, Neml suresi: 54-56, A'raf suresi: 80, Enbiyâ suresi: 71-74.

relerinde de açıklandığı gibi, Lut Peygamber, Allah'ın varlığına, birliğine, âhiret hayatına ve oradaki hesaba inanmaya davetin yanısıra, onlarla sözü edilen cinsel sapıklık hakkında çetin mücadeleler vermiş; zaman zaman onları elem verici bir azapla tehdit etmişti. Ne yazık ki bütün çabalarına rağmen bu kadri yüce peygamber olumlu bir sonuç sağlayamamıştı. Onlar her defasında, "canım sen de şu tehdit edip durduğun azabı getir de bir görelim" diyerek onu hem alay konusu edinmişler, hem de yalanlamışlardı.

Mekkeli putperest müşriklerin tutum ve inadı Sodomlular'a yakın bir anlam taşımaktaydı. Cinsel sapıklık o bölgede ender rastlanan olaylardan olmakla beraber, onun dışında her türlü ahlâksızlığa prim verilir ve zorbalığın en kötüsü sergilenirdi. O bakımdan Lut kavmiyle ilgili tehdit safhası, bir bakıma Mekkeli müşrikler için de söz konusuydu.

Sodom ile Gomorra'nın Yıkılması

Lut kavmiyle ilgili bu iki kasabanın adını, Tevrat'ın Tekvin bölümünden naklettik. Gerçi bugün için bu iki isimde bir kasaba yoktur; ama milattan yaklaşık 2000 yıl önce orada bu isimde iki kasabanın mevcut olduğunda şüphe yoktur.[1] Zira İncil'de Sodom kasabasından ismen bahsedilerek İsa Peygamber'in Lut Kavmi hakkında şunları söylediği belirtilir:

"Lut'un günlerinde de böyle oldu; yerler, içerler, satın alırlar, satarlar, dikerler, bina ederlerdi; fakat Lut Sodom'dan çıktığı gün, gökten ateş ve kükürt yağdı ve hepsini helak etti."[2]

Bir kasaba veya ülkenin yıkılıp haritadan silinmesi belli sebeplerin biraraya gelmesiyle gerçekleşir. Sebepleri harekete geçiren ise, onların bağlı bulunduğu kanunlardır. Meselâ bir yerde depremi oluşturan bazı fiziksel sebepler vardır ki o sebepleri bağlı bulundukları kanunlarla tanımlayabiliriz. Ancak kanunlar ve sebepler kendiliğinden harekete geçmez, onları harekete geçiren görevli meleklerdir. Meydana gelen olaya zahiren "tabii afet" deniliyor; gerçekte ise gizli bir plânla onu oluşturup ortaya çıkaran kuvvetler söz konusudur. İnsanlar o kuvvetleri görmedikleri için, olayı sadece zahiri sebeplere bağlamakla yetiniyorlar.

1 Tevrat/Tekvin: 19/1-28

2 İncil/Luka: 17/28, 29

Lut Kavmi'nin yok edilmesi konusunda Kur'ân bize ipucu veriyor. Şöyle ki: Görevli iki melek önce İbrahim Peygamber'e uğruyor ve durumu haber veriyorlar; sonra da Lut Peygamber'e gelip konuk oluyorlar ve meydana gelecek azabı gerçekleştirmekle görevli bulunduklarını söylüyorlar. Bu hiçbir zaman olayın bağlı bulunduğu sebepleri ve bağlı bulundukları kanunları tatil etmek anlamına gelmez; bilâkis sebepleri harekete geçiren kanunların itici rol oynamasını sağlamaya yönelik bulunduğunu hatırlatır.

Sodom'u içinde yaşayan insanlarla birlikte haritadan silen sebepler nelerdi? Gönderilen iki melek hangi kanunu ve ona bağlı sebepleri harekete geçirmişlerdi? Kur'ân-ı Kerim'de bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Buyruğumuz gelince (ülkenin) üstünü altına getirdik; birbiri üzerine konulmuş pişmiş balçık (gibi) taşlar yağdırdık ki bu taşlar Allah yanında belirlenmişti ve zâlimlerden de asla uzak değildi."[1] Diğer bir âyette de aynı konu daha kısa şekilde şöyle ifade edilmektedir:

"Güneş doğarken bir ses, bir uğultu onları yakalayıverdi. Şehirlerinin üstünü altına getiriverdik ve üzerlerine pişirilmiş çamurdan taş yağdırdık."[2]

Bu iki anlatımdan anlıyoruz ki, yanardağ harekete geçirilmiş, yükselen lavlarla birlikte akıp gelen püskürükler Sodom'u belirsiz hale getirmiştir. Tevrat'ta buna yakın bir ifade kullanılarak şöyle denilmektedir: "Ve Lut Tsoar'a geldiği zaman, Güneş yer üzerine doğmuştu. Ve Rab Sodom üzerine ve Gomorra üzerine Rab tarafından göklerden kükürt ve ateş yağdırdı; ve şehirleri ve bütün havzayı ve şehirlerde oturanların hepsini ve toprağın nebatını alt-üst etti."[3]

İncil'de de az yukarıda naklettiğimiz gibi, Sodom üzerine taş ve kükürt yağdığı yazılıdır.

Şüphesiz bu ifadeleri bir araya getirdiğimizde, hem büyük bir depremin, hem de yanardağın harekete geçtiği kendiliğinden anlaşılır.

---

1 Hud suresi: 82, 83

2 Hicr suresi: 73, 74

3 Tevrat/Tekvin: 19/23-25

Lut Peygamber'in Karısı

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ

"(Bunun üzerine) İbrahim, "O kasabada Lut bulunuyor" dedi. Elçiler, "Biz kasabada olanları çok iyi biliyoruz; karısı dışında Lut'u da aile efradını da mutlaka kurtaracağız. Karısına gelince, o, geride kalan (sapık)lardan biridir" diye cevap verdiler."

A'raf, Hud ve Hicr surelerinde de kısmen belirttiğimiz gibi, kişileri ancak kendi sağlam imanları, güzel ahlâkları ve yönlendirici takvâlarıyla birlikte Allah'ın rahmet ve inayeti kurtarır. Hısımlarının peygamber, veli, âlim, mürşit ve eğitimci olması kurtarıcı sebepler sayılmaz. Lut (aleyhisselam)'ın, eşinin sapıklığı karşısında ne günahı olabilir? Aynı zamanda O'nun peygamber olması sapıklığı huy edinen eşinin kurtarılması için yeterli sebep değildir. Kur'ân'da bu olay birkaç yerde tekrar edilerek uyarıcı ve aydınlatıcı bir misal olarak verilmektedir. Nitekim Sevgili Peygamberimizin de bu konuda kızı Hz. Fatıma (radıyallahu anha)'yı uyarması çok anlamlıdır.

Yıkılıp yok olan Sodom'un kalıntıları, yapılan kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Zira belirtilen bölgede hayli tarihi eşyaya ve kalıntılara rastlandığı, aydınlatıcı bilgiler elde edildiği ilgililerce ifade edilmektedir. Cenab-ı Hak bu kalıntıların mevcudiyetine bilhassa dikkat çekerek şu bilgiyi vermektedir:

"Andolsun ki biz, aklını kullanan bir millet için bu kasabada açık belge(ler) geriye bıraktık."

Kur'ân bu bilgiyi verirken, diğer âyetlerle de tarihi eserlerin araştırılıp meydana çıkarılmasında yalnız sanat değerleri, medeni ölçüleri üzerinde değil, o eserleri vücuda getiren kavim ve milletlerin neden yerin dibine geçirildiği üzerinde de durulmasını telkin ve tavsiye eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, küfür ve ahlâksızlığı sanat edinen Lut Kavmi hakkında inen ilâhi hükümden söz edilerek yaşamakta olan inkarcı sapıklar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Mekkeli putperestleri hizaya getirmek, saldırılarının kendilerine büyük bir azabı hazırladığını hatırlatmak ve

yaşamakta olan inkarcı maddecilerin kafalarını tarihin derinliklerine çevirip daha iyi düşünüp ibret almalarını sağlamak için Şuayb, Âd ve Semud kavimleriyle ilgili kıssaların birer özeti verilmektedir.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ
وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا
فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ
لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ۙ ﴿٣٨﴾

36- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (uyarıcı peygamber) gönderdik; "Ey kavmim, dedi, Allah'a tapın, ahiret gününe (oradaki mutluluğa) umut bağlayın ve sakın yeryüzünde fesat çıkararak ortalığı karıştırmayın."

37- Buna karşı onu yalanladılar. O sebeple onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi, derken kendi yurtlarında dizüstü çöküp kaldılar.

38- Âd ve Semud'u da yok ettik. Gerçekten onların oturduğu yerlerin kalıntıları size açık ve ortadadır. Şeytan, onlara amellerini süslemişti de böylece onları (doğru) yoldan alıkoymuştu. Halbuki kendileri (az-çok) gözü açık kimseler idi.

Medyenliler ve Şuayb Peygamber

Medyen birçok yerde belirttiğimiz gibi, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahiline yakın büyük bir kasabadır. Şuayb Peygamber onlara uyarıcı elçi olarak gönderilmiştir. Zira bu yöre halkı hem güzergâha yakın, gelip geçen kervanlarla temas halinde bulunuyordu, hem de birkaç çirkin ahlâkı vardı ki bu tam bir zulüm haline gelmiş ve putperestlikle birleşip çevrelerini de huzursuz etmeye başlamışlardı. O nedenle kendilerini düştükleri küfür ve ahlâksızlık bataklığından kurtaracak bir uyarıcıya büyük ihtiyaçları vardı.

Medyen yerlilerinin daha çok şu üç huyu ve inancı konu edilmektedir:

1- Allah'ı bırakıp putlara taparlar ve bu inançlarını ısrarla savunurlardı.

2- Dolaylı ve hileli gelir sağlamayı sanat haline getirmişlerdi. O yüzden hem kendilerine karşı güvenleri kalmamıştı, hem de yabancıların onlara karşı güveni yoktu.

3- Ölçü ve tartıda her türlü hileye başvururlar ve böylece insan haklarına dolaylı, dolaysız yollardan el uzatırlardı.

Şuayb (aleyhisselam) onların arasında doğup büyüdüğü için, olup bitenleri en küçük ayrıntılarıyla biliyordu. O bakımdan çok yumuşak ve sistemli bir mücadele sürdürdü ve yaşlanıncaya kadar bu şerefli hizmetini aksatmadı. Ne yazık ki, azı müstesna, kasaba halkı bütün şirretlik ve hayasızlığıyla bu kadri yüce peygambere karşı koydular, onu yalancılıkla suçladılar; bu da yetmiyormuş gibi kendilerini doğru yola irşada çalışıp fazilet mücadelesini hasbi olarak sürdüren hemşehrilerini öz yurdundan çıkartmayı kararlaştırdılar ve geniş bir aileye mensup olduğu için öldürmeye cesaret edemediler.

İş bu üzücü ve düşündürücü çizgiye gelip dayanınca, yapılacak bir şey kalmamış oluyordu. Zira irşat ve tebliğ kusursuz yerine getirilmişti. Akıl ve idrâklerine ışık tutulmuş, gereken yardımcı bütün bilgiler verilmişti. Kısacası, Allah ve peygamberi kendilerine düşeni yapmış, doğru yolu ve neticesini göstermişlerdi. Sonuç alınmayınca, Sünnetullah hareket geçmiş ve hükmünü yürütmüştü. Müthiş bir uğultu ve gürültü ile önüne geçilmesi mümkün olmayan azap kasabayı yerle bir etti. Böylece ilâhi adalet ezeldeki ilmi tesbitine uygun tecelli ederek zâlimlerin kökünü kesti.

Şuayb (aleyhisselam)'ın kıssasının özeti daha çok, Mekke'de müşriklerin saldırı ve işkencesine maruz kalan mü'minlere teselli vermekte ve yakında müşriklerin putlarıyla birlikte hakkın önünde hezimete uğrayacağını müjdelemektedir.

Ad ve Semud Kavimleri

A'raf Suresi başta olmak üzere diğer surelerde de açıklandığı gibi, Ad kavminin, Umman ile Dahraman veya Umman ile Aden'in doğusuna düşen Hadramut arasındaki kesimde yer aldıkları, yani eyleştikleri sanılmaktadır. Nitekim son yıllarda elde edilen arkeolojik kalıntılar birtakım ipuçları vermektedir.

Âd kavmi bütünüyle putperest idi. Zulüm ve yağmacılıkta hayli ileri gittiklerini bazı tarihçiler kaydetmektedir. Allah'ın birçok nimetlerine erişmelerine rağmen nankörlüklerini her geçen gün artırmakta idiler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, hem onları uyarıp tuttukları çok tehlikeli yoldan dönmelerini sağlamak, hem de çevre halkını onların yağmacılığından korumak için Salih Peygamber'i uyarıcı olarak görevlendirdi.[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yaşadığı çağda Âd ve Semud kavimlerinin kalıntılarının yer yer boy gösterdiğini ve o yöreden gelip geçenlerin dikkatini çektiğini, yine konumuzu oluşturan 38. âyetten anlıyoruz.

Böylece küfür ve azgınlıkta ileri gidip hakları çiğneyen ve ahlâksızlığı sanat haline getiren bu milletin ömrü pek uzun olmamıştır. Cenab-ı Hak, onları uyarıp doğru yolu göstermek için gereken yardımcı imkânları vermiş ve ilâhi azametine yakışanı kusursuz gerçekleştirmiştir. Ne yazık ki, bu lütuf ve inayetleri, iltifat ve rahmetleri göremeyen ve anlayamayan Âd kavmi, kendi kendilerine yazık etmişler ve sonunda hem dünyalarını, hem de âhiretlerini kaybetmişlerdir.

Semud kavminin ise, yapılan araştırmalara ve elde edilen bazı sonuçlara göre, Asur hakimiyetinde yaşadığı sanılmaktadır. Bu kavim, Hicaz yakınında Hicr yöresinde yer almış bir millettir. Hud Peygamber de uyarıcı ve doğru yolu gösterici olarak gönderilmiştir. Bunlar ovada saray gibi evler ve dağ eteklerinde kayaları yontup geniş barınaklar yapan güçlü bir millet idi. Ne var ki eriştikleri nimetlerin hiçbirine karşı şükretmeyenleri; gün geçtikçe nankörlük, inkâr ve azgınlığını artıranları %99'u bulmaktaydı. Salih Peygamber'in, onların istediği mucizeyi ortaya koymasına rağmen inkâr ve tuğyanda inatla ısrar ettiler. Sonunda bu azgınlık ve taşkınlık, hak tanımazlık gelip son noktasına dayanınca ilâhi hüküm indi. Müthiş bir deprem ülkenin altını üstüne getirdi.[2]

Semud kavmiyle ilgili kıssanın burada bir özetinin verilmesi, hem Mekkeli müşrikleri, hem yaşamakta olan inatçı ateistleri uyarmaya, hem de mü'minleri müjdelemeye yönelik bir anlam ve hüküm taşımaktadır.

---

1 A'raf suresi: 65-72. âyetlerin tefsiri

2 A'raf suresi: 65-72. ayetlerin tefsiri

Bu iki kavim hakkındaki bilgileri özetleyecek olursak, şöyle bir tesbit tablosu ortaya koyabiliriz: Gerek Âd, gerekse Semud kavminin, taşları yontup kendilerine göre bir medeniyet (!) kurdukları hem Kur'ân'dan, hem de tarihi belgelerden, yani arkeolojik kalıntılardan anlaşılmaktadır. Ne var ki, sadece ekonomik kalkınma ve sanatta, sanayide gelişme, bir milletin ayakta durması için yeterli faktörler değildir; onlara paralel olarak insan ruhunu aydınlatacak, vicdanları geliştirecek, kutsal değerlere saygı duyulmasını sağlayacak, bir olan Allah'a inanıp yalnız O'na kulluğun gereğini kalplere ve kafalara işleyecek çok ciddi eğitim ve öğretime ihtiyaç vardır. O bakımdan maddi refahla hak dine bağlılık birlikte yürütülmediği takdirde, yetişmekte olan kuşakları hızla yaklaştıkları uçurumdan geri döndürme imkânları kalmamış olur ve o takdirde ülkenin yıkılması mukadder çizgiye gelip dayanır.

Yine Kur'ân'ın açıklamasına göre: Bu iki milletin de becerikli, açıkgöz, çalışkan sanat meraklısı oldukları da anlaşılıyor. Ama servet ve sanatın yalnız başına insana ahlâk ve fazilet vermediğini tarihi tecrübeler ortaya koymuştur. Kur'ân-ı Kerim'de özellikle bu inceliğe işaret edilmekte ve milletler uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem Mekkeli putperestleri, hem de yaşamakta olan inkarcı topluluk ve milletleri uyarmak için dikkatler tarihteki önemli olaylara çekildi. Hakk'a başkaldırıp her türlü kutsal değeri çiğneyen milletlerin sonlarının felâket ve hüsranla noktalandığı açıklandı; birkaç ibretli misal verilerek iyi düşünmemiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi nizama karşı gelip plândaki yerlerini almayan ve dünyalığı ilâh edinip eşyaya tapan kavim ve toplumların başına gelen, azap hatırlatılıyor. Hakk'tan kopuk, bütünüyle maddeye yönelik medeniyetler, örümcek ağına benzetilerek çok düşündürücü bir misal veriliyor. Verilen bu misallerden ancak gerçekçi olan ilim adamlarının anlayıp akledeceklerine atıf yapılarak, ilme ve ilim adamına ilâhi iltifat sinyali veriliyor. Sonra da düşünce ufkumuzu genişletmek için göklerin ve yerin tam uyum, denge ve sağlam düzende yaratıldığı hatırlatılıyor. Sonra da Peygamber (aleyhisselam)'ın hizmetine devam etmesi konu edilerek namazın öneminden ve yararlarından pasajlar veriliyor.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِى
الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ
وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ
﴿٤٠﴾ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اِتَّخَذَتْ
بَيْتًا وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَىْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ اُتْلُ مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ
الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ
اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

39- Karun'u, Fir'avn'ı ve Hâmân'ı da (inkâr ve azgınlıkları yüzünden) yok ettik. Şanım hakkı için Musa onlara açık belgelerle, (susturucu) mucizelerle geldi; fakat onlar, yeryüzünde büyüklük tasladılar (Hakk'ı kabul etmediler ve ona boyun eğmeyi gururlarına yediremediler). Halbuki (Allah'ı âciz bırakacak ve inecek azabın) önüne geçebilecek değillerdi.

40- Bunlardan her birini günahı sebebiyle yakaladık: Kiminin üzerine şiddetli kasırga gönderip taş yağmuruna uğrattık; kimini korkunç bir gürültü yakalayıp sarıverdi; kimini yere geçirdik; kimini de (denizde) boğduk. Allah onlara zulmeder olmadı, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.

41- Allah'ı bırakıp başka başka dostlar, sahipler edinenlerin misâli, kendine yuva edinen örümceğin haline benzer ve gerçekten evlerin en hafif ve dayanıksızı örümceğin yuvasıdır. Bunu bir bilselerdi!.

42- Şüphesiz ki Allah, onların kendisinden başka nelere taptıklarını bilir. O, çok üstündür, çok güçlüdür, yegâne hikmet sahibidir.

43- Biz, işte bu misalleri insanlar için (gerçeği daha iyi anlasınlar diye) getiriyoruz. Bunları ancak ilim adamları düşünüp aklederler.

44- Allah, gökleri ve yeri Hak ile (uyumlu, dengeli ve düzenli ölçüde ve plânda) yaratmıştır. Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır.

45- (Ey Peygamber!) Kitap'tan sana vahyedileni oku; namazı kılmaya devam et; çünkü namaz cidden ahlâk dışı davranışlardan, (dine, akla ve sahih örfe ters düşen) uygunsuz şeyden alıkoyar. Allah'ı anmak elbette çok büyüktür! Allah, neler işlediklerinizi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Enes (radıyallahu anh) diyor ki: "Müslümanlardan genç bir adam, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'le beraber vakit namazlarını kıldığı halde ahlâk dışı söz ve davranışlarda da bulunuyordu. Onun bu durumu Peygamber (aleyhisselam)'a anlatılınca, Efendimiz şöyle buyurdu:

"Namaz onu pek yakında o gibi şeylerden alıkoyar." Nitekim çok geçmeden o genç sözü edilen kötü huy ve âdetinden vazgeçti."[1]

Bir adam, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e dedi ki:

- Ey Allah'ın Rasulü! Falan adam geceleri namaz kılar, sabah olunca hırsızlık eder.

Peygamber (aleyhisselam) ona şöyle buyurdu :

- **Namazı yakında onu senin dediğin fiilden alıkoyar.**[2] Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz diğer iki hadiste şöyle buyurdu:

- **Müferridler öne geçti!**

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Müferridler kimlerdir? Cevap verdi:

- **Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlardır.**[3]

---

1 Hafız Bezzar - Lübabu't-te'vil: 3/423

2 Müsned-i Ahmed: 2/447

3 Sahih-i Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

"Bir topluluk oturup Allah'ı zikretmeye dursun, mutlaka melekler onları kuşatır, rahmet onları (perde perde) örter; üzerlerine gönül yatışkanlığı ve sükunet iner de Allah onları kendi yanındakilere karşı anar."[1]

Musa Peygamber ve Üç Tip İnsan

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا

"Karun'u, Fir'avn'ı ve Haman'ı da (inkâr ve azgınlıkları yüzünden) yok ettik. Şanım hakkı için Musa onlara açık belgelerle, (susturucu) mucizelerle geldi; fakat onlar yeryüzünde büyüklük tasladılar (Hakk'ı kabul etmediler ve O'na boyun eğmeyi gururlarına yediremediler). Halbuki (Allah'ı âciz bırakacak ve inecek azabın) önüne geçecek değillerdi."

Cenab-ı Hak, putperest müşrikleri uyarırken ve mü'minlere gelecek günlerin mutlaka aydınlık olacağını dolaylı şekilde haber verirken, Musa (aleyhisselam) kıssasına çok kısa bir anlatımla değiniyor.

Üç ayrı tip insanı tarihi misâl olarak vermektedir:

1- Altın ve mücevheratı, lüks ve konforu tek amaç seçip aklını, zekâsını ve diğer yeteneklerini sadece bunun için kullanan Karun,

2- Dede ve babalarından tevarüs ettiği hükümdarlık ve saltanatı hem zulüm aracı olarak kullanan, hem de bu gücü sayesinde kendini ilâhlaştıran Fir'avn,

3- Zâlimden yana olup onun her görüş ve emrini doğru kabul edip uygulayan ve o yüzden bütün kutsal değerlerden kopan, benliğini kaybedip Fir'avn'a kul olan Hâmân.

Tarihte ilâhi hışma uğrayıp yıkılan ve yok edilen milletlerin hayatı incelendiğinde bu üç tip insanın her zaman ülkenin batmasında nâzım rol oynadıkları görülür, Mekke müşriklerini Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in aleyhine kışkırtan ve hakkı bütünüyle red ve inkâr eden ve ettirenlerin de bu üç tip insan olduğu kesindir. Günümüzde de İslâm ülkelerini felâkete sürükleyenler bunlardır. O halde her devir ve dönemde bu üç ayrı tip insana dikkat etmek zorundayız.

---

1 Müslim/Zikir: 38, 39 - Ebu Dâvud/Vitir:14 - Tirmizi/Kur'ân: 10 - Ahmed: 2/252, 407-3/92

Bilindiği gibi, Musa (aleyhisselam) büyük peygamberlerden, yani "ülü'l-azim" kabul edilen beş peygamberden biridir. Kendisine, Levhalar üzerine yazılıp tesbit edilen Tevrat adında büyük bir kitap verilmiştir. Hak adına sergilediği mucizeler insan aklına ışık tutacak, vicdanları yönlendirecek, düşünce ufkunu genişletecek; kâinatı kudret elinde tutan Cenab-ı Hakk'ı tanıtacak nitelikteydi. Ne var ki, altını, saltanatı ve zulme alet olmayı ilâhlaştırıp bunların ötesinde hiçbir değer tanımayan Fir'avn, Hâmân ve Karun, mucizeye rağmen Hakk'ı kabul etmeyi, O'na inanıp bağlanmayı gururlarına ve makamlarına yediremediler; üç günlük bir saltanatı ebedi saadete tercih ettiler. O sebeple Cenab-ı Hak insanları kötü yola sevkeden ve onlara her zaman fena misal olan, peygamberi öldürmeyi plânlayan bu azgın kâfirleri bir bir yok etti.

Şüphesiz ki, Cenab-ı Hak sünneti doğrultusunda onlar aleyhine yürüttüğü hükmüyle hiç kimseye zulmetmedi. Zira O mutlak âdildir, hiçbir zaman zâlim değildir. O'nun insanlardan yana koyduğu hayat kanunları, hazırladığı mükemmel plân ve program, her yönüyle huzur, güven, kardeşlik, mutluluk, ve sonsuz saadet vadetmektedir. İşte O'nun koyduğu bu kanun ve hazırladığı bu plânı değişmez, kıyamete kadar hedefine şaşmadan ilerler. O bakımdan O'nun plânına, programına ve hayat kanunlarına uyanlar mutlu olur, uymayanlar kendilerine yazık etmiş sayılırlar.

Yaratanı Bırakıp Yaratılanı İlâh Edinmek

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ

"Allah'ı bırakıp başka başka dostlar, sahipler edinenlerin misali, kendine yuva edinen örümceğin ağına benzer."

Cenab-ı Hak, bâtılın peşine takılıp hakkı red ve inkâr edenlerin tutumunu tasvir ederken çok düşündürücü bir misal veriyor. Şöyle ki: Bâtılın tutunduğu ip çok çürük ve zayıftır, tıpkı örümcek ağı gibi... Her an kopup yok olmaya mahkumdur. Gelip geçen milletlerden bâtıl adına, küfür ve zulüm adına peygamberlere karşı cephe alıp harekete geçenlerin akıbeti bunun çürüklüğünün açık delillerinden biridir.

Ayrıca bilindiği gibi, örümcek ağını, kendini korumaktan ziyade avlanmak için örer de kendinden zayıf canlıların yolunu kesip onları ölüm ağına düşürmeye çalışır. Kuvvetli sinekler, güçlü haşere o ağı delip geçer,

zayıfları ise takılıp kalır. Günümüzde de öyle değil midir? Zayıf iradeli, menfaatçi, kendi çıkarından başka kaygısı olmayan kişiler kısa zamanda ülkeyi sömüren dinsizlerin, maddeci ve sapıkların ağına yakalanırlar da son nefeslerini o ağda verme felâketine uğrarlar.

İki çeşidi dışında örümceklerin hepsi zehirlidir. Yakaladıkları avlarını önce zehirliyerek öldürürler, sonra da emerler. Peygamber ve kitap tanımayan maddeci inkarcılar da kendilerine göre birtakım dernekler vücuda getirirler. Çok cazip fikirlerle ortaya çıkarlar. Örümcek ağı misali, tüzükleri çekici ve aldatıcıdır. Yakaladıklarını önce kendi idealleriyle zehirleyip mefluç hale getirirler, sonra da ondan yararlanmaya başlarlar ve posa durumuna getirinceye kadar bırakmazlar.

İlâhi Misalleri Ancak İlim Adamları Düşünüp Akleder

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَا اِلَّا الْعَالِمُونَ

"Biz, işte bu misalleri insanlar için (gerçeği daha iyi anlasınlar diye) getiriyoruz. Bunları ancak ilim adamları düşünüp akleder."

İslâm ve onun kitabı Kur'ân insan aklına her vesileyle yer verir; ayrıca aklın, ilmin hizmetine, ikisinin birden imânın hizmetine verilmesini emreder. O bakımdan Kur'ân'da gerek Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler sıralanırken, gerekse gelip geçen milletlerin hayatından ve yok edilme sebeplerinden söz edilirken, akıl ilmin ışığında hakem olarak belirlenir ve imandan güç ve kuvvet alması istenilir.

Varlık âleminde mutlak denge ve düzeni idrâk edebilmemiz için bu iki unsurdan, yani akıl ile ilimden yararlanmamız devamlı tavsiye edilir; sonra da ana tema ve amaç şu cümleyle vurgulanır: "Bunları ancak ilim adamları düşünüp akleder."

Zira akıl, insanoğlunu öteki canlı yaratıklardan üstün yapan en önemli, en büyük kaynaktır. Bu kaynağı, bize veren Yüce Kudretin rızası ve dileği doğrultusunda kullandığımız nisbette mutlu oluruz. Aklın temeli olan düşünce de yalnız insana vergidir. Onun için Kur'ân'da bazen düşünce ufkumuz genişletilir, bazen aklımıza hareket sağlanır ve birtakım temel bilgiler, ön fikirler verilir.

Göklerin ve Yerin Hak Üzere Yaratılması

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۚ

"Allah, gökleri ve yeri hak ile (uyumlu, dengeli ve düzenli ölçüde ve plânda) yaratmıştır. Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır."

Göklerin ve yerin "hak" ile yaratılmasının taşıdığı manayı anlayabilmemiz için önce "hak" kavramının delâlet ettiği mana ve hikmetleri bilmemize ihtiyaç vardır. Gerçi tefsirimizin birçok yerinde bu kavram üzerinde durulmuş ve açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Ne var ki, uyguladığımız metot gereği, her tekrar nasıl yeni bir uyanıklık, taze bir hüküm gerektiriyorsa, her kavram da yer aldığı konu ve cümleye göre birtakım yenilikler yansıtıyor ve her şeyden önce idrâkleri uyanık tutuyor. O bakımdan yeni açıklama istiyor.

Hakk: Uyumlu, dengeli, düzenli ölçü ve muhtevada yaratılan her şey hakkında kullanılır. Kapağın kutuya uyumlu bulunması, kapının kasasına tıpatıp uyması, karşılıklı dişlilerin birbiriyle uyum halinde düzenli dönmesi "hak" kavramıyla belirtilir. Doğruyu yansıtan, gerçeğe uygun olan, ilâhi nizama uyan her şey de haktır.

Göklerin ve yerin hak ile yaratılması, bunların her parça ve taşıdığı sistemin dengede olup plândaki yerini alması, düzeninde bir aksaklık ve ahenksizliğin bulunmaması; her şeyin yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesi ve hiçbir şeyin boş, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmaması şeklinde yorumlanır.

Bu gerçekleri idrâk edebilmek için imân temeli üzerinde gelişen, yani gücünü imândan alan iki şeye ihtiyaç söz konusudur: Akıl ve ilim... Zira inkâr ve gurur; cehalet ve ölçüsüzlük şeddi ancak bu ikisiyle yıkılabilir. O nedenle ilgili âyetin akışı içinde aklın ve ilmin daha çok sağlam bir imâna muhtaç bulunduğuna işaretle şöyle deniliyor:

"Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır."

Ve Her Konuda Namazın Yeri ve Önemi

اُتْلُ مَآ اُوْحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۗ

"(Ey Peygamber!) Kitaptan sana vahyedileni oku; namazı kılmaya devam et; çünkü namaz cidden ahlâk dışı davranışlardan (dine, akla ve sahih örfe ters düşen) uygunsuz şeyden alıkoyar."

Namaz, mü'minle kâfiri birbirinden ayıran belirti; kul ile Allah arasında en işlek yol; Allah ile konuşma bahtiyarlığına ermenin edep ve saygı meclisidir.

Namazın sayılmayacak kadar faydaları vardır. Konumuzu oluşturan âyette ise, o faydaları kendinde toplayan namazın iki özelliği üzerinde duruluyor:

1- Ahlâk dışı söz ve davranışlardan,

2- Dine, akla ve sahih örfe ters düşen uygunsuz, nahoş şeylerden alıkoyar.

Çünkü namaz, önce günlük hayatımızı başıboşluktan kurtarıp düzene sokmamızı sağlar; meydana getirdiği fiziksel hareketlerle bedene canlılık ve sağlık kazandırır; direnci artırır. Sonra da vicdanı geliştirip kalbe huzur verir. Cemaatleşme şuurunu kuvvetlendirir; bu konuda idrâki uyanık tutar. Aynı zamanda ferdi toplumun kopmaz parçası düzeyine getirir.

Namaz insana kişilik kazandırır. Her şeyden önce kula kul olmanın zillet ve meskenetinden kurtarıp âlemlerin Rabbine kul olma şerefine eriştirir. Kuvvet ve kudreti bütünüyle Allah'a irca' etmemizi ilham eder.

O bakımdan da namaz bütünüyle zikirdir, tesbih ve tekbirdir; duâ ve niyazdır. Allah'ı anmak, elbette ki O'na yakınlığı sağlar; O'nun emirlerine kayıtsız şartsız uymayı telkin eder. Kısacası Allah'ı anmak, O'nun kelâmıyla O'na hitap etmek çok büyük bir ibâdettir. İnkâr ve zulüm düzeyinde Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden kavim ve milletlerden, onların akıbetinden ibretli misaller verildikten sonra ilâhi vahye uymamızın ve namaz ibâdetine devam göstermemizin emredilmesi elbette ki çok anlamlıdır. Her şeyden önce insanı günde beş defa dünya dağdağasından, maddenin peşine takılıp yuvarlanmaktan çekip alır; olaylar karşısında dayanma gücümüzü artırır; Hakk'ın üstün gelmesi, bâtılın hezimete uğraması babında insana gereken manevi gücü sağlarken, maddi yönden de üstün gelmenin meşru yollarını öğretir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi nizama uymayan, söz ve davranışlarıyla Hakk'a karşı isyan eden ve dünyalığı, değişmeyen amaç seçen kavim ve milletlerin uğradığı felâketler uyarıcı misal olarak verildi. Bâtılın örümcek ağı kadar zayıf ve önemsiz olduğu belirtilirken, Hakk'tan yana olanların din ve dünya işlerinde düzenli, güçlü ve prensipli olmalarının gereğine işaret edildi. İlme ve ilim adamlarına iltifat sinyali verilerek gerçekçi âlimlere her zaman muhtaç bulunduğumuz dolaylı şekilde anlatıldı. Sonra da düşünce ufkunu genişletmek ve akla malzeme vermek üzere göklerin ve yerin hak ile yaratıldığı konu edilerek, hakkın üstün gelmesi için inen vahye uyulması ve namaz ibâdetine devam edilmesi emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dinde aşırı taassuba kapılmaya gerek olmadığına işaretle, Kitap Ehli (Yahudi ve Hristiyanlar) ile seviyeli bir tartışmaya yönelmemiz tavsiye ediliyor. İlâhi hitap ve üsluba az-çok aşina olanların Kur'ân'a inanmasının her zaman için mümkün olduğu konu ediliyor. Sonra da Kur'ân'ın bütünüyle ilâhi vahyin eseri olduğu üzerinde durularak, daha önce Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın okur-yazar olmadığına dikkatler çekiliyor. Sonra da önlerinde bunca açık belgeler bulunduğu halde birtakım mucizeler isteyenlere en büyük mucizenin "Allah Kelâmı" olduğu hatırlatılıyor.

وَلَا تُجَادِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۖ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ
وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ
لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ
يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۚ وَمِنْ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلْكَٰفِرُونَ
﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتْلُوا۟ مِن قَبْلِهِۦ مِن كِتَٰبٍ وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَ إِذًا لَّٱرْتَابَ
ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا
يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ قُلْ
إِنَّمَا ٱلْـَٔايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا

عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

46- Kitap Ehli olan (Yahudi ve Hristiyan)larla -içlerinden zulmedenler dışında- ancak en güzel yoldan mücâdele edin. Deyin ki: "Bize indirilene de, size indirilene de inandık; bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir ve biz ancak O'na teslimizdir."

47- İşte (ey Peygamber!) Sana böyle bir kitap indirdik. Kendilerine (daha önce) kitap verdiklerimiz(den gerçekçi ilim adamları) O'na inanırlar. Bunlar (putperest Araplar)dan da O'na inanan kimseler vardır. Bizim âyetlerimizi ancak inatçı kâfirler inkâr eder.

48- (Ey Peygamber!) Sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi.

49- Bilâkis Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde ışıl ışıl ışıldayan açık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak inatçı zâlimler inkâr eder.

50- Dediler ki: O'na (Muhammed'e) Rabbinden birtakım mucizeler (veya başka başka âyetler de) indirilseydi ya? De ki: "Âyetler, mucizeler ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise sadece açık bir uyarıcıyım."

51- Bizim sana indirdiğimiz Kitab'ın onlara karşı okunması kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda imân eden bir millete rahmet ve öğüt vardır.

52- De ki: "Aramızda şahit olarak Allah yeter; O göklerde ve yerde olanları bilir. Bâtıla inananlar ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte onlar zarara uğrayanlardır."

İLGİLİ HADİS

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki:

- Kitap Ehli, Tevrat'ı İbranice okur, Müslümanlara Arapça açıklama-

sını yaparlardı. Bunun üzerine Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ashabına şöyle buyurdu.

"Kitap Ehli'ni (kendi kitapları hakkında) ne tasdik edin, ne de yalanlayın; sadece şöyle deyin: Biz Allah'a iman ettik ve bize de, size de indirilene inandık. Bizim ilâhımız, sizin ilâhınız birdir ve biz ancak O'na teslimizdir."[1]

Kitap Ehli'yle Seviyeli Tartışma

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ

"Kitap Ehli olan (Yahudi ve Hristiyan)larla -içlerinden zulmedenler dışında- ancak en güzel yoldan mücadele edin."

İslâm dini, son din olma özelliği ve cihanşümul olma hüviyetiyle hiçbir zaman yıkıcı, bölücü, darıltıcı, ürkütücü ve nefret verici değildir; o bütün esas ve prensipleriyle barışçı, kaynaştırıcı, yaklaştırıcı, sevdirici, güven verici ve huzur sağlayıcıdır. Savaş, diğer bir anlatımla insan kanı akıtmak en son çaredir.

İslâm, din ve dünya meselelerini, imânla birleşen akıl ve ilimle çözer. İnsanları doğru yola çağırırken ve Allah'a ibâdete davet ederken bu yoldan sapmaz; aynı zamanda tebliğ ve irşat hizmetini yetişmiş ilim adamlarına bırakır da onları bu kutsal görevi yerine getirmekle yükümlü tutar. Hiç kimseyi dine girmeye zorlamaz. Çünkü iman ve dindarlık kalp, akıl ve irfan işidir. O bakımdan bu konuda insan aklına ışık tutar, aydınlatıcı bilgi ve malzeme verir, sonra da onu hür iradesiyle baş başa bırakır.

İslâm, fert ve topluma ilâhi emirleri tebliğde; sapıkları ve inkarcıları uyarmada günün en güzel ve en yapıcı metodunu seçer ve insanlara akıllarını seviyesinde hitap etmeyi öğütler. Özellikle Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hristiyanlarla uzlaştırıcı, barıştırıcı bir metod uygulamayı emreder. Onlarla yapılan tartışmada en güzel ve en uygun yolun izlenmesini tavsiyede bulunur. Zira İslâm'la bu iki din arasında ortak bağlar vardır; her üç kitap da aynı kaynaktan indirilmiştir. Bunun için Kur'ân; Tevrat ve İncil'i hak kitap olarak kabul eder; ancak onlarda meydana gelen yanlış ve tahrifatı tashih eder ve artık hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığını belirtir.

1 Buhari/Tefsir: 11/2, İ'tisam: 25, Tevhid: 51

O halde bazı papazların, Hristiyan misyonerlerinin taassuba kapılıp İslâm'a ve onun Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a dil uzatmalarına, küçük düşürücü sözlerine ve neşriyatlarına karşı misliyle mukabele etmemiz asla doğru olmaz. Kur'ân ilgili âyetlerle bunu yasaklamıştır. Biz Müslümanlar ilk inen Tevrat ve İncil'i hak kitap olarak kabul eder ve inanırız ve Kur'ân'ın indirilmesiyle onların taşıdıkları ahkâm ile amel edilmeyeceğini en makul ve inandırıcı şekilde anlatmaya çalışırız; fakat hiç bir zaman Musa (aleyhisselam) ile İsa (aleyhisselam)'ı küçük düşürecek bir söz sarfetme yetki ve inancına sahip değiliz; bilakis o ikisini de hak peygamber kabul eder, derin saygı duyarız.

İslâm, Kutsal Kitapların Hak Olduğuna İnanmayı Emreder

وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

"Deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de inandık; bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir ve biz ancak O'na teslimizdir."

İslâm, nasıl gönderilen bütün peygamberlere -Bir fark gözetmeksizin-inanmayı emrediyorsa, indirilen semavi kitaplara ve sahifelere de inanmayı emretmekte ve bunu hak dinler arasında uzlaştırıcı iki ana bağ kabul etmekte; dinlerin getirdiği "Hakk'a Teslimiyet" esasından sapılmasına asla rıza göstermemektedir.

Ne yazık ki İslâm, ilgili âyette ifadesini bulan yaklaşma ve uzlaşma metodunun uygulanmasını emrederken, Yahudi ve Hristiyanlar durmadan Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed'i red ve inkâr etmektedirler. Şüphesiz bu katılık ve aşırı taassubun, iki ana sebebi söz konusudur: Biri, Tevrat ve İncil'in orijinalinin ortadan kaybolmasıyla tahrifata uğraması ve böylece son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile ilgili açık belgelerin kılıf değiştirmesi; diğeri ise, aşırı taassuptan kaynaklanan hazımsızlığın inkâra dönüşmesidir, denilebilir.

Kitap Ehli'nden İman Edenler

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۚ

"İşte (ey peygamber!) Sana böyle bir kitap indirdik. Kendilerine (daha

önce) kitap verdiklerimiz(den gerçekçi ilim adamları) ona inanırlar."

Kitap Ehli'nden Tevrat ve İncil'i iyice okuyup anlayan ve gerçeği araştıran ilim adamları ile putperestlerden aklını, vicdanını ve idrâkini kullananlar, İslâm'a inanmakta ve onu kendilerine din seçmekte pek gecikmediler. Selmân el-Fârisi, Abdulah b. Selâm o ilim adamlarından ikisidir. Kur'ân onları övmekte ve böylece aklını kullanıp hakikati arayıp bulan âlimlere takdir sunmaktadır.

Şüphesiz Kur'ân'ın bu açıklaması, İslâm'ın ilimle sarmaş dolaş olduğunun ve her vesileyle ilme ve ilim adamına çok yakın ilgi gösterdiğinin ayrı bir belgesi sayılır.

Allah'ın varlığına, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğuna delâlet eden âyetleri, delil ve belgeleri inatla, ısrarla inkâr etmek, kendine has cehaletin küfre dönüşen ayrı bir tezahürü kabul edilebilir. Onun için Kur'ân duygusal davranıp aklını, idrâkini kullanmayan Kitap Ehli din adamlarını "gerçekçi ilim adamı" kapsamına almamakta ve bunu hakikate karşı nankörce çıkışın çok belirgin vasfı kabul etmektedir.

Nitekim İsa (aleyhisselam)'ın on iki havarisinden biri olan Barnaba'nın yazdığı İncil'in İtalyanca nüshasının ortaya çıkması üzerine kilise mensupları bütün güçleriyle buna karşı çıkmışlar ve uydurma olduğunu iddia etmişlerdir. Hattâ bazı din adamları bunun Türkler tarafından düzenlenip ortaya konduğunu iddia edip, kullanılan kâğıdın ve ona sürülen kimyevi maddenin Türkler tarafından öteden beri kullanıldığını delil olarak göstermişlerdir. Oysa adı geçen İncil'in mütercimi Dr. Halil Saade bu iddianın doğru olmadığını, pamuktan imal edilen ve Türklerin kullanmadığı bir maddeyle korunan İncil'in çok eski bir nüsha olduğunu isbata çalışmıştır.

Kilise neden bu İncil'i red etmiştir? Çünkü yirmiye yakın yerinde son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceği çok açık ve net biçimde haber verilmekte ve bütünüyle ilâhi beyânları taşımaktadır.

İşte aşırı taassup, Hakk'a karşı kayıtsızlık, gerçeğe ters düşme insanı nasıl şartlandırmakta ve gözler önünde arz-ı endam eden büyük mu'cizeyi red ve inkâr edecek kadar katılaştırmaktadır.

Cenab-ı Hak bu gibi fanatik havaya girip hakikata sırt çevirenleri şu -sözleriyle hem yermekte, hem de uyarmaktadır: "Bizim âyetlerimizi an-

cak inatçı kâfirler inkâr eder."

Hz. Muhammed (aleyhisselam) Ümmi İdi

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

"(Ey Peygamber!) Sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Mekke'de doğup büyümüş ve kırk yaşına gelinceye kadar ne mektep görmüş, ne bir âlimin önünde diz çöküp okuma-yazma öğrenmiş, ne de bir kimseden ilim tahsil etmiştir. Çocukluğunun beş altı yılı badiyede Beni Sa'd kabilesinde geçmiş, ondan sonra amcası Ebu Talib'in himayesine verilerek birkaç yıl çobanlık yapmış ve 24 yaşına girince ticaretle uğraşmıştır. O bakımdan Peygamberimiz (aleyhisselam) okuma ve yazma bilmezdi. Nitekim A'raf suresi 157, 158. âyetlerle O'nun "ümmi" olduğu açıklanmaktadır. Her ne kadar bu sıfat üzerinde durulmuş ve şu üç ayrı yorum getirilmişse de, konumuzu oluşturan âyetle birleştirdiğimiz zaman, "okur-yazar" olmayan kimse hakkında daha yaygın olduğu ağırlık kazanır.

Üç ayrı yorum:

a) Okur-yazar olmayan kimse,

b) Okuma-yazma bilmeyen bir kavim veya millete mensup olan,

c) Ümmu'l-kura (kasabalar anası, ana merkezi Mekke)ye mensup olan.

İlim adamlarımızın çoğuna göre, bu sıfat, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz hakkında ise O'nun okur-yazar olmadığını belirtmek için kullanılmıştır. Bunların delillerine gelince, hem konumuzu oluşturan âyetteki beyân, hem de şu tarihi olaylardır:

Kur'ân indirilmeden önce Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın okur-yazar olmadığı, yani okuma-yazma öğrenmediği kesindir. İlim adamlarının bu hususta görüş birliği vardır.

Kur'ân indikten sonra ise, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın okuma-yazma öğrenip öğrenmediğinde farklı tesbit ve görüşler söz konusudur. Şöyle ki:

1- Tabiinden Mücahid diyor ki: "Kitap Ehli kendi kitaplarında son Peygamber'in okur-yazar olmadığını görüp biliyorlardı. İlgili âyetle bilhassa onların dikkati bu açık alâmete çekiliyor."

2- en-Nekkaş bu konuda Şa'bi'nin şöyle dediğini naklediyor: "Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz vefat etmeden önce okuma-yazmayı öğrenmemiştir." Nitekim Rasulullah (aleyhisselam)'ın, kendisini ziyarete gelen Uyeyne b. Hısn'a yazılı bir sahife okuduğu rivayet edilmektedir.[1]

3- Berâ' hadisinde ise, Hudeybiye anlaşmasında Hz. Ali (radıyallahu anh) kâtiplik ediyordu. Anlaşmanın başına,

"Bismillahi'rrahmânirrahim. Bu, Allah'ın Rasulü Muhammed'in uygun görüp yerine getirdiği bir anlaşmadır." diye yazdığı, fakat müşriklerin, "Allah'ın Rasulü" sözünü kabul edemeyeceklerini bildirmeleri üzerine Hz. Ali'nin öfkelendiği ve "Vallahi ben bu cümleyi silmem" demesi üzerine Peygamber (aleyhisselam) ona, o cümlenin yerini sordu ve kalemi Hz. Ali'den alıp gösterilen cümleyi sildi, yani karaladı. Onun yerine "Muhammed bin Abdullah" yazıldığı rivayet edilir.

Bu rivayetten "Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın kendi ismini, babasının ismini yazmasını biliyordu" neticesi çıkarılmıştır.

4- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in bazı hususlarda Allah'ın kendisine olan yüksek lutfu sayesinde yazı yazdığı olmuştur, şeklinde birtakım rivayetler vardır.

5- Endülüs ilim adamları ise, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın hiçbir zaman okuyup yazmadığını, yani okur-yazar olmadığını; aksini iddia edenlerin büyük günah işlediklerini belirtmişlerdir.

6- Kadı lyaz, Muaviye'den şu rivayeti nakletmiştir: "Muaviye kâtiplik yaparken Hz. Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Hokkayı yere koy, kalemi değiştir, (b) harfini doğru yaz. (sin) harfinin dişlerini iyice ayırıp belirli eyle. (mim) harfini körleştirme. Allah ismini güzel yaz. Rahman ismini biraz uzat (yani nun harfinin kuyruğunu uzat). Rahim kelimesini iyi yaz" diye emir ve tavsiyede bu-

1 İbn Atiyye, bu rivayetin zayıf olduğunu belirtmiştir.

lunmuştur."[1]

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın sonraları okuma-yazma öğrendiği hakkındaki rivayetlerin hepsi zayıftır. Ümmi olduğu ise kesindir ve bu hususta rivayetler sahihtir.

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz Neden Okur-Yazar Değildi

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in okur-yazar olmadığı hakkındaki rivayetlerin sıhhat derecesi ağırlık kazandığına göre, bunun sebep ve hikmeti ister istemez insanın aklını kurcalamaktadır. Oysa konumuzu oluşturan 48. âyetle bu çok açık şekilde belirtilmekte ve her türlü şüpheyi bertaraf etmektedir. Şöyle ki:

"Sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi."

Âyetteki ibareyi dikkatle incelediğimizde, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'in okuma-yazma öğrenmediği rahatlıkla anlaşılır. O'nun ümmi olduğu dikkate alınınca, getirdiği kitabın büyük bir mucize olduğu daha da belirginleşir ve muarızlarını susturur. Zira en büyük ve kültürü de çok geniş bir ilim adamının yazamayacağı, hattâ çeşitli ilimlerde uzman bir kurulun ortaya koyamayacağı çok mükemmel bir kitabı, okur-yazar olmayan, ilim tahsil etmeyen ve mektep yüzü görmeyen; aksine çok cahil bir muhitte doğup büyüyen bir kimsenin dikte ettirmesi hiçbir zaman düşünülemez.

Eğer kutsal kitaplara benzer kitaplar yazmak mümkün olsaydı, bugüne kadar garazkârlar, maceracılar, sahte peygamberler binlerce kutsal kitap yazarlar ve bu suretle Kur'ân'ı silik hale getirip unuttururlardı.

Müselleme gibi, Kur'ân'ı taklit edip kendine göre âyetler dizen, sureler meydana getirenler olmuşsa da, ancak mahdud sayıda kendi hayranları tarafından benimsenmiş ve ölümleriyle birlikte uydurdukları kitap da paçavra misali bir köşeye atılarak unutulmaya mahkum edilmiştir.

Kur'ân, Kendilerine İlim Verilenlerin Gönlünde Işıldamaktadır

بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِى صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الظَّالِمُونَ

1 Tefsir-i Kurtubi: 13/353. Ancak İmam Kurtubi bu rivayetin sahih olmadığını belirtmiştir.

"Bilâkis Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde ışıl ışıl ışıldayan açık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak zâlimler inkâr eder."

Bu âyetle, Kur'ân-ı Kerim'in daha çok gerçekçi ilim adamlarının kalbinde ve kafasında ışıl ışıl ışıldayacağı haber veriliyor. Bunun sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: İlmi temel kabul eden ve ilim adamına lâyık olduğu değeri ve yeri veren Kur'ân, elbette ki ilim adamına ışık tutan, ana fikir veren, temel bilgiler sunan kudret ve muhtevadadır. On beş asır geriye gidip o çağdaki sosyal ve kültürel yapıları, ilmi hamle ve gelişmeleri gözden geçirecek olursak, şu hakikat ile karşılaşırız: İlmi alanda ciddi hiçbir hamle ve gelişme yoktur. Astronomi, fizik, kimya, biyoloji, anatomi, pedagoji, tıp ve benzeri ilim dallarında yetişmiş ilim adamlarına dünyanın birçok bölgelerinde ve özellikle Arap Yarımadası'nda rastlamak mümkün değil. Gerçek bu olmakla beraber, Kur'ân'ın yansıttığı mükemmel hukuki sistem, özellikle asrımızda ilmi araştırmaların belirtilen ilim dallarında Kur'ân'ın taşıdığı temel bilgileri tasdik etmesi bize neyi öğretmekte veya ne gibi gerçekleri hatırlatmaktadır? Hemen cevap verelim ki, Kur'ân'ın her cümle ve kelimesiyle Allah'tan indirildiğini, insan sözünün ona karıştırılmadığını ve Allah'ın her şeyi en iyi bilen olduğunu, bilimsel alanda getirdiği anafikirlerin, temel bilgilerin bir insanın kafasından çıkmayacak kadar kusursuz ve mükemmel bulunduğunu isbatlamakta ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Allah'ın Rasulü olduğunu, O'ndan alıp öylece tebliğde bulunduğunu hatırlatmaktadır.

Nitekim asr-ı saadetten bu yana geçen her çağda hemen hemen birçok ilim adamları bu gerçeği görebilmiş ve bağlı bulunduğu dini bırakarak İslâmiyet'i din olarak seçmiştir. Son birkaç yıl içinde Batı ülkelerinde de ilmi sahada haklı şöhrete sahip olan Roger Garaudy, Maurice Bucaille ve emsali birkaç ilim adamının da Kur'ân'ın bütünüyle ilâhi olduğuna inandıklarını ve o yüzden İslâmiyet'i benimsediklerini ilân etmeleri bir gerçektir.

O halde Kur'ân'ın nasıl bir kitap olduğunu, nasıl bir kudret taşıdığını bilmek ve anlayabilmek için, ilim gözüyle ona eğilmek yeter. Tefsirimizin birçok yerinde Kur'ân'ın taşıdığı ilâhi kudreti yansıtan ve ilme temel teşkil eden âyetlerini açıkladığımızdan burada tekrar etmeyi, hacmimiz bakımından uygun görmedik.[1]

---

1 Enbiyâ suresi: 23, 30; Neml suresi: 88; Yâsin suresi: 40; Rahman suresi: 10, 17, 18-20; Kıyamet suresi: 4. âyetlerin tefsiri

Değişik Mucize İstenmesi

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ

"Dediler ki: O'na (Muhammed'e) Rabbinden birtakım mucizeler (veya başka başka âyetler de) indirilseydi ya? De ki: Âyetler, mucizeler ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise sadece açık bir uyarıcıyım."

İslâm güneşinin parlaklığı karşısında gözleri kamaşan ve o yüzden güneşi göremeyen gözler, daha başka parlak belgeler ve açık mucizeler istiyorlardı. Oysa en büyük mucize ve belge olarak karşılarında iki şey bulunuyordu: Biri, insan sözünün kudret sınırını aşan, şâirleri, edipleri, bilginleri ve filozofları şaşırtan Allah Kelâm'ı olan Kur'ân; diğeri ise, okuryazar bile olmadığı halde dünya tarihinde en büyük, en kalıcı inkılâbı yapan ve insanın her iki hayatını en güzel ve en uygun şekilde düzene sokan hükümlerle insanlığa seslenen Hz. Muhammed (aleyhisselam).

Kaldı ki Hz. Muhammed (aleyhisselam) her istediğini, her istenileni yapan, yapabilen bir kimse değildi; böyle bir iddiayla da ortaya çıkmamıştı. O Allah'ın insanlara rahmet olarak gönderdiği son peygamberiydi; vahiy yoluyla aldığını aynen tebliğ etmekle görevliydi. Mucize göstermek ise, O'nun görevi değildi. Bütünüyle ilâhi kudrete bağlı bir tecelli olarak, bulunuyordu. O bakımdan Cenab-ı Hak dilediği zaman Peygamberinin dilinde veya elinde mucize tecelli ettiriyordu. Hem İslâm dini, son ve cihanşümul olma özelliğiyle daha çok akla, düşünceye ve ilme yer vermekte, meseleleri bu açıdan değerlendirip insan idrâkine sunmaktadır. O bakımdan İslâm'ın ilk yıllarında Peygamber'in peygamberliğini belgeler mahiyette birtakım mucizelere yer verilmişse de, ondan sonra buna pek gerek görülmemiş ve Kur'ân'ın kendisi her âyetiyle birlikte büyük ve kalıcı bir mucize olarak milletlere seslenmiş ve seslenmeye devam etmektedir.

Bu bakımdan günümüzde de İslâm'ın fevkalâdeliğini görmek ve anlamak isteyenlere Kur'ân'ı dikkatle okumaları ve her âyetinin delâlet ettiği mana ve hükümleri bilimsel bir gözle incelemeleri tavsiye edilir. Zira Kur'ân bütünüyle güzel ahlâkı, fazileti, adaleti, hakkaniyeti, kardeşliği, dayanışmayı, yardımlaşmayı, sınıf farkını kaldırmayı, zayıftan yana olmayı, zorbayı tesirsiz hale getirmeyi; iffetli, namuslu olmayı, aile çatısını bu iki kavramla örtüp içini sevgi ve saygı, edep ve terbiye, ilim ve irfanla süslemeyi emreder. Adalette sür'at ve eşitlikten yanadır. Toplum yapısında güven ve

huzur havasını hâkim kılmayı ve otokontrol sağlamayı tavsiye eder. Bedenle ruh, dünya hayatıyla âhiret hayatı arasında köprü kurar ve bunları birlikte yürütmemizi telkine çalışır. Mal ve makamın amaç değil, araç olduğunu bildirir ve bu aracı ilâhi hoşnutluk doğrultusunda en faydalı biçimde değerlendirmeyi farz kılar. Ölümün silinip yokluğa karışmak olmadığını, dar bir evden daha geniş bir eve taşınma anlamında olduğunu, ruhun ebedi hayatı yaşayabilmesi için oranın şartlarına uyum sağlayacak yeni bir bedene kavuşturulacağını en doyurucu şekilde kalp ve kafalara işler.

Kısacası Kur'ân, Allah'ın mülkünde, O'nun gözetim ve denetimi altında, O'nun rızası doğrultusunda yaşamamızın plân ve programını vermekte; kendi başımıza buyruk olmadığımızı, Yüce Yaratan'ın tasarrufu altında bulunduğumuzu öğretmektedir.

İşte en büyük mu'cize; işte en doğru rehber; işte en şifalı reçete. Cenab-ı Hak bu gerçeğe işaretle 51, 52. âyetlerde şöyle buyuruyor:

"Bizim sana indirdiğimiz kitabın onlara karşı okunması kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda imân eden bir millete rahmet ve öğüt vardır.

De ki: "Aramızda şahit olarak Allah yeter; O göklerde ve yerde olanları bilir. Bâtıla inananlar ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte onlar zarara uğrayanlardır."

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanlarla, aşırı taassuba kapılıp lüzumsuz tartışmalara; kırıcı, üzücü, nefret uyandırıcı mücadelelere girmenin doğru olmayacağı hatırlatıldı. Onlarla seviyeli, vakarlı ve bilimsel açıdan bazı konular üzerinde fikir teatisi yapılabileceğine işaret edildi. Sonra da kendilerine daha önce kitap verilenlerden gerçekçi ilim adamları üzerinde durularak onlardan bir kısmının tereddüt etmeden İslâm'ı din olarak seçtiklerine dikkatler çekildi. Arkasından, mucize isteyenlere Kur'ân'ın en büyük ve en kalıcı mucize olduğu bildirilerek bu ilâhi kitabı bilimsel bir gözle incelemeleri tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, vadedilen ilâhi azabın hemen gelmesini acele isteyen inkarcıların bu şaşkınca tutumları konu ediliyor. Dünya hayatının çok kısa olduğuna işaretle, istedikleri azabın âhirette onları çepeçevre

kuşatacağı hatırlatılarak ölmeden önce dönüş yapmaları isteniliyor. Aynı zamanda dünyada da bir gün ansızın kendilerine bir azabın gelebileceği belirtilerek ilâhi vaadin şaka götürmeyeceği ihtar ediliyor.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

53- Senden azabın hemen inmesini isterler. Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi ve elbette farkına varmadıkları halde (bir gün) azap kendilerine gelecektir.

54- Senden azabın acele gelmesini istiyorlar, (aceleye gerek yok) Cehennem zaten kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.

55- O gündeki azap, onları hem üstlerinden, hem ayaklarının altından çevirip kaplayacak ve "yaptıklarınıza karşılık (azabı) tadın" denilecek.

Azabın Belirlenmiş Bir Vakti Vardır

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ

"Senden azabın hemen inmesini isterler. Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi."

Tefsirimizde sık sık belirttiğimiz gibi, varlık âleminde mutlak bir plân hâkimdir. Her şey bu plâna göre programlanıp belirlenmiş ve yerine oturtulmuştur. Hesapsız, kitapsız, plân ve programsız bir tasarruf söz konusu değildir. O bakımdan meydana gelecek her olay belli sebeplere ve hikmetlere bağlanmış, illiyet prensibine göre düzenlenmiştir. Gelişigüzel, rastgele hiçbir olay düşünülemez. O bakımdan her kişinin keyfine ve isteğine göre bir plân, herkesin arzusuna göre bir dünya yapılmamıştır. İlâhi plân ve program şaşmadan hedefine doğru gider. Ona uyanlar, plândaki yerini alıp yaratıldığı amaç ve hikmete yönelenler her iki âlemde de mutlu olurlar; uymayanlar ise kendilerine büyük haksızlıkta bulunurlar ki, bu-

nun cezasını hem dünyâda, hem de âhirette çekerler.

Mekkeli azgın putperestler, Kur'ân'ın uyarı ve tehdit mahiyetindeki açıklamasının hikmetini, amacının ne olduğunu anlayamadıkları için vadedilen azabın hemen inmesini alaylı bir tavırla istiyorlar ve bu açıdan Müslümanları üzmeye, güvenlerini sarsmaya çalışıyorlardı. Kur'ân-ı Kerim onlara cevap teşkil eden, mü'minlere de aydınlatıcı temel bilgi veren âyetlerle gereken hatırlatmada bulundu:

"Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi ve elbette farkına varmadıkları halde (bir gün) azap kendilerine gelecektir."

Unutmamak gerekir ki, küfre karşı verilecek cezanın, kâfire inecek azabın belirlenmiş bir kertesi vardır. İnkâr ve azgınlık; gurur ve kibir gemi azıya alıp kâfiri o kerteye getirmedikçe azap inmez. İlâhi sünnet gereği, inkarcı azgın belli kerteye gelip dayanınca, sünnetullah sebepleri hareke-te geçirir ve çok geçmeden olan olur ve herkes lâyık olduğu cezayı görür. Bugüne kadar yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin tarihi, yıkılış sebepleri incelendiğinde hep bu sünnetin onlar aleyhine hükümferma olduğu görülür.

Böylece Kur'ân ilgili âyetle hem Mekkeli müşrikleri uyarmış, hem de yaşamakta olan inkarcı azgınları uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, vadedilen azabın hemen gelmesini isteyen inkarcı şaşkınlar uyarılıyor, aynı zamanda bu konuda mü'minlere aydınlatıcı bilgi veriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve her gün saldırıya uğrayan mü'minlere, yeryüzünün geniş olduğu, sırası gelince Mekke'yi terkedebilecekleri işaret yoluyla bildiriliyor. Sıkıntılı günlerde de, feraha kavuşulacağı günlerde de Allah'a dosdoğru ibâdet etmeleri emredilerek, hayatın asıl gayesi belirleniyor.

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ
ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ
أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ
دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

56- Ey imân eden kullarım! Elbette benim (size hazırladığım) yeryüzü geniştir ve ancak bana ibâdet edin.

57- Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürüleceksiniz.

58- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları gerçekten altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennet'in yüksek (hoş manzaralı) kısımlarına yerleştireceğiz. (İyi-yararlı) amelde bulunanların mükâfatı ne güzeldir!

59- Onlar (Dünya'da hem küfrün saldırısına, hem ibâdetin devamına) sabredip Rablerine güvenir ve dayanırlar.

60- Hayvanlardan nicesi var ki, kendi rızıklarını (sağlayıp) taşıyamazlar. Allah onlara da rızık veriyor, size de. O, işiten ve bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'de Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğine inandıkları ve kutsal Kabe'de "Tevhid meşalesi"nin yeniden yanmasını arzu ettikleri için, zâlim müşrikler, özellikle ileri gelen şımarıklar tarafından işkenceye uğratılan, ekonomik ablukaya alınıp aç ve sefil bırakılan ve ibâdetleriyle alay edilen kimsesiz fakir mü'minler birçok sıkıntılar çektiler, ama imanlarından hiçbir şey feda etmediler; Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'i kendi haline bırakıp çekilmediler. Cenab-ı Hak onlara hicret ruhsatı verir anlamda yukarıdaki âyetleri indirdi. Böylece hem ibâdete sımsıkı sarılmaları ve kurtuluşun Hakk'a kullukta olduğu belirtildi, hem de yakın gelecekte çok şeylerin değişeceği, mü'minlerin başka bir yere hicret etmelerinin mümkün olacağı işaret yoluyla haber verildi.

İLGİLİ HADİSLER

"Şehirler kasabalar Allah'ın şehri ve kasabasıdır; kullar da Allah'ın

kullarıdır. Artık ne yerde hayır elde edeceksen orada otur."[1]

"Seyahat ediniz ki sıhhat bulup zengin olasınız."[2]

"Sefere çıkınız ki kazanç sağlayasınız. Oruç tutun ki sıhhat bulasınız. Savaşınız ki ganimete erişesiniz."[3]

"Cennet'te öyle çardaklar var ki, dışı içinden, içi de dışından görünür. Cenab-ı Hak onları (muhtaçlara) yediren, güzel söz söyleyen, namaz ve orucun gereğine uyup yerine getiren, insanlar uyurken kalkıp ibâdet edenlere hazırlamıştır."[4]

Hicrete Ruhsat

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ

"Ey iman eden kullarım! Elbette benim (size hazırladığım) yeryüzü geniştir ve ancak bana ibâdet edin."

Bir ülke ya da şehir ve kasabada geçim sıkıntısı başgösterir veya Allah'a dosdoğru ibâdet etme imkânı ortadan kalkar; din ve vicdan hürriyeti çiğnenir ve bunu düzeltmeye güç getirilmezse, o takdirde mü'min kişinin başka bir yere hicret etmesinde bir sakınca yoktur. Bunun dışında İslâm her zaman -şartlar elverdiğinde- seyahati teşvik etmiştir. Çünkü geçim sıkıntısı aileyi; din ve vicdan hürriyetinin kısıtlanması veya kaldırılması kalbi ve ruhu sıkıp rahatsız eder. Oysa insanın dünya hayatında bu maddi ve manevi ihtiyacının karşılanması son derece lüzumludur.

Böylece Mekke'de her iki sıkıntıya ve hürriyetsizliğe maruz bırakılan Ashab-ı Kiram'ın şartlar elverdiğinde başka bir ülkeye veya beldeye hicret etmelerine ruhsat verilmiş ve bu ruhsat aynı sıkıntıya mâruz kalan, benzeri şartlar içinde bulunan mü'minler için de geçerli bir hüküm olarak kalmıştır.

Her Canlı Ölümü Tadacaktır

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

"Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürüleceksiniz."

---

1 Müsned-i Ahmed: 1/166

2 Müsned-i Ahmed: 2/380

3 Müsned-i Ahmed: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

4 Müsned-i Ahmed: 2/173- 5/343

Ölüm, hayat yolu üzerinde bir dönüm noktası, bir başkalaşma devresi ve eskiyen bedeni atıp yenisine kavuşma olayıdır. Çocukken ve genç yaşta bir hastalık, bir kaza sebebiyle ölüm dışında yaşlılıktan dolayı ölmek, önüne geçilmez bir kanundur, vakti gelince hükmünü yürütür. İlim, insan ömrünü biraz uzatabilir, hastalıklara çare bulabilir, fakat ölüme asla. Zira belirli bir çağdan sonra her canlının bütün organlarında düşkünlük görülmeye başlar. Vücudun madde ve enerji alışverişi yetersiz hale gelir. Böylece ihtiyarlama sırasında organizmada meydana gelen değişikliklerin başlıcaları şunlardır: Dokularda bozulma, kansızlık, kemiklerde kireç birikmesiyle kemiklerin sertleşmesi ve yine kemiklerdeki değişiklikler sebebiyle boyun kısalması, kan hücrelerinde mukavemetin azalması, kafanın küçülmesi, kalpte büyüme, damar esnekliğinin azalması, karaciğerin ufalması, beyin ağırlığının azalması, yağlamada değişiklikler.

Saydığımız değişmeler, türlü şekillerde kendini gösterir. Bunlar yavaş yavaş ortaya çıktığı gibi birdenbire de başlayabilir. Gençlikle ihtiyarlık arasında kesin bir çizgi yoktur.

İşte ölüm olayını hazırlayan sebeplerden önemli bir kısmını ilim adamları tesbit edip ortaya koymuş bulunuyor. Vücudun bu seyrini değiştirmenin mümkün olmadığını yine ilmi tesbitler bize haber veriyor.

Ölüm olmasaydı, dünya hayatı bir bakıma hikmetsiz kalır ve yerküre insanlara dar gelirdi. Böylece dünyada yaşamak bir işkence haline dönüşürdü. Dünyanın alabileceği kadar insan yaratılmış olsa, o zaman da bizler ve milyarlarca insan hayat sahnesine çıkmazdık. Nesli devam ettirme kanunu olmaz, o sebeple de aile ve hısımlık bağları dumura uğrardı. Bunun gibi sayamayacağımız kadar sakıncalar doğar ve mutlak bir dengesizlik ve düzensizlik hüküm sürerdi.

Şüphesiz ki Cenab-ı Hak mutlak hikmet sahibidir; O'nun kudret elinden çıkan her şey ölçülü, dengeli, düzenli, faydalı ve hikmete dayalıdır. Anlaşıldığı gibi, dünya hayatının tadı, önemi ve anlamı ölümle ve âhiret hayatıyla belirginleşmekte ve anlaşılmaktadır; aynı zamanda bu iki ayrı âlem ve onlarla ilgili iki ayrı hayat birbirini tamamlamakta ve biri diğerinin hikmet-i vücudunu ortaya koymaktadır.

Diğer önemli bir husus da şudur: Varlıkta, insan dahil her şey, Cenab-ı Hakk'ın kudretinin eseridir ve her şey eninde sonunda o kudrete döndürü-

lecektir. Bu da ölüm olayı gibi değişmeyen bir kanundur. O halde Allah'ı bilen ve O'na kulluk edip emirlerine ve koyduğu nizama uyan kimse, ümitle, şevkle ve hevesle O'na dönmeyi arzular. Bu da dünya hayatını bir işkence, mutlak bir ümitsizlik durumundan kurtarıp insanın kalbini ve ruhunu büyük ümitlerle doldurur. Zira imân temeli üzerinde filizlenip geliştirilen sâlih amellere karşılık ikinci hayatta büyük mükâfatların hazırlandığını, bizzat bizi yaratıp varlık alanına getiren Rabbimiz haber vermektedir.

Unutmamak gerekir ki, nimet külfet mukabilindedir. Sonsuz nimetlere erişip ebediyen mutlu olabilmek için, önce dünyaya getirilişimizin hikmet ve amacını bilmeliyiz. Sonra da hak uğrunda karşımıza çıkan birçok tehlikelere, sıkıntılara göğüs gerip Allah'tan yardım beklemesini bilmeliyiz. İşte bu noktada çetin sınavlar bizi beklemekte ve başarılı bir hayat sürüp sürmediğimiz bu merhalelerde ortaya çıkmaktadır.

Ashab-ı Kiram Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den aldıkları ilim ve irfanla bu gerçekleri çok iyi öğrenip benimsedikleri içindir ki, Mekke'de çok zorlu ve sıkıntılı günler geçirirken imân ve irfanlarından bir şey kaybetmediler. Önlerine çıkan her sınavı başarıyla verip yollarına devam ettiler. Cenab-ı Hak onları ve onların yolunda yürüyenleri şu âyetle ne güzel övüp müjdelemektedir:

"İman edip iyi yararlı amellerde bulunanları gerçekten altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennet'in yüksek (hoş manzaralı) kısımlarına yerleştireceğiz. (İyi yararlı) amelde bulunanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar (dünyada hem küfrün saldırısına, hem ibâdetin devamına) sabredip Rablerine güvenip dayanırlar."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de aralıksız zulüm ve iftiraya uğrayan mü'minlerin başka bir beldeye veya ülkeye hicret edebileceklerine işaret edileli; aynı zamanda kurtuluşun yakın olduğu dolaylı şekilde haber verildi. Allah'a kulluğun en büyük güven ve huzur kaynağı olduğu belirtilerek her hâlükârda ibâdete devam edilmesi emredildi. Arkasından ekonomik ablukaya alınan mü'minlerin rızık konusunda da fazla ümitsiz olmamaları hatırlatılarak Cenab-ı Hakk'ın her canlının rızkını hazırlayıp belli ölçü ve kanunlara bağladığı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda ve özellikle Mekke'de yaşayan putperestlerin çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgileri bulunduğuna dikkatler çekiliyor, ancak putları Allah'a ortak koşmaları sebebiyle tevhid inancından kopup uzaklaştıklarına işaret ediliyor. Yukarıdaki beyân biraz daha genişletilerek, rızık taksiminde ilâhi plân ve programa değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ فَأَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

61- Onlara, "Gökleri ve yeri kim yaratmıştır; güneşi ve ayı belli ölçü ve düzende tutup buyruk altına kim almıştır?" diye sorsan, "Allah" diyecekler. O halde (Hak'tan) nasıl çevriliyorlar?!

62- Allah, rızkı kullarından dilediğine genişletir, hem de kısıp daraltır. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilendir.

63- Yine onlara: "Kim gökten su indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltir?" diye sorsan, "Allah" derler. De ki: "Hamd Allah'a mahsustur (övülmeye hep O lâyıktır)." Ne var ki (insanların) çoğu bunu aklet-mezler.

İLGİLİ HADİS

"Ey insanlar! Sizi Cennete yaklaştıran, Cehennemden uzaklaştıran ne varsa size ancak onunla emrettim. Sizi Cehenneme yaklaştıran, Cennetten uzaklaştıran ne varsa sizi ondan men'ettim.

Haberiniz olsun ki, Ruhu'l- Emin (Melek Cebrail) kalbime şöyle fısıldadı: "Hiç bir canlı rızkını tastamam almadıkça ölmez." O halde

Allah'tan korkun, rızık aramakta güzel ve meşru yolu seçin."[1]

Güneş ve Ayın Baş Eğdirilmesi

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ فَأَنّٰى يُؤْفَكُونَ

"Onlara: gökleri ve yeri kim yaratmıştır; güneş ve ayı belli ölçü ve düzende tutup buyruk altına kim almıştır? diye sorsan, "Allah" diyecekler. O halde (Hak'tan) nasıl çevriliyorlar?!"

Âyetin açık anlatımından, Arap putperestlerinin çoğunun Allah hakkında az da olsa bir bilgileri olduğu anlaşılıyor. Zira Musevilik ile İseviliğin Arap Yarımadası'na girdiği ve sistemli olmasa bile Allah'ın varlığıyla ilgili birtakım bilgileri yaydıkları düşünülebilir. Aynı zamanda İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'ın Hanif dininin izleri o yöreden tamamen silinmiş değildi. Abdülmuttallib Oğulları'ndan çoğunun bu din hakkında az bir bilgileri bulunduğunu siyerciler kaydetmişlerdir.

Ne var ki, Musevilik'te misyonerlik yoktur. O bakımdan Yahudiliği yayma politikaları hiçbir zaman olmamıştır. İseviliğe gelince, hem bölgede çok az ve güçsüzdü, hem de üç ilâh inancını ısrarla ve inatla benimsedikleri için "Tevhid inancı" onlar arasında da temelinden yara almış ve yerini putperestliğe bırakmıştı. O bakımdan Arap putperestleri Allah'ın varlığını kabul etmelerine rağmen, O'nu kemal sıfatlarıyla bilmiyor ve ahiret inancıyla ilgili temel bilgilerden yoksun bulunuyorlardı.

İlgili âyetle Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin yüceliğine delâlet eden iki belge açıklanıyor: Biri, göklerin ve yerin yaratılması; diğeri Güneş ve Ay'ın yaratıldığı kanuna bağlı kalarak hizmetlerini sürdürmesi... Bu iki belgenin birer soru şeklinde putperestlerden sorulması emrediliyor. Böylece putperest müşriklerin de gökleri ve yeri putların yaratmadığını; Güneş ile Ay'ı putların teshir etmediğini bildikleri açıklanmış oluyor.

Cenab-ı Hakk'ın bu konuda uyguladığı metot, inkâra sapıkların aklını harekete geçirip doğruyu ve hakikati araştırmalarını sağlamaya yönelik anlamdadır.

1 İbn Mâce/Ticarat: 2

Güneş ve ayın baş eğdirilmesi, şüphesiz ki belli kanunlara bağlı tutularak insanların hizmetine verildiğine işarettir. Ne Güneş kendiliğinden, yani bir tesadüf eseri olarak dünya ile kendi arasında hesaplı bir mesafe bırakmıştır, ne de kendiliğinden bir bakıma tükenmez enerji kaynağı haline gelmiştir. Onun gibi yerküre de ne kendiliğinden hem kendi ekseni, hem de Güneş etrafında iki ayrı hareket sürdürmektedir, ne de kendiliğinden 23 derecelik bir meyil ile belli bir elips çizerek ayları, günleri ve yılları meydana getirmektedir. Şüphesiz ki bunların hepsini belli bir plân ve programa göre düzenleyen yüksek bir kudret söz konusudur ki o da Allah (celle celaluhu)'dır.

O halde Cenab-ı Hak Güneş ile Ay'ı nasıl belli kanunlara bağlayıp ölçülü ve düzenli şekilde hizmete sevketmişse, rızık konusunda da bütün sebep ve imkânları, ortam ve şartları hazırlayıp elde edilme düzeyine getirmiştir. Gerisi insanların bilgi, görgü, tecrübe, beceri ve gayretine bırakılmıştır. Herkes bu hususlardaki yeteneğine göre, rızkını sağlar. Yetenekler farklı olduğu gibi, rızkı elde etme de oldukça farklıdır: Kimi çok, kimi az elde edebilir. Bulunduğu beldede geçim sıkıntısı çeken bir kimse için yeryüzü geniştir, başka bir beldeye gitmek suretiyle rızkını arayabilir. Zira Cenab-ı Hak gökten üzerimize altın ve gümüş yağdırmaz; Güneş'i, bulutları, havayı, toprağı ve birçok kaynakları hizmetimize sevkeder. Öyle ki, ortada un var, şeker var, yağ var; ama bunların helva haline getirilmesi biz insanlara bırakılmıştır.

O nedenle rızık hususunda hiç kimse Cenab-ı Hakk'ı suçlayamaz. Cenab-ı Hak yeryüzünde kusursuz bir denge ve düzen meydana getirmiş; insanoğlu yaratılmadan önce dünya onun yaşamasına elverişli kılınarak bütün kaynaklar ve imkânlar hazırlanmıştır. Bunun yanısıra insana, bu kaynak ve imkânlardan yararlanacak kadar akıl, idrâk, zekâ ve birtakım yetenekler de verilmiştir. Bir yerde sıkıntı ve geçim darlığı varsa, başka bir yer arayıp bulmak da insanın hür irâdesine bırakılmıştır.

Gerçek bu olunca Cenab-ı Hak her an övülmeye lâyıktır. O, ilâhlığına yakışanı kusursuz yapıp hazırlamıştır. Biz de insanlığımıza ve kulluğumuza yakışanı yapmakla yükümlü bulunuyoruz.

Allah'ın rızkı dilediğine geniş tutmasının, hem de kısıp daraltmasının anlamı işte budur. Öyle ki, aklını zekâsını kullanıp kaynaklardan faydalanma yollarını arayanlara rızık kapısı alabildiğine genişler; aramayanlara ve

aklını, yeteneğini kullanmayanlara da daralır. Aslında genişleten ve daraltan Allah değil, biz insanlarız. Allah'ın genişletip daraltması ise, hazırlayıp istifademize sevkettiği nimetleri bilip değerlendirmemizle orantılıdır. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği akletmez ve kusuru ilâhi düzenlemede arar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestlerin çoğunun Allah hakkında, yani O'nun varlığı hususunda az da olsa bilgi sahibi bulundukları hatırlatıldı ve bu açıdan hareketle akıllarına ışık tutularak gerçeği arayıp bulmaları istendi. Rızık konusunda ilâhi plâna işaretle temel bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının önemsizliği üzerinde duruluyor. Kalıcı olmayan bir şeye bağlanıp gönül vermenin insanı saadete götürmeyeceğine işaret ediliyor. Özellikle Mekkeli müşriklerin, kutsal Kabe'ye sahip oldukları halde bu yüksek nimetin kıymetini bilmeyerek orayı puthane yapmaları üzerinde durularak, ne kadar nankör oldukları belirtiliyor. Sonra da insan fıtratındaki din ve Allah duygusuna dikkatler çekilerek inkarcıların çok iyi düşünmesi gerektiğine atıf yapılıyor. İnandıktan sonra Allah'ın rızası doğrultusunda mücadele edip hizmet verenler övülüyor.

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ۭ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَهٗ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِيْنَ جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦٩﴾

64- Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise gerçek hayatın kendisidir. Bunu bir bilselerdi!

65- Gemiye bindikleri zaman, dini dindarlığı Allah'a has kılarak samimiyetle O'na dua edip yalvarırlar. Kendilerini kurtarıp karaya çıkarınca bir de bakarsın onlar (Allah'a) ortak koşarlar.

66- Böylece kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler ve bir süre yararlanıp geçinsinler; ileride (bunun nasıl bir kötülük ve şuursuzluk olduğunu) bileceklerdir.

67- Görmediler mi ki, çevrelerindeki ve civarlarındaki insanlar kapılıp (malları) yağma edilirken, biz (Mekke'yi) güven verici bir Harem yaptık. Onlar hâlâ bâtıla inanıyor, Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?

68- Allah'a karşı yakışıksız isnatta bulunup yalan uyduran veya hak (olan Kur'ân ve Peygamber) kendisine gelince O'nu yalan sayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirlere bir konak yok mudur?

69- Bizim hoşnutluğumuz doğrultusunda cihâd edenleri elbette yollarımıza iletiriz. Şüphesiz ki Allah iyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraberdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Dünya tatlıdır ve yeşilliktir. Kim ondan hak ölçülerine göre alırsa, o ona mübarek kılınır. Dünyaya nice dalan kimseler var ki nefsi iştiha duyar da âhirette ona ateşten başka bir şey yoktur."[1]

"Dünya yeşilliktir ve tatlıdır. Kim ondan helâlinden kazanır da hak ölçüsüne göre harcayıp yedirirse, ona karşılık Allah ona sevap verir ve onu Cennetine eriştirir. Kim de dünyadan helâlinin gayrisinden kazanır da hak ölçüleri dışında harcarsa, Allah ona horluk, hakirlik yurdunu helâl kılar (oraya müstahık olur). Allah ve Peygamberi'nin (meşru saymadığı) mala dalan nice kimseler var ki, kıyamet gününde onlara ancak ateş vardır."[2]

---

1 Tirmizi/Fiten: 26, Zühd: 41 - İbn Mâce/Fiten: 19 - Dârimi/Rikak: 37 - Ahmed: 3/7, 19, 22, 46, 61-6/68

2 İbn Hibban- Camiu's-sağir: 1/17

"Dünya, (âhiretteki makamına nisbetle) mü'mine zindan; kâfire de (cehennemdeki yerine nisbetle) cennettir."[1]

Dünya Hayatı

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ

"Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir."

Dünya, âhiret yolu üzerinde bir uğraktır. İnsan ruhu yaratıldığından beri yolculuk halindedir. Son durağı âhiret âleminde ya Cennet ya da Cehennemdir.

Bu uğrakta bir süre kalmamız, hayatın tadını almamız; anlam ve hikmetini öğrenip kavramamız gerekmektedir. Zira ancak böylece âhiret hayatına daha şuurlu hazırlanabiliriz ve oradaki sonsuz nimetlerin kıymetini ancak bu yoldan anlayıp takdir edebiliriz.

O halde dünya, âhiret yurduna hazırlık dönemidir. İnsan ömrü kısadır; ve her gün aynı şeylerin tekrarından, bir bakıma eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Nitekim insanoğlunu eğlendiren oyun ve eğlenceler de her gün tekrarlanmaktadır.

Dünyayı mutlu bir hayatın son durağı görmek, şüphesiz ki ondan maksat ve amacın, hikmet ve gayenin ne olduğunu idrâk etmemek demektir. Zira ölümlü ve ıstıraplı bir hayat hiçbir zaman son durak değil, son durağın yolu üzerinde bir uğraktır. İnsan uğrak için değil, sonsuz bir hayat için yaratılmıştır. Ona verilen kısa ömür içinde, ancak dünya hayatından maksat ve hikmetin ne olduğunu; niçin yaratılıp varlık alanına getirildiğini, kendisini yoktan var kılıp hayat düzeyine getiren yüce yaratanın âlemlerin, Rabbi bulunduğunu anlayıp öğrenebilir. O bakımdan boşuna harcayacak bir saatimiz bile yoktur diyebiliriz.

Böylece İslâm dini dünyayı bırakmamızı, ona hiç önem vermememizi telkin etmiyor; bilâkis kısa ömrümüz süresinde her iki hayatı birden kucaklamamızı ve dünyadan meşru ölçülerde yararlanmamızı, fakat onu hiçbir zaman amaç edinmememizi emrediyor.

---

1 Müslim/Zühd: 1 - Tirmizi/Zühd: 16 - İbn Mâce/Zühd: 3 - Ahmed: 2/197, 233, 379, 485

Din ve Allah Duygusu İnsanda Fıtridir

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۖ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ
إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

"Gemiye bindikleri zaman, dini, dindarlığı Allah'a has kılarak samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar. Kendilerini kurtarıp karaya çıkarınca, bir de bakarsın onlar (Allah'a) ortak koşarlar."

Dünya hayatıyla yetinip ondan amaç ve hikmetin ne olduğunu hesaba katmayan şüpheci şaşkınlar, Allah'ı ve âhireti pek hatırlamazlar. Ama bir gün gemiye binip tehlikeyle burun buruna gelince, içlerinde doğuştan var olan, fakat nefis, şehvet ve dünyalık örtüleriyle belirsiz hale gelen din ve Allah duygusu kıpırdayıp harekete geçer ve kişi bir anda Hakk'a teslimiyet havasına girip duâ ve niyaza başlar. İçindeki fıtri duygu o anlarda onun nefsine, şehvetine ve dünyalığa sed çeker ve kendini ortaya çıkararak. "Allah'ı hatırla, O'nu ferahlık günlerinde de, sıkıntılı ve tehlikeli anlarındada anmayı unutma" diye fısıldar. Karaya çıkıp selâmete erince Allah'ı unutup kendi cesaretlerini, beceri ve maharetlerini ve birtakım eşyayı O'na ortak koşarlar.

Kur'ân-ı Kerim bu incelik üzerinde dururken, insan aklını fıtratındaki cevhere, diğer bir anlatımla, mayaya çekerek onu harekete geçirmek ister. Zira insan, bütün bu gerçekleri incelik ve ayrıntılarıyla birlikte anlayabilecek yetenekte yaratılmıştır. Cenab-ı Hak hiç bir eşya ve canlıya lâyık görmediği üstün nimetleri insanoğluna lâyık görmüş ve onu mükerrem yaratmıştır. Bu iltifata rağmen insanın, Yaratan'ı hakkında şüpheye düşmesi veya O'nu inkâr etmesi çok düşündürücüdür. Cenab-ı Hakk'ın böyle bir nankörlüğü cezasız bırakacağı söylenemez. Meğerki kişi ölmeden önce dönüş yapar da ilâhi mağfireti dilerse, Allah (celle celaluhu) elbette ki Gafur ve Rahim'dir.

Mekkeli Müşriklerin Nankörlükleri

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ

"Görmediler mi ki, çevrelerindeki ve civarlarındaki insanlar kapılıp (malları) yağma edilirken, biz (Mekke'yi) güven verici bir Harem yaptık."

Cenab-ı Hak kendisine ibâdet edilmesi için ilk mabedin Mekke'de yapılmasını diledi. Bununla o beldeyi tevhid inancının yeşerip dal budak salacağı, ülkeleri aydınlatacağı bir merkez yaptı. Böylece orayı "beldeler anası" veya "beldeler aslı ve merkezi" anlamına gelen "Ümmü'l-Kurâ" adıyla şereflendirdi. Kutsal Kabe'yi güven yeri ilân etti. Böylece Arap Yarımadası'nda yaşayan kabileler arasında vuruşma, tecavüz, haklara saygısızlık ve güvensizlik kol gezerken Mekkeli'ler Kabe sayesinde güven içinde yaşıyorlardı. Ne yazık ki kendilerine verilen bu yüksek değeri, şeref ve izzeti anlayamadılar; Kabe'nin Rabbini bırakıp putlara taptılar ve o kutsal yeri bir bakıma puthane haline getirdiler. Yıkılıp şekil değiştiren "Tevhid İnancı"nı yeniden ihya edecek, dünyadaki küfür, şer ve fesadı; zulüm ve tuğyanı durduracak Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a düşman kesildiler; O'na inananlara işkencede bulundular; Allah'a iftira ettiler; Peygamber (aleyhisselam)'ı yalanlayarak zâlimlerden oldular.

İlgili âyetlerle Harem sakinleri bu nankörlüklerinden dolayı kınanıyor, uyarılıyor ve dünyada da, âhirette de bunun hesabının ağır olacağı haber verilerek, bundan böyle o kutsal beldede benzeri kötülüklerin işlenmemesine dikkatler çekiliyor.

Cenab-ı Hak kalıcı tehdit ve ihtarını şöyle açıklamaktadır:

"Allah'a karşı yakışıksız isnatta bulunup yalan uyduran veya hak (olan Kur'ân ve peygamberi) kendisine gelince O'nu yalan sayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirlere bir konak yok mudur?"

Allah Yolunda Cihâd Edenler

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim hoşnutluğumuz dogrultusunda cihâd edenleri elbette yollarımıza iletiriz. Şüphesiz ki Allah iyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraberdir."

Allah sözü daha yüce olsun, küfür ve azgınlık durdurulsun, fitne ve fesat önlensin ve Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâmiyet dimdik ayakta dursun diye savaşmak, gerçek anlamıyla "cihâd"dır.

Bu anlam düzeyinde insanlığın kurtuluş ve mutluluğu; dünya ve âhiret saadetine erişmesi için savaşmak ne büyük şereftir. "Allah vardır ve birdir" sözünü, inancını kalp ve kafalara enjekte etmek için tebliğ ve irşatta,

eğitim ve öğretimde bulunmak ne yüce hizmettir!

İşte ilgili âyetle, anlatılan dava ve amaç bu gerçekleri yansıtmakta ve cihâdın gerçek anlamına işarette bulunulmaktadır.

Bilindiği gibi, cihâd, "cehd" ve "cühd" kökünden türetilen bir isimdir.

Kökü itibarıyla şu manalara delâlet eder:

a) Güç ve takati kullanmak,

b) Meşakkat ve sıkıntıya katlanmak,

c) Gayeye erişmek, sonuç almak,

d) Çalışıp çabalamak, mevcut gayret ve enerjiyi sarfetmek,

e) Denemek ve sınavdan geçirmek,

f) Hastayı halsiz bırakmak,

g) Sütün yağını olduğu gibi çekip almak,

h) İştiha duymak.

İşte Cenab-ı Hakk'ın sözünü ettiği gerçek cihâd, bütün bu mana ve amaçları kendinde taşımaktadır. Mücahid olan mü'min, belirtilen vasıflara lâyık olmaya çalışan ve sonuç elde eden kimsedir.

Şunu da belirtelim ki, cihâdın manası, sadece silah alıp düşmanla vuruşmak değildir. Günün şartlarına, milletlerin tekâmül ve tutumuna; ilim ve tekniğin kaydettiği gelişmeye göre, fikirle, kalemle, sözle, kitapla, yayım organlarıyla; tahsilli, kültürlü kadrolar yetiştirmekle ve gerektiğinde modern silahlarla cihâd yapılır ve böylece asıl amaca hizmet edilmiş olunur.

O sebeple Kur'ân'da "Allah için, Allah yolunda cihâd" sözleri kullanılırken, meşru olan her vasıtaya başvurup küfrü, tuğyanı, dinsizliği, şer ve fesadı, saldırı ve işkenceyi durdurmaya çalışmanın da gerçek anlamda cihâd olduğuna işaret edilmekte ve bu kavram üzerinde dikkatle durmamız ilham edilmektedir.

Bu bakımdan ilim adamlarımızın çoğuna göre, cihâdın bir diğer verimli ve feyizli yanı, amaca en uygun olanı; imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunup iyiliği, faydalı olmayı, örnek bir insan seviyesine gelmeyi ve din kardeşliğini geliştirmeyi görev bilerek bu uğurda üstün gay-

ret sarfetmektir. Zira Allah (celle celaluhu) böyle olan mü'minlerle her zaman beraberdir.

Ankebut suresine, "İnandık dedikten sonra insanları çetin sınavların beklediği" hikmetli ve düşündürücü sözle başlanmakta ve Allah yolunda cihâd edenlerin inayet ve rahmet, başarı ve güven yollarına eriştirileceği; aynı zamanda Cenab-ı Hakk'ın, sâlih amellerde bulunup iyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraber olduğu belirtilerek sure noktalanmaktadır.

Bu surenin de tefsirine bizi muvaffak kılan Cenab-ı Hakk'a hamd-ü senalar olsun. Şerefli hadisleriyle Kur'ân'ı bize açıklayan Sevgili Peygamberimiz'e de salât-ü selâmlar olsun.

9. CİLDİN SONU

9. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ
NUR SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....9
Zina nedir?....13
Zina suçu ne ile sübut bulur?....14
Dört şahidin şehadeti gerekir....14
Recm hakkında âyet var mıdır?....15
Değnekte uygulanacak ölçü....16
Zina kesinlikle haram kılınıp yasaklanmıştır....17
Konuyu şöyle özetleyebiliriz....17
Recm cezası sadece Müslümanlara mı hastır?....18
Suçun tekrarı cezanın tekrarını gerektirir mi?....19
Âyette geçen nikâh kavramı....20
Zina, mevcut nikâh akdini bozar mı?....22
Zina isnat etmenin fıkhî yönü....25
Suçlanan kimse, suçlayanın evlâdı ise....26
Lûtîlikle suçlamak....26
Suçlamada bulunmakla ilgili şahitlik....27
Zina ile suçlanan, ceza verilmeden tevbe ederse....27
Muhsanat sıfatı....28
Karısını zina ile suçlayan kimseyle ilgili hüküm....28
Liân kimler arasında yapılır?....31
Adam, karısıyla kimin zina ettiğini ismen açıklarsa....31
Eşini suçlayan adamın şahitliği muteber midir?....32
Hakların korunması....32
Münafıklara dikkat....36
İfk'in tarifi....38
Şeytan, kötülüklerin kaynağıdır....41
Duygu ve düşüncelerin eğilimini en iyi bilen Allah'tır....42

Kendisine iyilik de yapılsa, insan yine de nankör olabilir....42
Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz....45
Evlilikte kefaet (denklik)....45
Mesken dokunulmazlığı....48
Başkasının evine girme adâbı....49
Meskûn olmayan evler....50
Erkeklerin gözlerini haramdan sakınması....54
Kadınların gözlerini sakınması, iffetlerini koruması....55
Kadınların zineti ve zinet yerleri....56
Zinet kavramıyla ilgili açıklama....56
Başörtüsünü yaka üzerine gelecek şekilde örtünmek....57
Kadın ve erkeklerin avret yerleri....59
Kadınlar zinet yerlerini kimlerin yanında açabilir....61
Zineti teşhirden sakınmak vâciptir....65
Bekârları evlendirmek....67
Evlenemiyen bekârlar....69
İslâm'da köleliğin yeri ve anlamı....70
Açık seçik âyetler....74
Allah, göklerin ve yerin nurudur....78
Kur'ân-ı Kerîm'e göre nurun delâlet ettiği manalar....78
Nefis bir benzetme....82
Mescidlerin yükseltilmesi....85
Allah'ın nurunun camilere yansıması....86
Ticaretle ibâdet arasında tercih....87
Kalplerin ve gözlerin döneceği gün....87
İki nefis misal ile düşündürücü iki benzetme....89
Denizlerde iç ve dış dalgalar....90
Misallerden alınacak öğütler....90
Her şey Yaratanı tesbîh ediyor....93
Kuşların tesbihi....94

Göklerin ve yerin mülkü kime aittir?....95
Bulutların oluşması....96
Gece ile gündüzün birbirini izlemesi olayı....96
Her canlı sudan yaratılmıştır....97
Yürüyenler ve sürünenler....98
Açıklayıcı ve yönlendirici âyetler....99
Mü'minle münafık arasında bir diğer fark....102
Kurtuluşa erenler....103
Görev ve sorumluluk....103
Allah ve Peygamberi adına söz söylemek ve hükmetmek....106
İmânla küfür mücadelesi....107
Küfür, hakkı âciz bırakamaz....108
İslâm'da âile düzeni....112
Odalara girerken izin istenmesi....114
Terkedilen üç emir....115
Müslüman kardeşliğinin bir diğer ölçüsü....116
Toplu ve dağınık halde yemek yemek....118
Evlere girince selâm vermek....118
Evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınlar....119
Toplantı adâbı....121
Peygamber (aleyhisselam) Efendimize hitap etme adabı....123
Peygamber (aleyhisselam) Efendimize muhalefet edenler....124
Allah, her şeyi hakkıyla bilir....125

FURKAN SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....129
Allah, kendini bize tanıtıyor....131
Hz. Muhammed (aleyhisselam)'in ve Kur'ân'ın birer özelliği....131
Allah, çocuk edinmekten pak ve yücedir....132
Yarattığı her şeyi takdir etmiştir....132
Kur'ân eskilerin masalları değildir....135

Göklerdeki ve yerdeki gizliliği bilen Allah'tır....137
Peygamber (aleyhisselam)ın bazı özellikleri....139
Peygamber'in (aleyhisselam) büyülenmiş olduğu iddiası....141
Hz. Muhammed'e (aleyhisselam) epileptik diyen şaşkınlar....142
Sahte ilâhlar adına hakkı çiğnemek....143
İlâhlaştırılan insanlar....146
Refah seviyesinin yüksek olmasının tesirleri....148
Birbirimize sınav vesilesiyiz....149
Peygambere ve Âhirete inanmayanlar....151
İnkârcılar melekleri görünce....152
İşler ve ameller imân ve niyete göre değerlendirilir....152
Göğün yarılıp beyaz bulutlar şeklinde bir görünüm arzetmesi....155
Kıyâmette meleklerin indirilmesi....157
Hak olan mülk....157
Hayatta insanın gerçek arkadaş ve dostu....158
İyi arkadaş edinmenin yararları....159
Peygamber'in (aleyhisselam) şikayeti....161
Nerede hak varsa, karşısında bâtıl da vardır....162
Kur'ân'ın parça parça inmesi....163
Kur'ân'ın yüceliği....165
Kur'ân'ın tertîl üzere okunması....166
Mü'minleri müjdelemek, kâfirleri tehdit edip uyarmak....167
Baş olma hastalığı ve aşırı kıskançlık....170
Heveslerini tanrı edinenler....171
Peygamber vekîl değildir....172
Hakka gönül kapısını açmayan inkârcılar davarlara benzetiliyor....172
Gölgenin uzayıp kısalması....175
Güneşin gölgeye delil kılınması....176
Gecenin bir örtü, uykunun bir dinlenme kılınması....176
Hayatı düzenli tutmamızın ilham edilmesi....176

Rüzgarın, rahmetin müjdecisi kılınması....177
Gökten tertemiz su indirilmesi....178
Her kasabaya bir uyarıcı göndermeye gerek kalmaması....178
Son Kitap ve son Peygamber....180
İçli bir cihad aşkıyla dini yaymak....180
Acı ve tatlı su....181
Denizler arasında birbirine karışmalarını engeller....182
İnsanın sudan yaratılması....183
Soy ve hısımlık bağları....184
İnsan ruhundaki kemalât....186
Peygamber'in (aleyhisselam) iki ana görevi....187
Allah, tek güven kaynağıdır....187
Göklerin ve yerin altı dönemde yaratılması....188
Arş üzerinde istivâ....189
Allah'ın zatı bilinmez....189
Gökte meydana getirilen burçlar....190
Güneşin sirac, ayın nur kılınması....191
Gece ile gündüzün birbirini izlemesi....191
Rahmân'ın gerçek kullarının on iki vasfı....195
Mü'minlerin mükâfatlandırılması....203
İnsanın bir diğer ölçüsü....204
Hakk'ı yalanlayanların cezası....204

ŞUÂRÂ SÛRESİ

Suresinin kapsadığı başlıca konular....209
Açık seçik Kitap....211
Peygamber (aleyhisselam) Efendimizin lüzumundan fazla üzülmesi....211
Gökten âyet ve belge indirilmesi....212
Küfrün baş aşağı geleceği haberi....212
Bitkilerde zevciyet....213
Allah, hem Azîz'dir, hem Rahîm'dir....214

İnkârcı zâlim millete uyarıcı gönderilmesi....218
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) endişesi....218
Tebliğ ve irşatta endişeye yer yoktur....219
Âlemlerin Rabbının elçileri....220
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) kınanması....221
Rabbülâlemîn'in mahiyeti bilinebilir mi?....222
Tehdide karşı mu'cize....223
Fir'avn'ın tek başına karar vermekten çekinmesi....226
Sihirbazların gerçeği anlaması....227
Fir'avn'ın sarsılması....228
Mısır'dan çıkış....231
İbrahim Peygamberin (aleyhisselam) uyguladığı metot....234
Allah'tan şu altı şeyi istemek....236
İbrahim (aleyhisselam)ın altı maddelik dileği....239
O gün mal ve evlât fayda vermez....242
Ancak Allah'a selîm bir kalp ile gelenler müstesnâ....242
Nimetin verdiği sarhoşluk....244
Cehennem'de suçlamalar ve tartışmalar....245
Kendileri için şefaatçi ve sıcak dostların bulunmadığı gün....246
Gerçek dost....247
Şüphesiz Allah hem azîz'dir, hem gafur'dur....247
İnkârcının gururu....250
Peygamberler, insanları sınıflara ayırmazlar....252
Nuh Kıssası'ndan mesajlar....253
Hûd Peygamberin (aleyhisselam) tebliğ metodu....256
Hûd ve Âd kıssasından mesajlar....258
Semûd Kavmi ve öğüt alınacak yanı....261
İstedikleri mu'cizenin gerçekleşmesi....262
Lût Peygamber ve Sodomlular....265
Lût olayının tarihî yönü....267

Lût Kıssası'ndan mesajlar....268
Eykeli'ler ve Şuayb Peygamber (aleyhisselam)....271
Şuayb Peygamberin (aleyhisselam) uyguladığı metot....271
Şuayb Peygamber (aleyhisselam) kavmini beş şey ile uyardı....272
İstenilen azap....272
Küfür ve sapıklık, hayatı ilâhî plâna göre uygulanmaktadır....274
Şuayb (aleyhisselam) kıssasından öğütler....274
Kur'ân, lafzıyla, manasıyla ilâhîdir....277
Kur'ân açık seçik Arapçadır....279
Melek Cebrâil'in Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) kalbine inmesi....280
Hz. Muhammed'in (aleyhisselam) Tevrat ve İncil'de anılması....280
Kur'ân arap olmayan birine indirilseydi....282
İnkârın kalpte yer etmesi....283
İsrâil oğulları'nın ilim adamları....284
Uyarıcı peygamber gönderilmesi....284
Kur'ân-ı şeytanlar indirmemiştir....285
Yakınları dâvet....289
İman edip hakka uyanlara tevazü kanadını indirmek....290
Cin ve şeytanlar kimlere fısıldarlar?....291
Yalancı ve hayalci olan şâirler....292
Zâlimlerin uğradığı, uğrayacağı inkılâb....294

NEML SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....299
Kitab-ı Mübin....300
Mü'minlerin üç vasfı ve özelliği....301
Âhiret'e inanmayanların amelleri, süslenip çekici hale getirilmiştir....302
Kur'ân o yegâne hikmet ve ilim sahibi Allah'tan indirmiştir....303
Hz. Musa'ya peygamberlik verilmesi....306
Allah suretten münezzehtir....307
Vahyin kalp üzerindeki tesiri....308

Aziz ve Hakîm olan Allah....308
İlk mu'cize ve tesiri....308
Peygamberler korkmazlar....309
Ancak haksızlıkta bulunanlar korkar....310
Musa Peygambere (aleyhisselam) verilen dokuz âyet....311
Mu'cizeleri inkâr....312
Davud ve Süleyman Peygamberler (aleyhisselam)....315
Süleyman Peygamber'e «mantık-ı tayr» öğretildi....315
Süleyman Peygamberin ordusu....317
Süleyman Peygamber (aleyhisselam) ve karınca vâdisi....317
Kuvvet ve kudreti Allah'a çevirmek....318
Haber toplayıp getiren «Hüdhüd» bir kuş mudur?....320
Sebe' ülkesi....322
Hüdhüd'un verdiği bilgiyle yetinmemek....323
Güneşe tapanlar....323
Süleyman Peygamberin (aleyhisselam) Melike'ye gönderdiği mektup....324
Melike'nin devlet adamlarıyla istişarede bulunması....325
Sebe' melikesinin akıllıca kararı....326
Süleyman Peygamberin tepkisi....327
Cinlerden bir ifritin hüneri....329
Yanında kitaptan bilgisi bulunan biri....331
Nimet arttıkça, şükrü artırmak....331
Süleyman Peygamberin köşkü....332
Melikenin itirafı ve basiretinin açık olması....332
Süleyman (aleyhisselam)ın kıssasından mesajlar....332
Semûd kavmi....336
Semûd kıssasından mesajlar....337
Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşan ahlâksız bir kavim....339
Lût kıssasının özetinden mesajlar....340
Hamd, Allah'a olsun....342

O halde selâm seçkin kullara olsun....343
Gökleri ve yeri yaratan....344
İki deniz arasında bir engel....345
Darda kalanın sıkıntısını kaldıran tek umut kapısı....346
Rahmetin önünde rüzgârın müjdeci gönderilmesi....346
Yaratıp öldüren, sonra da geri çeviren kimdir?....347
Kâinatın büyüklüğü, Allah'ın ilminin sınırsızlığı....349
İkinci hayatı masal sayanlar....351
Hakk'ı inkâr edenlere uyarı....352
Her şey açık, kitapta yazılıdır....354
Tevrat'taki yanlışları düzeltmek....356
Ölülere ve sağırlara hakkın sesini duyurmak mümkün mü?....358
Körleri doğru yola eriştirmek....359
Dabbetü'l-arz....362
Âyetleri yalanlayanların gruplar halinde bir araya getirilmesi....363
Gece ve gündüzün düzenlenmesi....364
Allah'ın dilediği kimseler....366
Dağların hareket halinde olması....368
Allah'ın sapasağlam sanatı....369
İnsan hem iyiliğe, hem de kötülüğe yatkındır....369
Hak din bütünüyle İlâhîdir....370
Kulluğun esası nedir?....371
Kulluğun temelini oluşturan üç esas....371
Mekke'nin Rabbı....372
Allah'ın âyetleri....372

KASAS SÛRESİ

Surenin başlıca kapsadığı konular....377
Kitab-ı Mübîn....380
Azıp sapıtan liderler ve halkı farklı zümrelere ayıranlar....380
Soy kırım....383

Peygamberlik, tahsille elde edilen bir meslek değildir....384
Vahiy ve ilhâm....384
Allah, verdiği sözden dönmez....385
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) olgunluk çağı....387
Suçlu günahkârlara arka olmamak....389
İsrâil oğullarına bir lider gerekliydi....389
Musa Peygamber'in duâsı....392
Medyen halkının geçim yolu....393
Savunmasız iki kıza yardım....393
Doğruluğuna ve dindarlığına güvenilen kimseyi evlendirmek....395
Musa Peygamber'e iki mu'cize birden verilmesi....399
Teblîğ ve irşatta düzgün konuşmanın tesiri....400
Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn yüzyüze....403
Cehenneme çağıran liderler....404
Tevrat'ın övülmesi....405
Tarihi olaylardan önemli safhalar....408
Araplara daha önce uyarıcı gönderilmemesi....409
Peygamber gönderilmesinin hikmetlerinden biri....411
Yahudilerin itirazı....411
İki kitaba benzer bir kitap getirmek....412
Hakkı red ve inkâr zulümdür....414
Sözün birbiri ardınca getirilmesi....414
Önceki kitaplara inananlar....417
Sünnetullah ve Peygamber'in (aleyhisselam) asıl görevi....420
Allah'a iman uğruna yurtlarını terkedenler....421
Peygamber gönderilmedikçe zâlim inkârcılar yok edilmemişlerdir....422
İnsan, her iki hayat için yaratılmıştır....425
İki hayatı birden kucaklamak....426
Tapınanlarla tapanlar....426
Peygamberlerin çağrısı....427

Seçme ve seçilme yetkisi....428
Hamd O'na aittir, hüküm de O'na mahsustur....428
Dönüşümüz ancak O'na olacaktır....429
Gece ile gündüzün belli kanunlara göre düzenlenmesi....430
Ortaklarım nerede?....431
Serveti amaç ve ilâh edinenler....433
Hâzinelerin anahtarları....435
Nîmeti iki hayatın mutluluğuna çevirmek elimizdedir....435
Nîmeti, fitne ve fesat aracı haline getirmemek....436
Başarıyı kendi bilgi ve becerisine izafe etmemek....437
Karûn'un yaşayışına imrenenler....437
Servet ile böbürlenmenin sonu....439
Âhiret yurdu kimler içindir?....439
Küfür, nefse ve duyguya hitap eder....444
Yalnız Allah'a ibâdet....445
Allah'tan başka her şey yok olmaya makumdur....446

ANKEBÛT SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....451
İmanın ölçüsü....456
Allah'ı âciz bırakmak mümkün değildir....457
Allah'a kavuşmayı gönülden arzulamak....457
Cihâdın hedefi....458
İşlenilen iyiliklerin en güzeliyle mükâfatlandırma....459
Ana-babaya iyilik....462
Allah'a karşı günahı gerektiren hususlarda kimseye itaat edilmez....463
Sâlih ameller (iyi-yararlı işler)....464
Kalpte kök salmayan imân....467
Ağır vebal yüklenenler....468
Hakkı kabul ettirmenin zorluğu....469
Nuh Peygamber'in (aleyhisselam) çok yaşaması....470

Yaş ortalaması....471
İnkârcı, zâlim bir kavmin sonu....473
Koyu cehalet ve putperestlik....474
Peygambere düşen görev, açık tebliğdir....476
Yaratma ve geri çevirme....477
Hayatın nasıl başladığını araştırmamız emrediliyor....478
Dilediğine azap eder....480
Rahmetten umut kesenler....481
Hakk'a davete karşı inkârcı azgınların tepkisi....483
İbrahim Peygamber'in (aleyhisselam) hicret etmesi....484
Lût kavminin çirkin huyu....488
Sodom ile Gomorra'nın yıkılması....489
Lût Peygamber'in karısı....490
Medyenli'ler ve Şuayb Peygamber (aleyhisselam)....492
Ad ve Semûd kavimleri....493
Musa Peygamber ve üç tip insan....497
Yaratanı bırakıp yaratılanı ilâh edinmek....498
İlâhî misalleri ancak ilim adamları düşünüp akleder....499
Göklerin ve yerin hak üzere yaratılması....500
Her konuda namazın yeri ve önemi....501
Kitap Ehli'yle seviyeli tartışma....504
İslâm, kutsal kitapların hak olduğuna inanmayı emreder....505
Kitap Ehli'nden imân edenler....506
Hz. Muhammed (aleyhisselam) ümmî idi....507
Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz neden okur-yazar değildi?....509
Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin gönlünde ışıldamaktadır....510
Değişik mu'cize istenmesi....511
Azâbın belirlenmiş bir vakti vardır....514
Hicret'e ruhsat....516
Her canlı ölümü tadacaktır....517

Güneş ve ayın baş eğdirilmesi.....520
Dünya hayatı.....524
Din ve Allah auvgusu insanda fıtrîdir.....525
Mekkeli müşriklerin nankörlükleri.....526
Allah yolunda cihâd edenler.....526